ISSN: 2822-048X (Online)

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
Journal of Dhamma for Life

(Peer-reviewed & Open Access Journal)

ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2569)
VOLUME 32 NO. 1 (JANUARY - MARCH 2026)

INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

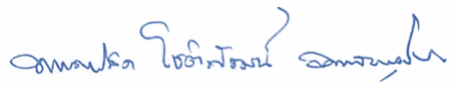

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN (Online): 2822-048X

สารจากบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นปีที่ 32 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2569) ของการดำเนินงานวารสารธรรมเพื่อชีวิต ซึ่งวารสารได้ดำเนินการรับใช้สังคมด้วยการเผยแผ่คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนากับสหศาสตร์ และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการวิจัย และวิชาการ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาตลอดจนบุคคลภายนอกที่สนใจ ได้มีโอกาสนำเสนอเผยแผ่ผลงานวิชาการและงานวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อีกทั้งแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การจัดการบริหารธุรกิจ พัฒนาสังคมและการศึกษา ภายใต้สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานด้านวิชาการ ประสบการณ์ และเป็นแหล่งอ้างอิงในการเผยแพร่บทความของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของวารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นอย่างดีทั้งผู้แต่งที่ส่งบทความงานวิจัยและงานวิชาการเข้ามาเพื่อเผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละเวลาในการประเมินบทความงานวิจัยและงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้มีส่วนเป็นอย่างมากในการพัฒนาผลงานวิชาการและช่วยให้ผลงานได้รับการเผยแพร่อย่างมีคุณภาพทางวิชาการ ต่อไป

พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารสุโภ, ผศ.ดร.
บรรณาธิการบริหาร

วัตถุประสงค์ของวารสาร (Aims of the Journal)

วารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแผ่สาระธรรมของมูลนิธิพุทธศาสนศึกษา 2) เพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพทางด้านวิชาการและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) 3) เพื่อเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของสมาชิกมูลนิธิและบุคคลทั่วไป

ขอบเขตเนื้อหาการตีพิมพ์ (Scope of the Journal)

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านปรัชญา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม 3) ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ 4) ด้านเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ 5) ด้านศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รูปแบบการการตีพิมพ์ (Process of Publication)

กองบรรณาธิการให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดทำวารสาร ตั้งแต่การคัดเลือกบทความ การประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีอย่างน้อยบทความละ 3 ท่าน ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ โดยเป็นการประเมินในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) และบทความต้นฉบับต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ภาษาที่รับตีพิมพ์ (Languages)

ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

การกำหนดตีพิมพ์ (Publication Frequency)

กำหนดเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารสุโภ, ผศ.ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

กองบรรณาธิการ

พระครูศรีสุทธิชยากร, ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
ผศ. ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ. ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห	วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร	สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
อ. ดร.เพ็ญศรี บางบอน	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยชินวัตร
อ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.จงรักษ์ ศุภกิจเจริญ	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
อ.แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.สิริพร คลองชีพ	นักวิชาการอิสระ

ฝ่ายกฎหมาย

นายเกริกชัย ส้มเขียวหวาน	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

The *Journal of Dhamma for Life* has been actively disseminating Dhamma principles and providing academic services to society for 31 years (B.E. 2568). The journal aims to: 1) Promote the Buddhist teachings of the Buddhist Studies Foundation. 2) Enhance the journal's academic quality to meet the standards of the Thai Journal Citation Index (TCI). 3) Serve as a standard academic platform for publishing the work of foundation members and the general public. 4) Provide academic services.

Scope of the Journal, The journal accepts articles in the following fields:

1) Buddhism, 2) Philosophy, Language, and Arts & Culture, 3) Political Science, Public Administration, and Law, 4) Economics and Business Administration, 5) Education, Pedagogy, and Interdisciplinary Studies in Humanities and Social Sciences. To enhance the efficiency of the journal's editorial management and align with economic conditions and operational costs, the resolution of Meeting 1/2568, held on February 8, 2568, approved the adjustment of article publication fees. The journal, currently indexed in the TCI Group 2 database (effective January 1, 2568 – December 31, 2572), has revised the publication fee from 3,000 THB to 4,000 THB. Additionally, the journal's editorial structure has been restructured, and the following Editorial

Management Committee has been appointed:

Editorial Management Committee

Editor-in-Chief

Phrakhrupalad Chotipath Acharashubho, Ph.D.

(Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Editorial Board

1. *Phra Khru Srisuttichayakorn, Ph.D.* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
2. *Phramaha Weerachai Weerachayo* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
3. *Assoc. Prof. Boonruam Kamluangsaen, Ph.D.* (Graduate School, Mahamakut Buddhist University)
4. *Assoc. Prof. Sukhumpong Channuwong, Ph.D.* (Faculty of Liberal Arts, Krirk University)
5. *Asst. Prof. Somboon Wattana, Ph.D.* (College of Religious Studies, Mahidol University)

6. *Asst. Prof. Sunee Vetchprasith, Ph.D.* (Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University)
7. *Asst. Prof. Chattharawan Ongkasinha, Ph.D.* (College of Social Innovation, Rangsit University)
8. *Panatchapong Phothisathirawarankul, Ph.D.* (Thai Mental Health Association under Royal Patronage)
9. *Penphit Bangbon, Ph.D.* (Faculty of Business Administration, Shinawatra University)
10. *Praphas Kaewketpong, Ph.D.* (Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University)
11. *Surachai Phutchoo, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)
12. *Maechee Netnapa Suthirat, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)
13. *Asst. Prof. Jongrak Supakitjaroen* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Administrative and Support Team

Coordination and Management

Siriporn Klongcheep, Ph.D. (Independent Scholar)

Legal Affairs

Mr. Krirkchai Somkhiowan (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Cover Design and Layout

1. *Phra Maha Weerachai Weerachayo* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
2. *Surachai Phutchoo, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)

สารบัญ (Content)

	สารจากบรรณาธิการ	a
	สารบัญ	f
1.	The Academic Leadership of Executives that Affects Proactive Learning Management of Educational Institutions under Nakhonphathom Vocational Education Office Krissada Rungkhuha[1], Phramaha Kraiwan Jinadattiyo[2*]	1-15
2.	The Effects of Using Murdoch Integrated Approach (Mia) Together with the TPACK Model to Enhance Reading Comprehension of the 11th Grade Student Pannanee Kunkittikowit[1*], Vachira Jantarach[2]	16-25
3.	Spiritual Public Political Communication: A Case Study of the Neo Protest Movement Led by Phra Phothirak Chutiwan Sangsumlee[1*], Suriyasai Katasila[2]	26-37
4.	Sign Consumption for Sustainable Cultural Tourism: Case Of “Mount Lushan”, Jiujiang City Chutiwan Sangsumlee1*, Suriyasai Katasila2	38--59
5.	Guidelines for the Management of Educational Learning Resources of School Under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Aadtapol Janpradab[1*], Wacharapatr Techawattanasiridumrong[2], & Teerawat Montaisong[3]	60-74
6.	A Developmental Study on Enhancing Secondary School Students’ Chinese Listening and Speaking Skills through Virtual Scenario-Based Learning Skills Chanyapak Tocharoenbodee[1*], & Li Yinsheng[2]	75-94
7.	The Guidelines Developing Technology and Communication Skills In Measurement and Evaluation Learning in The School Under The Supervision of The Secondary Educational Servicearea Office Lopburi Sirinapa Rodsathit[1*], & Teerawat Montaisong[2]	95-110

8.	The Role of Administrators Influencing the Motivation of Teachers in Educational Institutions Under the Office Of The Secondary Educational Area of Nakhon Pathom Wichai Promsurin[1*], & Phravaddhanavajiramedhi[2]	111-124
9.	Application of the Four Buddhist Principles of Brahmavihara by School Administrators toward Personnel Administration in Schools Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1 Amornrat Ditsanamuang[1*], & Boonsong Thongiang2	125-140
10.	Development of an Administrative Model Applying Systems Theory and Participatory Management to Promote Proactive Learning Management Towards Professional Teacher Competency, Ban Dong Sela School Duangkae Sukprasit[1*]	141-153
11.	Development of Indicators for the Use of Good Governance Principles of Educational Institution Administrators Under the Nakhon Si Thammarat Primary Education Service Area Office 1 Ananya Bunthong[1*], & Boonsong Thongiang[2]	154-172
12.	The Efficacy of Isochronic Tones via Mobile Application on Sleep Quality of Early Adulthood Peravas Tieocharoen[1*], & Sookjaroen Tangwongchai[2]	173-195
13.	The Impact and Adaptation of Bank to the Marriage Equality Law for the LGBTQ Community in Phitsanulok Province Chatri Chamlongkun[1*], Yatipichai Klincharoen[2], Thitivat Dansawang[3], Anusorn Jaidee[4], & Rasamon Kalayasiri[5]	196-211
14.	Potential Efficacy of Brief Intervention for Risk of Substance Use among Thai Conscripts in Prachinburi Province Chitlada Reeaim1*, & Rasmon Kalayasiri2	212-228
15.	Promote Students' Learning Skills with Three Wisdoms: Case Study of Students in Sathing Phra District, Songkhla Province Phra Adisak Vihitoo Chaisongkram[1*], & Phrametheevachirapirat[2]	229-244
16.	Management Readiness Factors for Enhancing the Competitiveness of Hostel Businesses for Tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya	245-260

	Thiyada Soithongphong[1*], Naruechit Rakliang[2], Wachiraya Chaiwinij[3], & Pramote Sittijuk[4]	
17.	Guidelines for Promoting Happiness from Vipassana Meditation Practitioners of the Vipassanathura Institute at Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrabaidika Apichart Abhijāto Tohthea[1*], & Thanee Suwanprateep[2]	261-274
18.	Digital Leadership of Administrators that Affects Teachers' Skills in the 21St Century in Educational Institutions, Krungthon Tai Group Office Bangkok Yasumin Ritmontree[1*], & Phrarajavajiranyanamethi[2]	275-290
19.	Tourism Behavior of International Students at Phitsanulok University During Their Studies in the Soft Power Program under the DTV Visa Scheme Arthit Kiattibenjapong[1*], Intanon Hirunkam[2], Surasit Lapintri[3], Rat Ketchan[4], Phanu Thipthunwa[5], & Pramote Sittijuk[6]	291-307
20.	Approach Development Well-Being of The Elderly with Vipassana Mebitation of School for Eldrly, Nonglan, Tamaka District, Kanchanaburi Province Phramaha Somjit Vorrapañño Rabiem[1*], & Thanee Suwanprateep[2]	308-325
21.	Guidelines for Practicing Vipassana Meditation According to the Principles of Bodhipakkhiyadhamma Phrabidika Saktichai Sirimanggaro Chuueatong[1*], & Viroj Koomkrong[2]	326-341
22.	Technological Leadership of School Administrators Affecting the School Administration in Digital Era Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok Jatupong Kanlana[1*], & Phramaha Kraiwan Chinathattiyo[2]	342-355
23.	Coaching Skill Indicators for Teachers to Empower Student Learning in the 21st Century Chirawan Chansiri[1*]	356-372
24.	The Effects of Using Start Strategy to Enhance English Reading Comprehension Abilities of Eighth Grade Students Manisa Sungmien[1*], Suneeta Kositchaivat[2], & Pathitta Sattaphutorn[3]	373-385

25.	The Development of Using E-Procurement System in Private Sector Phakhanat Tangwiriyasakul[1*], & Dhachakorn Thitiluck[2]	386-401
26.	Guidelines For Worshipping Vessavaṇa According to The Buddhist Perspective in Nakhon Ratchasima Province Phrabaidika Rungrot Jaruddhammo Kengkrathok[1*], Phraratchawacharakhunbandit[2], & Kriangkrai Pinyarak[3]	402-418
27.	The Approach of Enhncement on Sima's Value Recognition for Sangha Performance Based on Vinaya's Discipline Phrakhruathonsunthonkit Tamajitto Ruangkham[1*], & Viroj Koomkrong[2]	419-432
28.	Redefining Peace at the Crossroads: Multilateralism, Justice, and Sustainability in the United Nations General Assembly (UNGA) 2025 Chai Ching Tan[1*], Ke Tao[2], Quanxin Gan[3], & Shulan Zhao[4]	433-455
29.	Ecotourism as an Alternative Therapeutic Space for Emotional Well-being in Contemporary Society Pakaus Poshakrishna[1*], Orathai Khanto[2], Kanjana Chumsong[3], & Natchaya Taweewat[4]	456-466
30.	Guideline For Developing the Bachelor of Arts Curriculum Department of Mahamakut Buddhist University Nakhon Pathom Phramahakhanob Sahayapanyo[1*], Janthima Seangphrae[2], Phramahaboonprasit Nathaponyo[3], Pramahasomsuk Dhammachotiko[4], & Suriyan Phuengphai[5]	467-487
31.	Development of the Professional Learning Community Management Model to Promote Proactive Learning Management Aimed at Improving the Academic Achievement of Students at Wat Pak Dong Tha San School Piroad Boonpraseard[1*]	488-506
32.	Digital Leadership of School Administrators Affecting Academic Affairs Administration in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1 Pakaphon Maneenun[1*], & Phramaha Kraiwan Jinadattiyo[2]	507-523

33.	The Development of Learning Organizations in Private Schools in the Lower Northern Region 2 of Thailand Ranee Pasomtong[1*], Kritsana Dararuang[2], & Rungradit Kongyoungyune[3]	524-544
34.	The Influencing Factors on the Effectiveness of Talent Training in China's Modern Industrial Colleges Dan Guo[1*], Tippawan Lertatthakornkit[2] & Yadanant Kuayraksa[3]	545-557
35.	Big Data and Machine Learning to Study The Media Consumption Behavior of the New Generation Sukanya Buranadechachai[1*], Panom Wannasiri[2], & Prapas Nualnetr[3]	558-584
36.	Persuasive Advertising and Legal Gaps in Regulating Research and Thesis Ghostwriting Services on Social Media Chatri Chamlongkun[1*], Kraichak Pakdeenarong[2], Supasak Bunyasut[3], Phisitphon Panurat[4], Chukiat Tengtraisorn[5], Pairoch Prommeenate[6], Wirat Phansai[7], & Pramote Sittijuk[8]	585-599
37.	Self-Development Model Based on the Mongkol Sutta Principles for Students in the Diploma Program Graduate in Teaching Profession, Phitsanulok University Somluk Prommeenate[1*], Pairoch Prommeenate[2], Surasit Larpinsee[3], Rat Ketchan[4], Wirat Phansai[5], Phanu Thiptanwa[6], & Chukiat Tengtraisorn[7]	600-613
38.	Administrative Juristic Acts Generated by Automated Systems: Legal Status and Completeness of Will in Thai Administrative Law Kampol Wantha[1*]	614-629
39.	An Analytical Study of Relationship of Kamma and Saṃsāra in Theravāda Buddhism Phra Sornnaret Issariyo Kruadsungnoen[1*], Sathien Thangthongmadan[2], & Phamaha Suporn Rakkhitadhammo[3]	630-647

40.	A Study of Herbs According to Buddhism In Nakhon Si Thammarat Province Arpassara Sinlapatanu[1*,] & Phrametheevachirapirat[2]	648-670

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Academic Leadership of Executives that Affects Proactive Learning Management of Educational Institutions under Nakhonphathom Vocational Education Office

Krissada Rungkhuha[1], Phramaha Kraiwan Jinadattiyo[2*]

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

กฤษฎา รุ่งคูหา[1]*, พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Krissada Rungkhuha*
กฤษฎา รุ่งคูหา
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: krissada2004@gmail.com

2. Phramaha Kraiwan Jinadattiyo
พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: kraichinnatat@gmail.com

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร, การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา, สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

Keywords:
Academic leadership of administrators, Active learning management, Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 10/06/2025
Accepted: 14/06/2025
Available online: 13/12/2025

ABSTRACT

This research article aims to (1) study the academic leadership of administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, (2) examine the active learning management of educational institutions under the same office, and (3) investigate the impact of administrators' academic leadership on active learning management in these institutions The sample group consisted of 11 educational institutions under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, with a total of 242 respondents. A questionnaire was used as the research instrument. Data analysis was conducted using statistical software, employing frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation. Hypothesis testing was conducted using stepwise multiple regression analysis The research findings revealed the following : 1. The overall level of academic leadership of administrators under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, was high. When considering individual aspects, all aspects were at a high level, ranked from highest to lowest as follows: promoting a learning atmosphere, supervision of teaching, curriculum and instructional management, monitoring student progress, and defining the institution's mission 2. The overall level of active learning management in educational institutions under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, was high. When considering individual aspects, all aspects were at a high level, ranked from highest to lowest as follows: student participation in learning, engagement in activities such as reading, discussion, and writing, self-directed knowledge

acquisition, attitudes, values, and experiences, development of thinking skills including analysis, synthesis, and evaluation, and emphasis on activities that develop students' skills and concepts 3. The analysis of the impact of administrators' academic leadership on active learning management in educational institutions under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, was statistically significant at the 0.05 level. The most influential factors were ranked as follows: curriculum and instructional management, supervision of teaching, monitoring student progress, and promoting a learning atmosphere. The multiple correlation coefficient (Multiple R) was 0.883, and these variables collectively predicted active learning management in educational institutions under the Office of Vocational Education, Nakhon Pathom Province, by 78.0% ($R^2 = 0.780$). The regression equations can be expressed as follows: Forecast equations in raw score form $\hat{y}tot = .131 + .047 (X2) + .048 (X5) + .052 (X4) + .062 (X3)$ (R2 = .780) Forecast equations in standard score form $\hat{z}y = .170 (zx3) + .240 (zx2) + .257 (zx4) + .307 (zx5)$ (R2 = .780).

How to Cite:
Rungkhuha, K. & Jinadattiyo, P. K. (2026). The Academic Leadership of Executives that Affects Proactive Learning Management of Educational Institutions under Nakhonphathom Vocational Education Office. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 1-15.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม และ 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็น สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมจำนวน 11 แห่ง จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 242 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการ ด้านการนิเทศการสอน ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และด้านการกำหนดพันธกิจ ตามลำดับ 2. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การอ่าน อภิปราย และเขียน ด้านผู้เรียนค้นหาความรู้ เจตคติ คุณค่า และประสบการณ์ด้วยตนเอง ด้านการฝึกทักษะการคิด ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า และด้านการเน้นกิจกรรมการพัฒนาทักษะและแนวคิดของผู้เรียน ตามลำดับ 3. การวิเคราะห์ผลภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่

ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถติที่ระดับ .05 โดยเรียงความสำคัญ ได้แก่ ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน ด้านการนิเทศการสอน ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .883 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ได้ร้อยละ 78.0 (R2 = .780) ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{y}_{tot}$ = .131 + .047 (X2) + .048 (X5) + .052 (X4) + .062 (X3) (R2 = .780) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{z}_y$ = .170 (zx3) + .240 (zx2) + .257 (zx4) + .307 (zx5) (R2 = .780)

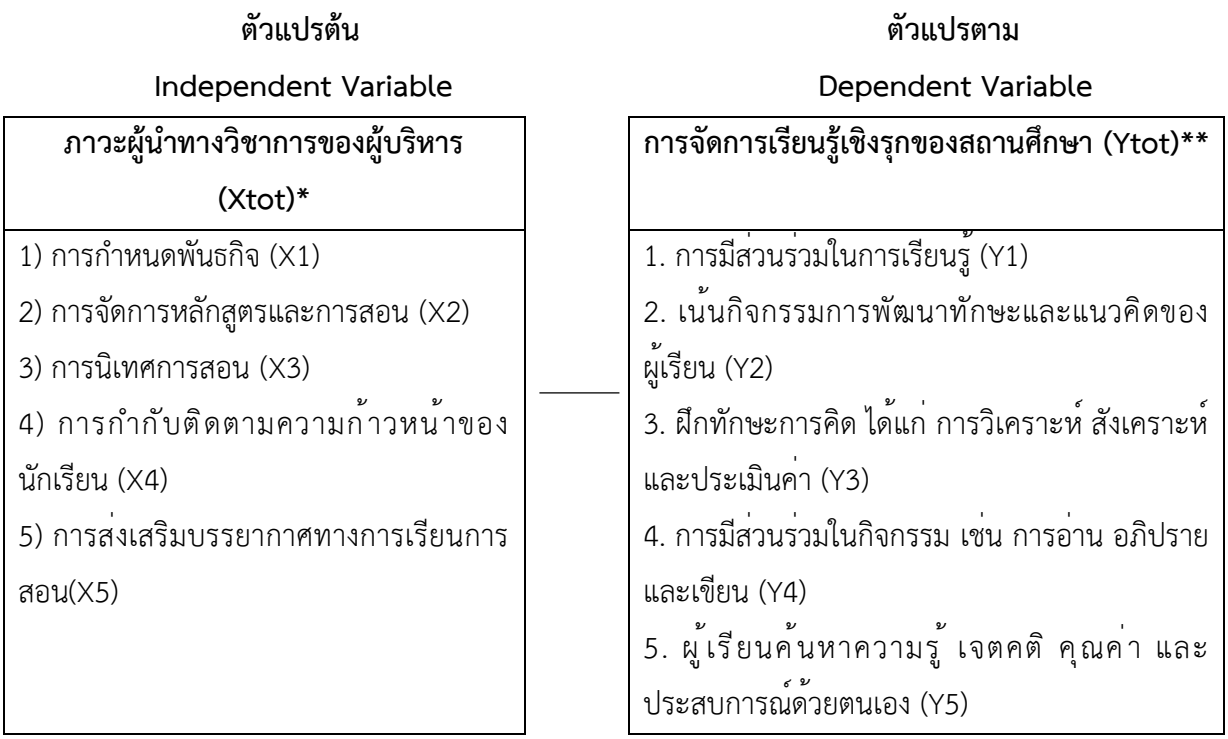
บทนำ

ในยุคปัจจุบัน โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้การศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงกลายเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น พร้อมพัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างรอบด้านสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และได้ส่งเสริมให้สถานศึกษาในสังกัดนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาอาชีวศึกษา ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากขาดปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา” ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งยังมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพของครูอย่างต่อเนื่องสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาอาชีวศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีบทบาทสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและบริการในพื้นที่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร กับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สามารถตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนพัฒนาการ

จัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน และการผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศในอนาคต สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพเพื่อพัฒนากำลังคนในประเทศไทย โดยมีสถานศึกษาในสังกัดรวมทั้งสิ้น 433 แห่งทั่วประเทศ แบ่งเป็นวิทยาลัยประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และวิทยาลัยเฉพาะทาง รวมถึงสถาบันการอาชีวศึกษา 23 แห่ง เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนในระดับ ปวช., ปวส., ปทส., ปริญญาตรีสายเทคโนโลยี รวมถึงหลักสูตรพัฒนาอาชีพเฉพาะทางที่หลากหลายและยืดหยุ่นตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานอาชีวศึกษา, 2567) นโยบายและยุทธศาสตร์ของ สอศ. มุ่งเน้นการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสู่สากลในช่วงปี พ.ศ. 2555–2569 โดยครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ การเพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพ ลดอัตราการออกกลางคัน ขยายโอกาสและพื้นที่จัดการเรียนอาชีวะ พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนทั้งระดับสถานศึกษาและผู้เรียน รวมถึงการยกระดับการบริหารจัดการภายในด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศการพัฒนาอาชีวศึกษาให้ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานเป็นหัวใจสำคัญ อาทิ การผลิตกำลังคนในสาขาโลจิสติกส์ พลังงานทดแทน การท่องเที่ยว การเกษตรสมัยใหม่ รวมถึงส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งสร้างนวัตกรรม ทักษะผู้ประกอบการ และความสามารถด้านภาษาเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบ E-office และฐานข้อมูล (Database) ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารและการบริการการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2558)

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาด้านอาชีวะในประเทศไทยมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนภารกิจต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายของสอศ. ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษาอาชีวะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ จึงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับการวิจัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนในสถานศึกษา โดยแบ่งเป็น ผู้อำนวยการสถานศึกษา 11 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ 11 คน หัวหน้าสาขาวิชา 10 คนและครูผู้สอนในสถานศึกษา 10 คน สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม 11 วิทยาลัย รวมจำนวน 633 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้

ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 242 คน เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา 11 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ 11 คน หัวหน้าสาขาวิชา 10 คนและครูผู้สอนในสถานศึกษา 10 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive random sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงาน จำนวน 5 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (force choice)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ ของวิทยาลัยในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ตามแนวคิดของ Krug (1992, p. 53) ที่ได้กล่าวถึง องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การจัดการหลักสูตรและการสอน 3) การนิเทศการสอน 4) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และ 5) การส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน ซึ่งแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา ตามทฤษฎีของ Peter M. Senge ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ 2) เน้นกิจกรรมการพัฒนาทักษะและแนวคิดของผู้เรียน 3) ฝึกทักษะการคิด ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การอ่าน อภิปราย และเขียน และ 5) ผู้เรียนค้นหาความรู้ เจตคติ คุณค่า และประสบการณ์ด้วยตนเอง ของวิทยาลัยในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับสำหรับแบบสอบถามในตอนที่ 2 และ 3 มีลักษณะเป็นคำถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 อันดับ ตามแนวคิดของไลเคิร์ท (Rensis Likert, อ้างถึงใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557, หน้า 75) โดยกำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ (Rating Scale) ซึ่งมีความหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากผู้วิจัยติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยขอหนังสือราชการจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อยื่นต่อผู้อำนวยการสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากบุคลากรในสังกัดเมื่อได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการสำนักงานฯ ทางสำนักงานได้มีหนังสือแจ้งไปยังผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเพื่อขอความร่วมมือในการให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ส่งผลให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่นและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของแต่ละสถานศึกษาเพื่อติดตามความคืบหน้า และนัดหมายการตอบแบบสอบถาม อีกทั้งยังมีการสอบถามเพิ่มเติมกับบุคลากรบางส่วน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาประกอบการวิเคราะห์เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนครบตามจำนวนที่ต้องการ ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์โดยละเอียด พร้อมทั้งติดต่อกลับไปยัง

ผู้ตอบแบบสอบถามในกรณีที่มีข้อสงสัย ก่อนดำเนินการลงรหัส บันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ กระบวนการทั้งหมดจึงมีความรัดกุม น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ตอบคำถามการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2.วิเคราะห์ข้อมูลสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์แปลผลตามแนวทางของ บุญชม ศรีสะอาด (2556, หน้า 121)

3.วิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลผลตามเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2556, หน้า 121) เช่นเดียวกัน

4.การวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการในเชิงลึกเพื่อศึกษาว่าปัจจัยใดส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยศึกษามิติต่าง ๆ อาทิ การกำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาครู การจัดสรรทรัพยากร การประเมินเพื่อพัฒนา การสร้างเครือข่าย การเป็นแบบอย่าง

5.ข้อมูลจะถูกวิเคราะห์ด้วย การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแปรอิสระผ่าน ค่า VIF (ไม่เกิน 5.3) และ ค่า Tolerance (มากกว่า .19) เพื่อป้องกันปัญหา multicollinearity ตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์พบว่า มิติ "วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร" มีอิทธิพลสูงสุดต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก รองลงมาคือ "การสนับสนุนทรัพยากร" และ "การสร้างแรงบันดาลใจ" ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถขับเคลื่อนคุณภาพการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = 242)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	118	48.76
	หญิง	124	51.24
รวม		**242**	**100**
อายุ	21 – 30 ปี	117	48.35
	31 – 40 ปี	85	35.12
	41 – 50 ปี	29	11.98
	51 ปีขึ้นไป	11	4.55

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
รวม		**242**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	11	4.55
	ปริญญาโท	84	34.71
	ปริญญาตรี	147	60.74
	อื่น ๆ	0	0
รวม		**242**	**100**
ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน	ผู้อำนวยการวิทยาลัย	11	4.55
	รองผู้อำนวยการวิทยาลัย	11	4.55
	หัวหน้าสาขาวิชา	110	45.45
	ครู	110	45.45
รวม		**242**	**100**
ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง	น้อยกว่า 5 ปี	86	35.54
	5 – 10 ปี	84	34.71
	11 – 15 ปี	55	22.73
	16 – 20 ปี	7	2.89
	21 ปีขึ้นไป	10	4.13
รวม		**242**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 51.24 และเพศชาย จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 48.76 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 21 – 30 ปี จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 48.35 รองลงมาคือ อายุ 31 – 40 ปี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 35.12 อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 29 คิดเป็นร้อยละ 11.98และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 60.74 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 34.71 และระดับปริญญาเอก จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 เมื่อพิจารณาตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 รองผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 หัวหน้าสาขาวิชา จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 และครู จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 35.54 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ทำงาน 5 – 10 ปี จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 34.71 ประสบการณ์การทำงาน 11 – 15 ปี จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 22.73 ประสบการณ์การทำงาน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.13 และประสบการณ์การทำงาน 16 – 20 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.89

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (n = 242)

	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร (Xtot)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X5)	4.17	0.54	มาก
2.	ด้านการนิเทศการสอน (X3)	4.14	0.50	มาก
3.	ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X2)	4.13	0.53	มาก
4.	ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X4)	4.12	0.55	มาก
5.	ด้านการกำหนดพันธกิจ (X1)	4.08	0.58	มาก
	รวม	**4.13**	**0.48**	**มาก**

จากตาราง 2 พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.13, S.D.=0.48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ใน ระดับมาก ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน ($\overline{X}$=4.17) รองลงมาคือ ด้านการนิเทศการสอน ($\overline{X}$=4.14) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการกำหนดพันธกิจ ($\overline{X}$=4.08)

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (n = 242)

	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร (Ytot)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Y1)	4.18	0.53	มาก
2.	ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การอ่าน อภิปราย (Y4)	4.18	0.53	มาก
3.	ด้านผู้เรียนค้นหาความรู้ เจตคติ คุณค่าฯ (Y5)	4.17	0.52	มาก
4.	ด้านการฝึกทักษะการคิด (Y3)	4.13	0.54	มาก
5.	ด้านเน้นกิจกรรมการพัฒนาทักษะและแนวคิด (Y2)	4.12	0.53	มาก
	รวม	**4.15**	**0.49**	**มาก**

จากตาราง 3 การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.15, S.D.=0.49) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ใน ระดับมาก ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วน

ร่วมในการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การอ่าน อภิปราย และเขียน ($\overline{X}$=4.18) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านเน้นกิจกรรมการพัฒนาทักษะและแนวคิดของผู้เรียน ($\overline{X}$=4.12)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม

ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ	Unstandardized Coefficients		t	Sig
	คะแนนดิบ	ค่ามาตรฐาน		
ค่าคงที่ (Constant)	.131		2.675	.008
ด้านการนิเทศการสอน (X_3)	.062	.170	5.819	.000
ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X_5)	.048	.307	4.714	.000
ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X_2)	.047	.240	4.399	.000
ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X_4)	.052	.257	2.675	.008
R = .883, R^2 = .780, F = 209.544, Sig = .008, Adj- R^2 = .776, SEE = .232				

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ คือ ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X_2) ด้านการนิเทศการสอน (X_3) ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X_4) และด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .883 ค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R Square) เท่ากับ .780 หมายความว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X_2) ด้านการนิเทศการสอน (X_3) ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X_4) และด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X_5) อธิบายความแปรปรวนของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 78.0 ค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .776 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error of Estimate) เท่ากับ .232 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอย สรุปผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดนครปฐมได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y}_{tot} = .131 + .047\ (X_2) + .048\ (X_5) + .052\ (X_4) + .062\ (X_3)\ (R^2 = .780)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_y = .170\ (Z_{x3}) + .240\ (Z_{x2}) + .257\ (Z_{x4}) + .307\ (Z_{x5})\ (R^2 = .780)$$

ผลการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ใช้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน 2) รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน และ 3) หัวหน้าสาขาวิชาหรือครูผู้สอน จำนวน 20 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 242 คน ผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.48) และการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}$= 4.15, S.D. = 0.49) และภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์การทำนายตามความสำคัญ ได้แก่ ด้านการนิเทศการสอน (X3) .062 ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X5) .048 ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X2) .047 และด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X4) .052 ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม (Ytot) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ประเด็นที่ 1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาครู และการสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sergiovanni (1984) ที่เสนอว่า ผู้นำทางวิชาการต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกมิติผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการจะสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีคุณภาพสูงขึ้น ผ่านการจัดหลักสูตร การวิจัยในชั้นเรียน การใช้เทคโนโลยี และการนิเทศภายใน ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ ปวีณา บุทธิจักร์ (2564) และ ข้าวทิพย์ ทีสุกะ (2564) ที่พบว่า ผู้นำทางวิชาการมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับมณีรัตน์ สุดเต้ (2563) และ กิ่งกาญจน์ สุขสำราญ (2565) ที่ระบุว่า ผู้บริหารควรร่วมมือกับครูในการพัฒนาแผนการสอน การประเมินผล และการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดคุณภาพทางการศึกษาอย่างยั่งยืนงานวิจัยของ นิยดา เปี่ยมพืชนะ (2566), โกวิท บุญด้วง และคณะ (2564), วรรณวณิช ขัดจา (2564) และอนิศรา จันทะกูล (2566) ต่างชี้ตรงกันว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ แรงจูงใจของครู และการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

ประเด็นที่ 2. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีการปรับแนวทางการเรียนรู้ให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2565) ที่เน้นการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 แนวคิดของ Thomas R. Guskey (2000) ยังชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในระดับห้องเรียน ต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้ครูมีความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนวิธีการสอน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับข้อเสนอของ มณีรัตน์ สุดเต้ (2563) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ (Learning Leader) ที่ช่วยชี้นำ สนับสนุน และติดตามการใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 3. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม จากการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการหลักสูตรและการสอน (X2), ด้านการนิเทศการสอน (X3), ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน (X4), และด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน (X5) ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งในการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และการสนับสนุนให้ครูปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จรุณี เก้าเอี้ยน (2557) และ ศิริพร สระทองหน (2558) ที่ระบุว่าการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักและหัวใจสำคัญที่นำไปสู่คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรองกาญจน์ อรุณเมฆ (2564), นิยดา เปี่ยมพืชนะ (2566) และ ปิยะวรรณ แวววรรณจิตต์ และคณะ (2561) ที่พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์ทางบวกและเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสาร ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษายุคใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุมด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน การนิเทศการสอน การจัดการหลักสูตรและการสอน การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และการกำหนดพันธกิจ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี และจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้อย่างเหมาะสมในส่วนของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ มีการทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ฝึกคิดวิเคราะห์ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และมีการพัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา

นอกจากนี้ยังพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารใน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการหลักสูตรและการสอน การนิเทศการสอน การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และการส่งเสริมบรรยากาศทางการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา โดยสามารถทำนายความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ถึงร้อยละ 78 แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการสูงจะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสังกัดสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ควรให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารในการปฏิบัติงานเพื่อให้เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษา ซึ่งทำให้ครู นักเรียน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ รู้สึกเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในสถานศึกษา และทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ร่วมกัน

1. ควรศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบของภาวะผู้นำทางวิชาการ ที่มีต่อการพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา เพื่อค้นหาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

2. ควรวิจัยในเรื่องของการสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยี ที่ส่งเสริมให้การเรียนรู้เชิงรุกมีประสิทธิภาพมากขึ้นในสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

3. ควรสำรวจความคิดเห็นและประสบการณ์ของครูและนักเรียน เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและตรวจสอบความพร้อมในการปรับปรุงแนวทางการเรียนการสอนตามบริบทที่แตกต่างกันของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางและนโยบายที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

2. ควรพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา โดยสนับสนุนทรัพยากร เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

3. ควรติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

เอกสารอ้างอิง

กิ่งกาญจน์ สุขสำราญ. (2565). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1*. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก.

กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานอาชีวศึกษา. (2567). *ข้อมูลพื้นฐานสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2567*. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและกำลังคนอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. https://ckan.vec.go.th

โกวิท บุญด้วง, กฤษณะ ดาราเรือง, และ สมศักดิ์ สุภิรักษ์. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจัยวิชาการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา, 4*(3), 125.

ข้าวทิพย์ ทีสุกะ. (2564). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2566). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปวีณา บุทธิจักร์. (2564). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มณีรัตน์ สุดเด้. (2563). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

วรรณวณิช ขัดจา. (2564). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการประกันคุณภาพการศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา.

อนิศรา จันทะกูล. (2566). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Effects of Using Murdoch Integrated Approach (Mia) Together with the TPACK Model to Enhance Reading Comprehension of the 11th Grade Student

ผลการใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

Pannanee Kunkittikowit[1]*, Vachira Jantarach[2]
พัณนนีย์ กุลกิตติโกวิท[1]*, วชิระ จันทราช[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pannanee Kunkittikowit*
พัณนนีย์ กุลกิตติโกวิท*
Silpakorn University, Thailand.
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: Pannanee.36@gmail.com

2. Vachira Jantarach
วชิระ จันทราช
Silpakorn University, Thailand.
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: writejoeynow@yahoo.com

คำสำคัญ:
วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA), การจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL, ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ความพึงพอใจของนักเรียน, การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง
Keywords:
Murdock's Intensive Approach (MIA), TPACK Model, English Reading Comprehension Skills, Learning Achievement, Student Satisfaction, Quasi-Experimental Research

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 13/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 16/12/2025

How to Cite:
Kunkittikowit, P. & Jantarach, V. (2026). The Effects of Using Murdoch Integrated Approach (Mia) Together with the TPACK Model to Enhance Reading Comprehension of the 11th Grade Student. *Journal Dhamma for Life, 32*(1), 16-25.

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) compare the achievement of English reading comprehension skills of the grade 11th students before and after using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL and 2) study the students' satisfaction towards learning by using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL. The samples of this study consisted of 40 students in the second semester of the 2024 academic year. The samples were selected by cluster sampling, the methodology was the one – group pretest – posttest design.

The research instruments were 1) lesson plan on English reading comprehension skills of grade the 11th students using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL 2) Pre- test and post-test of reading comprehension using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL, and 3) questionnaire to investigate the satisfaction of the grade 11th students towards learning using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL. The mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), dependent samples t-test and content analysis were employed to analyze the data. The findings were as follows: 1. The achievement of English reading comprehension skills of the samples after learning using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL was higher than that before learning using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL at the .05 level.2. The satisfaction of the grade 11th students towards learning using Murdoch Integrated Approach (MIA) together with the TPACK MODEL was high.

บทคัดย่อ

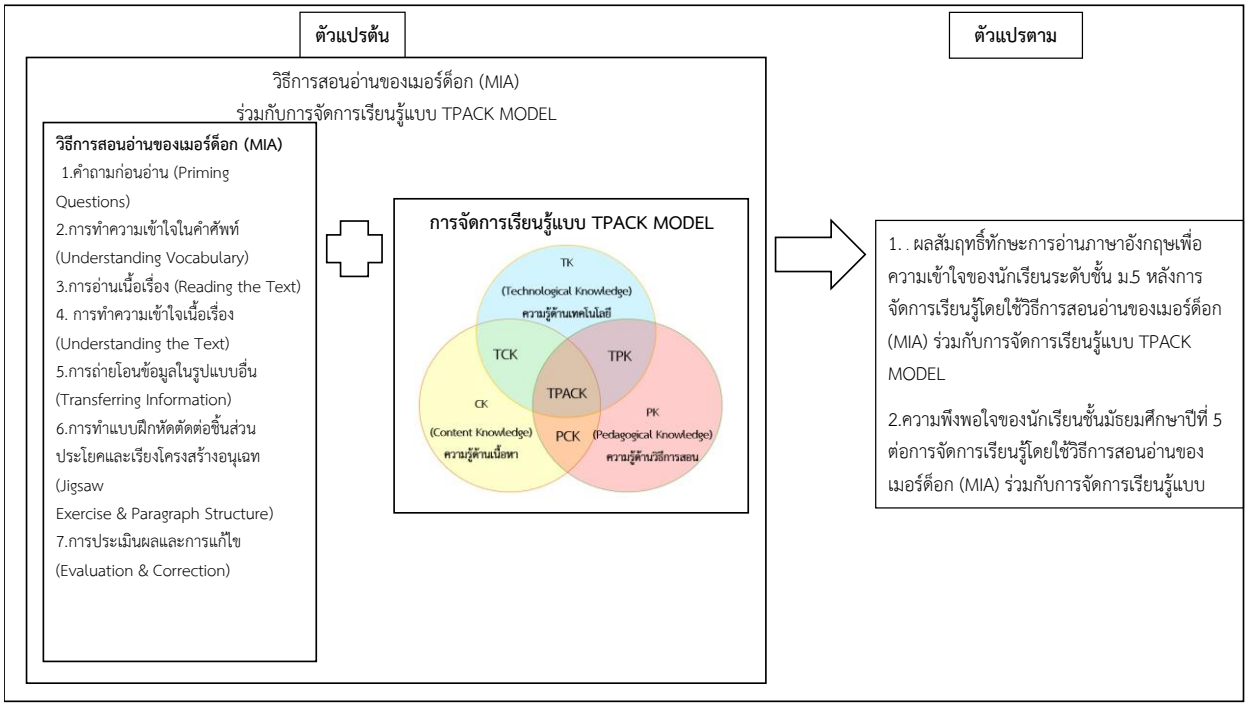
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/9 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จานวน 40 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experiment Research) แบบหนึ่งกลุ่มสอบก่อนสอบหลัง (The One – Group Pretest – Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL 2) แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยการใช้ทดสอบค่าที(t-test) แบบกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Samples) ผลการวิจัย พบว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสาคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

บทนำ

การเรียนภาษาอังกฤษในโลกยุคปัจจุบันถือเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้ร่วมกันในโลก ถือเป็นภาษาสากลที่ควรรู้เพื่อการเข้าถึงข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีในโลกยุคสมัยใหม่ และเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะประชาคมโลกต่างใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารเพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านการศึกษา ด้านธุรกิจการค้า การท่องเที่ยว ร่วมไปถึงการใช้ชีวิตประจำวันอีกด้วย ภาษาอังกฤษได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในด้านการศึกษา การทำงาน และการสื่อสารระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาชั้นนำทั่วโลกใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการสอนและวิจัย โดยเฉพาะในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการแพทย์ ซึ่งการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักช่วยให้นักเรียนและนักวิจัยจากหลากหลายประเทศสามารถเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรทางวิชาการได้มากขึ้น (Neelambaram et al., 2024)

ในศตวรรษที่ 21 การอ่านภาษาอังกฤษนับเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสาร การแสวงหาความรู้ และการเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั่วโลก การอ่านภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล และการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้สาระวิชาหลักต่าง ๆ ในระบบการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิด 3R (Reading, Writing, Arithmetic) และ 8C ตามกรอบแนวคิดการศึกษาศตวรรษที่ 21แม้ภาษาอังกฤษจะถูกกำหนดให้เป็นวิชาพื้นฐานในระบบการศึกษาของไทย โดยนักเรียนจะต้องเรียนอย่างน้อย 9 ปีตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีเป้าหมายทางความสามารถทางภาษาตาม

กรอบ CEFR แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลับไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จากข้อมูลของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (2566) พบว่า คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่ำกว่าร้อยละ 30 ในช่วงปีการศึกษา 2564–2566 และจากรายงานของสถาบัน EF (Education First) ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับต่ำมาก (Very Low Proficiency) ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศหนึ่งในปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษ คือ ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ ผู้เรียนจำนวนมากไม่สามารถตีความ สรุป หรือจับใจความสำคัญจากบทอ่านได้ อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนยังคงเน้นการแปลไวยากรณ์ (Grammar Translation Method) และขาดการพัฒนาทักษะที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แนวคิดวิธีการสอนอ่านแบบบูรณาการของเมอร์ด็อก (Murdoch Integrated Approach: MIA) จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เนื่องจากเน้นการเชื่อมโยงความรู้เดิมกับคำศัพท์ใหม่ การฝึกฝนทักษะการอ่านอย่างเป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น เกม การวิเคราะห์เนื้อหา และการฝึกเรียงลำดับเหตุการณ์ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์และการสื่อสารไปพร้อมกัน โดยมีขั้นตอนการสอน 7 ขั้นที่ชัดเจน ตั้งแต่การถามนำ การอธิบายคำศัพท์ การอ่านเนื้อเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหา การถ่ายโอนข้อมูล การฝึกฝนโครงสร้าง และการประเมินผลงานวิจัยหลายฉบับ เช่น ของวราภรณ์ พูลสวัสดิ (2564) และอาธิติยา งอกสิน (2564) พบว่า MIA มีส่วนช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางภาษาอังกฤษของนักเรียนอย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ และส่งเสริมทักษะการสื่อสาร อย่างไรก็ดี วิธีการสอนแบบ MIA ยังขาดการบูรณาการเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่ทันสมัย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้แนวคิดการสอนอ่านของเมอร์ด็อกร่วมกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมโลกยุคใหม่ และเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL

2.เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 13 ห้อง จำนวน 464 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/9 โรงเรียนสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีแผนการเรียนภาษาอังกฤษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง ซึ่งมีนักเรียนจำนวน 40 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL จำนวน 5 แผน รวมเวลา 10 คาบ คือ 1. Technology fails 2. Getting to know you 3. Self-driving cars are the future 4. Read all about it Etiquette from around the word 2. แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple choice) 4 ตัวเลือกก่อนและหลังเรียน จำนวน 30 ข้อ ซึ่งครอบคลุมทักษะย่อยของการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ โดยประกอบด้วยบทอ่าน ที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากบทอ่านในแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 บทความ บทความละ 10 ข้อ รวม 30 ข้อ 3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เป็นแบบมาตราส่วนประมาณ 5 ค่าระดับ (Rating Scale) ประกอบไปด้วย 3 ด้าน 1.ด้านเนื้อหาความรู้ 2.ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ และ 3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งสิ้น 12 รายการประเมิน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยมีขั้นตอนและวิธีการดังนี้ ทดสอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อวัดทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL จากนั้นดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL จำนวน 5 แผน รวมเวลา 10 คาบ ใช้เวลาในการทดลอง 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที จากนั้นทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) เพื่อเพื่อวัดทักษะการอ่านเพื่อ

ความเข้าใจและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL และทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL ประกอบไปด้วย 3 ด้าน 1.ด้านเนื้อหาความรู้ 2.ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ และ 3.ด้านประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งสิ้น 12 รายการประเมิน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

1) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL จะทำโดยการทดสอบค่า t (t-test Dependent Paired Sample Group) ของผลคะแนนของนักเรียนเพื่อเปรียบเทียบผลคะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้

2) การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบนเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแปลผลตามเกณฑ์

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL

คนที่	คะแนน (30)		ผลต่าง (D)	คนที่	คะแนน (30)		ผลต่าง (D)
	ก่อนเรียน	หลังเรียน			ก่อนเรียน	หลังเรียน	
1	13	21	8	**21**	14	23	9
2	15	24	9	**22**	13	22	9
3	14	25	11	**23**	12	19	7
4	11	17	6	**24**	16	25	9
5	19	25	6	**25**	14	24	10
6	7	15	8	**26**	11	18	7
7	11	17	6	**27**	12	17	5
8	20	25	5	**28**	8	16	8
9	16	20	4	**29**	9	16	7
10	10	19	9	**30**	14	26	12
11	14	23	9	**31**	15	22	7
12	13	15	2	**32**	17	28	11
13	11	19	8	**33**	20	27	7
14	12	21	9	**34**	24	29	5

คนที่	คะแนน (30)		ผลต่าง (D)	คนที่	คะแนน (30)		ผลต่าง (D)
	ก่อนเรียน	หลังเรียน			ก่อนเรียน	หลังเรียน	
15	15	17	2	**35**	19	29	10
16	14	16	2	**36**	13	19	6
17	13	19	6	**37**	22	25	3
18	14	16	2	**38**	13	21	8
19	20	21	1	**39**	8	14	6
20	21	28	7	**40**	16	22	6

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL สูงกว่าก่อนเรียน โดยค่าต่ำสุดของผลต่างคือ 1 ส่วนค่าสูงสุดของผลต่าง คือ 12 และผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL

รายการประเมิน		$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
ด้านเนื้อหาความรู้	1.เนื้อหาที่เรียนมีความเหมาะสมกับนักเรียน	4.40	0.71	มาก	1
	2.เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจ	4.33	0.66	มาก	2
รวมด้านเนื้อหาความรู้		**4.36**	**0.68**	**มาก**	**1**
ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้	3.กิจกรรมถามคำถามก่อนอ่านช่วยกระตุ้นให้อยากทำกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป	4.40	0.63	มาก	1
	4. กิจกรรมหาความหมายของคำศัพท์มีช่วยในการอ่านเนื้อเรื่อง	4.37	0.70	มาก	2
	5.กิจกรรมระหว่างการอ่านช่วยให้เข้าใจบทอ่านมากขึ้น	4.35	0.73	มาก	3
	6. กิจกรรมการต่อชิ้นส่วนประโยคช่วยให้เข้าใจและเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ได้	4.30	0.73	มาก	5
	7. กิจกรรมการทำความเข้าใจเรื่องช่วยให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับบทอ่าน	4.20	0.73	มาก	8
	8.กิจกรรมถ่ายโอนข้อมูลช่วยให้สรุปความรู้ที่ได้จากการอ่าน โดยผ่านการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ	4.22	0.80	มาก	7
	9. กิจกรรมประเมินผลและแก้ไขช่วยให้เข้าใจบทอ่านได้อย่างถูกต้องมากขึ้น	4.32	0.65	มาก	4

รายการประเมิน		$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
	10.การนำโปรแกรม ClassPoint เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ ทำให้เข้าใจบทอ่านได้มากขึ้น	4.27	0.64	มาก	6
รวมด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้		**4.30**	**0.70**	**มาก**	**3**
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	11.การเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODELทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษมากขึ้น	4.40	0.63	มาก	1
	12.การเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODELส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการอ่านในชีวิตประจำวันการจัดการเรียนรู้	4.30	0.69	มาก	2
รวมด้านประโยชน์ที่ได้รับ		**4.35**	**0.66**	**มาก**	**2**
รวมทุกด้าน		**4.32**	**0.69**	**มาก**	

จากตารางสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.32 , S.D.= 0.69) โดยสามารถแยกเป็นรายด้านตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ

1. ด้านเนื้อหาความรู้ มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.36 , S.D.= 0.68) 2.ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.35 , S.D.= 0.66) และ

2. ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.30 , S.D.= 0.70) โดยมีรายละเอียดความพึงพอใจพิจารณารายข้อของแต่ละด้านเรียงจากความพึงพอใจมากไปหาน้อยดังนี้ 1. ด้านการเนื้อหาความรู้ สามารพิจารณารายข้อตามลำดับความพึงพอใจมากไปหาน้อย ได้แก่ *“เนื้อหาที่เรียนมีความเหมาะสมกับนักเรียน”* มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.40 , S.D.= 0.71) ตามมาด้วย *“เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจ”* มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.33 , S.D.= 0.66) 2. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ สามารพิจารณารายข้อตามลำดับความพึงพอใจมากไปหาน้อย ได้แก่ *“การเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODELทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษมากขึ้น”* มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.40 , S.D.= 0.63) ตามมาด้วย *“การเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการอ่านในชีวิตประจำวันการจัดการเรียนรู้”* มีระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X}$ = 4.30 , S.D.= 0.69)

4. ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ สามารพิจารณารายข้อตามลำดับความพึงพอใจมากไปหาน้อย ได้แก่ *“กิจกรรมถามคำถามก่อนอ่านช่วยกระตุ้นให้อยากทำกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป”* ($\bar{X}$ = 4.40 , S.D.= 0.63) ลำดับถัดมา *“กิจกรรมหาความหมายของคำศัพท์มีช่วยในการอ่านเนื้อเรื่อง”* ($\bar{X}$ = 4.37 , S.D.= 0.70) ลำดับถัดมา *“กิจกรรมระหว่างการอ่านช่วยให้เข้าใจบทอ่านมากขึ้น”* ($\bar{X}$ = 4.35 , S.D.= 0.73) ลำดับถัดมา *“กิจกรรมประเมินผลและแก้ไข ช่วยให้เข้าใจบทอ่านได้อย่างถูกต้องมากขึ้น”* ($\bar{X}$ = 4.32 , S.D.= 0.65)

ลำดับถัดมา *"กิจกรรมการต่อชิ้นส่วนประโยคช่วยให้เข้าใจและเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ได้"* ($\bar{X}$ = 4.30 , S.D.= 0.73) ลำดับถัดมา *"การนำโปรแกรม ClassPoint เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ ทำให้เข้าใจบทอ่านได้มากขึ้น"* ($\bar{X}$ = 4.27 , S.D.= 0.64) ลำดับถัดมา *"กิจกรรมถ่ายโอนข้อมูลช่วยให้สรุปความรู้ที่ได้จากการอ่าน โดยผ่านการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ"* ($\bar{X}$ = 4.22 , S.D.= 0.80) และลำดับสุดท้ายคือ *"กิจกรรมการทำความเข้าใจเรื่องช่วยให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับบทอ่าน"* ($\bar{X}$ = 4.20 , S.D.= 0.73) ซึ่งรายการในด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้มีระดับความพึงพอใจมากทั้ง 8 ข้อ

นอกจากนี้จากข้อเสนอแนะอื่น ๆ ได้มีนักเรียนเขียนข้อความมาจำนวน 4 คน โดยแยกเป็นข้อความเชิงบวกต่อการเรียนการสอนจำนวน 3 คน คือ *"สอนดีมาก"* , "รักคุณครู" และ *"ชอบเรียนกับครู ได้ทำกิจกรรมเยอะดี"* นอกจากนี้ยังมีนักเรียนอีก 1 คนที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป จำนวน 1 คน คือ *"มือถือนักเรียนบางคนอาจจะไม่พร้อมใช้งาน ทำให้เรียนตามไม่ทัน"*

ดังนั้น จากตารางจึงสามารถสรุปได้ว่า ยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ข้อที่ 2 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับ TPACK Modelจากผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับ TPACK Model สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกวิทย์ โชติพินิจ (2561), อธิตา ประพันธ์พจน์ (2565), และอมร ธนาชัยคำจร (2566) ซึ่งพบว่าวิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการอ่าน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมก่อนอ่าน การทำความเข้าใจคำศัพท์ การอ่าน การวิเคราะห์ การถ่ายโอนข้อมูล การฝึกเรียงโครงสร้างอนุเฉท และการประเมินผล ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยพัฒนาผู้เรียนจากทักษะง่ายสู่ซับซ้อนอย่างเป็นระบบผลวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ อาธิติยา งอกสิน (2564) ที่ระบุว่ากระบวนการของ MIA เป็นการสอนแบบจิตภาษาศาสตร์ (psycholinguistics) ที่ช่วยฝึกกระบวนการคิดของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแบ่งกิจกรรมย่อยตามขั้นตอนดังกล่าวช่วยลดความซับซ้อนของบทอ่าน และเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นอย่างชัดเจนนอกจากนี้ การบูรณาการกับ TPACK Model ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการออกแบบการเรียนรู้ โดยผสานองค์ความรู้ด้านเนื้อหา (CK), การสอน (PK) และเทคโนโลยี (TK) อย่างสมดุล สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลลักษณ์ แซ่โล้ว (2565), สุวรรณา แก้วศรีใส และสยาม จวงประโคน (2564) ที่ชี้ว่า TPACK Model ช่วยทำให้การจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ และเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลต่อความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ 2. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับ TPACK Model จากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.32, S.D. = 0.69) โดยเรียงลำดับความพึงพอใจได้ดังนี้: ด้านเนื้อหาความรู้ ($\bar{x}$ = 4.36): นักเรียนรู้สึกว่าเนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับความสามารถของตน สอดคล้องกับแนวคิดของ Krashen (1982) เรื่อง i+1 ที่เสนอว่าบทเรียนควรมีความท้าทายระดับหนึ่งเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และ Grabe (2009) ที่เน้นว่าบทอ่านควรมีความยาวและระดับภาษาที่เหมาะสมกับผู้เรียน ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{x}$ = 4.35): นักเรียนเข้าใจบทอ่านได้ดีขึ้น และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง สอดคล้องกับงานของ อรพัทธ ศิริแสง (2558) ที่พบว่า MIA

ช่วยให้ผู้เรียนอ่านอย่างมีประสิทธิภาพและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ด้านกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.30): นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมถามคำถามก่อนอ่านซึ่งกระตุ้นความสนใจ สอดคล้องกับ จิตณรงค์ เอี่ยมสำอาง (2566) ที่ชี้ว่าการใช้คำถามช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การหาความหมายคำศัพท์ การถ่ายโอนข้อมูล การจัดเรียงประโยค ก็ได้รับความพึงพอใจในระดับมากตามลำดับ

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีอย่าง โปรแกรม ClassPoint ยังช่วยให้บทเรียนมีความหลากหลายและน่าสนใจยิ่งขึ้น ตามที่ อนุศร หงษ์ขุนทด (2566) กล่าวว่าการใช้เทคโนโลยีในการสอนช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุป

จากการทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง ผลการใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODELเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL สรุปผลได้ดังนี้ ผลสัมฤทธิ์ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนระดับชั้น ม.5 สรุปผลได้ดังนี้ ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.เมื่อผู้วิจัยได้ทำการดำเนินการสอนในชั้นเรียน พบว่าปัญหาส่วนหนึ่งมาจากความไม่พร้อมในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่อาจจะไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าได้ เช่นแบตเตอรี่โทรศัพท์ของนักเรียนหมดก่อนจะถึงคาบเรียน หรือไฟดับทำให้สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเชื่อมต่อได้ เป็นต้น การใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL เป็นกระบวนการสอนที่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมทั้งใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จึงต้องตรวจสอบให้ก่อนว่า โรงเรียนหรือชั้นเรียนนั้นๆ มีอินเทอร์เน็ตใช้งานได้ และนักเรียนในชั้นมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ไปพร้อมกับครูผู้สอนได้หรือไม่ เพื่อครูผู้สอนจะได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2.เมื่อได้ทำการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าการเลือกโปรแกรมหรือแพลตฟอร์มในการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL ครูผู้สอนจะต้องมีความเชี่ยวชาญในรูปแบบการสอนที่เลือก และนักเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในโปรแกรมหรือแพลตฟอร์มนั้น ๆ เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ติดขัดในระหว่างทำการเรียนการสอน โดยทุกครั้งก่อนจะทำการใช้โปรแกรมใด ๆ ในการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องศึกษาวิธีการใช้หรือกระบวนการทำงานของโปรแกรมนั้น ๆ ให้คล่องแคล่ว เพื่อจะได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนและสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันถ่วงที

3. กิจกรรมในแต่ละขั้นของการสอนอ่านแบบ MIA จะต้องดูจำนวนนักเรียนเป็นองค์ประกอบในการแบ่งเวลาในการทำกิจกรรมในแต่ละขั้นด้วย เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างครบถ้วนตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ เช่นผู้วิจัยพบว่า หากชั้นเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากบางกิจกรรมอาจจะต้องปรับหรือลดทอน เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้อย่างครบถ้วนในระยะเวลาที่จำกัด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. นักวิจัยควรมีการทำการวิจัยโดยใช้การสอนอ่านแบบ MIA รวมกับ TPACK MODEL โดยใช้แพลตฟอร์มเทคโนโลยีการเรียนรู้อื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ReadTheory, Edpuzzle, และ Newsela เป็นต้น

2. นักวิจัยควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการใช้วิธีการสอนอ่านของเมอร์ด็อก (MIA) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL กับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ วิชา หรือ เนื้อหาสาระอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ โชติพินิจ. (2561). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้การสอนอ่านแบบ MIA สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

จิตณรงค์ เอี่ยมสำอาง. (2566) คำถามและกลยุทธ์การใช้คำถามเพื่อการจัดการเรียนรู้. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 1*(1).

วิไลลักษณ์ แซ่โล้ว. (2565). *การพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์โดยรูปแบบ TPACK เพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีมสำหรับนิสิตปริญญาตรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุวรรณา แก้วศรีใส และสยาม จวงประโคน. (2564). กระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาดนตรีตามกรอบ TPACK MODEL สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองดู่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัด ร้อยเอ็ด. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 40***(1),** 129-140.

อธิตา ประพันธ์พจน์. (2565). *ผลของการใช้วิธีการสอนอ่านแบบ MIA ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3***.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. นครปฐม:มหาวิทยาลัยศิลปากร

อรพัทธ ศิริแสง. (2558). *การศึกษาความสามารถด้านการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ใช้วิธีสอนอ่านแบบ MIA***.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อมร ธนาชัยกำจร. (2566). *การใช้วิธีสอนอ่านแบบบูรณาการของเมอร์ด็อค(MIA) ร่วมกับการ์ตูนชาดก เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ของนิสิตชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อาธิติยา งอกสิน. (2564). *ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามวิธีสอนแบบ MIA เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ และกลยุทธ์การอ่านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Spiritual Public Political Communication: A Case Study of the Neo Protest Movement Led by Phra Phothirak

การสื่อสารสาธารณะทางการเมืองเชิงจิตวิญญาณ: กรณีศึกษา NEO PROTEST ของสมณะโพธิรักษ์

Chutiwan Sangsumlee[1]*, Suriyasai Katasila[2]

ชุติวรรณ แสงสำลี[1]*, สุริยะใส กตะศิลา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chutiwan Sangsumlee*
ชุติวรรณ แสงสำลี*
Program in Leadership in Society, Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
สาขาวิชาผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: chutiwannaga@gmail.com

2. Suriyasai Katasila
สุริยะใส กตะศิลา
Program in Leadership in Society, Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
สาขาวิชาผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: suriyasai@hotmail.com

คำสำคัญ:
สมณะโพธิรักษ์, การสื่อสารสาธารณะ, Neo Protest, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, การเมืองเชิงจริยธรรม
Keywords:
Phra Phothirak, Public Communication, Neo Protest, Social Movement, Ethical Politics

Article history:
Received: 15/05/2025
Revised: 05/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 16/12/2025

How to Cite:
Sangsumlee, C. & Katasila, S. (2026). Spiritual Public Political Communication: A Case Studyof the Neo Protest Movement Led by Phra Phothirak. *Journal Dhamma for Life, 32*(1), 26-37.

ABSTRACT

This research aims to study the patterns, methods, and processes of public political communication employed by Phra Phothirak through the case study of NEO PROTEST - a unique movement that integrates “Dhamma and democracy.” The research adopts a qualitative methodology including in-depth interviews, participant observation, and documentary analysis of Dhamma media and activities conducted by the Santi Asoke movement.

The findings indicate that Phra Phothirak’s communication goes beyond transmitting political messages or demands. It reflects moral ideology through speech, behavior, and symbolic practices. The protest space is transformed into a Dhamma zone - a peaceful and disciplined public sphere without confrontation or violence. The audience is not merely passive receivers, but individuals open to internal transformation.

Applying Berlo’s SMCR Model, Habermas’s concept of Public Sphere, and New Social Movement theory, the study reveals the ethical-spiritual dimensions of this alternative political movement. The findings suggest practical implications

for public policy, civic education, and the promotion of ethical public space in Thai society.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ผ่านกรณีศึกษา NEO PROTEST ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ดำเนินไปภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง “ธรรมะ-ประชาธิปไตย” และมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจมากกว่าการเผชิญหน้าในระดับโครงสร้าง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสารและสื่อธรรมะ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลหรือข้อเรียกร้องทางการเมือง แต่เป็นการสื่อสารอุดมการณ์ผ่านพฤติกรรม คำพูด การดำรงตน และสัญลักษณ์ทางศีลธรรม โดยใช้พื้นที่ชุมนุมเป็นพื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรม และเน้นการมีส่วนร่วมที่สงบ เรียบง่าย ปราศจากความรุนแรง ผู้รับสารจึงมิใช่เพียงผู้ฟังหรือผู้ชม แต่เป็น “มนุษย์ที่พร้อมตื่นรู้” ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงจากภายในตนเองได้

การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิด SMCR Model ของ Berlo แนวคิด Public Sphere ของ Habermas และแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) ทำให้เห็นว่าการเมืองแนวใหม่นี้มีนัยทางจริยธรรมและจิตวิญญาณที่สามารถเป็นทางเลือก ให้แก่การเมืองกระแสหลักได้อย่างสร้างสรรค์ งานวิจัยนี้ยังเสนอแนวทางสำหรับนโยบายสาธารณะ การศึกษา และการสร้างพื้นที่สาธารณะแห่งคุณธรรมในสังคมไทย

บทนำ

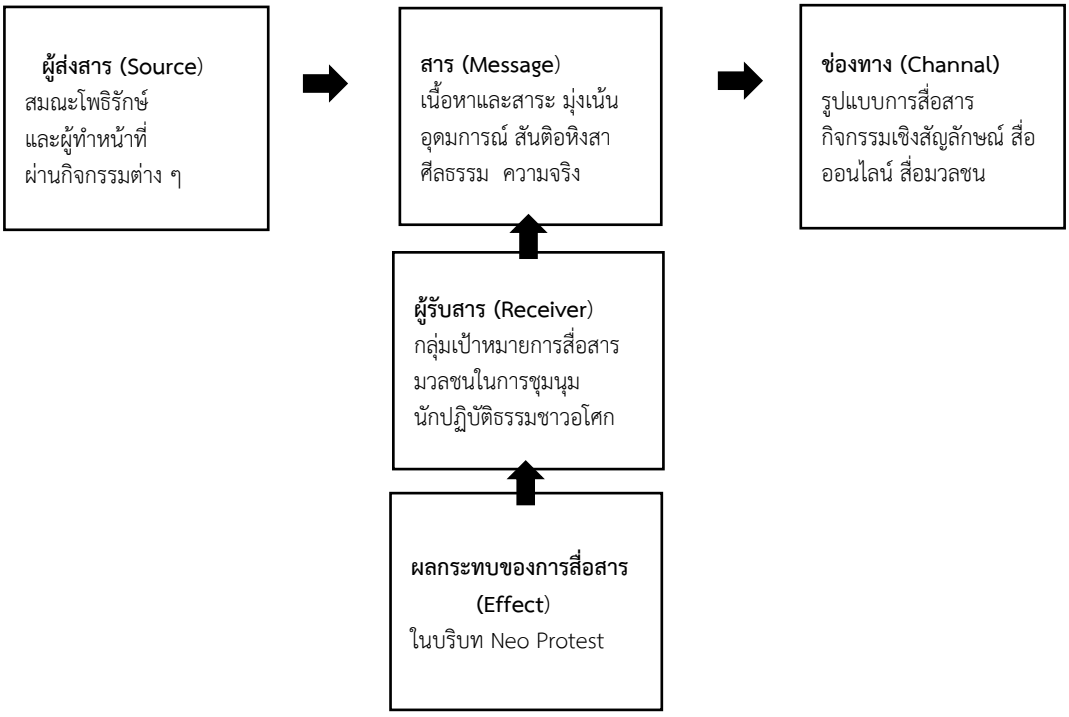
ในบริบทของสังคมไทยที่เผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมและการสื่อสารสาธารณะได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่นำไปสู่ความตื่นตัวของภาคประชาชน และการขยายตัวของขบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การเมืองกระแสหลักมีแนวโน้มเน้นการต่อสู้ การใช้วาทกรรมรุนแรง และการแสวงหาอำนาจรัฐ ขบวนการ “NEO PROTEST” ที่นำโดยสมณะโพธิรักษ์ ได้เสนอทางเลือกใหม่ที่น่าสนใจ คือ การเมืองเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Politics) ซึ่งเน้นการขัดเกลาตนเอง การสื่อสารอย่างสงบ และการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายเป็นแบบอย่าง (สุริยะใส, 2559)

NEO PROTEST มิใช่เพียงขบวนการทางการเมืองในรูปแบบใหม่ แต่ยังเป็นพื้นที่ของการทดลองทางจริยธรรมและอุดมการณ์ที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วม ผ่านพฤติกรรม คำพูด สัญลักษณ์ และรูปแบบการชุมนุมที่ปฏิเสธความรุนแรงในทุกมิติ ผู้เข้าร่วมมิใช่เพียงผู้ประท้วงในความหมายทั่วไป แต่เป็น “นักปฏิบัติธรรมในพื้นที่การเมือง” ที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเริ่มต้นจากการเปลี่ยนตนเองให้ดีขึ้นการเคลื่อนไหวเช่นนี้มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของ New Social Movements (NSM) ซึ่งเน้นเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการต่อต้านโครงสร้างอำนาจแบบเดิม (Melucci, 1996)

การศึกษานี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเปิดโอกาสให้เราเข้าใจพลวัตของการเมืองไทยในอีกมิติหนึ่งที่ไม่เน้นจำนวนผู้ชุมนุม ไม่อิงพรรคการเมือง และไม่อาศัยเสียงตะโกนเพื่อสร้างแรงกดดัน หากแต่ใช้ “ความเงียบและคุณธรรม” เป็นพลังในการสื่อสาร ขบวนการ NEO PROTEST เป็นการตั้งคำถามกับรูปแบบการเมืองแบบ confrontational politics และเสนอทางเลือกของ contemplative politics ซึ่งเป็นการเมืองแบบไตร่ตรองที่ใช้ความสงบ ศีลธรรม และสติเป็นเครื่องมือหลักในการเคลื่อนไหว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในด้านของทฤษฎี งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดสำคัญ 3 แนว ได้แก่ (1) SMCR Model ของ Berlo (1960) ซึ่งใช้อธิบายองค์ประกอบของการสื่อสาร (2) แนวคิด Public Sphere ของ Habermas (1989) ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนเหตุผลทางการเมือง และ (3) ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory) ซึ่งมองการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะพื้นที่ของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Touraine, 1981) มาเป็นกรอบแนวความคิดของการศึกษาวิจัยดังรูปที่ที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) ศึกษารูปแบบและวิธีการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์ในขบวนการ NEO PROTEST
2) เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์และเป้าหมายของการเคลื่อนไหว
3) เพื่อประเมินผลกระทบของการสื่อสารต่อผู้รับสารและต่อโครงสร้างทางสังคมในวงกว้าง

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองผ่านกระบวนการตีความความหมายของพฤติกรรม การสื่อสาร และอุดมการณ์ที่สะท้อนออกมาจากขบวนการ NEO PROTEST ของสมณะโพธิรักษ์ การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเหมาะสมอย่างยิ่งกับหัวข้อการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมิติทางจิตวิญญาณ จริยธรรม และพฤติกรรมของกลุ่มคนที่มีความเชื่อและอุดมการณ์เฉพาะกลุ่ม เพราะสามารถเข้าถึงความหมายลึกซึ้งที่ผู้เข้าร่วมสื่อสารผ่านการดำรงชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ (Denzin & Lincoln, 2011)

1. ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้ครอบคลุมช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ขบวนการเคลื่อนไหวของสมณะโพธิรักษ์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทในการชุมนุมและกิจกรรมสาธารณะหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิกฤติทางการเมืองไทย เช่น เหตุการณ์รัฐประหารปี 2549, การเลือกตั้ง, การต่อต้านกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม และการจัดกิจกรรมทางธรรมะควบคู่กับการชุมนุม

2. กลุ่มตัวอย่างและแหล่งข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

(1) สมณะและสิกขมาตุในกลุ่มสันติอโศก

(2) สมาชิกขบวนการ NEO PROTEST ที่มีประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมกิจกรรม

(3) นักวิชาการและสื่อมวลชนที่ติดตามขบวนการนี้อย่างใกล้ชิด

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหัวข้อการวิจัย รวมทั้งประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมกับขบวนการ

3. เทคนิคการเก็บข้อมูล

นักวิจัยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลแบบหลากหลาย ได้แก่

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview): กับสมณะโพธิรักษ์ ผู้ติดตาม และผู้ร่วมขบวนการ เพื่อให้เข้าใจแรงจูงใจ วิธีคิด และเป้าหมายในการเคลื่อนไหว

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation): เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมเดินธรรมยาตรา การชุมนุม การปฏิบัติธรรม และการประชุมของกลุ่ม

3) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis): เช่น สุนทรพจน์ หนังสือธรรมะ รายการ FMTV และเนื้อหาจาก YouTube หรือ Social Media ของขบวนการ

4) การเก็บข้อมูลกระทำต่อเนื่องหลายระยะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชัดเจน และสะท้อนภาพรวมของขบวนการอย่างรอบด้าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Interpretation) เพื่อสกัดประเด็นที่สำคัญจากข้อมูลที่หลากหลาย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ ได้แก่ SMCR Model, Public Sphere และทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) เพื่อให้เข้าใจพลวัตของการสื่อสารและอุดมการณ์ของขบวนการอย่างลึกซึ้ง

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้มั่นใจในความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยใช้แนวทางของ Lincoln & Guba (1985) โดยคำนึงถึง 4 ด้าน ได้แก่

1) Credibility: ตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

2) Transferability: อธิบายบริบทของข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจและนำไปปรับใช้ได้

3) Dependability: ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง (Triangulation)

4) Confirmability: เก็บบันทึกภาคสนามและหลักฐานต่าง ๆ เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทั้งจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเอกสาร พบว่าการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ในกรณีศึกษา NEO PROTEST มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบดั้งเดิม โดยมีแก่นหลักคือการผสาน “ธรรมะ” เข้ากับ “การเมือง” ผ่านวิถีปฏิบัติแบบไม่ใช้ความรุนแรง ไม่หวังอำนาจรัฐ และไม่ใช้วาทกรรมการเผชิญหน้า แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจของผู้คน ดังจะอธิบายเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์

รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์มิได้ยึดโยงกับโครงสร้างทางการเมืองแบบดั้งเดิม แต่เป็นการสื่อสารที่ดำเนินไปในลักษณะของ “ภาวะ” มากกว่าคำพูด กล่าวคือ มิใช่การใช้วาทกรรมเพื่อปลุกเร้าให้เกิดการตอบโต้ แต่เป็นการใช้วิถีชีวิตและแบบแผนทางศีลธรรมเป็นสารที่สื่อถึงคุณค่า อุดมการณ์ และเป้าหมายทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ลักษณะการสื่อสารดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของ Berlo (1960) ผ่าน SMCR Model ซึ่งประกอบด้วย Source, Message, Channel และ Receiver โดยในกรณีนี้ “Source” คือสมณะโพธิรักษ์ ผู้มีฐานะเป็นนักบวชที่มีศีลธรรมและเป็นที่เคารพนับถือ ทำให้ผู้รับสารมีความไว้วางใจ (credibility) อย่างสูง ขณะเดียวกัน “Message” หรือสารที่สื่อออกมา มิใช่แค่คำพูดหรือข้อเรียกร้อง หากแต่รวมถึงการปฏิบัติตน ความเรียบง่าย และการแสดงออกทางกาย เช่น การกินอาหารมังสวิรัต การอยู่ร่วมอย่างมีระเบียบ และการไม่เบียดเบียน “Channel” หรือช่องทางการสื่อสาร มีความหลากหลาย ทั้งช่องทางตรง เช่น การเทศนา รายการโทรทัศน์ผ่าน FMTV หรือ Boonniyom TV และช่องทางอ้อม เช่น ศิลปะ การเดินธรรมยาตรา หรือกิจกรรมชุมนุมแบบสันติวิธี ซึ่งทั้งหมดล้วนสื่อสารสารเดียวกันคือ “ความสงบ” และ “จริยธรรมทางการเมือง” ในส่วนของ “Receiver” หรือผู้รับสาร มีทั้งประชาชนทั่วไป ผู้ร่วมชุมนุม และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแต่ละกลุ่มรับสารแตกต่างกันตามบริบทและประสบการณ์ แต่ภาพรวมแสดงให้เห็นว่าสารทางจริยธรรมของสมณะโพธิรักษ์สามารถกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. องค์ประกอบทางจริยธรรมของการเคลื่อนไหว Neo Protest

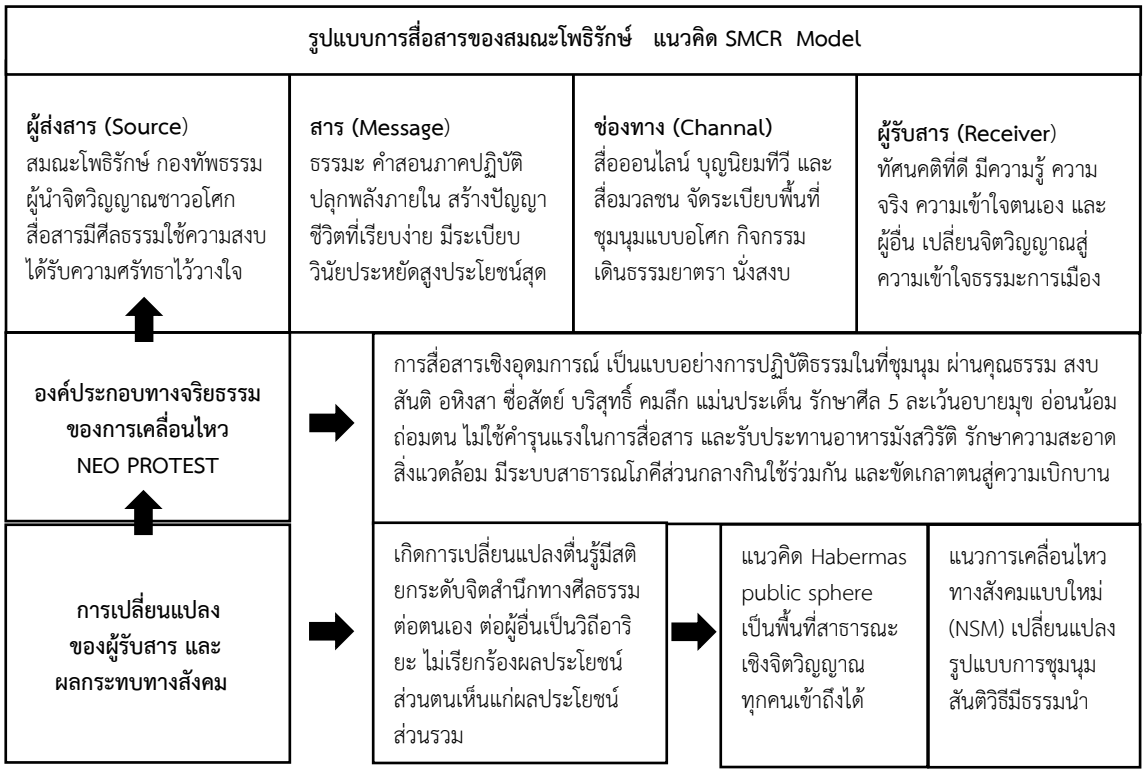
Neo Protest ไม่ได้เป็นเพียงขบวนการเคลื่อนไหวเชิงการเมือง หากแต่เป็น “ขบวนการทางจิตวิญญาณ” ที่ใช้คุณธรรมและศีลธรรมเป็นฐานของการดำเนินงาน ทุกกิจกรรมในขบวนการถูกออกแบบให้สอดคล้องกับหลักธรรมะ เช่น การรักษาศีล 5 การละเว้นอบายมุข การอยู่ร่วมกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ และการไม่ใช้ถ้อยคำรุนแรงในการสื่อสาร ทั้งหมดนี้กลายเป็น “ภาษาทางสังคม” หรือ “social language” ที่ส่งผลทางอารมณ์และจิตใจของผู้พบเห็น (Hall, 1997) การสื่อสารของ Neo Protest ยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของ non-verbal political communication ซึ่งถือว่าการกระทำ เช่น การเดินธรรมยาตรา หรือการไม่ใช้ถุงพลาสติก ก็เป็นการสื่อสารเชิงอุดมการณ์ โดยเน้นการเป็นแบบอย่างมากกว่าการใช้วาทกรรมการเมือง (McNair, 2011)

3. การเปลี่ยนแปลงของผู้รับสารและผลกระทบทางสังคม

ผลการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการหรือแม้แต่ผู้ที่รับชมผ่านสื่อ ต่างแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจ เช่น การหันกลับมาปฏิบัติธรรม การเปลี่ยนวิถีการบริโภค และการตั้งคำถามกับแนวทางการเมืองแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังพบว่า Neo Protest มีบทบาทในการสร้าง “พื้นที่สาธารณะทางเลือก” ตามแนวคิดของ Habermas (1989) ซึ่งนิยาม public sphere ว่าเป็นพื้นที่สำหรับ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อำนาจรัฐอย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ดี ในกรณีของ Neo Protest นั้น พื้นที่ดังกล่าวถูกแปลงเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เน้นความสงบ เรียบง่าย และเคารพความต่าง

ปรากฏการณ์นี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movements – NSM) ที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และคุณค่า มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความยืดหยุ่น ความไม่ยึดโยงกับพรรคการเมือง และการต่อต้านอำนาจรัฐที่ขาดคุณธรรม (Melucci, 1996; Touraine, 1981) สรุป การสื่อสารสาธารณะทางการเมืองเชิงจิตวิญญาณ: กรณีศึกษา NEO PROTEST ของสมณะโพธิรักษ์ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลการวิจัย

อภิปรายผล

1. ภาพรวมการอภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ในกรณีศึกษา Neo Protest (พ.ศ. 2549 – 2567) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้มิใช่เพียงการรวมตัวเพื่อต่อต้านหรือเรียกร้องทางการเมืองเท่านั้น หากแต่เป็นการออกแบบพื้นที่การสื่อสารทางการเมืองที่เน้น “การขัดเกลาทางจิตวิญญาณ” ผ่านการดำรงตนและปฏิบัติของผู้ส่งสาร ซึ่งในกรณีนี้ คือ สมณะโพธิรักษ์และชุมชนสันติอโศก โดยมีสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในเชิงคุณธรรม ศีลธรรม และการดำรงตนอย่างมีแบบแผน (สุริยะใส กตะศิลา, 2559)

ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด Contemplative Politics ซึ่งเน้นการเมืองที่ไม่อิงกับการเผชิญหน้า แต่เป็นการเมืองที่ใช้พลังความเงียบและความสงบในการสื่อสาร (Nhat Hanh, 2003) โดยไม่หวังผลทางชัยชนะหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในทันที แต่มุ่งเปลี่ยนผ่านความคิด ความรู้สึก และจิตใจของผู้เข้าร่วม

ลักษณะเช่นนี้สะท้อนแนวคิดของ Habermas (1989) ว่าด้วย “Public Sphere” ซึ่งกล่าวถึงพื้นที่ที่ประชาชนสามารถมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีเหตุผลร่วมกัน ในกรณีของ Neo Protest พื้นที่ดังกล่าวไม่ได้อยู่ในโลกออนไลน์หรือเวทีการเมืองแบบดั้งเดิม แต่ปรากฏผ่านกิจกรรมภาคสนาม เช่น การเดินธรรมยาตรา การตั้งเต็นท์อย่างมีระเบียบ หรือแม้แต่การรับประทานอาหารเจร่วมกันที่กลายเป็น “พื้นที่ทางจริยธรรม” ของสังคม

การสื่อสารในลักษณะนี้ยังสามารถอธิบายผ่านทฤษฎี SMCR Model ของ Berlo (1960) ที่องค์ประกอบของผู้ส่งสาร (Source) คือผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือในเชิงศีลธรรม, สาร (Message) ที่ไม่ใช่เพียงคำพูดแต่รวมถึงการปฏิบัติ และช่องทางการสื่อสาร (Channel) ที่ปรากฏผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การไม่ใช้ถุงพลาสติก การรักษาความสะอาดในพื้นที่ชุมนุม ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงถึงการสื่อสารแบบไม่ใช้วาทกรรม (non-verbal political communication)

ในแง่ของผู้รับสาร (Receiver) งานวิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงโดยวาทกรรมหรืออารมณ์ร่วมในเชิงต่อต้าน หากแต่ค่อย ๆ ซึมซับ “คุณค่า” ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันที่เต็มไปด้วยคุณธรรม ซึ่งแนวทางเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ (Inward Transformation Communication) ที่ปรากฏในงานของ Freire (1970) และ Satir (1993)

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movements) จะพบว่า Neo Protest มีลักษณะเด่นคือ การยึดโยงกับคุณค่าทางศีลธรรมและจิตวิญญาณเป็นหลัก มากกว่าการต่อสู้เชิงโครงสร้างแบบกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมักแสวงหาความเปลี่ยนแปลงในระดับระบบ หรือยึดกับอุดมการณ์ทางการเมืองกระแสหลัก (Touraine, 1985)

ในแง่ของเนื้อหาสาระทางการเมือง Neo Protest ไม่ได้มุ่งเน้นการอภิปรายหรือนำเสนอนโยบายที่ชัดเจน หากแต่มุ่งเปลี่ยน “มิติของคุณค่า” และ “จิตสำนึกทางการเมือง” ของประชาชน โดยยกระดับจริยธรรมให้เป็นเป้าหมายสูงสุด ซึ่งต่างจากการเมืองกระแสหลักที่เน้นอำนาจและการมีชัยเหนือฝ่ายตรงข้าม

2. อภิปรายตามกรอบแนวคิด

1) SMCR Model กรอบแนวคิด SMCR Model ของ Berlo (1960) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Source), สาร (Message), ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์การสื่อสารทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ได้อย่างชัดเจน

1) ผู้ส่งสาร (Source): สมณะโพธิรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ส่งสารในฐานะบุคคล แต่เป็นตัวแทนของระบบความคิด “ธรรมะประชาธิปไตย” ซึ่งเน้นศีลธรรม ความสงบ ความเสียสละ และการดำรงชีวิตแบบสมถะ โดยผู้วิจัยพบว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Credibility) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารยอมรับ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ร่วมกับขบวนการ

2) สาร (Message): สารที่ส่งผ่านในขบวนการ Neo Protest มิได้จำกัดเฉพาะถ้อยคำหรือข้อความ แต่รวมถึงพฤติกรรม รูปแบบการใช้ชีวิต และกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น การรักษาศีล การกินอาหารมังสวิรัติ การทำความสะอาดพื้นที่ชุมนุม และการเคลื่อนไหวอย่างสงบ ซึ่งทั้งหมดล้วนสื่อถึงอุดมการณ์ในเชิงจิตวิญญาณ สะท้อนการสื่อสารที่ไม่ได้ใช้ถ้อยคำเป็นหลัก แต่เน้น “การดำรงตน” เป็นภาษาหลักของการเมือง

3) ช่องทาง (Channel): ขบวนการนี้มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งสื่อทางตรง เช่น การปราศรัย รายการ FMTV, Boonniyom TV และสื่อออนไลน์ และช่องทางทางอ้อม เช่น การเดินธรรมยาตรา การจัดกิจกรรมในชุมชน และการใช้ศิลปะและบทกวีเป็นสื่อกลางทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า ช่องทางของการ

สื่อสารในกรณีนี้ไม่ได้หมายถึงเครื่องมือเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงรูปแบบพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่ช่วยสื่อความหมายตามแนวคิดของ non-verbal communication (Knapp & Hall, 2010)

4) ผู้รับสาร (Receiver): ผู้รับสารของขบวนการ Neo Protest ไม่ได้จำกัดอยู่ที่กลุ่มเป้าหมายในเชิงนโยบายหรือเชิงกลยุทธ์เท่านั้น แต่รวมถึงประชาชนทั่วไปที่เข้ามามีประสบการณ์ร่วม ผู้สัมภาษณ์หลายคนกล่าวถึงการ “เปลี่ยนจิตใจ” จากบรรยากาศของขบวนการ ไม่ใช่การโน้มน้าวโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่มองว่าผู้รับสารมีบทบาทสำคัญในการตีความ (Mc Quail, 2010)

2) Public Sphere ของ Habermas แนวคิด Public Sphere ของ Habermas (1989) กล่าวถึงพื้นที่ที่ประชาชนสามารถ แสดงออก แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิพากษ์อำนาจรัฐได้อย่างมีเหตุผล พื้นที่สาธารณะเช่นนี้จะต้องปราศจากแรงกดดัน และเปิดให้ทุกคนเข้าถึงอย่างเสมอภาค ขบวนการ Neo Protest ของสมณะโพธิรักษ์ ได้สร้าง “พื้นที่สาธารณะแบบทางเลือก” ที่ไม่ได้เน้นการอภิปรายเชิงเหตุผล แต่เน้น “ความร่วมมือทางจิตวิญญาณ” พื้นที่ชุมนุมจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งศีลธรรม ความสงบ และความมีระเบียบ ซึ่งสะท้อนว่า Public Sphere ในที่นี้คือ “พื้นที่ปลอดภัยทางคุณธรรม” ไม่ใช่เพียงพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด ขบวนการนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่า เช่น การกำหนดให้ผู้ร่วมกิจกรรมต้องถือศีล ไม่ใช้วาจารุนแรง และร่วมกันรักษาความสะอาด เป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิด civic ethics (Etzioni, 1996)

3) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) New SocialMovement (NSM) คือแนวคิดที่มุ่งเน้นการเคลื่อนไหวในระดับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นการแย่งชิงอำนาจแบบดั้งเดิม (Melucci, 1996) ขบวนการ Neo Protest มีลักษณะสอดคล้องหลายประการ ได้แก่

1. ไม่เน้นโครงสร้างอำนาจทางการเมือง: ขบวนการไม่ได้มุ่งเปลี่ยนรัฐบาลหรือใช้อำนาจ แต่มุ่งเปลี่ยนจิตใจของผู้คน
2. เน้นอัตลักษณ์และคุณค่า: สื่อสารผ่านศีลธรรม การดำรงตน และพฤติกรรมเชิงจิตวิญญาณ
3. ไม่ผูกพันกับพรรคการเมือง: มีความเป็นอิสระทางการเมือง และเน้นจุดยืนในเชิงคุณธรรม

แต่ขณะเดียวกัน NSM แบบ Neo Protest ก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจาก NSM ทั่วไป เช่น การมีหลักธรรมะเป็นแกนกลาง ไม่ใช่เพียงวัฒนธรรมต้านทุน หรืออัตลักษณ์ในเชิงโลกียะ การใช้ศีลธรรมมาเป็นอุดมการณ์นำทาง นับเป็นนวัตกรรมการเคลื่อนไหวที่ไม่เน้นการประท้วง แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Inglehart, 1997)

3. นัยสำคัญของผลการวิจัยเชิงทฤษฎี การศึกษารูปแบบการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ในกรณี Neo Protest ไม่เพียงสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของการเคลื่อนไหวในบริบทไทย แต่ยังเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะในเชิงสื่อสารการเมือง จิตวิญญาณ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

1) การขยายแนวคิดของการสื่อสารทางการเมือง ผลการวิจัยนี้ช่วยยืนยันว่า การสื่อสารทางการเมืองมิได้จำกัดอยู่แค่การใช้วาทกรรม การส่งสารผ่านสื่อมวลชน หรือการรณรงค์หาเสียงแบบระบบตัวแทนเท่านั้น แต่สามารถขยายไปถึงการสื่อสารเชิงจริยธรรม พฤติกรรม และพื้นที่การดำรงตนอย่างมีแบบแผน ผู้สื่อสารในกรณีนี้คือ “ตัวตนที่ดำรงอยู่” ไม่ใช่ “ข้อความที่ส่งออกไป” ซึ่งถือเป็นการท้าทายกรอบแนวคิดดั้งเดิมของ Berlo (1960) และเสริมแนวคิดของ McLuhan (1964) ที่ว่า “the medium is the message” ได้อย่างน่าสนใจ

2) การสร้าง Public Sphere ทางเลือก งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าทฤษฎี Public Sphere ของ Habermas (1989) ซึ่งให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเหตุผลในพื้นที่สาธารณะ อาจไม่เพียงพอสำหรับอธิบายการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีมิติทางศาสนาและจิตวิญญาณสูงอย่างไทย พื้นที่ของ Neo Protest สะท้อนว่า “เหตุผล” ในการสื่อสารอาจแปรเปลี่ยนเป็น “คุณธรรม” และ “พฤติกรรมร่วม” ที่สร้างการยอมรับจากผู้เข้าร่วม และเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมแบบไม่เผชิญหน้า

3) การขยายขอบเขตของ NSM (New Social Movement) จากแนวคิดของ Melucci (1996) และ Touraine (1985) ที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นแกนของขบวนการเคลื่อนไหว การศึกษานี้ชี้ว่า NSM ในบริบทไทยอาจมีลักษณะเฉพาะ เช่น การมีศาสนาเป็นแกนกลาง (ไม่ใช่เรื่องโลกียะหรือสิทธิพลเมือง) และการใช้พฤติกรรมที่มีศีลธรรมสูงแทนการใช้ถ้อยคำหรือสัญลักษณ์ที่รุนแรง ขบวนการ Neo Protest จึงไม่ใช่เพียง NSM ทั่วไป หากแต่เป็น “NSM เชิงจิตวิญญาณ” ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงผ่านการฝึกฝนภายใน มากกว่าการต่อสู้ภายนอก เป็นรูปแบบที่ยังไม่ค่อยปรากฏในวรรณกรรมตะวันตก จึงควรส่งเสริมให้เกิดการศึกษาต่อเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในมิติใหม่นี้

4) ความเงียบและสติ: รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองที่ไม่ใช้ความขัดแย้ง

หนึ่งในข้อค้นพบที่โดดเด่นที่สุดของงานวิจัยนี้คือ การใช้ “ความเงียบ” เป็นภาษาทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของ Neo Protest ที่การไม่ปราศรัย การไม่ใช้คำหยาบคาย และการดำรงตนอย่างสงบนั้น กลับกลายเป็นการสื่อสารที่ทรงพลัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด non-verbal political communication ที่เสนอว่า การสื่อสารทางการเมืองไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นผ่านคำพูดหรือข้อความเท่านั้น หากแต่สามารถเกิดผ่านพฤติกรรม การวางตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสภาวะของการมี “สติ” (awareness) และ “ความรู้ตัว” (mindfulness) (Berlo, 1960)

แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารแบบไม่ใช้ถ้อยคำ (nonverbal communication theory) ที่ย้ำว่า ภาษาทางร่างกาย ภาษากายภาพ และบริบทของสถานการณ์ สามารถส่งผ่านความหมายได้อย่างลึกซึ้งไม่แพ้ถ้อยคำ (Knapp & Hall, 2010) โดยเฉพาะในกิจกรรมเดินธรรมยาตรา หรือการตั้งเต็นท์ร่วมชุมนุมของกลุ่มสันติอโศก ซึ่งผู้เข้าร่วมใช้ความเงียบ ความเรียบง่าย และความมีระเบียบ เป็นการแสดงออกทางการเมืองที่เปี่ยมด้วยความหมาย

ในแง่นี้ “ความเงียบ” กลายเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่ขัดแย้งกับการเมืองแบบดั้งเดิมที่เน้นการตะโกน การปราศรัย หรือการใช้ถ้อยคำรุนแรงเพื่อครอบงำผู้ฟัง หากแต่ Neo Protest เลือกที่จะใช้ “ความว่างเปล่า” เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการไตร่ตรอง และปล่อยให้ผู้รับสารเกิดการตระหนักรู้ด้วยตนเอง

นี่จึงเป็นการสื่อสารที่ “เน้นการเปลี่ยนแปลงภายใน” (inward transformation) มากกว่าการโน้มน้าวภายนอก ซึ่งสะท้อนลึกถึงรากฐานของการเมืองเชิงจริยธรรม (ethical politics) และการเมืองแห่งการขัดเกลาตนเอง (self-cultivated politics) อันเป็นสาระสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการเสนอ

5) การเมืองแห่งความเมตตาและการไม่แบ่งฝ่าย

ผลการวิจัยในกรณี Neo Protest ชี้ให้เห็นว่าแนวทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ไม่ตั้งอยู่บนฐานของการแบ่งขั้ว ไม่ต่อต้านบุคคลหรือกลุ่มใดโดยเฉพาะ แต่เป็นการเมืองที่ยืนอยู่บนฐานของ “ความเมตตา” และ “ความไม่เบียดเบียน” ซึ่งสะท้อนชัดในรูปแบบของกิจกรรม เช่น การไม่ปราศรัยโจมตี การไม่เผชิญหน้าในลักษณะ conflict-based politics และการสร้างบรรยากาศที่ปราศจากการโกรธเกลียด

การเมืองรูปแบบนี้จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิด populist politics ที่มักอาศัยความเกลียดชัง

เป็นพลังขับเคลื่อน แต่กลับใกล้เคียงกับแนวคิด “อหิงสา” (Ahimsa) ในปรัชญาการเมืองแบบคานธี ซึ่งเชื่อว่าการเมืองที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความกรุณา และการให้อภัย (Parel, 2006)

แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับมิติของ “การเมืองแห่งการเยียวยา” (politics of healing) ซึ่งกำลังเป็นกระแสในโลกหลังความขัดแย้ง โดยเฉพาะในประเทศที่เคยผ่านสงครามกลางเมืองหรือความแตกแยกทางอุดมการณ์ แนวคิดนี้มองว่าการเมืองไม่ควรเป็นเพียงการแข่งขันเพื่ออำนาจ แต่ควรเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจของพลเมือง และเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนที่แตกแยกให้กลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ในกรณีของขบวนการ Neo Protest กลุ่มผู้ชุมนุมไม่ได้เรียกร้องให้ใครต้องพ่ายแพ้หรือสูญเสียอำนาจ แต่เสนอทางเลือกในการ “ปฏิรูปภายใน” ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าโดยไม่ทำร้ายใคร ซึ่งนับเป็น “การเมืองทางเลือก” ที่สะท้อนความเป็นไปได้ใหม่ในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา รูปแบบ วิธีการ และกระบวนการสื่อสารสาธารณะทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ผ่านกรณีศึกษาขบวนการ Neo Protest ซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการผสานศีลธรรมเข้ากับการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างลึกซึ้งในบริบทสังคมไทยช่วง พ.ศ. 2549 – 2567 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การเก็บข้อมูลจากสื่อและกิจกรรมของกลุ่มสันติอโศก และการวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎี SMCR Model, Public Sphere และ New Social Movement

ผลการศึกษาสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้:

1. รูปแบบการสื่อสารของสมณะโพธิรักษ์

พบว่าเป็นการสื่อสารเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณ ไม่เน้นการใช้ถ้อยคำเพื่อครอบงำหรือเร้าอารมณ์ แต่เน้นการใช้การดำรงตนให้เป็นสารสื่อ เช่น ความเรียบง่าย ความมีวินัย และความสงบ การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้รับสารสัมผัสความหมายผ่านประสบการณ์ตรง มากกว่าการโน้มน้าวด้วยวาทกรรม

2. แนวคิดและอุดมการณ์ของ Neo Protest

ไม่ยึดติดกับพรรคการเมืองหรือการแสวงหาอำนาจ แต่เสนอการเมืองแบบใหม่ที่เน้น “ความเปลี่ยนแปลงจากภายใน” ผ่านการใช้พื้นที่ชุมนุมอย่างมีจริยธรรม เช่น การไม่ใช้เสียงดัง การแยกขยะ การร่วมกินอาหารมังสวิรัติ หรือการรักษาศีลในพื้นที่ชุมนุม เป็นการเมืองที่ไม่เผชิญหน้าแต่ชวนให้ไตร่ตรอง

3. ผลกระทบต่อผู้รับสารและสังคมไทย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงการเปลี่ยนแปลงในระดับคุณค่าและวิถีชีวิต เช่น หันกลับมาสนใจธรรมะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม หรือรู้สึกเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่อง “คุณธรรมทางการเมือง” มากขึ้น ในระดับสังคม ขบวนการนี้กระตุ้นให้เกิดการทบทวนรูปแบบการเมืองแบบเดิม และเสนอความเป็นไปได้ของ “การเมืองเชิงจิตวิญญาณ” ในบริบทประชาธิปไตยไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การนำไปใช้เชิงนโยบาย

1) รัฐควรส่งเสริมพื้นที่สาธารณะแห่งศีลธรรม เช่น “สวนธรรมกลางเมือง” หรือ “เวทีธรรมะสาธารณะ” ที่เปิดให้ประชาชนใช้เป็นพื้นที่สงบ สื่อสารคุณค่าทางจิตใจ และฟื้นฟูคุณธรรมในสังคม

2) สนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยแนวจริยธรรม เช่น เวทีเสวนาแนวพุทธ การจัดกิจกรรมธรรมยาตราในระดับท้องถิ่น หรือกิจกรรมเยาวชนผู้นำศีลธรรม ที่ส่งเสริมคุณธรรมโดยไม่แยกขั้วทางการเมือง

3) บรรจุแนวคิดการเมืองอิงธรรมะในหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษาและกิจกรรมพัฒนาผู้นำในระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจทางการเมืองแบบมีจริยธรรมและลดแนวโน้มการแบ่งฝักฝ่ายของเยาวชนในระยะยาว

1.2. การนำไปใช้เชิงวิชาการ

1) ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้าน “การเมืองเชิงจิตวิญญาณ” ให้เป็นสาขาวิชาที่เชื่อมโยงรัฐศาสตร์กับปรัชญา จริยศาสตร์ และพุทธปรัชญา เพื่อขยายขอบเขตการเมืองจากโครงสร้างสู่จิตใจ

2) ศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงพฤติกรรมเพิ่มเติม เช่น การสื่อสารผ่านการเดิน, การกินร่วม, ความเงียบ, หรือการจัดระเบียบพื้นที่ ซึ่งยังไม่ค่อยได้รับความสนใจในวงวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และรัฐศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการเปรียบเทียบระหว่างม็อบเชิงอุดมการณ์ เช่น Neo Protest กับม็อบแนวอำนาจนิยม หรือม็อบเสรีนิยม เพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างในเป้าหมาย วิธีการ และผลกระทบ

2.2 วิเคราะห์การใช้สื่อใหม่ของกลุ่มสันติอโศก เช่น การผลิตคลิปบน YouTube, การใช้สื่อธรรมะ, และการออกแบบการสื่อสารแบบใหม่ เพื่อเข้าใจกลยุทธ์เชิงจริยธรรมในโลกดิจิทัล

2.3 ติดตามผลกระทบระยะยาวของผู้เข้าร่วม Neo Protest โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต อุดมการณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพของการสื่อสารแนวจิตวิญญาณ

เอกสารอ้างอิง

จันทรา เฮงสมบูรณ์. (2556). *การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะและหลักปฏิบัติเรื่องพุทธสันติวิธีกับอารยะขัดขืนของชุมชนสันติอโศก* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล]. *วารสารมนุษยศาสตร์, 20*(2), กรกฎาคม–ธันวาคม 2556. สืบค้นจาก ThaiJo.

นัสเซอร์ ยีหมะ. (2561). *สันติวิธีเชิงรุก: กรณีศึกษาเครือข่ายนักศึกษาประชาชนปฏิรูปประเทศไทย (คปท.)* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรังสิต].

ภูวมินทร์ วาดเขียน และคณะ. (2564). *บทบาทและสำนักสันติอโศกในการเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ.*

วสุชน รักษ์ประชาไท. (2564). *สันติอโศก: ความคิดทางการเมืองและการระบุปัญหาในสมัยรัฐบาลทักษิณ* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

วุฒิชัย ตาลเพชร. (2564). *รูปแบบการสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมืองของสังคมชาวอโศก* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา].

สมณะโพธิรักษ์. (2552). *การเมืองบุญนิยม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชุมชนสันติอโศก.

สมณะโพธิรักษ์. (2555). *สัจจะชีวิตของสมณะโพธิรักษ์ ภาค 3: ชาวอโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ.* กรุงเทพมหานคร: บริทอุษาการพิมพ์.

สุริยะใส กตะศิลา. (2559). *อุดมการณ์ทางการเมืองของมวลมหาชนในวิกฤติประชาธิปไตย.* สืบค้นจาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/70176

อภิชัย พันธเสน. (2565). *ภาวะผู้นำใต้บริบทนวัตกรรมสังคม.* นนทบุรี: เอส.เอส.พริ้นติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

Berlo, D. K. (1960). *The process of communication: An introduction to theory and practice.* New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society.* Cambridge, MA: MIT Press.

Melucci, A. (1996). *Challenging codes: Collective action in the information age.* Cambridge: Cambridge University Press.

Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Touraine, A. (1985). An introduction to the study of social movements. *Social Research, 52*(4), 749–787.

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE ISSN (Online): 2822-048X

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Sign Consumption for Sustainable Cultural Tourism: Case Of "Mount Lushan", Jiujiang City

Chutiwan Sangsumlee[1]*, Suriyasai Katasila[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Du Simin*
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: dusiminzhiwei@hotmail.com

2. Kanokrat Yossakrai
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: kanokraty@gmail.com

3. Sukanya Buranadechachai
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: sukanyab@buu.ac.th

Keywords:
Sign Consumption, Sustainable Cultural Tourism, Semiology, Mount Lushan

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 26/06/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 16/12/2025

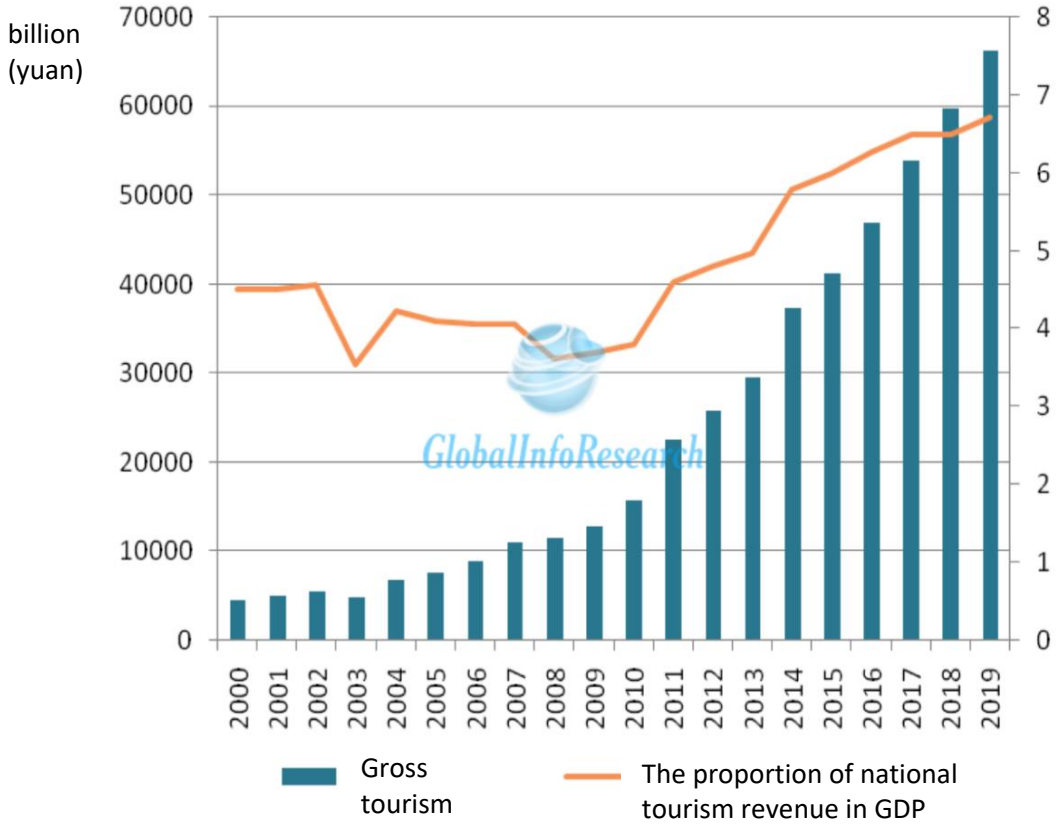
How to Cite:
Du Simin et al. (2026). Sign Consumption for Sustainable Cultural Tourism: Case Of "Mount Lushan", Jiujiang City. *Journal Dhamma for Life, 32*(1), 38-59.

ABSTRACT

The objectives of this research were: (1) To study the situation of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan" and "Guling community"; (2) To analyst the sign consumption of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan" and "Guling community"; and (3) To propose guidelines for sign consumption of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan" and Guling community. The main theories is sustainable cultural tourism and semiotic. The research was qualitative research. The key informants were 18 persons. The instruments used for data collection were document, in-depth interview, and non-participatory observation. The data analysis was content analysis. The research findings revealed that; (1) Mt. Lushan National Park is located in Jiujiang City, Jiangxi Province. It is the long history from Jin, Tang, Song dynasty. Designated a UNESCO world Cultural Heritage site in 1996, and the 5A criteria of tourism place in People's Republic of China. (2) 2.1 Sign consumption of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan comprises of 1) Natural conservation and cultural preservation part is divided into 9 topic 2.2 Guling community satisfy from economic gaining with respectful from tourist, in central area, there are many tourisms facility such as restaurant, accommodation, shopping center, night market. Villa area has museums, historical villa and also the renovate villa to rent for tourists. About economic atmosphere of Guling community, many Guling people and outsider entrepreneur satisfy from income but less respectful from tourists .3) There are common problem such as almost signs are symbols which emphasis informative content (general information, warning information) but less of education and interactive content, Lack of analyse consumer behavior in digital nowadays, but lack of using abstract or meaning from natural and cultural properties, The repetition story telling from history, political, aesthetic content but lack of using abstract sign to create many dimensions. The specific problem such as the different context between central area and villar, lack of people participation in tourism. lack of Guling culture sign presentation. The suggestions are Strengthen the interpretation of cultural heritage, Promote community tourism, Seasonal and year-round tourism development, Environmental and cultural sustainability.

Introduction

Tourism is one of income to China which bring to economic growth. According to the China Tourism Market Research report released by Global Market Consulting, this report provides the situation, definition, classification, application and industrial chain structure of the Chinese tourism market.

Reference: (https://www.globalinforesearch.com.cn/reports/859026/domestic-tourism)

With the rapid development of economy and the improvement of people's living standards, tourism has been developing rapidly in China. According to data, the total tourism revenue of the country reached 5.73 trillion yuan in 2019, an increase of 11.7 percent year-on-year. At the same time, the number of domestic outbound tourists also hit a record high. It can be said that tourism has become one of the important pillar industries that cannot be ignored in China's economy.

China tourism is gradually developed from the year. to the year. Even though, there are both China tour China and foreigner tour China. With the high volume of China tour China and the context of isolation atmosphere from COVID 19 pandemics, China tour China has been prosperity. (The National Bureau of Statistics of China's annual report on government information disclosure from 2015 to 2022. The author compiled a summary of China's tourism development from 2015 to 2022.

Reference: https://www.stats.gov.cn/xxgk/gknb/tjj_gknb/202301/t20230128_1892453.html)

In terms of "Sustainable Tourism "which relevant with many dimensions, the meaning of tourism has not only economic dimension (income for local government) but also preservation environment, and social dimension. (WTO, 2004). World tourism organization (WTO) emphasized that sustainable tourism development guidelines and management practices.

Jiujiang where the brilliant history and was once one of the "three major tea markets" and "four major rice markets" in China. not have a good natural harbour. It is an outlet for trade from Jiangxi and is connected with the rest of the province both by waterways and by a railroad to Nanchang built in 1915. Originally a customs station in the late 3rd century CE, the settlement was fortified in the 5th century and was constituted as a county town in 589. Historically, it was both a strategic place, guarding the route into Jiangxi, and a commercial hub. Between the 17th and 19th centuries Jiujiang became one of the major centres of the Chinese tea and rice trades. It was once one of the three major tea markets and four major rice markets in the country. It is a famous tourist city at home and abroad and an excellent tourist city in China. It has many famous tourist attractions, including the Yangtze River, Poyang Lake (the largest freshwater lake in China), national historical and cultural cities, former residences of celebrities (Zhu Xi, Du Fu, Li Bai, Su Shi, Xu Xiake, etc.), the birthplace of Pure Land Buddhism "Donglin Temple", "White Deer Grotto Academy" (the first of the four major academies in China), and the world cultural landscape heritage "Lushan Mountain".(World Cultural Landscape Heritage Site)

"Mount Lushan" has developed pattern of tourism by local government and the committee of the community. Although, Lushan tourism services and management system, market regulation has made certain progress, for example by strengthening tourism services and market management, promote tourism service level, , optimize the environment of tourism, and through the reform of management system, lushan scenic spots, to set up the lushan mountain city unified jurisdiction form a pattern of "big lushan mountain", so as to solve the problem of unclear powers and responsibilities, resources are difficult to rational use and

allocation. (http://www.lushan. gov.cn/zwzx _194686/lsyw /202207/t20220727_ 5566169.html /Lu2016)

However, Lushan still needs to be strengthened in the in-depth development and promotion of tourism culture. includes paying attention to the excavation of cultural connotation, promoting the "profound" innovation of culture, paying attention to the implementation and promotion of culture and so on. Through the construction of cultural theme park, cultural and ecological park, integration of Lushan landscape culture and Chinese civilization and other cultural resources, to promote the in-depth cultural development of Lushan tourism.(Zhang,2023)In addition, the promotion of Lushan's tourism culture needs to start from various angles, focusing on reflecting the cultural characteristics of Lushan, and widely publicizing through various media platforms such as traditional media and new media, so that more people can understand and know Lushan, and extend the value and charm of Lushan's tourism culture.

Old paradigm of tourism emphasizes only how to make tourist satisfy for gaining economic atmosphere. But there is many natural problems nowadays, it occurred tourism with eco-friendly. Also, the development paradigm was change from modernistic paradigm to alternative paradigm today, the concept of locality instead of globalization favor as the past. The awareness to respect local communities occurs in many tourism areas. Finally, UNESCO set local community satisfy from gaining their economic. From cultural tourism which aware to cultural preservation, sustainable cultural tourism mixed other components of nature and local community.

How to stimulate tourists to keep the concepts of "sustainable cultural tourism"? In capitalism era, Sign consumption is suitable for consumer because there is overwhelming information. To concise information with "sign" instead of text and to put the meaning of text and picture is suitable to explain in the long sentences. Because of the familiar with "Sign consumption" of people in nowadays, researcher is interesting to study "Sign consumption" for sustainable cultural tourism of Mount Lushan.

Researcher Finds the Research Gap to Study About 3 Mainly Keywords as of

1) Mount Lushan 2) sustainable cultural tourism and 3) sign consumption. Researcher found that Zhenrao, Cai, Chaoyang, Fangm Qian, Zhang, and Fulong, Chen (2021) study "Joint development of cultural heritage protection and tourism: the case of Mount Lushan cultural landscape heritage site". Also, the topic of "Harmonious Coexistence of Cultural Heritage Protection and Tourism: The Mount Lushan Comprehensive Tourism Platform" (2021). The couple of studies emphasize to digital technology usage for heritage protection. While in this study emphasize in Communication message as sign to protect Mount Lushan.

Phalalert, P. and Dejasvanong, C. (2013) study "The Presentation of Locality Through Cultural Commodities of Klong Lat Mayom Floating Market Community". They study about tourism the same as this study but using semiology as "Sign of commodity of the community". Even though it studies the same as "sign" from "semiology" but difference target between sign of commodity to sign for sustainable cultural tourism.

This study not only reveals the formation mechanism of community tourism support, but also explores the factors that affect the differences in tourism support in different portal communities. These findings promote harmonious community development with tourism, enhancing community tourism support, and promoting sustainable tourism development.

As for the communication research of Lushan and urban community tourism, although there is no direct mention of which researcher specifically uses these areas as examples to conduct research on community tourism communication, similar research methods and theoretical frameworks may be applied to the research of these areas. (Liu Fajian & Zhang Jie&Zhang Jinhe&Chen Dongdong,2014)

Literature Review and Theoretical Framework

Tourism has emerged as a critical pillar of China's economy, driving significant growth and development. However, contemporary academic and practical discourse has expanded the definition of tourism beyond a purely economic dimension. According to the World Tourism Organization (WTO), sustainable tourism encompasses not only income generation for local governments but also environmental preservation and social dimensions. This reflects a broader paradigm shift in the industry: the "old paradigm" of modernistic tourism, which prioritized economic satisfaction and globalization, is increasingly giving way to an "alternative paradigm" focused on locality and eco-friendliness. In this context, the awareness of respecting local communities has become paramount, with current frameworks emphasizing that local communities must be satisfied with their economic gains while maintaining their cultural integrity. Sustainable cultural tourism, therefore, is viewed as a mixture of cultural preservation, nature conservation, and local community engagement.

The Context of Mount Lushan: Heritage and Management

The research focuses on Mount Lushan in Jiujiang City, a site of profound historical and strategic importance. Historically, Jiujiang was a major commercial hub and one of China's "three major tea markets". Mount Lushan itself boasts a long history spanning the Jin, Tang, and Song dynasties and was designated a UNESCO World Cultural Heritage site in 1996. It serves as a "three-dimensional miniature" of Chinese culture, integrating the philosophical and spiritual traditions of Buddhism, Taoism, and Confucianism, evident in landmarks such as the Donglin Temple and the White Deer Grotto Academy.

Despite its status as a 5A tourist destination and recent improvements in unifying the jurisdiction of its scenic spots, literature suggests that Lushan still requires "in-depth development" regarding its tourism culture. Current management practices face challenges in fully excavating cultural connotations and promoting them effectively through media to extend the value of the site's tourism culture.

Theoretical Framework: Sign Consumption and Semiotics

To address the challenges of sustainable cultural tourism communication, this study adopts the theoretical framework of "Sign Consumption" and Semiotics. In the current capitalist era, characterized by information overload, consumers increasingly rely on "sign consumption" as a concise method of processing information. Signs, which encapsulate the meaning of text and imagery, are often more suitable than long sentences for explaining complex concepts to modern tourists.

This research utilizes semiology to analyze tourism products as signs, specifically distinguishing between the "signifier" (the object, activity, or symbol presented) and the "signified" (the interpreted value or meaning). Within the context of Mount Lushan, this framework is applied to decode natural conservation signs—such as "No Honking" or "Respect Wildlife"—as well as cultural symbols. This approach aligns with the concept that users must first recognize the signifier and then understand the content based on their experience to interpret the deeper "signified" meaning, a process vital for fostering sustainable behavior.

Research Gap and Comparative Literature

Existing literature provides a foundation for this study but also highlights specific research gaps. For instance, Zhenrao et al. (2021) examined the joint development of cultural heritage protection and tourism at Mount Lushan; however, their work emphasized the use of digital technology for protection. In contrast, this study emphasizes communication messages as signs to protect the site.

Similarly, Phalalert and Dejasvanong (2013) applied semiology to study the presentation of locality in Thailand's Klong Lat Mayom floating market. While their study utilized a similar semiotic approach regarding the "sign of commodity," this research differentiates itself by focusing on the "sign for sustainable cultural tourism" within the specific context of Mount Lushan. Furthermore, while researchers like Liu Fajian et al. (2014) have studied tourism destination networks, there remains a lack of specific research applying these community tourism communication frameworks directly to the "Guling community" and Lushan area. This study aims to bridge these gaps by analyzing how sign consumption can effectively promote sustainable cultural tourism that respects both the natural environment and the local community.

Objectives

1. To study the situation of sustainable cultural tourism of “Mount Lushan” and “Guling community”.
2. To analyst the sign consumption of sustainable cultural tourism of “Mount Lushan” and “Guling community”.
3. To propose guidelines for sign consumption of sustainable cultural tourism of “Mount Lushan” and “Guling community”.

Research Methodology

Research Scope

Scope of Content to Study

1) Sustainable Cultural Tourism 2) Sign consumption 3) Semiotic

Scope Format of Research

Qualitative research

Scope of key informants (Total 18 persons)

1) Head of Jiangxi government environmental management policy who determine policy as “the regulation of the Lushan Mountain tourist park management” 1 person.

2) local tourism authority staff who relevance with sign of “Mount Lushan” product/service 2 persons.

3) Marketing Communication academics (expert with sign of product/service) 1 person.

4) Marketing Communication experts from Private sector (expert with sign of product/service) 1 person.

5) Tourism academics (expert with sign of product/service tourism) 1 person

6) Travel Agency 2 persons.

7) Private sector who expert in Sustainable Cultural Tourism 2 persons.

8) Chinese tourists 4 persons.

9) Opinion leaders of Guling community 2 persons.

10) Opinion leader of foothill which relocate from Guling community 2 persons.

Scope of Instruments

1. Document

(1) How to develop sign of preventive measures for more strengthen the protection of important landscapes, ancient buildings, history, ancient trees, rare plants and fossils by the preparation of documents, mounting signs and determining preventive measure?

(2) How to develop sign of planning and construction: a new, improved or extended construction project must comply with the park's master plan?

(3) How to develop sign of environmental Protection: do not release pollutants or dispose waste into water resources inside the park (waste management) and limited number of visitors?

(4) How to develop sign of planning to relocation the crowded people from Guling town/ communities to foothill?

(5) How to develop sign of wildfire protection: carry out all year-round wildfire protection, do not use open spaces without permission, especially at high-risk intervals?

(6) How to develop sign about Economic growth and Efficiency: Interpret Report income each year to public (textual analysis) to Mass Media or New Media?

(7) How to develop sign of consumer satisfaction: Interpret text/picture story telling from product/ service tourism of “Mount Lushan”? as follow:

(7.1) natural tourism product (A) sign of “top wonder in Mount Lu” (B) sign of “Five Old Men Peaks” (C) Sign of Small Tianchi (D) Sign of Hanyang Peak (E) Sign of Lake Lulin (F) Sea of Clouds (G) Sign of Red maple landscape

(7.2) Manmade tourism products (A) Sign of building (temples, pagodas, Chirstian Church, Donglin temple, White Deer Grotte (Cave) Academy, Museum, religious centers, Western style houses in Guling Communities (B) Sign of Parks and Garden (Lushan Botanic Garden) (C) Sign of Arts (poems, painting, stone crave), 3) Sign of Mountain immortals’ cave.

(7.3) Symbiotic tourism products: Sign of Lushan Botanic Garden

(7.4) Site-based tourism products (A) Sign of Bus Sightseeing of the western route bus sightseeing (B) Sign of Bus Sightseeing of the eastern route bus sightseeing

(7.5) Event-based tourism product: sign of memory to earthquake events on "Mount Lushan"

(7.6) Tourism service

(A) Sign of hotels and resort (at Guling community, hotels at foothill)

(B) Sign of accommodation (restaurants, coffee house, bars supermarket)

(C) Sign of transportation (airline, train, cruise, taxi, bus, cable car)

(D) Sign of tourism agency (travel agencies, tours operators, tourist guides)

(E) Sign of house (homestay at Guling community)

(F) Sign of health aids (hospital)

(G) Cash aids (Banks, ATM, QR code)

(H) Sign of publication (bookshop)

(I) Sign of entertainment center (dance hall)

(J) Sign of Center Park (Guling center park (1954) (bull is the symbol of Gu Ling, Meandering pathways, fragrant flowers, flourishing trees and a pavilion all add to lively atmosphere of this delightful place)

(K) Sign of expenses (admission fee, sightseeing fee)

(L) Sign of striking photos activity with red maple landscape

(M) Sign of hiking activities along the pathway to Three Tiled Waterfall

(N) Strolling activities around the Ruqin Lake

(O) Wandering activity in the Lushan Botanical Garden, red maples (the lovely autumn).

(8) How to develop sign of local people satisfaction: Interpret message of Guling community (both on the mountain and foothill (people who relocated from the mountain) from social media about 1) local economy, 2) local identity preservation, 3) expand network to outsiders and 4) adding new experience form tourism?

2. In-Depth Interview

Example of key information person data for each group are as follows:

Set A: In-depth interview questions for 1 Head of Jiangxi government environmental management policy who determine policy as

"The regulation of the Lushan Mountain tourist park management" Example of key information person data for each group are as follows:

"The regulation of the Lushan Mountain tourist park management"

Set B: In-depth interview question for 2 local tourism authority staff who relevance with sign of "Mount Lushan" product/service

Set C: In-depth interview question for 1 Marketing Communication academics (expert with sign of product/service)

Set D: In-depth interview question for Marketing Communication experts from Private sector (expert with sign of product/service).

Set E: In-depth interview question for 1 Tourism academics (expert with sign of product/ service tourism).

Set F: In-depth interview question for 2 Travel Agency

Set G: In-depth interview question for 2 Private sector who expert in Sustainable Cultural Tourism

Set H: In-depth interview question for 4 Chinese tourists

Set I: In-depth interview question for 2 Opinion leaders of Guling community

Set J: In-depth interview question for 2 Opinion leader of foothill which relocate from Guling community

3. Non-Participation Observation as follow

1) Act 2) Activity 3) Meaning of act and activity of Chinese tourists at Mount Lushan and Guling community, Guling community (both on the top of Mouth Lushan and at the foothill of Mount Lushan) 4) Relations 5) Participation 6) Setting/Background

Scope of Area

"Mount Lushan", Jiujiang city, Guling community (on "Mount Lushan") The foothill community which relocates from Guling community.

Data collection

1) Document from printed media and online media

(1) Data of cultural product and service of "Mount Lushan" and Guling community

(2) Collecting data of sign of product and service tourism in terms of sustainable cultural tourism context of "Mount Lushan" and Guling community

Data Analysis

Data analysis conclusion and doing data reduction to various issues with grouping data or Typology for answer research question. Typology or Data reduction to target issues under Sign meaning communication, Sign consumption, and Sustainable cultural tourism. Moreover, the data analysis come from theory a related concept which is research framework.

Data Trustworthiness

Using Triangulation method with adding variety types for building truth worthiness for the research such as 1) variety of research data collection which comprises of data from document, in-depth interview, and non-participatory observation, 2) variety of concepts and theories such as sustainable cultural tourism, sign consumption, and semiotic, and 3) various 18 key informants.

Result

The research findings revealed that;

(1) The result of the situation of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan"and "Guling community". (Objective 1)

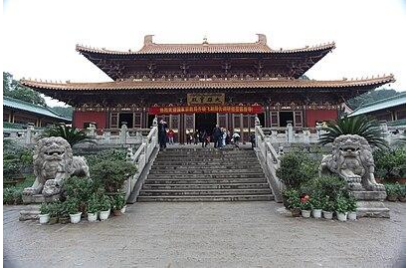
Mt. Lushan National Park is located in Jiujiang City, Jiangxi Province. It is the long history from Jin, Tang, Song dynasty. Designated a UNESCO world Cultural Heritage site in 1996, and the 5A criteria of tourism place in People's Republic of China. The resident population in the area is mainly concentrated in Guling Town and surrounding villages at the foot of "Mount Lushan". Among them are local residents, scenic area staff and some long-term tourists. As Lushan Mountain is a famous tourist resort, the number of tourists receives more than 10 million people every year, and the population mobility is large in the tourist season. Guling community population: As of 2024, Guling Town has a permanent population of about 20,000 people, distributed in 12 communities and 2 administrative villages. Lushan receives about 20 million visitors a year, including 500,000 international visitors. Most tourists make short stays (1-2 days), and the main motivations include sightseeing (70%) and leisure holidays.

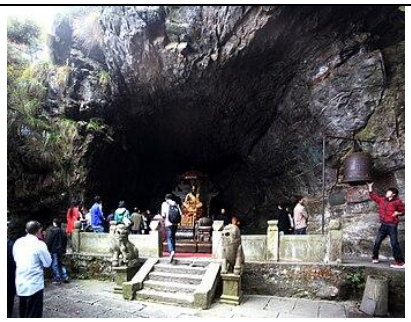
Historical overview: As early as the Eastern Jin Dynasty, Lushan Mountain became a secluded place for literati and writers, and famous people such as Tao Yuanming and Xie Lingyun had left footprints here. In the Tang Dynasty, "Mount Lushan" was an important sacred place for Buddhism and Taoism, with temples and Taoist temples all over the mountain. After the Song Dynasty, Lushan Mountain gradually became a tourist attraction for scholars and scholars, leaving a large number of poems and cliff stone carvings.

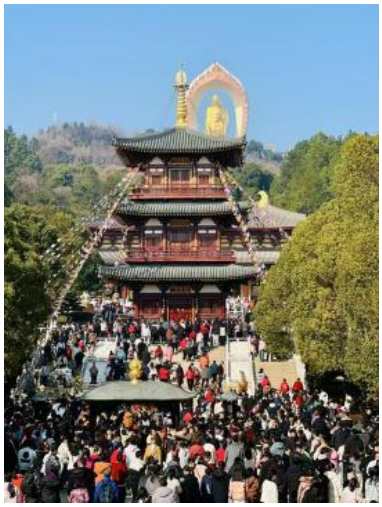
(2) The sign consumption of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan" and Guling community (Objective 2)

2.1 Sign consumption of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan: 1)Natural conservation and cultural preservation part is divided into 9 topic such as (1) Semiotics of natural conservation of Mount Lushan (2) Maple tree in autumn semiotics of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan (3) Cultural and historical semiotics of Mount Lushan (4) Literary and artistic representations semiotics of national conservation and cultural preservation of Mount Lushan (5) Botanic Garden semiotics of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan (6) Educational and scientific value semiotics of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan (7) Signate and interpretation semiotics of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan (8) Semiotic practice of natural conservation and cultural preservation of Mount Lushan (9) Human interaction semiotics of natural conservation of Mount Lushan.

The example to sign analysis through semiotic theory such as table 4.1 sign is real object and table 4.2 sign is symbol.

Sign	Signifier	Signified
 Donglin temple	1) Spiritual and philosophical significance: Buddhist and Taoist temples, along with landmarks of Conficiavism, when the most eminent masters taught, blend effortlessly into a strikingly beautiful landscape which has inspired countless artists	1) Symbols of spirituality, tradition, and harmony between humans and nature. Its preserved landscapes and temples signify the belief in balanced coexistence, where human activity respects ecological limits.

Sign	Signifier	Signified
 Mountain immortals Cave White Deer Grotte Academy Chirstian Church (jiujiang.gov.cn)	who developed the aesthetic approach to nature found in Chinese culture. The Buddhist Donglin Temple takes universal sentient beings as its core, the Taoist Temple pursues the unity of heaven and man, and the Confucian White Deer Cave Academy advocates the rule of etiquette. From the integration of Zen and Taoism in the Tang Dynasty to the innovation of neo-Confucianism in the Song Dynasty, and then to the cultural inheritance of the Ming and Qing dynasties, Lushan has become the epitome of the pluralistic unity" of Chinese culture.	2) Symbols of enlightenment and retreat from worldly concerns. 3) They reflect centuries of cultural practices and reverence for the mountain. 4) Embody centuries of spiritual and architectural heritage

Sign	Signifier	Signified
  Du Simin		
 The image is from Jiujiang Municipal People's Government(jiujiang.gov.cn)	2) Mt. Lushan Pilgrims' Journey on the Great Mountain with Significance for Man	Lushan Five Religions Prayer Garden is a cultural park located in Lushan area of Jiujiang City, Jiangxi Province. With the theme of five religions Prayer, it brings together five religions and cultures, namely Buddhism, Taoism, Islam, Catholicism and Christianity. The cultural park was officially opened on January 1, 2011, with the aim of carrying forward the

Sign	Signifier	Signified
		blessing cultural tradition of Lushan Mountain. There is a 38.5-ton copper prayer bell in the cultural park. The bell body is made of ringing copper and engraved with the symbols of the five religions. On the first day of the New Year every year, representatives of the five denominations will ring bells and pray for world peace, the prosperity of the motherland, the happiness of the people and social harmony
 	3)Lushan Mountain is not only a wonder of natural landscape, but also a three-dimensional miniature of Chinese culture, history and spirit, carrying multiple symbolic meanings from ancient times to the present. Lushan Mountain is famous for its perilous peaks, waterfalls, sea of clouds and hot springs. In 1996, it was listed as a World Cultural Heritage by UNESCO, and has preserved historical sites such as White Deer Cave Academy (one of the four ancient Chinese academies) and Donglin Temple (the birthplace of the Pure Land Buddhism),	It is a typical symbol of Chinese landscape culture and is known as "the magnificent Kuang Lu in the world", representing the extraordinary workmanship of nature. There are many places symbolizing the profound accumulation of Chinese civilization., the harmonious coexistence of diverse cultures, symbolizing the practice of sustainable development concept.

Sign	Signifier	Signified
 One Hill At A Time: Mt. Lushan Du Simin		
	4)Imperial villas and gardens: relics such as the residences of Emperor Kangxi and other imperial gardens. There are hundreds of ancient buildings on Lushan Mountain.	They reflect China's imperial history and artistic achievements.
	5)Mount Lushan as cultural identity and national pride	Mount Lushan symbolizes China's rich cultural heritage and natural splendor. Its preservation represents a commitment to safeguarding national identity and historical continuity. It stands as testament to China's imperial past, religious traditions, and artistic legacy.

Table 4.1 Cultural and historical semiotics of Mount Lushan

From Table 4.1 Cultural and historical semiotics of Mount Lushan, Signifiers comprise of Chinese culture and Chinese history on Mount Lushan. The Chinese culture is pluralism culture from five religions such as Buddhism, Taoism, Islam, Catholicism and Christianity. History of religions on Mount Lushan situated many years ago such as Tang Dynasty with the integration of Zen and Taoism to the innovation of neo-Confucianism in the Song Dynasty, and the cultural inheritance of the Ming and Qing Dynasty. There are many signified of the culture and history

such as spiritual and philosophical significance as Buddhist and Taoist temples, along with landmarks of Confucianism. *The Buddhist Donglin Temple* takes universal sentient beings as its core, the *Taoist Temple* pursues the unity of heaven and man, and the *Confucian White Deer Cave Academy* advocates the rule of etiquette. Moreover, it is the symbols of spirituality, tradition, and harmony between human and nature. Its preserved landscapes and temples signify the belief in balanced coexistence, where *human activity* respects ecological limits. The big prayer bell in the cultural park engraved with the symbols of the five religions. On the first day of the New Year every year, representatives of the five denominations will *ring bells and pray for world peace, the prosperity of the motherland, the happiness of the people and social harmony*. Lushan Mountain is not only a wonder of *natural landscape*, but also a three-dimensional miniature of Chinese culture, history and spirit, carrying multiple symbolic meanings from ancient times to the present. In 1996, it was listed as a World Cultural Heritage by UNESCO, and has preserved *historical sites* such as White Deer Cave Academy and Donglin Temple (the birthplace of the Pure Land Buddhism), (It is a typical symbol of Chinese landscape culture and is known as "the magnificent Kuang Lu in the world", representing the extraordinary workmanship of nature. There are many places symbolizing the profound accumulation of Chinese civilization., the harmonious coexistence of diverse cultures, symbolizing the practice of sustainable development concept. Imperial villas and gardens: relics such as the residences of Emperor Kangxi and other imperial gardens. They reflect China's imperial history and artistic achievements. Mount Lushan symbolizes China's rich cultural heritage and natural splendor. Its preservation represents a commitment to safeguarding national identity and historical continuity. It stands as testament to China's imperial past, religious traditions, and artistic legacy.

Sign	Signifier	Signified
  "No buses." sign	1)Sticking of trails (1) The icon is a traffic sign that says "No buses." This sign is usually placed at the entrance of certain roads or areas to inform bus drivers and passengers that the area is not allowed for buses. This may be due to narrow roads, heavy traffic, safety concerns or other reasons. Bus drivers and passengers need to obey this sign to ensure safe and smooth traffic.	Traffic sign "No buses" is red circles and slashes: This is an international forbidden sign, indicating that a certain behavior is not allowed. Black bus pattern: indicates that the sign is for buses. It is the natural conservation and cultural preservation for the important space at Mount Lushan form destroy of buses.

Sign	Signifier	Signified
   No honking" sign.	Sticking of trails: (2) This icon is an internationally used "No honking" sign. This sign is usually set in areas that need to be quiet, such as hospitals, schools, residential areas or specific public places.	The "No honking" means "no use of sound devices." A red circle indicates prohibited behavior. A red slash, from the top left corner of the circle to the bottom right corner, runs through the center of the icon to further emphasize the prohibition. In the center of the icon is a horn, indicating that honking is prohibited., in order to reduce noise pollution and ensure people's quiet environment and quality of life.

Sign	Signifier	Signified
  “Respect the Plant Life” sign	2) Respect the Plant Life: Pattern: Holding a plant in one hand, expressing the protection and care for plants and the natural environment. Text as “Love flowers, love grass, love nature, let us live with them”. In English as "Be Respectful of the Plant Life Respected les plantations". The main purpose of which is to remind tourists to observe the relevant management regulations when visiting the nature reserve.	The sign of “Respect the Plant Life” represents the responsible tourism practice for environmental awareness. The meaning of this sentence is to advocate that people take good care of flowers and plants and the natural environment, and live in harmony with nature by responsibility of protecting the natural environment and natural resources.
  “Respect Wildlife” sign	3) “Respect Wildlife” by the icon of "No hunting" or "No Harm to Wild Animals." Such signs are often found in nature reserves, national parks, or other places where wildlife needs to be protected.	The design elements of the icon include: a red circle indicating prohibited behavior. In the center of the icon is a deer and several birds, which represent wild animals. Deer and birds have landscape patterns below them, representing the animals' natural habitat. This sign represents (1) responsible tourism practice for environmental awareness and respect for the site. (2) reminding tourists not to hunt or harm wildlife in the area to protect the local ecosystem and biodiversity.

Sign	Signifier	Signified
  “Please do not disturb, feed, touch or provoke wild thesÛs monkeys” sign	4) “Please do not disturb, feed, touch or provoke with thesÛs monkeys” The sign is compliance with such rules is important for personal safety.	The design of the icon includes: a red circle to indicate the prohibited behavior. A red slash, from the top left corner of the circle to the bottom right corner, runs through the center of the icon to further emphasize the prohibition. In the center of the icon is a simplified pattern showing a hand reaching out to the animal, which means that touching or playing with the animal is forbidden, and is used to remind people not to touch the animal to prevent other safety incidents.
 	“Respect and protect the natural environment and ensure the sustainable use of natural resources” 5) The icon is a warning sign includes: the message on located in the Lushan National Tourist Scenic Area in China, the main purpose of which the text as those who enter the nature reserve for sightseeing and tourism shall abide by the regulations on management and natural resources of the nature reserve. The warning sign emphasizes that while enjoying the natural beauty, visitors should also “respect	The design of the icon includes: green peaks of mountain inside green circle represents Mount Lushan natural conservation from tourists’ responsibility to protect the environment and natural resources as sustainable tourism.

Sign	Signifier	Signified
“Respect and protect the natural environment and ensure the sustainable use of natural resources”	and protect the natural environment and ensure the sustainable use of natural resources”.	

Table 4.2 Human interaction semiotics of natural conservation of Mount Lushan

From table 4.2 Human interaction semiotics of natural conservation of Mount Lushan, researcher emphasizes about the interaction of human to environment. Therefore, the signifiers comprise of 1) Sticking of Trails which having (1) “No bus” sign (2) “No honking” sign 2) “Respect the plant life” sign which text is Text as “Love flowers, love grass, love nature, let us live with them” 3) “Respect Wildlife” by the icon of "No hunting" or "No Harm to Wild Animals." 4) “Please do not disturb, feed, touch or provoke with thesÛs monkeys” sign, and 5) “Respect and protect the natural environment and ensure the sustainable use of natural resources”

Signified from this topic is 1) Traffic sign “No buses” is red circles and slashes which is an international forbidden sign, indicating that a certain behavior is not allowed. Black bus pattern indicates that the sign is for buses. It is the natural conservation and cultural preservation for the important space at Mount Lushan form destroy of buses. 2) The "No honking" sign means "no use of sound devices." A red circle indicates prohibited behavior. A red slash, from the top left corner of the circle to the bottom right corner, runs through the center of the icon to further emphasize the prohibition. In the center of the icon is a horn, indicating that honking is prohibited., in order to reduce noise pollution and ensure people's quiet environment and quality of life. 3) The sign of “Respect the Plant Life” represents the responsible tourism practice for environmental awareness. The meaning of this sentence is to advocate that people take good care of flowers and plants and the natural environment, and live in harmony with nature by responsibility of protecting the natural environment and natural resources. 4) The design elements of the icon include a red circle indicating prohibited behavior. In the center of the icon is a deer and several birds, which represent wild animals. Deer and birds have landscape patterns below them, representing the animals' natural habitat. This sign represents (1) responsible tourism practice for environmental awareness and respect for the site. (2) reminding tourists not to hunt or harm wildlife in the area to protect the local ecosystem and biodiversity. 5) The design of the icon of “Respect and protect the natural environment and ensure the sustainable use of natural resources” includes green peaks of mountain inside green circle represents Mount Lushan natural conservation from tourists’ responsibility to protect the environment and natural resources as sustainable tourism.

2.2 Guling community satisfy from economic gaining with respectful from tourist: Researcher divide Guling community into two main parts such as central area and villa area. In central area, there are many tourisms facility such as restaurant, accommodation, shopping center, night market. There is also component of Guling people such as central park, school, hospital, Bank, local government offices. Villa area has museums, historical villa and also the renovate villa to rent for tourists. About economic atmosphere of Guling community, the price of accommodation, food, bus, taxi is quite high. Therefore, many Guling people and outsider entrepreneur satisfy from income. However, the business use only cultural capital form long history at Guling and the relation between Guling people and tourists is capitalist and

customers. Therefore, Guling community tourism has not use human capital form people who stay over there and design the activities from Guling people to present their identity and use it to be new cultural capital to sharing knowledge with tourists. Because of lack of Guling cultural identity of people, tourists have not high respectful manner to this place.

3) To propose guideline for sign consumption of sustainable cultural tourism of "Mount Lushan" and "Guling community". (Objective 3)

There are common problem such as 3.1Almost signs on Mount Lushan and Guling community are symbols which emphasis informative content (general information, warning information) but less of education and interactive content 3.2 Lack of analyse consumer behavior in digital nowadays 3.3 There are many text signs through symbol but lack of using abstract or meaning from natural and cultural properties on Mount Lushan 3.4 The story telling about Mount Lushan is repetition as history, political, aesthetic content but lack of using abstract sign to create many dimensions. There are specific problem such as The different context between central area of Guling community and villar, lack of Guling people participation in tourism. lack of Guling culture sign presentation for tourism. The suggestions are Strengthen the interpretation of cultural heritage, Promote community tourism, Seasonal and year-round tourism development, Environmental and cultural sustainability

Discussion

This study compares with Phalalert., P. and Dejasvanong, C. (2013) from Thailand from using the same theory of Semiotics to analyst tourism product. However, tourism product and field site are difference. The research field site of Phalalert, P. and Dejasvanong, C. is Klong Lat Mayom floating market community, Thailand but this research field site is Mount Lushan and Guling community, China. The study has not analyst locality in cultural commodity issue but sustainable cultural tourism (natural conservation, cultural preservation, local community satisfy from gaining economic with respectful) instead. This study conforms to result of Dejasvanong, C, in terms of attribution of sign to communicate meaning, there is "signifier" which present to receiver for perceiving and interpreting. There are many various signifiers such as object, activity, or general social phenomena. However, this study clearly unfolds signified or interpret value of real thing and various symbols.

This research accord with Na, G. ., Yossakrai, K. ., & Buranadechachai, S. . (2025) in terms of New Media Consumption Process which comprise of access, perception, and consumption information. Moreover, this study use the same concept of perception step by content recognition, understand the content, interpret meaning form message, and response to the content and media. It means that from recognize signifier, user has to understand the content from his/her experience and then he/she can interpret the content or signified. However, it is difference to use about consumption step. Na, G. ., Yossakrai, K. ., & Buranadechachai, S defines it as intention to media exposure, the attribute of reflexing meanwhile media consumption, duration to consume media, and activities during media consumption but this research use sign consumption as semiotic instead.

Conclusion

This research has successfully achieved its objectives by examining the situation of sustainable cultural tourism at Mount Lushan and the Guling community, analyzing the consumption of signs within these areas, and proposing guidelines for future development. The findings confirm that Mount Lushan is a site of immense historical and cultural magnitude, distinguished as a UNESCO World Cultural Heritage site and a prominent 5A tourist destination in China. Its significance is rooted in a rich history spanning the Jin, Tang, and Song dynasties, serving as a convergence point for Buddhism, Taoism, and Confucianism.

Through the lens of semiotics, the study identified that sign consumption at Mount Lushan is primarily categorized into natural conservation and cultural preservation. The analysis of "signifiers"—such as "No Bus" or "Respect the Plant Life"—reveals that current signage effectively communicates regulatory and protective meanings intended to preserve the environment. However, a critical disparity was observed in the Guling community. While the local population and entrepreneurs' express satisfaction with the economic benefits derived from tourism, there is a marked lack of "respectful" interaction from tourists. The current relationship is predominantly transactional, defined by a capitalist-customer dynamic rather than a cultural exchange. This stems from a failure to utilize human capital effectively; the activities designed do not sufficiently present the unique identity of the Guling people, resulting in a tourism experience that lacks depth in local cultural engagement.

Furthermore, the study diagnosed a prevalence of "informative" and "warning" content in existing signs, such as general information or prohibitions, while identifying a significant scarcity of educational and interactive content. The storytelling surrounding Mount Lushan was found to be repetitive, focusing heavily on political and aesthetic history without employing abstract signs to create multidimensional meanings. Consequently, while the physical preservation of the site is managed through regulatory signs, the deeper cultural and sustainable communication required for a profound tourist experience is currently underutilized.

Recommendations

To address the identified gaps and enhance the sustainable cultural tourism framework of Mount Lushan and the Guling community, this research proposes a shift in the paradigm of sign consumption.

First, there is a critical need to strengthen the interpretation of cultural heritage through more sophisticated sign consumption. The current reliance on symbols that emphasize general or warning information must be evolved into signs that offer educational and interactive content. Rather than merely presenting repetitive historical or political narratives, signs should utilize abstract meanings that convey the natural and cultural properties of the site in new dimensions. This approach will help mitigate the problem of repetitive storytelling and engage tourists on a deeper intellectual and emotional level.

Second, the management authority must promote community tourism that emphasizes local participation. To transform the current "capitalist-customer" relationship into one based on mutual respect, the tourism model should integrate the Guling community's unique culture into the visitor experience. This involves designing activities where Guling people can present their own identity and share knowledge, thereby converting local human capital into a new form

of cultural capital. By doing so, the community can garner the respect it currently lacks, fostering a more sustainable social environment.

Third, the development of tourism signs must encompass digital consumer behavior analysis. In the modern digital era, understanding how tourists consume information online is vital. Future strategies should integrate digital sign consumption with physical experiences to ensure the message of sustainability reaches a broader audience.

Finally, the study recommends a holistic approach to environmental and cultural sustainability that includes seasonal and year-round tourism development. By diversifying tourism products beyond the peak seasons and ensuring that signs communicate the "abstract meaning" of nature conservation—such as the harmony between humans and nature found in the site's religious history—Mount Lushan can achieve a balanced development that honors its status as a cradle of Chinese civilization.

References

Alisa, F., & Ridho, Z. (2020). Sustainable cultural tourism development: A strategy for revenue generation in local community. *Journal of Economic and Tropical Life Science, 4*(2), 47–56.

Cai, Z., Fang, C., Zhang, Q., & Chen, F. (2021). *Harmonious coexistence of cultural heritage protection and tourism: The "Mount Lushan" comprehensive tourism platform*. *(Note: Author names were standardized based on likely "Surname, First Name" order from the input. The title was completed based on context from the source file.)*

Global Market Consulting. (n.d.). *China tourism market research report*. Global Info Research. https://www.globalinforesearch.com.cn/reports/859026/domestic-tourism

Kaothep, K. (2011). Entry point to study local object/material media. In *Traditional media in communication* (pp. 246–344). Pappim.

Liu, F., Zhang, J., Zhang, J., & Chen, D. (2014). The process and spatial-temporal feature of tourism destination network evolution: A case study of Mt. Huangshan scenic area and Tangkou. *Scientia Geographica Sinica, 34*(12), 1428–1437. https://doi.org/10.13249/j.cnki.sgs.2014.012.1428

Lushan Municipal People's Government. (2022, July 27). *Strengthen tourism services and market regulation to meet the tourist season*.

Na, G., Yossakrai, K., & Buranadechachai, S. (2025). New media consumption process though Xiaohongshu application for Henan tourism economic promotion. *Journal of Dhamma for Life, 31*(1), 691–719.

National Bureau of Statistics of China. (2023, January 28). *Annual report on government information disclosure from 2015 to 2022*.

Phalalert, P., & Dejasvanong, C. (2013). *The presentation of locality through cultural commodities of Klong Lat Mayom floating market community* [Research report]. Pranakorn Rajchamongkol Technology University. https://dric.nrct.go.th

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for the Management of Educational Learning Resources of School Under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area

แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อม ที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

Aadtapol Janpradab[1*], Wacharapatr Techawattanasiridumrong[2], & Teerawat Montaisong[3]

อรรถพล จั่นประดับ[1*], วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง[2], & ธีระวัฒน์ มอนไธสง[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Aadtapol Janpradab*
อรรถพล จั่นประดับ
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: andtapol2926@gmail.com

2. Wacharapatr Techawattanasiridumrong
วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: ananxisu163@gmail.com

3. Teerawat Montaisong
ธีระวัฒน์ มอนไธสง
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: teerawatmontaisong@gmail.com

คำสำคัญ:
แนวทางการบริหารจัดการ, สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

Keywords:
Management Guidelines, Learning Environment Management, Educational Environment, Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya

Article history:
Received: 28/07/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 12/10/2025

ABSTRACT

The purposes of this research were: (1) to examine the current conditions and problems of environmental management that promotes a learning-supportive atmosphere for students in educational institutions, and (2) to propose guidelines for managing such environments. This study employed a mixed methods research design and was conducted in two phases. Phase 1 involved quantitative research to investigate the conditions and problems of environmental management. The sample consisted of 298 teachers under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya, selected through stratified random sampling based on the Kreje and Morgan table. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.90. Data were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation. Phase 2 involved qualitative research aimed at developing guidelines for environmental management that enhances the learning atmosphere. The key informants comprised seven administrators: two directors from secondary and primary educational service area offices and five school principals, selected through purposive sampling. The research instrument was an open-ended interview, and the data were analyzed using content analysis.

The research findings revealed that: (1) the overall level of environmental management conditions and problems promoting a learning-supportive atmosphere in educational

Available online: 17/12/2025
How to Cite:
Janpradab, A. et al. (2026). Guidelines for the Management of Educational Learning Resources of School Under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*)*, 60-74.

institutions was at a high level. Among the dimensions, safety had the highest mean score, followed by teaching and learning, while landscape management had the lowest mean score. (2) The guidelines for environmental management that promote a learning-supportive atmosphere consisted of six dimensions: facilities and buildings, landscape, safety, interpersonal interactions, teaching and learning, and management. These guidelines serve as essential strategies for improving educational environments that effectively and sustainably support student learning.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา และ (2) ศึกษาแนวการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 298 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามตารางเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาแนวการบริหารจัดการสภาพแวดล้อม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและประถมศึกษา จำนวน 2 คน และผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการเรียนการสอน และด้านภูมิทัศน์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ (2) แนวการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านภูมิทัศน์ ด้านความปลอดภัย ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ด้านการเรียนการสอน และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษามุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมศาสนาและการเมือง เพื่อสร้างศักยภาพของคนไทยให้เป็นคนคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตลอดจนเป็นผู้ที่มีทักษะ ความรู้ความสามารถที่จำเป็น ต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน เพื่อให้คนไทยเป็นบุคคลที่มีความพร้อมต่อการดำรงชีวิตในยุคประเทศไทย 4.0 สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560, 76-78) ได้กำหนดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ไว้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ทักษะ และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยการขับเคลื่อนภายใต้วิสัยทัศน์คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะขั้นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้สามารถ บูรณาการองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างชิ้นงานหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ทันต่อกระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ อีกทั้งยังต้องเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความ รับผิดชอบต่อสังคมไทยและร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ "ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ทฤษฎีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่สามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์การโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เริ่มตั้งแต่การระบุปัญหาการตั้งสมมติฐานหรือการคาดคิดคำตอบที่ควรจะเป็น การเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้อย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานอย่างถูกต้อง และการสรุปเพื่อให้ได้คำตอบของปัญหาที่ต้องการ (เฉลิมชัย หาญกล้า. 2559 4) มาสโลว์ (Maslow. 1954, 236 มีความเชื่อว่า องค์การที่จะบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงาน โดยให้ความร่วมมือการทำงานอย่างดีนั้นจะบังเกิดได้เมื่อผู้บริหารขององค์การมีความเข้าใจความต้องการของมนุษย์ และเลือกใช้วิธีการจูงใจเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความมั่นใจ ตั้งใจทำงาน การเข้าใจความต้องการของมนุษย์นับเป็นจุดแรกที่จะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมของ คนในองค์การ ทฤษฎีการบริหารของเวเบอร์ (Weber) (กู๊ด Good. 1973, 14) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึงการวินิจฉัยแล้ว สั่งการดูแลบริหารจัดการทุกเรื่องในโรงเรียนทั้งกับครู นักเรียน และบุคลากร รวมทั้งการบริหารธุรกิจโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาบรรลุตามเป้าหมาย แอสติน (Astin. 1971, 144) ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียน แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมด้านการให้บริการผู้เรียน สภาพแวดล้อมด้านการจัดการศึกษาเพื่อสนองความมุ่งหวังของผู้เรียนสภาพแวดล้อมด้านการจัดกิจกรรมผู้เรียน และสภาพแวดล้อมด้านสังคมกลุ่มเพื่อน

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันนั้น โรงเรียนส่วนมากจะตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่ไม่สามารถขยายขอบเขตของโรงเรียนได้ ในด้านอาคาร สถานที่ จึงประสบปัญหาในการรองรับนักเรียน ส่งผลให้อาคารเรียน ห้องสุขา สถานที่พักผ่อน และโรงอาหารไม่เพียงพอและไม่เอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้ ทั้งมลภาวะทางด้านเสียงและ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน รวมทั้งมีการใช้อาคารสถานที่จาก

บุคคลภายนอก จึงต้องมีการดำเนินการบริหารจัดการวางแผนเพื่อบริหารจัดการอาคารสถานที่ภายในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา เพื่อนำผลการศึกษา ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไม่เพียงส่งผลต่อการรับรู้และทัศนคติของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ ความรู้สึกปลอดภัย และความพร้อมในการเรียนรู้อีกด้วย แนวคิดด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้จึงได้รับความสนใจจากนักการศึกษาและนักจิตวิทยามาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดของ John Dewey (1938) ได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพแวดล้อมจึงมิใช่เพียงบริบทหรือฉากของการเรียนการสอน แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยหล่อหลอมความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้เรียน ขณะเดียวกัน Kurt Lewin (1951) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมผ่านทฤษฎีสนาม โดยเสนอว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการพัฒนาและการแสดงออกของศักยภาพแต่ละบุคคล Moos (1979) ได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งช่วยอธิบายลักษณะของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยมิติด้านความสัมพันธ์ มิติด้านการพัฒนาบุคคล และมิติด้านการบริหารจัดการและระบบ มิติด้านความสัมพันธ์เน้นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน รวมถึงความร่วมมือและการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียน ขณะที่มิติด้านการพัฒนาบุคคลมุ่งส่งเสริมศักยภาพ ความสามารถ และการบรรลุเป้าหมายทางการเรียนรู้ ส่วนมิติด้านการบริหารจัดการและระบบสะท้อนถึงโครงสร้าง ระเบียบ และความยืดหยุ่นของสถานศึกษา ซึ่งล้วนมีผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้โดยรวม

แนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะแนวคิดของ Vygotsky ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันภายใต้บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาเขตพัฒนาการใกล้เคียง ขณะเดียวกัน Bronfenbrenner ได้อธิบายว่าสภาพแวดล้อมของผู้เรียนประกอบด้วยหลายระดับ ตั้งแต่ระดับห้องเรียน โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละระดับล้วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในบริบทของสถานศึกษา สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่

เหมาะสมควรครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ ด้านจิตสังคม และด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แสงสว่าง ความสะอาด ความปลอดภัย และภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านจิตสังคม เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์อันดี ความไว้วางใจ การยอมรับ และบรรยากาศที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนครอบคลุมรูปแบบการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในทุกมิติดังกล่าวจะช่วยสร้างความสุข ความผูกพันต่อสถานศึกษา และแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา

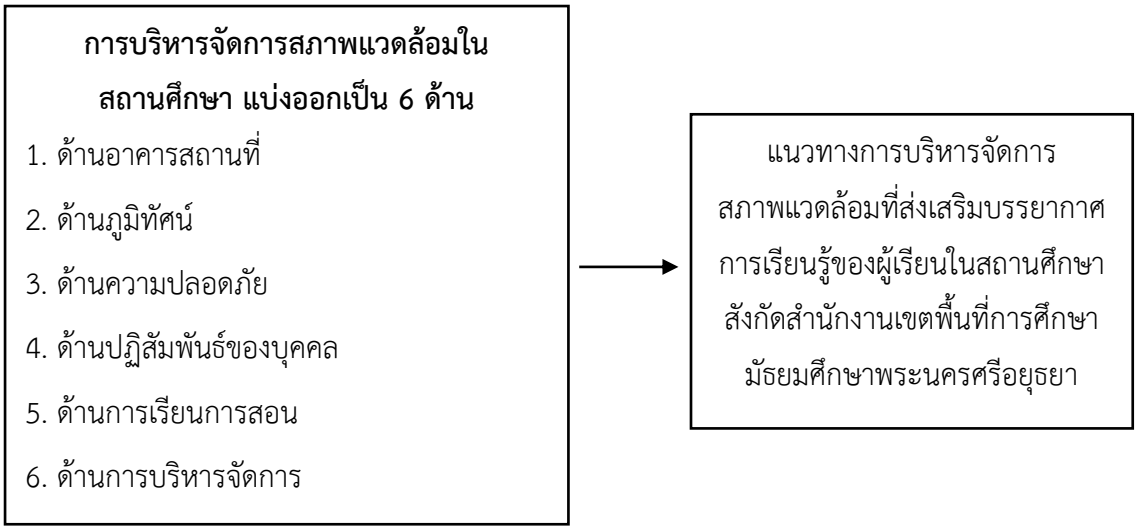
การบริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินงานของสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีการบริหารที่เป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทขององค์การทางการศึกษา หนึ่งในแนวคิดพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางคือแนวคิดการบริหารของ Henri Fayol ซึ่งเสนอว่าการบริหารที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยหน้าที่สำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม หน้าที่เหล่านี้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทาง จัดสรรทรัพยากร และกำกับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ควบคู่กับแนวคิดดังกล่าว ทฤษฎีการบริหารเชิงระบบได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอธิบายการทำงานของสถานศึกษาในฐานะระบบเปิดที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบด้าน สถานศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า เช่น ผู้เรียน ครู และทรัพยากร กระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนผลผลิตและผลย้อนกลับจากสังคม หากองค์ประกอบใดขาดความสมดุล ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพของทั้งระบบ ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมองภาพรวมของสถานศึกษาอย่างรอบด้านและปรับการบริหารให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

แนวคิดการบริหารโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ทางการศึกษา จากการเน้นการบริหารเชิงโครงสร้างไปสู่การให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ภาวะผู้นำทางการศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมจะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างแรงจูงใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา บทบาทของผู้บริหารจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการสั่งการหรือควบคุมงาน แต่รวมถึงการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้สนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพของบุคลากรในสถานศึกษา

โดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานทางการศึกษาเป็นไปอย่างมีทิศทางและมีประสิทธิภาพ การบูรณาการแนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิม ทฤษฎีเชิงระบบ

การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และภาวะผู้นำทางการศึกษา จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาแนวการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก
2. การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านอาคารสถานที่ ด้านภูมิทัศน์ ด้านความปลอดภัย ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ด้านการเรียนการสอน และด้านการบริหารจัดการ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา
3. การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาทั้ง 6 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์บรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา มีความแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคลของครู ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดของระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 29 โรงเรียน รวมจำนวน 1,275 คน ตามข้อมูลสารสนเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา (2567, 12)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 29 โรงเรียน ใช้การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปเครา์ซี่และมอร์แกน (Krejci and Morgan) (พรรณี ลีกิจวัฒนะ, 2566, 169-171) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูจำนวน 298 คน และการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติในการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นข้าราชการครูที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 5 ปี และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (quetiomin)แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประเภทปลายปิด (Gled form) ชนิดมาตรา ส่วนประมาณค่า 5ระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดสร้างขึ้นเอง โดยศึกษาจาก กรอบแนวคิดต่าง ๆ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นำมาประกอบในการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับ)แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา 1 ฉบับ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (chleek is) ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน

ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ชื่อโรงเรียน เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านภูมิทัศน์ ด้านความปลอดภัย ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ด้านการเรียนการสอน และด้านการบริหารจัดการ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาว่าแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา แต่ละข้อมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด โดยกำหนดคะแนนแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (อ้างถึงในไพศาล วรคำ, 2559, 252) มี 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อแจกจ่ายให้ครูผู้สอน จำนวน 306 ฉบับ
3. ผู้วิจัยติดตามการตอบแบบสอบถามโดยการโทรศัพท์สอบถามและเข้ารับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง
4. เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษ
2. นำแนวทางที่ได้เสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน เพื่อประเมินและตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา

ผลการวิจัย

ตาราง 1 จำนวนและค่าร้อยละของข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	139	46.6
หญิง	159	53.4
รวม	**298**	**100.0**
อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	50	16.8
25-35 ปี	160	53.7
36-45 ปี	58	19.5
46-55 ปี	24	8.1
มากกว่า 55 ปี	6	2.0
รวม	**298**	**100.0**
วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	197	62.8
ปริญญาโท	92	30.9
ปริญญาเอก	19	6.4
รวม	**298**	**100.0**
ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน		
ต่ำกว่า 5 ปี	59	19.8
5 – 10 ปี	188	63.1
10 ปีขึ้นไป	51	17.1
รวม	**298**	**100.0**
ขนาดของโรงเรียน		
โรงเรียนขนาดเล็ก (มีนักเรียน ตั้งแต่ 119 คนลงมา)	17	5.7
โรงเรียนขนาดกลาง (มีนักเรียน ตั้งแต่ 120 – 719 คน)	165	55.4
โรงเรียนขนาดใหญ่ (มีนักเรียน ตั้งแต่ 720 – 1,679 คน)	57	19.1
โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ (มีนักเรียน ตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป)	59	19.8
รวม	**298**	**100.0**

จากตาราง 1 แสดงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียด ดังนี้ เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 53.4) รองลงมาเป็นเพศชาย (ร้อยละ 46.6) อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 25 -35 ปี (ร้อยละ 53.7) รองลงมาคืออายุ 36 – 45 ปี (ร้อยละ 19.5) อายุ ต่ำกว่า 25 ปี (ร้อยละ 16.8)

อายุ 46 – 55 ปี (ร้อยละ 8.1) อายุมากกว่า 55 ปี (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ วุฒิการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 62.8) รองลงมา คือ ปริญญาโท (ร้อยละ 30.9) และปริญญาเอก (ร้อยละ 6.4) ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 5-10 ปี (ร้อยละ 63.1) รองลงมา คือ ต่ำกว่า 5 ปี (ร้อยละ 19.8) และ 10 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 17.1) ขนาดโรงเรียนส่วนใหญ่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดกลาง (ร้อยละ 55.4) รองลงมา คือ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ (ร้อยละ 19.8) โรงเรียนขนาดใหญ่ (ร้อยละ 19.1) โรงเรียนขนาดเล็ก (ร้อยละ 5.7) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 สรุปค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

รายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของแต่ละด้าน		$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1.	**ด้านอาคารสถานที่** ผู้บริหารมีกระบวนการจัดการ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องประชุม และห้องต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา	4.40	.665	มาก
2.	**ด้านภูมิทัศน์** ผู้บริหารมีการจัดทำ มีการสำรวจ และกำหนดบริเวณเขตพื้นที่ให้เหมาะสมในด้านภูมิทัศน์	4.37	.670	มาก
3.	**ด้านความปลอดภัย** ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านความปลอดภัยให้กับครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา	4.40	.640	มาก
4.	**ด้านการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล** ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา	4.33	.657	มาก
5.	**ด้านการเรียนการสอน** ผู้บริหารมีกระบวนการจัดทำหลักสูตร แผนการเรียนรู้ สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพ	4.35	.601	มาก
6.	**ด้านการบริหารจัดการ** ผู้บริหารมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติของครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษาอย่างชัดเจน	4.34	.697	มาก

จากตาราง 2 พบว่า สภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของแต่ละด้าน สรุปได้ว่า 1. ด้านอาคารสถานที่ คือ ผู้บริหารมีกระบวนการจัดการ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องประชุม และ ห้องต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.40) และ (S.D. = .665) 2. ด้านภูมิทัศน์ คือ ผู้บริหารมีการจัดทำ มีการสำรวจ และกำหนดบริเวณเขตพื้นที่ให้เหมาะสมในด้านภูมิทัศน์ ($\bar{X}$ = 4.37) และ (S.D. = .670) 3. ด้านความปลอดภัย คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านความปลอดภัยให้กับครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.40) และ (S.D. = .640) 4. ด้านการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.33) และ (S.D. = .657) 5. ด้านการเรียนการสอน คือ ผู้บริหารมีกระบวนการจัดทำหลักสูตร แผนการเรียนรู้ สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.35) และ (S.D. = .601) 6. ด้านการบริหารจัดการ คือ ผู้บริหารมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติของครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษาอย่างชัดเจน ($\bar{X}$ = 4.34) และ (S.D. = .697)

อภิปรายผล

ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียน

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียน และเพื่อศึกษากรอบแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมดังกล่าวของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งด้านกายภาพ ความปลอดภัย และความสัมพันธ์ในองค์กรอย่างเป็นระบบ เมื่อพิจารณาแยกเป็นด้าน พบว่า ด้านความปลอดภัยเป็นด้านที่ผู้บริหารให้ความสำคัญและมีผลสูงสุด การบริหารจัดการด้านนี้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติของบุคลากรอย่างชัดเจน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวีณา โภควณิช (2559) และ วรปภา โพธิ์สุ (2556) ที่ระบุว่าความร่วมมือระหว่างบุคลากรและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

ในขณะเดียวกัน ด้านภูมิทัศน์ เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เนื่องจากสถานศึกษามีข้อจำกัดด้านงบประมาณและสภาพคล่องทางการเงิน ส่งผลให้การพัฒนา ปรับปรุง และจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามและเอื้อต่อการ

เรียนรู้ยังไม่เพียงพอ ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา (2567) ที่ระบุว่างบประมาณเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียน

การศึกษายังพบว่า ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ได้แก่ การจัดโครงการพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การวางแผนบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งทางกายภาพและจิตวิทยาสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประยูร อนันต๊ะ (2559) และ ณิศศา ณภาส์ณัฐ (2558) ที่ชี้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา

ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งในด้านความปลอดภัย การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร การจัดพื้นที่เรียนรู้ และการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแนวทางเชิงนโยบายได้ว่า ควรมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอเพื่อพัฒนาด้านภูมิทัศน์ วางแผนและออกแบบพื้นที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก เพื่อร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้ยั่งยืนต่อไป

สรุป

การศึกษาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การศึกษานี้ได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสามด้านหลัก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมโดยรวมของโรงเรียนส่วนใหญ่ อยู่ในระดับ “มาก” โดยด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม โรงเรียนมีความเอาใจใส่ในการดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความปลอดภัย ทั้งภายในและภายนอกอาคารเรียน มีการจัดภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น โต๊ะเรียน ห้องน้ำ แสงสว่าง และการถ่ายเทอากาศ รวมถึงการดูแลอุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอและพร้อมใช้งาน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม โรงเรียนสามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้บริหาร เพื่อนนักเรียน และผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี มีการส่งเสริมความร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ ขณะเดียวกัน ด้านสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ครูและบุคลากรให้ความสำคัญกับความรู้สึกของนักเรียน สนับสนุนให้นักเรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออก และรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ มีการสื่อสารที่สร้างกำลังใจและให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสม แม้ภาพรวมของการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมจะอยู่ในระดับดี แต่ผล

การศึกษาก็ชี้ให้เห็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณซึ่งทำให้ไม่สามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมได้ครบถ้วน ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะในเรื่องเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมสีเขียว และการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร และผู้ปกครองในการออกแบบและดูแลสภาพแวดล้อมยังไม่ต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการที่หลากหลาย โดยเน้นการบริหารเชิงมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินการ พัฒนาบุคลากรให้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมต่อการเรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมภายในโรงเรียน การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมให้นักเรียนมีความสุข กล้าแสดงออก และภาคภูมิใจในสถานศึกษา นอกจากนี้ การจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เช่น มุมอ่านหนังสือ สื่อมัลติมีเดีย และพื้นที่เปิดให้เรียนรู้อย่างหลากหลาย ยังช่วยกระตุ้นการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียน

โดยสรุป การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทั้งในด้านกายภาพ สังคม และจิตวิทยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียน การสร้างความร่วมมือ การพัฒนาบุคลากร และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ มีดังนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. ด้านภูมิทัศน์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการจัดทำ มีการสำรวจ และกำหนดบริเวณเขตพื้นที่ให้เหมาะสมในด้านภูมิทัศน์

3. ด้านความปลอดภัย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านความปลอดภัยให้กับครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา

4. ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษา

5. ด้านการเรียนการสอน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้บริหารมีกระบวนการจัดทำหลักสูตร แผนการเรียนรู้ สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพ

6. ด้านการบริหารจัดการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติของครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในสถานศึกษาอย่างชัดเจน ดังนั้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของผู้บริหารในการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในบริบทอื่น

3. ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาในบริบทอื่น

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมชัย หาญกล้า. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ณิศศา ณภาส์ณัฐ. (2558). *แนวทางการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประวีณา โภควณิช. (2559). *ความร่วมมือระหว่างบุคลากรและชุมชนกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

ประยูร อนันต๊ะ. (2559). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

พรรณี ลีกิจวัฒนะ. (2566). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับนักศึกษาและนักวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 1).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพศาล วรคำ. (2559). *การวิจัยเชิงปริมาณสำหรับการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 1).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรปภา โพธิ์สุ. (2556). *การพัฒนาความร่วมมือในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. (2567). *ข้อมูลสารสนเทศของข้าราชการครูในสังกัด สพม.พระนครศรีอยุธยา.* พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. (2567). *รายงานสภาพและปัญหาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา.* พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564).* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Astin, A. W. (1971). *Predicting academic success: The role of the environment.* San Francisco: Jossey-Bass.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Dewey, J. (1938). *Experience and education.* New York: Macmillan.

Fayol, H. (1949). *General and industrial management (C. Storrs, Trans.). London: Pitman.* (Original work published 1916)

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education (3rd ed.).* New York: McGraw-Hill.

Lewin, K. (1951). *Field theory in social science: Selected theoretical papers. New* York: Harper & Row.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality.* New York: Harper & Row.

Moos, R. H. (1979). *Evaluating educational environments: Procedures, measures, findings, and policy implications.* San Francisco: Jossey-Bass.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Developmental Study on Enhancing Secondary School Students' Chinese Listening and Speaking Skills through Virtual Scenario-Based Learning Skills

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษา

Chanyapak Tocharoenbodee[1*], & Li Yinsheng [2]

ชัญญภัค โตเจริญบดี[1*], & Li Yinsheng[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chanyapak Tocharoenbodee*
ชัญญภัค โตเจริญบดี
Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Email: chanyapak.t@chula.ac.th

2. Li Yinsheng
School of Literal Arts, Guangxi University, P. R. China
Email: lys31199@126.com

คำสำคัญ:
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาจีน, การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน, ทักษะการฟัง, ทักษะการพูด

Keywords:
Chinese Instructional Model, Virtual Scenario-Based Learning, Listening Skills, Speaking Skills

Article history:
Received: 11/06/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 15/11/2025
Available online: 17/12/2025

How to Cite:
Tocharoenbodee, C. & Yinsheng, L. (2026). A Developmental Study on Enhancing Secondary School Students' Chinese Listening and Speaking Skills through Virtual Scenario-Based Learning Skills. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 75-94.

ABSTRACT

This research aimed to: (1) develop a virtual scenario-based learning management model to enhance Chinese listening and conversational speaking skills in daily life among secondary school students, (2) compare students' Chinese listening and speaking skills before and after learning through the virtual scenario-based learning model, (3) compare the Chinese listening and speaking skills of students taught through the virtual scenario-based learning model with those taught through conventional instruction, and (4) present an effective virtual scenario-based learning management model for Chinese language learning.

This study employed a quasi-experimental research design. The sample consisted of 68 Grade 9 students from a secondary school under the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation in Bangkok during the 2024 academic year. The participants were selected using simple random sampling and divided into an experimental group (n = 34), which received instruction through virtual scenario-based learning, and a control group (n = 34), which received conventional instruction. The research instruments included (1) eight lesson plans based on virtual scenario-based learning with an index of item-objective congruence of 0.96, and (2) a Chinese listening and speaking skills test. Listening skills were assessed in terms of main idea comprehension, vocabulary and sequence understanding, conversational response, and narrative retelling. Speaking skills were evaluated based on

fluency, grammatical accuracy and vocabulary use, communicative effectiveness, and pronunciation, including intonation and non-verbal expression. Data were analyzed using mean, standard deviation, and t-test. The research findings revealed that (1) the post-test mean scores of Chinese listening and speaking skills of the experimental group were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level, and (2) the post-test mean scores of the experimental group were significantly higher than those of the control group at the .05 level. The results indicate that the virtual scenario-based learning management model effectively enhances students' Chinese listening and conversational speaking skills in daily life and is more effective than conventional teaching methods.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (2) เปรียบเทียบทักษะการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน และ (3) เปรียบเทียบทักษะการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนกับนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ รวมทั้ง (4) นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2567 จำนวน 68 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 34 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 34 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาจีนโดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน จำนวน 8 แผน ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.96 และ (2) แบบทดสอบทักษะการฟัง–การพูดภาษาจีนในชีวิตประจำวัน โดยทักษะการฟังประกอบด้วยการจับประเด็น ความเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ การตอบโต้บทสนทนา และการเล่าเรื่องจากการฟัง ส่วนทักษะการพูดประกอบด้วยความคล่องแคล่ว ความถูกต้องทางไวยากรณ์และคำศัพท์ การสื่อสาร และการออกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะการฟัง–การพูดหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (2) คะแนนทักษะการฟัง–การพูดของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนสามารถส่งเสริมทักษะการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีผลดีกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

บทนำ

ในปัจจุบันการเรียนภาษาจีนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบริบทของชีวิตประจำวันและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและระดับนานาชาติ ภาษาจีนไม่ได้เป็นเพียงภาษาต่างประเทศที่มีผู้พูดมากที่สุดในโลก (Languages of the World ,26th Edition, 2023) แต่ยังมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจ การค้า การศึกษา และการท่องเที่ยว ซึ่งจะสังเกตได้ว่าในชีวิตประจำวันของเราจะพบเจอภาษาจีนในแทบทุกสถานที่ เช่น ป้ายบอกทาง ข้อมูลในรถไฟฟ้า ห้างสรรพสินค้า สนามบิน หรือสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญต่าง ๆ โดยมักมีข้อความภาษาจีนปรากฏควบคู่กับภาษาไทยและอังกฤษ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและนักลงทุนชาวจีนที่เดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) การนี้ถ้ามีทักษะการสื่อสารภาษาจีนที่มีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ในการเดินทาง การทำงาน หรือการเรียนต่อทั้งในประเทศไทย ประเทศจีน หรือประเทศอื่นที่ ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาราชการ จะส่งผลต่อการสร้างโอกาสทางอาชีพ เนื่องจากผู้ที่มีความสามารถด้านภาษาจีนมีแนวโน้มที่จะได้รับการจ้างงานในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว ธุรกิจออนไลน์ และการศึกษานานาชาติ ซึ่งมีความต้องการคนที่สามารถสื่อสารภาษาจีนได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบริษัทที่มีความร่วมมือกับจีนหรืออยู่ในเครือของบริษัทจีน (Tourism Authority of Thailand, 2568 ออนไลน์)

จากข้อมูลดังกล่าวการศึกษาไทยให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาจีน โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทุกแห่งต้องเปิดสอนภาษาจีน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการสื่อสารในโลกยุคใหม่ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างประเทศมากขึ้น (Mgronline, 2548 ออนไลน์ 2568) ถึงแม้การศึกษาไทยจะมีนโยบายสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในทุกโรงเรียนมากเพียงใด แต่นักเรียนก็ยังไม่สามารถนำทักษะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ (อัญชลิการ์ ขันติ และคณะ, 2562) สอดคลองกับ ธัญญารัตน์ มะลาศรี (2563) กล่าวว่า นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ขาดความรู้ความเข้าใจภาษาจีน ไม่สามารถสื่อสารได้ ซึ่งทักษะการสื่อสารภาษาจีนประกอบไปด้วย 4 ทักษะ คือ ทักษะด้านการฟัง พูด อ่านและเขียน(BINGLING ZHONG, 2019) โดยเฉพาะทักษะการฟังและการพูด เป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสาร (Wang, H. ,2020) สอดคล้องกับ Rivers and Temperley (1978) และ Bowenet al. (1985) ได้กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ความเหมาะสมในการจัดอันดับการเรียนรู้ทักษะทางภาษาของผู้ที่เรียนภาษาที่สองจะต้องเป็นไปตามนี้ คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด หลังจากนั้นจึงเป็นทักษะการอ่านและการเขียนตามลำดับ

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสื่อสารภาษาจีนในชีวิตประจำวัน และควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเป็นระบบถูกต้องและต่อเนื่อง และผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนมีความเหมาะสมในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาจีนให้นักเรียนมีทักษะการฟังและการพูดในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ

ศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูและนักวิชาการที่สนใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ภาษาจีน ทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน รวมถึงแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ภาษาจีน

การจัดการเรียนรู้ภาษาจีนเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการออกแบบอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์และความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายใต้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและสาระการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ การเรียนรู้ภาษาจีนไม่เพียงมุ่งเน้นความรู้ด้านภาษาเท่านั้น แต่ยังมุ่งพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการนำภาษาไปใช้ในสถานการณ์จริง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาจีนประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลของรูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและกรอบการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีระบบและชัดเจน หลักการของรูปแบบช่วยกำหนดแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ของรูปแบบเป็นเป้าหมายที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับผู้เรียน ขณะที่การประเมินผลของรูปแบบเป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบความก้าวหน้าและประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบทั้งหมดนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาจีนให้เกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่, 2566; คุณาพร มีเจริญ, 2563)

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน

ทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนถือเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นทักษะที่ผู้เรียนมีโอกาสนำไปใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด และเป็นหัวใจหลักของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะทั้งสองด้านนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสามารถในการใช้ภาษาจีนของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทักษะการฟังเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ภาษา ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการฟังและจับประเด็นสำคัญจากเนื้อหาที่ได้ยิน ความเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ของเรื่องราว ความสามารถในการตอบโต้หรือมีปฏิสัมพันธ์ในบทสนทนา และความสามารถในการเล่าเรื่องหรือถ่ายทอดข้อมูลจากสิ่งที่ได้ฟังมาอย่างถูกต้องและครบถ้วน องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การสื่อสารที่ถูกต้อง ในขณะเดียวกัน ทักษะการพูดก็เป็นอีกหนึ่งทักษะที่สะท้อนความสามารถในการใช้ภาษาอย่างชัดเจน โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความคล่องแคล่ว ความต่อเนื่อง และความเป็นธรรมชาติในการใช้ภาษา ความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการเลือกใช้คำศัพท์ ความสามารถในการสื่อสารและการเลือกใช้รูปแบบภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึงการออกเสียง น้ำเสียง การควบคุมเสียงหนัก–เบา และการใช้ภาษาท่าทางประกอบการสื่อสาร องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยเสริมให้การสื่อสารมีความชัดเจนน่าสนใจ และเกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ปัญหาด้านการสื่อสารภาษาจีนของผู้เรียนไม่ได้เกิดจากการขาดความรู้ทางภาษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัจจัยด้านจิตวิทยาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดความมั่นใจในการฟังและการพูดภาษาจีน คุณาพร มีเจริญ (2563) ระบุว่า ความไม่มั่นใจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนไม่กล้าใช้ภาษา และสอดคล้องกับแนวคิดของ Wang, H. (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความไม่มั่นใจในการใช้ภาษาจีนทำให้ผู้เรียนหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาจริง ส่งผลให้ขาดโอกาสในการฝึกฝน และลดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดในระยะยาว

ดังนั้น การพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนจึงควรมุ่งเน้นการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างความมั่นใจ ลดความวิตกกังวล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาจีนอย่างต่อเนื่องในบรรยากาศที่ปลอดภัยและเป็นมิตร ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่ (2566) เสนอว่า การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการฝึกพูดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สร้างความมั่นใจ และรู้สึกกล้าใช้ภาษาจีนมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาจีนอย่างยั่งยืนในที่สุด

แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน เป็นแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนผ่านการจำลองสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง โดยอาศัยเทคโนโลยีและระบบออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดสถานการณ์ดังกล่าว ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการเผชิญปัญหา การตัดสินใจ และการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้

แนวคิดนี้ช่วยให้การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน แต่สามารถขยายไปสู่โลกเสมือนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีความหมาย (Murniza Muhamad, 2012)

การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้มีจุดเด่นสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการประหยัดเวลาและงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ผู้เรียนสามารถทดลองใช้ภาษา สื่อสาร และแสดงบทบาทตามสถานการณ์ได้โดยไม่ต้องกังวลต่อความผิดพลาดมากนัก ส่งผลให้ลดความวิตกกังวลจากการสื่อสารในสถานการณ์จริง และช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาจีน เมื่อผู้เรียนมีความมั่นใจมากขึ้น ทักษะการฟังและการพูดก็จะพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากสถานการณ์จำลองที่สอดคล้องกับบริบทในชีวิตจริง เพื่อฝึกซ้อมการสื่อสารและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ก่อนนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้ประกอบด้วยขั้นตอนที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ซึ่งผู้สอนวางแผนและเตรียมเนื้อหาให้เหมาะสม ต่อด้วยขั้นนำเสนอสถานการณ์เป็นฐานและแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทและเป้าหมายของกิจกรรม จากนั้นเป็นขั้นมอบหมายบทบาทให้ผู้เรียน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ขั้นแสดงหรือปฏิบัติกิจกรรมตามสถานการณ์เป็นช่วงที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ตามด้วยขั้นอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสะท้อนผลการเรียนรู้ และสุดท้ายคือขั้นสรุปและประเมินผล เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และพัฒนาการของผู้เรียน (Zhong, 2019; Errington, 2010; Kindley, 2002)

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ภาษาจีนโดยใช้สถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความมั่นใจในการสื่อสารของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

กรอบแนวคิดการวิจัย

<table>
<tr><td>แนวคิดทฤษฎีในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ภาษาจีน
1. แนวคิดการจัดการเรียนรู้ภาษาจีน
2. แนวคิดใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน</td><td>รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน</td></tr>
<tr><td colspan="2">ทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของ
ทักษะการฟัง
1) ด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้
2) ด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์
3) ด้านการตอบโต้บทสนทนา
4) ด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง
ทักษะการพูด
1) ด้านความคล่องแคล่วของการใช้ภาษา/ความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ
2) ด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์
3) ด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้
4) ด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง</td></tr>
</table>

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนที่มีต่อความสามารถในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษา

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษาก่อนและหลังเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาที่เรียนโดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนกับนักเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วยวิธีปกติ

3. เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาที่เรียนโดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนกับนักเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วยวิธีปกติ

4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนที่มีต่อความสามารถในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนมีทักษะการฟังภาษาจีนในชีวิตประจำวันหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้รูปแบบการทดลองมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

ประเภทการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ดำเนินการเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามปกติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2566 สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวนทั้งสิ้น 68 คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกโรงเรียนแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากนั้นผู้วิจัยสุ่มเลือกห้องเรียนด้วยวิธีการสุ่มแบบยกกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 2 ห้องเรียน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 34 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 34 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองคือ แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพลศึกษาโดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน จำนวน 8 แผน ซึ่งมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นเตรียมการ

2) ขั้นนำเสนอสถานการณ์เป็นฐานและแนวทางปฏิบัติ

3) ขั้นมอบหมายบทบาทให้กับผู้เรียน

4) ขั้นแสดงสถานการณ์

5) ขั้นอภิปราย

6) ขั้นสรุปและประเมินผล

แผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และความเหมาะสมของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ จากนั้นนำผลการพิจารณามาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Rovinelli & Hambleton, 1977) ผลการตรวจสอบพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.90

จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 34 คน เพื่อศึกษาความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้และระยะเวลาที่ใช้ ก่อนนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้จริงในการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบวัดทักษะการฟังภาษาจีนในชีวิตประจำวัน ประเมินจากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1) การฟังและจับประเด็นสำคัญ

2) ความเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์

3) การตอบโต้บทสนทนา

4) การเล่าเรื่องจากการฟัง

แบบวัดทักษะการพูดภาษาจีนในชีวิตประจำวัน ประเมินจากองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1) ความคล่องแคล่วและความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์

2) การสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้

3) การออกเสียงและการควบคุมระดับเสียง

4) การใช้ภาษาท่าทาง

เครื่องมือทั้งสองฉบับได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามวัตถุประสงค์ของเครื่องมือ และนำผลการพิจารณามาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.96, 0.92, 0.96 และ 0.92 ตามลำดับ

จากนั้นนำแบบวัดทักษะการฟังและการพูดไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงของเครื่องมือ พบว่ามีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.85, 0.92, 0.90 และ 0.83 ตามลำดับ

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนน การฟัง แยกตามองค์ประกอบของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

องค์ประกอบการฟัง	กลุ่ม	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		Mean	SD	Mean	SD
ฟังและสามารถจับประเด็นได้	กลุ่มทดลอง (n=34)	2.061	1.37	3.394	1.43
	กลุ่มควบคุม (n=34)	1.94	1.029	2.03	0.684
เข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์	กลุ่มทดลอง (n=34)	2.182	1.67	4.061	1.22
	กลุ่มควบคุม (n=34)	1.97	1.075	2.30	0.770
การตอบโต้บทสนทนา	กลุ่มทดลอง (n=34)	4.091	0.79	4.424	1.18
	กลุ่มควบคุม (n=34)	2.82	1.185	3.09	1.182
การเล่าเรื่องจากการฟัง	กลุ่มทดลอง (n=34)	3.424	1.00	3.939	0.94
	กลุ่มควบคุม (n=34)	2.64	1.475	3.00	0.901

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยการฟัง องค์ประกอบ ด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้ กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.061, 3.394 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 1.94, 2.03 คะแนนตามลำดับ ด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.182, 4.061 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 1.97, 2.30 คะแนนตามลำดับ ด้านการตอบโต้บทสนทนา กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 4.424, 4.091 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.82, 3.09 คะแนนตามลำดับ ด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง

กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 3.939, 3.424 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.64, 3.00 คะแนนตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนน การฟัง ของนักเรียนกลุ่มทดลองและเรียนกลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง จำแนกตามองค์ประกอบของการฟัง

องค์ประกอบ	กลุ่ม	ระยะเวลา	Mean	SD	t	*P*
ฟังและสามารถจับประเด็นได้	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	2.061	1.37	-4.804	<.001
		หลังทดลอง	3.394	1.43		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	1.94	1.029	-0.407	0.343
		หลังทดลอง	2.03	0.684		
เข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	2.182	1.67	-6.762	<.001
		หลังทดลอง	4.061	1.22		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	1.97	1.075	-1.34	0.095
		หลังทดลอง	2.30	0.770		
การตอบโต้บทสนทนา	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	4.091	1.18	-2.152	.02
		หลังทดลอง	4.424	0.79		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	2.82	1.185	-0.902	0.187
		หลังทดลอง	3.09	1.182		
การเล่าเรื่องจากการฟัง	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	3.424	0.94	-2.362	.012
		หลังทดลอง	3.939	1.00		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	2.64	1.475	-1.184	0.123
		หลังทดลอง	3.00	0.901		

**p<.05*

ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟังด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้ ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 2.061 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 1.94 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้ ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านฟังและสามารถจับประเด็นได้ ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 3.394 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.03 คะแนน และค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟังด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 2.182คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 1.97 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านเข้าใจคำศัพท์และลำดับเหตุการณ์ ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 4.061 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.30 คะแนน

ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟังด้านการตอบโต้บทสนทนาของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการตอบโต้บทสนทนาของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 4.091 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ2.82 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการตอบโต้บทสนทนา ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการตอบโต้บทสนทนา ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 4.424 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 3.09 คะแนน

ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟังด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 3.424 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ2.64 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการเล่าเรื่องจากการฟัง ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 3.939 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 3.00 คะแนน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของคะแนน การพูด แยกตามองค์ประกอบของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลอง ดังตารางที่ 3

องค์ประกอบการพูด	**กลุ่ม**	**ก่อนทดลอง**		**หลังทดลอง**	
		Mean	SD	Mean	SD
ความคล่องแคล่วของการใช้ภาษา/ความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ	กลุ่มทดลอง (n=34)	1.727	1.13	3.636	1.06
	กลุ่มควบคุม (n=34)	1.939	0.827	2.061	0.747
	กลุ่มทดลอง (n=34)	3.576	1.12	4.000	0.79
	กลุ่มควบคุม	2.333	1.080	2.576	

องค์ประกอบการพูด	กลุ่ม	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		Mean	SD	Mean	SD
ความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์	(n=34)				1.226
การสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้	กลุ่มทดลอง (n=34)	2.333	1.38	3.576	1.28
	กลุ่มควบคุม (n=34)	2.515	1.093	2.818	1.185
การออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง	กลุ่มทดลอง (n=34)	3.515	1.15	3.697	1.29
	กลุ่มควบคุม (n=34)	2.182	1.286	2.485	1.034

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ย การพูด องค์ประกอบ ด้านความคล่องแคล่วของการใช้ภาษาความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 1.727, 3.636 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 1.939, 2.061 คะแนนตามลำดับ ด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์ กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 3.576, 4.000 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.333, 2.576 คะแนนตามลำดับ ด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้ กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.333, 3.576 ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.515, 2.818 คะแนนตามลำดับ ด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง กลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 3.515, 3.697ตามลำดับ กลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 2.182, 2.485 คะแนนตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนน การพูด ของนักเรียนกลุ่มทดลองและเรียนกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง จำแนกตามองค์ประกอบของการพูด

องค์ประกอบ	กลุ่ม	ระยะเวลา	Mean	SD	t	*P*
ความคล่องแคล่วของการใช้ภาษา/ความต่อเนื่องและความ	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	1.727	1.13	-7.833	<.001
		หลังทดลอง	3.636	1.06		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	1.939	0.827	-0.611	0.273
		หลังทดลอง	2.061	0.747		
ความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	3.576	1.12	-2.077	.023
		หลังทดลอง	4.000	0.79		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	2.333	1.080	-1.092	0.142
		หลังทดลอง	2.576	1.226		
การสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	2.333	1.38	-4.512	<.001
		หลังทดลอง	3.576	1.28		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	2.515	1.093	-1.122	0.142
		หลังทดลอง	2.818	1.185		
การออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง	กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง	3.515	1.15	-0.683	.25
		หลังทดลอง	3.697	1.29		
	กลุ่มควบคุม	ก่อนทดลอง	2.182	1.286	-1	0.162
		หลังทดลอง	2.485	1.034		

**p<.05*

จากตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนน การพูด ด้านความคล่องแคล่วของการใช้ภาษาความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความคล่องแคล่วของการใช้ภาษาความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 1.727 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 1.939 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความคล่องแคล่วของการใช้ภาษาความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความคล่องแคล่วของการใช้

ภาษา/ความต่อเนื่องและความเป็นธรรมชาติ ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 3.636 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.061 คะแนน

ค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนน การพูด ด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 3.576 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.333 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านความถูกต้องตามหลักโครงสร้างไวยากรณ์และการใช้คำศัพท์ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 4.000 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.576 คะแนน

ค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนน การพูด ด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้ ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้ ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 2.333 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.515 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้ ของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการสื่อสารและรูปแบบภาษาที่ใช้ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 3.576 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.818 คะแนน

ค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนน การพูด ด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง ของนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทางฟัง ของนักเรียนกลุ่มทดลองเท่ากับ 3.515 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.182 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทางของนักเรียนหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านการออกเสียงน้ำเสียงที่ใช้มีการควบคุมเสียงหนัก-เบา และการใช้ภาษาท่าทาง ของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 3.697 คะแนน กลุ่มควบคุมเท่ากับ 2.485 คะแนน

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน และศึกษาผลของรูปแบบดังกล่าวที่มีต่อความสามารถในการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษา รวมถึงการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นกับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

ผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนต่อความสามารถในการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนของนักเรียนกลุ่มทดลอง

จากผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ พบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนได้อย่างมีประสิทธิผล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นฉากสถานการณ์ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันผ่านระบบเสมือน ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาในบริบทที่มีความหมาย (meaningful context) และเปิดโอกาสให้เกิดการฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการรับรู้ภาษา (listening comprehension) และการผลิตภาษา (spoken production) ได้ดียิ่งขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Gao (2016), Luoma (2004) และ Brown (2004) ที่ระบุว่า การเรียนภาษาจะเกิดพัฒนาการอย่างเป็นลำดับจากการฝึกฝนทักษะการฟังและการพูดอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเมื่อผู้เรียนได้ใช้ภาษาในสถานการณ์ที่สอดคล้องกับการสื่อสารจริง

ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนก่อนและหลังการเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุม

สำหรับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการปกติ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนหลังการทดลองไม่แตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบ แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติยังไม่สามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะการฟังและการพูดสนทนาได้อย่างชัดเจน ผลดังกล่าวอาจเกิดจากลักษณะการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นเนื้อหาหรือแบบฝึกหัดเชิงโครงสร้างมากกว่าการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารจริง ทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะการฟังและการพูดในบริบทที่จำกัด ส่งผลให้พัฒนาการทางภาษายังไม่เด่นชัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการด้านการสอนภาษา ที่ชี้ให้เห็นว่าการขาดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ภาษาจริงจะจำกัดการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียน

ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟัง–การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันหลังการทดลองระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและทุกรายองค์ประกอบ ผลการวิจัยดังกล่าวยืนยัน

ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนมีประสิทธิภาพสูงกว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติในการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ Dalgarno และ Lee (2010) และ Radianti et al. (2020) ที่ระบุว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสมือนจริงช่วยสนับสนุนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experiential learning) ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์และใช้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Murniza (2012) ที่กล่าวว่าการเรียนภาษาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแนวคิดของ Richards และ Rodgers (2014) ที่ชี้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้ใกล้เคียงกับการสื่อสารจริงจะช่วยส่งเสริมทักษะการฟัง การพูด และการสนทนาให้พัฒนาไปอย่างเป็นธรรมชาติและยั่งยืน

การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน

จากผลการวิจัยทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือน ที่พัฒนาขึ้นนั้น มีความเหมาะสมและมีศักยภาพสูงในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในระดับมัธยมศึกษา โดยรูปแบบการเรียนรู้นี้ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาส ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการฟังและการพูดสนทนาในสถานการณ์จำลองของชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการสื่อสารภาษาต่างประเทศในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ผ่าน ฉากสถานการณ์เสมือนจริง ยังช่วยสร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับการใช้ภาษาจริง ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในบริบทและการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยกระตุ้น ความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ เนื่องจากนักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมการสื่อสารจริง

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ฉากสถานการณ์เป็นฐานผ่านระบบเสมือนจึงสามารถสรุปได้ว่า เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลและเหมาะสม สำหรับครูผู้สอนภาษาจีนในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักเรียนอย่างครบวงจร และสามารถต่อยอดสู่การเรียนรู้ภาษาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะการฟังและการพูดก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวัน และค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนก่อนและหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ มีดังนี้ นักศึกษามีทักษะในการฟังและการพูดสนทนาภาษาจีนหลักการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยคะแนนทักษะในการฟังก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลางและหลักการทดลองอยู่ในระดับดี ส่วนทักษะการพูด-สนทนาภาษาจีน ก่อนการทดลองอยู่ในระดับพอใช้ หลังการทดลองอยู่ในระดับดี ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันหลังการทดลอง

ระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ คือ ค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะในการฟังสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม โดยนักเรียนกลุ่มทดลอง มีทักษะในการฟังสนทนาภาษาจีนอยู่ในระดับดี ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมมีทักษะในการฟังสนทนาภาษาจีนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะในการฟังสนทนาภาษาจีนหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมในทุกองค์ประกอบ

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การเข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน ด้วยการสร้างสถานการณ์ที่เสมือนเหตการณ์จริงที่ต้องเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สามารถส่งเสริมสุขทักษะการฟังการพูดได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในแต่ละสถานการณ์ที่ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ผู้เรียนได้ฝึกและได้สนทนาด้วยภาษาจีนใกล้เคียงกับเหตุการณ์จริงมากที่สุด อีกทั้งยังมีการสร้างฉากในระบบออนไลน์ประกอบให้ใกล้เคียงสถานที่จริงอีกด้วย และยังสามารถร่วมกิจกรรมได้พร้อม ๆ กันจำนวนหลาย นอกจากนี้ ยังเกิดความสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย มีมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเพื่อนได้เป็นอย่างดี

2. การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนที่พัฒนาขึ้น ในขั้นการแสดง พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นขั้นตอนที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมทักษะการฟังและการพูดได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการแสดงเป็นการนำความรู้พื้นฐานของแต่ละบุคคลที่มีมาสื่อสารเพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์ที่ผู้เรียนไม่สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารบอกผู้อื่นว่าตนเองเองต้องการอะไร รู้สึกอย่างไร จึงทำให้ผู้เรียนจะเกิดทักษะการใช้ภาษาจีนในด้านการฟังและการพูดที่ดีขึ้น

3. การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือน ไปประยุกต์ใช้ ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่นำไปใช้ในการสอนในแต่ละขั้นตอนด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยในการกระตุ้นความสนใจของนักเรียน

4. ครูผู้สอนที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนเพื่อส่งเสริมทักษะในการฟัง-การพูดสนทนาภาษาจีนในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษา ไปประยุกต์ใช้ ควรศึกษาทำความเข้าใจหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุผล ตามความต้องการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนากิจกรรมและสถานการณ์เสมือนให้หลากหลายยิ่งขึ้น ควรออกแบบสถานการณ์ในระบบเสมือนที่หลากหลายและครอบคลุมเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการฟังและการพูดในบริบทที่แตกต่างกัน และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดียิ่งขึ้น

2. การประเมินผลทักษะการฟัง-การพูดอย่างเป็นระบบ การวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนามาตรการประเมินผลทักษะการฟังและการพูดของผู้เรียนอย่างชัดเจน เช่น การใช้เกณฑ์การประเมินที่เฉพาะเจาะจงสำหรับแต่ละสถานการณ์ เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

3 การสนับสนุนครูผู้สอน ควรจัดทำคู่มือหรือแนวทางการสอนแบบละเอียดสำหรับครูผู้สอน เพื่อให้สามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์ผ่านระบบเสมือนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการสอน และเทคนิคต่าง ๆ

4. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การวิจัยครั้งต่อไปควรสำรวจและทดลองใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR, AR) หรือระบบออนไลน์ที่มีฟังก์ชันใหม่ ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริงและเสริมสร้างความสนุกสนานให้กับผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). *รายงานสถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติ.* กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คุณาพร มีเจริญ. (2563). การพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, 5(1), 12–25.

ธัญญารัตน์ มะลาศรี. (2563). ปัญหาการเรียนภาษาจีนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *วารสารการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ*, 5(1), 23–38.

ภัทรปภา ทองแท่งใหญ่. (2566). *การจัดการเรียนรู้ภาษาจีนในระดับมัธยมศึกษา: แนวทางการพัฒนาทักษะการฟังและการพูด.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลิการ์ ขันติ และคณะ. (2562). การพัฒนาทักษะภาษาจีนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *วารสารการศึกษา*, 10(2), 45–60.

Bingling, Z. (2019). *Chinese language skills for communication.* [Online resource].

Brown, H. D. (2004). *Language assessment: Principles and classroom practices (2nd ed.).* Pearson Education.

Bowent, R., et al. (1985). *Teaching second language skills: Principles and practices.* London: Longman.

Dalgarno, B., & Lee, M. J. W. (2010). What are the learning affordances of 3-D virtual environments. *British Journal of Educational Technology*, 41(1), 10–32. https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2009.01038.x

Errington, E. P. (2010). *Learning through simulated environments: Enhancing student engagement.* New York, NY: Routledge.

Gao, X. (2016). *Teaching Chinese as a foreign language: Principles and practice.* Routledge.

Kindley, R. (2002). Scenario-based learning in virtual environments. *Journal of Educational Technology*, 23(4), 15–23.

Languages of the World. (2023). *26th edition.* New York: Routledge.

Luoma, S. (2004). *Assessing speaking.* Cambridge University Press.

Mgronline. (2005/2025). *Chinese language learning policy in secondary schools.* [Online]. Available from https://www.mgronline.com

Murniza, I. (2012). Experiential learning in foreign language classrooms. *International Journal of Education*, 4(2), 45–52.

Murniza Muhamad. (2012). Virtual scenario-based learning in education: A review. *International Journal of Education and Research*, 1(9), 1–12.

Radianti, J., Majchrzak, T. A., Fromm, J., & Wohlgenannt, I. (2020). A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education: Design elements, lessons learned, and research agenda. *Computers & Education*, 147, 103778. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103778

Rivers, W., & Temperley, M. (1978). *A practical guide to the teaching of English as a second or foreign language*. Oxford: Oxford University Press.

Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching (3rd ed.).* Cambridge University Press.

Tourism Authority of Thailand. (2025). *Chinese tourism trends in Thailand.* [Online].

Wang, H. (2020a). *The importance of listening and speaking skills in Chinese language education.* Beijing: Beijing Language and Culture University Press.

Wang, H. (2020b). Developing Chinese speaking and listening skills in secondary education: Challenges and strategies. *Journal of Language Teaching and Learning*, 10(2), 45–57.

Zhong, Y. (2019). Scenario-based virtual learning: A pedagogical approach for language acquisition. *Asian Journal of Distance Education*, 14(1), 23–38.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Guidelines Developing Technology and Communication Skills In Measurement and Evaluation Learning in The School Under The Supervision of The Secondary Educational Servicearea Office Lopburi

แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

Sirinapa Rodsathit[1*], & Teerawat Montaisong[2]

ศิรินภา รอดสถิตย์[1*], & ธีระวัฒน์ มอนไธสง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sirinapa Rodsathit*
ศิรินภา รอดสถิตย์
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: MoMay6590@gmail.com

2. Teerawat Montaisong
ธีระวัฒน์ มอนไธสง
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: teerawatmontaisong@gmail.com

คำสำคัญ:
แนวทางการพัฒนา, ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

Keywords:
Guidelines Developing, Information and Communication Technology Skills, Measurement and Evaluation of Learning

Article history:
Received: 17/07/2025
Revised: 05/09/2025
Accepted: 12/111/2025
Available online: 17/12/2025

ABSTRACT

This research aimed to: 1) Study the current conditions and problems related to the use of information and communication technology skills in the assessment and evaluation of learning outcomes in schools under the Lopburi Secondary Educational Service Area Office, and 2) Explore guidelines for developing information and communication technology skills for the assessment and evaluation of learning outcomes in these schools. The research was conducted in two steps: Step 1: Studying the current conditions and problems regarding information and communication technology skills in assessment and evaluation. The sample group consisted of 97 participants, including school principals, deputy principals, heads of academic affairs, and heads of assessment and evaluation units in schools under the Lopburi Secondary Educational Service Area Office. The participants were selected through purposive sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.996. Data were analyzed using mean and standard deviation. Step 2: Studying the guidelines for developing information and communication technology skills in the assessment and evaluation of learning outcomes. The key informants were 7 experts with knowledge and expertise in technology, selected through purposive sampling. The research instrument was a structured interview with open-ended questions. Data were analyzed using content analysis.

How to Cite:
Rodsathit, S. &. Montaisong, T. (2026). The Guidelines Developing Technology and Communication Skills In Measurement And Evaluation Learning in the School Under the Supervision of The Secondary Educational Servicearea Office Lopburi. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*)*, 95-110.

The results of the research were as follows: 1) The overall condition of Information and communication technology skills in the assessment and evaluation of learning outcomes in schools was at a high level. Similarly, the overall level of problems related to Information and communication technology skills in this context was also at a high level. 2) The proposed guidelines for developing the use of Information and communication technology in the assessment and evaluation of learning outcomes in schools include the following: Schools should encourage teachers to utilize technology comprehensively—such as data backup, communication via email and LINE, media creation using various software and AI tools, data analysis using Excel or Google Sheets, use of School MIS/SGS systems, and interactive platforms. Additionally, schools should organize training on cybersecurity and promote knowledge sharing through subject groups and external experts.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ และหัวหน้าเจ้าหน้าที่งานวัดและประเมินผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี จำนวน 97 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.980 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในด้านเทคโนโลยี จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นแบบลักษณะคำถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนี้ สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีอย่างรอบด้าน ทั้งการสำรองข้อมูล การสื่อสารทางอีเมลและไลน์ การสร้างสื่อด้วย

โปรแกรมต่าง ๆ และ AI การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย Excel/Google Sheets การใช้ระบบ School MIS/SGS และแพลตฟอร์มโต้ตอบ พร้อมจัดอบรมความปลอดภัยไซเบอร์และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกลุ่มสาระและวิทยากรภายนอก

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้น สังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นับเป็นจังหวะเวลาที่ท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนาดใหญ่โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้าน ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) นวัตกรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Disruptive technology) ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ต้องเผชิญกับเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันมากมาย ทั้งด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเดินทาง การใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหารและการจัดการ การทำงาน เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเกี่ยวข้องกับทุกเรื่องในชีวิตประจำวัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, 18) เทคโนโลยีสารสนเทศของงานวิชาการ ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารงานมากขึ้น เพราะนอกจากจะเกิดความรวดเร็วและทันสมัยในการทำงานแล้ว ยังเป็นการส่งข้อมูลโดยตรงให้กับระบบสารสนเทศของกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย โดยมีการนำโปรแกรม SGS (Secondary Grading System) มาใช้ในงานทะเบียนและการวัดผลประเมินผลนักเรียน ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ผลดี คือ เมื่อครูผู้สอนจัดทำผลการเรียนเรียบร้อยแล้ว นักเรียนและผู้ปกครองสามารถเข้าดูผลการเรียนได้ทันที และสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นจากระบบอินเตอร์เน็ต (สิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ, 2567) ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงศึกษาธิการในฐานะโฆษกกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) เปิดเผยว่า ตามที่ พล.ต.อ.เพิ่มพูน ชิดชอบ รมว.ศึกษาธิการ ได้มีนโยบายลดภาระครู ซึ่งจะเร่งผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หลุดกรอบการทำเอกสารของครูผู้สอนแบบเดิมสู่ระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบโดยเร็วที่สุดนั้น จากที่ได้รับเสียงสะท้อนในโลกออนไลน์ เรื่องภาระครูที่มีความซ้ำซ้อนอยู่มากในหลายเรื่องที่ยังคงแบบเดิมอย่างเห็นได้ชัดคือการที่ครูต้องกรอกรายละเอียดด้วยลายมือใน ปพ.5 เป็นเอกสารที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้บันทึกผลการเรียนเป็นรายวิชา แสดงผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ข้อมูลการวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบยืนยันสภาพการเรียน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยจำนวนนักเรียนแต่ละชั้นเรียนทำให้ใช้เวลานานและล่าช้า และด้วยแนวปฏิบัติตามระเบียบคำสั่งบางประการทำให้ไม่สามารถก้าวข้ามสู่ระบบดิจิทัลได้อย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งนี้ รมว.ศธ. มีความห่วงใยเรื่องดังกล่าวจึงต้องการนำ Digital Transformation มาพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองการลดภาระครู ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของ

โลก โดยมอบหมายให้ ว่าที่ร้อยตรี ธนุ วงษ์จินดา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) ดำเนินการในส่วนนี้เพื่อลดภาระครู ก้าวสู่องค์กรดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบใช้เทคโนโลยีพัฒนาแพลตฟอร์มการจัดทำใบ ปพ.5 และทุกเอกสารที่เป็นใบสำคัญทางด้านการศึกษา เพื่อลดขั้นตอนของครูผู้สอนอย่างเป็นระบบ และในอนาคตจะต้องตรวจสอบและติดตามข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ได้ 100%

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าเจ้าหน้าที่งานวัดและประเมินผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ยังมีบางสถานศึกษามีการจัดทำเอกสารงานวัดและประเมินผล เช่น การบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชา แสดงผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ข้อมูลการวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อใช้เป็นหลักฐานสำหรับตรวจสอบยืนยันสภาพการเรียน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จากการเขียนด้วยมือ โดยสถานศึกษามีการจัดซื้อรูปเล่มสำเร็จรูปจากสำนักพิมพ์ที่ออกแบบและพิมพ์จำหน่าย ทำให้มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เพิ่มขึ้นมาและต้องเก็บรักษาเอกสารอย่างเป็นระบบ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยครูและผู้สอนในการวัดและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย ICT ช่วยให้ครูสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ นอกจากนี้ยังสามารถให้ข้อเสนอแนะเชิงทันเวลา (timely feedback) เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้และพัฒนาความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาถึงบทบาทของ ICT ต่อการเรียนรู้และการสอน Jonassen (1996) ได้เน้นว่า การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสามารถสนับสนุนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนไม่เพียงแต่รับข้อมูลอย่างเดียว แต่ยังสามารถมีส่วนร่วมในการประมวลผลข้อมูลและคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ในทำนองเดียวกัน Kozma (2003) ชี้ให้เห็นว่า การใช้ ICT ในการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ICT ช่วยให้การสื่อสารและการประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังสนับสนุนการให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับความต้องการและระดับความสามารถของผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น การบูรณาการ ICT เข้ากับกระบวนการเรียนรู้จึงไม่ได้เป็นเพียงการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี แต่เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สอนสามารถวัดผลและปรับปรุงการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของ ICT ต่อการศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน

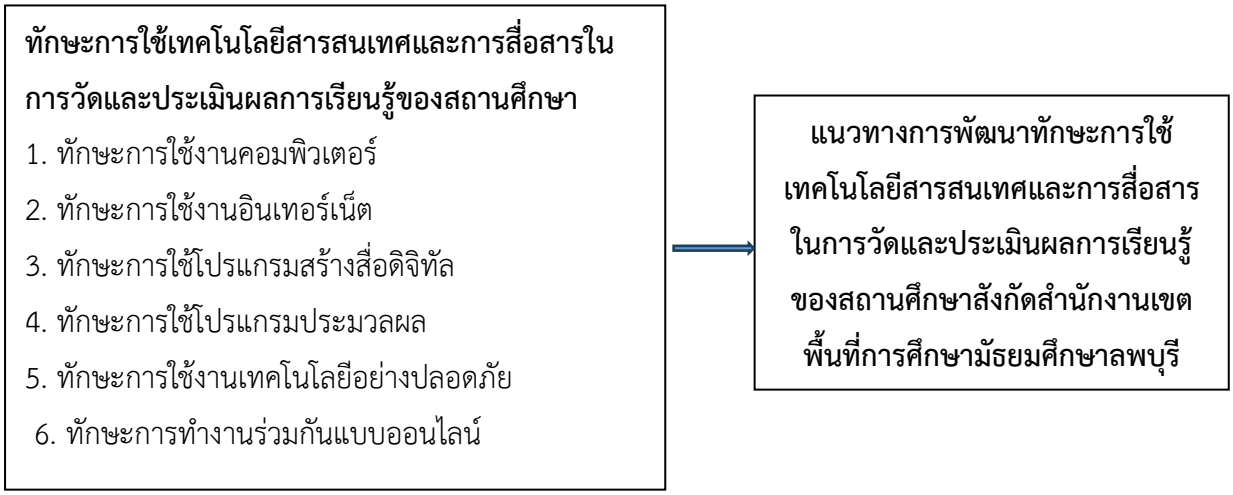
ทฤษฎีการประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment Theory)

การประเมินผลการเรียนรู้ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการศึกษา ไม่ใช่เพียงแค่การวัดความรู้ของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงการประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และทักษะการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการของโลกปัจจุบันที่เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง

แนวคิดของ Black และ Wiliam (1998) ได้นำเสนอแนวทางที่เรียกว่า การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) ซึ่งมุ่งเน้นให้การประเมินเป็นเครื่องมือช่วยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ แทนที่จะเป็นเพียงการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนเท่านั้น การประเมินรูปแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับข้อเสนอแนะที่ทันเวลา สามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้ นอกจากนี้ แนวทางนี้ยังสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการวัดและประเมินผล ทำให้การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้มีความแม่นยำและหลากหลายรูปแบบมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การประเมินผลการเรียนรู้จึงไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงการทดสอบข้อสอบหรือการวัดความจำ แต่ควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของทักษะการใช้ ICT ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี มีผลต่อความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. การพัฒนาทักษะ ICT ของครูสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีเพื่อวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี จำนวนทั้งสิ้น 1168 คน จากจำนวนทั้งหมด 25 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี, 2567, 3)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ และหัวหน้าเจ้าหน้าที่งานวัดและประเมินผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี จำนวน 97 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert's rating scale)

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ สภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา 2) ทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา 3) ทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา 4) ทักษะการใช้โปรแกรมประมวลผลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา 5) ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา 6) ทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับของลิเคอร์ท (Likert's rating scale)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์
2. ผู้วิจัยติดต่อนัดหมายกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล นัดวัน และเวลาในการสัมภาษณ์
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คอมพิวเตอร์จัดกระทำข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จทางสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยใช้สถิติ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปล

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	49	50.52
หญิง	48	49.48
รวม	**97**	**100.00**
อายุ		
ต่ำกว่า 35 ปี	37	38.14
35 – 40 ปี	9	9.28
41 – 46 ปี	31	31.96
47 – 52 ปี	11	11.34
52 ปีขึ้นไป	9	9.28
รวม	**97**	**100.00**
ตำแหน่ง		
ผู้อำนวยการสถานศึกษา	25	25.77
รองผู้อำนวยการสถานศึกษา	22	22.68
หัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ	25	25.77
หัวหน้าเจ้าหน้าที่งานวัดและประเมินผล	25	25.77
รวม	**97**	**100.00**
วุฒิทางการศึกษา		
ปริญญาตรี	39	40.21
ปริญญาโท	55	56.70
ปริญญาเอก	3	3.09
รวม	**97**	**100.00**
ประสบการณ์ในการทำงาน		
ต่ำกว่า 5 ปี	29	29.90
5 – 10 ปี	23	23.71
11 – 15 ปี	17	17.53
16 – 20 ปี	14	14.43

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
20 ปี ขึ้นไป	14	14.43
รวม	**97**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 50.52 มีอายุต่ำกว่า 35 ปี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 38.14 มีตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ หัวหน้าเจ้าหน้าที่งานวัดและประเมินผล จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 25.77 มีวุฒิทางการศึกษา ระดับปริญญาโท จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 56.70 และมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 29.90

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

รายการ		ระดับสภาพ			ระดับปัญหา			ผลต่าง
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$
1.	ด้านทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.95	0.93	มาก	3.53	1.32	มาก	0.42
2.	ด้านทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.01	1.01	มาก	3.48	1.38	ปานกลาง	0.53
3.	ด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.84	0.88	มาก	3.60	1.05	มาก	0.24
4.	ด้านทักษะการใช้โปรแกรมประมวลผลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.93	1.11	มาก	3.59	1.34	มาก	0.34
5.	ด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.02	1.16	มาก	3.55	1.53	มาก	0.47
6	ด้านทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.84	1.34	มาก	3.47	1.49	ปานกลาง	0.37
	รวม	**3.93**	**1.07**	**มาก**	**3.54**	**1.35**	**มาก**	**0.39**

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93) และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.02) รองลงมาคือด้านทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.01) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 3.84)

ปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.54) และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 3.60) รองลงมาคือด้านทักษะการใช้โปรแกรมประมวลผลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 3.59) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 3.47)

ผลต่างของสภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ในภาพรวม ($\overline{X}$ = 0.39) และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีผลต่างของค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 0.53) รองลงมาคือด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 0.47) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 0.24)

อภิปรายผล

1. สภาพทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากครูใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารและจัดการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ครูมีความตระหนักถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ครูใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เคลื่อนที่ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ครูใช้ระบบปฏิบัติการหลากหลายประเภทเพื่อช่วยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของ

สถานศึกษา ครูใช้โปรแกรมตารางคำนวณเพื่อช่วยบริหารการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของสถานศึกษา ครูใช้เครื่องมือสื่อสารออนไลน์เพื่อช่วยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ครูใช้เครื่องมือสร้างและแก้ไขภาพถ่ายเพื่อจัดทำสื่อการสอนและการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทนา รองไชย (2560) ได้ศึกษาพฤติกรรมการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของครูและนักเรียน โรงเรียนวัดหนองขาม จังหวัดชลบุรี พบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของครูและนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทัศน์ศิรินทร์ สว่างบุญ (2563) ศึกษาการพัฒนาแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า ผลการสำรวจเทคโนโลยีที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า เทคโนโลยีที่นิสิตเคยใช้ในสถานะผู้เรียนมากที่สุด และสุรีย์รัตน์ กองมณี, กฤษฎา กล้ากสิกิจและวุฒิชัย พิลึก (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัยโดยใช้ Interland สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า 1. ผลการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด เรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัยโดยใช้ Interland สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก

2. แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ด้านทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูสำรองข้อมูลสำคัญเพื่อป้องกันการสูญหายและสนับสนุนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนี้ ใช้ระบบสำรองข้อมูลบน Cloud เช่น Google Drive, Dropbox หรือ OneDrive และ สำรองข้อมูลในอุปกรณ์ภายนอก เช่น External Hard Drive หรือ USB Flash Drive ควรมีการตั้งค่าการสำรองข้อมูลอัตโนมัติ เพื่อลดความเสี่ยงข้อมูลสูญหาย ใช้งานระบบประเมินผลและบริหารจัดการข้อมูลการเรียนการสอน เช่น ระบบ SGS, SchoolMIS เพื่อจัดเก็บข้อมูลและวัดผล อาจมีการใช้ซอฟต์แวร์สำรองข้อมูลโดยเฉพาะ เช่น Backblaze, Carbonite, Acronis โรงเรียนควรมีการสร้างบัญชี Google Workspace for Education พร้อมอบรมการใช้งาน ผู้อำนวยการกำหนดกระบวนการสำรองข้อมูล เช่น การจัดเก็บ ปพ.5 ทั้งรูปแบบดิจิทัลและสิ่งพิมพ์ ด้านทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสารและจัดการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้ ใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เพื่อส่งผลการเรียน รายงานผลการประเมินผลสอบ หรือเอกสารการเรียนการสอน ช่วยให้การสื่อสารเป็นทางการ และสามารถส่งไฟล์แนบได้หลายรูปแบบ เช่น PDF, Excel ได้ สามารถส่งข้อมูลให้ผู้ปกครอง เพื่อนครู ฝ่ายวิชาการ และหน่วยงานภายในโรงเรียนได้ และโรงเรียนหลายแห่งมีการสร้างอีเมลภายใต้โดเมนโรงเรียน มีระบบออนไลน์ (Google Classroom) สำหรับการเรียนออนไลน์และการจัดเก็บเอกสารอย่างมีระบบ ด้านทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูใช้โปรแกรมออกแบบกราฟิกเพื่อสร้างสื่อการสอนและวัดประเมินผลการเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ ดังนี้ สร้างสื่อการสอนและวัดประเมินผลการเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจโดยใช้โปรแกรม Canva สร้างใบงาน อินโฟกราฟิก แบบทดสอบ ใบกิจกรรม ใช้โปรแกรม PowerPoint / Google Slides

สร้างสไลด์ประกอบการสอน และใช้โปรแกรม Crello / Adobe Illustrator สร้างเกมการศึกษา กราฟิกสวยงาม กิจกรรมการเรียนแบบโต้ตอบ เช่น เกมจับคู่คำศัพท์ ปริศนาภาพ (Puzzle) เพื่อกระตุ้นความคิดและความสนุก และใช้กราฟิกในแบบฝึกหัด/แบบทดสอบ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการประเมินผล สร้างข้อสอบออนไลน์และการวัดผลแบบกราฟิก เช่น ข้อสอบแบบมีภาพประกอบ คำถามแบบเลือกตอบพร้อมภาพ (Multiple Choice with visuals) เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจง่ายและลดความเครียดในการสอบ ควรมีการส่งเสริมให้ครูได้เข้าร่วมอบรมการใช้โปรแกรมสร้างสื่อ มีระบบติดตามและสนับสนุนการใช้งาน เช่น OBEC Content Center ของ สพฐ ด้านทักษะการใช้โปรแกรมประมวลผลในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อช่วยบริหารการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนี้ ใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Microsoft Excel, Google Sheets ในการจัดเก็บคะแนน การคำนวณสถิติพื้นฐาน มีฟังก์ชันขั้นสูง เช่น Pivot Table, สูตรคำนวณ, การสร้างกราฟ และแผนภูมิ เหมาะสำหรับการวิเคราะห์เชิงลึกและจัดทำรายงานผล และใช้โปรแกรม School MIS / SGS เพราะเป็นระบบบริหารจัดการผลการเรียนที่มีความครบถ้วน ใช้ในระดับโรงเรียนและเขตพื้นที่ ผู้บริหารควรมีนโยบายอบรมครูเรื่องการใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูล เช่น Excel, Google Sheets หรือการใช้โปรแกรม School MIS / SGS ด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูป้องกันข้อมูลและจัดการกับภัยคุกคามทางเทคโนโลยีเพื่อความปลอดภัยในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนี้ ควรตั้งรหัสผ่านและการป้องกันการเข้าถึงรหัสผ่านต้องมีความซับซ้อน มีความยาวเพียงพอ มีทั้งตัวอักษรพิมพ์ใหญ่/พิมพ์เล็ก ตัวเลข และสัญลักษณ์พิเศษ ไม่เปิดเผยรหัสผ่านกับผู้อื่น กำหนดสิทธิ์ตามหน้าที่ เช่น ครูประจำวิชา เข้าถึงเฉพาะข้อมูลนักเรียนในรายวิชานั้น หัวหน้างานวิชาการเข้าถึงข้อมูลรายงานรวม และเจ้าหน้าที่ IT เข้าถึงระบบ แต่ไม่ควรเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน ควรมีการสำรองข้อมูลไว้หลายแหล่ง เช่น Cloud Storage (Google Drive, OneDrive) อุปกรณ์ภายนอก (USB / External HDD) และควรทำเป็นประจำ แยกเก็บไฟล์สำคัญจากไฟล์ทั่วไป มีการจัดอบรมครูเพื่อสร้างความตระหนักในการป้องกันข้อมูลและการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย นักเรียนเข้าใจพื้นฐานความปลอดภัยไซเบอร์ ด้านทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนวทางให้ครูใช้แพลตฟอร์มสำหรับการเรียนแบบโต้ตอบในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนี้ ใช้แพลตฟอร์มสำหรับการเรียนแบบโต้ตอบในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา เช่น Kahoot / Quizizz / Blooket / Quizalize / Socrative เหมาะกับการวัดผลแบบเกม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และเหมาะกับการทบทวนก่อนสอบ Padlet ใช้สำหรับการอภิปรายและการแสดงความคิดเห็น วัดการมีส่วนร่วมและการคิดวิเคราะห์ YouTube / Google Meet / OBEC Content Center ใช้ประกอบสื่อการเรียนรู้ และสื่อเสริมสำหรับการประเมินรูปแบบใหม่ จัดอบรมครูผ่าน HCEC หรือเชิญวิทยากรภายนอกให้ความรู้ แก่ครู ส่งเสริมให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในโรงเรียน และร่วมกันพัฒนาแนวทางวัดผล ใช้ Line Group / กลุ่มสาระ ในการแชร์แพลตฟอร์มและเทคนิคใหม่ ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของไอรินลดา ชัยโรจน์กิติกร (2566) แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอน พบว่า การศึกษาระดับความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด กรณัฏฐ์

ฐิตากรพงศ์สถิต (2565) ได้ศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามุกดาหาร พบว่าความต้องการจำเป็น ได้แก่ ทักษะการใช้ดิจิทัลเพื่อความมั่นคงปลอดภัย ทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษา และทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี แบ่งการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1: ศึกษาสภาพและปัญหาทักษะ ICT จากการศึกษา พบว่า ภาพรวมของทักษะการใช้ ICT ด้านที่ครูมีทักษะสูงที่สุดคือ การใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย รองลงมาคือ การใช้งานอินเทอร์เน็ต ขณะที่ด้านที่มีทักษะต่ำสุดคือ การใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล และ การทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ ปัญหาที่พบมากที่สุด ได้แก่การใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล การใช้โปรแกรมประมวลผล ทักษะด้านการทำงานร่วมกันออนไลน์ยังคงมีปัญหาในหลายด้าน ผลต่างระหว่างสภาพและปัญหาพบว่ามีผลต่างค่าเฉลี่ยสูงในทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย ส่วนที่มีผลต่างต่ำสุดคือการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลขั้นตอนที่ 2: แนวทางการพัฒนาทักษะ ICT แนวทางพัฒนาที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก สรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้ ทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์ส่งเสริมการสำรองข้อมูลด้วย Cloud, USB และโปรแกรมสำรองอัตโนมัติ ใช้ระบบจัดการผลการเรียน เช่น SGS และ SchoolMIS อบรมการใช้ Google Workspace ทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ต ใช้ E-mail อย่างเป็นระบบในการสื่อสารใช้ Google Classroom และ LINE Group อย่างเหมาะสมตามบริบท ทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัลใช้ Canva, PowerPoint, Crello และ AI ในการผลิตสื่อส่งเสริมให้สร้างเกมการเรียนรู้และสื่อกราฟิกที่มีคุณภาพจัดอบรมและให้แหล่งเรียนรู้จาก OBEC Content Center ทักษะการใช้โปรแกรมประมวลผลข้อมูล ใช้ Excel, Google Sheets และ SchoolMIS/SGS ในการวิเคราะห์ข้อมูลฝึกทักษะการคำนวณทางสถิติและการทำรายงานผลทักษะการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยตั้งรหัสผ่านที่ปลอดภัยและแบ่งสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลตามบทบาท สำรองข้อมูลหลายช่องทาง อบรมครูและนักเรียนให้รู้เท่าทันภัยไซเบอร์ ทักษะการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ ใช้แพลตฟอร์มเชิงโต้ตอบ เช่น Kahoot, Quizizz, Padlet ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกใช้สื่อออนไลน์หลากหลาย สนับสนุนการจัดอบรมภายในโรงเรียนหรือเชิญวิทยากรภายนอก

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีแนวทางการสำรองข้อมูลที่หลากหลายและรัดกุม ทั้งการใช้ Cloud (Google Drive, Dropbox, OneDrive), อุปกรณ์ภายนอก (External HDD, USB) การตั้งค่าสำรองอัตโนมัติ ซอฟต์แวร์เฉพาะ และระบบบริหารจัดการข้อมูล (SGS, SchoolMIS) รวมถึงการอบรมการใช้ Google Workspace และการกำหนดกระบวนการจัดเก็บข้อมูลโดยผู้อำนวยการ เช่น การจัดเก็บ ปพ.5 ทั้งดิจิทัลและสิ่งพิมพ์

2. สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูใช้ E-mail ในการสื่อสารอย่างเป็นทางการ ส่งเอกสารและผลการเรียนแก่ผู้เกี่ยวข้อง พร้อมรองรับไฟล์แนบหลากหลายรูปแบบ สถานศึกษาควรมี E-mail ภายใต้โดเมนโรงเรียนเพื่อความปลอดภัย นอกจากนี้ครูยังใช้ Google Classroom สำหรับจัดการเรียนการสอนออนไลน์ และใช้ LINE Group สื่อสารกับนักเรียนและผู้ปกครองในชีวิตประจำวันเพื่อแจ้งข่าวสารอย่างไม่เป็นทางการ

3. สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูใช้โปรแกรมต่าง ๆ เช่น Canva, PowerPoint, Google Slides, Adobe Illustrator เพื่อสร้างสื่อการสอนที่หลากหลายและน่าสนใจ รวมถึงเกมการศึกษาและแบบทดสอบแบบโต้ตอบเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ มีการใช้ข้อสอบกราฟิกและคลิปวิดีโอ เพื่อช่วยวัดผลอย่างสร้างสรรค์ และสนับสนุนการอบรมผ่านระบบต่าง ๆ เช่น OBEC Content Center และส่งเสริมให้ครูใช้ AI และ prompt อย่างมีประสิทธิภาพในการผลิตสื่อคุณภาพสูง

4. สถานศึกษาสนับสนุนให้ครูใช้ Excel และ Google Sheets ในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลคะแนน พร้อมฟังก์ชันขั้นสูง เช่น Pivot Table และกราฟ เพื่อจัดทำรายงานผลอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังใช้ School MIS / SGS ในการบริหารจัดการผลการเรียนระดับสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่ควรส่งเสริมการอบรมการใช้โปรแกรมเหล่านี้ให้ครูอย่างต่อเนื่อง

5. สถานศึกษาควรจัดอบรมความปลอดภัยไซเบอร์ให้ครูและนักเรียน เพื่อเสริมสร้างความรู้ในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย การตั้งรหัสผ่านที่ปลอดภัยและไม่เปิดเผย พร้อมจำกัดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลตามหน้าที่ มีการสำรองข้อมูลหลายรูปแบบ อย่างสม่ำเสมอ และแยกเก็บไฟล์สำคัญอย่างเหมาะสม

6. สถานศึกษาส่งเสริมการอบรมครูผ่าน HCEC หรือวิทยากรภายนอก และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่าน Line Group และกลุ่มสาระเพื่อพัฒนาแนวทางการวัดผลร่วมกัน ครูใช้แพลตฟอร์มโต้ตอบ เช่น Kahoot, Quizizz, Blooket, Padlet และ YouTube / Google Meet เพื่อวัดผลและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พร้อมใช้ OBEC Content Center เป็นสื่อเสริม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพื่อประเมินว่าแนวทางการใช้สื่อดิจิทัล แพลตฟอร์มการเรียนรู้ และการประเมินผลแบบโต้ตอบ ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านใดบ้าง เช่น ความเข้าใจเนื้อหา ความสนใจ หรือผลการเรียนจริง

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาไปใช้ในสถานศึกษา เช่น ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน ความรู้ด้านเทคโนโลยีของบุคลากร ความร่วมมือของผู้บริหาร และนโยบายด้าน ICT

3. ศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมของนักเรียนต่อการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบโต้ตอบเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนที่ตรงกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *แนวทางการลดภาระครูด้วย Digital Transformation.* สืบค้นจาก https://www.moe.go.th

กรณัฏฐ์ ฐิตากรพงศ์สถิต. (2565). แนวทางการสภาพ ความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามุกดาหาร. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(47), 189-206.

ทัศน์ศิรินทร์, ส.บ. (2563). *การพัฒนาแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].* สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วันทนา รองไชย. (2560). *พฤติกรรมการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของครู และนักเรียนโรงเรียนวัดหนองขาม จังหวัดชลบุรี.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี. (2567). *แผนบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *การพัฒนาการศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุรีย์รัตน์, ก., กฤษฎา, ก., & วุฒิชัย, พ. (2564). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัยโดยใช้ Interland สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารการศึกษาและพัฒนาการศึกษา*, 12(2), 45–62.

สิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ. (2567). *การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี. (2567). *ข้อมูลสถานศึกษาและบุคลากรในสังกัด.* ลพบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี.

ไอรินลดา, ช.ก. (2566). *แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอน [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].* สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. Assessment in Education: Principles, *Policy & Practice*, 5(1), 7–74. https://doi.org/10.1080/0969595980050102

Jonassen, D. H. (1996). Computers in the classroom: Mindtools for critical thinking. Prentice Hall.

Kozma, R. B. (2003). Technology and classroom practices: An international study. *Journal of Research on Technology in Education*, 36(1), 1–14.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Role of Administrators Influencing the Motivation of Teachers in Educational Institutions Under the Office Of The Secondary Educational Area of Nakhon Pathom

บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

Wichai Promsurin[1*], & Phravaddhanavajiramedhi[2]

วิชัย พรหมสุรินทร์[1*], & พระวัฒนวชิรเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wichai Promsurin*
วิชัย พรหมสุรินทร์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Wichaimam2234@gmail.com

2. Phravaddhanavajiramedhi
พระวัฒนวชิรเมธี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: teerawit.pk@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
บทบาทของผู้บริหาร, แรงจูงใจของการปฏิบัติงาน, การปฏิบัติงานของครู

Keywords:
Role Of Administrators, Motivation for Work, Teacher Performance

Article history:
Received: 17/08/2025
Revised: 03/10/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 18/12/2025

How to Cite:
Promsurin, W. &. Phravaddhanavajiramedhi. (2026). The Role of Administrators Influencing the Motivation of Teachers in Educational Institutions Under the Office Of The Secondary Educational Area of Nakhon Pathom. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 111-124.

ABSTRACT

This study aimed to (1) examine the roles of school administrators in secondary schools under the Nakhon Pathom Secondary Educational Service Area Office, (2) investigate teachers' work motivation, and (3) analyze the impact of administrators' roles on teachers' work motivation. The sample consisted of 320 teachers from 29 secondary schools under the same office during the 2024 academic year. A reliable questionnaire was used as the research instrument. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypotheses were tested through stepwise multiple regression analysis to explore the relationship between administrators' roles and teachers' work motivation.

The results indicated that overall, administrators' roles were rated highly. Among the aspects, performance evaluation ranked highest, followed by participative management and relationship coordination, whereas decision-making ranked lowest. Teachers' work motivation was also rated high, with achievement being the most influential factor, followed by relationships with supervisors and colleagues, career advancement, recognition, and salary and benefits; work environment was the lowest-rated aspect. Stepwise multiple regression analysis revealed that administrators' roles significantly affected teachers' work motivation, with performance evaluation, decision-making, relationship coordination, and participative management as key predictors. The model explained 80.7% of the variance in teachers' work motivation (Adjusted $R^2 = 0.807$) with a multiple correlation

coefficient of 0.900, and predictive equations were derived in both raw and standardized scores.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม (2) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู และ (3) วิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของครู กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครูผู้สอนจำนวน 320 คน จาก 29 โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ในปีการศึกษา 2567 เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่มีความเชื่อถือได้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารและแรงจูงใจของครู

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่สูงที่สุดคือ การประเมินผล รองลงมาคือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการประสานความสัมพันธ์ ส่วนด้านที่ต่ำที่สุดคือ การตัดสินใจ แรงจูงใจของครูอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่สูงที่สุดคือ ความสำเร็จของงาน รองลงมาคือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่ง การยอมรับนับถือ และเงินเดือนและสวัสดิการ ด้านที่ต่ำที่สุดคือ สภาพบรรยากาศในการทำงาน การวิเคราะห์การถดถอยพบว่า บทบาทของผู้บริหารที่มีผลต่อแรงจูงใจของครู ได้แก่ การประเมินผล การตัดสินใจ การประสานความสัมพันธ์ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม สามารถอธิบายความแปรปรวนของแรงจูงใจได้ร้อยละ 80.7 (Adjusted R^2 = 0.807) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.900 และสามารถแสดงในรูปสมการพยากรณ์ทั้งคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน

บทนำ

สถาบันการศึกษานั้น เป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งในสังคม เพราะมีหน้าที่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ออกสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะช่วยผลักดันชาติให้ก้าวหน้า และส่งผลไปสู่การพัฒนาในทุก ๆ ด้านต่อไป แต่จะเป็นไปตามที่กล่าวข้างต้นหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับผู้เรียน ซึ่งจะมีคุณภาพมากเพียงใดนั้นมาจากปัจจัยหลายประการประกอบกัน ทั้งบุคลากร ไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ครู และ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง นโยบายและการบริหารจัดการ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์แหล่งสนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดจนอาคารสถานที่เอื้อต่อการเรียนรู้แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือบุคลากร นับว่าเป็นกุญแจสำคัญในการดำเนินงานทุกอย่างให้สำเร็จลุล่วงและเกิดประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และประเทศชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยบุคคลที่นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งก็คือครู เพราะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียน ดังพระราโชวาทของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารีในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่สวนอัมพร เมื่อวันพุธที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ความตอนหนึ่งว่า “อาชีพครูถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคงและก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่ เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้าน จึงสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้” ซึ่งจากพระราโชวาท ดังกล่าว เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของครูที่มีต่อความเจริญของบุคคลและชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ชาติบ้านเมืองจะเจริญได้เพราะประชาชนในชาติได้รับการศึกษาที่ดีและมีครูที่มีคุณภาพ (ภาษิต สุขวรรณดี, 2554: 23)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรทางการศึกษาคนหนึ่ง จึงมีความสนใจศึกษาบทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการบริหารบุคลากรทางการศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพของการบริหารต่อไป การเคลื่อนจากโลกในศตวรรษที่ 20 มาสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตที่ก่อให้เกิดปัจจัยของโอกาส ภัยคุกคาม เงื่อนไข และข้อจำกัด ต่าง ๆ การกำหนดนโยบายประเทศไทยในยุค 4.0 ซึ่งเป็น “วิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจเป็นนโยบายที่ขับเคลื่อนให้ประเทศไทยเข้าสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ ที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำและความไม่สมดุล เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2560, 3 - 9) การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็น อย่างมาก ที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีส่วนสำคัญในการทำให้สังคมและประเทศเกิดการพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้นการเรียน การสอนมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ การค้นคว้าหาความรู้หมั่นหาคำตอบให้ตนเองอยู่เสมอ (Active learner) สามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้มาบูรณาการได้ มุ่งหวังให้ผู้เรียนคิดในเชิงสร้างสรรค์ (Creative) เพื่อสร้างนวัตกรรม (Innovation) ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ดังนั้นการศึกษาในยุคใหม่นั้นจึงจำเป็นต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตนเองได้อย่างท้าทาย ก้าวข้ามขีดจำกัด สามารถนำองค์ความรู้เดิมมาต่อยอดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

จากรายงานข้อมูลบุคลากร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ได้แบ่งออกเป็น 4 สหวิทยาเขต มีโรงเรียนในพื้นที่เขตการศึกษาทั้งหมด 29 โรงเรียน มีจำนวนข้าราชการครู พนักงานราชการที่ทำหน้าที่สายการสอน จำนวน 1,790 คน (งานสารสนเทศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม, 2567, 17) โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับสูง อาจเป็นเพราะว่าในการบริหารงานบุคคลมีปัญหาหลายประการ เช่น การได้มาซึ่งครูมีความล่าช้าไม่ทันต่อความต้องการของสถานศึกษา คณะครูได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้บริหารสถานศึกษาไม่เท่าที่ควร ครูไม่ได้รับการบริการด้านสวัสดิการที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องครูบางส่วนยังไม่ได้ศึกษาต่อ และศึกษาต่อในสาขาวิชาที่ไม่ตรงกับความต้องการของ

สถานศึกษา ครูมีการโยกย้ายบ่อย การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมไม่เต็มที่ เพราะกังวลกับปัญหาต่าง ๆ ส่งผลให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

จากความเป็นมา ความสำคัญ ความจำเป็นและสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาบทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือ เมื่อครูมีขวัญและกำลังใจ มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแล้ว ครูก็จะมีความสุขในการจัดการเรียนรู้ เป็นครูมืออาชีพที่มีทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะที่ใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีบทบาทผู้บริหาร

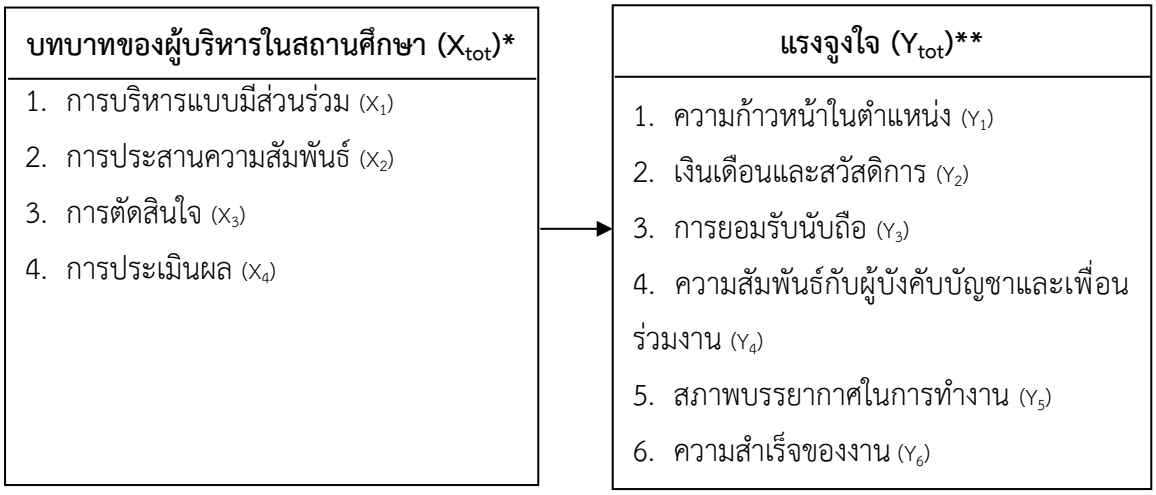
บทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและแรงจูงใจของบุคลากรในองค์กร การบริหารที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ แต่ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสนับสนุนการพัฒนาทางวิชาชีพของครูด้วย ตามทฤษฎีของ Stogdill (1974) ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จมักมีคุณลักษณะเด่นในด้านความสามารถในการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร การประเมินผล และการสื่อสารกับบุคลากร ทฤษฎีนี้เน้นบทบาทของผู้บริหารในเชิงระบบและโครงสร้างองค์กร ผู้บริหารต้องกำหนดนโยบาย กำกับดูแลการปฏิบัติงาน และตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา นอกจากนี้ Hoy & Miskel (2008) ได้เสนอว่า ผู้บริหารในโรงเรียนควรมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและบุคลากรอื่น ๆ การบริหารที่ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจ การยอมรับความสามารถ และการสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพของครู จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและสร้างความพึงพอใจในงานของครู

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารไม่ใช่เพียงการจัดการด้านงานและทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างแรงจูงใจ การสนับสนุนครู และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ผู้บริหารที่สามารถปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ได้ จะส่งผลให้สถานศึกษามีคุณภาพสูงขึ้นและครูมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ทฤษฎีแรงจูงใจ

แรงจูงใจในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความตั้งใจ ความพึงพอใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของครู การทำความเข้าใจแรงจูงใจจึงช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาและความสำเร็จได้ ทฤษฎีแรงจูงใจที่มักถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานของครู ได้แก่ Maslow's Hierarchy of Needs และ Herzberg's Two-Factor Theory ตามแนวคิดของมาสโลว์ ความต้องการของมนุษย์ถูกจัดเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ความต้องการพื้นฐาน เช่น เงินเดือนที่เพียงพอและความมั่นคงในการทำงาน ไปจนถึงความต้องการด้านสังคม การได้รับการยอมรับ ความเคารพ และการพัฒนาตนเอง ครูจะมีแรงจูงใจสูงสุดเมื่อพวกเขาได้ใช้ความสามารถเต็มที่ มีโอกาสเติบโตในสายอาชีพ และได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และนักเรียน ในขณะเดียวกัน ทฤษฎีของเฮิร์ซเบิร์กเน้นว่า แรงจูงใจในการทำงานเกิดจากปัจจัยสองด้าน ได้แก่ ปัจจัยสุขลักษณะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจพื้นฐาน เช่น เงินเดือน สวัสดิการ และสภาพแวดล้อมในการทำงาน หากปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงพอจะทำให้เกิดความไม่พอใจ และ ปัจจัยจูงใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด เช่น ความสำเร็จในงาน การได้รับการยกย่อง และโอกาสในการก้าวหน้าในตำแหน่ง ครูที่มีแรงจูงใจด้านบวกมักมีประสิทธิภาพในการสอนสูง มีความตั้งใจในการพัฒนาตนเอง และรู้สึกพึงพอใจกับอาชีพที่ตนเลือก การสร้างแรงจูงใจให้กับครูจึงไม่เพียงแต่ต้องดูแลปัจจัยพื้นฐานให้ครูมีความมั่นคงและสบายใจในการทำงาน แต่ยังต้องสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความสำเร็จ ความก้าวหน้า และความพึงพอใจในงาน การเข้าใจทฤษฎีแรงจูงใจทั้งสองนี้ช่วยให้สามารถวางแผนและบริหารจัดการบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ครูมีความสุขในการทำงาน และสามารถพัฒนาการเรียนการสอนให้นักเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
3. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

สมมติฐานการวิจัย

1. บทบาทของผู้บริหารมีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู
2. การประเมินผล การตัดสินใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการประสานความสัมพันธ์ของผู้บริหารเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถพยากรณ์แรงจูงใจของครูได้

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ปฏิบัติหน้าที่การสอน จำนวนทั้งสิ้น 1,790 คน จาก 29 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม, 2567: 17)

กลุ่มตัวอย่าง

ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ที่สอนในปีการศึกษา 2567 กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ((Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่จะศึกษาเพื่อนำมานิยามเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการสร้างแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือ แล้วเขียนแบบสอบถามฉบับร่าง
3. นำแบบสอบถาม ฉบับร่างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม เพื่อขอคำชี้แนะแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4. นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้ว ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อช่วยพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ภาษา (Wording) ให้ครอบคลุมรายละเอียดในแต่ละด้าน โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-objective Congruence : IOC) โดยพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป เลือกเป็นข้อคำถาม โดยกำหนดคะแนนสำหรับการพิจารณา ดังนี้

+1 เมื่อเห็นว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

-1 เมื่อเห็นว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผลจากการวิเคราะห์หาค่า IOC ของแบบสอบถามทั้งหมด 49 ข้อ อยู่ระหว่าง 1.00 ถือว่าใช้ได้ทุกข้อ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาให้ตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง

6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูผู้สอนที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient, 1990: 202-204) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของแบบสอบถามบทบาทของผู้บริหารเท่ากับ 0.91 และแบบสอบถามแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูเท่ากับ 0.87

7. นำแบบสอบถามเสนอเพื่อ ขอความคิดเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผ่านประธานสาขาวิชาการบริหารการศึกษาถึงผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนในสังกัด

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านระบบ Online โดยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 29 โรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวม ข้อมูลการทำวิจัย

3. รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ตอบกลับและก่อนที่ จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นอันดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ประกอบด้วยครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยการแยกการวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยเมื่อได้รับข้อมูลกลับคืนมาโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมดมารวบรวมเพื่อคัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วจัดระเบียบข้อมูล
2. ลงรหัสในแบบสอบถามและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณค่าทางสถิติ
3. เสนอผลการวิเคราะห์เป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ			
	1.1 ชาย	98	30.90
	1.2 หญิง	219	69.10
รวม		**317.00**	**100.00**
2. อายุ			
	2.1 ไม่เกิน 30 ปี	44	13.90
	2.2 31-40 ปี	76	24.00
	2.3 41-50 ปี	138	43.50
	2.4 51 ปีขึ้นไป	59	18.60
รวม		**317.00**	**100.00**
3. อายุราชการ			
	3.1 ไม่เกิน 10 ปี	112	35.30
	3.2 11-20 ปี	132	41.60
	3.3 21-30 ปี	70	22.10
	3.4 31 ปีขึ้นไป	3	0.90
รวม		**317.00**	**100.00**
4. ระดับการศึกษา			
	3.1 ปริญญาตรี	210	66.20
	3.2 ปริญญาโท	98	30.90

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
	3.3 ปริญญาเอก	9	2.80
	รวม	**317.00**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 317 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 69.10 และเพศชาย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 30.90 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามอายุ ส่วนใหญ่อายุ 41-50 ปี จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 43.50 รองลงมาอายุ 31-40 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 อายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 59 คน คิดเป็น ร้อยละ 18.60 และอายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตาม อายุราชการ ส่วนใหญ่ 11-20 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 41.60 รองลงมา ไม่เกิน 10 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 35.30 21-30 ปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 22.10 และ 31 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน คิดเป็น ร้อยละ 0.90 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ปริญญาตรี จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 66.20 รองลงมา ปริญญาโท จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 30.90 และปริญญาเอก จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.80 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับบทบาทของผู้บริหาร สถานศึกษา(X_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยภาพรวมและรายด้าน

(n=317)

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา(X_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. การบริหารแบบมีสวนร่วม (X_1)	4.50	0.44	มาก
2. การประสานความสัมพันธ์ (X_2)	4.44	0.26	มาก
3. การตัดสินใจ (X_3)	4.33	0.24	มาก
4. การประเมินผล (X_4)	4.52	0.35	มากที่สุด
รวม	**4.45**	**0.25**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่าบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.45, S.D. =0.25) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ระดับมาก 3 ด้าน ด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด คือ การประเมินผล (X_4) ($\bar{x}$= 4.52, S.D. = 0.35) รองลงมา คือ การบริหารแบบมีสวนร่วม (X_1) ($\bar{x}$= 4.50, S.D. = 0.44) การประสานความสัมพันธ์ (X_2) ($\bar{x}$= 4.44, S.D. = 0.26) และด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตต่ำสุด คือ การตัดสินใจ (X_3) ($\bar{x}$= 4.33, S.D. = 0.24)

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม สามารถวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยจำแนกเป็นรายด้าน ตั้งแต่ตารางที่ 4.3 – 4.7 ประกอบคำอธิบายแต่ละตารางดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับบทบาทของผู้บริหาร สถานศึกษา (X_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมด้านการบริหารแบบมีสวนร่วม (X_1)

(n=317)

ข้อ	การบริหารแบบมีสวนร่วม (X_1)	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1.	ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการบริหารงานโดยร่วมกันทำงานเป็นทีม	4.50	0.57	มาก
2.	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างแข็งขัน	4.47	0.55	มาก
3.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา	4.52	0.55	มากที่สุด
4.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอกสถานศึกษาทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเช่น ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ	4.49	0.55	มาก
	รวม	**4.50**	**0.44**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ด้านการบริหารแบบมีสวนร่วม (X_1) โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 4.50, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ระดับมาก 3 ข้อ ข้อที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา ($\bar{x}$= 4.52, S.D. = 0.55) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการบริหารงานโดยร่วมกันทำงานเป็นทีม ($\bar{x}$= 4.50, S.D. = 0.57) ส่วนข้อที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างแข็งขัน ($\bar{x}$= 4.47, S.D. = 0.55)

อภิปรายผล

บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

1. บทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม มีบทบาทโดยรวมในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารมีภาวะผู้นำและความสามารถบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ มีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งบริหารจัดการทรัพยากรและประเมินผล

การปฏิบัติงานเพื่อความมีประสิทธิภาพ (รักศักดิ์ คุ้มชนม์, 2561; ศศิกาญจน์ แปงงามนวกุล, 2560) โดยบทบาทสำคัญที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด คือ การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารงานที่เน้นกระบวนการอย่างมีระบบเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิผล (ณัฐพงศ์ แก้วรากมุข, 2563) ผลการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังพบว่า บทบาทผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการทำงานเป็นทีมของครู และส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (กรรณิการ์ ทองใบ, 2562; ชาติชาย ศรีจันทร์ดี, 2556; จุฑามาส จันทร์มณี, 2562)

2. แรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูแรงจูงใจของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม อยู่ในระดับมาก โดยแรงจูงใจนี้เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา (Herzberg, 1959; McClelland, 1961 อ้างใน สมยศ นาวีการ, 2540) ด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด คือ ความสำเร็จของงาน เนื่องจากครูมีความตั้งใจพัฒนาตนเองและมุ่งมั่นให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างเต็มที่ (ผจญ เฉลิมสาร, 2559) ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องยังชี้ให้เห็นว่า การสร้างแรงจูงใจควรเน้นการส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่ดี มีความรักสามัคคี เปิดโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีการแบ่งงานอย่างเหมาะสม รวมถึงการยกระดับขีดความสามารถและให้โอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (วราลักษณ์ จันดี, 2559; จิราพร แย้มบาล, 2560; เธียรขวัญญ์ ทรัพย์ธนมั่น, 2564)

บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม มีบทบาทที่สำคัญและส่งผลเชิงบวกต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยเฉพาะบทบาทในการประเมินผลการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ ส่วนแรงจูงใจของครูมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยเน้นความสำเร็จในงานเป็นปัจจัยหลัก ผู้บริหารจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างแรงจูงใจดังกล่าวเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นต่อไป

สรุป

บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของผู้บริหารและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับแรงจูงใจของครู โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือครูจำนวน 317 คน ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 69.10) อายุระหว่าง 41–50 ปี ร้อยละ 43.50 มีอายุราชการ 11–20 ปี ร้อยละ 41.60 และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 66.20 สำหรับบทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุดคือด้านการประเมินผล รองลงมาคือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การประสานความสัมพันธ์ และด้านที่มีค่าต่ำที่สุดคือ การตัดสินใจ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกระบวนการติดตามและประเมินผลการ

ดำเนินงานในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการที่เน้นประสิทธิภาพเชิงผลลัพธ์ในส่วนของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่ได้รับการประเมินในระดับสูงสุดคือ ความสำเร็จของงาน รองลงมาคือ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่งการยอมรับนับถือ และ เงินเดือนและสวัสดิการ ส่วนด้านที่มีแรงจูงใจน้อยที่สุดคือ สภาพบรรยากาศในการทำงาน ซึ่งบ่งชี้ว่าครูมีแรงจูงใจจากผลสัมฤทธิ์ของงานและการยอมรับมากกว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงให้เห็นว่า บทบาทของผู้บริหารทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินผล (X4) การตัดสินใจ (X3) การประสานความสัมพันธ์ (X2) และ การบริหารแบบมีส่วนร่วม (X1) มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.900 และสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ถึงร้อยละ 80.7 (Adjusted R^2 = 0.807) แสดงให้เห็นว่าบทบาทของผู้บริหารมีอิทธิพลอย่างมากต่อแรงจูงใจของครู

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบคือ

$\hat{Y}$ = 0.585 + 0.263(X4) + 0.335(X3) + 0.186(X2) + 0.096(X1)

และในรูปคะแนนมาตรฐานคือ

$\hat{Z}$ = 0.420(X4) + 0.371(X3) + 0.224(X2) + 0.195(X1)

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหาร โดยเฉพาะในด้านการประเมินผลและการตัดสินใจ มีความสำคัญต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วม สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการทำงานของครูในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษา พบว่า บทบาทของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตต่ำสุด คือ การตัดสินใจ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่ส่วนต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา และเป็นผู้จัดการปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา

2. จากการศึกษา พบว่า แรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ด้านที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตต่ำสุด คือ สภาพบรรยากาศในการทำงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้มีความสะอาดและความปลอดภัย สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ และจัดตารางเวลาการทำงานให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสม

3. จากการศึกษาพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการประเมินผล การตัดสินใจ การประสานความสัมพันธ์ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม สามารถร่วมกันพยากรณ์แรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำบทบาทของผู้บริหารดังกล่าวมากำหนดเป็นนโยบายหรือยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่พัฒนาและปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

3. ศึกษารูปแบบการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ ทองใบ. (2562). *บทบาทผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต 1.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชาติชาย ศรีจันทร์ดี. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิภาพการทำงานของครูในสถานศึกษา. วารสารการศึกษาไทย, 8(2), 33-46.

จุฑามาส จันทร์มณี. (2562). *บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาบุคลากรยุคดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3.* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

งานสารสนเทศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม. (2567). *รายงานสถิติบุคลากรในสังกัด.* นครปฐม: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม.

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2560*). นโยบายประเทศไทย 4.0: การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์.

ณัฐพงศ์ แก้วรากมุข. (2563). การบริหารงานเชิงระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษา. *วารสารวิชาการบริหารการศึกษา*, 14(3), 22-35.

ผจญ เฉลิมสาร. (2559). แรงจูงใจในการทำงานของครูในสถานศึกษาไทย. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 11(2), 40-52.

ภาษิต สุขวรรณดี. (2554). การบริหารจัดการโรงเรียนและการพัฒนาครูเพื่อคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการศึกษาครู.

รักศักดิ์ คุ้มชนม์. (2561). *บทบาทและภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ศศิกาญจน์ แปงงามนวกุล. (2560). การสนับสนุนและพัฒนาครูโดยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารการศึกษาและการพัฒนา*, 10(1), 14-28.

สมยศ นาวีการ. (2540). *การบริหารและจิตวิทยาแรงจูงใจในการทำงานของครูไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม. (2567). *รายงานข้อมูลบุคลากรสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม.* นครปฐม: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม.

วราลักษณ์ จันดี. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจและประสิทธิภาพการทำงานของครู.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษาไทย.

จิราพร แย้มบาล. (2560). การสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศการทำงานในโรงเรียน. วารสารพัฒนาการศึกษา, 9(3), 18-32.

เธียรขวัญญ์ ทรัพย์ธนมั่น. (2564). การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มแรงจูงใจของครูในสถานศึกษา. *วารสารบริหารการศึกษาไทย*, 15(1), 55-67.

Herzberg, F. (1959). *The motivation to work.* New York, NY: John Wiley & Sons.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2008). *Educational administration: Theory, research, and practice (8th ed.).* New York, NY: McGraw-Hill.

McClelland, D. C. (1961). *The achieving society.* Princeton, NJ: Van Nostrand. (Cited in Somyot Navikarn, 1997).

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research.* New York, NY: Free Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Application of the Four Buddhist Principles of Brahmavihara by School Administrators toward Personnel Administration in Schools Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1

การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

Amornrat Ditsanamuang[1*], & Boonsong Thongiang[2]
อมรรัตน์ ดิษณเมือง[1*], & บุญส่ง ทองเอียง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Amornrat Ditsanamuang*
อมรรัตน์ ดิษณเมือง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: amornrat.dit@student.mbu.ac.th

2. Boonsong Thongiang
บุญส่ง ทองเอียง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonsong_Tho@gmail.com

คำสำคัญ:
การบริหารงานบุคคล, หลักพรหมวิหารธรรม, ผู้บริหารสถานศึกษา

Keywords:
Personnel Management, Brahmavihara Principles, School Administrators

Article history:
Received: 21/06/2025
Revised: 05/09/2025
Accepted: 12/11/2025
Available online: 18/12/2025

How to Cite:
Ditsanamuang, A. &. Thongiang, B. (2026). Application Of the Four Buddhist Principles of Brahmavihara by School Administrators Toward Personnel Administration in Schools Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 125-140.

ABSTRACT

This study aims to study the personnel management practices based on the Brahmavihara principles as perceived by school administrators, to develop guidelines for personnel management according to these principles, and to evaluate the appropriateness of the proposed guidelines. The study population comprised 285 teachers under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1, seven experts involved in drafting the guidelines, and five experts responsible for evaluating the guidelines. A mixed-methods research approach, combining quantitative and qualitative methods, was employed. Research instruments included questionnaires, semi-structured interviews, and evaluation forms. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The findings revealed that the personnel management practices of school administrators based on the Brahmavihara principles were rated at the highest level both overall and in individual aspects. The proposed guidelines for the “Moral School Project” consisted of five dimensions with a total of 35 items: workforce planning, recruitment and appointment, salary increment procedures, performance evaluation, and professional development of teachers and educational personnel, with seven items in each dimension. The evaluation of the appropriateness of these guidelines by experts indicated a high level of suitability, with an overall score of 94.28 percent. These results suggest that the proposed guidelines are both

relevant and feasible for practical application, offering a concrete framework to enhance personnel management practices in schools.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู ร่างแนวทางการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และประเมินความเหมาะสมของแนวทางดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 285 คน ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่างแนวทางจำนวน 7 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินแนวทางจำนวน 5 คน การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินความเหมาะสม โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งในภาพรวมและรายด้าน สำหรับแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน รวม 35 ข้อ ได้แก่ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านการเลื่อนขั้นเงินเดือน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน และด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ข้อด้านละ 7 ข้อ ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า ภาพรวมของแนวทางมีความเหมาะสมสูง คิดเป็นร้อยละ 94.28 ซึ่งสะท้อนถึงความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้พัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

บทนำ

ปัจจุบันบริบทของสังคมไทยและสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบการดำรงชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันต่อพลวัตของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งภาคการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในอนาคต รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566–2570 โดยเฉพาะหมุดหมายที่ 12 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูง เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต ทั้งในด้านความรู้ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ที่มุ่งพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้เป็น “คนดีและคนเก่ง” มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก และมีสมรรถนะที่เหมาะสมกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของประเทศ (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580, 2564) การศึกษาจึงเป็นฐานรากสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการจัดการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารจัดการ โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งถือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีหน้าที่กำหนดทิศทาง วางแผน และบริหารทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากการดำเนินงานด้านการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 พบว่ายังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้างด้านการบริหารงานบุคคล เช่น การขาดแคลนครู ครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก ภาระงานที่นอกเหนือจากการสอน และความไม่ต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยตรง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2, 2563) นอกจากนี้ ยังพบว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาประสบปัญหาด้านสุขภาพจิตในระดับสูง อันเป็นผลมาจากภาระงานที่เพิ่มขึ้นและระบบการทำงานที่ซับซ้อน (ภรณี ลัคนาภิเศรษฐ์ และธนิสรา สุทธานันต์, 2564; กนก วงษ์ตระหง่าน, 2564) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง และถือเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ความสามารถเชิงวิชาการ ควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (พระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมฺโล, 2564)หลักพรหมวิหารธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนเป็นสำคัญ การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการบริหาร จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ความเป็นธรรม ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา อันนำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564; จักรกฤษณ์ โพดาพล, 2564

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลในเชิงโครงสร้างหรือเชิงนโยบาย ขณะที่การศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยังมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งถือเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กรทางการศึกษา เนื่องจากบุคลากรถือเป็นทรัพยากรหลักที่มีบทบาทโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียนและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา หากสถานศึกษามีการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสม ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารงานบุคคลจึงมิได้เป็นเพียงการจัดการด้านเอกสารหรือระเบียบปฏิบัติเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแล พัฒนา และส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรอย่างเป็นระบบ แนวคิดการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษามุ่งเน้นกระบวนการสำคัญหลายประการ เริ่มตั้งแต่การวางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสมกับภารกิจของสถานศึกษา การสรรหาและบรรจุแต่งตั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และคุณธรรมให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ ตลอดจนการพัฒนาและฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม การสร้างขวัญกำลังใจ และการธำรงรักษาบุคลากรให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรและมีความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สรณ์สิริ กิจติยะพงศ์, 2565) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารงานบุคคลเป็นอย่างดี โดยต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไป กล่าวคือ ใช้หลักการบริหารที่เป็นระบบควบคู่กับความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ การยึดหลักความเป็นธรรม ความเมตตา และการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือและความสามัคคี การบริหารคนอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น เกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และมุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (พระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมฺโล, 2564)

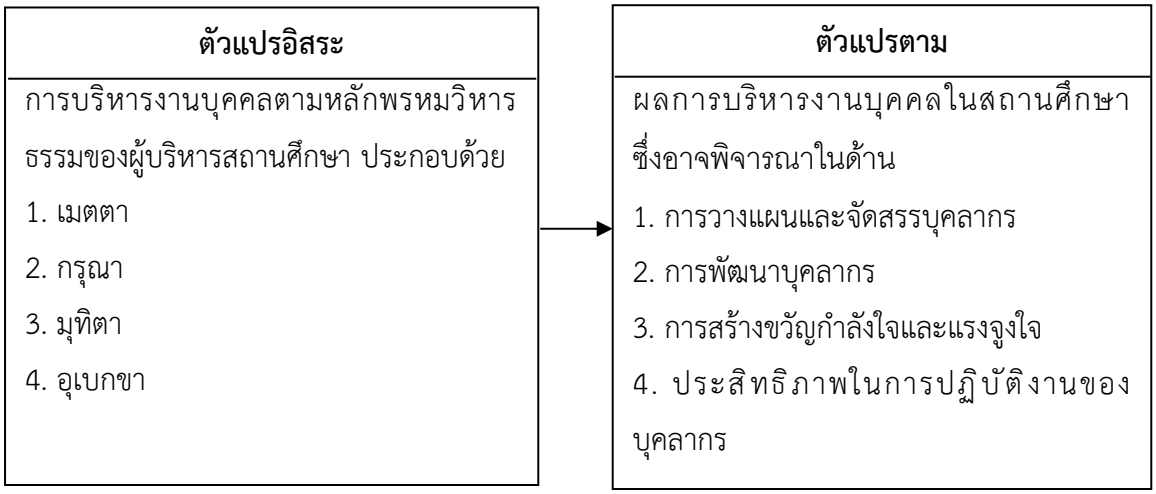
ดังนั้น การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำเร็จของการจัดการศึกษา ผู้บริหารที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรอย่างรอบด้าน ย่อมสามารถยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดหลักพรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเกื้อกูลกันในสังคม หลักธรรมนี้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งล้วนเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ช่วยหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ให้มีความงดงามทางจิตใจ เมตตาเป็นความปรารถนาดีที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีความสุข แสดงออกผ่านความรัก ความเอื้ออาทร และความจริงใจต่อกัน กรุณาเป็นความสงสารและความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ โดยไม่เพิกเฉยต่อปัญหาหรือความเดือดร้อนของผู้อื่น มุทิตาเป็นความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข ซึ่งช่วยลดความอิจฉา

ริษยาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ส่วนอุเบกขาเป็นการวางใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง และพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564) ในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ย่อมส่งผลเชิงบวกต่อการทำงานร่วมกันอย่างยั่งยืน ผู้บริหารที่มีเมตตาและกรุณาจะเข้าใจบริบทและปัญหาของครูและบุคลากร พร้อมให้การสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันการมีมุทิตาจะช่วยส่งเสริมกำลังใจและสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ส่วนอุเบกขาจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจอย่างเป็นธรรม รอบคอบ และตั้งอยู่บนหลักเหตุผล ส่งผลให้ลดความขัดแย้งภายในองค์กร สร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และเสริมสร้างความสุขในการทำงานของทุกฝ่าย (จักรกฤษณ์ โพดาพล, 2564)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อร่างแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
3. เพื่อประเมินแนวทางในการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมาก

2. การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละด้าน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา

3. การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพ เพื่อร่างแนว และเพื่อประเมินแนวทางในการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ผู้วิจัยดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 108 โรงเรียน ครูรวม 1,121 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2566, หน้า 1-4)

กลุ่มตัวอย่างคือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 285 คน

เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

1) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, 607) ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 285 คน 2) ทำการสุ่มแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา โดยการเทียบสัดส่วน ครูในสถานศึกษาแต่ละขนาด 3) ไม่ได้จำนวน ตามแต่ละขนาดของสถานศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้จึงสุ่มครู ตามจำนวนแต่ละขนาดของสถานศึกษาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แบบจับฉลากไม่ใส่กลับจนได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม สร้างขึ้นเพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 และประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยให้ผู้ตอบทำเครื่องหมายถูกในช่องว่างตามตัวเลือกที่กำหนดให้ในแบบสอบถาม โดยลักษณะคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ (Check List) ส่วนที่ 2 สภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 5 ด้าน โดยใช้คำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับตามแบบของ Likers (รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล, 2553) ซึ่งให้ค่าน้ำหนักคะแนนของข้อคำถามในแบบสอบถาม

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำผลการพิจารณามาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยวิธีการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับขอบข่ายเนื้อหาตามนิยามศัพท์ (Index of item objective congruence : IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และทั้งฉบับมีค่า IOC 1.00 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์พบว่า ทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่น .967

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามผ่านระบบ Google from ถึงผู้บริหารโรงเรียนผ่านระบบสารบรรณ อิเล็กทรอนิกส์ (AMSS+) โดยทำเป็น QR Code

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแปลความหมายค่าเฉลี่ยด้วยการกำหนดเกณฑ์สัมบูรณ์ในการประเมินความคิดเห็น 5 ระดับ ของ ชูศรี วงศ์รัตนะ (2564, 54)

ขั้นที่ 2 แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 108 คน

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นประธานเครือข่ายสถานศึกษาทั้ง 7 เครือข่ายสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 7 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้เป็นการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสร้างแนวคำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจากกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีคำถาม 2 ส่วนคือ ตอนที่ 1 เป็นเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเกี่ยวกับแนวการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ข้อ ผู้วิจัยนำแนวคำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้น ไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยการทดลองสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงและนำแนวคำถามที่ได้รับการปรับปรุง หลังจากทดลองสัมภาษณ์แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แล้วนำมาปรับปรุงให้เหมาะสม

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา จำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสมบูรณ์ถูกต้องตามหลักวิชา และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยวิธีการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับขอบข่ายเนื้อหาตามนิยามศัพท์ คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามรายข้อมีค่า IOC 1.00 และทั้งฉบับมีค่า IOC 1.00 ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการขออนุญาตสัมภาษณ์ 2. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อแจ้งความประสงค์ในการขอสัมภาษณ์ในหัวข้อที่กำหนด พร้อมกับส่งแบบสัมภาษณ์ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านล่วงหน้า 3. นัดหมายวัน เวลา และสถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น 4. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่นัดหมาย 5. ถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์และทำการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วจึงสรุปผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จำนวน 7 ชุด และตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธี Documentary Research โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและจำแนกวิเคราะห์ประเด็นคำถามการวิจัย แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

ขั้นที่ 3 ประเมินแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 16 คน และพระวิชาการที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอก

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 3 คน และพระวิชาการที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 2 คน รวม 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณครั้งนี้เป็นแบบประเมินความเหมาะสม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน ตอนที่ 2 เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินชนิดตรวจรายการ (Checklist) จำนวน 5 ด้าน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, 160)

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณครั้งนี้เป็นแบบประเมินความเหมาะสมที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ สรุปผลการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยวิธีการหาค่าแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ(Percentage) โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินความเหมาะสม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับการศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 77.57 ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่ประสบการณ์น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 57.73 และปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาที่เป็นสถานศึกษาขนาดใหญ่ (มีนักเรียน 720-1,679 คน) จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 35.29

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยรวมรายด้านเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม

1) ด้านการวางแผนอัตรากำลังโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม พบว่า ผู้บริหารแสดงออกด้วยความยินดีความชื่นบาน ด้วยไมตรีจิตที่อ่อนโยน (มุทิตา) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารกำหนดแนวทางปฏิบัติงานด้านการวางแผนอัตรากำลังอย่างมีประสิทธิภาพ (อุเบกขา) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (กรุณา)

2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม พบว่า ผู้บริหารเลือกสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ (เมตตา) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารปฐมนิเทศบุคลากรเพื่อทดลองปฏิบัติ

หน้าที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตรงตามความต้องการขององค์กร (กรุณา) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารแสดงออกถึงกระบวนการการแสวงหาบุคลากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ (เมตตา)

3) ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง ปราศจากอคติ (อุเบกขา) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือผู้บริหารแสดงออกถึงการสร้างจูงใจให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน (กรุณา) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส เท่าเทียม (อุเบกขา)

4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม พบว่า ผู้บริหารแสดงออกถึงการมีใจที่เป็นกลาง ในการพิจารณาผลประโยชน์ตอบแทนความดีความชอบแก่ผู้ปฏิบัติงาน (อุเบกขา) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นของบุคลากรทุกฝ่าย (กรุณา) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารแสดงออกถึงการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เป็นธรรมและมีความโปร่งใส (อุเบกขา)

5) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม พบว่า ผู้บริหารแสดงออกถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น (กรุณา) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารสถานศึกษารักษาระเบียบวินัยในการบริหารงาน (อุเบกขา) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดใจรับฟังปัญหาของบุคลากร (กรุณา)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการให้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในการร่างแนวทางในการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลทั้ง 5 ด้าน 35 ข้อ คือ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง จำนวน 7 ข้อ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง จำนวน 7 ข้อ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน จำนวน 7 ข้อ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน จำนวน 7 ข้อ และด้านพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 7 ข้อ

1) ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จากการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมถูกต้องและน่าจะเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความเหมาะสม ความถูกต้องและความเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งรายด้านและรายข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกข้อ

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการวางแผนอัตรากำลัง และด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามลำดับ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการบริหารงานบุคคลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างบุคลากรกับภาระงาน การมอบหมายงานตามความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความรับผิดชอบ วุฒิภาวะ และคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ประกอบการประเมินผลและพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังให้ความสำคัญกับการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร ส่งเสริมการปฏิบัติงานภายใต้ระเบียบวินัย คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นทั้งประสิทธิภาพและความเป็นธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิมล คนเสงี่ยม (2565) ที่ศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก พบว่า การบริหารงานบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าการนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา

2. ผลการร่างแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ผลการร่างแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน สามารถสรุปแนวทางการบริหารงานบุคคลได้ 5 ด้าน รวม 35 รูปแบบ โดยอภิปรายผลรายด้านดังนี้ 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง แนวทางที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและครูในการวางแผนอัตรากำลังอย่างเป็นระบบ โดยยึดตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงาน ก.ค.ศ. กำหนด ตรวจสอบความต้องการกำลังคนให้สอดคล้องกับบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษา การพิจารณาดำเนินการเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และไม่เอนเอียง ซึ่งสะท้อนการประยุกต์ใช้หลักอุเบกขาและเมตตาในการบริหาร ทั้งนี้ เนื่องจากการวางแผนอัตรากำลังเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์และความเที่ยงธรรมเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนิช ศรีลาคำ (2564) ที่เสนอว่า การวางแผนอัตรากำลังควรดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐาน ก.ค.ศ. และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม 2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่เหมาะสมคือการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือก โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้สมัครอย่างโปร่งใส ผู้บริหารแสดงความยินดีและสนับสนุนความก้าวหน้าของบุคลากรอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักมุทิตาและกรุณา ทั้งนี้ การสรรหาและ

บรรจุแต่งตั้งที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สถานศึกษาได้บุคลากรที่เหมาะสมกับตำแหน่ง ส่งผลต่อประสิทธิผลของการทำงานโดยรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วารดา ณ ลานคา (2564) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกและการปฐมนิเทศช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์กร 3) ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน

แนวทางที่ได้เน้นการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนบนพื้นฐานของความยุติธรรม โปร่งใส และปราศจากอคติ โดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานจริง ความมีวินัย คุณธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ ผู้บริหารทำหน้าที่ร่วมกับกลุ่มบริหารงานบุคคลในการพิจารณาอย่างเที่ยงตรงและให้โอกาสบุคลากรแสดงศักยภาพอย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับหลักอุเบกขาและเมตตา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ นงค์รักษ์ ดวงภักดี และคณะ (2566) ที่พบว่า การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนตามหลักพรหมวิหาร 4 ช่วยให้กระบวนการประเมินมีความเป็นกลางและได้รับการยอมรับ 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการประเมินผลที่เหมาะสมควรมีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษา โดยใช้กระบวนการ PDCA และมีคณะกรรมการนิเทศติดตามอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เนื่องจากการประเมินผลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรและองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารเชิงคุณธรรมและหลักพรหมวิหารธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนใจ คล้ายแก้ว (2563) ที่เสนอให้สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และกระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงาน 5) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา แนวทางการพัฒนาบุคลากรเน้นการรับฟังความต้องการอย่างเป็นธรรม เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุนอย่างจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเมตตาและกรุณา ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ เทพรัตน์ ดาวเรือง (2562) ที่พบว่าผู้บริหารควรสนับสนุนการอบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3. ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรม พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับสูงมาก คิดเป็นร้อยละ 95.99 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนอัตรากำลังและด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเหมาะสมร้อยละ 100 รองลงมาคือ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนและด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ร้อยละ 94.28 และด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ร้อยละ 91.42 ตามลำดับ ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นการบริหารงานบุคคลที่ยึดหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนกลาง ผู้บริหารแม้อยู่ในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน แต่เมื่อยึดถือคุณธรรมเดียวกัน ย่อมส่งผลดีต่อบุคลากร สถานศึกษา และผู้เรียน องค์กรที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จะนำไปสู่ความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสำเร็จในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัณฑ์พงษ์ นามเสน่ห์ (2566) ที่พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ยึดหลักพรหมวิหาร 4 ส่งผลให้เกิดความยุติธรรม ความศรัทธา และความผูกพันของผู้ใต้บังคับบัญชาในองค์กร

สรุป

การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการนำหลักคุณธรรมพรหมมวิหาร 4 มาสู่การปฏิบัติตนและปฏิบัติงานโดดยผู้บริหารสถานศึกษา แม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่จัดการศึกษาต่างกัน แต่มีการยึดคุณธรรมเดียวกัน ย่อมส่งผลดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา สถานศึกษาและนักเรียน สร้างนวัตกรรมองค์กรในการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา รวมถึงหลักประชาธิปไตย โดยการเคารพในสิทธิ และความสามารถของบุคคล บริหารงานโดยมีการยืดหยุ่น มีความยุติธรรม มีการพัฒนาและการให้ขวัญและกำลังใจบุคลากร สนับสนุนให้บุคลากรได้ปฏิบัติงาน อย่างเต็มความรู้ ความสามารถ ตลอดทั้งจัดสวัสดิการ และสร้างบรรยากาศที่ดีในการบริหารงาน สนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงและพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีความยุติธรรมต้องไม่ลำเอียง มีความเที่ยงตรงต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีการแบ่งงาน มอบหมายให้อย่างเหมาะสมมิใช่ให้งานเฉพาะคนที่ประจบสอพลอหรือเอาอกเอาใจ ปราศจาก อคติ หรือความลำเอียง อันจะเป็นสิ่งที่สร้างความรักและสร้างความศรัทธาแก่ลูกน้อง เอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องเข้าใจเขากำลังคิดอะไรรู้สึกอย่างไร ให้เกียรติและให้การยอมรับ ให้ความเป็นธรรมรับฟังอย่างเข้าใจให้ความจริงใจแก่บุคลากรทุกคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านการวางแผนอัตรากำลังโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (กรุณา) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้นผู้บริหารควรมีการปฏิบัติงานให้ตอบสนองกับความต้องการขององค์กร และนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ผู้บริหารควรมีการแสดงออกถึงกระบวนการแสวงหาบุคลากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนและมีแบบแผน

3. ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ควรมีการบริหารจัดการทางการศึกษาโดยอาศัยหลักธรรมาภิบาล 6 ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า ควบคู่ไปด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา

2. ควรศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการออกจากราชการเพื่อป้องกันมิให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากระทำผิดทั้งที่เจตนาและมิได้เจตนา

3. ควรศึกษาการบริหารงานบุคคลกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนก วงษ์ตระหง่าน. (2564). *ภาวะความเครียดและสุขภาพจิตของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษา*, 15(2), 45–60.

กัณฑ์พงษ์ นามเสน่ห์. (2566). *คุณธรรมในการเป็นภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพรหมวิหาร 4.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

จักรกฤษณ์ โพดาพล. (2564). *การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง.

จักรกฤษณ์ โพดาพล. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารสถานศึกษา. ว*ารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 12(1), 89–104.

ณัฐนิช ศรีลาคำ. (2564). *การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

เตือนใจ คล้ายแก้ว. (2563). *การพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

เทพรัตน์ ดาวเรือง. (2562). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอยะหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

นงค์รักษ์ ดวงภักดี, พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, และสุรสิทธิ์ ไกรสิน. (2566). การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 14(2), 95–110.

ภรณี ลัคนาภิเศรษฐ์, และธนิสรา สุทธานันต์. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตของครูในยุคการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. *วารสารครุศาสตร์*, 49(3), 233–248.

พระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมฺโล. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารสถานศึกษา.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมฺโล. (2564). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมจริยธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 43).* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

วารดา ณ ลานคา. (2564). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดบุรีรัมย์.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ศศิมล คนเสงี่ยม. (2565). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครนายก.

สรณ์สิริ กิจติยะพงศ์. (2565). *การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. (2563). *รายงานผลการดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคล ประจำปีงบประมาณ 2563.* ระยอง: ผู้แต่ง.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564). *มาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.ค.ศ.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2564). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Development of an Administrative Model Applying Systems Theory and Participatory Management to Promote Proactive Learning Management Towards Professional Teacher Competency, Ban Dong Sela School

การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพ โรงเรียนบ้านดงเสลา

Duangkae Sukprasit[1]*

ดวงแข สุขประเสริฐ[1]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Duangkae Sukprasit*
ดวงแข สุขประเสริฐ*
Director with special expertise,
Ban Dong Sala School, Thailand.
ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนบ้านดงเสลา
Email: krukhae0706@hotmail.com

คำสำคัญ:
โรงเรียนบ้านดงเสลา, การพัฒนารูปแบบการบริหาร, ความเป็นครูมืออาชีพ, การจัดการเรียนรู้เชิง, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, การบริหารเชิงระบบ
Keywords:
Ban Dong Sela School, Administrative Model Development, Professional Teacher Development, Active Learning Management, Participatory Administration, Systems Theory-Based Administration

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 17/06/2025
Accepted: 03/10/2025
Available online: 19/12/2025

How to Cite:
Sukprasit, D. (2026). Development of an Administrative Model Applying Systems Theory and Participatory Management to Promote Proactive Learning Management Towards Professional Teacher Competency Ban Dong Sela School. *Journal Dhamma for Life, 32*(1), 141-153.

ABSTRACT

Research on the development of management models by applying systems theory and participatory management to promote active learning management towards professional teachers at Ban Dong Sala School. This study was a research and development (Research & Development). The objectives were to 1) study the current situation, the desired situation and the management approach by applying the system theory and participatory management to promote active learning management towards becoming professional teachers at Ban Dong Sala School. 2) Create and verify the quality of the management model by applying the system theory and participatory management to promote active learning management towards professional teachers at Ban Dong Sala School. 3) Experiment with the management model by applying the system theory and participatory management to promote active learning management towards becoming a professional teacher at Ban Dong Sala School and 4) Evaluate the management model by applying the system theory and participatory management to promote active learning management towards becoming a professional teacher at Ban Dong Sala School. The sample group used in the research consisted of 12 teachers, 7 members of the Basic Education Commission, 137 parents, and 45 students in grades 4-6. The research instruments used were questionnaires, interviews, tests, and focus group discussion records. Data analysis was performed using percentages, means, standard deviations (S.D.), and content analysis.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และแนวทางการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา 3) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา และ 4) ประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูผู้สอน จำนวน 12 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน7 คน ผู้ปกครองนักเรียน 137 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 45 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสถิติ T-Test และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทนำ

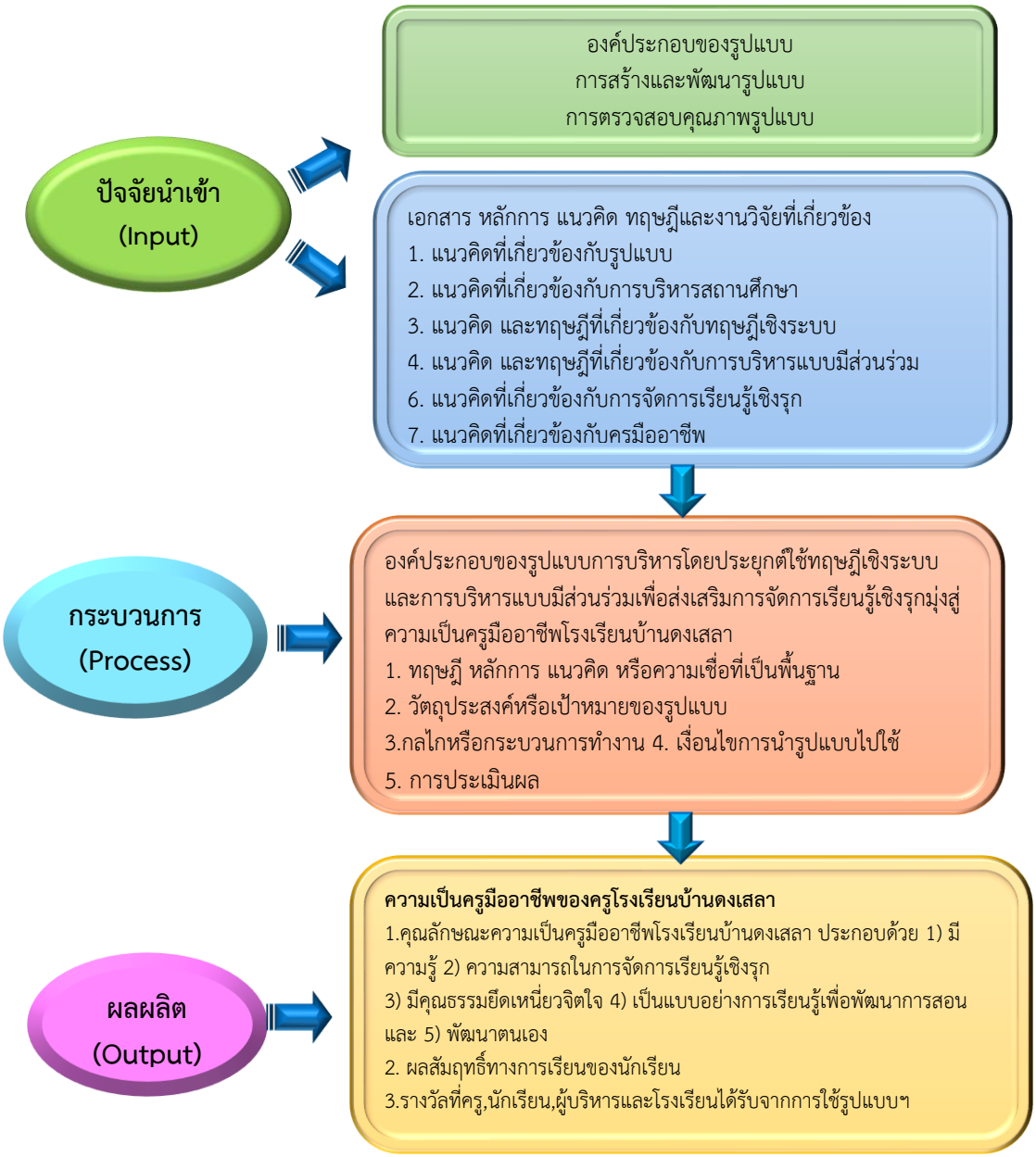
การบริหารงานสถานศึกษาจำเป็นต้องมีประสิทธิภาพในทุกด้าน ทั้งวิชาการ งบประมาณ บุคคล และการบริหารทั่วไป โดยกระบวนการบริหารต้องปรับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ (โรงเรียนบ้านดงเสลา, 2566) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจากการสั่งการไปสู่การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างความผูกพันและสามัคคีภายในองค์กร ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาการศึกษา (สุพจน์ สุระเพิ่ม, 2565) ในยุคที่การศึกษาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารและครูต้องมีวิสัยทัศน์ทันสมัย มีมนุษยสัมพันธ์ดี และเป็นที่ยอมรับในชุมชน อีกทั้งครูต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด การสื่อสาร และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม (ประสาท เนืองเฉลิม, 2559; ปนิดา พัฒนโชติ, 2562) การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพที่มีสมรรถนะด้านการวางแผนจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน การประเมินผล และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืน (ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง และอรพิณ ศิริสัมพันธ์, 2561) สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพราะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและพัฒนาทักษะด้านการคิดขั้นสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยที่ชี้ว่า คุณภาพครูและการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน (Sweeller, 2006; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2558; สินธะวา คามดิษฐ์, 2559; พิณสุดา สิริธรังศรี, 2559) จากผลการประเมินตนเองของโรงเรียนบ้านดงเสลาในปี 2566 พบว่ามีจุดที่ต้องพัฒนาด้านคุณภาพผู้เรียน เช่น การส่งเสริมสมรรถนะตามหลักสูตร การแก้ไขปัญหาการอ่านและเขียนของนักเรียน และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการทดสอบระดับชาติ โรงเรียนจึงเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสอนแบบโครงงานและการเรียนรู้จากปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง (โรงเรียนบ้านดงเสลา, 2566) รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างในการดำเนินการในเรื่องที่ศึกษาหรือเรื่องที่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องนั้น ๆ หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ที่มีลักษณะแสดงหรือ

อธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทางความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ และตัวชี้วัดที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษา หรือกระบวนการและวิธีการในการนำไปใช้ เพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น (เชาวรินทร์ แก้วพรม 2564)

รูปแบบ หมายถึง ความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพเพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบ หาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย รูปแบบเช่นเดียวกับสมมติฐาน ที่บุคคลอาจสร้างขึ้นจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมยหรือจากทฤษฎี และหลักการต่างๆ ได้ แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี (ทิศนา แขมมณี 2564)

ดังนั้น การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและครูมืออาชีพ ที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและระบบการศึกษายุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

2 สร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียน บ้านดงเสลา

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

4. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบมี ส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านดงเสลา จำนวน 12 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 คน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 137 คน รวมทั้งสิ้น 158 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านดงเสลา จำนวน 12 คน (จากประชากร)คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน (ยกเว้นผู้บริหารโรงเรียนและผู้แทนครู) และผู้ปกครองนักเรียน ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตัวแทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 105 คนรวมทั้งสิ้น 124 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.แบบสอบถามการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

2. แบบสอบถามการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านดงเสลา จำนวน 12 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 105 คนรวมทั้งสิ้น 124 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

1.การวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎี เชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสต์ (Best,1970:190)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน / สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน / สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน / สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51-2.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน / สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน / สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับน้อยที่สุด กำหนดเกณฑ์ผ่านการประเมิน ค่าเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รวม

ข้อที่	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	47	37.90
	หญิง	77	62.10
	รวม	124	100
2	อายุ		
	น้อยกว่า 30 ปี	22	17.74
	30-50 ปี	59	47.58
	มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	43	34.68
	รวม	124	100
3	ระดับการศึกษา		
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	111	89.52
	ปริญญาตรี	9	7.26
	ปริญญาโท	4	3.22
	ปริญญาเอก	0	0
	รวม	124	100
4	ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน		
	1-5 ปี	25	20.16
	6-10 ปี	42	33.87
	10 ปีขึ้นไป	57	45.97
	รวม	124	100
5	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		
	ครูผู้สอน	12	9.68
	คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	7	5.65
	ผู้ปกครองนักเรียน	105	84.67
	รวม	124	100

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมดจำนวน 124 คน เป็นเพศชาย จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 37.90 เป็นเพศหญิง จำนวน .77 คน คิดเป็นร้อยละ 62.10 อายุ น้อยกว่า 30 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 17.74 30-50 ปี จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 47.58 มากกว่า 50 ปีขึ้นไป จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 34.68 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 89.52 ปริญญาตรีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 7.26 ปริญญาโท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.22ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 1-5 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 20.16 6-10 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 33.87 10 ปีขึ้นไป จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 45.97 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามครูผู้สอน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 9.68 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.65 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 84.67

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

n = 124

ข้อที่	ข้อคำถาม	ระดับสภาพปัจจุบัน			ระดับสภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ
ปัจจัยนำเข้า (Input)		2.42	.35	น้อย	4.64	.26	มากที่สุด
1	ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นมีเพียงพอ	2.50	.52	น้อย	4.58	.51	มากที่สุด
2	สภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีความเหมาะสม	2.33	.49	น้อย	4.75	.45	มากที่สุด
3	บุคลากรมีความรู้ ความคิด และประสบการณ์	2.42	.51	น้อย	4.58	.51	มากที่สุด
กระบวนการ (Process)		2.54	.37	ปานกลาง	4.25	.30	มาก
1	มีการดำเนินงานในการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต	2.58	.51	ปานกลาง	4.17	.72	มาก
2	มีการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษา	2.58	.51	ปานกลาง	4.25	.62	มาก
3	มีจัดการเรียนการสอน	2.67	.49	ปานกลาง	4.25	.45	มาก
4	มีการวัดและประเมินผลการเรียน	2.33	.49	น้อย	4.33	.65	มาก
ผลผลิต (Output)		2.46	.23	น้อย	4.56	.19	มากที่สุด
1	ผลที่เกิดจากการบริหารตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	2.08	.29	น้อย	4.58	.51	มากที่สุด

ข้อที่	ข้อคำถาม	ระดับสภาพปัจจุบัน			ระดับสภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ
2	นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น	2.42	.51	น้อย	4.67	.49	มากที่สุด
3	ครูมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	2.58	.51	ปานกลาง	4.67	.49	มากที่สุด
4	ครูมีความเป็นครูมืออาชีพ	2.75	.45	ปานกลาง	4.33	.49	มาก
	รวมเฉลี่ย	**2.47**	**.12**	**น้อย**	**4.48**	**.13**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.47, S.D. = .12) เมื่อพิจารณารายด้านลำดับสูงสุด ได้แก่ กระบวนการ (Process) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.54, S.D. = .37) รองลงมา ได้แก่ ผลผลิต (Output) อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.46, S.D. = .23) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.42, S.D. = .35) และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = .13) เมื่อพิจารณารายด้านลำดับสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = .26) รองลงมา ได้แก่ ผลผลิต (Output) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .19) และลำดับต่ำสุด ได้แก่กระบวนการ (Process) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .30) เมื่อพิจารณารายด้านและรายข้อรายละเอียดดังนี้ปัจจัยนำเข้า (Input) สภาพปัจจุบันการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.42, S.D. = .35) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นมีเพียงพออยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.50, S.D. = .52) รองลงมา ได้แก่ บุคลากรมีความรู้ ความคิด และประสบการณ์ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.42, S.D. = .51) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.33, S.D. = .49) และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่ง สู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = .26) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = .45) รองลงมา ได้แก่ ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นมีเพียงพอและบุคลากรมีความรู้ ความคิด และประสบการณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .51)

กระบวนการ (Process) สภาพปัจจุบันการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.54, S.D. = .37) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ มีจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.67, S.D. = .49) รองลงมา ได้แก่ มีการดำเนินงานในการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากร

ให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต และมีการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.58, S.D. = .51) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ มีการวัดและประเมินผลการเรียน
อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.33, S.D. = .49) และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่ง สู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .30) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ มีจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .45) รองลงมา ได้แก่ มีการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .62) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ มีการดำเนินงานในการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .72)

ผลผลิต (Output) สภาพปัจจุบันการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.46, S.D. = .23) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ ครูมีความเป็นครูมืออาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.75, S.D. = .45) รองลงมา ได้แก่ ครูมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก
อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.58, S.D. = .51) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ ผลที่เกิดจากการบริหารตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.08, S.D. = .29) และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่ง สู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .19) และเมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และครูมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = .49) รองลงมา ได้แก่ผลที่เกิดจากการบริหารตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .51) และลำดับต่ำสุด ได้แก่ ครูมีความเป็นครูมืออาชีพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = .49)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพ โรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารเชิงระบบและการมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านปัจจัยนำเข้าและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและประเมินผลด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า ปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ครูยังขาดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองในบางด้าน เช่น คุณธรรมและความรู้ แต่มีแนวโน้มพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องหากได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสมนอกจากนี้ แนวทางการบริหารที่ประสบผลสำเร็จในสถานศึกษาที่มี Best Practice ได้แก่ การส่งเสริมวิชาชีพครู การนิเทศการสอน การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น เสริมขวัญกำลังใจ และให้ความสำคัญกับผลงานทางวิชาการของครู ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาสู่ความเป็นครูมืออาชีพอย่างแท้จริงรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารที่ผสานทฤษฎีเชิงระบบ (Systems Theory) เข้ากับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและพัฒนาครูสู่ความเป็นครูมืออาชีพ โดยดำเนินการผ่าน 3 ขั้นตอน คือ การสร้างรูปแบบ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และทดลองใช้กับสถานศึกษาในบริบทจริงผลการวิจัยพบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน

เงื่อนไขการนำไปใช้ และระบบการประเมินผล โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่าอยู่ในระดับ "มาก" ทั้งด้านความถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ได้จริง เมื่อทดลองใช้ในโรงเรียน พบว่าครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ อรอุมา ทองนาค (2563) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้, สุชีรา มะหิเมือง (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้ระบบอย่างมีโครงสร้างช่วยเสริมสร้างคุณภาพการบริหารจัดการ และณัฐชนิกา ทวีทรัพย์นวกุล (2566) ซึ่งเสนอว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมต่อการยกระดับคุณภาพครูผ่านแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการบริหารที่เน้นระบบและการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมผลการประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลาการประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ณ โรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมาก ขณะที่คู่มือการใช้รูปแบบได้รับการประเมินในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลมาจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและการกำหนดเป้าหมาย รวมถึงองค์ประกอบของรูปแบบที่สอดคล้องและเป็นระบบ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอุมา ทองนาค (2563) ที่พบว่ารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ งานวิจัยของ เทพประสิทธิ์ คูณขุนทด (2565) และ สุชาติ แวงโสธรณ์ (2565) ก็สนับสนุนผลลัพธ์ในเรื่องความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาครูในบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงงานวิจัยของ ณัฐชนิกา ทวีทรัพย์นวกุล (2566) ที่เน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งได้ผลตอบรับในระดับสูงเช่นกันนอกจากนี้ ความพึงพอใจของครู นักเรียน และผู้ปกครองต่อรูปแบบการบริหารนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด ครูผู้สอนสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและซักถาม รวมถึงการใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน ในขณะที่ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษารายงานผลการเรียนและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บริหารและครู ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Davis & Newstrom (1985) ว่าความพึงพอใจในการทำงานช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

โดยสรุป รูปแบบการบริหารนี้ไม่เพียงช่วยเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและพัฒนาครูมืออาชีพเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้เกิดการยกระดับคุณภาพการศึกษาที่ครอบคลุมทุกฝ่ายในโรงเรียนบ้านดงเสลา

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา สามารถนำมาสรุปผลการวิจัยดังนี้

1.ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่ง สู่ความเป็นครูมืออาชีพ

โรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพปัจจุบันการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สภาพปัจจุบันการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพปัจจุบัน ความเป็นครูมืออาชีพของครูโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย และสภาพที่พึงประสงค์ความเป็นครูมืออาชีพของครูโรงเรียนบ้านดงเสลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

1.2 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา 1)ครูในโรงเรียนของท่านได้รับพัฒนาตนเองในเรื่องใดมากที่สุด เพื่อให้เป็นครูมืออาชีพ โดยส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติตนให้มีความเหมาะสมตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีการบูรณาการแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ การนิเทศในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นนวัตกรรมการสอนของครู จัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนให้เกิดความรู้ ทักษะ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ2)ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการบริหารเพื่อพัฒนาครูมืออาชีพในโรงเรียนโดยการสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเอง ส่งเสริมขวัญกำลังใจสำหรับครูอย่างเหมาะสม ให้ครูสร้างผลงานทางวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม ครูมีโอกาสได้ปรับเปลี่ยนการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเอง การยกย่องให้เกียรติในสังคม และมีการพิจารณาความดี ความชอบเป็นไปตามระเบียบ และกฎเกณฑ์อย่างเหมาะสม

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบ 3) กลไกหรือกระบวนการทำงาน 4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และ 5) การประเมินผล

2.2. ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบ และการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า ผลการศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3.ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

ผลการศึกษาการเปรียบเทียบผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า ครูโรงเรียนบ้านดงเสลามีความรู้ ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้เชิงรุกหลังใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมี

ส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัด การเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา และมีความรู้ ความเข้าใจความเป็นครูมืออาชีพหลังใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา กว่าก่อนใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา และผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ 1-6 ประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมเฉลี่ยปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 79.28 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 82.98 เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.70 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ 6 ภาษาไทย ปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 66.28 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 86.45 เพิ่มขึ้น 20.17คณิตศาสตร์ ปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 25.35 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 47.30 เพิ่มขึ้น 21.95วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 36.11 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 73.00เพิ่มขึ้น 36.89 ภาษาต่างประเทศ ปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 29.86 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 62.50 เพิ่มขึ้น 35.64 ผลการสอบประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รวมเฉลี่ยปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 75.20ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 83.15 เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.95 และผลการทดสอบประเมินความสามารถด้านการอ่าน (RT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รวมเฉลี่ยปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 90.28 ปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 91.94 เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.66

4.ผลการประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

ผลการศึกษาการประเมินรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการศึกษาการประเมินคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการศึกษาความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครองนักเรียนต่อรูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบ มีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. จากการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของกระบวนการบริหาร พบว่า ครูมีผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของกระบวนการบริหาร โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา ในระดับมาก โดยเฉพาะปัจจัยนำเข้า (Input) อยู่ในระดับมากที่สุด และการมีส่วนร่วมดำเนินการ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าสถานศึกษามีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างชัดเจน ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจน

2. จากการสอบถามการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา พบว่า ครูมีการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดและปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลาในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเป็นแบบอย่างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด และยังส่งผลให้ครูสามารถนำความรู้และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตน ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและวิชาชีพจนมีวิทยฐานะที่สูงขึ้น ดังนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบการยกย่อง เชิดชูเกียรติวิชาชีพครูที่เน้นคุณภาพและคุณค่าของรางวัลอันเป็นเกียรติยศอย่างสูงยิ่ง เพื่อให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนอื่นในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหาร เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโดยประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีอื่นในการสนับสนุนรูปแบบ เช่น แนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมควบคู่กับการบริหารระบบคุณธรรมหลักธรรมาภิบาล หรือรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นต้น

3. ควรมีการทำวิจัยร่วมกับหน่วยงานความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่ความเป็นครูมืออาชีพโรงเรียนบ้านดงเสลา

เอกสารอ้างอิง

กิตติภา สนิทไทย. (2561). *การศึกษาความพึงพอใจของครูที่มีต่อการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษาอำเภอเนินขาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท* (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์).

จิตติมา อัครธิติพงศ์. (2561). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 20*(1), 14–78.

เฉลิมพล สุปัญญาบุตร. (2562). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

ชุตินันท์ เทือกสุบรรณ. (2563). การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรวมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. *วารสารรัชต์ภาคย์, 14*(36), 203–214.

ณรงค์ อภัยใจ. (2560). *รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาสโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่).

ธนพัฒน์ สุขอนันต์. (2563). *กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี).

นพดล พลเยี่ยม. (2562). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ).

นัยยา ฉายวงค์. (2560). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

อธิกร ทาแกง. (2564). *การศึกษาบทบาทการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา).

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Development of Indicators for the Use of Good Governance Principles of Educational Institution Administrators Under the Nakhon Si Thammarat Primary Education Service Area Office 1

การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

Ananya Bunthong[1*], & Boonsong Thongiang [2]

อนัญญา บุญทอง[1*], & บุญส่ง ทองเอียง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Ananya Bunthong*
อนัญญา บุญทอง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: ananya.bun@student.mbu.ac.th

2. Boonsong Thongiang
บุญส่ง ทองเอียง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonsong_Thongiang@gmail.com

คำสำคัญ:
การพัฒนาตัวชี้วัด, หลักธรรมาภิบาล, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

Keywords:
Indicator Development, Good Governance Principles, The Nakhon Si Thammarat Primary Education Service Area Office 1

Article history:
Received: 21/06/2025
Revised: 13/09/2025
Accepted: 20/10/2025
Available online: 21/12/2025

How to Cite:
Bunthong, A. &. Thongiang, B. (2026). Development of Indicators for the Use of Good Governance Principles of Educational Institution Administrators Under the Nakhon Si Thammarat Primary Education Service Area Office 1. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 154-172.

ABSTRACT

This research aimed to: (1) develop indicators for the application of good governance principles among school administrators, and (2) evaluate the developed indicators for the application of good governance principles among school administrators under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. The research was conducted in two phases. Phase 1 focused on developing indicators for the application of good governance principles, using a sample of 92 school administrators under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. The research instrument was a questionnaire on the application of good governance principles. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Phase 2 involved evaluating the developed indicators, with a target group of 9 experts in educational administration and education. The evaluation instrument assessed the accuracy, appropriateness, feasibility, and usefulness of the indicators. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, and mean.

The research findings revealed that: (1) the overall development of indicators for the application of good governance principles among school administrators was at the highest level. When considering each dimension, transparency and morality/fairness had the highest mean scores, followed by accountability, while cost-effectiveness

had the lowest mean score, respectively. (2) The evaluation results from the experts indicated that the developed indicators demonstrated a very high level of accuracy, appropriateness, feasibility, and usefulness. Overall, the indicators were endorsed at a rate of 99.57 percent, indicating that the developed indicators can be effectively used to assess and enhance the application of good governance principles among school administrators.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) ประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารและการศึกษา จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของตัวชี้วัด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า หลักความโปร่งใส และหลักคุณธรรม/ความเป็นธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือหลักความรับผิดชอบ ขณะที่หลักความคุ้มค่ามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ และ 2) ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นมีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูงมาก โดยภาพรวมมีการรับรอง (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 99.57 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในการประเมินและพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

ภาครัฐเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามแนวทาง นโยบาย และทิศทางการพัฒนาตามที่กำหนดตามกรอบการบริหารราชการแผ่นดิน และการที่ประเทศไทยจะบรรลุเป้าหมายอนาคตในระยะยาวที่กำหนดไว้นั้น ระบบบริหารจัดการภาครัฐจะต้องสามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างบูรณาการมีความต่อเนื่อง เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา การบริหารจัดการภาครัฐขาดประสิทธิภาพ มีปัญหาเชิงการบริหารจัดการและโครงสร้าง ปัญหาคอร์รัปชันและระบบอุปถัมภ์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในทุกมิติ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่เน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ผ่านการมีหน่วยงานภาครัฐที่มีโครงสร้างและภารกิจที่เหมาะสม และวัฒนธรรม การทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ของส่วนรวม เปิดโอกาสให้ทุก ๆ ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริการสาธารณะ ตรวจสอบการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ตลอดจนดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในสังคมได้อย่างเหมาะสม (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561 - 2580, 2561, 64) อีกทั้งกรอบในการพัฒนาประเทศตามแนวนโยบายแห่งรัฐและยุทธศาสตร์ชาติ ให้ผู้เข้ามาบริหารประเทศแต่ละคณะกำหนดนโยบายและวิธีดำเนินการที่เหมาะสมในการบริหารประเทศที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความร่วมมือร่วมใจกัน รวมทั้งลดเงื่อนไขความขัดแย้งเพื่อให้ประเทศ มีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรู้รักสามัคคี ปรองดองกัน และการดำเนินการในเรื่องเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้ดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนกับหน่วยงานของภาครัฐตามแนวทางประชารัฐภายใต้กฎเกณฑ์ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและประเพณีการปกครองที่เหมาะสมกับสถานการณ์และลักษณะสังคมไทย เช่น หลักความสุจริต หลักสิทธิมนุษยชน และหลักธรรมาภิบาล อันจะทำให้สามารถขับเคลื่อนประเทศ ให้พัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างเป็นขั้นตอนจนเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ทั้งในทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2564, 1-2) รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้อง และบูรณาการให้เกิดเป็นพลังเพื่อผลักดันให้ไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมสังคมไทยให้อยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญ 6 ประการตามหลักธรรมาภิบาล คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า จึงเป็นแนวทางในการจัดระเบียบสังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรักสามัคคี และร่วมมือกันเสริมสร้างเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2564, 17) รูปแบบการกระจายอำนาจในการบริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระและมีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่โดยตรงในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายอันเป็นการบริหารงานในรูปแบบใหม่ ที่มีผู้บริหารมีอำนาจบริหารอย่างอิสระและต้องรับผิดชอบ ต่อผลการตัดสินใจของตน เพื่อให้การบริหารและการตัดสินใจมีความถูกต้องเกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา รูปแบบการจัดทำแผนเพื่อวางกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศได้มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยมาตรา 65 ภายใต้หมวดแนวนโยบายแห่งรัฐได้กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ และกรอบงบประมาณรายจ่ายประจำปีให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายการพัฒนาประเทศ ที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2566, 2)

หน่วยงานในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ สถานศึกษาซึ่งมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำร่องในการดำเนินการจัดการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สามารถ จัดกิจกรรมทางการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา

ศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาโดยการส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถด้านการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล และให้ความสำคัญโดยมุ่งเน้น Good Governance ต่อการพัฒนาระบบราชการไทยและกำหนดให้ส่วนราชการจัดทำนโยบายการกำกับดูแลองค์กรที่ดี หรือ “Organizational Governance (OG)” เพื่อประกาศเจตนารมณ์ขององค์กรว่า จะดำเนินการด้วยการยึดหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีกับหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานพัฒนาระบบราชการ เพื่อเสริมสร้าง การบริหารที่มีประสิทธิภาพผู้บริหารหลักการบริหารงานที่ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีขวัญกำลังใจ และพร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจด้วยความเต็มใจจนก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติอย่างมีคุณภาพ (ชรินรัตน์ แผงดี, 2562, 21) โดยหลักธรรมาภิบาลถือเป็นหลักพื้นฐานในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาในการบริหารจัดการเพราะจะช่วยให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังทำให้บุคลากรทุกคนมีความสุขในการทำงานและยังช่วยสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี พร้อมปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตนได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถซึ่งจะส่งผลดีโดยรวมกับการดำเนินงานให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อีกในอนาคต โดยหลักธรรมาภิบาล มีประโยชน์ต่อภาครัฐสร้างความตระหนักร่วมกันในสังคมไทย เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์กลไกการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จหน่วยงานต้องดำเนินการนั้นต้องร่วมมือกันบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้น หมายถึง ทุกภาคในสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ต้องร่วมมือกันบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้น ๆ ไป ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีปัจจัยสำคัญ คือ ผู้นำและเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ต้องเข้าใจมีจิตสำนึก เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการดำเนินการในเรื่องนี้ หลักการและวิธีการใช้อำนาจ กระบวนการสร้างการบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดีในสังคมใด ๆ ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้อำนาจ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ผู้ใช้อำนาจและผู้ถูกใช้อำนาจหากทั้งสองฝ่ายพอใจในวิธีการบริหารกินการบ้านเมืองและสังคมย่อมหมายความว่าสังคมนั้นมีการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (เชาวรินทร์ ดีฉาย, 2565, 83)

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปใช้เพื่อให้การบริหารงาน ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักการบริหารงนตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยเป็นการบริหารงานที่เน้นความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบ ความประพฤติชอบ การมีส่วนร่วม และกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ การมีจิตสาธารณะ สำนึกรับผิดชอบ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย เปิดโอกาสให้ทุกคน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างประหยัด คุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด เปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้บุคลากรในสถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน ทั้งนี้ก็เพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลของการดำเนินงานของสถานศึกษาต่อไป ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาได้นำตัวชี้วัดของหลักธรรมาภิบาล ทั้ง 6 ด้านมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างจริงจังในการดำเนินงานต่าง ๆ ในสถานศึกษา จะก่อให้เกิดความสำเร็จที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนที่อยู่ในพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 และกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึงสถานภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการมีหรือการนำตัวชี้วัด หลักธรรมาภิบาลมาใช้

ในการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล 6 หลัก ซึ่งต้องมีการสร้างตัวชี้วัด (Indicators) สำหรับการสำรวจรวบรวม วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาผ่านทางแบบสอบถาม เกี่ยวกับการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ว่ามีการพัฒนาตัวชี้วัดในการใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างไรและนำไปสู่การประเมินตัวชี้วัดในการนำไปใช้ต่อไป เพื่อให้ได้ข้อมูลมาเป็นองค์ความรู้และเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนาการบริหารองค์กรต่อไปในอนาคต

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเหมาะสม แนวคิดดังกล่าวมิได้มุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ของงานเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน องค์การสหประชาชาติ (UNDP, 1997) และธนาคารโลก (World Bank, 1992) ต่างเห็นพ้องกันว่าธรรมาภิบาลเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการบริหารและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในบริบทของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ก.พ.ร, 2560) ได้กำหนดหลักธรรมาภิบาลไว้เป็นแนวทางในการบริหารงานภาครัฐจำนวน 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรมและความเป็นธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรมเน้นการบริหารงานภายใต้กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับที่ชัดเจน เป็นธรรม และบังคับใช้อย่างเสมอภาค เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนและลดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบ ขณะที่หลักคุณธรรมและความเป็นธรรมมุ่งส่งเสริมให้ผู้บริหารและบุคลากรยึดมั่นในจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และความเท่าเทียมในการปฏิบัติงาน

หลักความโปร่งใสเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล โดยเน้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร การตรวจสอบได้ และการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่สาธารณชน ส่วนหลักความมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของสังคม ในขณะเดียวกัน หลักความรับผิดชอบเน้นให้ผู้บริหารและหน่วยงานต้องรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของตนเอง ทั้งในเชิงนโยบาย การปฏิบัติ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคม

ท้ายที่สุด หลักความคุ้มค่าเป็นการเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงความคุ้มทุนและผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว หลักการดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานภาครัฐและสถานศึกษา ซึ่งต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร หากสามารถนำหลักธรรมาภิบาลทั้งหกประการมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม ย่อมจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความโปร่งใส และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผู้เรียน โดยมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรดังกล่าวประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนการบริหารงานวิชาการ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบหลักที่ต้องได้รับการวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา (ธงชัย สันติวงษ์, 2556) ขณะเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เน้นย้ำว่าการบริหารสถานศึกษาควรมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการตัดสินใจและดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือเป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการและผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องมีความรู้ความสามารถ และวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการองค์กรให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และนโยบายการศึกษาในปัจจุบัน แนวคิดการบริหารสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืนการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาถือเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง หลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการตรวจสอบได้ ซึ่งช่วยให้การตัดสินใจ การบริหารงาน และการกำหนดนโยบายเป็นไปอย่างยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (เกษม วัฒนชัย, 2554) การบริหารภายใต้หลักธรรมาภิบาลไม่เพียงส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อสถานศึกษาในระยะยาว

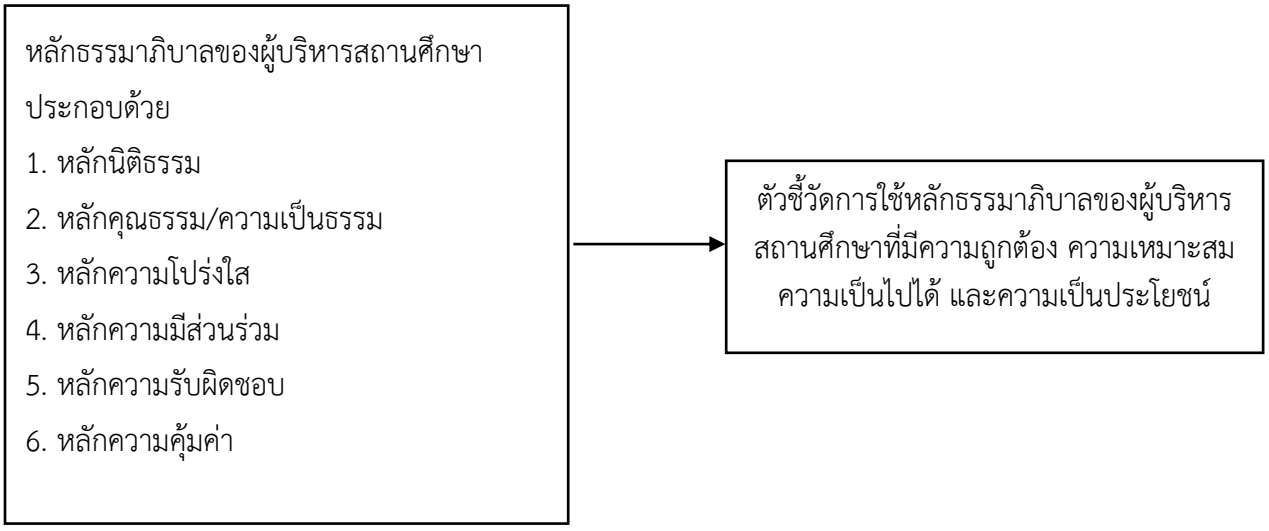
กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาเป็นการผสมผสานระหว่างศาสตร์และศิลป์ของการจัดการ โดยมุ่งใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้การนำของผู้บริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม และยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและยกระดับสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัด (Indicators)

ตัวชี้วัด (Indicators) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารและการวิจัยเชิงประเมิน เนื่องจากทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหรือเกณฑ์ที่ใช้สะท้อนระดับความสำเร็จของการดำเนินงานเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตัวชี้วัดช่วยแปลงแนวคิดเชิงนามธรรมให้สามารถประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องสามารถมองเห็นผลลัพธ์ของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน เป็นระบบ และตรวจสอบได้ นักวิชาการด้านการบริหารเห็นตรงกันว่าตัวชี้วัดที่มีคุณภาพควรมีความชัดเจนในความหมาย สามารถวัดและเก็บข้อมูลได้จริง มีความสอดคล้องกับบริบทขององค์กร และมีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ (สำนักงาน ก.พ.ร., 2562; OECD, 2018) ในการพัฒนาตัวชี้วัด นอกจากความชัดเจนและความสามารถในการวัดแล้ว ยังควรคำนึงถึงความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้จากการวัด เพื่อให้ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ การปรับปรุงและการพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างแท้จริง ตัวชี้วัดที่ดีจึงไม่ควรเป็นเพียงเครื่องมือรายงานผล แต่ควรเป็นกลไกใน

การเรียนรู้ขององค์กร ช่วยสะท้อนจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางในการพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่อง (Kaplan & Norton, 2001) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อประเมินการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในแต่ละด้าน ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นมุ่งเน้นให้ครอบคลุมสาระสำคัญของหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการยึดหลักนิติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถสะท้อนพฤติกรรมการบริหารและการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของการจัดการศึกษา อันจะนำไปสู่การใช้ผลการประเมินในการยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาการศึกษาต่อไปอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

1. ตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูง

2. ตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้ประเมินการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อพัฒนาและประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ทั้งหมด 108 โรงเรียน จำนวน 123 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2568, 1 - 5)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดจากประชากร โดยเปรียบเทียบจากตารางสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970: 607 – 608) ได้กลุ่มตัวอย่าง 92 คน แล้วดำเนินการสุ่มแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Sampling) ตามอำเภอในเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นดำเนินการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับฉลากชื่อโรงเรียนจนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบทั้ง 92 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหาร และด้านการศึกษา จำนวน 9 คน ด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard) ด้านความเหมาะสม (Propriety Standard) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) และด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) (Gall, Borg and Gall, 1996) ของการนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ (CFA) ประกอบด้วยผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 2 คน ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 3 คน คน ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 12 จำนวน 1 คน และนักวิชาการ จำนวน 3 คน รวม จำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกออกเป็นตำแหน่ง และประสบการณ์ในการบริหาร มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, 160) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยแบ่งเป็น 6 หลัก คือ หลักการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ,

2538, 183) มี 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดเพิ่มเติมที่ผู้บริหารใช้ตามหลักธรรมาภิบาลที่ยังไม่ได้ระบุในแบบสอบถาม

2. การประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมิน (Evaluation Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกออกเป็น ชื่อ ตำแหน่ง และประสบการณ์ทำงานในตำแหน่ง วุฒิสูงสุดทางการศึกษา มีลักษณะเป็นการกรอกรายละเอียดข้อมูลและแบบตรวจสอบรายการ (Check List) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, 160) ตอนที่ 2 เป็นแบบประเมินตัวชี้วัดที่ได้จากแบบสอบถามตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา แบบประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 75 ข้อ โดยแบ่งเป็น 6 หลัก และตอนที่ 3 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเขียนข้อเสนอแนะที่มีต่อตัวชี้วัด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ขอหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ส่งถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างการวิจัย 2) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ถึงผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามด้วยระบบออนไลน์ (Google Form) ตาม QR Code ที่แนบ 3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการตอบแบบสอบถามจากรายงาน Google Form และทำการตรวจสอบความเรียบร้อย ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

2. การประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ขอหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ส่งถึงผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างการวิจัย 2) ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบประเมินถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินและนัดวันรับคืน 3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการตอบแบบประเมินจากเอกสาร และทำการตรวจสอบความเรียบร้อย ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) แบบสอบถาม ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการหาค่าแจกแจงความถี่ และร้อยละ 2) แบบสอบถาม ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยการหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแปลความหมายค่าเฉลี่ยด้วยการกำหนดเกณฑ์สัมบูรณ์ในการประเมินความคิดเห็น 5 ระดับ ของ ชูศรี วงศ์รัตนะ (2564, 54) 3) แบบสอบถาม ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดเพิ่มเติมที่ผู้บริหารใช้ตามหลักธรรมาภิบาลที่ยังไม่ได้ระบุในแบบสอบถามแล้วส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจดูและนำไปสู่การประเมินต่อไป

2. การประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) แบบประเมิน ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการหาค่าแจกแจงความถี่ และร้อยละ 2) แบบประเมิน ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการการประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยวิธีการหาค่าแจกแจงความถี่และร้อยละ และแบบประเมิน ตอนที่ 3 เขียนข้อเสนอแนะที่ได้รับ บรรยายเป็นความเรียงหรือเป็นข้อ ๆ

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ผลจากการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม และหลักความคุ้มค่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้ 1) หลักการมีส่วนร่วม พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ท่านเปิดโอกาสให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การให้คำปรึกษา และร่วมวางแผนปฏิบัติการ ท่านมีการส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ท่านรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา และท่านมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนมีส่วนรับรู้ในผลงานของการบริหารงานของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2) หลักความโปร่งใส พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของสถานศึกษา

อย่างตรงไปตรงมา ท่านมีกระบวนการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ชัดเจน มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ท่านมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณ เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ ท่านพร้อมรับการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานในการบริหารทุกด้าน และท่านมีการเปิดเผยข้อมูลแผนการใช้จ่าย และรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบอย่างตรงไปตรงมา ท่านเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรทางการศึกษา และชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาการบริหารสถานศึกษา ท่านมีการปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศให้มีความถูกต้อง เป็นปัจจุบัน ตรงกับความเป็นจริงพร้อมเปิดเผยแก่บุคคลทั่วไปมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 3) หลักความรับผิดชอบ พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านกล้าที่จะยอมรับผลจากการตัดสินใจ และการกระทำของตน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ท่านมีความใส่ใจ และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และท่านจัดโครงสร้างการบริหารงาน กำหนดภาระงาน หน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน ท่านควบคุม กำกับ ติดตาม การดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จสอดคล้องตามเป้าหมายของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 4) หลักนิติธรรม พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านมีการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับของสถานศึกษาอย่างเสมอภาค ยุติธรรม และเป็นไปตามข้อบังคับของทางราชการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ท่านมีการสร้างขวัญกำลังใจ และการยกย่องชมเชยแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษา และท่านใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม, ท่านมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กฎระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษา แก่ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนได้รับทราบ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 5) หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านมีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ท่านปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย และยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ท่านเป็นแบบอย่างการปฏิบัติตนที่ดีตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ท่านประเมินผลการปฏิบัติงาน พิจารณาความดีความชอบด้วยความมีคุณธรรมจริยธรรม ท่านปฏิบัติตนต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรมโดยไม่มีอคติ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และท่านกำหนดบทลงโทษทางวินัยของครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยความยุติธรรมตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 6) หลักความคุ้มค่า พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด โดยท่านมีการบริหารจัดการทรัพยากรของสถานศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ท่านมีการดำเนินงานการจัดซื้อ จัดจ้าง ตามระเบียบทางราชการ และการดูแล รักษาวัสดุครุภัณฑ์ที่ใช้ในสถานศึกษา และท่านมีการส่งเสริม สนับสนุนให้นำวัสดุที่ใช้แล้วกลับนำมาใช้ใหม่หรือเหลือใช้มาดัดแปลงให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 7) ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดเพิ่มเติมที่ผู้บริหารใช้ตามหลักธรรมาภิบาล ที่ยังไม่ได้ระบุในแบบสอบถา 1) ท่านมีการส่งเสริมให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้บริการแก่ผู้รับบริการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม 2) ท่านมีการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ 3) ท่านมีการส่งเสริมให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาพึงปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเป็นมิตรเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและชุมชน

2. ผลจากการประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน ประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า โดยรวมและรายด้าน “รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น เรียงลำดับค่าร้อยละจากมากไปน้อย ได้แก่ หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม หลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม พบว่า โดยรวมและรายด้าน“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 99.31 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดข้อที่ 1 2 3 4 5 7 8 9 10 และ 11 มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 97.22 และผู้บริหารสถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะทำงาน สรุปผลการดำเนินงานประเมินผลและกำหนดแนวทางการปรับปรุง พัฒนางานของสถานศึกษา มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.45 ตามลำดับ

2. หลักความโปร่งใส พบว่า ภาพรวม“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดทุกข้อ มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) คิดเป็นร้อยละ 100

3. หลักความรับผิดชอบ พบว่า ภาพรวม“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 98.81 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดข้อที่ 1 2 4 5 6 7 8 9 10 11 12 และ 13 มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา ผู้บริหารสถานศึกษาเคารพในความเห็นที่แตกต่าง รับฟังข้อเสนอแนะและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข คิดเป็นร้อยละ 94.45 และผู้บริหารสถานศึกษามีการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.89 ตามลำดับ

4. หลักนิติธรรม พบว่า ภาพรวม“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 98.81 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดข้อที่ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 และ 11 มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งมีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.45 ตามลำดับ

5. หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม พบว่า ภาพรวม“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดทุกข้อ มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) คิดเป็นร้อยละ 100

6. หลักความคุ้มค่า พบว่า ภาพรวม“รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 99.07 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ตัวชี้วัดข้อที่ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 และ 12 มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารเวลาในการทำงานอย่างคุ้มค่า ซึ่งมีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.22 ตามลำดับ

7. ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 9 ท่าน 1) เสนอแนะเพิ่มตัวชี้วัด “ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะฉลาดรู้ ฉลาดคิด ฉลาดทำ ให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุค

BANI WORID 2) ปรับลดคำว่า “มีการ” ออก เช่น ผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริม สนับสนุนให้นำวัสดุที่ใช้แล้วกลับนำมาใช้ใหม่หรือเหลือใช้มาดัดแปลงให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ ปรับเป็น ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนให้นำวัสดุที่ใช้แล้วกลับนำมาใช้ใหม่หรือเหลือใช้มาดัดแปลงให้เกิดผลผลิตใหม่ ๆ 3) หากสามารถควบรวมบางข้อด้วยกันได้ให้ได้ด้านละประมาณ 10 ข้อ จะดีมาก

อภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลจากการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม และหลักความคุ้มค่า ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบในทุกมิติอย่างเป็นรูปธรรม โดยตระหนักและเห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดขององค์กรและใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าถึงการปฏิบัติงาน มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ รวมถึงบริหารจัดการโดยยึดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ อย่างเสมอภาคและทันต่อสถานการณ์ไม่เลือกปฏิบัติ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เชาวรินทร์ ดีฉาย (2565, 83) ที่กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลว่าถือเป็นหลักพื้นฐานในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาในการบริหารจัดการเพราะจะช่วยให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังทำให้บุคลากรทุกคนมีความสุขในการทำงานและยังช่วยสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีพร้อมปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตนได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ ซึ่งจะส่งผลดีโดยรวมกับการดำเนินงานให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อีกในอนาคต โดยหลักธรรมาภิบาลมีประโยชน์ต่อภาครัฐสร้างความตระหนักร่วมกันในสังคมไทย เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์กลไกการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จหน่วยงานต้องดำเนินการนั้นต้องร่วงร่วมมือกันบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้น หมายถึง ทุกภาคในสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ต้องร่วมมือกันบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้น ๆ ไป ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ ผู้นำและเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ต้องเข้าใจมีจิตสำนึก เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการดำเนินการในเรื่องนี้ หลักการและวิธีการใช้อำนาจ กระบวนการสร้าง การบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดีในสังคมใด ๆ ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้อำนาจ ซึ่งแบ่ง

ออกเป็นสองส่วน คือ ผู้ใช้อำนาจและผู้ถูกใช้อำนาจหากทั้งสองฝ่ายพอใจใจในวิธีการบริหารกินการบ้านเมืองและสังคม ย่อมหมายความว่าสังคมนั้นมีการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดของ ภูดิศ นอขุนทด (2565, 1043) ที่กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐและการพัฒนาองค์การภาครัฐมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยเครื่องมือกลไกที่สำคัญที่เรียกว่า "ธรรมาภิบาล" (Good Governance) องค์การภาครัฐควรตระหนักถึงความสำคัญต่อการนำ หลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการ บริหารงานภาครัฐทั้ง 6 หลักการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใส่ หลักความรับผิดชอบ และหลักมีส่วนร่วม โดยการบริหารงานภาครัฐและการพัฒนาองค์การภาครัฐใหม่ให้เป็นในทิศทางที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์การภาครัฐ ทุกองค์การต้องประสานพลังเพื่อดำเนินการบริหารงานภาครัฐและพัฒนาองค์การภาครัฐสู่ การเป็นองค์การบริหารงานภาครัฐยุคใหม่แห่งธรรมาภิบาลสู่กลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิกร คำลุม (2564, 131) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านคุณธรรรม จริยธรรม รองลงมา ได้แก่ ด้านประสิทธิภาพ ด้านหลักนิติธรรม ด้านความเสมอภาค ด้านประสิทธิผล ด้านเปิดเผย/โปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ ด้านการกระจายอำนาจ ด้านภาวะรับผิดชอบ/สามารถตรวจสอบได้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการตอบสนอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณภัชกมล สุขมา (2565, ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในเขตสำนักงานศึกษาธิการภาค 18 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับคุณลักษณะจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) หลักความรับผิดชอบ 2) หลักความคุ้มค่า 3) หลักความโปร่งใส 4 หลักนิติธรรม 4 หลักคุณธรรม และ 6) หลักการมีส่วนร่วม

2. ผลจากการประเมินตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน ประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า โดยรวมและรายด้าน “รับรอง” (เห็นชอบ) ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น เรียงลำดับค่าร้อยละจากมากไปน้อย ได้แก่ หลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม/ ความเป็นธรรม หลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าตัวชี้วัดเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาล เช่น หลักการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ นิติธรรม คุณธรรม และหลักความคุ้มค่าล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยกำหนดพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาให้อยู่ในกรอบของคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ซึ่งเมื่อนำไปใช้

จริง จะส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในผู้นำองค์กร อีกทั้งยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรมและความยุติธรรมเป็นรากฐาน นอกจากนี้ ตัวชี้วัดยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตามประเมินผล และพัฒนาศักยภาพของผู้บริหาร ทำให้สามารถปรับปรุงวิธีการบริหารงานได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และเกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ การบริหารที่อิงหลักธรรมาภิบาลยังส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังพบว่า การมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลยังสอดคล้องกับแนวทางการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในการประเมินภายนอกจากหน่วยงานต้นสังกัด เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งต่างให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในฐานะหนึ่งในองค์ประกอบของโรงเรียนคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของการศึกษาของ กษาปณ์ โพธิ์สวัสดิ์ และคณะ (2567, 20) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่ยึดหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม สามารถเสริมสร้างความไว้วางใจและความพึงพอใจในองค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารที่มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ อรทิชา บุญญะบุตร และคณะ (2567, 338) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลให้เป็นองค์กรนวัตกรรมทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการสื่อสารที่เปิดเผยและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากตัวชี้วัดทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ช่วยให้การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารงานไม่เป็นเพียงแนวคิดเชิงนามธรรม แต่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและตรวจสอบได้จริง ตัวชี้วัดยังช่วยสะท้อนระดับความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งครู บุคลากร ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ทำให้การบริหารสถานศึกษามีความเปิดเผย เป็นธรรม และได้รับความเชื่อมั่นจากสังคมมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนและเป็นระบบยังช่วยให้สถานศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง และพัฒนาการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการให้

สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา ยุทธศาสตร์ชาติ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และสมรรถนะที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ภาพรวม ร้อยละ 99.57 “รับรอง” (เห็นชอบ) สถานศึกษาควรนำตัวชี้วัดไปใช้บูรณาการกับสถานศึกษาตนเอง

2. สถานศึกษาสามารถนำตัวชี้วัดที่มีคะแนน “รับรอง” (เห็นชอบ) ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

3. ควรนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในการบริหารงานของผู้บริหารที่สำคัญต่อการปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้บรรลุประสิทธิผลขององค์กร

4. ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล และมีการกระจายอำนาจการมีส่วนร่วมทางการศึกษา เพราะจะช่วยให้มีคณะบุคคล ชุมชน หน่วยงาน สถานประกอบการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริหารจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสร้างหลักสูตรอันเหมาะสมของท้องถิ่นที่ทันสมัย ทันโลก ผสมผสานกับภูมิปัญญาของท้องถิ่น สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ทำให้เกิดการประหยัดการใช้ทรัพยากร ในด้านต่าง ๆ และผลจากการเข้ามามีส่วนร่วมจะมีการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล ส่งผลให้การจัดการศึกษาและระบบบริหารการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

2. ควรศึกษาการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ควรศึกษารูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

4. ควรศึกษาการยืนยันองค์ประกอบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

เอกสารอ้างอิง

กษาปณ์ โพธิ์สวัสดิ์ และคณะ. (2567). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์.* 1(1), 20 - 36.

เกษม วัฒนชัย. (2554). *หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ชรินรัตน์ แผงดี. (2562). การพัฒนาระบบการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาลสำหรับ ผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 21(1), 48-59.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2564). *การประเมินผลการเรียนรู้เชิงปริมาณและคุณภาพ.* นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยท้องถิ่น.

เชาวรินทร์ ดีฉาย. (2565). การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นฐาน. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 3(2), 83.

ณภัชกมล สุขมา. (2565). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในเขตสำนักงานศึกษาธิการภาค 18 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิกร คำลุม. (2564). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3.* วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ธงชัย สันติวงษ์. (2556). *การบริหารสถานศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: อักษรศาสตร์.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิควิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5).* กรุงเทพฯ: สุริยาสาส์น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2560). *แนวทางการบริหารงานภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาล.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2562). *คู่มือการพัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2564). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: พี เพรส.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2566). *แนวนโยบายแห่งรัฐและยุทธศาสตร์ชาติ: การวางกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สภาพัฒน์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. (2568). *รายงานข้อมูลผู้บริหารสถานศึกษา.* นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1.

Gall, M. D., Borg, W. R., & Gall, J. P. (1996). *Educational research: An introduction (6th ed.).* New York: Longman.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2001). *The strategy-focused organization: How balanced scorecard companies thrive in the new business environment.* Boston, MA: Harvard Business School Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

OECD. (2018). *OECD principles on effective public governance.* Paris: OECD Publishing.

United Nations. (1997). *Governance for sustainable human development.* United Nations Development Programme (UNDP).

World Bank. (1992). *Governance and development.* Washington, DC: World Bank.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Efficacy of Isochronic Tones via Mobile Application on Sleep Quality of Early Adulthood

ประสิทธิผลของการให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันโทรศัพท์สมาร์ท โฟนต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

Peravas Tieocharoen[1*], & Sookjaroen Tangwongchai[2]

พีรวัส เตียวเจริญ[1*], & สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Peravas Tieocharoen*
พีรวัส เตียวเจริญ
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: peravas.tieo@gmail.com

2. Sookjaroen Tangwongchai
สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: sookjaroen.t@chula.ac.th

คำสำคัญ:
คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค, คุณภาพการนอนหลับ, วัยผู้ใหญ่ตอนต้น, แอปพลิเคชัน

Keywords:
Isochronic Tones, Sleep Quality, Early Adulthood, Application

Article history:
Received: 24/06/2025
Revised: 19/08/2025
Accepted: 15/11/2025
Available online: 21/12/2025

How to Cite:
Tieocharoen, P. &. Tangwongchai, S. (2026). The Efficacy of Isochronic Tones via Mobile Application on Sleep Quality of Early Adulthood. *Journal Dhamma for Life,* 173-195.

ABSTRACT

This research aimed to study the efficacy of Isochronic Tones via mobile application on sleep quality of early adulthood. Data were collected from 70 participants aged 25-45 years who met the inclusion criteria based on physiological and psychological screening tools, including a personal information questionnaire, the SPST-20, HADS, and the Thai version of the STOP-Bang questionnaire. Participants were randomly assigned to an experimental group and a control group using simple random sampling, with 35 participants in each group. The experimental group received Isochronic Tones through a researcher-designed smartphone application for 40 minutes each night before their usual bedtime, over a period of two consecutive weeks, while the control group received no intervention. Data were collected using the Thai version of the Pittsburgh Sleep Quality Index (PSQI), before and after the intervention.

The results showed that the experimental group had significantly improved sleep quality, according to PSQI score, after the intervention compared to the pre-intervention scores ($p < .001$). Furthermore, post-intervention comparisons between the two groups indicated that the experimental group had significantly improved sleep quality score than the control group ($p < .001$). Specifically, significant improvements were observed in PSQI components 1, 2, and 3: Subjective Sleep Quality, Sleep Latency, and Sleep Duration. These findings suggest that Isochronic Tones auditory stimulation delivered via a smartphone application is effective in enhancing sleep quality in early adulthood individuals and may serve as a safe and accessible alternative tool for addressing sleep problems in this population.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันโทรศัพท์สมาร์ทโฟนต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยเก็บข้อมูลจากคนช่วงอายุ 25-45 ปี ที่ผ่านเกณฑ์การคัดกรองด้านสรีรวิทยาและจิตวิทยา (ผ่านแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว แบบสอบถาม SPST-20, แบบสอบถาม HADS และ STOP-Bang ฉบับภาษาไทย) จำนวน 70 ราย สุ่มแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย กลุ่มละ 35 ราย โดยกลุ่มทดลองได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันที่ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาขึ้นก่อนเวลาเข้านอนเป็นเวลา 40 นาที ทุกคืนติดต่อกัน เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการแทรกแซง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามคุณภาพการนอนหลับชนิดตอบด้วยตนเอง (PSQI ฉบับภาษาไทย) ก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคมีคุณภาพการนอนหลับหลังการทดลองดีขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) จากการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพบว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการนอนหลับดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) กลุ่มทดลองมีคุณภาพการนอนหลับในองค์ประกอบย่อยที่ 1 2 และ 3 (Subjective Sleep Quality, Sleep Latency และ Sleep Duration) ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยนี้บ่งชี้ว่าคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคมีประสิทธิผลในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ผลการศึกษานี้บ่งชี้ว่าการได้รับคลื่นเสียงชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟนมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และอาจเป็นทางเลือกที่ปลอดภัยและเข้าถึงได้ง่ายในการแก้ไขปัญหาการนอนหลับในประชากรกลุ่มนี้

บทนำ

การนอนหลับเป็นกระบวนการทางสรีรวิทยาที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ โดยคุณภาพการนอนหลับที่ดีนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย ทั้งในเชิงปริมาณ เช่น ระยะเวลาในการนอนหลับ และเชิงคุณภาพ เช่น ความรู้สึกพึงพอใจเมื่อตื่นนอน (Buysse et al., 1989) อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early Adulthood) ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ศักยภาพร่างกายอยู่ในจุดสูงสุด กลับต้องเผชิญกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการนอนหลับมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาระหน้าที่การงาน ความเครียด และการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในยุคดิจิทัล (Massar et al., 2021) ปัจจุบันมีเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการนอนหลับหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือการเหนี่ยวนำคลื่นสมอง (Brainwave Entrainment - BWE) ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยการใช้สิ่งกระตุ้นภายนอก เช่น แสงหรือเสียง เพื่อเหนี่ยวนำคลื่นความถี่ของสมองให้เข้าสู่สภาวะที่ต้องการ เช่น สภาวะผ่อนคลายหรือการนอนหลับลึก (Huang & Charyton, 2008) การกระตุ้นด้วยเสียง (Auditory Beat Stimulation) โดยเฉพาะคลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอล (Binaural Beats) ได้รับความนิยมมากที่สุด มีงานวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของ BWE ในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับ (Abeln et al., 2014; Na Wichian et al.,

2018) และช่วยให้นอนหลับได้ลึกขึ้น (Jirakittayakorn & Wongsawat, 2018) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นที่คลื่นเสียงชนิดบำบัดชนิดไบนอรอล ในขณะที่คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค (Isochronic Tones) ซึ่งมีคุณลักษณะของเสียงที่แตกต่างและอาจมีประสิทธิภาพเช่นกันนั้น ยังมีงานวิจัยรองรับอยู่อย่างจำกัดและไม่เคยมีการศึกษาในบริบทของประเทศไทยมาก่อน การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคต่อคุณภาพการนอนหลับ โดยให้คลื่นเสียงผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เข้าถึงง่ายสำหรับคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การเหนี่ยวนำคลื่นสมอง (Brainwave Entrainment: BWE)

การเหนี่ยวนำคลื่นสมอง หรือที่เรียกว่า Brainwave Entrainment (BWE) เป็นกระบวนการที่น่าสนใจและมีประโยชน์อย่างมากต่อสุขภาพจิตของมนุษย์ โดยหลักการของ BWE คือการใช้สิ่งกระตุ้นจากภายนอกเพื่อปรับความถี่ของคลื่นสมองให้ตรงกับความถี่ของสิ่งกระตุ้นนั้น ๆ ทำให้สมองสามารถเข้าสู่สภาวะที่ต้องการได้ ไม่ว่าจะเป็นการผ่อนคลาย ความตื่นตัว หรือแม้กระทั่งการนอนหลับที่มีคุณภาพ วิธีการเหนี่ยวนำคลื่นสมองมีหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับประเภทของสิ่งกระตุ้นที่ใช้ เช่น การใช้สนามแม่เหล็ก การสั่นสะเทือน กระแสไฟฟ้า แสงกะพริบ หรือแม้กระทั่งการกระตุ้นด้วยจังหวะเสียง ซึ่งเรียกว่า Auditory Beat Stimulation (ABS) ทุกวิธีล้วนมุ่งเป้าไปที่การปรับสมดุลคลื่นสมอง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางด้านร่างกายและจิตใจที่ต้องการ งานวิจัยโดย Huang และ Charyton (2008) ชี้ให้เห็นว่า การเหนี่ยวนำคลื่นสมองเป็นเครื่องมือบำบัดที่มีประสิทธิภาพสามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพการนอนหลับ และช่วยพัฒนาสภาวะทางจิตใจด้านอื่น ๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ BWE กลายเป็นหนึ่งในวิธีการที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ต้องการดูแลสุขภาพจิตใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตประจำวัน

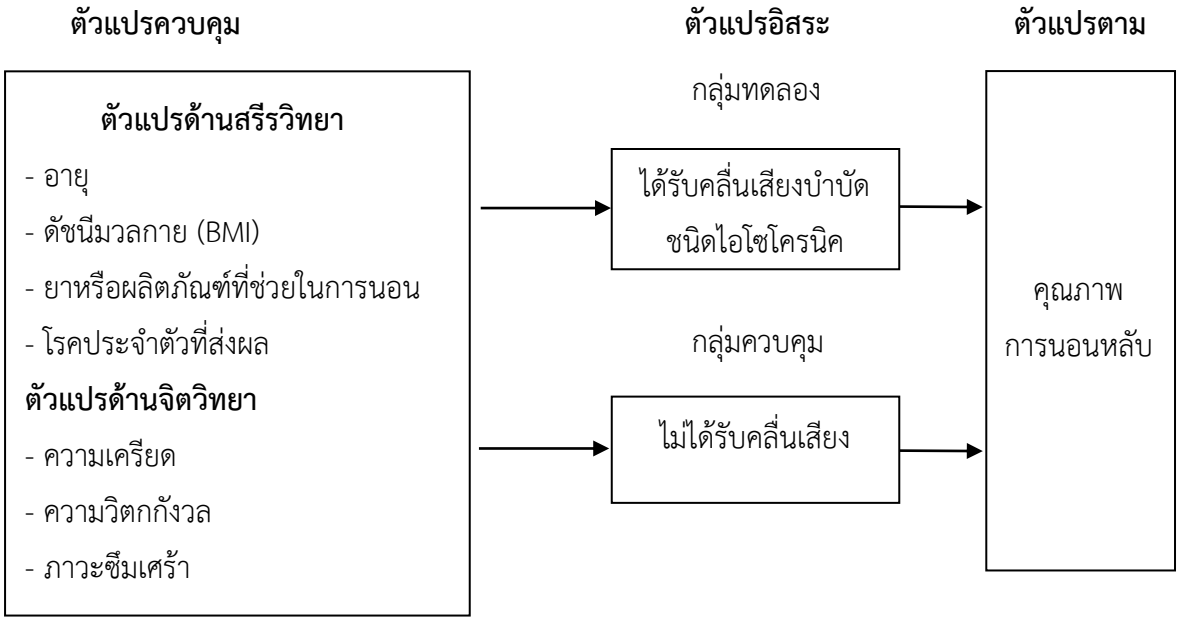
การกระตุ้นด้วยจังหวะเสียง (Auditory Beat Stimulation: ABS)

การกระตุ้นด้วยจังหวะเสียง หรือที่เรียกกันว่า Auditory Beat Stimulation (ABS) เป็นวิธีการหนึ่งของการกระตุ้นคลื่นสมองด้วยเสียง ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับความถี่ของคลื่นสมองให้เหมาะสมกับสภาวะต่าง ๆ ของร่างกายและจิตใจ ABS มีหลายรูปแบบที่แตกต่างกันตามลักษณะของเสียงที่ใช้ โดยรูปแบบหลัก ๆ ได้แก่ ไบนอรอล โมนอรอล และไอโซโครนิค สำหรับ ไบนอรอล (Binaural Beats) เป็นการให้เสียงสองความถี่ต่างกันในแต่ละหู ทำให้สมองสร้างความถี่ใหม่ขึ้นตามผลต่างของเสียง วิธีนี้ช่วยกระตุ้นคลื่นสมองเฉพาะความถี่ที่ต้องการได้อย่างละเอียด ส่วน โมนอรอล (Monaural Beats) จะรวมเสียงสองความถี่เข้าด้วยกันแล้วส่งไปยังหูทั้งสองข้างพร้อมกัน ซึ่งมีลักษณะเสียงที่สม่ำเสมอและฟังง่ายกว่าไบนอรอล อีกหนึ่งรูปแบบที่ได้รับความนิยมมาก คือ ไอโซโครนิค (Isochronic Tones) ซึ่งใช้เสียงจังหวะสม่ำเสมอที่มีความเข้มและความถี่คงที่ เสียงประเภทนี้

ได้รับความสนใจอย่างมาก เนื่องจากมีประสิทธิภาพสูงและสามารถใช้งานได้สะดวกผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟน นักวิจัยพบว่า การใช้ไอโซโครนิคสามารถช่วยปรับปรุงคุณภาพการนอนหลับและส่งผลดีต่อสมาธิและความผ่อนคลาย

โดยสรุป การกระตุ้นด้วยจังหวะเสียงเป็นวิธีที่เรียบง่ายแต่ทรงพลัง สามารถปรับคลื่นสมองให้เหมาะสมกับกิจกรรมหรือสภาวะทางจิตใจต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ละรูปแบบของ ABS มีข้อดีและวิธีใช้เฉพาะตัว การเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการจึงเป็นสิ่งสำคัญในการบำบัดหรือพัฒนาสมองผ่านเสียง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. การให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟนมีผลต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้หรือไม่

2. คุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นในกลุ่มที่ได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค แตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ได้รับการแทรกแซงหรือไม่

3. ค่าการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพการนอนหลับก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มที่ได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค แตกต่างจากกลุ่มควบคุมหรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

1. หลังการเข้าร่วมการทดลอง กลุ่มทดลองที่ได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคจะมีคุณภาพการนอนหลับแตกต่างจากกลุ่มควบคุม

2. กลุ่มทดลองที่ได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคจะมีคุณภาพการนอนหลับก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม (Randomized Control Trial)

1. ประชากรตัวอย่าง ได้แก่ คนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่สมัครเข้าร่วมการวิจัยและผ่านเกณฑ์การคัดเลือก ซึ่งเริ่มเก็บข้อมูลเดือนตุลาคม พ.ศ.2565 เกณฑ์การคัดเลือกเข้า ได้แก่ อายุตั้งแต่ 25 – 45 ปี ทั้งชายและหญิง ยินดีให้ความร่วมมือในการศึกษา สามารถสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ และใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟน และสามารถใช้งานแอปพลิเคชันได้

เกณฑ์การคัดเลือกออก ได้แก่ มีค่าคะแนน SPST-20 ≥ 63 คะแนน ซึ่งแสดงถึงภาวะเครียดรุนแรง มีค่าคะแนน STOP-Bang > 5 คะแนน ซึ่งแสดงถึงโอกาสเป็นโรคหยุดหายใจขณะหลับ มีค่าคะแนน HADS ในกลุ่มอาการใด ≥ 11 คะแนน ซึ่งแสดงถึงภาวะซึมเศร้าและวิตกกังวลรุนแรง ไม่สะดวกในการใช้หูฟัง มีปัญหาการได้ยิน กำลังใช้ยานอนหลับหรือผลิตภัณฑ์ช่วยในการนอนหลับ/ ใช้ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา มีระยะเวลาที่สามารถนอนหลับได้ < 5 ชั่วโมงต่อวันเนื่องจากภาระหน้าที่ หรือมีโรคประจำตัวที่ส่งผลต่อปัญหาการนอนหลับ ได้แก่ โรคสมองเสื่อม โรคหัวใจวาย โรคไตวาย โรคหลอดเลือดสมอง โรคมะเร็งในระยะที่กำลังรักษา และโรคอ้วนระดับ 2 (ค่าดัชนีมวลกาย BMI > 30)

เกณฑ์การถอนออกจากการวิจัย ได้แก่ ผู้เข้าร่วมวิจัยร้องขอออกจากการศึกษา ผู้เข้าร่วมวิจัยรายงานต่อผู้วิจัยว่าเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการรับฟังคลื่นเสียงบำบัด หรือผู้เข้าร่วมวิจัยเปิดใช้งานแอปพลิเคชันน้อยกว่า 80% หรือน้อยกว่า 11 ครั้ง (จากทั้งหมด 14 ครั้ง) ตลอดระยะเวลาการทดลอง

2. ขนาดตัวอย่าง เลือกคำนวณโดยใช้สูตรสำหรับเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มอิสระสองกลุ่ม โดยใช้ค่าระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน PSQI อ้างอิงจาก Buysse และคณะ (1989) โดยผู้วิจัยกำหนดค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่คาดว่าจะตรวจพบไว้ที่ 3.0 คะแนน แทนค่า 4.4 คะแนน ตามที่ Ho และคณะ (2021) เสนอว่าเป็นค่าที่มีความหมายทางคลินิก เพื่อให้สามารถตรวจจับการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญได้แม้ในระดับเล็ก การใช้ค่า 3.0 คะแนนส่งผลให้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้มีจำนวน 22 รายต่อกลุ่ม เมื่อเทียบกับการใช้ค่า 4.4 คะแนนซึ่งจะได้เพียง 10 คนต่อกลุ่ม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการออกแบบงานวิจัยนี้ทำในกลุ่มประชากรที่ไม่ได้มีปัญหาสุขภาพจิตและไม่ได้มีปัญหาการนอน มีโอกาสที่อาสาสมัครจะถอนตัวระหว่างการศึกษาสูง ผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดจำนวนกลุ่มตัวอย่างขึ้นอีกร้อยละ 60 เป็นกลุ่มละ 35 ราย รวม 2 กลุ่มเป็นทั้งหมด 70 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบคัดกรอง ได้แก่ แบบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบคัดกรองปัญหาอาการวิตกกังวลและอาการซึมเศร้า (HADS) แบบสอบถามความเครียดสวนปรุง (SPST-20) และ แบบสอบถามความเสี่ยงการเป็นโรคหยุดหายใจขณะหลับ (STOP-Bang)

2. แบบสอบถามคุณภาพการนอนหลับ (PSQI) แบบสอบถามแบบ self-rated ที่ถูกนำไปใช้กับกลุ่มประชากรที่หลากหลาย ตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยสูงอายุ ใช้เวลาทำประมาณ 5-10 นาที ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของคุณภาพการนอนหลับทั้งในเชิงอัตนัยและปรนัย โดยมีข้อคำถาม 19 ข้อ (+ 5 ข้อ หากมีผู้ร่วมห้องนอน) และ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อคุณภาพการนอนหลับ ระยะเวลาตั้งแต่เข้านอนจนกระทั่งหลับ ระยะเวลานอนหลับ ประสิทธิภาพการนอนหลับ การรบกวนการนอนหลับ การใช้ยานอนหลับ ผลกระทบต่อการทำกิจกรรมในเวลากลางวัน (Buysse et al., 1989) ตะวันชัย จิรประมุขพิทักษ์ และวรัญ ตันชัยสวัสดิ์ ได้แปลและดัดแปลงเครื่องมือเป็นภาษาไทย โดยPSQI ฉบับภาษาไทย มีค่าความไว เท่ากับ 89.6 ค่าความจำเพาะเท่ากับ 86.5 และพบว่ามีความตรงและความเที่ยงที่ดีโดยค่า Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.89 และเทียบได้กับต้นฉบับภาษาอังกฤษ (Sitasuwan et al., 2014)

3. คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค มีลักษณะตัวคลื่นไม่ต่อเนื่อง เหมือนการเปิดและปิดเสียง โดยมีช่องว่างระหว่างช่วงตัวคลื่นสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้เกิดจังหวะและความถี่ที่มีความใกล้เคียงกับคลื่นเสียงบำบัดชนิดโมนอรอลที่ตัวคลื่นเสียงผสมผสานกันก่อนเดินทางมาถึงหูผู้ฟัง ด้วยรูปแบบที่คาดเดาได้ ตัวคลื่นที่รับฟังได้ชัดเจน และใช้งานได้ผ่านและไม่ผ่านหูฟัง ทำให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคเป็นหนึ่งใน Brainwave Entrainment ที่มีประสิทธิภาพสูง (Obleser et al., 2017) โดยเลือกใช้ที่ย่าน Delta ความถี่ 3 Hz อ้างอิงจาก Jirakittayakorn, N., Wongsawat, Y. (2018) ที่ได้ได้ทำการศึกษาการใช้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอล (3 Hz) ขณะหลับ กับระยะของการนอนหลับของการนอนหลับแบบ NREM พบว่า ระยะการนอน N3 ในกลุ่มทดลองยาวนานกว่ากลุ่มควบคุม ในขณะที่ระยะ N2 สั้นกว่ากลุ่มควบคุม และการเข้าสู่ N3 ของกลุ่มทดลองนั้น สั้นกว่ากลุ่มควบคุม กล่าวได้ว่ากลุ่มทดลองที่ได้รับฟังคลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอลมีระยะเวลาการนอนในช่วงหลับลึกสูงขึ้น และระยะการนอนหลับตื้นลดลง

4. แอปพลิเคชัน Norn ที่ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาโดยนักพัฒนาซอฟต์แวร์ เพื่อให้เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมต่อรูปแบบการวิจัย แอปพลิเคชัน Norn จึงมีฟังก์ชันการทำงานดังนี้

1) ระบบเข้าใช้งานผ่านรหัสประจำตัวเพื่อระบุตัวตนผู้เข้าร่วม (เฉพาะครั้งแรก)

2) เครื่องเล่นคลื่นเสียงบำบัด พร้อมระบบหยุดการเล่นอัตโนมัติเมื่อครบ 40 นาที เพื่อควบคุมระยะเวลาในการรับฟังคลื่นเสียงบำบัด

3) ระบบป้องกันการใช้งานโดยไม่ได้เชื่อมต่อหูฟัง พร้อมข้อบ่งชี้ในการรับฟัง

4) ระบบตั้งค่าเวลาเข้านอนโดยปกติและระบบแจ้งเตือนให้ใช้งานก่อนถึงเวลาเข้านอน

5) ระบบแจ้งเตือนให้ทำแบบทดสอบ PSQI หลังสิ้นสุดการทดลอง 2 สัปดาห์

6) ระบบเก็บข้อมูลวันที่เริ่มฟังและจำนวนวันที่รับฟังคลื่นเสียงบำบัด

การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชาสัมพันธ์เพื่อหาผู้สมัครเข้าร่วมการวิจัยในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ โดยผู้ที่สนใจสมัครแสดงความจำนงและกรอกข้อมูลการติดต่อผ่าน google ฟอร์ม

2. ผู้วิจัยติดต่อกลับผู้ที่สนใจสมัคร และทำการนัดหมายเพื่อขอความยินยอม รวมถึงให้ข้อมูลและตอบคำถามของผู้ที่สนใจสมัครอย่างครบถ้วน ผ่านการวิดีโอคอลด้วยโปรแกรม Zoom และการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Signature) ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส COVID-19 และเพื่ออาสาสมัครที่ไม่สะดวกในการเดินทาง

3. ผู้วิจัยส่งมอบลิงก์แบบสอบถาม Google ฟอร์มให้ผู้สมัครที่ผ่านกระบวนการขอความยินยอม ซึ่งประกอบไปด้วยแบบเก็บข้อมูลทั่วไปและแบบคัดกรอง รวมทั้งสิ้น 4 ฉบับ

4. ผู้สมัครที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือกเข้า จะถูกสุ่มเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

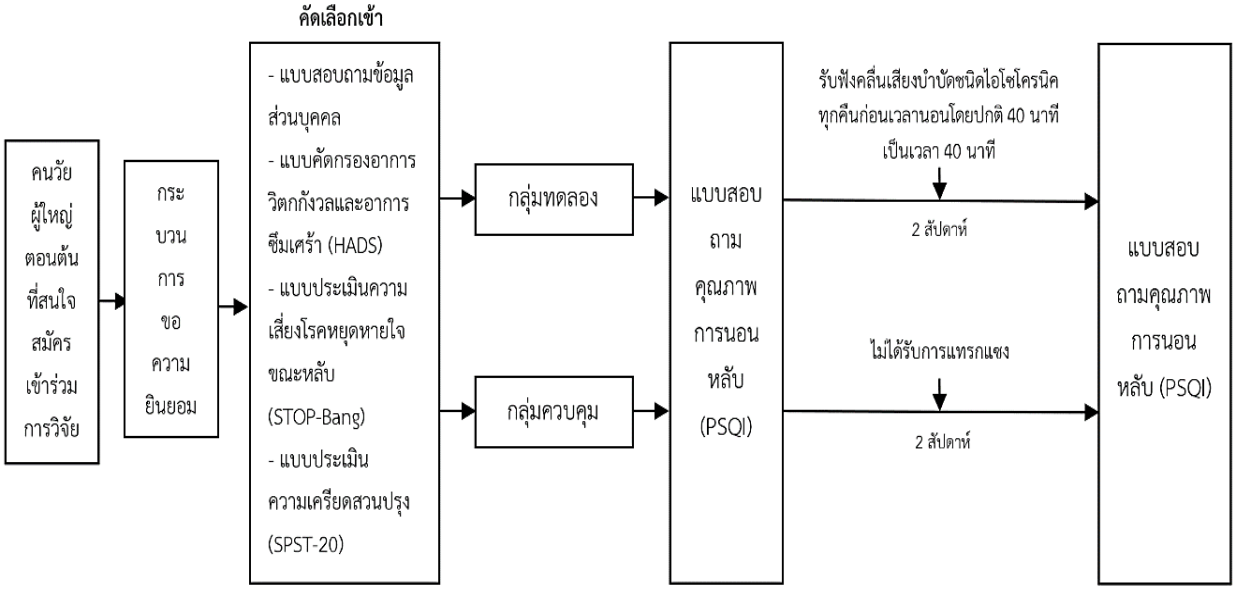
5. ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้เข้าร่วมการวิจัย ผ่านช่องทางไลน์ เพื่อมอบลิงค์ทำแบบสอบถาม PSQI ก่อนเริ่มการวิจัย และมอบรหัสเข้าใช้งานแอปพลิเคชันสำหรับกลุ่มทดลอง

6. ผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มทดลองเข้าใช้งานแอปพลิเคชันในคืนหลังได้รับมอบรหัส (นับเป็นคืนที่ 1) โดยผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละรายอาจเริ่มต้นวันที่ฟังครั้งแรกไม่พร้อมกัน

7. กลุ่มทดลองรับฟังคลื่นเสียงบำบัดทุกคืนก่อนเวลาเข้านอนโดยปกติ 40 นาที เป็นเวลา 40 นาที ติดต่อกันเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยผู้เข้าร่วมต้องรับฟังต่อเนื่องจนครบ 40 นาที และไม่สามารถรับฟังซ้ำได้ในคืนเดียวกัน หรือรับฟังระหว่างวัน ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการแทรกแซงใดๆตลอด 2 สัปดาห์

8. ในเช้าวันต่อมาหลังจากรับฟังคลื่นเสียงผ่านแอปพลิเคชันครบ 2 สัปดาห์ แอปพลิเคชันและผู้วิจัยจะทำการแจ้งเตือนและส่งลิงค์ Google ฟอร์มแบบสอบถามคุณภาพการนอนหลับ PSQI ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทำอีกครั้ง และถือว่าเป็นการสิ้นสุดการทดลอง

9. ผู้วิจัยนำข้อมูลแบบสอบถามคุณภาพการนอนหลับ PSQI ก่อนและหลังการทดลองมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าความเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย ภายในกลุ่มทดลอง และระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง และคำนวณขนาดของผลต่อแต่ละองค์ประกอบย่อย

แผนภาพที่ 2 ผังงาน (Flow chart)

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการคัดกรองจำนวน 70 ราย ถูกสุ่มแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มควบคุมจำนวน 35 ราย และกลุ่มทดลองซึ่งได้รับการแทรกแซงด้วยคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค จำนวน 35 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการด้วยโปรแกรม SPSS และนำเสนอผลผ่านตารางประกอบคำบรรยายดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานประชากร วิเคราะห์ความแตกต่างเชิงสถิติระหว่างกลุ่มด้วย Chi-Square testและ Fisher's Exact test

ข้อมูลพื้นฐานประชากร		กลุ่มควบคุม (n = 35)		กลุ่มทดลอง (n = 35)		p
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1. เพศ	ชาย	12	34.3%	9	25.7%	.434
	หญิง	23	65.7%	26	74.3%	
2. สถานะสมรส	โสด	24	68.6%	26	74.3%	.460
	แต่งงาน	11	31.4%	8	22.9%	

ข้อมูลพื้นฐานประชากร		กลุ่มควบคุม (n = 35)		กลุ่มทดลอง (n = 35)		p
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	หย่าร้าง	0	0%	1	2.9%	
3. ผู้ร่วมห้องนอน	ไม่มีผู้ร่วมห้องนอน	18	51.4%	21	60%	.470
	มีผู้ร่วมห้องนอน	17	48.6%	14	40%	
4. การออกกำลังกาย	ไม่ออกกำลังกายเลย	11	31.4%	7	20%	.436
	นานๆครั้ง	15	42.9%	20	57.1%	
	เป็นประจำ	9	25.7%	8	22.9%	
5. การใช้สารเสพติด*	ไม่ใช้สารเสพติด	32	91.4%	30	85.7%	.710
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสูบบุหรี่	3	8.6%	5	14.3%	
6. สถานะการทำงาน	ทำงาน	30	85.7%	30	85.7%	1.00
	ว่างงาน/พักงาน	5	14.3%	5	14.3%	
7. จังหวัดที่ทำงาน	กรุงเทพฯ	32	91.4%	28	80%	.172
	ต่างจังหวัด	3	8.6%	7	20%	
8. อาชีพ	นิสิต/นักศึกษา	2	5.7%	4	11.4%	.899
	ลูกจ้าง/พนักงาน	14	40%	13	37.1%	
	ฟรีแลนซ์	10	28.6%	8	22.9%	
	ธุรกิจส่วนตัว	6	17.1%	6	17.1%	
	ข้าราชการ	3	8.6%	4	11.4%	
9. การทำงานเป็นกะ*	เวลาปกติตอนกลางวัน	26	74.3%	22	62.9%	.440
	เฉพาะกะกลางคืนหรือกะไม่แน่นอน/สลับกัน	9	25.7%	13	37.1%	
10. รายได้ต่อเดือน	น้อยกว่า 15,000 บาท	4	11.4%	6	17.1%	.146
	15,000-30,000 บาท	27	77.1%	20	57.1%	
	มากกว่า 30,000 บาท	4	11.4%	9	25.8%	

* ใช้ Fisher's Exact test นอกนั้นใช้ Chi-Square test

ตารางที่ 2 ข้อมูลเชิงกายภาพและพฤติกรรม วิเคราะห์ความแตกต่างเชิงสถิติระหว่างกลุ่มด้วย Independent-Samples t-test

ข้อมูลเชิงกายภาพและพฤติกรรม	กลุ่มควบคุม (n = 35)		กลุ่มทดลอง (n = 35)		p
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
1. อายุ (ปี)	31.60	4.39	35.40	6.73	.877
2. ดัชนีมวลกาย (BMI)	24.22	3.83	23.60	3.78	.497
3. เส้นรอบวงคอ (ซม.)	39.20	8.31	25.40	6.98	.159
4. เวลานอนกลางวัน (นาที)	52	40.86	75	49.74	.158
5. อุณหภูมิห้องนอน (°C)	24.60	.894	24.60	.894	.732
6. ความถี่ในการออกกำลังกาย (ครั้ง/สัปดาห์)	2.40	1.14	1.60	.548	.795
7. ระยะเวลาออกกำลังกาย (นาที/สัปดาห์)	58.13	47.36	93	84.70	.082

จากตารางที่ 2 เวลานอนกลางวัน ความถี่ในการออกกำลังกาย และระยะเวลาออกกำลังกาย เป็นข้อไม่บังคับตอบ โดย 8 และ 9 รายในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองระบุว่าตนนอนกลางวัน ขณะที่ 23 และ 25 รายในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองระบุว่าตนออกกำลังกาย จากการทดสอบ Z-score พบว่ามีเพียง 1 รายในกลุ่มทดลองที่มีระยะเวลาออกกำลังกายต่อสัปดาห์ที่มีค่า outlier รุนแรงมากกว่า +3 (4.02 หรือ 360 นาทีต่อสัปดาห์) จึงได้ทำการวิเคราะห์ซ้ำโดยไม่รวมข้อมูลของรายดังกล่าว พบว่าผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มยังคงไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p = .156) จึงคงผลการวิเคราะห์ไว้ตามเดิม

ตารางที่ 3 ผลคะแนนแบบสอบถามสุขภาพจิตและภาวะหยุดหายใจ โดยวิเคราะห์ความแตกต่างเชิงสถิติระหว่างกลุ่มด้วย Independent-Samples t-test

แบบสอบถาม	กลุ่มควบคุม (n = 35)		กลุ่มทดลอง (n = 35)		
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	p
1. HADS (Anxiety)	6.34	3.24	6.09	2.86	.726
2. HADS (Depression)	5.00	3.02	4.26	2.87	.295
3. SPST-20	45.80	15.16	46.23	12.87	.899
4. STOP-Bang	1.71	1.15	1.57	1.00	.583

จากตารางที่ 1-3 พบว่าข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงถึงความสมดุลระหว่างกลุ่มก่อนการทดลอง โดยทั้ง 2 กลุ่มมีข้อมูลพื้นฐานประชากร ข้อมูลเชิงกายภาพและพฤติกรรม และข้อมูลผลคะแนนแบบสอบถามสุขภาพจิตและภาวะหยุดหายใจ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

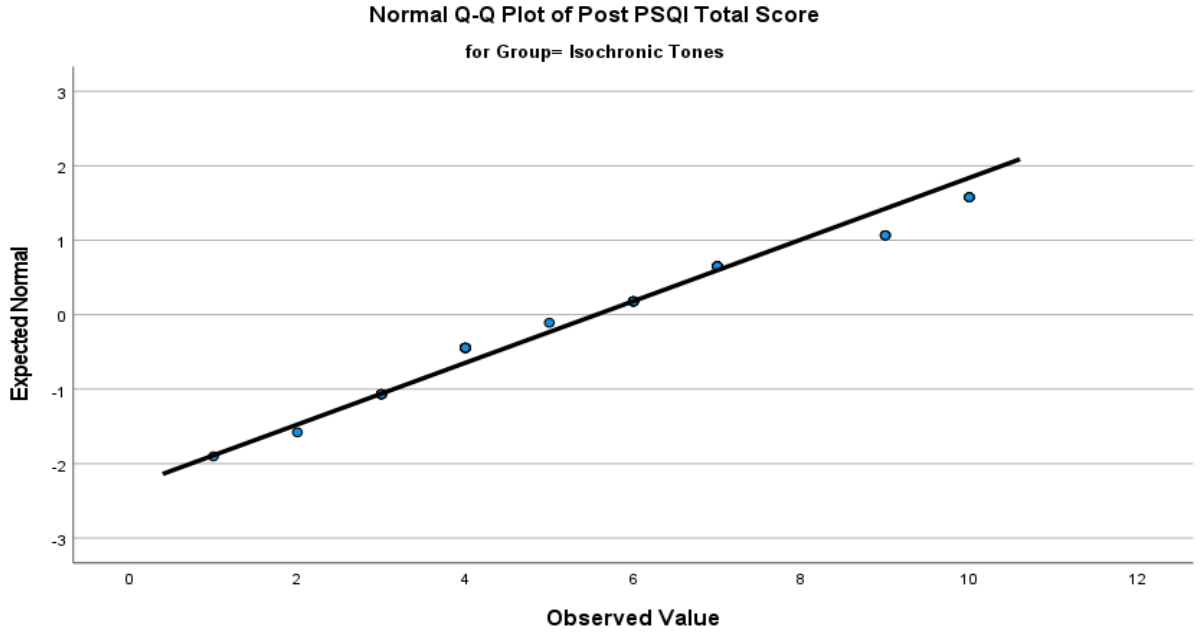
ตอนที่ 2 การทดสอบความผิดปกติของข้อมูล

ตารางที่ 4 ตารางสรุปผลความปกติของข้อมูล ทดสอบการแจกแจงของข้อมูลผลรวมคุณภาพการนอนหลับจากแบบสอบถาม PSQI (The Pittsburgh Sleep Quality Index) ของกลุ่มควบคุมและกลุ่มตัวอย่างก่อนเริ่มการทดลอง (Pre-PSQI Total Score) และหลังเข้าร่วมการทดลอง (Post-PSQI Total Score) ด้วย Shapiro-Wilk Test

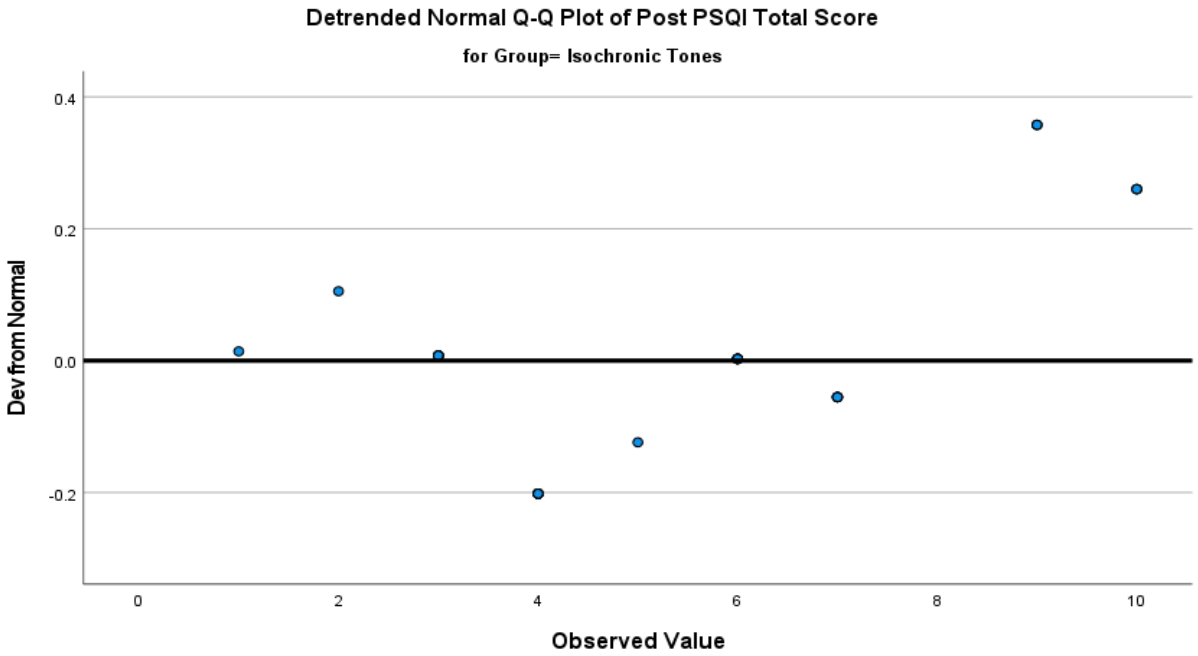
	กลุ่มควบคุม (n = 35)		กลุ่มทดลอง (n = 35)	
	p	การแจกแจง	p	การแจกแจง
Pre-PSQI Total Score	.131	ปกติ	.618	ปกติ
Post-PSQI Total Score	.396	ปกติ	.060	ปกติ*

* ค่า p-value เข้าใกล้ .05 ถือว่าปกติแบบเฉียดขอบ ยังอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบการแจกแจงปกติด้วย Shapiro-Wilk Test พบว่าคะแนน PSQI รวมทั้งก่อนและหลังการทดลองในทั้งสองกลุ่มมีค่าความเชื่อมั่น p > .05 ซึ่งชี้ว่าข้อมูลมีการแจกแจงปกติ และสามารถวิเคราะห์โดยใช้สถิติแบบ parametric ได้

แผนภาพประกอบ 3 Normal Q-Q Plot of Post-PSQI กลุ่มทดลอง

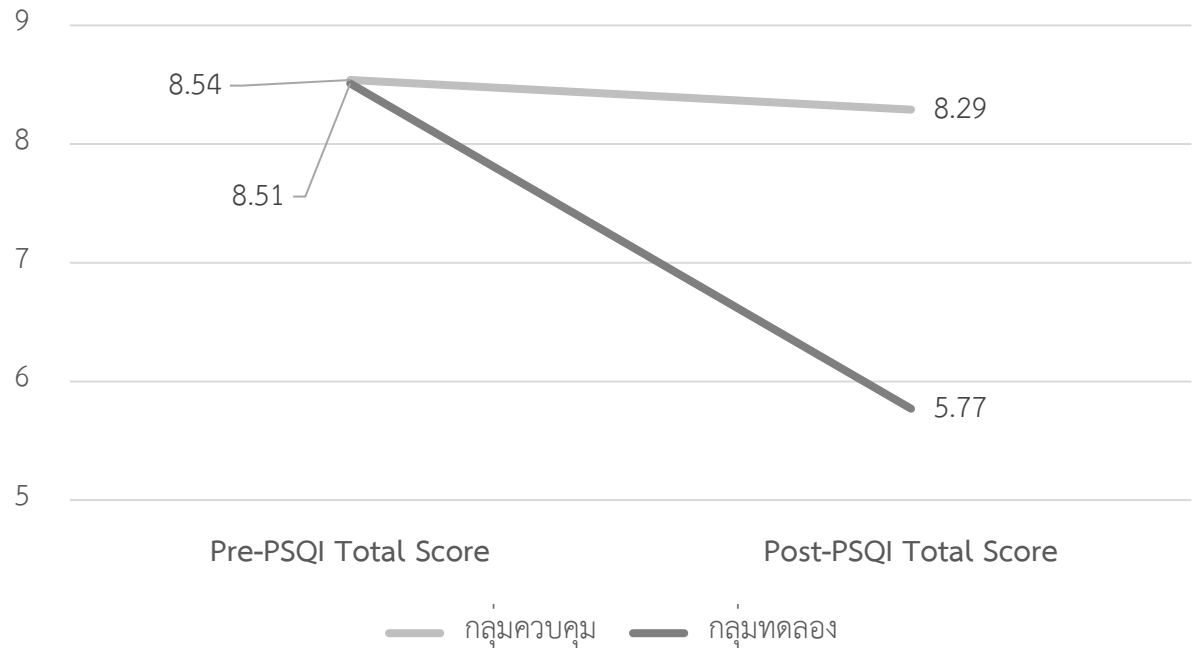

แผนภาพประกอบ 4 Detrended Normal Q-Q Plot of Post-PSQI กลุ่มทดลอง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 5 คะแนนคุณภาพการนอนหลับก่อนและหลังการทดลอง ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลรวมคะแนนคุณภาพการนอนหลับ (PSQI Total Score) และคะแนนองค์ประกอบทั้ง 7 ข้อย่อยของแบบสอบถาม PSQI (Component 1-7) โดยข้อมูล Post-PSQI ใช้การวิเคราะห์แบบ Intention-to-treat (ITT) ด้วย Last-observation-carried-forward (LOCF) เนื่องจากมีการออกกลางคัน (drop out) ระหว่างการทดลองจำนวน 11 รายในกลุ่มควบคุม และ 1 รายในกลุ่มทดลอง

องค์ประกอบ	**กลุ่มควบคุม** (n = 35)		**กลุ่มทดลอง** (n = 35)	
	Pre **($\bar{X}$ ± SD)**	**Post** **($\bar{X}$ ± SD)**	**Pre** **($\bar{X}$ ± SD)**	**Post** **($\bar{X}$ ± SD)**
PSQI Total Score	8.54 ± 2.694	8.29 ± 3.400	8.51 ± 3.128	5.77 ± 2.691
Component 1 Subjective Sleep Quality	1.57 ± 0.655	1.49 ± 0.742	1.57 ± 0.739	1.09 ± 0.562
Component 2 Sleep Latency	1.51 ± 1.011	1.49 ± 0.853	1.74 ± 0.950	1.11 ± 0.832
Component 3 Sleep Duration	0.80 ± 0.833	1.17 ± 0.954	1.34 ± 0.765	0.69 ± 0.796
Component 4 Habitual Sleep Efficiency	1.60 ± 0.881	1.31 ± 0.963	1.20 ± 0.901	0.66 ± 0.838
Component 5 Sleep Disturbances	1.60 ± 0.736	1.46 ± 0.701	1.31 ± 0.758	1.11 ± 0.583
Component 7 Daytime Dysfunction	1.46 ± 0.852	1.34 ± 0.968	1.34 ± 0.938	1.11 ± 0.796

ภาพประกอบ 5 การเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ย PSQI Total Score ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง

จากตารางที่ 5 และภาพประกอบที่ 5 พบว่าคะแนนเฉลี่ยผลรวม PSQI (Pre-Post PSQI Total Score) ของกลุ่มทดลองลดลงจาก 8.51 เป็น 5.77 ขณะที่กลุ่มควบคุมลดลงเพียงเล็กน้อยจาก 8.54 เป็น 8.29 และยังพบการลดลงของคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบย่อย (component 1-7) ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งอาจบ่งชี้ถึงผลของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคต่อคุณภาพการนอนหลับ และเนื่องจากไม่มีผู้ใช้ยาหรือผลิตภัณฑ์ช่วยในการนอนหลับตามเกณฑ์การคัดเลือกออก (กำลังใช้ยานอนหลับหรือสารที่ช่วยในการนอนหลับ/ ใช้ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา) จึงไม่มีข้อมูลขององค์ประกอบที่ 6 (Use of Sleeping Medication)

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณภาพการนอนหลับภายในกลุ่มทดลอง วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรวมของคุณภาพการนอนหลับและองค์ประกอบย่อยก่อนและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลอง โดยใช้สถิติ Paired-Samples t-test

กลุ่มทดลอง (n = 35)	Pre **(X̄ ± SD)**	Post **(X̄ ± SD)**	t	p
PSQI Total Score	8.51 ± 3.128	5.77 ± 2.691	6.646	< .001
Component 1 Subjective Sleep Quality	1.57 ± 0.739	1.09 ± 0.562	5.112	< .001

กลุ่มทดลอง (n = 35)	Pre **(x̄ ± SD)**	Post **(x̄ ± SD)**	t	p
Component 2 Sleep Latency	1.74 ± 0.950	1.11 ± 0.832	5.760	< .001
Component 3 Sleep Duration	1.34 ± 0.765	0.69 ± 0.796	5.083	< .001
Component 4 Habitual Sleep Efficiency	1.20 ± 0.901	0.66 ± 0.838	3.496	.001
Component 5 Sleep Disturbances	1.31 ± 0.758	1.11 ± 0.583	2.026	.051
Component 7 Daytime Dysfunction	1.34 ± 0.938	1.11 ± 0.796	1.675	.103

จากตารางที่ 6 พบว่าคะแนนรวม PSQI (PSQI Total Score) ของกลุ่มทดลองลดลงจากก่อนเริ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p < .001) ซึ่งบ่งชี้ว่าคลื่นเสียงบำบัดชนิด ไอโซโครนิคอาจช่วยส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยองค์ประกอบ 1-4 (Subjective Sleep Quality, Sleep Latency, Sleep Duration และ Habitual Sleep Efficiency) มีค่าคะแนนลดลงอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ในขณะที่องค์ประกอบที่ 5 และ 7 (Sleep Disturbances และ Daytime Dysfunction) มีแนวโน้มลดลงแต่ไม่ถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณภาพการนอนหลับระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรวมของคุณภาพการนอนหลับและองค์ประกอบย่อยของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Independent-Samples t-test

องค์ประกอบ	**กลุ่มควบคุม** (n = 35)	**กลุ่มทดลอง** (n = 35)	t	df	p
	Post **(x̄ ± SD)**	Post **(x̄ ± SD)**			
PSQI Total Score	8.29 ± 3.400	5.77 ± 2.691	3.430	68	.001
Component 1 Subjective Sleep Quality	1.49 ± 0.742	1.09 ± 0.562	2.541	63.338	.014

องค์ประกอบ	กลุ่มควบคุม (n = 35) Post ($\bar{x}$ ± SD)	กลุ่มทดลอง (n = 35) Post ($\bar{x}$ ± SD)	t	df	p
Component 2 Sleep Latency	1.49 ± 0.853	1.11 ± 0.832	1.844	68	.070
Component 3 Sleep Duration	1.17 ± 0.954	0.69 ± 0.796	2.312	68	.024
Component 4 Habitual Sleep Efficiency	1.31 ± 0.963	0.66 ± 0.838	3.045	68	.003
Component 5 Sleep Disturbances	1.46 ± 0.701	1.11 ± 0.583	2.226	65.815	.029
Component 7 Daytime Dysfunction	0.00 ± 0.00	1.11 ± 0.796	1.079	68	.285

จากตารางที่ 7 พบว่าผลคะแนนรวม PSQI หลังทดลอง (Post-PSQI Total Score) ในกลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p = .001) สอดคล้องกับผลในองค์ประกอบย่อยที่ 1, 3, 4 และ 5 (Subjective Sleep Quality, Sleep Duration, Habitual Sleep Efficiency และ Sleep Disturbances) ซึ่งบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบค่าความเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของคะแนนคุณภาพการนอนหลับ วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของค่าความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการทดลอง (Post-Pre) ของผู้เข้าร่วมแต่ละราย จากคะแนนคุณภาพการนอนหลับและองค์ประกอบย่อยของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยใช้สถิติ Independent-Samples t-test

องค์ประกอบ	กลุ่มควบคุม (n = 35) Diff post-Pre ($\bar{x}$ ± SD)	กลุ่มทดลอง (n = 35) Diff post-Pre ($\bar{x}$ ± SD)	t	df	p
PSQI Total Score	-0.26 ± 1.17	-2.74 ± 2.44	5.43	48.874	< .001
Component 1 Subjective Sleep Quality	-0.09 ± 0.45	-0.49 ± 0.56	3.3	64.618	0.002

องค์ประกอบ	กลุ่มควบคุม (n = 35) Diff post-Pre ($\bar{x}$ ± SD)	กลุ่มทดลอง (n = 35) Diff post-Pre ($\bar{x}$ ± SD)	t	df	p
Component 2 Sleep Latency	-0.03 ± 0.51	-0.63 ± 0.65	4.302	64.732	< .001
Component 3 Sleep Duration	0.37 ± 0.94	-0.66 ± 0.76	5.015	65.245	< .001
Component 4 Habitual Sleep Efficiency	-0.29 ± 0.62	-0.54 ± 0.89	1.372	59.75	0.175
Component 5 Sleep Disturbances	-1.14 ± 0.58	-2.00 ± 0.58	0.466	62.484	0.643
Component 7 Daytime Dysfunction	-1.11 ± 0.58	-2.23 ± 0.81	0.679	61.853	0.5

จากตารางที่ 8 กลุ่มทดลองมีคะแนน PSQI ลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p < .001) ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับคะแนนในองค์ประกอบย่อยที่ 1, 2 และ 3 (Subjective Sleep Quality, Sleep Latency และ Sleep Duration) ที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ซึ่งบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ตอนที่ 4 ขนาดของผล (Effect Size)

ตารางที่ 9 ขนาดของผลภายในกลุ่มทดลองและระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แสดงผลการเปรียบเทียบระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนคุณภาพการนอนหลับก่อนและหลังการทดลองภายในกลุ่มทดลอง และค่าความเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย (Post-Pre) ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

องค์ประกอบ	การเปรียบเทียบ	Cohen's d	ขนาดผล
PSQI Total Score	ภายในกลุ่มทดลอง	1.123	ใหญ่มาก
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	1.298	ใหญ่มาก
Component 1 Subjective Sleep Quality	ภายในกลุ่มทดลอง	0.864	ใหญ่
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	0.789	ใหญ่
Component 2 Sleep Latency	ภายในกลุ่มทดลอง	0.974	ใหญ่มาก
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	1.028	ใหญ่มาก

องค์ประกอบ	การเปรียบเทียบ	Cohen's d	ขนาดผล
Component 3 Sleep Duration	ภายในกลุ่มทดลอง	0.859	ใหญ่
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	1.199	ใหญ่มาก
Component 4 Habitual Sleep Efficiency	ภายในกลุ่มทดลอง	0.591	ปานกลาง
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	0.328	เล็ก
Component 5 Sleep Disturbances	ภายในกลุ่มทดลอง	0.342	เล็ก
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	0.111	เล็กมาก
Component 7 Daytime Dysfunction	ภายในกลุ่มทดลอง	0.283	เล็ก
	ระหว่างกลุ่มทดลอง-ควบคุม	0.162	เล็กมาก

* โดยใช้ Cohen's d ตามเกณฑ์ของ Cohen (1988) และ Hopkins (2002) ได้แก่ d ≈ 0.1 = เล็กมาก, d ≈ 0.2 = เล็ก, ≈ 0.5 = ปานกลาง, ≈ 0.8 = ใหญ่, ≥ 0.9 = ใหญ่มาก

จากตารางที่ 9 พบว่าคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคในส่วนของผลรวมคุณภาพการนอนหลับ (PSQI Total Score) ในการเปรียบเทียบภายในกลุ่มทดลองและในการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีขนาดของผล 1.123 และ 1.298 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับ 'ใหญ่มาก' เช่นเดียวกับองค์ประกอบ 1-3 (Subjective Sleep Quality, Sleep Latency, Sleep Duration) ที่พบขนาดของผลในระดับ 'ใหญ่-ใหญ่มาก' เช่นกัน ตามเกณฑ์ของ Cohen (1988) และ Hopkins (2002) แสดงถึงผลที่มีนัยสำคัญต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการใช้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคความถี่ 3 Hz ผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟนเป็นเวลา 2 สัปดาห์ มีประสิทธิผลในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับในกลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้น ทั้งนี้ ผลลัพธ์สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้และสนับสนุนแนวคิดเรื่องการเหนี่ยวนำคลื่นสมอง (Brainwave Entrainment; BWE) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนคุณภาพการนอนหลับโดยรวมดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทั้งเมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่มก่อนและหลังการทดลอง และเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม ซึ่งสามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ผลต่อคุณภาพการนอนหลับโดยรวม

การลดลงของคะแนน PSQI โดยรวมในกลุ่มทดลองชี้ให้เห็นว่าการฟังคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคในย่านความถี่เดลต้า (1.5–4 Hz) มีส่วนช่วยเหนี่ยวนำคลื่นสมองเข้าสู่สภาวะการหลับลึก (N3) ได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้องค์ประกอบของคุณภาพการนอนหลับด้านระยะเวลาในการหลับ (Sleep Latency) และระยะเวลาที่นอนหลับ (Sleep Duration) ดีขึ้น ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Jirakittayakorn และ Wongsawat (2018) ที่พบว่าการเหนี่ยวนำคลื่นสมองด้วย BWE สามารถส่งเสริมองค์ประกอบดังกล่าวได้ รวมถึงสนับสนุนประสิทธิผลของเทคนิค Auditory Beat Stimulation (ABS) ในการปรับปรุงคุณภาพการนอนหลับเช่นเดียวกับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอล

ผลต่อองค์ประกอบย่อยของคุณภาพการนอนหลับ

การวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยของ PSQI พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในองค์ประกอบที่ 1–4 ได้แก่ Subjective Sleep Quality, Sleep Latency, Sleep Duration และ Habitual Sleep Efficiency ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการฟังคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคไม่เพียงแต่ปรับปรุงความพึงพอใจต่อคุณภาพการนอนหลับเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมมิติของคุณภาพการนอนหลับเชิงปริมาณอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะการปรับปรุง Sleep Latency และ Sleep Duration สอดคล้องกับหลักการของทฤษฎี BWE และ ABS ที่เน้นการเหนี่ยวนำคลื่นสมองเข้าสู่ย่านเดลต้าเพื่อส่งเสริมการหลับลึก

ในทางกลับกัน องค์ประกอบที่ 5 และ 7 (Sleep Disturbances และ Daytime Dysfunction) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญภายในกลุ่มทดลอง ซึ่งอาจสะท้อนถึงข้อจำกัดของ ABS ในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อมการนอน หรือความเครียดระหว่างวัน เนื่องจากการเหนี่ยวนำคลื่นสมองเกิดขึ้นเฉพาะขณะฟังคลื่นเสียง และอาจไม่คงอยู่หากไม่ได้รับฟังต่อเนื่องขณะหลับ

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับการแทรกแซงใด ๆ ตลอดระยะเวลา 2 สัปดาห์ พบว่ากลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนและมีนัยสำคัญทางสถิติในคะแนน PSQI รวมถึงองค์ประกอบย่อยหลายตัว การที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการแทรกแซงอาจส่งผลต่อแรงจูงใจในการเข้าร่วมวิจัย ทำให้อัตราการถอนตัวกลางคัน (dropout) สูงขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบกลุ่มควบคุมที่สามารถลดอคติจากความคาดหวังของผู้เข้าร่วมได้

ปัจจัยแทรกซ้อนและข้อจำกัด

ผลการทดลองควรพิจารณาภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลของแอปพลิเคชัน: แอปพลิเคชันสามารถติดตามได้เพียงวันที่เริ่มใช้งานและจำนวนวันที่เปิดใช้งาน แต่ไม่สามารถบันทึกเวลาการฟังคลื่นเสียงแต่ละคืนได้อย่างละเอียด ทำให้ไม่สามารถยืนยันได้ว่าผู้เข้าร่วมรับฟังครบ 40 นาทีทุกครั้ง

2. อัตราการถอนตัวกลางคันของกลุ่มควบคุม: กลุ่มควบคุมมี dropout สูงกว่า (11 ราย เทียบกับ 1 ราย) อาจลดกำลังทางสถิติของการวิเคราะห์แม้จะใช้วิธี Intention-to-treat (ITT)

3. ปัจจัยรบกวนที่ควบคุมไม่ได้: การศึกษาทำในสภาพแวดล้อมจริง มีตัวแปรภายนอกที่อาจส่งผลต่อคุณภาพการนอนหลับ เช่น คุณภาพหูฟัง สภาพแวดล้อมเสียง หรือความเครียดรายวัน

4. การป้องกันปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ๆ: ผู้เข้าร่วมอาจได้รับการแทรกแซงอื่น ๆ นอกเหนือจากการฟังคลื่นเสียงบำบัด ซึ่งอาจส่งผลต่อคะแนนคุณภาพการนอน

5. ระยะเวลาการทดลอง: ระยะเวลา 2 สัปดาห์แม้เพียงพอที่จะเห็นผลการเหนี่ยวนำคลื่นสมองเบื้องต้น แต่ยังสั้นเกินไปที่จะประเมินผลระยะยาวหรือองค์ประกอบบางอย่างที่อาจต้องใช้เวลาปรับตัวนาน

6. รสนิยมของผู้เข้าร่วม: การตอบรับต่อเสียงคลื่นไอโซโครนิคมีความแตกต่างกัน บางรายชื่นชอบ ขณะที่บางรายไม่ชอบ ซึ่งอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องในการฟังและความแม่นยำของผลการทดลอง

สรุปการใช้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคความถี่ 3 Hz เป็นเวลา 2 สัปดาห์สามารถส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับในกลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้นได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้าน Sleep Latency และ Sleep Duration ผลลัพธ์นี้สนับสนุนแนวคิดทฤษฎี BWE และ ABS อย่างไรก็ตาม ผลการทดลองควรตีความอย่างระมัดระวังเนื่องจากข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูล ปัจจัยแทรกซ้อน และระยะเวลาการทดลอง

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการให้คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟนต่อคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยกลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการคัดกรองจำนวน 70 ราย ถูกสุ่มแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 ราย โดยกลุ่มทดลองได้รับฟังคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคในย่านความถี่เดลต้า 3 Hz ผ่านแอปพลิเคชันก่อนเวลาเข้านอนโดยปกติ เป็นเวลา 40 นาที ติดต่อกันเป็นเวลา 2 สัปดาห์ ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการแทรกแซง โดยวัดผลคุณภาพการนอนหลับผ่านแบบสอบถาม Pittsburgh Sleep Quality Index (PSQI) ฉบับภาษาไทย ก่อนและหลังสิ้นสุดการทดลอง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติได้แก่ Independent Samples t-test, Paired Samples t-test, Chi-square test และ Fisher’s Exact test

ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนรวมคุณภาพการนอนหลับ (PSQI Total Score) ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (คุณภาพการนอนหลับดีขึ้น) ($t = 6.646$, $p < .001$) และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนคุณภาพการนอนหลับหลังการทดลองต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.430$, $p = .001$) รวมทั้งมีค่าความเปลี่ยนแปลงของคะแนน (Post-Pre) ที่สูงกว่าและแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 5.43$, $p < .001$) โดยขนาดของผลอยู่ในระดับ 'ใหญ่มาก' (Cohen's $d = 1.123$) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของคุณภาพการนอนหลับ (PSQI Component 1-7) พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าคะแนนองค์ประกอบย่อยที่ 1, 2 และ 3 (Subjective Sleep Quality, Sleep Latency และ Sleep Duration) ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษานี้จึงบ่งชี้ว่า การได้รับคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านแอปพลิเคชันสมาร์ทโฟนมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับของคนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างคลื่นเสียงบำบัดชนิดต่างๆ เช่น เปรียบเทียบประสิทธิผลต่อคุณภาพการนอนหลับของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค ไบนอรอล และโมนอรอล เพื่อเพิ่มองค์ความรู้ในด้านการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับและมิติอื่นๆที่เชื่อมโยงกับความถี่ของสมองในย่านต่างๆ ด้วย BWE และ ABS
2. คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคมีประสิทธิผลทั้งเมื่อรับฟังผ่านลำโพงและหูฟัง ขณะที่คลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอลมีประสิทธิผลผ่านหูฟังเท่านั้น จึงควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความแตกต่างของประสิทธิผลในการรับฟังคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคผ่านลำโพงและหูฟัง รวมถึงความแตกต่างของประสิทธิผลระหว่างการรับฟังทั้งสองชนิดผ่านหูฟังด้วยเช่นกัน
3. ควรเพิ่มระยะเวลาการทดลองเพื่อศึกษาผลในระยะยาว เช่น จาก 2 เป็น 4 สัปดาห์ และตรวจสอบประสิทธิผลต่อองค์ประกอบคุณภาพการนอนหลับที่ยังไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
4. ควรลดโอกาสเกิดตัวแปรแทรกซ้อนด้วยการกำหนดข้อปฏิบัติในการรับฟังคลื่นเสียง พฤติกรรมก่อนเข้านอน และขณะตื่นขึ้นมากลางดึก ของผู้เข้าร่วมการวิจัยอย่างละเอียด
5. ควรพัฒนาแอปพลิเคชันให้สามารถเก็บข้อมูลเวลาการฟังเสียงได้อย่างละเอียด เพื่อให้วิเคราะห์ความถี่และระยะเวลาการใช้งานได้แม่นยำ หรือออกแบบการวิจัยโดยคำนึงถึงปัจจัยด้านความสม่ำเสมอของการรับฟังคลื่นเสียงของผู้เข้าร่วมวิจัย
6. ควรศึกษาผลของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคในกลุ่มผู้ที่มีปัญหาการนอนหลับเรื้อรัง หรือกลุ่มที่มีภาวะหรือโรคทางจิตเวชที่มีปัญหาด้านการนอนเพิ่มเติม

7. ควรใช้เครื่องมือทางสรีรวิทยา เช่น EEG หรืออุปกรณ์ติดตามการนอนร่วมกับแบบสอบถาม เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการประเมินคุณภาพการนอน

8. ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใช้งานคลื่นเสียงบำบัดและ BWE แก่บุคลากรด้านสุขภาพและประชาชนทั่วไป เพื่อการนำไปใช้อย่างปลอดภัยและเหมาะสม

9. การรับฟังคลื่นเสียงบำบัดผ่านแอปพลิเคชันสามารถเป็นการบำบัดทางเลือกที่ช่วยบรรเทาและส่งเสริมสุขภาพได้ในหลายมิติ การพัฒนาแอปพลิเคชันที่ยืดหยุ่นกับมิตินั้นๆ เช่น คุณภาพการนอนหลับ ด้วยระบบการใช้งานอย่างการตั้งเวลาปิดอัตโนมัติ ชนิดของคลื่นเสียงบำบัดตามรสนิยมของผู้ใช้ และการเลือกความถี่ตามลักษณะการนอนหรือกิจกรรมของผู้ใช้ อาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งานจริงในชีวิตประจำวัน และลดความเสี่ยงจากการใช้งาน เช่น ในกรณีที่หลับไประหว่างการรับฟัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประสิทธิผลของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิค ไบนอรอล และโมนอรอลต่อคุณภาพการนอนหลับ โดยเปรียบเทียบทั้งในมิติของการนอนหลับและความถี่สมองในย่านต่างๆ เพื่อเพิ่มองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับและมิติที่เกี่ยวข้องกับ BWE (Brainwave Entrainment) และ ABS (Auditory Beat Stimulation)

2. คลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคสามารถได้ผลทั้งผ่านลำโพงและหูฟัง ขณะที่คลื่นเสียงบำบัดชนิดไบนอรอลได้ผลผ่านหูฟังเท่านั้น

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของคลื่นเสียงบำบัดชนิดไอโซโครนิคเมื่อรับฟังผ่านลำโพงและหูฟัง รวมถึงเปรียบเทียบการรับฟังคลื่นเสียงทั้งสองชนิดผ่านหูฟัง

เอกสารอ้างอิง

ตะวันชัย จิรประมุขพิทักษ์, & วรัญ ตันชัยสวัสดิ์. (2557). *คู่มือการใช้แบบสอบถามคุณภาพการนอนหลับ PSQI ฉบับภาษาไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ตะวัน จิรประมุขพิทักษ์, & วรัญ ตันชัยสวัสดิ์ (2557). ดัชนีคุณภาพการนอนหลับของพิตส์เบิร์กฉบับภาษาไทย: ความน่าเชื่อถือและความถูกต้อง. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, 32(2), 45–52.

Abeln, V., Schneider, S., Vogt, T., & Strüder, H. K. (2014). Effects of auditory stimulation with binaural beats on sleep quality. *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 1–8. https://doi.org/10.3389/fnhum.2014.00741.

Berger, H. (1929). Über das Elektrenkephalogramm des Menschen. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 87(1), 527–570. https://doi.org/10.1007/BF01797193.

Buysse, D. J., Reynolds, C. F., Monk, T. H., Berman, S. R., & Kupfer, D. J. (1989). The Pittsburgh Sleep Quality Index: A new instrument for psychiatric practice and research. *Psychiatry Research*, 28(2), 193–213. https://doi.org/10.1016/0165-1781(89)90047-4.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.).* Lawrence Erlbaum Associates.

Hopkins, W. G. (2002). *A scale of magnitudes for effect statistics.* A New View of Statistics. http://www.sportsci.org/resource/stats/effectmag.html.

Ho, F. Y. Y., Chung, K. F., & Yeung, W. F. (2021). Clinical significance of sleep improvement: Minimal clinically important difference of the Pittsburgh Sleep Quality Index. *Sleep Medicine*, 84, 145–150. https://doi.org/10.1016/j.sleep.2021.06.013.

Huang, T. L., & Charyton, C. (2008). A comprehensive review of the psychological effects of brainwave entrainment. *Alternative Therapies in Health and Medicine*, 14(5), 38–50.

Jirakittayakorn, N., & Wongsawat, Y. (2018a). Brain responses to binaural beat and effects on sleep: An EEG study. *Clinical Neurophysiology*, 129(2), 251–259. https://doi.org/10.1016/j.clinph.2017.11.024.

Jirakittayakorn, N., & Wongsawat, Y. (2018b). Brainwave entrainment: Effects of auditory beats on sleep quality and brain activity. *Journal of Sleep Research*, 27(3), e12670. https://doi.org/10.1111/jsr.12670.

Jirakittayakorn, N., & Wongsawat, Y. (2018c). Brainwave entrainment using binaural beats enhances deep sleep-in humans. *Frontiers in Human Neuroscience*, 12, 360. https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00360.

Lane, J. D., Kasian, S. J., Owens, J. E., & Marsh, G. R. (1998). Binaural auditory beats affect vigilance performance and mood. *Physiology & Behavior*, 63(2), 249–252. https://doi.org/10.1016/S0031-9384(97)00436-8.

Le Scouarnec, R. P., Poirier, R. M., Owens, J. E., Gauthier, J., Taylor, A. G., & Foresman, P. A. (2001). Use of binaural beat tapes for treatment of anxiety: A pilot study of tape preference and outcomes. *Alternative Therapies in Health and Medicine*, 7(1), 58–63.

Massar, S. A. A., Lim, J., & Chee, M. W. L. (2021). Digital life and sleep: The impact of technology on young adults' sleep patterns. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 42, 15–22. https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.01.007.

Na Wichian, S., Tantirattanakul, N., & Suwannahitatorn, P. (2018). Effects of binaural beat audio stimulation on sleep quality in young adults. *Journal of Sleep Research*, 27(5), e12608. https://doi.org/10.1111/jsr.12608.

Obleser, J., Henry, M. J., & Lakatos, P. (2017). What do we talk about when we talk about rhythm? *PLoS Biology*, 15(9), e2002794. https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2002794.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Impact and Adaptation of Bank to the Marriage Equality Law for the LGBTQ Community in Phitsanulok Province

ผลกระทบและการปรับตัวของธนาคารต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียม ของกลุ่ม LGBTQ ในจังหวัดพิษณุโลก

Chatri Chamlongkun[1*], Yatipichai Klincharoen[2], Thitivat Dansawang[3], Anusorn Jaidee[4], & Rasamon Kalayasiri[5]

ชาตรี จำลองกุล[1*], ญาติพิชัย กลิ่นเจริญ[2], ฐิติวัฒน์ ด่านสว่าง[3], อนุสรณ์ สอนใจดี[4], & รัศมน กัลยาศิริ[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chatri Chamlongkun*
ชาตรี จำลองกุล
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chatri_Cham@plu.ac.th

2. Yatipichai Klincharoen
ญาติพิชัย กลิ่นเจริญ
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: yatipichai_Klin@plu.ac.th

3. Thitivat Dansawang
ฐิติวัฒน์ ด่านสว่าง
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: thitivat_Dan@plu.ac.th

4. Anusorn Jaidee
อนุสรณ์ สอนใจดี
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: anusorn_Jaidee@plu.ac.th

5. Pramote Sittijuk
ปราโมทย์ สิทธิจักร
Research and Innovation Office, Phitsanulok University, Thailand.
สำนักวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pramotes@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ผลกระทบ, การปรับตัว, ธนาคาร, กฎหมายสมรสเท่าเทียม, LGBTQ

Keywords:
Impact, Adaptation, Bank, Marriage Equality Law, LGBTQ

ABSTRACT

This research aimed to 1) examine the impacts and adaptation strategies of banks in Phitsanulok Province in response to the enforcement of the Marriage Equality Act from the perspectives of bank executives and staff, and 2) investigate the satisfaction of LGBTQ customers regarding the banks' adaptation to the enforcement of the Marriage Equality Act in Phitsanulok Province. The sample consisted of 15 managers and assistant managers from four main branches of Kasikornbank in Phitsanulok Province, and 384 LGBTQ customers selected by convenience sampling. The research instruments included a semi-structured interview guide to study the impacts and adaptation strategies of the banks, and a questionnaire to assess LGBTQ customers' satisfaction with the banks' adaptation. Data were analyzed using content analysis, frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results showed that the banks were affected by the Marriage Equality Act in various aspects, such as joint account opening, joint loan applications, life insurance purchases, and documentation related to gender identity. Consequently, banks adapted in four main areas, with cognitive adaptation being the most significant. LGBTQ customers' satisfaction with the banks' adaptation was generally high, especially in the area of relationships, where banks fostered trust and provided friendly services. The findings highlight the importance of banks' attitude and policy adjustments to appropriately support LGBTQ customers and recommend ways to improve services to enhance satisfaction and equality in the future.

Article history:
Received: 01/07/2025
Revised: 15/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 23/12/2025

How to Cite:
Chamlongkun, C. et al. (2026). The Impact and Adaptation of Bank to the Marriage Equality Law for the LGBTQ Community in Phitsanulok Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 196-211.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จากมุมมองของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ธนาคาร และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้จัดการและรองผู้จัดการธนาคารกสิกรไทยใน 4 สาขาหลักของจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 15 คน และผู้ใช้บริการ LGBTQ จำนวน 384 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม และแบบสอบถามเพื่อศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก วิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ธนาคารได้รับผลกระทบจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมในหลายประเด็นเช่น การเปิดบัญชีร่วม การขอสินเชื่อร่วม การซื้อประกันชีวิต และการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ ธนาคารจึงมีการปรับตัวใน 4 ด้านหลัก โดยด้านอัตมโนทัศน์เป็นด้านที่มีการปรับตัวมากที่สุด ความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ที่ธนาคารสร้างความไว้วางใจและให้บริการที่เป็นมิตร ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับทัศนคติและนโยบายของธนาคารเพื่อรองรับกลุ่มลูกค้า LGBTQ อย่างเหมาะสม และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบริการเพื่อเพิ่มความพึงพอใจและความเท่าเทียมในการให้บริการในอนาคต

บทนำ

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคทางเพศอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการตราและผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 เพื่อรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) ให้สามารถสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่นเดียวกับคู่สมรสชายหญิงทั่วไป โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2568 นับเป็นกฎหมายฉบับแรกในประเทศไทยที่ให้สิทธิการจดทะเบียนสมรสอย่างเท่าเทียมแก่บุคคลทุกเพศ โดยไม่จำกัดเฉพาะเพศชายและหญิงตามกำเนิด ทำให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถมีสถานภาพทางกฎหมายในฐานะ “คู่สมรส” ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการดูแลบุตร การจัดการทรัพย์สินร่วมกัน การรับมรดก ตลอดจนสิทธิในทางธุรกิจและการเงินที่คู่สมรสพึงได้รับ (ราชกิจจานุเบกษา,

2567) ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญของการยกระดับสิทธิทางกฎหมายให้แก่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือกลุ่ม LGBTQ กฎหมายดังกล่าวเปิดโอกาสให้บุคคลเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสิทธิในการดำเนินชีวิตคู่ในฐานะครอบครัว เช่นเดียวกับคู่สมรสชายหญิง ทั้งในด้านการดูแลบุตร การจัดการทรัพย์สิน และการรับมรดก ซึ่งส่งผลให้กลุ่ม LGBTQ มีความเสมอภาคทางกฎหมายมากขึ้นในหลายมิติ รวมถึงในภาคธุรกิจและบริการทางการเงิน

การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม พ.ศ. 2567 ส่งผลให้คู่รักเพศเดียวกันได้รับสถานะสมรสทางกฎหมายเช่นเดียวกับคู่สมรสชายหญิง ส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของธนาคาร ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทสำคัญในสังคม โดยเฉพาะในการให้บริการทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรส เช่น การเปิดบัญชีเงินฝากร่วม การขอสินเชื่อที่อยู่อาศัย การซื้อประกันชีวิต การวางแผนภาษี และการรับสิทธิทางการเงินในฐานะคู่สมรส การที่กลุ่ม LGBTQ+ สามารถจดทะเบียนสมรสได้ตามกฎหมาย จึงกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ธนาคารต้องปรับตัวเชิงนโยบายและกลยุทธ์ทางธุรกิจ เพื่อให้สามารถให้บริการที่ครอบคลุม เท่าเทียม และตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น ตามผลการศึกษาของ สมบัติ บุญประธรรม (2567) พบว่า ธนาคารต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากกระแสความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว สภาพสังคมที่เปิดกว้างขึ้น และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้บริการทางการเงิน ธนาคารจึงจำเป็นต้องปรับกระบวนการให้บริการ ผลิตภัณฑ์ และแนวทางการดำเนินธุรกิจให้สอดรับกับข้อกำหนดทางกฎหมายและแนวทางจากหน่วยงานกำกับดูแล เพื่อให้สามาราถพัฒนาแพลตฟอร์มและระบบชำระเงินแบบดิจิทัล ซึ่งมีความยืดหยุ่น หลากหลาย และเข้าถึงผู้ใช้งานได้อย่างแพร่หลายและเท่าเทียมมากขึ้น

ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นระบบจัดเก็บข้อมูลลูกค้าที่ไม่รองรับคำนำหน้าชื่อหรือสถานภาพสมรสของคู่สมรสเพศเดียวกัน การใช้แบบฟอร์มที่ยังอ้างอิงเฉพาะสามี-ภรรยา ตลอดจนความไม่เข้าใจหรืออคติของเจ้าหน้าที่บริการ ซึ่งอาจส่งผลให้ลูกค้ากลุ่มนี้ไม่ได้รับประสบการณ์ที่เป็นธรรมและเท่าเทียม แม้ว่าในช่วงหลัง สถาบันการเงินขนาดใหญ่บางแห่ง จะเริ่มมีการปรับปรุงนโยบายและขั้นตอนการให้บริการให้สอดคล้องกับกฎหมายใหม่ เช่น การอนุมัติสินเชื่อร่วมสำหรับคู่สมรสเท่าเทียม การให้ลูกค้าเลือกใช้คำนำหน้าชื่อตามอัตลักษณ์ทางเพศ และการอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (ธนาคารกสิกรไทย, 2568) แต่การดำเนินงานเหล่านี้ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และยังไม่ครอบคลุมถึงสาขาในต่างจังหวัดอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งยังขาดงานวิจัยหรือข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการปรับตัวของสถาบันการเงินในระดับพื้นที่

จากบริบทและข้อจำกัดของธนาคารต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมา นำมาซึ่งการวิจัยเพื่อการศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของสถาบันการเงินในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม โดยเน้นการศึกษาทัศนะของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของธนาคาร และกลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคล LGBTQ เพื่อให้เข้าใจถึงโอกาส ข้อจำกัด และแนวทางในการพัฒนานโยบายหรือกลยุทธ์ทางธุรกิจที่รองรับความหลากหลายทางเพศอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การให้บริการทางการเงินที่ครอบคลุมและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่มลูกค้าในสังคม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม

ประเทศไทยมีพัฒนาการด้านสิทธิและความเท่าเทียมทางเพศ โดยเฉพาะการผ่านร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถสมรสและได้รับสิทธิตามกฎหมายเช่นเดียวกับคู่สมรสชายหญิง การบังคับใช้กฎหมายนี้ไม่ใช่เพียงการประกาศใช้ในทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังต้องมีการปรับปรุงกระบวนการในระดับปฏิบัติ เช่น การแก้ไขระบบทะเบียนราษฎร การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่รัฐ และการสื่อสารกับประชาชนเพื่อเปลี่ยนค่านิยมที่มีต่อความหลากหลายทางเพศ (ศูนย์วิจัยกฎหมายและสังคม, 2567) การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการจัดการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมในระยะยาว โดยเฉพาะการให้บริการของรัฐ เช่น การออกเอกสารสำคัญ การรับมรดก และสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรบุญธรรม ที่ยังต้องการแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่มเพศ เป็นต้น

รูปแบบการให้บริการธุรกรรมทางการเงินของธนาคารและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน ธนาคารได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการทางการเงินเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มุ่งเน้นความรวดเร็ว ความสะดวก และความปลอดภัย รวมถึงการรองรับกลุ่มลูกค้าที่มีความหลากหลายทางเพศและครอบครัวรูปแบบใหม่ เช่น คู่สมรสที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายสมรสเท่าเทียม ธนาคารได้นำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้ เช่น โมบายแบงก์กิ้ง อินเทอร์เน็ตแบงก์กิ้ง และระบบพร้อมเพย์ เพื่อเปิดโอกาสให้ลูกค้าทำธุรกรรมได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางมายังสาขา นอกจากจะช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายแล้ว ยังขยายการเข้าถึงบริการไปยังกลุ่มประชาชนที่เคยถูกจำกัดสิทธิหรือเข้าถึงบริการได้ยาก รวมถึงคู่สมรสตามกฎหมายใหม่ด้วย อย่างไรก็ตาม การให้บริการผ่านช่องทางดิจิทัลจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่รัดกุมและครอบคลุม โดยมีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการโจมตีและการเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2560) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) กำหนดให้ผู้ให้บริการต้องได้รับความยินยอมจากลูกค้าก่อนเก็บ ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล และต้องจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยข้อมูลอย่างเข้มงวด เพื่อให้ลูกค้าทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคู่สมรสตามกฎหมายสมรสเท่าเทียม มีสิทธิในการควบคุมและได้รับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล, 2562) ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนบริการดังกล่าวไม่เพียงเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความต้องการของลูกค้าเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความตั้งใจของธนาคารในการสนับสนุนความเท่าเทียมและการคุ้มครองสิทธิของทุกกลุ่มประชากรภายใต้กรอบกฎหมายสมรสเท่าเทียม

ทฤษฎีการปรับตัวของธุรกิจ

ในยุคปัจจุบันองค์กรต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้พนักงานต้องปรับตัวเพื่อให้เข้าใจและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับตัวนี้ช่วยพัฒนาทักษะและความสามารถอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานที่เปลี่ยนแปลง และสร้างความพึงพอใจในการทำงาน ทฤษฎีการปรับตัวในการทำงานของ Dawes และ Lofquist (1984) แบ่งการปรับตัวเป็นสองด้าน คือ การปรับตัวให้เข้ากับความต้องการขององค์กร และการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการส่วนบุคคล ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจและความเหมาะสมกับงาน ส่วนทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Model) อธิบายว่าการปรับตัวเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความรู้สึกและสติปัญญาในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน โดยมีองค์ประกอบเป็นระบบเปิดที่สัมพันธ์กัน เมื่อได้รับสิ่งเร้า บุคคลจะตอบสนองผ่านกลไกควบคุมและการคิดวิเคราะห์ และแสดงพฤติกรรมปรับตัวใน 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อัตมโนทัศน์ บทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาอาศัยกัน (Roy & Andrews, 1999)

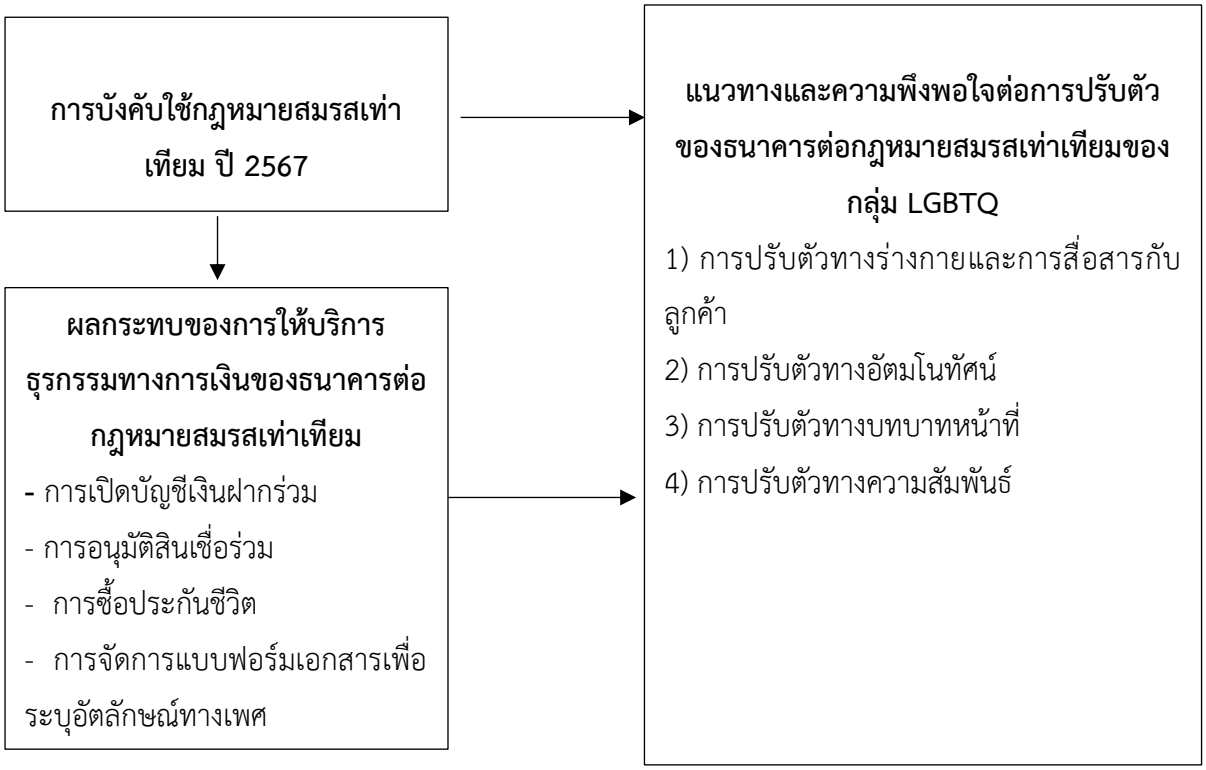
งานวิจัยนี้จะบูรณาการทฤษฎีการปรับตัวของ Dawes และ Lofquist กับ Roy's Adaptation Model เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวของธนาคารในการรองรับและสนับสนุนกฎหมายสมรสเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ ในจังหวัดพิษณุโลก โดยตัวแปรตามที่สำคัญประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การปรับตัวทางร่างกาย คือความสามารถในการปรับสภาพกายและสุขภาพให้เหมาะสมกับงาน 2) การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์ คือการเปลี่ยนทัศนคติและความรู้สึกต่อตนเองเพื่อเสริมความมั่นใจและความพึงพอใจในการทำงาน 3) การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ คือการปรับบทบาทและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความคาดหวังขององค์กร และ 4) การปรับตัวทางความสัมพันธ์ คือการสร้างความร่วมมือและความสมดุลกับผู้อื่นในองค์กรเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทิวากร ตันยะกุล (2568) เสนอแนวทางแก้ไขกฎหมายให้คุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศจากการถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะกรณีที่เกิดจากความเกลียดชังในเพศวิถีหรืออัตลักษณ์ทางเพศ การศึกษาพบว่ายังไม่มีบทบัญญัติทางอาญาเฉพาะที่รองรับการกระทำในลักษณะนี้ จึงเสนอให้แก้ไข พ.ร.บ.ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 โดยเพิ่มโทษสำหรับการกระทำที่มีแรงจูงใจจากความเกลียดชัง และบัญญัตินิยามคำว่า "เพื่อความเกลียดชัง" ให้ชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของผู้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมต่อธนาคาร พบว่าทั้งสองงานสอดคล้องกันในประเด็นการคุ้มครองสิทธิของกลุ่ม LGBTQ แม้จะต่างกันด้านบริบท งานของทิวากรเน้นด้านกฎหมายอาญา ส่วนของผู้ศึกษามุ่งเน้นการปรับตัวของภาคธุรกิจ แต่สามารถนำข้อเสนอเชิงกฎหมายมาใช้เป็นแนวทางเสริมสร้างนโยบายไม่เลือกปฏิบัติในองค์กรได้ ปิยะนันท์ ศรีทองทิม และคณะ (2567) ศึกษาบทบัญญัติกฎหมายภาษีและครอบครัวที่ยังยึดโยง

นิยามคู่สมรสเฉพาะชายหญิง ส่งผลให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น การลดหย่อนภาษี ยังไม่ครอบคลุมคู่สมรสเพศเดียวกัน งานวิจัยเสนอให้ปรับแก้ถ้อยคำในประมวลรัษฎากรให้สอดคล้องกับกฎหมายสมรสเท่าเทียม เพื่อให้สิทธิ ทางภาษีเป็นไปอย่างเท่าเทียม เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของผู้ศึกษาเรื่องผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมต่อการปรับตัวของธนาคาร พบว่าทั้งสองงานมุ่งส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ แต่ต่างกันในมิติของการศึกษา โดยงานของปิยะนันท์เน้นด้านกฎหมายและสิทธิภาษี ส่วนงานของผู้ศึกษามุ่งเน้นด้านการบริหารจัดการและบริการทางการเงินของธนาคาร อย่างไรก็ตาม ทั้งสองงานสามารถเชื่อมโยงเพื่อผลักดันการคุ้มครองสิทธิ LGBTQ ได้ทั้งในระดับนโยบายรัฐและภาคธุรกิจ นำโชค วรศิลป์ และคณะ (2563) ศึกษาการปรับตัวของพนักงานธนาคารกรุงเทพต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบธุรกรรมการเงินอิเล็กทรอนิกส์ โดยเก็บข้อมูลจากพนักงาน 118 คนในพัทยา ผลพบว่าพนักงานปรับตัวได้ดีในด้านร่างกาย อัตมโนทัศน์ บทบาทหน้าที่ และการทำงานเป็นทีม ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลต่อการปรับตัว เมื่อเทียบกับงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบและการปรับตัวของธนาคารต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ ทั้งสองงานต่างเน้นการปรับตัวแต่จุดเน้นต่างกัน โดยงานแรกเน้นเทคโนโลยี ส่วนงานหลังเน้นกฎหมายและนโยบาย แต่ทั้งคู่สอดคล้องในความสำคัญของการปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จากทัศนะของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของธนาคาร

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกจากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม

สมมติฐานในการวิจัย

1. การบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกในด้านกระบวนการให้บริการทางการเงินและการจัดการเอกสารทางกฎหมาย จากมุมมองของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ธนาคาร

2. การปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ส่งผลให้ผู้ใช้บริการ LGBTQ มีความพึงพอใจต่อการให้บริการของธนาคารโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ผู้ใช้บริการ LGBTQ มีความพึงพอใจต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกในแต่ละด้านแตกต่างกัน โดยด้านความสัมพันธ์และการให้บริการอย่างเป็นมิตรได้รับความพึงพอใจในระดับสูงที่สุด

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณ (Mixed research) ซึ่งมีการออกแบบกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อดังต่อไปนี้

การศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จากทัศนะของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของธนาคาร มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้จัดการและรองผู้จัดการ ของธนาคารกสิกรไทยในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งประกอบด้วยสาขาจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ สาขาบิ๊กซี สาขาเซ็นทรัล สาขาพิษณุโลก และสาขาห้าแยกโคกมะตูม รวมประชากรทั้งหมด 15 คน

2. การสร้างและตรวจทานคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมที่ประกอบด้วยคำถามจากแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมต่อการให้บริการของธนาคารในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเปิดบัญชีร่วม การขอสินเชื่อร่วม การซื้อประกันชีวิต และการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ และแนวทางการปรับตัวของธนาคารต่อกฎหมาย

สมรสเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ ได้แก่ การปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์ การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวทางความสัมพันธ์ 2) จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารธุรกิจ และด้านกฎหมาย จำนวน 3 ท่านตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา จากนั้นทำการปรับปรุงคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้จัดการและรองผู้จัดการธนาคารกสิกรไทยใน 4 สาขาในจังหวัดพิษณุโลก รวมจำนวนทั้งหมด 15 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยนักวิจัยได้นัดหมายผู้จัดการและรองผู้จัดการของธนาคารกสิกรไทยใน 4 สาขา อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ล่วงหน้า พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอมในการให้ข้อมูล จากนั้นจึงดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และมีการจดบันทึกและบันทึกเสียงเพื่อความถูกต้องในการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถูกถอดความและวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมและการปรับตัวของธนาคารในด้านต่าง ๆ จากนั้นนำค่าความถี่และร้อยละมาใช้ในการจำแนกประเด็นความรู้ที่รวบรวมได้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประเด็นที่ผู้บริหารให้ความเห็นมากที่สุดและน้อยที่สุด ซึ่งจะช่วยในการนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไปอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้นการศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก จากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มผู้ใช้บริการธนาคารกสิกรไทยในจังหวัดพิษณุโลก ใน 4 สาขาหลัก ได้แก่ สาขาบิ๊กซี พิษณุโลก สาขาเซ็นทรัล พิษณุโลก สาขาพิษณุโลก และสาขาห้าแยกโคกมะตูม โดยไม่ทราบจำนวนประชากร

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ กลุ่มผู้ใช้บริการธนาคารกสิกรไทยในจังหวัดพิษณุโลก ใน 4 สาขาหลัก ที่มีเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) โดยใช้สูตรโคแคน (Kochran’s Formula) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 384 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ใช้บริการ LGBTQ ที่พร้อมให้ข้อมูลในแต่ละสาขา

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก จากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ระดับความพึงพอใจต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก จากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ การปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์ การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวทางความสัมพันธ์ โดยมีตัวเลือกตอบ 5 ระดับ ดังนี้

5 คือ พึงพอใจมากที่สุด

4 คือ พึงพอใจมาก

3 คือ พึงพอใจปานกลาง

2 พึงพอใจน้อย

1 พึงพอใจน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 การตรวจทางคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

1. ประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารธุรกิจและด้านกฎหมาย จำนวน 3 คน ทำการประเมินและให้คะแนนคำถามแต่ละข้อ ผลปรากฏว่าค่าความตรงของแต่ละข้ออยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (> 0.6)

2. ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือโดยทำการประเมินและทดสอบความน่าเชื่อถือด้วยการวิเคราะห์ Cronbach's Alpha กับกลุ่มตัวอย่างทดลอง 30 คน ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการ LGBTQ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยได้ค่า 0.789

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขออนุญาตจากผู้จัดการธนาคารกสิกรไทยใน 4 สาขาหลักของจังหวัดพิษณุโลกได้แก่ สาขาบิ๊กซีพิษณุโลก สาขาเซ็นทรัล พิษณุโลก สาขาพิษณุโลก และสาขาห้าแยกโคกมะตูม เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าถึงกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ

2. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อแจกจ่ายลิงก์แบบสอบถาม ให้เจ้าหน้าที่ธนาคารช่วยประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ จำนวน 384 คน ตอบแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความพึงพอใจต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกจากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และมีเกณฑ์แปลผล ดังนี้

4.51 - 5.00 คือ พึงพอใจมากที่สุด

3.51 - 4.50 คือ พึงพอใจมาก

2.51 - 3.50 คือ พึงพอใจปานกลาง

1.51 - 2.50 คือ พึงพอใจน้อย

1.00 - 1.50 คือ พึงพอใจน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จากทัศนะของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของธนาคาร

ตารางที่ 1 ผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมต่อการให้บริการของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นการให้บริการ	ความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ค่าร้อยละ (%)	อันดับ
การเปิดบัญชีร่วม	1. กระบวนการตรวจสอบเอกสารซับซ้อนขึ้น ต้องใช้เวลาและความระมัดระวังมากขึ้น	10	16.67	1
	2. บางครั้งลูกค้าไม่มั่นใจในขั้นตอนจึงต้องอธิบายละเอียด	8	13.33	3
การขอสินเชื่อร่วม	1. ต้องปรับแนวทางการประเมินเครดิตเพื่อให้ครอบคลุมและไม่เลือกปฏิบัติ	9	15.00	2
	2. มีความท้าทายในเรื่องการประเมินรายได้ร่วมของคู่สมรส	7	11.67	4
การซื้อประกันชีวิต	1. การอธิบายสิทธิประโยชน์และเงื่อนไขใหม่ให้ลูกค้าเข้าใจเป็นเรื่องสำคัญ	8	13.33	3
	2. เจ้าหน้าที่ต้องได้รับการอบรมเพิ่มเติมเรื่องกฎหมายและสิทธิ์	6	10.00	5
การจัดทำเอกสาร	3. แบบฟอร์มและระบบข้อมูลต้องอัปเดตให้ยืดหยุ่นและเคารพความหลากหลายของลูกค้า	7	11.67	4

ประเด็นการให้บริการ	ความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ค่าร้อยละ (%)	อันดับ
เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ	4. บางครั้งระบบยังไม่รองรับชื่อหรือเพศที่ไม่ตรงกับบัตรประชาชนเดิม	5	8.33	6
	รวมเฉลี่ย	**60**	**100.00**	

จากตารางที่ 1 พบว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียมส่งผลกระทบต่อการให้บริการของธนาคารกสิกรไทยในจังหวัดพิษณุโลกในหลายประเด็น ได้แก่ การเปิดบัญชีร่วม (ร้อยละ 30.0) การขอสินเชื่อร่วม (ร้อยละ 26.7) การซื้อประกันชีวิต (ร้อยละ 23.3) และการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ (ร้อยละ 20.0)

ตารางที่ 2 การปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ

ด้านการปรับตัว	ความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ค่าร้อยละ (%)	อันดับ
1) การปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า	1. มีการจัดพื้นที่ให้ลูกค้ารู้สึกเป็นส่วนตัวมากขึ้น	12	9.52	3
	2. สื่อสารด้วยถ้อยคำที่เคารพและไม่เลือกปฏิบัติ	10	7.94	6
	มีการฝึกอบรมการสื่อสารกับกลุ่ม LGBTQ	8	6.353. เจ้าหน้าที่	8
2) การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์	1. เจ้าหน้าที่ตระหนักถึงความเท่าเทียมและความหลากหลายทางเพศมากขึ้น	14	11.11	1
	2. มีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง	12	9.52	4
	3. ส่งเสริมความเคารพความหลากหลายอย่างจริงจัง	10	7.94	6
3) การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่	1. มีการอบรมพนักงานเกี่ยวกับกฎหมายและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ อย่างสม่ำเสมอ	13	10.32	2
	2. บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ถูกปรับให้รองรับลูกค้าหลากหลายเพศ	11	8.73	5
	3. มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในการให้บริการ	10	7.94	6
4) การปรับตัวทางความสัมพันธ์	1. ธนาคารจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างความเข้าใจในชุมชน	10	7.94	6
	2. ลูกค้ารู้สึกได้รับการยอมรับและไว้วางใจ	9	7.14	7
	3. “มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่ม LGBTQ ในพื้นที่”	**7**	**5.56**	**9**
รวมเฉลี่ย		**126**	**100.0**	

จากตารางที่ 2 พบว่า การปรับตัวของธนาคารกสิกรไทยในจังหวัดพิษณุโลกต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมของกลุ่ม LGBTQ ครอบคลุม 4 ด้านหลัก โดยด้านที่มีการปรับตัวมากที่สุดคือ ด้านอัตมโนทัศน์ (ร้อยละ 28.6) โดยมีความคิดเห็นมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ตระหนักถึงความเท่าเทียมและความหลากหลายทางเพศมากขึ้น รองลงมาคือ ด้านบทบาทหน้าที่ (ร้อยละ 26.0) โดยมีความคิดเห็นมากที่สุดคือ มีการอบรมพนักงานเกี่ยวกับกฎหมายและสิทธิของกลุ่ม LGBTQ อย่างสม่ำเสมอ ด้านร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า (ร้อยละ 23.8) โดยมีความคิดเห็นมากที่สุดคือ มีการจัดพื้นที่ให้ลูกค้ารู้สึกเป็นส่วนตัวมากขึ้น ส่วนด้านที่มีการปรับตัวน้อยที่สุดคือ ด้านความสัมพันธ์ (ร้อยละ 21.6) โดยมีความคิดเห็นมากที่สุด คือ ธนาคารจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างความเข้าใจในชุมชน

ผลการศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก จากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีอายุ 21–30 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.2 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 54.4 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001–20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.6 และประกอบอาชีพพนักงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 36.5

โดยกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ มีความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก จากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ดังนี้

ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกภายหลังการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม

ด้านการปรับตัวของธนาคาร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	อันดับ
1. การปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า	4.12	0.61	มาก	2
2.การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์	4.08	0.58	มาก	3
3. การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่	3.86	0.87	มาก	4
4. การปรับตัวทางความสัมพันธ์	4.25	0.64	มาก	1
เฉลี่ยรวม	**4.08**	**0.68**	**มาก**	

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกภายหลังการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การปรับตัวทางความสัมพันธ์

($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.64) รองลงมาคือ การปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า ($\bar{x}$ = 4.12, S.D. = 0.61) การปรับตัวทางอัตมโนทัศน์ ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.58) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ ($\bar{x}$ = 3.86, S.D. = 0.87)

เมื่อพิจารณาระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก เป็นรายข้อในแต่ละด้าน สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ด้านการปรับตัวทางความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.64) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจกับลูกค้ากลุ่ม LGBTQ ($\bar{x}$ = 4.36, S.D. = 0.61) รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมหรือแคมเปญที่ส่งเสริมความเท่าเทียม ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.60) และความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับลูกค้าทุกกลุ่ม ($\bar{x}$ = 4.24, S.D. = 0.63) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การติดตามและประเมินผลการให้บริการกับกลุ่ม LGBTQ อย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 4.09, S.D. = 0.67)

ด้านการปรับตัวทางร่างกายและการสื่อสารกับลูกค้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.12, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่าประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การจัดพื้นที่บริการให้มีความเป็นส่วนตัวและเหมาะสมกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. = 0.59) รองลงมาคือ การใช้ภาษาสื่อสารที่ไม่เลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยกทางเพศ ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.62) และเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพและเปิดกว้างต่อความหลากหลาย ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.60) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การให้ข้อมูลหรือคำแนะนำเฉพาะสำหรับคู่รักเพศเดียวกัน ($\bar{x}$ = 3.91, S.D. = 0.64)

ด้านการปรับตัวทางอัตมโนทัศน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.58) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ บุคลากรมีทัศนคติเชิงบวกต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ($\bar{x}$ = 4.22, S.D. = 0.56) รองลงมาคือ ธนาคารส่งเสริมการอบรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศให้แก่พนักงาน ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = 0.55) และการให้บริการโดยไม่แสดงอคติทางเพศ ($\bar{x}$ = 4.09, S.D. = 0.59) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ความเข้าใจของพนักงานต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียม ($\bar{x}$ = 3.89, S.D. = 0.61)

ด้านการปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.86, S.D. = 0.87) ประเด็นที่ได้รับค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การปรับนโยบายให้รองรับการเปิดบัญชีคู่ของคู่สมรสเพศเดียวกัน ($\bar{x}$ = 4.02, S.D. = 0.74) รองลงมาคือ การปรับปรุงเอกสารและแบบฟอร์มให้ครอบคลุมกลุ่ม LGBTQ ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.80) และการกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการให้บริการ ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.83) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การบังคับใช้นโยบายอย่างสม่ำเสมอในทุกสาขา ($\bar{x}$ = 3.71, S.D. = 0.89

อภิปรายผล

ผลการศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกต่อการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จากทัศนะของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ธนาคารได้รับผลกระทบเมื่อมีการนำกฎหมายสมรสเท่าเทียมมาใช้ในหลายประเด็น เช่น การเปิดบัญชีร่วม การขอสินเชื่อร่วม การซื้อประกันชีวิต และการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่ธนาคารต้องเผชิญและปรับตัวเพื่อรองรับกลุ่มลูกค้า LGBTQ อย่างเหมาะสม ครอบคลุม 4 ด้านหลัก โดยด้านที่ธนาคารต้องมีการปรับตัวมากที่สุดคือ ด้านอัตมโนทัศน์ โดยมีความคิดเห็นมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ตระหนักถึงความเท่าเทียมและความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องและความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่พนักงานธนาคารควรมีการปฏิบัติตนและแสดงออกเพื่อให้ต่อกลุ่มลูกค้ากลุ่ม LGBTQ เกิดความรู้สึกที่ดีว่าธนาคารพร้อมให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรณัตร เขื่อนสุวงค์ และพิสมัย เหล่าไทย (2568) พบว่า คุณภาพการให้บริการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้พักอาศัยต่อเจ้าหน้าที่ โครงการหมู่บ้านเก้ามงคลวิลเลจ จังหวัดนครปฐม มีค่าเฉลี่ยรายด้านที่มากที่สุด คือ ด้านการให้บริการอย่างเท่าเทียม

ผลการศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ ต่อการปรับตัวของธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกจากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม พบว่า ลูกค้าพึงพอใจต่อการปรับตัวของธนาคารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ ที่ธนาคารได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจกับลูกค้ากลุ่ม LGBTQ ส่งผลให้ลูกค้ารู้สึกได้รับการยอมรับและได้รับบริการที่เป็นมิตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คมสันต์ เจริญพรม และพรพิมล กะชามาศ (2568) พบว่า การรับรู้คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของลูกค้ามีอิทธิพลโดยตรงต่อความจงรักภักดีทั้งด้านพฤติกรรมและทัศนคติ โดยเฉพาะด้านความไว้วางใจ ความมั่นใจ และความใส่ใจจากผู้ให้บริการ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับลูกค้า ส่วนด้านที่ลูกค้าพึงพอใจต่ำสุด คือ ด้านการปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ ในประเด็นการปรับนโยบายให้รองรับการเปิดบัญชีคู่ของคู่สมรสเพศเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายและกระบวนการภายในยังมีความซับซ้อนหรือไม่ครอบคลุมเพียงพอ รวมถึงการดำเนินงานที่อาจมีข้อจำกัดทางกฎหมายหรือขั้นตอนทางระบบที่ต้องใช้เวลาปรับปรุง จึงทำให้การตอบสนองต่อความต้องการในส่วนนี้ยังไม่เต็มที่และชัดเจนเท่าที่ควร

สรุป

ธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกได้รับผลกระทบจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมในด้านต่าง ๆ เช่น การเปิดบัญชีร่วมและการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ ส่งผลให้ต้องมีการปรับตัวทั้งในด้านทัศนคติ บทบาทหน้าที่ การสื่อสาร และความสัมพันธ์ โดยเฉพาะด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น กลุ่มผู้ใช้บริการ LGBTQ มีความพึงพอใจต่อการปรับตัวของธนาคารในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ที่สร้างความไว้วางใจได้ดี ขณะที่ด้านบทบาทหน้าที่ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในประเด็นการ

รองรับบัญชีคู่ของคู่สมรสเพศเดียวกัน ซึ่งยังต้องการการปรับปรุงเชิงนโยบายเพิ่มเติม ยังพบว่าธนาคารในจังหวัดพิษณุโลกเริ่มมีการจัดอบรมภายในเพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่ม LGBTQ+ และข้อกำหนดทางกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสมรสเท่าเทียม ส่งผลให้เจ้าหน้าที่มีความตื่นตัวและสามารถให้บริการได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายด้านการจัดการระบบข้อมูลและแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องปรับปรุงให้รองรับคำนำหน้าชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศของผู้ใช้บริการ ในภาพรวม การปรับตัวของธนาคารต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นไปในทิศทางที่ดี แต่ยังคงต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงนโยบายจากส่วนกลาง การออกแนวปฏิบัติที่ชัดเจน และการให้ความรู้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเศรษฐกิจและการเงินของคู่สมรสเพศเดียวกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมและลดอคติในระบบบริการทางการเงินต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ธนาคารควรกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการให้บริการคู่สมรสเพศเดียวกัน เช่น การเปิดบัญชีหรือขอสินเชื่อร่วม เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายสมรสเท่าเทียม

2. ธนาคารควรส่งเสริมให้มีการอบรมบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาทัศนคติที่เปิดกว้างและตระหนักในความหลากหลายทางเพศ

3. ธนาคารควรออกแบบพื้นที่และกระบวนการให้บริการที่เป็นมิตร ปลอดภัย และสร้างความเชื่อมั่นแก่ลูกค้า LGBTQ และควรจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและยอมรับในสิทธิความหลากหลายทางเพศในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาธนาคารประเภทอื่น เช่น ธนาคารของรัฐหรือธนาคารเอกชนรายอื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและวิธีการตอบสนองต่อนโยบายสมรสเท่าเทียมในมิติที่แตกต่างกัน

2. ควรสำรวจประสบการณ์ของกลุ่มลูกค้า LGBTQ ในด้านอื่น ๆ ของการใช้บริการธนาคารเช่น บริการออนไลน์ การให้คำปรึกษา และระบบการจัดการข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้เข้าใจถึงความต้องการอย่างรอบด้าน

3. ควรศึกษาเชิงวิเคราะห์เพื่อเจาะลึกประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของธนาคารและความพึงพอใจของลูกค้า LGBTQ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและข้อสรุปที่มีความชัดเจนและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กรมคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (2562). *พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล.

คมสันต์ เจริญพรม, และ พรพิมล กะชามาศ. (2568). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของลูกค้าเงินกู้ธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาบ่อวิน. *วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 4(1), 1–15.

นำโชค วรศิลป์, สุภาวดี แสงจันทร์, & กมลชนก อินทร์แป้น. (2563). การปรับตัวของพนักงานธนาคารกรุงเทพต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบธุรกรรมการเงินอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(2), 45–60.

ปิยะนันท์ ศรีทองทิม, สมชาย บุญเกิด, & อรพรรณ วัฒนากุล. (2567). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทางภาษีของคู่สมรสเพศเดียวกันภายใต้กฎหมายไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 53(1), 89–112.

ปรฉัตร เขื่อนสุวงค์, & พิสมัย เหล่าไทย. (2568). คุณภาพการให้บริการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้พักอาศัยต่อเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านเก้ามงคลวิลเลจ จังหวัดนครปฐม. *วารสารบริหารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*, 4(1), 43–56.

ราชกิจจานุเบกษา. (2567). *พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567.* สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th.

ศูนย์วิจัยกฎหมายและสังคม. (2567). *รายงานวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียม.* กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2560). *พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

สมบัติ บุญประธรรม. (2567). กลยุทธ์การบริหารจัดการของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยสู่โซเชียลแบงกิ้ง. *วารสารวิชาการเซาธ์อีสท์บางกอก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์),* 10(1), 51–66.

ธนาคารกสิกรไทย. (2568). *แนวนโยบายและการพัฒนาการให้บริการทางการเงินเพื่อรองรับความหลากหลายทางเพศ.* สืบค้นจากเว็บไซต์ธนาคารกสิกรไทย

ทิวากร ตันยะกุล. (2568). แนวทางการแก้ไขกฎหมายเพื่อคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศจากการเลือกปฏิบัติด้วยความเกลียดชัง. *วารสารกฎหมายและสิทธิมนุษยชน*, 4(1), 1–25.

Dawes, R. M., & Lofquist, L. H. (1984). *A psychological theory of work adjustment.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Roy, C., & Andrews, H. A. (1999). *The Roy adaptation model (2nd ed.).* Stamford, CT: Appleton & Lange.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Potential Efficacy of Brief Intervention for Risk of Substance Use among Thai Conscripts in Prachinburi Province

ประสิทธิภาพของการคัดกรองและการบำบัดแบบย่อสำหรับความเสี่ยงจากการใช้สารเสพติดและความเครียดในทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

Chitlada Reeaim[1*], & Rasmon Kalayasiri[2]

จิตรลดา รีเอี่ยม[1*], & รัศมน กัลยาศิริ[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chitlada Reeaim*
จิตรลดา รีเอี่ยม
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: numfon_postpet@hotmail.com

2. Rasmon Kalayasiri
รัศมน กัลยาศิริ
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: Rasmon.K@chula.ac.th

คำสำคัญ:
ความเครียด, พฤติกรรมการใช้สารเสพติด, แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่นๆ, การบำบัดแบบย่อ

Keywords:
Stress, Substance Abuse Behavior, Screening Tool for Experiences with Tobacco, Alcohol and Other Substances, Condensed Therapy

Article history:
Received: 09/07/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 23/12/2025

How to Cite:
Reiam, C. &. Kalayasiri, S. (2026). Potential Efficacy of Brief Intervention for Risk of Substance Use among Thai Conscripts in Prachinburi Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 212-228.

ABSTRACT

This research is descriptive research with the objective to study potential efficacy of brief intervention for risk of substance use among Thai conscipts in Prachinburi Province, to study the factors that are related to the substance use behavior of conscripts under the military unit in Prachinburi province and to compare stress and substance use behavior before and after the abbreviated therapy of conscripts Under the military unit in Prachinburi Province. Collect data from conscripts under the military unit of Prachinburi province who use drugs and are at risk of using drugs who have been drafted for a period of more than 3 months by collecting data 2 times (before and after brief intervention). The research tools used include a general information questionnaire, stress assessment form, Alcohol, Smoking, and Substance Involvement Screening Test (ASSIST). The statistics used in the analysis are descriptive statistics and inferential statistics

The results of the study showed that at least one substance use behavior (before and after brief intervention) 100.00 and 64.40 percent, respectively, which showed the effectiveness of brief intervention. The top 2 most used buses are alcoholic beverages, tobacco products, kratom and cocktail. There is a moderate risk. Most of the samples have a high level of pre-level of brief intervention (35.60 percent). After brief intervention, a low level of stress (51.10 percent). From the hypothesis test, it was found that stress is related to the drug use behavior of conscripts. The drug use behavior of conscripts under the military unit in Prachinburi Province decreased after receiving brief intervention statistically significant at the level of 0.05

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบำบัดแบบย่อ (Brief Intervention) ต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ของกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี และเพื่อเปรียบเทียบความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ก่อนและหลังการบำ บัดแบบย่อของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลจากทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรีที่มีการใช้สารเสพติดและมีความเสี่ยงจากการใช้สารเสพติดที่ได้รับการเกณฑ์ทหารมาเป็นระยะเวลามากกว่า 3 เดือน จำนวน 45 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง (ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบประเมินความเครียด แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่นๆ และการตรวจปัสสาวะ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน

ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการใช้สารเสพติดอย่างน้อยหนึ่งชนิด ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 100.00 และ 64.40 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพการบำบัดแบบย่อ โดยสารที่มีการใช้มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ เครื่องดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผลิตภัณฑ์ยาสูบ ใบกระท่อม สารผสมน้ำต้มใบกระท่อม และกัญชา โดยมีความเสี่ยงระดับปานกลาง มีความเครียดก่อนการบำบัดแบบย่อระดับสูง (ร้อยละ 35.60) หลังการบำบัดแบบย่อส่วนใหญ่มีความเครียดระดับน้อย (ร้อยละ 51.10) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเครียดก่อนการบำบัดแบบย่อระดับสูง (ร้อยละ 35.60) หลังการบำบัดแบบย่อมีความเครียดอยู่ในระดับน้อย (ร้อยละ 51.10) จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า อายุ ภูมิลำเนา รายได้ และความเครียดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้พฤติกรรมการใช้สารเสพติดและความเครียดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรีลดลงหลังได้รับการบำบัดแบบย่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยยังมีการคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นทหารเกณฑ์ ซึ่งวิธีการคัดเลือกมีทั้งสมัครใจและจับสลาก เมื่อบุคคลเหล่านั้นเข้ามาเป็นทหารเกณฑ์ต้องมีการปรับตัวในหลายๆเรื่องและในการปรับตัวมีโอกาสทำให้บุคคลต้องเจอกับปัญหาและส่งผลให้เกิดความเครียดในลำดับถัดมาได้ความเครียดที่เกิดขึ้นมากเกินไปส่งผลให้บุคคลยากที่จะรักษาสมดุลไว้ได้และมีผลกระทบต่อด้านร่างกายหรือด้านจิตใจ โดยอาจมีการใช้สารเสพติดเป็นหนึ่งในวิธีที่คลายความเครียด (คณิน จินตนาปราโมทย์ และพรชัย สิทธิศรัณย์กุล, 2562) สำหรับประเทศไทยพบว่า จากการสำรวจประชากรในปี 2562 ร้อยละ 0.7 ของประชากรอายุ 12-65 ปี ใช้เมทแอมเฟตามีนชนิดผลึกในปีที่ผ่านมา ขณะที่ร้อยละ 1.3 เคยใช้ยาเมทแอมเฟตามีน หรือยาบ้า รวมแล้วคิดเป็นจำนวนกว่าล้านคน (โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม, 2562) จากข้อมูลผลการปราบปรามยาเสพติดทั่วประเทศปี 2564 ของสำนักงาน

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ชี้ให้เห็นว่า ปริมาณของกลาง ยาเสพติดที่พบมากขึ้นจากปีที่ผ่านมาได้แก่ยาบ้ากัญชาและเฮโรอีน โดยปริมาณของกลางยาบ้าจำนวนสูงถึง 515.47 ล้านเม็ดเฮโรอีน 3,332 กิโลกรัมและกัญชาแห้ง 71,769 กิโลกรัม เนื่องด้วยในปัจจุบันเทคโนโลยีและกระบวนการผลิตยาบ้าถูกพัฒนาให้ก้าวหน้ามาก ขึ้นสามารถผลิตได้ในปริมาณมากขึ้นดังนั้น ราคาขายปลีกยาบ้าจึงถูกลงอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณเม็ดละ 30-50 บาทเท่านั้น จึงทำให้ผู้เสพเข้าถึงการใช้ยาเหล่านี้ได้ง่ายขึ้น (กนิษฐา ไทยกล้า, 2565)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการลดการใช้สารเสพติดในทหารเกณฑ์โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ทำการพัฒนาเครื่องมือ ASSIST ซึ่งเป็นแบบคัดกรองการใช้สารเสพติดในผู้ใหญ่สามารถคัดกรองผู้ใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่นๆและเผยแพร่ให้นานาชาติได้นำไปใช้ในหลากหลายสาขาอาชีพไม่เฉพาะแต่บุคลากรทางสาธารณสุขเท่านั้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2554) จากการศึกษาพบว่า การคัดกรองและการบำบัดแบบย่อมีผลทำให้ผู้ใช้ยาสูบ สุราและสารเสพติดตัวอื่น ๆ สามารถลดปริมาณการใช้ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการคัดกรองจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อทำการบำบัดแบบย่อที่สอดคล้องกับคะแนนของการคัดกรอง แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่น ๆ The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST) ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มีการบำบัดแบบย่อรวมในข้อคำถามมีความกระชับสามารถเข้าใจคำถาม และการคำนวณคะแนนได้ง่ายขึ้น มีบัตรสะท้อนกลับ (ASSIST Feedback Report Card) (พาตีเมาะ นิมา, และคณะ, 2561) หลังจากคัดกรอง และสามารถให้การบำบัดแบบย่อต่อได้ โดยผู้เข้ารับการบำบัดสามารถรับทราบคะแนนตนเองได้ รวมถึงการแนะนำและการช่วยให้ผู้ป่วยลดการขัดแย้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และมีเครื่องมือช่วยเหลือตนเองในการช่วยกระตุ้นเตือนให้ลดและเลิกสารเสพติด

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

กุนนที นวลสุวรรณ (2555) ได้กล่าวว่า การเข้ารับราชการเป็นทหารเกณฑ์จำต้องมีการ ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน รวมถึงการปรับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตน เพื่อให้ตนเองสามารถปฏิบัติตนได้ตามวินัยทหาร ตลอดช่วงเวลาการฝึกจึงเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเครียด (Stress) ซึ่งความเครียดถือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้เสมอ กับทุกคน ความเครียดเกิดได้ทุกแห่งทุกเวลา อาจจะเกิดจากสาเหตุภายนอก เช่น การย้ายบ้าน การเปลี่ยนงาน หรืออาจจะเกิดจากภายในตนเองเช่น ความต้องการเป็นหนึ่งหรือความเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ความเครียดเป็น ระบบเตือนภัยของร่างกายให้เตรียมพร้อมที่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การมีความเครียดน้อยเกินไปและมากเกินไปไม่ เป็นผลดีต่อสุขภาพ โดยความเครียดสามารถเกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัวหรือไม่มีทางหลีกเลี่ยง การที่มีความเครียดสะสมเรื้อรัง ทำให้เกิดอาการทางกาย และทางอารมณ์ซึ่งอาจส่งผลกระตุ้นในการใช้สารเสพติดได้

แบบคัดกรอง ASSIST (ASSIST Screening Test) เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับคัดกรองผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด เครื่องมือนี้พัฒนาขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์ใช้คัดกรอง

การใช้สารเสพติดเป็นหลัก แต่ก็สามารถใช้กับสารเสพติดชนิดอื่น ๆ เช่น สุราและยาสูบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความชุกของการใช้สารเสพติดเหล่านี้สูง เครื่องมือนี้จัดว่าเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่สุดหากต้องการที่จะคัดกรองการใช้สารเสพติดหลากหลายชนิด อย่างไรก็ตาม แบบคัดกรอง ASSIST นี้เน้นใช้กับสารเสพติด มากกว่าสุราหรือยาสูบ ทั้งนี้ เพราะเครื่องมือสำหรับใช้คัดกรองและการบำบัดแบบย่อสำหรับสารเสพติดที่ผิดกฎหมายในสถานพยาบาลปฐมภูมิมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับเครื่องมือที่ใช้กับสุราหรือยาสูบ วิธีการบำบัดแบบย่อในคู่มือเล่มนี้เน้นที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเสพติดตัวที่ใช้มากที่สุดหรือเกิดปัญหามากที่สุด (อาจบอกโดยตัวผู้รับบริการเองหรือจากคะแนนของ ASSIST) อย่างไรก็ตาม เทคนิคที่ใช้ในคู่มือนี้ก็สามารถใช้กับสุราและยาสูบโดยเฉพาะการใช้ร่วมกันได้ด้วย แม้ว่าอาจจะต้องใช้เวลานานมากกว่า 3 นาทีก็ตาม

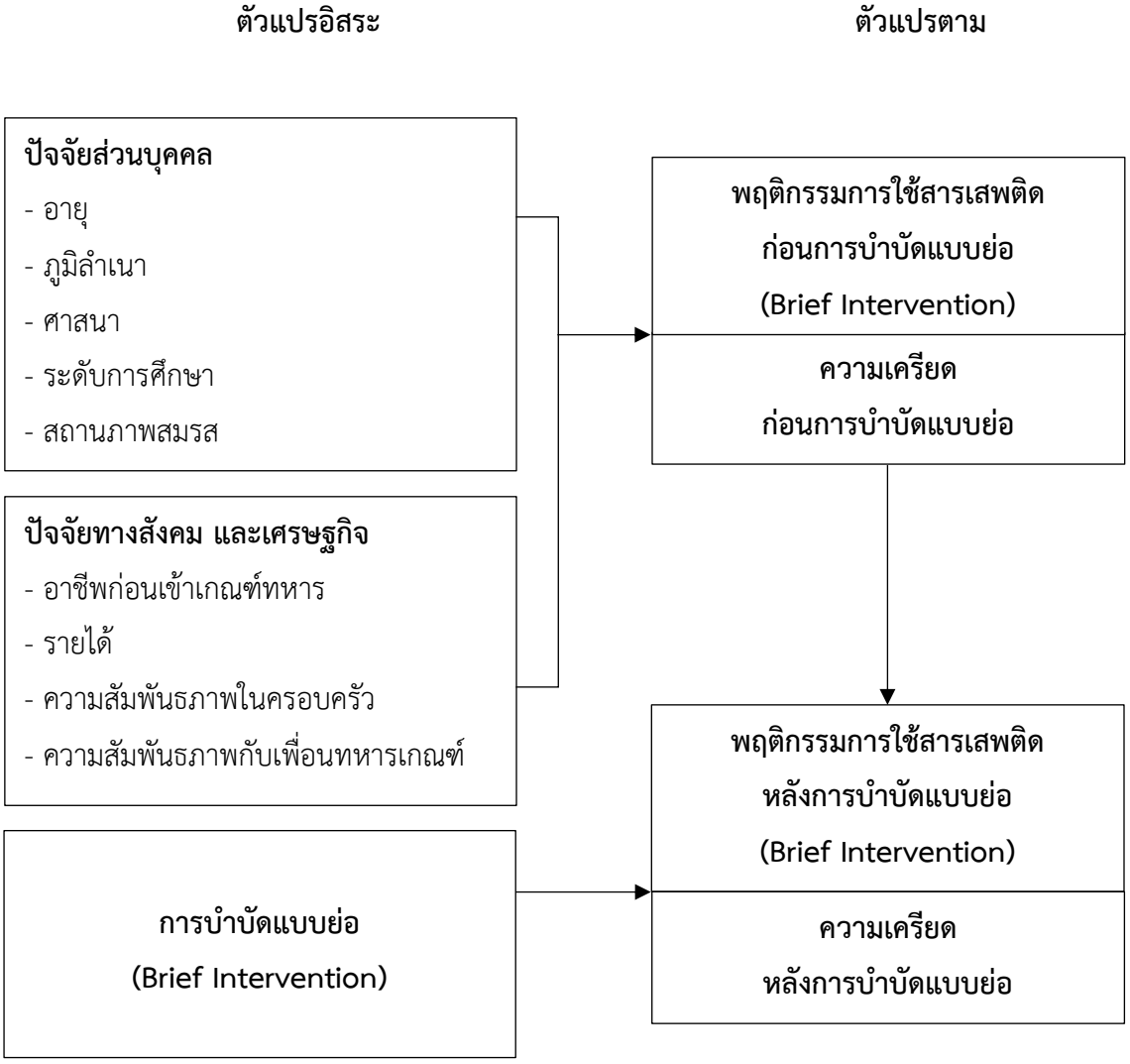
การบำบัดแบบย่อตามผลคัดกรอง ASSIST เป็นการบำบัดแบบย่อใช้เวลานาน 3 ถึง 15 นาที ในผู้รับบริการที่ได้รับการคัดกรองด้วยแบบคัดกรอง ASSIST โดยบุคลากรสุขภาพ แบบคัดกรอง ASSIST ใช้คัดกรองสารเสพติดทุกชนิด (ผลิตภัณฑ์ยาสูบ สุรา กัญชา โคเคน สารกระตุ้น กลุ่มแอมเฟตามีน ยากล่อมประสาท สารหลอนประสาท สารระเหย สารกลุ่มฝิ่น และสารเสพติดชนิดอื่น ๆ) และจำแนกคะแนนความเสี่ยง (เสี่ยงน้อย เสี่ยงปานกลาง หรือเสี่ยงสูง) ของสารเสพติดแต่ละชนิด คะแนนความเสี่ยงนี้จะบันทึกในบัตรรายงานผล (ASSIST feedback report card) ซึ่งจะเป็นข้อมูลเฉพาะตัวของผู้รับบริการเพื่อแจ้งคะแนนกลับให้ผู้รับบริการทราบ และแสดงปัญหาสุขภาพตามระดับความเสี่ยงนั้น ๆ การถามผู้รับบริการว่าสนใจจะทราบคะแนนของตนเองหรือไม่จะช่วยให้บุคลากรสุขภาพสามารถเริ่มต้นพูดคุย (ให้การบำบัดแบบย่อ) กับผู้รับบริการได้ในลักษณะที่ไม่เป็นการเผชิญหน้า ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลดีในการช่วยให้ผู้รับบริการที่มีความเสี่ยงปานกลางสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สารเสพติดได้ (Humeniuk RE, Dennington V and Ali RL., 2008)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ (Brief Intervention) ของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี โดยเก็บข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามผ่านการสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยแบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล แบบสอบถามปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม แบบสอบถามความเครียด แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่น ๆ (The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test) และการตรวจปัสสาวะในทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี โดยมีตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่ อายุ ภูมิลำเนา ศาสนา ระดับการศึกษาสถานภาพสมรส อาชีพก่อนเข้าเกณฑ์ทหาร รายได้ก่อนเข้าเกณฑ์ทหาร สัมพันธภาพในครอบครัว ความสัมพันธภาพกับเพื่อนทหารเกณฑ์ สภาพแวดล้อมในชุมชน หนี้สิน เงินออม และความเครียดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ พฤติกรรมการใช้สารเสพติดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ (Brief Intervention) ของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบำบัดแบบย่อต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ของกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

3. เพื่อเปรียบเทียบความเครียดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

4. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารเสพติดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

สมมติฐานการวิจัย

1. การบำบัดแบบย่อมีประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

2. ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางจิตสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลารับราชการ ความเครียด และการรับรู้การสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

3. ระดับความเครียดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี หลังได้รับการบำบัดแบบย่อแตกต่างจากก่อนการบำบัดแบบย่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาแบบเปรียบเทียบก่อน-หลัง โดยผู้วิจัยคัดกรองด้วยการใช้แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่น ๆ The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST) จากนั้นใช้แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบวัดความเครียดสวนปรุง แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่น ๆ The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST) และการตรวจปัสสาวะ โดยเก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง (ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรีที่มีการใช้สารเสพติดและมีความเสี่ยงจากการใช้สารเสพติดที่ได้รับการเกณฑ์ทหารมาเป็นระยะเวลามากกว่า 3 เดือน โดยมีเกณฑ์คัดเข้า 1) ชายไทยอายุ 20 ปีบริบูรณ์ 2) เข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ (Voluntary) โดยการเซ็นใบยินยอม 3) ผู้ที่สามารถพูดคุย สื่อสารและให้ข้อมูลได้ด้วยตนเอง 4) ทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้รับการเกณฑ์ทหารมาเป็นระยะเวลามากกว่า 3 เดือนที่ได้รับการประเมินด้วย ASSIST และคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง-สูง 5) ทหารเกณฑ์ที่มีการใช้สารเสพติดในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา และเกณฑ์คัดออก 1) ทหารเกณฑ์ที่ไม่สามารถเข้าร่วมวิจัยตลอดในช่วงเวลาที่กำหนด 2) ทหารเกณฑ์ที่มีโรคประจำตัว 3) ทหารเกณฑ์ที่มีผลข้างเคียงจากการใช้สารเสพติดจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยคำนวณขนาดตัวอย่าง (Sample size) โดยใช้สูตรคำนวณ G*power ซึ่งได้ขนาด

ตัวอย่าง 367 คน เนื่องจากขนาดตัวอย่างมีจำนวนมาก จึงเปลี่ยน effect size ตามคำแนะนำของ Cohen หลังจากเปลี่ยน effect size เป็น 0.5 คำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ 45 คน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้รวบรวมประเด็นคำถามที่ใช้ในการวิจัยต่าง ๆ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งออกได้ 5 ส่วน ดังนี้

1. แบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวน 5 ข้อประกอบด้วย ได้แก่ อายุ ภูมิลำเนา ศาสนา ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส

2. แบบสอบถามข้อมูลปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีจำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย อาชีพก่อนการเกณฑ์ทหาร รายได้ สัมพันธภาพกับเพื่อนทหารเกณฑ์ สัมพันธภาพในครอบครัว ผู้ที่พบเห็นหรือว่ามีการใช้สารเสพติดผิดกฎหมายในชุมชนหรือหมู่บ้าน และสารเสพติดที่พบเห็นหรือว่ามีการใช้ในชุมชนหรือหมู่บ้าน

3. แบบประเมินความเครียดด้วยของทหารเกณฑ์สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรี โดยมาจากการปรับสร้างเครื่องมือให้มีขนาดเล็ก เพื่อใช้ในการสำรวจอย่างรวดเร็วจากแบบทดสอบความเครียดสวนปรุงชุด 104 ข้อ (Suanprung Stress Test-104, SPST-104) และชุด 60 ข้อ (Suanprung Stress Test-60, SPST-60) โดย นพ.สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะผู้ร่วมวิจัยได้มีขั้นตอนในการดำเนินการปรับสร้างเครื่องมือให้เป็นแบบทดสอบความเครียดสวนปรุงชุด 20 ข้อ ดังต่อไปนี้

การสร้างเครื่องมือ

1) คณะวิจัยตั้งข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเครียดตามข้อมูล หรือตามทฤษฎีที่สามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ระดับความไวต่อความเครียด ที่มาหรือสาเหตุของความเครียด และอาการของความเครียด จำนวนทั้งหมด 245 ข้อ ซึ่งไม่บังคับให้ตอบทุกข้อ ผู้ตอบเลือกตอบเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

2) หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบ

3) ปรับปรุงข้อคำถามของแบบวัดความเครียดจนเหลือ 231 ข้อ

4) นำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลทั่วๆไปจำนวน 149 ข้อ

5) นำแบบทดสอบมาปรับปรุง และคัดเลือกเอาเฉพาะข้อคำถามที่เลือกตอบมาก คือ เลือกตอบ > 30% เหลือข้อคำถามจำนวน 104 ข้อ

6) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดแต่ละส่วน ซึ่งได้ค่า alpha มากกว่า 0.7 ขึ้นไป

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

1) นำแบบวัดที่ได้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลทั่ว ๆ ไป จำนวน 523 คนพร้อมกับวัดความตึงตัวของกล้ามเนื้อด้วยเครื่อง EMG biofeedback

2) หาความสัมพันธ์ระหว่างแบบวัดความเครียดแต่ละส่วนกับค่า EMG พบว่าทุกส่วนมีความสัมพันธ์กับเครื่องมือมาตรฐานที่ใช้อย่างมีนัยสำคัญ (P<0.05) แสดงว่าเครื่องมือที่สร้างขึ้น มีความเที่ยงตรง (Validity) สำหรับคนไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่น 95%

การแบ่งระดับความเครียดของเครื่องมือ

แบ่งระดับความเครียดของแบบวัดระดับความเครียดโดยใช้ Normalized T-Score อิงตามเกณฑ์ของค่า EMG biofeedback ซึ่งแบ่งระดับความเครียดออกเป็น 4 ระดับ คือ เครียดต่ำ เครียดปานกลาง เครียดสูง และเครียดรุนแรง

การปรับเครื่องมือให้มีขนาดเล็กลงพร้อมกับหาคุณภาพของเครื่องมือ

นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยสกัดตัวแปรให้เหลือน้อยที่สุดจะเหลือข้อคำถามจำนวนทั้งหมด 60 ข้อ โดยยังคงมีค่าความเชื่อมั่น Cronbach’s alpha reliability coefficient > 0.7 และยังคงความสัมพันธ์กับค่า EMG อย่างมีนัยสำคัญ (P<0.05) ได้เครื่องมือวัดความเครียดชุด 60 ข้อ (SPST-60) ซึ่งยังแบ่งการศึกษาเป็น 3 ส่วน เช่นเดียวกับแบบวัดชุด SPST-104 ข้อ

การปรับเครื่องมือให้มีขนาดเล็กที่สุดเพื่อใช้ในงานสำรวจอย่างรวดเร็ว

โดยนำตัวแปรที่ได้ในขั้นตอนที่ 4 เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับที่มาและอาการของความเครียดมาวิเคราะห์ปัจจัย ได้แบบวัดความเครียดมีจำนวนข้อคำถามเพียง 20 ข้อ โดยมีค่าความเชื่อมั่น Alpha 0.9110 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ EMG biofeedback (r=0.3775) P<0.05 แบบวัดความเครียดสวนปรุง ชุด 20 ข้อ มี คะแนนรวมไม่เกิน 100 คะแนน โดยผลรวมที่ได้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ

แบบคัดกรองประสบการณ์ในการใช้ยาสูบ สุรา และสารเสพติดตัวอื่น ๆ The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST)

โดยมีจำนวน 8 ข้อ พัฒนาโดยองค์การอนามัยโลก แปลภาษาไทยโดยสาวิตรี อัษณางค์ กรชัย และคณะ 2554 ทดสอบความน่าเชื่อถือในกลุ่มตัวอย่าง 1,047 คน อายุ 18-45 ปี มีค่าความตรงภายในระดับดี Cronbach’s alpha coefficient มากกว่า 0.80 มีความไว 0.93 และความจำเพาะ 0.71

การให้คะแนนและการแปลผล สำหรับสารเสพติดแต่ละชนิด รวมคะแนนที่ได้จากข้อคำถามที่ 2-7 เข้าด้วยกันไม่ต้องรวมคะแนนที่ได้จากคำถามที่ 1 หรือคำถามที่ 8 ในคะแนนส่วนนี้ หากได้คะแนนของสารทุกกลุ่ม (ยกเว้นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์)

0-3 คะแนน หมายถึง ระดับความเสี่ยงต่ำ คุณมีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพและปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดจากการใช้สารเสพติดในลักษณะปัจจุบันในระดับต่ำ

4-26 คะแนน หมายถึง ระดับความเสี่ยงปานกลาง คุณมีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพและปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดจากการใช้สารเสพติดในลักษณะปัจจุบันในระดับปานกลาง

27 คะแนน หมายถึง ระดับความเสี่ยงสูง คุณมีความเสี่ยงสูงต่อปัญหารุนแรงด้านสุขภาพและปัญหาอื่น ๆ (สุขภาพ สังคม การเงิน กฎหมาย สัมพันธภาพ) เนื่องจากการใช้สารเสพติดในลักษณะปัจจุบันของคุณและมีความเป็นไปได้ที่จะติดสารเสพติด

สำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หากได้ 0-10 คะแนน หมายถึง ระดับความเสี่ยงต่ำ 11-26 คะแนน หมายถึง ระดับความเสี่ยงปานกลาง และ 27 คะแนนขึ้นไป หมายถึงระดับความเสี่ยงสูง

การตรวจปัสสาวะ

โดยใช้วิธีการตรวจคัดกรองเบื้องต้น (Screening test) ด้วยเทคนิคอิมมูโนโครมาโทกราฟี (Immunochromatographic Assay) เป็นวิธีที่ง่าย รู้ผลเร็ว ใช้ระยะเวลาการตรวจ 5-10 นาที และมีความจำเพาะเจาะจง (Specificity) ของวิธี 95% โดยตรวจหาสารเสพติด คือยาบ้าและกัญชา เพื่อให้ทราบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยใช้สารเสพติดอย่างไรบ้าง รวมถึงติดตามการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

การบำบัดแบบย่อ (Brief Intervention)

การบำบัดแบบย่อตามผลคัดกรอง ASSIST ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 10 ขั้นตอน ได้แก่ Asking Feedback, Advice, Responsibility, Concerned, Good things, Less good things, Summarize and reflect, Concerned, Take-home materials โดยเน้นการบำบัดแบบย่อสำหรับสารเสพติดเพียงตัวเดียวที่มีคะแนนมากที่สุดเท่านั้น เพื่อมุ่งเน้นในการจัดการกับสารเสพติดตัวนั้น โดยสามารถวิเคราะห์และให้คำแนะนำได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประเมินผลที่ชัดเจนอีกด้วย โดยทั่วไปหมายถึงสารเสพติดที่ทำให้เกิดปัญหามากที่สุดแก่ผู้รับบริการ (จากการบอกโดยผู้รับบริการเองหรือจากคะแนน ASSIST) หรือสารเสพติดที่ใช้แบบฉีดเข้าเส้นเลือดดำ โดยใช้เวลา 3-15 นาที การบำบัดแบบย่อตามผลคัดกรอง ASSIST โดยใช้ในการบำบัดต่อเนื่องและการบำบัดสำหรับการใช้สารเสพติดหลายชนิด

1) Asking ถามผู้รับบริการว่าสนใจที่จะอยากทราบคะแนนแบบสอบถามของตนหรือไม่

2) Feedback ให้ข้อมูลคะแนนเฉพาะตัวแก่ผู้รับบริการ โดยใช้บัตรรายงานผล ASSIST

3) Advice ให้คำแนะนำวิธีการลดความเสี่ยงจากการใช้สารเสพติด

4) Responsibility ให้ผู้รับบริการรับผิดชอบในการตัดสินใจทางเลือกด้วยตัวเอง

5) Concerned ถามผู้รับบริการว่ากังวลกับคะแนนของตนมากน้อยเพียงไร

6) Good things ให้ชั่งน้ำหนักข้อดีของการใช้สารเสพติดเปรียบเทียบกัน

7) Less good things ข้อไม่ค่อยดีของการใช้สารเสพติด

8) Summarize and reflect สรุปและสะท้อนความเกี่ยวกับการใช้สารเสพติดของผู้รับบริการ โดยเน้นที่ “ข้อไม่ค่อยดี”

9) Concerned ถามผู้รับบริการว่ากังวลกับ “ข้อไม่ค่อยดี” มากน้อยเพียงไร

10) Take-home materials ให้เอกสารคู่มือกลับบ้านเพื่อเสริมการบำบัดแบบสั้น

แบบสอบถามส่วนที่ 1 และ 2 ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง

แบบสอบถามส่วนที่ 3 และ 4 ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยการอ่านให้ฟังและกรอกข้อมูลให้ได้ด้วยตนเอง

ภายหลังจากการสิ้นสุดตอบแบบสอบถาม การบำบัดแบบย่อ ทำโดยผู้วิจัยซึ่งได้รับความรู้พื้นฐานและฝึกทำการบำบัดแบบย่อจากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดแบบย่อ (brief intervention) จะมีการตรวจปัสสาวะร่วมด้วย โดยหากพบสารเสพติดในปัสสาวะ ข้อมูลจะเป็นความลับระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัยเท่านั้น จะไม่มีการเปิดเผยต่อผู้ใดก็ตามและจะใช้รหัสประจำโครงการวิจัยเท่านั้น โดยทั้งหมดนี้ใช้ระยะเวลาประมาณคนละ 30-45 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) ในการประมวลผลข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ จำนวน ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของข้อมูล และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistic) โดยใช้ T-test เพื่อเปรียบเทียบความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ, Chi-square โดยใช้ตาราง Crosstab ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติด และใช้ Logistic regression เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทำนายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงการทดสอบสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

ปัจจัยส่วนบุคคล	พฤติกรรมการใช้สารเสพติด (เครื่องดื่มแอลกอฮอล์)		X^2, df	p-value
	เสี่ยงต่ำ-กลาง	เสี่ยงสูง		
อายุ				
น้อยกว่า 22 ปี	9 (45.00)	11 (55.00)	4.907, 2	0.007*
22 ปี ขึ้นไป	17 (68.00)	8 (32.00)		
ภูมิลำเนา				
จังหวัดปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว	16 (57.10)	12 (42.90)	2.579, 2	0.002*
จังหวัดอื่นๆ	10 (58.80)	7 (41.20)		
ศาสนา				
พุทธ	23 (59.00)	16 (41.00)	2.456, 4	0.655
อื่นๆ	3 (50.00)	3 (50.00)		
ระดับการศึกษาสูงสุด				
มัธยมตอนปลายหรือต่ำกว่า	15 (62.50)	9 (37.50)	6.727, 6	0.347
สูงกว่ามัธยมตอนปลาย	11 (52.30)	10 (47.70)		
สถานภาพสมรส				
ไม่มีคู่ครอง	20 (54.00)	17 (46.00)	1.743, 4	0.783
มีคู่ครอง	6 (75.00)	2 (25.00)		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 แสดงการทดสอบสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

ปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อม	พฤติกรรมการใช้สารเสพติด (เครื่องดื่มแอลกอฮอล์)		X^2, df	p-value
	เสี่ยงต่ำ-กลาง	เสี่ยงสูง		
อาชีพก่อนการเกณฑ์ทหาร				
มีอาชีพ	24 (57.10)	18 (42.90)	5.349, 8	0.720
ไม่มีอาชีพ	2 (66.70)	1 (33.30)		
รายได้				
ต่ำกว่า 10,000 บาท	10 (66.70)	5 (33.30)	3.133, 6	0.012*
10,000 บาท ขึ้นไป	16 (53.30)	14 (46.70)		
ความสัมพันธ์กับเพื่อนทหารเกณฑ์				
ปานกลาง	3 (42.90)	4 (57.10)	1.790, 4	0.774
ดี	23 (60.50)	15 (39.50)		
ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว				
รักใคร่กันดี	22 (62.80)	13 (37.20)	4.660, 4	0.199
ไม่รักใคร่กัน	4 (40.00)	6 (60.00)		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 แสดงการทดสอบสมมติฐานของความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

ความเครียด	พฤติกรรมการใช้สารเสพติด (เครื่องดื่มแอลกอฮอล์)		X^2, df	p-value
	เสี่ยงต่ำ-กลาง	เสี่ยงสูง		
เครียดสูง	14 (56.00)	11 (44.00)	5.349, 8	0.004*
เครียดปานกลาง	12 (60.00)	8 (40.00)		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 แสดงการทดสอบสมมติฐานของการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารเสพติดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (เบียร์ ไวน์ เหล้า)	Mean ($\bar{x}$)	S.D.	t	p-value
ก่อนการบำบัดแบบย่อ	24	2.549	2.701	0.002*
3 เดือนหลังการบำบัดแบบย่อ	11	2.088	1.332	

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 แสดงการทดสอบสมมติฐานของการเปรียบเทียบความเครียดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อของทหารเกณฑ์สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรี

ความเครียด	Mean ($\bar{x}$)	S.D.	t	p-value
ก่อนการบำบัดแบบย่อ	2.859	0.169	2.928	0.004*
3 เดือน หลังการบำบัดแบบย่อ	3.384	0.183	2.017	

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

ผลการวิจัยพบว่า อายุและภูมิลำเนามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ทหารเกณฑ์ที่มีอายุน้อยมักอยู่ในช่วงวัยที่ยังขาดประสบการณ์ในการควบคุมตนเอง และมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าวัยที่มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการมนุษย์ที่ระบุว่าวัยต้นของการเป็นผู้ใหญ่เป็นช่วงที่มีความเปราะบางต่อพฤติกรรมเสี่ยง รวมถึงการใช้สารเสพติด (สุรศักดิ์ และคณะ, 2560) ในด้านภูมิลำเนา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรมเดิม เช่น สภาพชุมชน แหล่งอบายมุข และบรรทัดฐานทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของบุคคล ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ วราภรณ์ (2561) ที่พบว่า บุคคลที่มาจากพื้นที่ที่มีความชุกของการใช้สารเสพติดสูงมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้สารเสพติดมากกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

ผลการวิจัยพบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปัจจัยกำหนดทางสังคมของสุขภาพ (Social Determinants of Health) ที่ระบุว่าฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยง (WHO, 2014) งานวิจัยของ สมชาย และคณะ (2562) พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ต่ำมีแนวโน้มใช้สารเสพติดเพื่อคลายความเครียดจากปัญหาทางเศรษฐกิจและความไม่มั่นคงในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของทหารเกณฑ์ที่มีรายได้จำกัดและต้องเผชิญกับภาระค่าใช้จ่ายส่วนตัวและครอบครัว

ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

ผลการวิจัยพบว่า ความเครียดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความเครียดและการเผชิญปัญหา (Stress and Coping Theory) ของ Lazarus และ Folkman (1984) ที่อธิบายว่า เมื่อบุคคลไม่สามารถจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม อาจหันไปใช้พฤติกรรมหลีกเลี่ยง เช่น การใช้สารเสพติด นอกจากนี้ งานวิจัยของ พัชรี (2563) ที่ศึกษาในกลุ่มทหารและบุคลากรด้านความมั่นคง พบว่า ความเครียดจากการฝึก วินัย และการแยกจากครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการใช้สารเสพติดเพื่อบรรเทาความตึงเครียด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาครั้งนี้อย่างชัดเจน

ผลของการบำบัดแบบย่อต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดและความเครียด

ผลการวิจัยพบว่า หลังได้รับการบำบัดแบบย่อ พฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการบำบัดแบบย่อ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Miller และ Rollnick (2013) ที่ระบุว่าการบำบัดแบบย่อสามารถเพิ่มแรงจูงใจภายในและการตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการใช้สารเสพติด ส่งผลให้พฤติกรรมการใช้ลดลง ในทำนองเดียวกัน ผลการเปรียบเทียบระดับความเครียดก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ พบว่าความเครียดลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา และคณะ (2564) ที่พบว่า การบำบัดแบบย่อช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดการอารมณ์และการเผชิญปัญหา ส่งผลให้ระดับความเครียดลดลงควบคู่กับการลดพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

สรุป

จากจำนวนทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรีที่มีการใช้สารเสพติดและมีความเสี่ยงจากการใช้สารเสพติดที่ได้รับการเกณฑ์ทหารมาเป็นระยะเวลามากกว่า 3 เดือน จำนวน 45 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารเสพติดอย่างน้อยหนึ่งชนิด ก่อนและหลังการบำบัดแบบย่อ ร้อยละ 100.00 และ 64.40 ตามลำดับ ชนิดของสารที่ใช้มากที่สุด 5 อันดับแรกจะเป็นสารที่ถูกกฎหมายในปัจจุบัน ได้แก่ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผลิตภัณฑ์ยาสูบ ใบกระท่อม สารผสมน้ำต้มใบกระท่อม และกัญชา ก่อนการบำบัดแบบย่อกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเสี่ยงระดับกลาง สำหรับความเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรี 3 เดือน ส่วนหลังการบำบัดแบบย่อ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเสี่ยงระดับกลาง อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่า ทหารเกณฑ์สังกัดหน่วยทหารจังหวัดปราจีนบุรีมีความเสี่ยงในการใช้สารเสพติดลดลงหลังการบำบัดแบบย่อ โดยจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า อายุ ภูมิลำเนา รายได้ และความเครียดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้พฤติกรรมการใช้สารเสพติดและความเครียดของทหารเกณฑ์ สังกัดหน่วยทหารในจังหวัดปราจีนบุรีลดลงหลังได้รับการบำบัดแบบย่อ (Brief Intervention) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นที่พบความสัมพันธ์กับการใช้สารบางสารเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะยังไม่สามารถนำมาสรุปในภาพรวมได้ เนื่องจากขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สารนั้นๆ อาจจะยังมีจำนวนไม่มากพอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมตอนต้น มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดที่มากกว่าผู้ที่การศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และอนุปริญญา/ปวส. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจส่งเสริมกระบวนการให้ความรู้และเพิ่มการตระหนักถึงปัญหารวมถึงผลกระทบจากการใช้สารเสพติดให้กับเยาวชน

2. สำหรับกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้มีการปลดล็อคสารออกจากบัญชียาเสพติดมากขึ้น ทำให้การเข้าถึงสารได้ง่าย ควรมีการจำกัดการเข้าถึงสารให้เข้าถึงได้ยากขึ้น

3. สำหรับการศึกษาต่อยอดจากการวิจัยนี้ อาจมีเพิ่มกลุ่มควบคุม และเพิ่มขนาดตัวอย่างหรือหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้สารเสพติดเพิ่มเติมเพื่อที่จะสามารถหาความสัมพันธ์และปัจจัยทำนายการใช้สารเสพติดที่ผิดกฎหมายได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เพิ่มขนาดและความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น และขยายไปยังหน่วยทหารในจังหวัดหรือภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถสรุปผลในภาพรวมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงเพิ่มจำนวนผู้ที่ใช้สารแต่ละชนิดให้เพียงพอต่อการวิเคราะห์เชิงลึก

2. ศึกษาผลในระยะยาว (Longitudinal study) ควรติดตามพฤติกรรมการใช้สารเสพติดและระดับความเครียดในระยะยาว เช่น 6 เดือน หรือ 1 ปี หลังการบำบัดแบบย่อ เพื่อประเมินความคงอยู่ของผลลัพธ์และประสิทธิผลอย่างแท้จริงของการบำบัด

3. เปรียบเทียบรูปแบบการบำบัดที่แตกต่างกัน อาจศึกษาการเปรียบเทียบระหว่างการบำบัดแบบย่อกับรูปแบบการบำบัดอื่น ๆ เช่น การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม การบำบัดเชิงพฤติกรรม หรือการเสริมสร้างทักษะการจัดการความเครียด เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทหารเกณฑ์

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา ไทยกล้า. (2565). *สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทยและแนวโน้มการแพร่ระบาด.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

กุนนที นวลสุวรรณ. (2555). ความเครียด และวิธีการเผชิญความเครียดของพลทหารใหม่. วารสารพยาบาลทหารบก 2555; 132: 72-81.

คณิน จินตนาปราโมทย์, และพรชัย สิทธิศรัณย์กุล. (2562). ความเครียดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในทหารเกณฑ์. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*, 27(3), 45–58.

พัชรี. (2563). ความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของทหารและบุคลากรด้านความมั่นคง. *วารสารวิจัยด้านสุขภาพจิตและสังคม*, 11(2), 45–58.

พาตีเมาะ นิมา, และคณะ. (2561). การพัฒนาและประเมินผลแบบคัดกรอง ASSIST ในประชากรไทย. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ*, 12(2), 89–103.

วราภรณ์. (2561). อิทธิพลของบริบทชุมชนต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติด. *วารสารสาธารณสุขชุมชน*, 10(1), 55–68.

โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม. (2562). *รายงานผลการสำรวจสถานการณ์การใช้สารเสพติดในประเทศไทย ปี 2562.* กรุงเทพฯ: ผู้จัดทำ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2554). *คู่มือการคัดกรองและบำบัดแบบย่อด้วย ASSIST สำหรับบุคลากรสุขภาพ.* กรุงเทพฯ: สสส.

สมชาย, ร., ธนพล, ว., และกมล, น. (2562). ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการใช้สารเสพติดของกลุ่มแรงงานและทหารเกณฑ์. *วารสารสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์*, 14(3), 23–39.

สุพัตรา, ก., สมบัติ, ข., และนฤมล, จ. (2564). ผลของการบำบัดแบบย่อต่อความเครียดและพฤติกรรมการใช้สารเสพติด. *วารสารการพยาบาลและการสาธารณสุข*, 35(1), 89–102.

สุรศักดิ์, พ., อนันต์, ช., และวิภา, ส. (2560). *พัฒนาการมนุษย์กับพฤติกรรมเสี่ยงในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

Humeniuk, R. E., Dennington, V., & Ali, R. L. (2008). *The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test (ASSIST): Manual for use in primary care.* Geneva: World Health Organization.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping.* New York: Springer Publishing Company.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (2013). *Motivational interviewing: Helping people change (3rd ed.).* New York: Guilford Press.

World Health Organization. (2014). *Social determinants of health*. Geneva: World Health Organization.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Promote Students' Learning Skills with Three Wisdoms: Case Study of Students in Sathing Phra District, Songkhla Province

ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3: กรณีศึกษานักเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

Phra Adisak Vihitoo Chaisongkram[1]* & Phrametheevachirapirat[2]
พระอดิศักดิ์ วิชิโต ชัยสงคราม[1]* และ พระเมธีวชิราภิรัต[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Adisak Vihitoo Chaisongkram*
พระอดิศักดิ์ วิชิโต ชัยสงคราม*
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: mariochaisongkram101@gmail.com

2. Phrametheevachirapirat
พระเมธีวชิราภิรัต
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: phraborommatat@gmail.com

คำสำคัญ:
ส่งเสริมทักษะ, การเรียนรู้, นักเรียน, หลักปัญญา 3
Keywords:
Promoting Skills, Learning, Students, The Threefold Wisdom

Article history:
Received: 30/05/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 13/10/2025
Available online: 25/12/2025

How to Cite:
Chaisongkram, P.A.V. & Phrametheevachirapirat. (2026). Promote Students' Learning Skills with Three Wisdoms: Case Study of Students in Sathing Phra District, Songkhla Province. *Journal Dhamma for Life, 32*(1), 229-244.

ABSTRACT

This thesis has the following objectives: 1) To study the Threefold Wisdom (Punya 3) in Theravada Buddhism. 2) To study the learning skills of students in schools located in Sathing Phra District, Songkhla Province. 3) To promote the learning skills of students in schools located in Sathing Phra District, Songkhla Province using the Threefold Wisdom as a framework. This study employed a mixed-methods research design. The quantitative research involved high school students (upper secondary level) in Sathing Phra District, Songkhla Province, during the academic year 2025. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table, resulting in 196 participants from a population of 407 students. The qualitative research involved in-depth interviews with 10 experts (monks and lay scholars).

The research findings revealed that 1) Students' opinions regarding the promotion of learning skills using the Threefold Wisdom were, overall, at the highest level. When considering each aspect individually, it was found that Cintāmaya-paññā (wisdom through reflection) had the highest mean score, followed by Bhāvanāmaya-paññā (wisdom through development/practice), while Sutamaya-paññā (wisdom through hearing) had the lowest mean score. 2) The design of activities to promote learning skills in schools in Sathing Phra District was found to be consistent with Bloom's Taxonomy. The focus was on systematically developing all six domains of cognitive skills, including enhancing memory through the use of diverse media, fostering understanding through discussions and self-summarization, applying knowledge in real-life situations via simulated activities, and developing analytical skills through open-ended questioning. Furthermore, schools encouraged the synthesis of knowledge from multiple sources through integrated project-based learning and cultivated evaluative

thinking grounded in moral and ethical reasoning. Students engaged in real-world projects such as reducing plastic waste and producing bio-fermented liquids. They also participated in debate forums and Dhamma discussion activities, which enhanced their critical thinking skills and moral reasoning. This comprehensive approach helped students develop not only academic knowledge but also essential life skills, ethics, and the ability to live thoughtfully and wisely in contemporary society.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักปัญญา 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา 3) เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยหลักปัญญา 3 การศึกษานี้ได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2568 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 407 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง Krejcic and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 196 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 : กรณีศึกษานักเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจินตามยปัญญา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านภาวนามยปัญญา ส่วนด้านสุตมยปัญญา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนอำเภอสทิงพระได้รับการออกแบบอย่างสอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy) โดยเน้นการพัฒนาพุทธิพิสัย 6 ด้านอย่างครบถ้วน ทั้งการเสริมความรู้ความจำด้วยสื่อหลากหลาย การสร้างความเข้าใจผ่านการอภิปรายและสรุปบทเรียน การนำความรู้ไปใช้จริงในกิจกรรมจำลองสถานการณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการตั้งคำถามปลายเปิด นอกจากนี้ โรงเรียนยังส่งเสริมการสังเคราะห์ความรู้จากหลายแหล่งด้วยโครงงานบูรณาการ และฝึกการประเมินค่าด้วยเหตุผลเชิงคุณธรรม นักเรียนได้ลงมือทำโครงการจริง เช่น การลดขยะพลาสติกและผลิตน้ำหมักชีวภาพ พร้อมทั้งเปิดเวทีอภิปรายและกิจกรรมธรรมะถกแถลง เพื่อเสริมทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และคุณธรรมควบคู่กัน กระบวนการเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะชีวิต และจริยธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างสมดุลและยั่งยืน

บทนำ

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากอิทธิพลของเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน หนึ่งในแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมคือ "หลักปัญญา 3" ซึ่งประกอบด้วย "ปัญญาเชิงเหตุผล" (ปริยัติปัญญา) "ปัญญาเชิงปฏิบัติ" (ปฏิบัติปัญญา) และ "ปัญญาเชิงภาวนา" (ภาวนาปัญญา) (พระธรรมปิฎก, 2543) หลักปัญญา 3 เป็นแนวทางที่เน้นการเรียนรู้ทั้งในเชิงทฤษฎี การปฏิบัติ และการพัฒนาปัญญาภายใน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างนักเรียนให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และปรับใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุชาติ สุนทรเสณี, 2561) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพ หนึ่งในหลักการที่สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน คือ "หลักปัญญา 3" ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการฝึกฝนให้ผู้เรียนมีทักษะในการสังเคราะห์ข้อมูล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง การเรียนรู้เป็นการพัฒนาชีวิต ที่ทำให้ศักยภาพของบุคคลได้พัฒนาและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่ดีขึ้น และการเรียนรู้ถือเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาที่ต้องเรียนรู้ทักษะหลายๆด้าน เพื่อเป็นฐานในการขับเคลื่อนตนเอง ครอบครัว และสังคมประเทศชาติให้เกิดความเจริญมั่นคงในอนาคต โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อขัดเกลาชุมชนสังคมให้มีศักยภาพ ผ่านการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีความรู้ความสามารถพร้อมทักษะชีวิต ที่มีความคิดที่สร้างสรรค์ รู้เหตุ รู้ผล รู้จักพัฒนาตน ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ควบคู่กับหลักคุณธรรมและวิชาการ

ปัจจุบัน นักเรียนในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายมากมาย ทั้งจากการเรียนการสอนที่เน้นผลการสอบ การแข่งขันในระบบการศึกษา จนทำให้เกิดภาวะความเครียดนำสู่ปัญหาภัยเงียบให้กับนักเรียน ส่งต่อให้ปัจจุบันนักเรียนเกิดปัญหาภาวะสมาธิสั้นมากขึ้น ยังส่งผลกระทบให้นักเรียนขาดทักษะการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนและสังคมรอบข้าง จนเกิดเป็นปัญหา อีกทั้งสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้โลกมีการพัฒนาด้านวัตถุไปมากกว่าการพัฒนาจิตใจ นอกจากนี้ก็ยังมีบริบทของพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ของชนบทที่การศึกษาอาจไม่เท่าเทียมกับพื้นที่เมืองทำให้ได้รับทรัพยากรทางการศึกษาที่จำกัด ทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนยังไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ทั้งนี้ปัจจุบันปัญหาเพิ่มความรุนแรงทวีคูณมากขึ้น เนื่องจากการเรียนรู้ของนักเรียนในทางปฏิบัติยังขาดด้านคุณธรรมจริยธรรม การบูรณาการหลักปัญญา 3 เข้ากับการศึกษา ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้อย่างสมดุล ทั้งด้านการใช้เหตุผล การฝึกปฏิบัติจริง และการเสริมสร้างปัญญาผ่านการสะท้อนคิดและเจริญสติ ซึ่งสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนมากขึ้น (ไพศาล วิสาโล, 2562) ดังนั้น การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านหลักปัญญา 3 จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาและนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

แม้ว่าหลักปัญญา 3 จะเป็นแนวทางที่สามารถช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างสมดุล แต่การนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาไทยยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ ประการแรก การเรียนการสอนในปัจจุบันมักเน้นไปที่การท่องจำและการสอบวัดผลมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และปฏิบัติจริง (จุฬา จรรยา, 2563) ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสในการฝึกฝนปัญญาเชิงปฏิบัติและภาวนา ประการที่สอง ครูและผู้สอนจำนวนมากยังขาดแนวทางที่เป็นระบบในการบูรณาการหลักปัญญา 3 เข้ากับกระบวนการเรียนการสอน ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ (ไพศาล วิสาโล, 2562) ดังนั้น การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านหลักปัญญา 3 จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการศึกษาและพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบททางการศึกษาในปัจจุบัน การนำหลักปัญญา 3 มาใช้ในการเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ แต่ยังช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจที่ดีในทุกสถานการณ์ นำมาใช้ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความเครียดในการเรียนการสอนและช่วยแก้ปัญหาขาดทักษะการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนๆและคนรอบข้าง สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการที่จะส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเร่งด่วน ที่นักเรียนจำเป็นต้องมีการส่งเสริมอย่างยิ่งกับสังคมในยุคปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้มาปรับใช้นักเรียนของระดับชั้นมัธยมศึกษาในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยที่ได้คาดว่าจะสามารถนำมาใช้พัฒนานักเรียน ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง และรวมถึงสังคมประเทศชาติ ในการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกอนาคตได้อย่างมั่นคง ผ่านการเรียนรู้ทักษะที่สำคัญทั้งในด้านวิชาการและคุณธรรม ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนและพัฒนานักเรียนได้ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดประสิทธิภาพไปเป็นแนวทางการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อให้ดำเนินชีวิต ได้อย่างมีคุณภาพเหมาะสมต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปัญญา 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

หลักปัญญา 3 (Threefold Wisdom) เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท อธิบายกระบวนการเกิดปัญญาของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการรับรู้ข้อมูล การคิดวิเคราะห์ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติจริง (พระธรรมปิฎก, 2543)

สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การศึกษาเล่าเรียน หรือการรับข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ถือเป็นฐานสำคัญของการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์ทางปัญญา การเรียนรู้ในระดับนี้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐาน และสามารถจดจำเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ

จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา ไตร่ตรอง วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนใช้เหตุผลและวิจารณญาณในการทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาจินตามยปัญญาช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการสังเคราะห์องค์ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนหรือการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในเชิงพฤติกรรมและจิตใจ เป็นปัญญาที่นำความรู้และความคิดไปใช้ในชีวิตจริง พร้อมทั้งสะท้อนคิดและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาภาวนามยปัญญามีบทบาทสำคัญในการสร้างทักษะชีวิต สมาธิ ความรับผิดชอบ และคุณธรรมของผู้เรียน

จากแนวคิดดังกล่าว หลักปัญญา 3 จึงเป็นกรอบการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด และการปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน

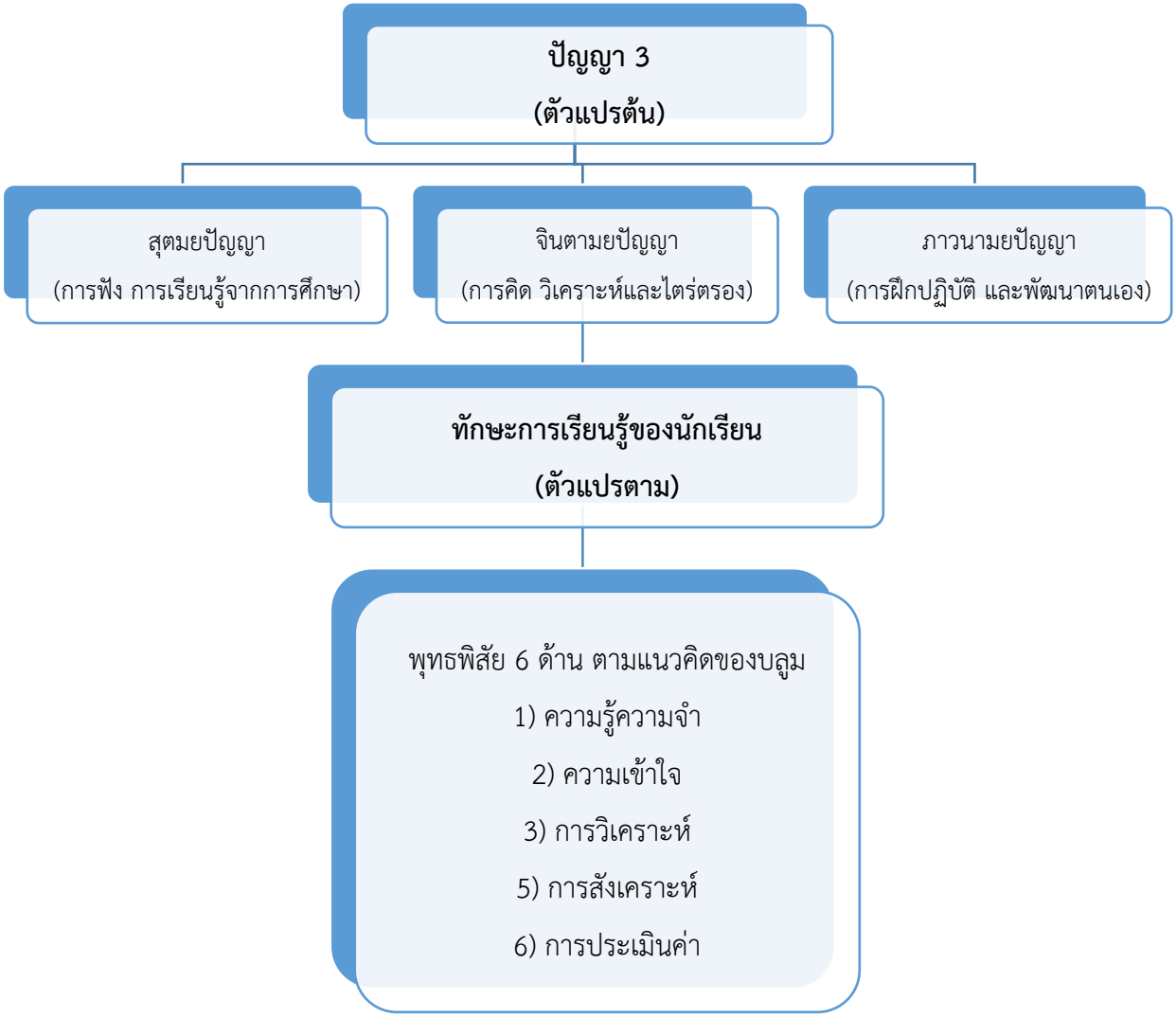
ทักษะการเรียนรู้เป็นความสามารถของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ทำความเข้าใจ ประยุกต์ใช้ วิเคราะห์และประเมินข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการด้านการศึกษาเห็นพ้องกันว่า การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการท่องจำเนื้อหา แต่ควรมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการคิดและการนำความรู้ไปใช้จริง

แนวคิดพุทธิพิสัย 6 ด้านตามทฤษฎีของบลูม (Bloom's Taxonomy of Cognitive Domain) ประกอบด้วย ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า เป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาปัญญาตามหลักปัญญา 3 อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ สุตมยปัญญาสัมพันธ์กับระดับความรู้ความจำและความเข้าใจ จินตามยปัญญาสัมพันธ์กับการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ และภาวนามยปัญญาสัมพันธ์กับการนำไปใช้และการประเมินค่า

การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการฟัง การคิด และการลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทชีวิต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยจำนวนมากให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดและการปฏิบัติเป็นฐาน งานวิจัยด้านพุทธปัญญาชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้สามารถส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การมีสมาธิ และคุณธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยด้านการศึกษาสมัยใหม่ยังพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การอภิปราย การทำโครงงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ช่วยยกระดับทักษะการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยหลักปัญญา 3 ในการวิจัยฉบับนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาหลักปัญญา 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

2) เพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

3) เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยหลักปัญญา 3

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ 1) การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียน 2) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาหรือความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน 3) จินตามยปัญญา คือ ปัญญาหรือความรู้อันเกิดจากการคิดวิเคราะห์ 4) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาหรือความรู้อันเกิดจากฝึกฝน หรือลงมือปฏิบัติ

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีทั้งหมด 2 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนสทิงพระวิทยา 2) โรงเรียนสทิงพระชนูปถัมภ์ ซึ่งในปีการศึกษา 2567 มีจำนวน 407 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล. 2567)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 196 คน ได้มาโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง เทียบหากลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, หน้า 607–610) จากนั้นใช้การสุ่ม แบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์แบบเจาะจงตัวแทนผู้บริหาร ตัวแทนครู ตัวแทนพระสอนศีลธรรม ของนักเรียนโรงเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จำนวน 10 รูป/คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2567 – มีนาคม พ.ศ.2568

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมจากข้อมูลจากหนังสือ ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารจากข้อมูล ได้แก่ หนังสือตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมสอดคล้องและเกี่ยวข้องกับส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 : กรณีศึกษานักเรียนในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตามวัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย กรอบแนวคิด และนิยามศัพท์ที่สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมนำมาสร้างแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิด และเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ตามกรอบแนวคิด โดยสร้างแบบสอบถามเป็นลักษณะแบบปลายปิด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือ

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) (พิสณุ ฟองศรี, 2550, หน้า 139)

3. ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณา

4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ได้ตรวจสอบ และเสนอแนะ ซึ่งผ่านการหาค่า IOC แล้วนำมาปรับปรุง และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้งเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำไปทดลองใช้ 30 ชุด โดยผ่านกระบวนการการหาความ เชื่อมั่นของเครื่องมือของแบบสอบถามทั้งฉบับตามรายละเอียด ดังนี้

4.1. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้ได้ทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient

4.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์นี้ไปจัดพิมพ์ และนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงเพื่อการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analyzed) ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าสถิติพื้นฐานคือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียน ในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยหลักปัญญา 3 โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนโดยใช้หลักปัญญา 3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 ท่าน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	86	43.90
หญิง	110	56.10
รวม	**196**	**100.00**

จากตารางที่ 1. พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีจำนวนทั้งสิ้น 110 คน คิดเป็นร้อยละ 56.10 และเป็นเพศชาย มีจำนวนทั้งสิ้น 86 คน คิดเป็นร้อยละ 43.90 น้อยที่สุด

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกระดับชั้น

ระดับชั้น	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ 4	64	32.70
มัธยมศึกษาปีที่ 5	69	35.20
มัธยมศึกษาปีที่ 6	63	32.10
รวม	**196**	**100.00**

จากตารางที่ 2. พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีจำนวนทั้งสิ้น 69 คน คิดเป็นร้อยละ 35.20 รองลงมา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนทั้งสิ้น 64 คน คิดเป็นร้อยละ 32.70 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนทั้งสิ้น 63 คน คิดเป็นร้อยละ 32.10

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

เกรดเฉลี่ย	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 2.00	57	29.10
มากกว่า 2.00	72	36.70
3.00 ขึ้นไป	67	34.20
รวม	**196**	**100.00**

จากตารางที่ 3. พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีเกรดเฉลี่ยมากกว่า 2.00 มีจำนวนทั้งสิ้น 72 คน คิดเป็นร้อยละ 36.70 รองลงมา มีเกรดเฉลี่ย3.00 ขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 67 คน คิดเป็นร้อยละ 34.20 และมีเกรดเฉลี่ยน้อยกว่า 2.00 มีจำนวนทั้งสิ้น 57 คน คิดเป็นร้อยละ 29.10

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 : กรณีศึกษานักเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3: กรณีศึกษานักเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

(n = 196)

การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา		ระดับการบริหารงาน		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
1.	ด้านสุตมยปัญญา	3.96	0.28	มาก
2.	ด้านจินตามยปัญญา	3.98	0.25	มาก
3.	ด้านภาวนามยปัญญา	3.97	0.26	มาก
	รวม	**3.97**	**0.16**	**มาก**

จากตารางที่ 4. พบว่า นักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 : กรณีศึกษานักเรียนในเขต อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 3.97, $S.D.$ = 0.16)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจินตามยปัญญา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 3.98, $S.D.$ = 0.25) รองลงมา คือ ด้านภาวนามยปัญญา ($\overline{X}$ = 3.97, $S.D.$ = 0.26) ส่วนด้านสุตมยปัญญา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\overline{X}$ = 3.96, $S.D.$ = 0.28) ตามลำดับ

ผลการศึกษาการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขตอำเภอสทิงพระจังหวัดสงขลาด้วยพุทธิพิสัย 6 ด้านตามแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy of Cognitive Domain)ดังนี้

1. ด้านความรู้ความจำ

วิธีการหรือกิจกรรมใดบ้างที่ช่วยให้นักเรียนสามารถจดจำเนื้อหาบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้นักเรียนจดจำเนื้อหาบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในจริตนิสัยของผู้เรียนควบคู่ไปกับหลักพุทธธรรม ผมมักแนะนำให้ครูนำหลักการของ "การฟัง การคิด และการปฏิบัติ" มาใช้ในชั้นเรียน เริ่มจากการฟังหรือการรับรู้ข้อมูลอย่างตั้งใจ จากนั้นให้เวลานักเรียนไตร่ตรองหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน และสุดท้ายให้มีการทบทวนผ่านกิจกรรม เช่น การสวดมนต์แปล บทเรียนในรูปแบบกลอน หรือการเล่นบทบาทสมมุติ เพื่อให้เกิดความจำที่ลึกซึ้ง ในเชิงพุทธธรรม เรียกว่า "ปัญญาที่เกิดจากการฟัง" (สุตมยปัญญา) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ผมเห็นว่าการสร้างความสงบในจิตใจผ่านการนั่งสมาธิก่อนเรียนเพียง 5 นาที จะช่วยให้นักเรียนมีสมาธิ และส่งผลต่อความจำในระยะยาวได้อย่างดีเยี่ยม อีกทั้งยังเสนอให้ครูใช้ตัวอย่างจากพระไตรปิฎกหรือชาดกประกอบการสอน จะทำให้เนื้อหามีชีวิตและน่าจดจำมากขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการพุทธศาสนา)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

การจดจำเนื้อหาไม่ใช่เรื่องของการท่องจำเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนั้นโรงเรียนของเราจึงสนับสนุนให้ครูใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งสื่อดิจิทัล บอร์ดเกมการศึกษา และอินโฟกราฟิกประกอบการสอน โดยเฉพาะในวิชาสังคมและวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้เรายังจัดโครงการ "ห้องเรียนมีชีวิต" ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มย่อย ซึ่งจากการประเมินผลย้อนหลัง นักเรียนสามารถจดจำเนื้อหาได้ลึกและแม่นยำกว่าการเรียนในรูปแบบบรรยายล้วน ๆ เราเชื่อว่าความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ โดยเฉพาะการใช้สื่อภาพเคลื่อนไหว หรือสื่อ VR (Virtual Reality) ในวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ก็ช่วยให้เด็กเห็นภาพ และจดจำข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน)

ด้านความเข้าใจ

แนวทางในการประเมินว่านักเรียน "เข้าใจ" เนื้อหา การประเมินความเข้าใจของนักเรียนในชั้นเรียนของผม ไม่ได้ใช้วิธีเดียวแต่ใช้หลายวิธีประกอบกันครับ เพราะนักเรียนแต่ละคนมีวิธีแสดงความเข้าใจไม่เหมือนกัน ผมมักเริ่มจากการสังเกตพฤติกรรมขณะเรียน เช่น การตั้งคำถาม การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็นระหว่างกิจกรรมกลุ่ม ถ้านักเรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับชีวิตประจำวัน หรือสามารถให้เหตุผลในสิ่งที่ตนคิดได้นั่นแสดงถึงความเข้าใจ ผมยังให้นักเรียนเขียนสรุปความรู้ในรูปแบบที่ตนถนัด เช่น เขียน Mind Map เขียนเรียงความ หรือเขียนสคริปต์การแสดงละครสั้นเพื่อถ่ายทอดแนวคิดในบทเรียน บางครั้งผมจะจัดกิจกรรมจำลองสถานการณ์ เช่น การโต้วาที หรือการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน โดยให้นักเรียนเสนอแนวทางแก้ไขตามหลักธรรมที่เรียน สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงระดับความเข้าใจได้อย่างชัดเจนกว่าการทำข้อสอบแบบเดิม (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มครูผู้สอน)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

สำหรับการประเมินความเข้าใจของนักเรียนประถม ผมใช้วิธีการที่เน้นการสื่อสารง่าย ๆ เช่น การถามนักเรียนให้เล่าเรื่องที่ตนเข้าใจจากชาดกหรือหลักธรรมที่สอนไป โดยให้เด็กเล่าเป็นภาษาของตนเอง หรือให้วาดภาพประกอบคำอธิบาย ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้เห็นว่าพวกเขาเข้าใจเนื้อหาเพียงใด ผมยังจัดกิจกรรม “ธรรมะเล่านิทาน” โดยให้นักเรียนสลับกันเล่าเรื่อง และตอบคำถามของเพื่อนในกลุ่ม เพื่อฝึกการฟัง การจับใจความ และการสื่อความเข้าใจ ผมยังใช้วิธีประเมินแบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยระหว่างเดินเล่นรอบโรงเรียน หรือหลังสวดมนต์ตอนเช้า เพราะเด็กจะกล้าพูดมากกว่าเวลาอยู่หน้าชั้นเรียน ทั้งนี้ การประเมินของผมจะเน้นการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม เช่น ความมีเมตตา ความอดทน หรือความรับผิดชอบ เพราะสิ่งเหล่านี้คือผลจากความเข้าใจธรรมที่แท้จริง (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน)

ด้านการนำไปใช้

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงหรือสถานการณ์จำลองในการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ผมมักเน้นกิจกรรมที่สะท้อน “ปัญญาเพื่อการดำรงชีวิต” โดยผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับสถานการณ์ร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น การจัดเวิร์กช็อปเรื่อง “ธรรมะกับการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์” ซึ่งให้นักเรียนเรียนรู้หลักสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จากอริยมรรค 8 แล้วเชื่อมโยงกับการใช้งานโซเชียลมีเดียอย่างมีคุณธรรม อีกกิจกรรมหนึ่งคือ “วิเคราะห์ปัญหาชีวิตจากหลักธรรม” โดยให้นักเรียนยกตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เช่น ปัญหาครอบครัว การเสพติด การรังแก แล้วลองใช้หลักธรรม เช่น เบญจศีล เบญจธรรม หรือพรหมวิหาร 4 มาช่วยวิเคราะห์และเสนอทางออก ซึ่งทำให้นักเรียนเห็นว่าหลักธรรมไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่สามารถ ประยุกต์ใช้ได้จริง ผมเชื่อว่าการจัดกิจกรรมเชิงชีวิตเช่นนี้ ทำให้ธรรมะกลายเป็นเครื่องมือที่มีชีวิต และปลูกฝังการคิดเป็นระบบแก่เยาวชนได้อย่างยั่งยืน (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการพุทธศาสนา)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

การส่งเสริมให้ครูทุกกลุ่มสาระจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการประยุกต์ใช้ความรู้กับสถานการณ์จริง โรงเรียนของเรามีโครงการ “วิชาการสู่ชุมชน” ที่ให้นักเรียนแต่ละระดับชั้นคิดกิจกรรมที่สามารถใช้ความรู้จากบทเรียนไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม เช่น นักเรียนวิทยาศาสตร์ออกแบบปุ๋ยอินทรีย์จากขยะอินทรีย์ในโรงอาหาร หรือนักเรียนกลุ่มภาษาไทยจัดนิทรรศการส่งเสริมการอ่านโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์อ่านหนังสือ นอกจากนี้ เรายังใช้กิจกรรม “สถานการณ์จำลอง” เช่น การประชุมสภานักเรียน การจำลองการเลือกตั้ง หรือการแสดงบทบาทเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในสถานการณ์โรคระบาด เพื่อให้นักเรียนฝึกวางแผน แก้ปัญหา และสื่อสารอย่างมีเหตุผล ซึ่งถือเป็นการฝึกทักษะชีวิตไปพร้อมกับการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ การออกแบบกิจกรรมเช่นนี้ช่วยลดช่องว่างระหว่าง “ความรู้ในตำรา” กับ “ชีวิตจริง” ซึ่งเป็นเป้าหมายการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน)

ด้านการวิเคราะห์

วิธีส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะ หรือเปรียบเทียบเนื้อหาได้ การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ผ่านการ “ตั้งคำถามและหาคำตอบร่วมกัน” โดยใช้สถานการณ์จริงมาเป็นฐานของกา รเรียนรู้ เช่น นำข่าวสารบ้านเมือง หรือกรณีปัญหาในชุมชนมาให้เด็ก ๆ วิเคราะห์ว่า สาเหตุของปัญหาคืออะไร มีผลกระทบกับใครบ้าง และแนวทางแก้ไขควรเป็นอย่างไร นอกจากนี้ ผมยังใช้เทคนิค “เปรียบเทียบสองมุมมอง” เช่น ให้นักเรียนเปรียบเทียบความคิดของบุคคลสองฝ่ายในประเด็นเดียวกัน แล้ววิเคราะห์ว่าใครใช้เหตุผลหนักแน่นกว่า ผมเชื่อว่าการฝึกให้เด็กตั้งคำถามของตัวเอง เช่น “จริงหรือ?” “เพราะอะไร?” และ “แล้วจะเกิดอะไรขึ้น?” คือพื้นฐาน

สำคัญของการคิดอย่างมีเหตุผล เรามีกิจกรรมเขียนบทความวิเคราะห์สั้น ๆ ทุกสัปดาห์ โดยให้นักเรียนเลือกหัวข้อเอง แล้ววิเคราะห์ด้วยหลักฐานและความคิดของตนเอง ซึ่งช่วยให้พวกเขากล้าคิด กล้าสื่อสาร และมีกรอบการคิดอย่างมีระบบ (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มครูผู้สอน)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

ในการเรียนธรรมศึกษาผมพบว่า การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่ช่วยให้นักเรียนเข้าถึงแก่นของหลักธรรม ผมจึงออกแบบกิจกรรมที่ไม่ใช่แค่ให้ท่องจำ แต่ให้เด็กได้แยกแยะความหมาย เช่น การให้ดูคลิปเหตุการณ์ข่าว แล้วถามว่าเราจะใช้หลักธรรมใดวิเคราะห์เรื่องนี้ ผมยังใช้กิจกรรม “ธรรมะถกประเด็น” โดยตั้งคำถามจากชีวิตจริง เช่น “การโกหกเพื่อรักษาน้ำใจ ถือว่าเป็นการผิดศีลหรือไม่” แล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายและนำเสนอความคิดเห็นในมุมต่าง ๆ พร้อมเหตุผลประกอบ วิธีนี้นักเรียนต้องใช้ความเข้าใจทั้งทางหลักธรรมและตรรกะในการวิเคราะห์ ผมยังให้นักเรียนทำ “ตารางเปรียบเทียบหลักธรรม” เช่น เปรียบเทียบระหว่างอริยสัจ ๔ กับหลักเหตุและผลในวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้สัมพันธ์และส่งเสริมกันได้ แม้ต่างสาขาวิชา กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เด็กเข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้ง และสามารถวิเคราะห์ได้ทั้งในระดับความคิดและพฤติกรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน)

ด้านการสังเคราะห์

โรงเรียนเคยจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนรวมองค์ความรู้จากหลากหลายแหล่ง เพื่อสร้างชิ้นงานหรือแนวคิดใหม่ ๆ ในการส่งเสริมการสังเคราะห์ความรู้ จัดกิจกรรมชื่อ “ธรรมะสร้างสรรค์” ซึ่งให้นักเรียนรวบรวมความรู้จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และเรื่องราวในชีวิตประจำวัน มาสร้างเป็นโครงงาน เช่น แต่งเพลงธรรมะ เขียนนิทานคุณธรรม หรือผลิตสื่อการเรียนรู้สำหรับเยาวชน การจัดกิจกรรมลักษณะนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความรู้หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศิลปะ หรือความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ผมยังใช้วิธีให้เด็กสร้าง "Mind Map ธรรมะ" ที่โยงความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับปัญหาสังคม เช่น ความโลภกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เด็กต้องคิดเชื่อมโยงหลายมิติ จึงฝึกทักษะการสังเคราะห์ได้อย่างดี ผมพบว่าเมื่อเด็กได้ลงมือสร้างชิ้นงานจากองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตัวเอง พวกเขาจะเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และเห็นคุณค่าของธรรมะในชีวิตจริงมากขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการพุทธศาสนา)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

โรงเรียนมีโครงการ "บูรณาการความรู้สร้างชุมชน" ที่เน้นให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลจากหลายกลุ่มสาระเพื่อแก้ปัญหาชุมชน เช่น การออกแบบโครงการอนุรักษ์น้ำโดยใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และสังคมศึกษา นักเรียนต้องสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ สัมภาษณ์ชาวบ้าน และออกแบบแผนงานจริง กิจกรรมนี้ไม่ได้สอนเพียงแค่เนื้อหา แต่ฝึกให้นักเรียนรู้จักการวิเคราะห์ข้อมูลหลากหลายและสังเคราะห์ออกมาเป็นแผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ เรายังจัดกิจกรรม "นิทรรศการสรุปบทเรียน" ท้ายภาคเรียน ให้นักเรียนจัดแสดงผลงานที่รวมองค์ความรู้จากหลายวิชา เช่น การจัดแสดงประวัติศาสตร์ผ่านศิลปะ หรือนำเสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์ผ่านละคร การสังเคราะห์แบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างเห็นผลชัดเจน (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน)

ด้านการประเมินค่า

โรงเรียนหรือมีการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกการประเมินความเหมาะสมของแนวคิดหรือพฤติกรรมอย่างมีเหตุผล โรงเรียนของเรามีกิจกรรมหลายรูปแบบที่เน้นให้นักเรียนฝึกการประเมินแนวคิดและพฤติกรรมอย่างมีเหตุผล หนึ่งในกิจกรรมหลักคือ “โครงการนักเรียนคิดดี ทำดี” ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่

พบบ่อยในโรงเรียน เช่น การช่วยเหลือกัน การกลั่นแกล้งกัน หรือการใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ นักเรียนจะต้องประเมินว่าแนวทางใดเหมาะสมที่สุด และอธิบายเหตุผลประกอบ นอกจากนี้ เรายังมีโครงการ “สภาเยาวชน” ซึ่งให้นักเรียนจำลองบทบาทผู้นำ เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของโรงเรียน โดยทุกแนวทางต้องมีการอภิปรายและประเมินความเหมาะสมก่อนนำไปปฏิบัติจริง เราเน้นย้ำเสมอว่านักเรียนต้องใช้ข้อมูล เหตุผล และคุณธรรมในการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงตามความรู้สึกหรือกระแสสังคม (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน)

และซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

จัดกิจกรรมที่เน้นการฝึกนักเรียนประเมินค่าอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในโครงการ "วิเคราะห์ข่าวรอบตัว" นักเรียนต้องเลือกข่าวที่เกี่ยวกับสังคมหรือสิ่งแวดล้อมมาเล่า และประเมินด้วยตัวเองว่า ข่าวนั้นสะท้อนพฤติกรรมหรือแนวคิดใดที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม พร้อมยกเหตุผลประกอบจากเนื้อหาที่เรียน เช่น หลักสิทธิมนุษยชนหรือหลักประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมีการอภิปรายกลุ่มในหัวข้อ “การตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อผู้อื่น” เช่น การทำโครงการของนักเรียนเอง โดยให้นักเรียนวิเคราะห์ผลดีผลเสียต่อชุมชนและเสนอแนวทางที่เหมาะสม ฉันพบว่าการฝึกให้เด็กตั้งคำถามเอง เช่น "สิ่งนี้ดีจริงหรือ?" "ผลกระทบระยะยาวคืออะไร?" ช่วยให้พวกเขามีวิธีคิดเชิงวิเคราะห์ และไม่ตัดสินเรื่องต่าง ๆ อย่างผิวเผิน (ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มครูผู้สอน)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3: กรณีศึกษานักเรียนในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 ในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในระดับมาก โดยพิจารณาแยกตามรายด้าน พบว่า ด้านจินตามยปัญญามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านภาวนามยปัญญา และด้านสุตมยปัญญามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สำหรับด้านสุตมยปัญญา พบว่า นักเรียนรู้สึกว่าการฟังช่วยทำให้เข้าใจเนื้อหาหรือทักษะใหม่ ๆ ได้ง่ายขึ้นสูงสุด แต่การนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ส่วนด้านจินตามยปัญญา นักเรียนสามารถสรุปข้อสรุปจากข้อมูลที่เรียนได้อย่างชัดเจน เชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชาได้ดี ขณะที่การวิเคราะห์ความถูกต้องของข้อมูลยังมีระดับต่ำกว่าในหมวดนี้ สำหรับด้านภาวนามยปัญญา นักเรียนสามารถติดตามความก้าวหน้าและปรับปรุงการเรียนรู้ได้ดี รวมถึงสามารถกลับมามีสมาธิหลังภาวะเครียดได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าความสามารถในการฝึกฝนจนชำนาญยังมีระดับค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นบ้าง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพร พิมพิศาล (2563) ซึ่งชี้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดของมาร์ซาโน จะทำให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านการคิดที่ดีขึ้น รวมถึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังเน้นว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฝึกทักษะการคิดและการประเมินผลทันทีหลังเรียน เป็นแนวทางที่ช่วยกระตุ้นความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ได้อย่างดี ขณะเดียวกัน งานของ พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร (2566) ที่ศึกษาพลวัตแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธปัญญา พบว่าการพัฒนาความสุขอย่างยั่งยืนในชีวิตต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาปัญญาทั้งสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา เช่นเดียวกับการส่งเสริมในงานศึกษานี้ที่มุ่งเน้นให้เกิดการประยุกต์ใช้ปัญญาทั้งสามอย่างสมดุล นอกจากนี้ งานของ กมลชนก โยธาจันทร (2565) พบว่า เจตคติต่อการเรียนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลโดยตรงต่อทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่งสนับสนุนแนวคิดว่าหากนักเรียนได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม จะสามารถพัฒนาทั้งความรู้และทักษะเชิงนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งสอดคล้องกับ พระมหาเทวินทร์ วรปญฺโญ (2563) ที่เน้นการพัฒนาสถานศึกษาให้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเน้นพัฒนาปัญญาในทุกมิติอย่างครบถ้วน ในด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเรียนรู้ งานของ พระบัวใส วงศ์จันทร์ทา (2567) พบว่าการ

ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ส่งเสริมให้นักเรียนมีความพอใจ มีความเพียร และมีความเอาใจใส่ในการเรียน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านการพิจารณาไตร่ตรอง ซึ่งสัมพันธ์กับภาวนามยปัญญาในงานวิจัยฉบับนี้อย่างใกล้ชิด สุดท้าย งานของ รพีพร พาตา (2566) ที่ศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักปัญญา 3 ก็ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมปัญญาโดยตรง จะช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และทำให้สถานศึกษามีความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน จากการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยหลักปัญญา 3 ในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทางการศึกษาในเชิงวิชาการ และเชิงพุทธปัญญาอย่างชัดเจน นักเรียนมีการพัฒนาทั้งการฟัง การคิดวิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง จะสามารถต่อยอดเป็นพลังในการสร้างนวัตกรรม การปรับตัวกับสังคมยุคใหม่ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณค่าอย่างยั่งยืนได้อย่างแน่นอน

ผลการศึกษาการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนในเขตอำเภอสทิงพระจังหวัดสงขลา ด้วยพุทธิพิสัย 6 ด้าน ตามแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy of Cognitive Domain)

การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยใช้พุทธิพิสัย 6 ด้าน ตามแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy of Cognitive Domain) เป็นกรอบพัฒนาการศึกษาที่มีความครอบคลุมทั้งการสร้างฐานความรู้ การพัฒนาความเข้าใจ การประยุกต์ใช้ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ในระดับความรู้ความจำ มีการเชื่อมโยงเนื้อหากับบริบทชีวิตจริง เช่น การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านเทคนิคเล่านิทานธรรมะ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมการจำ เช่น วิดีโอแอนิเมชันและแอปพลิเคชันการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพร พิมพิศาล (2563) ที่พบว่าการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายช่วยเสริมความจำและพัฒนาการคิดวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญ การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมทักษะทางการศึกษาของผู้เรียน โดยเฉพาะการเสริมสร้างความจำและการพัฒนาการคิดวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญ กิจกรรมหลากหลาย เช่น การเล่าเรื่อง การอภิปรายกลุ่ม การสร้างแผนที่ความคิด หรือการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยกระตุ้นประสาทสัมผัสหลายช่องทาง ทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน และทำ ทำให้ข้อมูลฝังลึกในความทรงจำของผู้เรียน นอกจากนี้ กิจกรรมเหล่านี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกแยกแยะ วิเคราะห์และประเมินข้อมูลจากหลากหลายแง่มุม การได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ลดการเรียนรู้แบบท่องจำ และสร้างความเข้าใจที่ยั่งยืน ด้านความเข้าใจมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแปลความหมาย อภิปราย และสรุปด้วยภาษาของตนเอง ผ่านกิจกรรม Think-Pair-Share การสร้างแผนที่ความคิด และละครสั้น เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพุทธปัญญาของ พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร (2566) ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการพัฒนาปัญญาในระดับจินตามยปัญญา การสร้างความสุขที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการเสพสิ่งภายนอก แต่เกิดจากการพัฒนาภายใน โดยเฉพาะการพัฒนาปัญญาในระดับจินตามยปัญญา ซึ่งหมายถึงการใช้การคิด พิจารณา ไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล การพัฒนาจินตามยปัญญาช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจโลกและชีวิตอย่างลึกซึ้ง มองเห็นความเชื่อมโยงของเหตุและผล และนำความรู้นั้นมาสร้างความสุขที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่ใช่ความหลงผิด กิจกรรมที่ส่งเสริม เช่น การตั้งคำถามปลายเปิด การอภิปรายเชิงเหตุผล การสรุปบทเรียนด้วยภาษาของตนเอง และการสะท้อนประสบการณ์ชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ปัญญาแท้จริง การที่ผู้เรียนสามารถพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ จะนำไปสู่ความพึงพอใจทางใจ ความสงบ และปัญญาที่มั่นคง สำหรับด้านการนำไปใช้ มีการออกแบบกิจกรรมเน้นการประยุกต์ เช่น ตลาดนัดจำลอง โครงงานบูรณาการ การทำโครงการลดขยะและกิจกรรมวิเคราะห์ข่าว ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การแก้ปัญหาจริง และส่งเสริมทักษะชีวิตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตรงกับผลการวิจัยของ กมลชนก โยธาจันทร (2565) ที่ชี้ว่าทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ต้องมาจากการจัด

กิจกรรมที่เชื่อมโยงชีวิตจริงอย่างชัดเจน ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมไม่สามารถเกิดจากการท่องจำหรือเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียวได้ แต่จำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงอย่างชัดเจน การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริบทชีวิต เช่น การจำลองสถานการณ์ทางสังคม การแก้ปัญหาชุมชน หรือการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้งานได้จริง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการวิเคราะห์ นักเรียนได้รับการฝึกคิดแยกแยะข้อมูล เปรียบเทียบ และตั้งคำถามเชิงลึก ผ่านการโต้วาที การวิเคราะห์ข่าว และการใช้แผนผัง Venn Diagram เพื่อเสริมการคิดวิพากษ์และเหตุผล ตรงกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการและ Problem-Based Learning ซึ่งงานวิจัยของพระมหาเทวินทร์ วรปญฺโญ (ชิณบุตร) (2563) ชี้ว่าส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนในสังคมยุคเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนมีพลังในการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของโลก การบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 ร่วมกับแนวทางสมัยใหม่ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรม ทำให้ผู้เรียนมีทักษะและจิตใจที่พร้อมรับมือกับความท้าทายในทุกบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ การส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้องเน้นสร้างทักษะที่ยืดหยุ่น เรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่เป็นการปลูกฝังทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการสังเคราะห์ เปิดโอกาสให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อสร้างชิ้นงานหรือแนวคิดใหม่ เช่น STEM Education และโครงการธรรมะสร้างสรรค์ กิจกรรมเหล่านี้พัฒนาทั้งความคิดสร้างสรรค์และการนำความรู้ไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระบัวใส วงศ์จันทร์ทา (2567) ที่พบว่าการผสานการเรียนรู้เชิงบูรณาการช่วยเสริมพลังการคิดและการพัฒนาตนเองของนักเรียน การเรียนรู้เชิงบูรณาการถือเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมพลังการคิดอย่างเป็นระบบและการพัฒนาตนเองของนักเรียน เพราะการเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายสาขา เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ภาษา และสังคมศาสตร์ ช่วยให้นักเรียนมองเห็นภาพรวมของปัญหา ฝึกการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขอย่างรอบด้าน ตัวอย่างเช่น กิจกรรม STEM Education หรือโครงงานชุมชน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ทั้งความรู้ ทักษะ และความคิดสร้างสรรค์อย่างกลมกลืน ที่เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างมั่นคงและยั่งยืน การเรียนรู้ลักษณะนี้ยังปลูกฝังการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย เปิดกว้างทางความคิด และสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนเติบโตได้เต็มศักยภาพในโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สุดท้าย ด้านการประเมินค่า นักเรียนได้รับการฝึกวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย วิพากษ์เหตุผล และตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม ผ่านกิจกรรมโต้วาที วิเคราะห์สถานการณ์จำลอง และการวิจารณ์เชิงคุณธรรม แนวทางนี้สอดคล้องกับการฝึกฝนโยนิโสมนสิการตามหลักพุทธธรรม และแนวทางการสร้างเยาวชนที่มีภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อสังคมที่รพีพร พาตา (2566) ได้นำเสนอในการพัฒนาสถานศึกษาด้วยหลักปัญญา 3 จากการวิเคราะห์ทั้งหมดนี้ การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตามพุทธิพิสัย 6 ด้านของบลูม ช่วยให้นักเรียนมีความรู้เชิงวิชาการ ทักษะชีวิต คุณธรรม และจิตสำนึกสังคมอย่างสมบูรณ์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และมีศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนในอนาคต นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานทั้งนวัตกรรมทางการศึกษาและหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถเสริมสร้างผู้เรียนให้เป็น "พลเมืองดี" ของสังคมได้อย่างแท้จริง

สรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยหลักปัญญา 3 พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจินตามยปัญญาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือภาวนามยปัญญา และสุตมยปัญญา ตามลำดับ สะท้อนถึงแนวโน้มว่านักเรียนในพื้นที่สามารถคิดวิเคราะห์ ใคร่ครวญ และฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักปัญญาได้ในระดับ ที่น่า

พอใจ กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนได้รับการออกแบบอย่างสอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy) ที่เน้นการพัฒนาพุทธิพิสัย 6 ด้านอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเสริมความรู้ความจำผ่านการใช้สื่อหลากหลาย การสร้างความเข้าใจผ่านกิจกรรมอภิปรายและการสรุปบทเรียนด้วยตนเอง การนำไปใช้ในชีวิตจริงด้วยกิจกรรมจำลองสถานการณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และการฝึกคิดอย่างมีเหตุผลผ่านการตั้งคำถามปลายเปิด การสังเคราะห์ความรู้จากหลายแหล่งผ่านโครงงานบูรณาการ และการประเมินค่าด้วยเกณฑ์เหตุผลทางคุณธรรมและจริยธรรม โรงเรียนได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลของการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

ควรส่งเสริมและออกแบบแผนพัฒนาทักษะการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักปัญญา 3 (สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา) ให้เป็นแนวทางสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการฟัง คิด วิเคราะห์ และปฏิบัติ เช่น ห้องเรียนมีชีวิต พื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ และห้องสมุดดิจิทัล

2. สำหรับครูผู้สอน

ควรพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักปัญญา 3 โดยเน้นกิจกรรม Active Learning เช่น การฟังวิเคราะห์ (สุตมยปัญญา) การคิดสังเคราะห์เนื้อหาใหม่ (จินตามยปัญญา) และการปฏิบัติฝึกทักษะจริง (ภาวนามยปัญญา)

ออกแบบกิจกรรมให้หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่ม โครงงานบูรณาการ และสถานการณ์จำลอง เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้เชิงลึกและการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

3. สำหรับนักเรียน

นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งการฟังที่เข้าใจ (Listening Skills) การคิดวิเคราะห์อย่างมีตรรกะ (Critical Thinking) และการลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง (Practice-Based Learning)

ควรมีการสะท้อนคิดหลังเรียน (Reflection) เพื่อกระตุ้นการพัฒนาจากประสบการณ์ตรง และสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. สำหรับหน่วยงานทางการศึกษาและชุมชน

หน่วยงานการศึกษาควรบูรณาการหลักปัญญา 3 เป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาทักษะในแผนยุทธศาสตร์สถานศึกษา และส่งเสริมโครงการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชน

ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกฟัง และฝึกปฏิบัติ เช่น โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การทำโครงการจิตอาสา หรือกิจกรรมวิถีชีวิตจริงที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ครบทั้ง 3 ระดับ

5. เพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยแนวทางปัญญา 3 ประสานในโรงเรียนชุมชน เขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

2) ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปัญญา 3 ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา เขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของนักเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักปัญญา 3

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก โยธาจันทร. (2565). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดลพบุรี* (วิทยานิพนธ์). สาขาวิชาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปิยะพร พิมพิศาล. (2563). *การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ตามแนวคิดของมาร์ซาโน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร. (2566). *รูปแบบการสร้างความสุขอย่างยั่งยืนด้วยพลวัตแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธปัญญา* (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบัวใส วงศ์จันทร์ทา. (2567). *การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสมบูรณ์สงฆ์ ไชยะบุลี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเทวินทร์ วรปญฺโญ (ชิณบุตร). (2563). *รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักพุทธบูรณาการ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Management Readiness Factors for Enhancing the Competitiveness of Hostel Businesses for Tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ปัจจัยความพร้อมในการบริหารเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล เพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Thiyada Soithongphong[1*], Naruechit Rakliang[2], Wachiraya Chaiwinij[3], & Pramote Sittijuk[4]

ธิญาดา สร้อยทองพงศ์[1*], นฤชิต รักเลี้ยง[2], วชิรญาณ์ ไชยวินิจ[3], & ปราโมทย์ สิทธิจักร[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thiyada Soithongphong*
ธิญาดา สร้อยทองพงศ์
Faculty of Business Administration and Accounting, Phitsanulok University, Thailand.
คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: thiyada_Soithong@plu.ac.th

2. Naruechit Rakliang
นฤชิต รักเลี้ยง
Faculty of Business Administration and Accounting, Phitsanulok University, Thailand.
คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: naruechit_Rakliang@plu.ac.th

3. Wachiraya Chaiwinij
วชิรญาณ์ ไชยวินิจ
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: wachiraya_Chaiwinij@plu.ac.th

4. Pramote Sittijuk
ปราโมทย์ สิทธิจักร
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pramotes@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ปัจจัยการพัฒนา, ขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Keywords:
Development Factors, Hostel Business Capability, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ABSTRACT

This research aimed to: (1) examine the management readiness factors and the capabilities of hostel businesses in promoting tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and (2) investigate the relationship between these readiness factors and the capabilities of hostel businesses in supporting tourism within the province. The sample consisted of 340 hostel business owners and employees, determined using Taro Yamane's formula with a 95% confidence level. Simple random sampling was employed, and data were collected through a questionnaire designed to explore factors influencing the development of hostel business capabilities in Phra Nakhon Si Ayutthaya. Data analysis was conducted using mean scores, standard deviations, and Pearson's correlation coefficients. The findings revealed that hostel businesses in the province exhibited a high overall level of management readiness. The highest-rated factor was personnel readiness, while the lowest was performance evaluation and quality control. The overall capability of hostels in promoting tourism was also rated high, with the ability to adapt marketing strategies being the strongest, and risk management the weakest. A significant correlation was found between personnel readiness and business capability. Furthermore, efficient operational systems and the adoption of appropriate technologies were found to play a crucial role in enhancing service quality.

Article history:
Received: 01/07/2025
Revised: 15/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 26/12/2025

How to Cite:
Soithongphong, T. et al. (2026). Management Readiness Factors for Enhancing the Competitiveness of Hostel Businesses for Tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*), 245-260.*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการและขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ ผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเทลจำนวน 340 คน โดยคำนวณจากสูตรของทาโรยามาเน โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพื่อศึกษาปัจจัย ที่ส่งผลต่อการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า ธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความพร้อมด้านการบริหารจัดการในภาพรวมระดับมาก โดยปัจจัยที่มีความพร้อมในระดับสูงสุดคือ ด้านบุคลากร และปัจจัยที่มีความพร้อมต่ำสุด คือ ด้านการวัดผล/ควบคุมคุณภาพขีดความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของธุรกิจโฮสเทล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีขีดความสามารถสูงสุด คือ การปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านที่มีขีดความสามารถต่ำสุด คือ ด้านการควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า ความพร้อมด้านบุคลากรมีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับขีดความสามารถของธุรกิจ รวมทั้งระบบการทำงานและการใช้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพบริการ

บทนำ

การเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ส่งผลให้ความต้องการที่พักในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจโฮสเทลที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นที่พักราคาประหยัดและเอื้อต่อการพบปะผู้คน ธุรกิจโฮสเทลในประเทศไทยเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2514 บริเวณถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร โดยมีนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 15–26 ปี ซึ่งนิยมเดินทางคนเดียว (ปัจจุบันประเทศไทยมีโฮสเทลประมาณ 2,000 แห่ง หรือร้อยละ 12.00 ของที่พักทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในจังหวัดท่องเที่ยวหลัก (พรรณมกร, 2559) ทั้งนี้ จากแนวโน้มการท่องเที่ยวแบบคน

เดียว (Solo Travel) ที่เพิ่มขึ้น โดยคิดเป็นร้อยละ 24.00 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด ส่งผลให้ธุรกิจโฮสเทลขยายตัวอย่างรวดเร็ว (Dempsey, 2015)

โฮสเทลมีการขยายตัวอย่างเด่นชัดในจังหวัดท่องเที่ยวสำคัญ หรือจังหวัดที่มีเศรษฐกิจดี รวมถึงพื้นที่ชายแดน โดย “โฮสเทล” หมายถึง ที่พักราคาประหยัดที่ให้บริการสิ่งจำเป็นพื้นฐาน เช่น เตียงนอน ห้องน้ำที่เก็บสัมภาระที่ปลอดภัย และอยู่ในทำเลที่เดินทางสะดวก ห้องพักมีทั้งแบบห้องเดี่ยวและห้องรวมลักษณะคล้ายหอพัก โดยมีพื้นที่ส่วนกลางเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าพัก โฮสเทลเป็นรูปแบบที่พักที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ โดยเฉพาะในยุโรปและอเมริกา และในประเทศไทยก็มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง เพราะใช้เงินลงทุนน้อยและไม่มีข้อจำกัดมากนัก เหมาะกับผู้ประกอบการรายย่อย โดยเฉพาะในจังหวัดท่องเที่ยวหลัก เช่น กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต เชียงใหม่ สงขลา และประจวบคีรีขันธ์ (วรพันธุ์ คล้ามไพบูลย์ และจิตติพันธ์ ศรีกสิกรณ์, 2559)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดนี้จึงมีโอกาสเติบโตสูง อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบหนักต่อโฮสเทลซึ่งมีห้องพักรวมและพื้นที่ใช้ร่วมกัน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการเว้นระยะห่างได้ นักท่องเที่ยวลดลง รายได้ลดขณะที่ต้นทุนยังคงสูง หลายแห่งต้องปิดตัวหรือหยุดชั่วคราว นอกจากนี้ ความต้องการความเป็นส่วนตัวและมาตรฐานสุขอนามัยที่สูงขึ้นหลังโควิดก็เพิ่มความท้าทายให้ธุรกิจนี้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการบริหารจัดการ การตลาดออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยี รวมถึงทุนในการปรับปรุงที่พัก จึงทำให้ธุรกิจโฮสเทลยังฟื้นตัวได้ช้า

ดังนั้น ผู้ประกอบการโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำของตนเอง เพื่อเสริมสร้างวิสัยทัศน์และทักษะในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบที่ชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมายของธุรกิจ นอกจากนี้ การสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดที่ตอบสนองต่อความต้องการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวยุคใหม่อย่างตรงจุด ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจโฮสเทลในพื้นที่ และนำไปสู่การเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการดำเนินธุรกิจโฮสเทล

โฮสเทลคือสถานที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่มีความสนใจเหมือนกัน โดยมีพื้นที่ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันระหว่างผู้เข้าพัก เช่น ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และห้องนั่งเล่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักในราคาย่อมเยา โฮสเทลมักให้บริการที่พักราคาประหยัดพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และตั้งอยู่ใกล้สถานีขนส่งสาธารณะ หรือในจังหวัดท่องเที่ยวยอดนิยม เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ และภูเก็ต จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปว่า ธุรกิจโฮสเทลคือกิจการที่จัดตั้งขึ้น

เพื่อให้บริการห้องพักชั่วคราวแก่บุคคลทั่วไป โดยมีค่าตอบแทน และลักษณะที่พักสามารถแบ่งตามระยะเวลาทำเล จำนวนห้องพัก และอัตราค่าห้องพัก ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับธุรกิจที่พักแรมเป็นพื้นฐานในการกำหนดความหมายของโฮสเทล โดยมีแบ่งโฮสเทลออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. Hostelling International คือ บ้านพักเยาวชนนานาชาติที่ให้บริการเฉพาะกลุ่ม เช่น เด็กผู้หญิง นักเรียน หรือครอบครัว 2. Independent Hostel คือ โฮสเทลที่จัดตั้งขึ้นจากแรงจูงใจทางธุรกิจ โดยมักตั้งอยู่ใน เมืองใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการที่พักราคาประหยัด Boutique/Design/Luxury Hostel คือ โฮสเทลที่ออกแบบมาเพื่อตอบโจทย์ 3. นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม โดยยังคงบรรยากาศของการพบปะแลกเปลี่ยน แต่เพิ่มความสะดวกสบาย เช่น จำนวนเตียงที่ลดลง เตียงขนาดใหญ่ขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีอาหารพร้อมให้บริการธุรกิจโฮสเทลในประเทศไทยยังมีศักยภาพเติบโต เนื่องจากประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการ ท่องเที่ยว (hub) โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้กรุงเทพฯ เป็นจุดเริ่มต้นก่อนเดินทางต่อไปยังประเทศอื่น ๆ (โชติรัตน์ อภิวัฒนาพงศ์, 2559) นอกจากนี้ โฮสเทลยังไม่ใช่ธุรกิจที่แข่งขันกันอย่างรุนแรง เพราะแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งช่วยดึงดูดลูกค้าให้กลับมาใช้บริการ และบางครั้งลูกค้าอาจเลือกลองพักโฮสเทลอื่น ๆ โดยความโดดเด่นสำคัญคือการแสดงความเป็นตัวของตัวเองของผู้ประกอบการ (อติพร สังข์เจริญ และ อมรรัตน์ อมรศิริชัยรัตน์, 2559)

ทฤษฎีปัจจัยการบริหารจัดการองค์กร 6 M

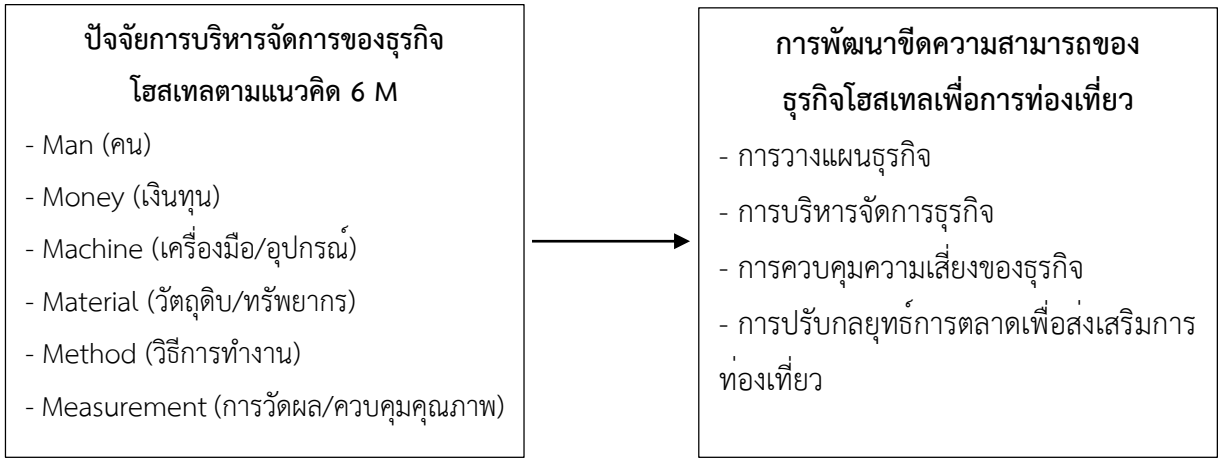
ในการบริหารธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจัยทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ บุคลากร เงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ วัตถุดิบและทรัพยากร วิธีการทำงาน และการวัดผลและควบคุมคุณภาพ สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความพร้อมและเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานได้ดังนี้ 1) บุคลากร (Man) ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและภาวะผู้นำของตนเองและทีมงาน โดยจัดอบรมและสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ความสามารถและมีทัศนคติที่ดีในการให้บริการ ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ 2) เงินทุน (Money) การวางแผนบริหารจัดการเงินทุนอย่างรัดกุม จะช่วยให้โฮสเทลสามารถจัดสรรงบประมาณ ได้เหมาะสมในทุกด้าน ทั้งการบำรุงรักษา ปรับปรุงสถานที่ และการทำการตลาด รวมถึงรองรับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดและโอกาสลงทุนใหม่ๆ 3) เครื่องมือและอุปกรณ์ (Machine) การจัดหาและดูแลเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ทันสมัยและมีคุณภาพ จะช่วยสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยแก่ผู้เข้าพัก เช่น ระบบเช็คอินอัตโนมัติ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และระบบรักษาความปลอดภัยภายในโฮสเทล 4) วัตถุดิบและทรัพยากร (Material) การเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่มีคุณภาพสำหรับการตกแต่งและให้บริการ พร้อมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การควบคุมสต็อกสินค้าและอุปกรณ์ทำความสะอาดจะช่วยรักษามาตรฐานและความพร้อมในการให้บริการอย่างต่อเนื่อง 5) วิธีการทำงาน (Method) การกำหนดขั้นตอนและมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน เช่น กระบวนการต้อนรับลูกค้า การจัดการข้อร้องเรียน และการทำความสะอาดห้องพักอย่างเป็นระบบ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความผิดพลาด และส่งเสริมการสื่อสารในทีมให้แก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว การวัดผลและควบคุมคุณภาพ (Measurement) การติดตามและประเมินผลการ

ดำเนินงาน รวมถึงรับฟังความคิดเห็นจากลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้โฮสเทลสามารถปรับปรุงบริการให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้คุณภาพและความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มสูงขึ้นในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงที่โลกเผชิญกับวิกฤตการณ์ COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการดำเนิน ชีวิตของคนไทย วิถีชีวิตแบบ “ปกติใหม่” (New Normal) ได้กลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พีรพัฒน์ ใจแก้วมา (2563) ได้สำรวจพฤติกรรมของคนไทยในยุคนี้ผ่านสื่อออนไลน์ พบว่ามีพฤติกรรม 3 รูปแบบที่โดดเด่น ได้แก่ พฤติกรรมที่เริ่มทำแล้วเลิก พฤติกรรมที่เริ่มทำแล้วยังคงรักษาต่อเนื่อง และพฤติกรรมที่เปลี่ยนจากสิ่งรองกลายเป็นสิ่งหลักในชีวิตประจำวัน ทั้งหมดนี้สัมพันธ์กับวิถีชีวิต สุขภาพ เศรษฐกิจ และกิจกรรมนันทนาการของคนไทยอย่างลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น การเรียนผ่านออนไลน์ การดูแลบ้านด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ยังคงอยู่ในระยะยาว สำหรับธุรกิจที่พักแรม โดยเฉพาะโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อมราวดี ไชยโย และเมทนี มหาพรหม (2563) ได้ชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากที่ผู้ประกอบการต้องเผชิญในช่วงนี้ การแพร่ระบาดของโรคได้หยุดชะงักกิจกรรมท่องเที่ยว ส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการวิกฤตอย่างเป็นระบบและมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน ช่วยให้ธุรกิจสามารถวางแผนและดำเนินการอย่างยืดหยุ่นเพื่อความอยู่รอด และเป็นฐานสำคัญในการฟื้นฟูธุรกิจให้เติบโตต่อไปได้อย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกัน เอกชัย ชำนินา (2563) ได้วิเคราะห์บทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวในช่วงวิกฤต โดยมาตรการต่าง ๆ เช่น การเลื่อนชำระภาษี ลดเงินสมทบประกันสังคม และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ช่วยบรรเทาผลกระทบและกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่สำคัญ เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ภาครัฐยังเน้นการอำนวยความสะดวกและสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจในพื้นที่ ในด้านการบริหารบุคลากร Chibuzor (2019) พบว่าการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพและความใส่ใจสุขภาพของพนักงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การฟื้นฟูองค์กรประสบความสำเร็จ การตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูเฉพาะกิจ ช่วยให้การตัดสินใจรวดเร็วและมีระบบ ในธุรกิจโฮสเทลขนาดเล็กในพระนครศรีอยุธยา แนวทางนี้ช่วยเพิ่มความคล่องตัวและลดอุปสรรคในกระบวนการฟื้นฟู ส่วนกรอบการทำงานเพื่อการวางแผนระยะยาว Mohamed & Dunya (2020) ได้แนะนำเครื่องมือในการจัดการกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคปกติใหม่ การเตรียมพร้อมและมองการณ์ไกลเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับธุรกิจชุมชน เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและสร้างโอกาสใหม่ ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณารวมกันแล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำเป็นต้องมุ่งเน้นที่การปรับตัวตามพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคปกติใหม่ การบริหารจัดการวิกฤตอย่างมีระบบ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และการดูแลบุคลากรควบคู่ไปกับการวางแผนระยะยาวที่มีวิสัยทัศน์ ทั้งหมดนี้จะช่วยสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนให้กับธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสนอผลการศึกษาปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการและขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเสนอความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ (เช่น บุคลากร ระบบงาน เทคโนโลยี ฯลฯ) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. ความพร้อมด้านบุคลากรของธุรกิจโฮสเทลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับขีดความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. การมีระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพและการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพบริการและขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจโฮสเทล

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 222 คน ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและรายชื่อธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2563 จากแหล่งข้อมูลออนไลน์ เช่น TripAdvisor, Agoda, Travel Hotels และ Google Maps รวมเป็นประชากรทั้งหมด 3,039 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล ได้แก่ ผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 340 คน โดยคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยอ้างอิงจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเทล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์การทำงานในธุรกิจโฮสเทล โดยลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

ส่วนที่ 2 ระดับการดำเนินการมีความพร้อมในปัจจัยการบริหารจัดการของธุรกิจโฮสเทล ตามทฤษฎี 6 M ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับมาก

3 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับปานกลาง

2 หมายถึงมีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับน้อย

1 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ระดับการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นผลลัพธ์ของความสามารถในการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผนธุรกิจ การบริหารจัดการธุรกิจ การควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ และการปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาในระดับมาก

3 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาในระดับปานกลาง

2 หมายถึงมีขีดความสามารถพัฒนาในระดับน้อย

1 หมายถึงมีขีดความสามารถพัฒนาในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบการสร้างแบบสอบถาม ให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. นำแบบสอบถามประเมินความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย (IOC) กับผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม จำนวน 3 คน โดยผลลัพธ์ที่ได้พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่าความตรงตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป

3. ทดลองใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งไม่ใช่กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีค่าเท่ากับ 0.911 ซึ่งสามารถนำแบบสอบถามไปรวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ผ่าน Google Form จำนวน 340 ชุด จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเท และคัดเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเทล ด้วยค่าความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ข้อมูลระดับการดำเนินการมีความพร้อมในปัจจัยการบริหารจัดการของธุรกิจโฮสเทล ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความพร้อมในการบริหารปัจจัยระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ข้อมูลระดับการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาได้ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาได้ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาได้ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาได้ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีขีดความสามารถพัฒนาได้ในระดับน้อยที่สุด

4. ทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดว่า “ปัจจัยการบริหารมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ด้วยค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการดำเนินการมีความพร้อมในปัจจัยการบริหารจัดการของธุรกิจโฮสเทล

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพร้อม	จัดลำดับ
1. Man (บุคลากร)	4.15	0.52	มาก	1
2. Money (เงินทุน)	3.95	0.60	มาก	4
3. Machine (เครื่องมือ/อุปกรณ์)	4.00	0.55	มาก	3
4. Material (วัตถุดิบ/ทรัพยากร)	3.90	0.57	มาก	5
5. Method (วิธีการทำงาน)	4.05	0.50	มาก	2
6. Measurement (การวัดผล/ควบคุมคุณภาพ)	3.85	0.58	มาก	6
รวมเฉลี่ย	**3.98**	**0.56**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความพร้อมของการดำเนินงานด้านปัจจัยการบริหารจัดการของธุรกิจโฮสเทลโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.56) โดยปัจจัยที่มีความพร้อมในระดับสูงสุดคือ Man (บุคลากร) ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.52) รองลงมาคือ Method (วิธีการทำงาน) ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.50) และ Machine (เครื่องมือ/อุปกรณ์) ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.55) ส่วนปัจจัยที่มีความพร้อมในระดับรองลงมาคือ Money (เงินทุน) ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.60) และ Material (วัตถุดิบ/ทรัพยากร) ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.57) สำหรับปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ Measurement (การวัดผล/ควบคุมคุณภาพ) ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.58)

สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับความพร้อมในปัจจัยการบริหารจัดการของธุรกิจ โฮสเทลเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านบุคลากร (Man) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.52) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พนักงานมีความเป็นมิตรและให้บริการด้วยใจ ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ พนักงานมีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงาน ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.51) และมีจำนวนบุคลากรเพียงพอ

ต่อการให้บริการ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.53) นอกจากนี้ยังพบว่าพนักงานได้รับการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.55) บุคลากรมีทัศนคติเชิงบวกต่อการทำงานร่วมกัน ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.56) และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.54) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ บุคลากรมีจิตสำนึกในงานบริการและเข้าใจความต้องการของลูกค้า ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.54)

ด้านวิธีการทำงาน (Method) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.50) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.47) รองลงมาคือ ขั้นตอนการให้บริการเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.49) และการสื่อสารภายในองค์กรมีประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.52) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการวางแผนงานและกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.53) การจัดการเวลาทำงานมีประสิทธิผล ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.54) และการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.55) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีกระบวนการแก้ไขปัญหาเมื่อลูกค้าไม่พึงพอใจ ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.56)

ด้านเครื่องมือ/อุปกรณ์ (Machine) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.55) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีอุปกรณ์เพียงพอสำหรับการให้บริการ ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ เครื่องมือและอุปกรณ์มีคุณภาพและปลอดภัย ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.51) และมีการดูแลรักษาอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.54) นอกจากนี้ยังพบว่าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับการบริการได้ดี ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.56) อุปกรณ์มีความทันสมัยและใช้งานง่าย ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.58) และมีระบบจัดเก็บและบริหารจัดการเครื่องมืออย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.57) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ระบบการใช้งานอุปกรณ์มีความสะดวกและเหมาะสมกับงาน ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.58)

ด้านเงินทุน (Money) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.60) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการวางแผนการเงินอย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.52) รองลงมาคือ มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.55) และเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.57) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.58) มีงบประมาณสำหรับพัฒนาบริการและปรับปรุงสถานที่ ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.59) และการบริหารจัดการหนี้สินเป็นไปอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.60) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการสำรองเงินทุนสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉิน ($\bar{x}$ = 3.70, S.D. = 0.60)

ด้านวัตถุดิบ/ทรัพยากร (Material) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.57) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพ ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ จัดหาวัตถุดิบตรงตามความต้องการลูกค้า ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.54) และมีระบบจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระเบียบ ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.56) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบก่อนนำไปใช้ ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.57) การบริหารจัดการของเสียอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.59) และมีการจัดเก็บและดูแล

รักษาวัตถุดิบอย่างถูกต้อง ($\bar{x}$ = 3.70, S.D. = 0.58) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีคลังเก็บวัตถุดิบที่สะอาดและเหมาะสม ($\bar{x}$ = 3.65, S.D. = 0.59)

ด้านการวัดผล/ควบคุมคุณภาพ (Measurement) พบว่า ในภาพรวมมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.58) ประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการประเมินผลการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ มีระบบติดตามคุณภาพการบริการ ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.53) และนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุงคุณภาพบริการ ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.55) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.56) การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรจากผลการวัดผล ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.57) และมีการรายงานผลและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพอย่างชัดเจน ($\bar{x}$ = 3.70, S.D. = 0.59) ส่วนประเด็นที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีรายงานผลการควบคุมคุณภาพในแต่ละรอบบริการ ($\bar{x}$ = 3.60, S.D. = 0.60)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับขีดความสามารถ	จัดลำดับ
1. การปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	4.25	0.44	มาก	1
2. การบริหารจัดการธุรกิจ	4.20	0.46	มาก	2
3. การวางแผนธุรกิจ	4.10	0.48	มาก	3
4. การควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ	4.00	0.50	มาก	4
รวมเฉลี่ย	**4.14**	**0.47**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.47) โดยด้านที่มีขีดความสามารถสูงสุด คือ การปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.44) รองลงมาคือ การบริหารจัดการธุรกิจ ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.46) และการวางแผนธุรกิจ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.48) ส่วนด้านที่มีขีดความสามารถต่ำสุด คือ การควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.50)

สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ธุรกิจโฮสเทลมีขีดความสามารถด้านการปรับกลยุทธ์การตลาดในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.44) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ การใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์ ($\bar{x}$ = 4.40, S.D. = 0.42) รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.43) และการออกแบบโปรโมชั่นและแพ็คเกจเพื่อกระตุ้น

การจอง ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.44) ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การวางแผนกิจกรรมส่งเสริมการขายร่วมกับหน่วยงานท่องเที่ยว ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.46) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้สอดคล้องกับแนวโน้มท่องเที่ยว ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.47) และการติดตามผลตอบรับจากลูกค้าเพื่อนำไปปรับปรุงกลยุทธ์ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.48) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนต่ำสุด คือ การวิเคราะห์คู่แข่งในตลาดเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.49)

ด้านการบริหารจัดการธุรกิจ พบว่า ธุรกิจโฮสเทลมีขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการธุรกิจในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.46) โดยประเด็นที่ได้คะแนนสูงสุด คือ การจัดสรรทรัพยากรบุคคลอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.44) รองลงมาคือ การบริหารจัดการเวลาและงานอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.45) และการใช้เทคโนโลยีช่วยในการบริหาร ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.47) ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมทีมงานให้เกิดความร่วมมือ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.48) และการประเมินผลการดำเนินงานของพนักงานเป็นประจำ ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.49) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนต่ำสุด คือ การจัดการกับความขัดแย้งภายในองค์กร ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.50)

ด้านการวางแผนธุรกิจ พบว่า ธุรกิจโฮสเทลมีขีดความสามารถด้านการวางแผนธุรกิจในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.48) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจน ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.45) รองลงมาคือ การตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.47) และการวางแผนงบประมาณสำหรับการดำเนินงาน ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.49) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการวิเคราะห์ตลาดและคู่แข่งอย่างละเอียด ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.50) และการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้สอดคล้องกับความต้องการนักท่องเที่ยว ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.52) ส่วนประเด็นที่ได้รับคะแนนต่ำสุด คือ การทบทวนและปรับปรุงแผนธุรกิจอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.53)

ด้านการควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ พบว่า ธุรกิจโฮสเทลมีขีดความสามารถด้านการควบคุมความเสี่ยงในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.50) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนสูงสุด ได้แก่ การวิเคราะห์ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับธุรกิจ ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.47) รองลงมาคือ การเตรียมแผนรับมือเหตุฉุกเฉินและวิกฤตต่าง ๆ ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.49) และการประกันภัยธุรกิจ ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.51) ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การอบรมพนักงานเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยง ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.52) การตรวจสอบและประเมินความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.53) และระบบการรายงานความเสี่ยงภายในองค์กร ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.54) ส่วนประเด็นที่ได้รับคะแนนต่ำสุด คือ การจัดสรรงบประมาณสำหรับการบริหารความเสี่ยง ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.55)

ผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ (Pearson's r) ระหว่างระดับความพร้อมด้านการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล สรุปได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความพร้อมด้านการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยระดับความสัมพันธ์แตกต่างกันไปตามปัจจัยย่อยในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านบุคลากรซึ่งได้รับการจัดลำดับความสำคัญสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.85 พร้อมกับค่า Sig. เท่ากับ 0.001 บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ในระดับสูงระหว่างความพร้อมของบุคลากรกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล ผลลัพธ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีบุคลากรที่มีความพร้อมและมีความสามารถเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มศักยภาพและความสำเร็จของธุรกิจ

ด้านวิธีการทำงานมีค่า r เท่ากับ 0.68 และค่า Sig. เท่ากับ 0.002 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ระบุว่าระบบและกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมการดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จได้มากขึ้น

ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์มีค่า r เท่ากับ 0.63 พร้อมค่า Sig. 0.004 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลางเช่นกัน สะท้อนว่าการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของธุรกิจ

ด้านเงินทุนมีค่า r อยู่ที่ 0.45 และค่า Sig. เท่ากับ 0.015 แสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลางถึงต่ำ บ่งชี้ว่าเงินทุนเป็นปัจจัยที่มีบทบาทช่วยเสริมศักยภาพของธุรกิจโฮสเทลแต่ไม่ได้เป็นปัจจัยหลักที่มีผลโดยตรงมากนัก

ด้านวัตถุดิบและทรัพยากรมีค่า r เท่ากับ 0.38 และค่า Sig. เท่ากับ 0.028 ซึ่งอยู่ในระดับความสัมพันธ์ต่ำถึงปานกลาง หมายความว่าการจัดการทรัพยากรยังคงมีผลต่อขีดความสามารถของธุรกิจแต่ในระดับที่จำกัดมากกว่า

ด้านการวัดผลและควบคุมคุณภาพ พบว่ามีค่า r เท่ากับ 0.25 และค่า Sig. เท่ากับ 0.045 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำ สะท้อนว่ากระบวนการวัดผลและควบคุมคุณภาพในขณะนี้ยังไม่มีผลกระทบอย่างชัดเจนต่อศักยภาพโดยรวมของธุรกิจโฮสเทล

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ระดับความพร้อมในการบริหารจัดการ และขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ธุรกิจโฮสเทลส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะในด้านบุคลากรซึ่งเป็นทรัพยากรหลักที่ส่งผลต่อคุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของลูกค้า ระบบการทำงานที่ชัดเจน และการใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาด และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาวศุกร์ บุญญะศานต์ และอัศวิน แสงพิกุล (2567) พบว่า โรงแรมต่างๆ ได้นำนวัตกรรมมาใช้ในธุรกิจโรงแรมในแผนกต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งแผนกงานส่วน

หน้า และแผนกแม่บ้านใช้นวัตกรรมในการอำนวยความสะดวกภายในห้องพักและการทำความสะอาด ส่วนฝ่ายขายและการตลาดเน้นนวัตกรรมด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสในการแข่งขันและการให้บริการของโรงแรมที่มีประสิทธิภาพให้แก่ลูกค้า อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านเงินทุนและทรัพยากร แม้จะมีความพร้อม แต่ยังไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ชี้วัดศักยภาพของธุรกิจได้อย่างชัดเจน ส่วนการประเมินผลและควบคุมคุณภาพยังมีข้อจำกัด อันเนื่องมาจากขาดระบบติดตามที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ส่วนในด้านขีดความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ธุรกิจโฮสเทลมีความสามารถโดยรวมในระดับที่ดี โดยเฉพาะการตลาดที่สามารถปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ช่วยเสริมความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรางค์รัตน์ เพิ่มพูนศรีศิลป์ และคณะ (2566) พบว่า โฮสเทลเป็นรูปแบบที่พักที่เน้นการแชร์พื้นที่ส่วนกลาง เช่น ห้องนอน ห้องน้ำ และห้องนั่งเล่น เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายและสร้างโอกาสให้ผู้พักได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยเพิ่มความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประหยัดที่มักใช้กรุงเทพฯ เป็นฐานก่อนเดินทางต่อ ส่งผลให้โฮสเทลกลายเป็นธุรกิจที่มีบทบาทและได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในตลาดท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความพร้อมด้านการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล พบว่า ความพร้อมด้านบุคลากรมีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับขีดความสามารถของกิจการ ขณะที่ระบบการทำงานและการใช้เทคโนโลยีก็มีบทบาทสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการให้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินทรา สังข์ทอง (2568) ที่พบว่า ความสามารถในการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลส่งผลโดยตรงในเชิงบวกต่อประสิทธิภาพทางการเงินของธุรกิจโรงแรม และการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ทำหน้าที่เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยเสริมให้ประสิทธิภาพดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างเต็มที่ กล่าวคือ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลควบคู่กับการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางการเงินและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในยุคที่เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรพัฒนาความสามารถในการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลควบคู่กับการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ เพื่อส่งเสริมการเติบโตและความยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัล

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการและขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความพร้อมในการบริหารจัดการกับขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบการและพนักงานธุรกิจโฮสเทลจำนวน 340 คน ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจโฮสเทลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมมีความพร้อมในการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีความพร้อมสูงสุด คือ ด้านบุคลากร ขณะที่ปัจจัยที่มีความพร้อมต่ำสุด คือ ด้านการวัดผลและควบคุมคุณภาพ ส่วนขีดความสามารถใน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของธุรกิจโฮสเทลก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยมีจุดแข็งด้านการปรับกลยุทธ์การตลาดและจุดอ่อนด้านการควบคุมความเสี่ยงของธุรกิจ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความพร้อมกับขีดความสามารถ พบว่า ความพร้อมด้านบุคลากรมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับขีดความสามารถของธุรกิจ นอกจากนี้ ระบบการทำงานและการใช้เทคโนโลยียังมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพบริการของโฮสเทล จึงมีคุณค่าเชิงวิชาการในการเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจโฮสเทลในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระบบบริหารจัดการ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อส่งเสริมขีดความสามารถของผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันและสนับสนุนการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรมีความพร้อมในระดับสูงและส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทล จึงควรมีการส่งเสริมและพัฒนาทักษะของบุคลากรในด้านการบริการ การสื่อสารภาษาต่างประเทศ การใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อรักษามาตรฐานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านการวัดผลและควบคุมคุณภาพซึ่งมีระดับความพร้อมต่ำ ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบประเมินผลภายใน เช่น การวัดความพึงพอใจของลูกค้า การตรวจสอบมาตรฐานบริการอย่างสม่ำเสมอ และการประเมินผลการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์เพื่อช่วยให้สามารถปรับปรุงบริการได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ควรพิจารณายกระดับการควบคุมความเสี่ยงทางธุรกิจ ซึ่งเป็นด้านที่ธุรกิจยังมีขีดความสามารถต่ำ ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้ประกอบการในด้านการจัดการความเสี่ยง การวางแผนรับมือกับเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น ภัยพิบัติหรือวิกฤตเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะเชิงสาธารณะและเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และงบประมาณเพื่อส่งเสริมศักยภาพของธุรกิจโฮสเทล โดยเฉพาะในด้านการจัดการคุณภาพ การตลาดดิจิทัล และการบริหารความเสี่ยง

2. ควรจัดให้มี เครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เทคนิคการบริหารจัดการ และกลยุทธ์การตลาดที่ประสบความสำเร็จ

3. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวควรร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการโฮสเทล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรขยายขอบเขตของการศึกษาไปยังธุรกิจประเภทอื่นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ หรือโรงแรมขนาดเล็ก เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขีดความสามารถในการแข่งขัน

2. ศึกษาเชิงลึกในรูปแบบคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเข้าใจบริบทของการบริหารจัดการธุรกิจโฮสเทลในแต่ละพื้นที่

3. พัฒนาแบบจำลองเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขัน

4. ควรพิจารณาศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น โควิด-19 ต่อความยืดหยุ่นและการปรับตัวของธุรกิจโฮสเทล

เอกสารอ้างอิง

ดาวศุกร์ บุญญาศานต์ & อัศวินแสงพิกุล. (2567). นวัตกรรมแห่งการพัฒนานวัตกรรมบริการในธุรกิจโรงแรม *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ทบทวน*, 7(3), 179–192.

โชติรัตน์ อภิวัฒนาพงศ์. (2559). *โฮสเทล...ทางเลือกใหม่ของเหล่าแบ็กแพ็กเกอร์.* ค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2567, จาก https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/431752.

วรพันธ์ คล้ามไพบูลย์, และ จิตติพันธ์ ศรีกสิกรณ์. (2558). *The Hostel Bible (พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพฯ: ซูเปอร์กรีน สตูดิโอ.

สิรินทรา สังข์ทอง. (2568). อิทธิพลของความสามารถในการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลต่อประสิทธิภาพทางการเงินของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย. *Arts of Management Journal*, 9(1), 102–126.

สุรางค์รัตน์ เพิ่มพูนศรีศิลป์, ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง, และสโรชินี ศิริวัฒนา. (2566). แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจโฮสเทลในยุควิถีใหม่. *วารสารรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 6(2), 142–152.

อติพรสังข์เจริญ และอมรรัตน์ อมรสิริชัยรัตน์. (2559). *เดอะยาร์ด โฮสเทล กรุงเทพฯ.* ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2567, จาก https://porlaewdeethecreator.com/the-yard-hostel-bangkok

Dempsey, C. (2015). Visa Global Travel Intentions Study 2015. Retrieved September 20, 2021, from https://www.pata.org/wp-content/uploads/2015/05/PGIC2015-CarolineDempsey.pdf.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Promoting Happiness from Vipassana Meditation Practitioners of the Vipassanathura Institute at Mahachulalongkornrajavidyalaya University

แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrabaidika Apichart Abhijāto Tohthea[1*], & Thanee Suwanprateep[2]

พระใบฎีกาอภิชาต อภิชาโต โต๊ะเตะ[1*], & ธานี สุวรรณประทีป[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrabaidika Apichart Abhijāto Tohthea*
พระใบฎีกาอภิชาต อภิชาโต โต๊ะเตะ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: aphichat.toh@mcu.ac.th

2. Thanee Suwanprateep
ธานี สุวรรณประทีป
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: thanee_Suwan@gmail.com

คำสำคัญ:
ความสุข, วิปัสสนากัมมัฏฐาน, สติปัฏฐาน 4

Keywords:
Happiness, Vipassanā Meditation, Four Foundations of Mindfulness

Article history:
Received: 09/07/2025
Revised: 20/09/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 26/12/2025

How to Cite:
Tohthea, P. & Suwanprateep, T. (2026). Guidelines for Promoting Happiness from Vipassana Meditation Practitioners of the Vipassanathura Institute at Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Journal Dhamma for Life, 32(1), 261-274.*

ABSTRACT

This research aimed to: (1) examine happiness derived from the practice of Vipassanā meditation, (2) study the Vipassanā meditation practices of the Institute of Vipassanā Dhura, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and (3) propose guidelines for promoting happiness through Vipassanā meditation practice at the Institute of Vipassanā Dhura, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The study employed a qualitative research methodology, collecting data through in-depth interviews with purposively selected key informants. The participants consisted of 18 monks/persons categorized into four groups: three administrators of the Institute of Vipassanā Dhura, five Vipassanā meditation teachers, three experts in Vipassanā meditation, and seven meditation practitioners. The research instrument was a semi-structured in-depth interview, and the data were analyzed using descriptive content analysis.

The findings revealed that Vipassanā meditation practice is a significant process for enhancing both physical and mental well-being. The happiness derived from the practice can be classified into four levels: happiness from moral discipline (sīla), concentration (samādhi), wisdom (paññā), and liberation (vimutti-sukha), which represents a stable and enduring form of happiness unaffected by worldly conditions. The meditation approach of the Institute emphasizes the practice of the Four Foundations of Mindfulness (satipaṭṭhāna 4), grounded in three essential principles: ardent effort (ātāpī), clear comprehension (sampajañña), and mindfulness (sati). This practice leads to insight into the Three Characteristics of

existence: impermanence (anicca), suffering (dukkha), and non-self (anattā). Furthermore, the promotion of happiness through Vipassanā meditation requires supportive internal and external conditions. The knowledge synthesized from this research comprises seven key components: practice based on the Four Foundations of Mindfulness, internal supportive qualities (ātāpī, sampajañña, and sati), external supportive conditions (sappāya 7), principles of spiritual friendship (kalyāṇamittatā 7), the Five Hindrances (nīvaraṇa 5), the Ten Mental Bondages (palibodha 10), and happiness derived from Vipassanā meditation practice. These factors function as essential mechanisms for cultivating wisdom that enables practitioners to perceive mind and body as they truly are, leading to genuine liberation from suffering and sustainable happiness along the path of the Noble Eightfold Path.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน (2) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ (3) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 18 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันวิปัสสนาธุระ 3 รูป พระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3 รูป และผู้ปฏิบัติธรรม 7 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความสุขทั้งทางกายและจิตใจ โดยความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติสามารถจำแนกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ความสุขจากศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติสุข ซึ่งเป็นความสุขที่มั่นคงและไม่แปรเปลี่ยนตามโลกธรรม แนวทางการปฏิบัติของสถาบันวิปัสสนาธุระมุ่งเน้นการเจริญสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วยหลักสำคัญ คือ อาตาปี สัมปชาโน และสติมา อันนำไปสู่การเห็นแจ้งไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา นอกจากนี้ แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนทั้งภายในและภายนอก ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็น 7 ประการ ได้แก่ การปฏิบัติตามสติปัฏฐาน 4 ปัจจัยภายในธรรม 3 สัปปายะ 7 กัลยาณมิตรธรรม 7 นิวรณ์ 5 ปลิโพธ 10 และความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปัจจัยเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญารู้เห็นนามรูปตามความเป็นจริง นำไปสู่ความพ้นทุกข์และความสุขอันยั่งยืนตามแนวอริยมรรค

บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และค่านิยมทางสังคม อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางดิจิทัล ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก (อเนก นาคะบุตร, 2561) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้บุคคลจำนวนไม่น้อยปรับตัวไม่ทัน เกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ ขาดที่พึ่งทางจิตใจ และเกิดการยึดติดกับวัตถุและความสำเร็จภายนอกเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่อธิบายว่า ความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) เป็นเหตุสำคัญแห่งความทุกข์ (ที.ม. 10/60/36) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปของปัญหาทางคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม การล่วงละเมิดทางเพศ การเสพสารเสพติด ตลอดจนพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมในกลุ่มเยาวชน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตและความทุกข์ทางใจอย่างแพร่หลาย (กรมสุขภาพจิต, 2564) ปรากฏการณ์เหล่านี้สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “โลกถูกความกำหนัด ความโกรธ และความหลงครอบงำไว้” (องฺ.ติก. 20/40/90) แสดงให้เห็นว่าสาเหตุของปัญหาสังคมมีรากฐานมาจากกิเลสและการขาดการฝึกฝนจิตใจอย่างถูกต้อง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่อาจอาศัยเพียงมาตรการทางกฎหมายหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จำเป็นต้องเข้าถึงรากเหง้าทางจิตใจของมนุษย์ โดยการส่งเสริมแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกจิตด้วยการเจริญสติ (สติปัฏฐาน) เพื่อให้เกิดปัญญาในการรู้เท่าทันความจริงของสรรพสิ่งตามหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (ม.มู. 12/62/52) อันเป็นหนทางสำคัญในการคลี่คลายความทุกข์และนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการฝึกจิตใจผ่านการเจริญวิปัสสนาอย่างชัดเจน โดยพระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมให้สำเร็จประโยชน์ คือย่อมให้ปัญญาเจริญ ปัญญาที่เจริญแล้ว ย่อมละอวิชชาได้” (องฺเอก. 20/170/34) พุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเพื่อละอวิชชา ซึ่งเป็นรากเหง้าของความทุกข์ทั้งปวง และเป็นหนทางนำไปสู่ความสุขอย่างยั่งยืนตามหลักอริยสัจ 4 ในบริบทของประเทศไทย สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นองค์กรสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมและเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเป็นระบบ โดยยึดแนวทางสติปัฏฐาน 4 เป็นหลัก ซึ่งมีรากฐานทางประวัติศาสตร์สืบทอดมาจากแนวการปฏิบัติแบบ “พองหนอ–ยุบหนอ” ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ได้นำมาจากประเทศพม่า และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย (พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), 2555) จนสามารถจัดตั้งระบบการเรียนการสอนผลิตพระวิปัสสนาจารย์ และขยายสำนักปฏิบัติธรรมไปทั่วประเทศ

สถาบันวิปัสสนาธุระได้ดำเนินภารกิจในการอบรมและเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระสงฆ์ นิสิต บุคลากร และประชาชนทั่วไป โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณธรรม พัฒนาจิตใจ และสร้างสังคมแห่งสันติสุขผ่านกระบวนการพัฒนาจิตจากภายในสู่ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ว่า “จิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้” (ธมฺมปท 25/35/19)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมความสุขผ่านการปฏิบัติของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้และแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณของบุคคล และสร้างสังคมไทยที่มีคุณธรรม ความสงบสุข และความยั่งยืนสืบไป

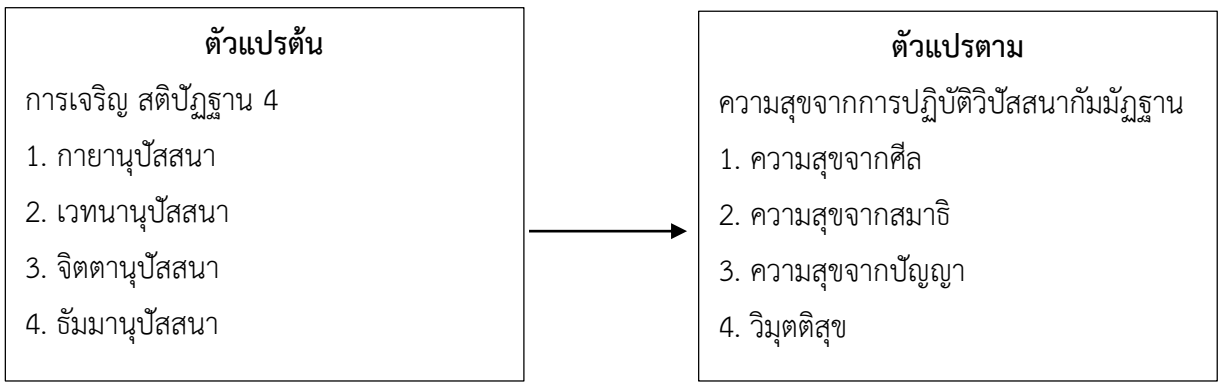
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดและทฤษฎีทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อการพ้นทุกข์อย่างแท้จริง โดยสามารถสรุปทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้ ในพระพุทธศาสนา “ความสุข” (สุข sukha) มิได้ถูกมองว่าเป็นเป้าหมายปลายทางที่แยกขาดจากกระบวนการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติธรรม หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นตามลำดับของการพัฒนาจิตใจอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ความสุขในมุมมองนี้จึงมีลักษณะเป็น “ผลของการฝึก” มากกว่าการแสวงหาความพึงพอใจจากภายนอก และแนวคิดดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในพระไตรปิฎก (ขุ.ธ. 25/9/24) ความสุขระดับต้นเริ่มจากศีล (sīla-sukha) ซึ่งทำหน้าที่เป็นรากฐานของการพัฒนาจิต ศีลช่วยให้ชีวิตดำเนินไปโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง ส่งผลให้จิตใจไม่เดือดร้อน ไม่ถูกหลอกหลอนด้วยความรู้สึกผิดหรืออกุศลกรรม พระพุทธพจน์ในขุททกนิกาย ธรรมบทกล่าวว่า “ผู้มีศีลย่อมถึงสุขคติ ผู้มีศีลย่อมถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์” สะท้อนให้เห็นว่าศีลมิใช่เพียงข้อห้ามทางศีลธรรม แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความสุขในชีวิตประจำวัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556) ได้อธิบายความสุขจากศีลว่าเป็น “ความสุขเชิงป้องกัน” คือเป็นความสุขที่เกิดจากการป้องกันทุกข์ทางใจตั้งแต่ต้นเหตุ มิให้ความเดือดร้อนก่อตัวขึ้นในจิต เมื่อศีลมั่นคง ความสุขในระดับที่ลึกซึ้งขึ้นย่อมเกิดจากสมาธิ (samādhi-sukha) สมาธิทำให้จิตตั้งมั่น เป็นหนึ่งเดียว และสงบจากนิวรณ์ทั้งหลาย ความสุขประเภทนี้ปรากฏเด่นชัดในพระสูตรว่าด้วยฌาน เช่น สามัญญผลสูตร ซึ่งกล่าวถึงความสุขอันเกิดจากปฐมฌาน ทุติยฌาน และฌานขั้นสูงขึ้นไปว่าเป็นสุขที่ประณีตกว่ากามสุข ความสุขจากสมาธิให้ประสบการณ์ของความสงบ ละเอียด และเต็มเปี่ยมภายใน ซึ่งอาจเทียบได้กับแนวคิดเรื่อง flow หรือภาวะจิตสงบในจิตวิทยาสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ในพุทธศาสนา ความสุขจากสมาธิยังไม่ถือเป็นที่สุด หากเป็นเพียงฐานรองรับเพื่อการเจริญปัญญาต่อไป ความสุขที่ลึกซึ้งและมั่นคงยิ่งขึ้นเกิดจากปัญญา (paññā-sukha) ซึ่งหมายถึงการรู้แจ้งสภาวธรรมตามความเป็นจริง หรือยถาภูตญาณทัสสนะ พระพุทธองค์ทรงแสดงในสังยุตตนิกาย ขันธ์วรรคว่า ความยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ 5 เป็นเหตุแห่งทุกข์ และการรู้เท่าทันขันธ์ตามความเป็นจริงย่อมนำไปสู่ความคลายกำหนัดและความหลุดพ้น ความสุขจากปัญญาจึงมิใช่ความสุขจากการเสพอารมณ์ หากเป็นความสุขที่เกิดจากการไม่ถูกครอบงำด้วยอัตตา นักวิชาการสายพุทธจิตวิทยา เช่น Epstein, M. (1995) อธิบายว่า ความสุขลักษณะนี้เกิดจากการไม่ยึดติดกับตัวตนถาวร (non-fixed self) ซึ่งสอดคล้องกับหลักอนัตตาในพระพุทธศาสนา เหนือกว่าความสุขทั้งสามระดับคือวิมุตติสุข (vimutti-sukha) อันเป็นความสุขสูงสุด คือความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง พระพุทธพจน์ในสังยุตตนิกาย นิพพานวรรคกล่าวอย่างชัดเจนว่า “นิพพานเป็นสุข

อย่างยิ่ง” ความสุขในระดับนี้ไม่ขึ้นกับอารมณ์ ความพึงพอใจ หรือเงื่อนไขภายนอกใด ๆ จึงแตกต่างจากแนวคิดเรื่องความสุขเชิงเสพ (hedonic happiness) ในจิตวิทยาตะวันตกอย่างสิ้นเชิง หากเป็นความสงบ เย็น และเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ กระบวนการสำคัญที่นำไปสู่ความสุขในระดับปัญญาและวิมุตติ คือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นการพัฒนาปัญญาโดยตรงผ่านการเห็นไตรลักษณ์ของรูปนาม พระพุทธองค์ทรงยกสติปัฏฐาน 4 ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่าเป็น “เอกายนมรรค” คือทางสายเอกเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อความสิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง นอกจากนี้ ในอังคุตตรนิกายยังกล่าวถึงปัญญาที่เกิดจากการภาวนา (ภาวนามยปัญญา) ว่าเป็นปัญญาสูงสุด แสดงให้เห็นว่าวิปัสสนาเป็นแกนกลางของการเข้าถึงความสุขที่แท้จริงในพุทธศาสนา ในเชิงกลไก วิปัสสนานำผู้ปฏิบัติไปสู่ลำดับแห่งการเปลี่ยนแปลงภายใน คือ นิพพิทา ความหน่ายคลายต่อสังขารทั้งปวง วิราคะ ความจางคลายจากความยึดมั่น และวิมุตติ ความหลุดพ้น ดังที่ปรากฏในสังยุตตนิกาย อุปนิสสสูตร ความสุขที่เกิดขึ้นในกระบวนการนี้จึงมิใช่สิ่งที่ถูกแสวงหาโดยตรง หากเป็นผลพลอยได้จากการคลายความยึดถือ เมื่อเหตุแห่งทุกข์ถูกถอนออก ความสุขย่อมปรากฏขึ้นโดยธรรมชาติ การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขตามแนวพุทธศาสนาย่อมต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนและต้องเผชิญกับอุปสรรค ปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญ ได้แก่ สัปปายะ 7 ซึ่งกล่าวถึงสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการภาวนา รวมถึงกัลยาณมิตรธรรม 7 ที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของมิตรที่ดีในการเกื้อกูลการพัฒนาจิต ส่วนอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ นิวรณ์ 5 อันเป็นเครื่องกั้นจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ และปลิโพธ 10 ซึ่งอธิบายถึงความห่วงกังวลต่าง ๆ ที่รบกวนการภาวนา ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

โดยสรุป ความสุขในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่เติบโตตามลำดับแห่งการฝึกฝนจิต เริ่มจากศีล สมาธิ และปัญญา จนถึงวิมุตติ ความสุขจึงมิใช่สิ่งที่ต้องไขว่คว้าจากภายนอก หากเป็นผลตามธรรมชาติของจิตที่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง เมื่อเหตุแห่งทุกข์สิ้นไป ความสุขอันแท้จริงย่อมปรากฏขึ้นเองโดยไม่ต้องแสวงหา

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมมติฐานในการวิจัย

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสุขทั้งทางกายและจิตใจ อันเป็นความสุขที่มั่นคงและนำไปสู่ความพ้นทุกข์ตามแนวอริยมรรค

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาความหมาย แนวคิด ประสบการณ์ และกระบวนการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (Individual In-depth Interview) ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา รวมถึงตำรา บทความทางวิชาการ และผลงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิปัสสนากัมมัฏฐานและแนวคิดเรื่องความสุข
2. การตรวจสอบและจัดระบบข้อมูลเอกสาร ทำการเรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้อง ความสอดคล้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของแหล่งข้อมูล โดยเปรียบเทียบและอ้างอิงกับหลักคำสอนในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก

3. การกำหนดประเด็นการวิจัยเพิ่มเติม กำหนดประเด็นหรือรายละเอียดเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานและการวิจัยเชิงคุณภาพ

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

1) ผู้บริหารสถาบันวิปัสสนาธุระ

2) พระวิปัสสนาจารย์

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน

4) ผู้ปฏิบัติธรรม

โดยใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนประสบการณ์ แนวคิด และมุมมองอย่างลึกซึ้ง

5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความเชิงอุปนัย เพื่อนำไปสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้และสรุปคำตอบตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย

6. การตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลและผลการวิเคราะห์ โดยเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นระยะ เพื่อรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์

7. การปรับปรุงและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ และดำเนินการตามขั้นตอนและระเบียบของบัณฑิตวิทยาลัยอย่างเคร่งครัด

ผลการวิจัย

1. ความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสุขที่สมดุลทั้งทางกายจิตใจ สังคม และปัญญาโดยจำแนกความสุขออกเป็น 4 มิติ คือ (1) ความสุขทางกาย หมายถึง ความพอใจในสภาพร่างกายของตนเองซึ่งเกิดจากการดูแลสุขภาพและการมีวินัยในชีวิตประจำวัน (2) ความสุขทางสังคม หมายถึง ความพึงพอใจจากการได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ (3) ความสุขทางจิตใจ หมายถึง ความสามารถในการยอมรับและเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งที่เป็นสุขและทุกข์อย่างมีสติ (4) ความสุขทางปัญญา หมายถึง การเห็นและยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้อย่างสงบเย็น ไม่ยึดติด

2. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันยึดหลักการตาม มหาสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นแนวทางภาวนาตามพระพุทธพจน์ใน มหาสติปัฏฐานสูตร โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสติจนสามารถระลึกรู้และเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง นำไปสู่การเห็นไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และการละคลายความยึด

มั่นถือมั่น มหาสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย (1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การระลึกรู้กายตามความเป็นจริง ไม่ยึดถือว่าร่างกายคือ “ตัวตน”หากแต่เป็นเพียงการประชุมกันของธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม โดยอาศัยเหตุปัจจัยจำนวนมากจึงเกิดขึ้นได้ตามหลักปฏิจจสมุปบาท การเห็นเช่นนี้นำไปสู่ความเข้าใจในความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตาของร่างกาย (2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การระลึกรู้เวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ) โดยไม่ยึดมั่นว่าความรู้สึกนั้นคือของเรา แต่เป็นเพียงนามธรรมที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย หากเห็นเวทนาเป็นเพียงสิ่งที่เกิดดับตามธรรมดา ก็จะเข้าใจว่าล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวตน (3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การรู้เท่าทันจิตในขณะต่างๆ ว่ามีความคิดนึก ความโกรธ หรือความฟุ้งซ่านใดๆ เกิดขึ้น โดยไม่ยึดถือว่า “เรากำลังคิด” หรือ “เรากำลังโกรธ” แต่เห็นจิตเป็นเพียงนามธรรมที่ปรากฏจากเจตสิกและเหตุปัจจัยทั้งหลาย จึงเห็นจิตตามไตรลักษณ์อย่างชัดเจน (4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การระลึกรู้ธรรม คือ สภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในจิตใจหรือสิ่งแวดล้อม โดยไม่มองว่าเป็นของคน ของสัตว์ หรือของเรา แต่เห็นว่าเป็นเพียงรูปธรรมหรือนามธรรมที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย เช่นกัน เมื่อเห็นตามความเป็นจริง จะเข้าใจได้ว่าธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา หลักสำคัญในการปฏิบัติ สถาบันฯ เน้นย้ำให้ผู้ปฏิบัติฝึกฝนด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่

(1) อาตาปี คือ ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องไม่ย่อหย่อนในการเจริญสติในทุกอิริยาบถ

(2) สติมา คือ การมีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม รู้ก่อนคิด ก่อนพูด ก่อนกระทำ อยู่กับปัจจุบันที่กำลังเป็นไป

(3) สัมปชาโน คือ การมีสัมปชัญญะ หรือความรู้ตัวทั่วพร้อมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งเดิน ยืน นั่ง นอน แม้ในกิจวัตรประจำวัน เช่น การเข้าห้องน้ำ กินข้าว หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ก็ต้องกำหนดรู้สึกตัวในแต่ละขณะ จากแนวทางดังกล่าว สถาบันวิปัสสนาธุระจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกฝนการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เป็นระบบ มีความชัดเจน และสอดคล้องกับคำสอนในพระไตรปิฎก อันนำไปสู่การพัฒนาจิตและการบรรลุเป้าหมายทางธรรมอย่างแท้จริง

3. แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระฯ ดำเนินการตามแนวทางมหาสติปัฏฐาน 4 และสามารถจำแนกเป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้ (1) แนวทางการส่งเสริมความสุขทางกาย การปฏิบัติกายานุปัสสนาส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีสติรู้ตัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายได้อย่างเหมาะสม ลดความประมาทและความผิดพลาดในการใช้ชีวิต ผู้ปฏิบัติน้อมนำสติมาใช้ในการอบรมตนเอง ตั้งแต่กิจกรรมพื้นฐาน ได้แก่ การกิน ดื่ม นอน การพัก การทำงาน ตลอดจนการรับรู้อารมณ์จากอายตนะทั้งภายในและภายนอก ส่งผลให้เกิดความระมัดระวัง สุขุม ใจเย็น มีความละเอียดรอบคอบ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น (2) แนวทางการส่งเสริมความสุขทางสังคม ผู้ปฏิบัติเคร่งครัดในการรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ตามโอกาส มีวินัยในตนเองและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ส่งผลให้มีบุคลิกภาพดี มีเมตตา มีจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ความสุขทางสังคมของผู้ปฏิบัติเกิดจากการดำเนินชีวิตอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียนกัน ไม่พูดวาจาเป็นภัยต่อผู้อื่น ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ส่งผลให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในครอบครัว ชุมชน และที่ทำงาน อีกทั้งยัง

ช่วยให้จิตใจสงบเย็น มีสุขภาพกายและจิตที่ดีขึ้น มีอายุยืน และมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย (3) แนวทางการส่งเสริมความสุขทางจิตใจ การเจริญจิตตานุปัสสนาทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความตระหนักรู้ในจิตของตน รู้เท่าทันอารมณ์และความคิด ช่วยให้ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความมั่นคงทางจิตใจ ลดความเครียด ความวิตกกังวล และความฟุ้งซ่าน ผู้ปฏิบัติฝึกจิตให้มีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา ความกตัญญู ความเพียร สติ และสมาธิ ส่งผลให้เกิดจิตใจที่เบิกบาน ผ่องใส มีความสุขในการดำเนินชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบเย็น (4) แนวทางการส่งเสริมความสุขทางปัญญา ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาฝึกฝนปัญญาผ่านการพิจารณารูปนามตามความเป็นจริงตามหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อชีวิต ความทุกข์ และการดับทุกข์ การเจริญปัญญานี้ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ 1) ปัญญาที่เกิดจากการฟังหรือศึกษา (สุตมยปัญญา) 2) ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา (จินตามยปัญญา) และ 3) ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา (ภาวนามยปัญญา) การมีปัญญาช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น แก้ไขปัญหาในชีวิตได้ด้วยเหตุผล มองโลกในแง่บวก และมีทัศนคติที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ส่งผลให้ดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทันและมีความสุขที่มั่นคง

อภิปรายผล

ความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พบว่า ความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถจำแนกได้เป็น 4 มิติ ได้แก่ ความสุขทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา โดยผู้ปฏิบัติที่มีความเข้าใจในหลักธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จะพัฒนาความสุขในระดับลึกมากขึ้น โดยเฉพาะความสงบภายในและการเข้าใจสัจธรรมของชีวิต การเจริญสติอย่างสม่ำเสมอช่วยลดความเครียด เพิ่มสติสัมปชัญญะ และส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนผ่านการใช้ชีวิตด้วยความรู้เท่าทัน ลดอัตตา และมีปัญญากำกับพฤติกรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจวัดคลื่นสมอง เช่น งานของ ปิยะดี ประเสริฐสมและคณะ, 2566 ที่พบว่าการนั่งวิปัสสนาช่วยเพิ่มคลื่นสมองระดับต่ำ (Theta, Delta) ซึ่งสัมพันธ์กับความสงบนิ่ง และลดคลื่นระดับสูง (Beta, High Beta) ที่สัมพันธ์กับความเครียดและความฟุ้งซ่าน โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีประสบการณ์การปฏิบัติจะพบภาวะสมองที่ลึกซึ้งและมั่นคงมากกว่า ผลการศึกษานี้ยืนยันคำสอนของพระพุทธเจ้าในมหาสติปัฏฐานสูตรที่แสดงว่าสติปัฏฐาน 4 เป็นทางสายเอกเพื่อความบริสุทธิ์ทางจิต การดับทุกข์ และการบรรลุนิพพาน อีกทั้งยังชี้ว่าผู้ที่สามารถประยุกต์หลักธรรมในชีวิตประจำวัน จะสามารถรับมือกับปัญหาได้อย่างมีสติ ส่งผลให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนจากภายใน

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พบว่า สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เน้นการเจริญสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ การมีสติกำกับกาย เวทนา จิต และธรรม โดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางของการฝึกปฏิบัติ สถาบันจัดหลักสูตรวิปัสสนาอย่างเป็นระบบ ทั้งในรูปแบบระยะสั้นและระยะยาว เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ นักศึกษา และประชาชนทั่วไปเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้แนวปฏิบัติแบบ “พองหนอ ยุบหนอ” ซึ่งสอดคล้องกับหลักสติปัฏฐาน และสามารถฝึกได้ทั้งในหมู่สงฆ์และฆราวาส สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศศิญดา ธนยศโสภณ ที่พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อพ่อ 97 ณ วัดป่าเจริญราช มีพัฒนาการทางจิตใจและพฤติกรรมดีขึ้นอย่างชัดเจน ได้แก่ มีสติ สมาธิ ปัญญา อดทน มองโลกในแง่ดี มีวินัยทางศีลธรรม ความเครียดลดลง สุขภาพดีขึ้น และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นได้ แนวทางของสถาบันยังเน้นการฝึกปฏิบัติภายใต้การดูแลของพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ มีการสอบอารมณ์เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสะท้อนประสบการณ์ภาวนา เรียนรู้ร่วมกัน และเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การปฏิบัติวิปัสสนาไม่เพียงจำกัดอยู่ในสถานปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศศิญดา ธนยศโสภณ, 2558), 164-169

แนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

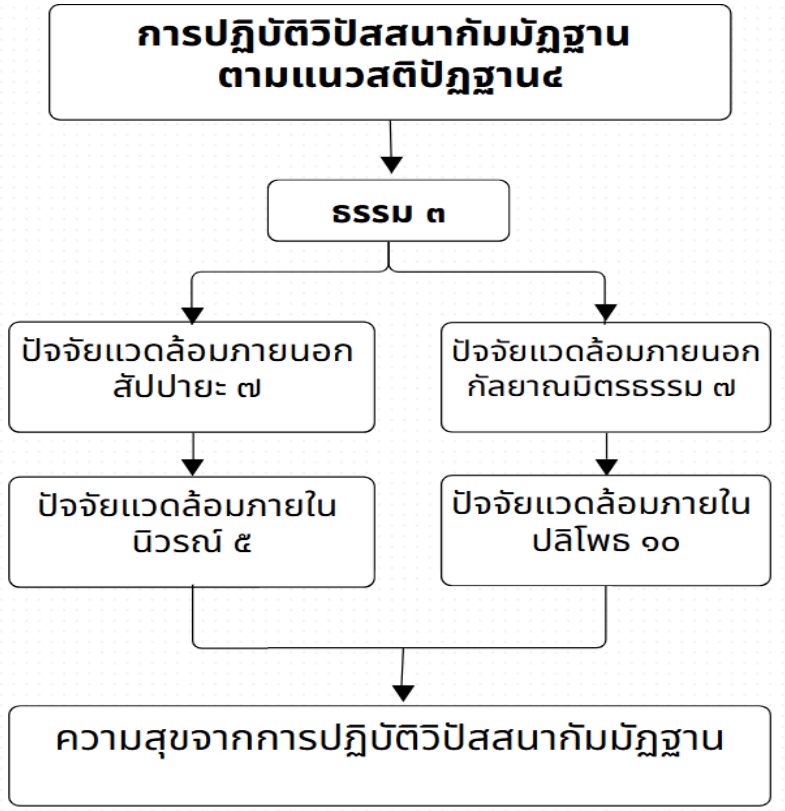
จากผลการศึกษา พบว่าแนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับทั้งภายนอกและภายในผู้ปฏิบัติ ได้แก่ 1) ปัจจัยแวดล้อมภายนอก (สัปปายะ 7) ประกอบด้วยสถานที่สงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติ (อาวาสสัปปายะ) ระบบการเดินทางและพื้นที่ใช้งานไม่ซับซ้อน (โคจรสัปปายะ) บรรยากาศแห่งการสนทนาอิงศีลธรรม (ภัสสสัปปายะ) มีพระวิปัสสนาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร (ปุคคลสัปปายะ) อาหารเหมาะสมเพียงพอ (โภชนสัปปายะ) อุณหภูมิและสภาพอากาศพอเหมาะ (อุตุสัปปายะ) และการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถอย่างเหมาะสม (อิริยาปถสัปปายะ) ทั้งหมดนี้เอื้อต่อการเจริญสติและสมาธิของผู้ปฏิบัติอย่างยิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปิยวัชราภรณ์ ที่พบว่าผู้ปฏิบัติมีความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและการดูแลจากพระวิปัสสนาจารย์ในระดับสูง พระครูปิยวัชราภรณ์ (ประทีป ปญญาทีโป), 2558, 180 2) ปัจจัยด้านกัลยาณมิตรธรรม (กัลยาณมิตรธรรม 7) คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่มีอิทธิพลต่อความสุขของผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ความน่ารักนับถือ (ปิโย) ความหนักแน่นเป็นที่พึ่งได้ (ครุ) ความเป็นผู้มีภูมิธรรมควรยกย่อง (ภาวนีโย) การรู้จักพูดให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส (วตฺตา) ความอดทนต่อคำพูด (วจนกฺขโม) ความสามารถในการแสดงธรรมลึกซึ้ง (กมฺภีรญฺจ กถำ กตฺตา) และการแนะนำในทางที่ถูกต้องไม่เสื่อมเสีย (โน จฏฺฐาเน นิโยชเย) สอดคล้องกับการศึกษาของพระกิตติธัช ถาวรธมฺโม ที่ชี้ว่ากัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 และการพัฒนาโพธิปักขิยธรรม พระกิตติธัช ถาวรธมฺโม, 2558 3) ปัจจัยภายในที่

ควรขจัด (นิวรณ์ 5) ได้แก่ ความกำหนัด (กามฉันทะ) ความโกรธพยาบาท (พยาบาท) ความง่วงเหงาเซื่องซึม (ถีนมิทธะ) ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ (อุทธัจจกุกกุจจะ) และความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อสมาธิและปัญญา สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษมสี สกุลชัยสิริวิช พบว่า การใช้สติ สัมปชัญญะ และความเพียรอย่างต่อเนื่องสามารถบรรเทานิวรณ์ทั้ง 5 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกษมสี สกุลชัยสิริวิช, 2565 4) ปัจจัยภายในที่ควรปลดเปลื้อง (ปลิโพธ 10) ได้แก่ ความกังวลใจเกี่ยวกับที่อยู่ ตระกูล ลาภ ญาติ การเดินทาง การงาน อาพาธ การศึกษา ฤทธิ์ หรือหมู่คณะ ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทำให้ไม่สามารถตั้งมั่นในกรรมฐานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการอภิสิทธิ์ จารธมฺโม พบว่า การใช้กรรมฐาน เช่น อสุภกรรมฐาน ประกอบกับการตัดปลิโพธ สามารถทำให้จิตตั้งมั่น เข้าสู่สมาธิได้อย่างแท้จริง พระอธิการอภิสิทธิ์ จารธมฺโม, 2561 5) ปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ธรรม 3 ได้แก่ ความเพียรพยายาม (อาตาปี) ความรู้ตัวทั่วพร้อม (สัมปชาโน) และความมีสติ (สติมา) ซึ่งเป็นองค์ธรรมพื้นฐานของการเจริญสติปัฏฐาน 4 และเป็นแกนกลางของการพัฒนาจิตใจ สอดคล้องกับการศึกษาของพรรณราย รัตนไพฑูรย์ ชี้ว่าสติปัฏฐานเป็นแนวทางเอกที่นำไปสู่การดับทุกข์และบรรลุนิพพาน พรรณราย รัตนไพฑูรย์, 2554

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ 7 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4
2. ปัจจัยแวดล้อมสำคัญ ธรรม 3 อาตาปี สัมปชาโน สติมา
3. ปัจจัยแวดล้อมภายนอก สัปปายะ 7
4. ปัจจัยแวดล้อมภายนอก กัลยาณมิตรธรรม 7
5. ปัจจัยแวดล้อมภายใน นิวรณ์ 5
6. ปัจจัยแวดล้อมภายใน ปลิโพธ 10
7. ความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

แผนภาพที่ 2 Model ความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุป

จากการศึกษาหลักการและแนวทางของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า การจะทำให้การปฏิบัติเกิดผลอย่างแท้จริงนั้น มิได้อาศัยเพียงความตั้งใจหรือการนั่งภาวนาเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องประกอบด้วยองค์ธรรมทั้งภายในและภายนอกที่เกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ องค์ประกอบเหล่านี้เปรียบเสมือนรากฐานและสิ่งแวดล้อมที่หล่อเลี้ยงการฝึกจิตให้ค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ความสงบและปัญญาเห็นแจ้ง ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้เป็นสามประการ องค์ธรรมพื้นฐานสำคัญในการเจริญสติ อันได้แก่ อาตาปี สัมปชาโน และสติมา องค์ธรรมทั้งสามประการนี้เป็นหัวใจของการฝึกจิต โดยอาตาปีหมายถึงความเพียรพยายามในการละอกุศลและกิเลส สัมปชาโนคือความรู้ตัวทั่วพร้อมในการกระทำทุกอิริยาบถ และสติมาคือความมีสติอย่างต่อเนื่องไม่เผลอไผล เมื่อองค์ธรรมเหล่านี้ได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ ย่อมช่วยให้จิตตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน เกิดความสงบ และเปิดทางให้ปัญญาเกิดขึ้น จนสามารถเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างชัดเจน ปัจจัยเกื้อหนุนจากภายนอก ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความต่อเนื่องและคุณภาพของการปฏิบัติ ได้แก่ สัปปายะ 7 ประการ เช่น สถานที่แวดล้อมที่เหมาะสม อาหารและอากาศที่เอื้อต่อสุขภาพกายและใจ รวมถึงกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ อันหมายถึงการมีครูบา

อาจารย์หรือเพื่อนร่วมปฏิบัติที่มีความรู้ ความประพฤติดี และสามารถชี้แนะเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบ เอื้อต่อการเจริญสมาธิและสติ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจและไม่หลงทางในการภาวนา การตระหนักรู้ถึงปัจจัยแวดล้อมภายใน ซึ่งได้แก่ นิวรณ์ 5 และปลิโพธ 10 อันเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางความตั้งมั่นของจิต นิวรณ์เป็นเครื่องกั้นไม่ให้จิตเข้าถึงความสงบ ส่วนปลิโพธเป็นความกังวลหรือภาระใจที่รบกวนการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติจึงจำเป็นต้องอาศัยสติและปัญญาในการเฝ้ารู้เฝ้าดูสภาวะเหล่านี้อย่างไม่ยึดติด การรู้เท่าทันและปล่อยวางอย่างเป็นธรรมชาติ จะช่วยให้จิตไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส และค่อย ๆ คลี่คลายไปสู่ความสงบเย็นและความตื่นรู้

เมื่อองค์ธรรมทั้งสามประการนี้ได้รับการส่งเสริมและประสานกันอย่างเหมาะสม ผลแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานย่อมปรากฏเป็นความสุขอย่างเป็นรูปธรรมในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความสุขทางกาย ความสุขทางสังคม ความสุขทางจิตใจ และความสุขทางปัญญา ความสุขเหล่านี้มิใช่ความพึงพอใจชั่วคราว หากแต่เป็นผลจากการฝึกฝนภายในอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การคลายทุกข์ การลดละกิเลส และการหลุดพ้นจากอวิชชา จนผู้ปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ความสงบ และความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาวิจัยไปปรับใช้

1. ผู้สนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถเลือกสถานที่ที่ตนจะไปปฏิบัติจากลักษณะทางด้านปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เหมาะสมกับตนเอง

2. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานควรตัดความกังวลซึ่งเป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในใจของตนเพื่อไม่ให้มีความพะวักพะวน เกิดความปลอดโปร่ง เกิดความก้าวหน้าในการปฏิบัติ

3. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานหากธรรม 3 ประการคือ อาตาปี สัมปชาโน สติมา ย่อหย่อน สามารถตรวจสอบปรับวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อที่จะพัฒนาปรับปรุงตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของสำนักปฏิบัติธรรม

2. ควรศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไปให้มีความสุขเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

3. ควรศึกษาวิจัย เรื่ององค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เช่น (1) การจัดองค์ประกอบเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการจัดอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเป็นระบบ

(2) องค์ประกอบสาเหตุของความสุขจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 โดยเลือกตัวแปรอื่นๆ เช่น มรณานุสติ โยนิโสมนสิกา สังคหวัตถุ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ 4 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2564). *รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตของคนไทย.* กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

เกษมสี สกุลชัยสิริวิช. (2565). *การเจริญสติกับการบรรเทานิวรณ์ 5 ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปิยะดี ประเสริฐสม, และคณะ. (2566). ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อคลื่นสมองของผู้ปฏิบัติ. *วารสารพุทธจิตวิทยาและสังคมศาสตร์*, 8(2), 45–60.

พรรณราย รัตนไพฑูรย์. (2554). *สติปัฏฐาน 4: ทางสายเอกเพื่อการพัฒนาจิตและปัญญา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระกิตติธัช ถาวรธมฺโม. (2558). *บทบาทของกัลยาณมิตรต่อการพัฒนาอริยมรรคมีองค์ 8.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปิยวัชราภรณ์ (ประทีป ปญญาทีโป). (2558). *สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสัปปายะ 7.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 35).* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2555). *วิปัสสนากัมมัฏฐาน: หลักการและการปฏิบัติ.* กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระอธิการอภิสิทธิ์ จารธมฺโม. (2561). *การตัดปลิโพธกับการเจริญสมาธิในวิปัสสนากัมมัฏฐาน.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธโฆสาจารย์. (2554). *วิสุทธิมรรค (สมเด็จพระพุฒาจารย์ [อาจ อาสภมหาเถระ], ผู้แปล).* กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศศิญดา ธนยศโสภณ. (2558). *ผลการเข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อพ่อ 97 ต่อการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อเนก นาคะบุตร. (2561). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Epstein, M. (1995). *Thoughts without a thinker: Psychotherapy from a Buddhist perspective.* New York, NY: Basic Books.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Digital Leadership of Administrators that Affects Teachers' Skills in the 21St Century in Educational Institutions, Krungthon Tai Group Office Bangkok

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

Yasumin Ritmontree[1*], & Phrarajavajiranyanamethi[2]

ญาสุมินทร์ ฤทธิ์มนตรี[1*], & พระราชวชิรญาณเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Yasumin Ritmontree*
ญาสุมินทร์ ฤทธิ์มนตรี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: yasuminbonus@gmail.com

2. Phrarajavajiranyanamethi
พระราชวชิรญาณเมธี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Pm-chatchai.su@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร, ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา, กลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร

Keywords:
Digital Leadership of Administrators, 21st Century Teacher Skills in Educational Institutions, Krungthon Tai Group Office Bangkok

Article history:
Received: 25/07/2025
Revised: 04/09/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 26/12/2025

How to Cite:
Ritmontree, Y. & Phrarajavajiranyanamethi. (2026). Digital Leadership of Administrators that Affects Teachers' Skills in the 21St Century in Educational Institutions, Krungthon Tai Group Office Bangkok. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 275-290.

ABSTRACT

This thesis aims to 1) study the digital leadership of school administrators in Krungthon Tai Group Office Bangkok, 2) study the 21st century skills of teachers in Krungthon Tai Group Office Bangkok, and 3) study the digital leadership of school administrators that affect the 21st century skills of teachers in Krungthon Tai Group Office Bangkok The sample group in this research is 60 schools in the Thonburi South Group, Bangkok, with a total of 341 respondents. The research instrument is a questionnaire. Data analysis is done using a ready-made program. The statistics used in data analysis are frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation. The hypothesis testing uses multiple regression analysis The results of this research were as follows: 1. The digital leadership of school administrators in Krungthon Tai Group Office Bangkok, is at a high level overall. When considering each aspect, ranked from highest to lowest, they are systematic improvement, followed by culture creation, digital knowledge, digital citizenship, and digital vision. And the last rank is communication, respectively 2. The skills of teachers in the 21st century of educational institutions under the jurisdiction of Bangkok, Thonburi South Group, are overall at a high level. When considering each aspect, ranked from most to least, they are creativity, followed by morality, ethics, and professional law, knowledge, and finally teaching and learning management, measurement, and evaluation, respectively 3. The digital leadership of school administrators that affects the 21st century teacher skills of the Thonburi South Group, Bangkok, are: digital knowledge, systematic

improvement, and digital citizenship, with statistical significance at the .05 level, with a multiple correlation coefficient (Multiple R) of .596, or 35.60 percent (R2=3.356), and the predictive equation can be written as follows: Forecast equations in raw score form Y' = 1.117 + .138(X3) + .109(X5) + .336(X6) Forecast equations in standard score form Z' = .134(X3) + .111(X5) + .356(X6)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร และ 3) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็น สถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 60 แห่ง จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 341 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ได้แก่ ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ด้านการสร้างวัฒนธรรม ด้านความรู้ดิจิทัล ด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และอันดับสุดท้ายด้านการสื่อสาร ตามลำดับ 2. ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ รองลงมาด้านคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายวิชาชีพ ด้านองค์ความรู้ และอันดับสุดท้ายด้านการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตามลำดับ 3. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ด้านความรู้ดิจิทัล ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .596 ได้ร้อยละ 35.60 (R2=3.356) และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ Y' = 1.117 + .138(X3) + .109(X5) + .336(X6) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน Z' = .134(X3) + .111(X5) + .356(X6)

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยามของ “การศึกษา” ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม ทักษะ การปลูกฝังจิตสำนึก และการสร้างเจตคติที่ดี ทั้งทางด้านวิชาการ สังคม จริยธรรม วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มาตรา 6 ยังระบุว่าการศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนาทุกด้านของบุคคลเพื่อให้คนไทยเป็นผู้มีคุณธรรม สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม เพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี ดังนั้น การศึกษาในยุคดิจิทัลจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนาที่เกิดจากเทคโนโลยี ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตและวิธีการเรียนการสอนในระบบการศึกษา (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนได้รับการส่งเสริมมากขึ้น เพื่อนำเสนอสื่อดิจิทัลที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ตลอดเวลา การมีภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารและผู้นำในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันเทคโนโลยี และนำเทคโนโลยีมาใช้ในงานบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้นำควรมีความรู้และความเข้าใจในการใช้สื่อดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ รู้เท่าทันการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสื่อดิจิทัลในยุคปัจจุบัน มีทักษะในการคิดวิเคราะห์

การสื่อสาร และการจัดการข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและวัฒนธรรมดิจิทัล การใช้เทคโนโลยียังส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การบริหารกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การบริหารงานในสถานศึกษาจำเป็นต้องมีระบบจัดการฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ในการสร้างระบบฐานข้อมูลและการจัดการความรู้ในด้านต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล คือ บุคคลสำคัญในการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคลากร และงานทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีคุณภาพ โดยผู้บริหารต้องมีความสามารถในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาและบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้ปกครอง (Mrazek, 2022) ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล (Digital Leadership) โดยยอมรับและนำเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารงาน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้การบริหารแบบเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษาได้อีกต่อไป ดังนั้น เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ที่ยืดหยุ่น และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรควบคู่ไปกับการพัฒนา

องค์กร (รุ่งรัตน์ พลชัย, 2563) จึงเห็นได้ว่า ในโลกยุคปัจจุบันที่เรียกว่าโลกยุคดิจิทัลนั้น การบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างด้วยกันแต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา” ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้นำขององค์กรจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกด้านโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ต้องมีความสามารถในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการบริหารทรัพยากรบุคคลให้บุคลากรในองค์กรเป็นผู้ที่มีความรู้ที่เท่าทัน และความสามารถใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แต่เนื่องจากในปัจจุบันยังมีครูจำนวนไม่น้อยที่ ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและทรัพยากรทางการศึกษาออนไลน์ที่มีอยู่มากมายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหานี้นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่ล้าหลัง ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ปัญหาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อการจัดการห้องเรียนดิจิทัล การสื่อสารกับนักเรียนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือดิจิทัล ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBEC) ระบุว่า ครูระดับมัธยมศึกษากว่า ร้อยละ 88 ของประเทศ “สอบตก” ในการทดสอบความรู้ด้าน ICT โดยมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ขณะที่ ผู้บริหารสถานศึกษา กว่า ร้อยละ 95 ก็ไม่ผ่านการทดสอบด้าน ICT และภาษาอังกฤษเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) นอกจากนี้สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ (TPQI) ยังพบว่า บุคลากรในกลุ่มวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับ ICT มีเพียง ร้อยละ 40.09 เท่านั้นที่มีความสามารถด้านดิจิทัลในระดับที่เป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่งยิ่งตอกย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีของครูไทยในวงกว้าง งานวิจัยของ ธัญญาภรณ์ นาจำปา (2564) ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงการนำเทคโนโลยีไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ของครู และการบริหารภายในสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมนวัตกรรมที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ภัทรา จรรยาธรรม (2564) ก็เน้นย้ำว่า การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องมีระบบฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งต้องอาศัย เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการรวบรวม จัดการ และใช้ประโยชน์จากข้อมูลในทุกมิติของการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ ยังมีรายงานจาก IDC & Workday (2022) ที่ชี้ว่า ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มล้าหลังในเอเชียแปซิฟิก โดยมีองค์กรเพียง ร้อยละ 9 เท่านั้นที่มีความพร้อมด้านดิจิทัลในระดับสูง ขณะที่อีก ร้อยละ 91 ยังคงขาดความสามารถในการปรับตัวและใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหากย้อนกลับมาดูบริบทสถานศึกษาไทย ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาซ้ำซ้อนระหว่างโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ แต่ขาดทักษะบุคลากรในการนำไปใช้ได้จริง ดังนั้น การส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีของครูและผู้บริหารจึงไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็น “ความจำเป็น” ที่ต้องเร่งผลักดันในเชิงนโยบายและปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการศึกษาไทยยุคดิจิทัล

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) เพื่อนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ให้มีความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในยุคดิจิทัล มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และสามารถสร้างสรรค์แนวทางใหม่ๆ เพื่อพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาวะผู้นำดิจิทัล

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อทุกมิติของการดำเนินชีวิตและการทำงาน ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) จึงกลายเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารองค์กร โดยเฉพาะในองค์กรการศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และการกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัลที่ชัดเจน (Avolio, 2014; Gurr, 2016) องค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัลประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Vision) การสื่อสาร (Communication) การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล (Digital Culture) ความรู้ด้านดิจิทัล (Digital Knowledge) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ (Systematic Improvement) และการเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) ซึ่งเมื่อผู้บริหารสามารถบูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้เข้ากับการบริหารจัดการองค์กรได้ จะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของครู บุคลากร และนักเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ng, 2015; Spiteri & Chang Rundgren, 2020) ทฤษฎีที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำดิจิทัลคือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของ Kurt Lewin (Lewin's Change Theory) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ Unfreeze (ละลายพฤติกรรมเก่า) Change (เปลี่ยนแปลง) และ Refreeze (เสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ให้คงอยู่) การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในบริบทดิจิทัลหมายถึง ผู้นำต้องสามารถสร้างความตระหนักรู้ถึงความจำเป็นในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัล (Unfreeze) นำเทคโนโลยีและแนวทางใหม่มาประยุกต์ใช้ (Change) และสร้างระบบสนับสนุนเพื่อให้พฤติกรรมใหม่และวัฒนธรรมดิจิทัลติดตั้งอย่างยั่งยืน (Refreeze)

ดังนั้น ภาวะผู้นำดิจิทัลจึงไม่ได้เป็นเพียงการบริหารเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม ความคิด และทักษะของบุคลากร ทฤษฎีของ Lewin ช่วยให้เราเข้าใจว่าการนำดิจิทัลมาใช้ในองค์กรต้องมีการจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร

ทักษะครูในศตวรรษที่ 21

ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 เป็นความสามารถที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูยุคใหม่นอกจากจะต้องมีความรู้รอบด้านและความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาที่สอนแล้ว ยังต้องสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อโลกยุคดิจิทัลได้อย่างสร้างสรรค์ ทักษะเหล่านี้ครอบคลุม 4 ด้านหลัก ได้แก่

ด้านแรกคือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องสามารถคิดนอกกรอบ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดใจนักเรียน และสนับสนุนให้พวกเขาคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ การมีความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้ครูสามารถปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน และสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่สองคือ องค์ความรู้ (Knowledge) ครูต้องมีความรู้ลึกและรอบด้าน ทั้งในด้านวิชาการ ความรู้ทั่วไป และเทคโนโลยีสารสนเทศ การมีองค์ความรู้ที่แน่นช่วยให้ครูสามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างชัดเจน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ และสามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับชีวิตจริงได้

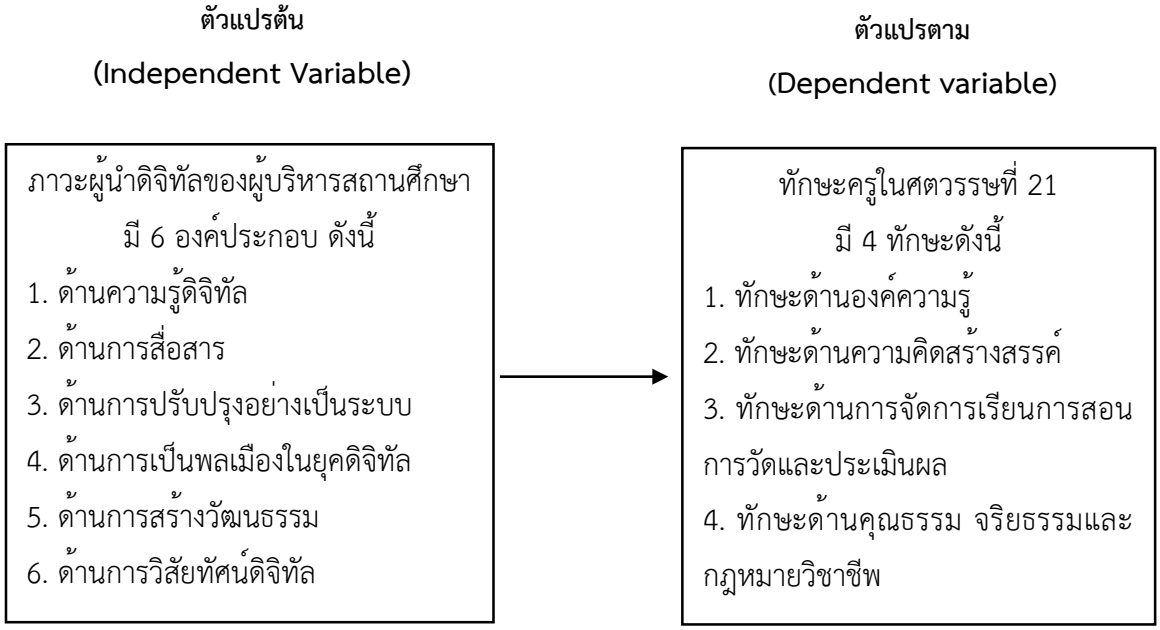
ด้านที่สามคือ คุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายวิชาชีพ (Ethics & Professionalism) ครูต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อกำหนดวิชาชีพยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสังคมการศึกษา ทำให้การสอนมีความยั่งยืนและมีคุณภาพ

ด้านที่สี่คือ การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล (Instructional Management & Assessment) ครูต้องสามารถออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเป้าหมายการเรียนรู้ และประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายช่วยให้ครูเข้าใจความสามารถและความต้องการของนักเรียนแต่ละคน ทำให้การสอนปรับตัวได้ตรงตามความสามารถของนักเรียน

นักวิจัยหลายรายระบุว่าการพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 จะเกิดประสิทธิผลสูงสุดเมื่อได้รับการสนับสนุนจากผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) เพราะผู้นำเหล่านี้สามารถส่งเสริมการบูรณาการเทคโนโลยีในห้องเรียน และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ยุคใหม่ (Pellegrino & Hilton, 2012; Voogt et al., 2015)

ดังนั้น ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช่เพียงความสามารถในการสอน แต่ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ ปลูกฝังคุณธรรม และเชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนพร้อมรับมือกับความท้าทายในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาการวิจัยและสามารถตอบปัญหาดังกล่าวได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้มีภาวะผู้นำดิจิทัลอยู่ในระดับสูง
2. ครูในสถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับสูง
3. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 70 แห่ง

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยสุ่มมาจากประชากร คือ สถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 60 แห่งจากประชากรจำนวน 3,068 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 341 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้สอบถามความ คิดเห็นเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำ ดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัด กรุงเทพมหานคร ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) โดยการสอบถาม เกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ใน ปัจจุบัน ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 ด้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากมาก ที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ประกอบด้วย 1. ด้านความรู้ดิจิทัล 2. ด้านการสื่อสาร 3. ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ 4. ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล 5. ด้านการสร้างวัฒนธรรม 6. ด้านการวิสัยทัศน์ดิจิทัล ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 จำนวน 4 ทักษะ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ประกอบด้วย 1. ทักษะด้านองค์ความรู้ 2. ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ 3. ทักษะด้านการ จัดการเรียนการสอน การประเมิน และการวัดผล 4. ทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรมและกฎหมาย วิชาชีพ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นแบบสอบถามปลายเปิด สำหรับแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามวิธีของเรนซิสไล เคอร์ท (Rensis Likert Method) มีความหมายและค่าน้ำหนัก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาครั้งนี้ โดยดำเนินการเก็บข้อมูล ข้าราชการครูในโรงเรียนกลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 341 คน และได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1. นำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นไปดำเนินการเก็บข้อมูลกับข้าราชการครูในโรงเรียนกลุ่มกรุงธนใต้สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาให้ทราบและขอรับ แบบสอบถามคืน

หลังจากตอบแบบสอบถามเสร็จเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล 2. รวบรวมแบบสอบถามที่กรอกข้อมูลเรียบร้อยแล้วแต่ละชุดนำไปลงรหัส3. การประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนจากแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคทางสถิติทางคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูลซึ่งได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นรหัสแทนค่าและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อคำถามในการวิจัยได้ใช้สถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูล 1. การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปตามลำดับ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 1 เป็นข้อมูล ทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่ (Frequencies) และหาร้อยละ (Percentage) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นข้อมูล เกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมรายด้านและรายข้อ การวิเคราะห์ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นข้อมูลเกี่ยวกับระดับปัจจัยทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมรายด้านและรายข้อ การวิเคราะห์ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 4) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวด้วยค่า Tolerance และ VIF (Variance Inflation Factor) จากนั้นวิเคราะห์ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่าย 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยการนำตัวแปรอิสะทั้ง 6 ตัว เข้าสมการเพื่อทำการทดสอบพร้อมกัน โดยกำหนดระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้สถิติ ดังนี้ 1) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression analysis)

ผลการวิจัย

ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ได้แก่ ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ รองลงมาด้านการสร้างวัฒนธรรม ด้านความรู้ดิจิทัล ด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และอันดับสุดท้ายด้านการสื่อสาร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

(n=341)

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร (X_{tot})		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (X_1)	4.22	0.66	มาก
2.	ด้านการสร้างวัฒนธรรม (X_2)	4.26	0.62	มาก
3.	ด้านความรู้ดิจิทัล (X_3)	4.26	0.59	มาก
4.	ด้านการสื่อสาร (X_4)	4.20	0.67	มาก
5.	ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ (X_5)	4.27	0.62	มาก
6.	ด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล (X_6)	4.24	0.64	มาก
รวม		**4.23**	**0.67**	**มาก**

ระดับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ รองลงมาด้านคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายวิชาชีพ ด้านองค์ความรู้ และอันดับสุดท้ายด้านการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

(n=341)

ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร (Y_{tot})		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ทักษะด้านองค์ความรู้ (Y_1)	4.24	0.62	มาก
2.	ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ (Y_2)	4.33	0.61	มาก
3.	ทักษะด้านการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล (Y_3)	4.18	0.64	มาก
4.	ทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายวิชาชีพ (Y_4)	4.30	0.60	มาก
รวม		4.33	0.61	มาก

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารกับทักษะครูในศตวรรษที่ 21

ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ในระดับปานกลางถึงสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.474 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมและรายด้าน

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_{tot}	Y_{tot}
X_1	1							
X_2	.584**	1						
X_3	.484**	.467**	1					
X_4	.445**	.462**	.516**	1				
X_5	.293**	.234**	.361**	.479**	1			
X_6	.396**	.371**	.386**	.393**	.488**	1		
X_{tot}	.692**	.394**	.430**	.359**	.326**	.719**	1	
Y_{tot}	.370**	.344**	.402**	.378**	.395**	.534**	.474**	1

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อภิปรายผล

ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนางานบริหารอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหารสถานศึกษามีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการภายในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วมอบรม สัมมนา และกิจกรรมพัฒนาศักยภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคดิจิทัล ตลอดจนมีการจัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล วงศ์พระลับ และวานิช ประเสริฐพร (2564) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาใน สังกัด อาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลและการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ซึ่งเป็นแนวทางที่คล้ายกับการปรับปรุงระบบอย่างเป็นองค์รวมในงานวิจัยนี้ นอกจากนี้ ยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thannimalai (2018) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำเทคโนโลยีของครูใหญ่ในโรงเรียนมาเลเซียมีผลต่อการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล และควรเน้นการมีวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในภาวะผู้นำดิจิทัล

ระดับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของครูในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าครูมีการปรับตัวและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ครูส่วนใหญ่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการเรียนรู้ การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่าครูมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมกับการเป็นครูมืออาชีพในยุคใหม่ ผลนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญชาติ ล้อพงศ์พานิชย์ (2565) ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร และทั้งสองปัจจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมการใช้ดิจิทัลใน

โรงเรียนเอกชน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับงานของ Donna Marie Fisher & Waller (2014) ที่ระบุว่า ความสามารถของครูในการบูรณาการเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสนับสนุนว่า หากครูมีทักษะดิจิทัลสูง จะมีผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและการตอบสนองต่อนโยบายทางเทคโนโลยี

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารกับทักษะครูในศตวรรษที่ 21

ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับทักษะครูในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถพยากรณ์ทักษะครูได้ในระดับที่น่าพอใจ โดยเฉพาะด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล ความรู้ดิจิทัล และการสื่อสาร ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญชาติ ล้อพงศ์พานิชย์ (2565) ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะครูด้านเทคโนโลยีได้ถึงร้อยละ 71.90 เช่นเดียวกับในงานวิจัยนี้ที่พบว่าภาวะผู้นำสามารถพยากรณ์ทักษะครูได้ร้อยละ 36.9 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ Ismail et al. (2021) ซึ่งชี้ว่าความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของครูในการใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะมิติด้านการเป็นพลเมืองดิจิทัล และความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ซึ่งตรงกับตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงในการพยากรณ์ในงานวิจัยนี้

สรุป

ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มกรุงธนใต้มีภาวะผู้นำดิจิทัลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการสถานศึกษาภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยเฉพาะด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยี ขณะเดียวกันครูในสถานศึกษากลุ่มดังกล่าวมีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงถึงศักยภาพของครูในการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคใหม่ โดยมีความโดดเด่นด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านคุณธรรม จริยธรรม และกฎหมายวิชาชีพ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านความรู้ดิจิทัล ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และด้านการเป็นพลเมืองในดิจิทัล สามารถพยากรณ์ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของทักษะครูได้ร้อยละ 35.60 แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพครูในสถานศึกษา

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 อย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยสามารถ

นำไปใช้เป็นแนวทางเชิงวิชาการและเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้บริหารและครู ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครและบริบทที่ใกล้เคียงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมบทบาทผู้นำดิจิทัลในเชิงรุก โดยเฉพาะด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และการเป็นพลเมืองในดิจิทัล เพื่อเป็นต้นแบบในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และปลอดภัยสำหรับครูและนักเรียน

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดอบรม/สัมมนาให้ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัลและการบริหารจัดการเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ พร้อมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน

3. โรงเรียน ควรสนับสนุนการพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านความคิดสร้างสรรค์และการใช้สื่อดิจิทัล เช่น การจัดกิจกรรม PLC (Professional Learning Community) ด้านนวัตกรรมการสอนและการใช้เทคโนโลยี

4. ผู้นำองค์กร ควรสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลภายในโรงเรียนอย่างชัดเจน เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ และออกแบบพื้นที่ให้เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาครูอย่างทั่วถึง

5. ควรมีนโยบายการประเมินภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กรการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่อาจส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา กลุ่มกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร

3. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงรูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ และแนวทางที่ผู้บริหารใช้ในการส่งเสริมทักษะครูในศตวรรษที่ 21 โดยอาจดำเนินการในลักษณะของการศึกษาเฉพาะกรณี (case study)

4. ควรศึกษาเจตคติของครูต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร และผลกระทบต่อความเต็มใจในการพัฒนาทักษะของตนเองในศตวรรษที่ 21 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูในการปรับตัวสู่การศึกษายุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

เฉลิมพล วงศ์พระลับ, และวานิช ประเสริฐพร. (2564). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาในสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 12(2), 45–60.

ธัญชาติ ล้อพงศ์พานิชย์. (2565). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ของครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดอุบลราชธานี.* วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ธัญญาภรณ์ นาจำปา. (2564). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 15(2), 45–60.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9).* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ภัทรา จรรยาธรรม. (2564). การใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการครุศาสตร์*, 18(1), 89–104.

รุ่งรัตน์ พลชัย. (2563). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *รายงานผลการประเมินสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของครูและผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564).* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

Avolio, B. J. (2014). *Leadership in the digital age.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Donna Marie Fisher, & Waller, L. R. (2014). Technology leadership and teacher technology integration: A correlational study. *Journal of Educational Administration*, 52(6), 735–756.

Gurr, D. (2016). A model of successful school leadership from the International Successful School Principalship Project. *Societies*, 6(1), 1–15.

IDC & Workday. (2022). *Asia/Pacific digital readiness survey report.* Singapore: IDC Asia/Pacific.

Ismail, R., Don, Y., Husin, F., & Khalid, R. (2021). Technology leadership and teachers' ICT competency: The mediating role of digital citizenship. *International Journal of Educational Management*, 35(4), 806–824.

Lewin, K. (1951). *Field theory in social science.* New York, NY: Harper & Row.

Mrazek, R. (2022). *Educational leadership in the digital age.* New York: Routledge.

Ng, W. (2015). New digital technology in education: Conceptualizing professional learning for educators. *Educational Technology & Society*, 18(2), 167–179.

Pellegrino, J. W., & Hilton, M. L. (2012). *Education for life and work: Developing transferable knowledge and skills in the 21st century.* Washington, DC: National Academies Press.

Spiteri, M., & Chang Rundgren, S. N. (2020). Literature review on the factors affecting primary teachers' use of digital technology. *Technology, Pedagogy and Education*, 29(1), 115–128.

Thannimalai, R. (2018). The influence of principals' technology leadership on teachers' technology integration in Malaysian secondary schools. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(12), 1206–1221.

Voogt, J., Erstad, O., Dede, C., & Mishra, P. (2015). Challenges to learning and schooling in the digital networked world of the 21st century. *Journal of Computer Assisted Learning*, 31(5), 403–413.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Tourism Behavior of International Students at Phitsanulok University During Their Studies in the Soft Power Program under the DTV Visa Scheme

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในระหว่างการศึกษาหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี

Arthit Kiattibenjapong[1*], Intanon Hirunkam[2], Surasit Lapintri[3], Rat Ketchan[4], Phanu Thipthunwa[5], & Pramote Sittijuk[6]

อาทิตย์ เกียรติเบญจพงศ์[1*], อินทนนท์ หิรัญคำ[2], สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์[3], รัตน์ เกตุจันท[4], ภาณุ ทิพย์ธันวา[5], & ปราโมทย์ สิทธิจักร[6]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Arthit Kiattibenjapong*
อาทิตย์ เกียรติเบญจพงศ์
Faculty of Business Administration and Accounting, Phitsanulok University, Thailand.
คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: arthit_Kiatt@plu.ac.th

2. Intanon Hirunkam
อินทนนท์ หิรัญคำ
Faculty of Business Administration and Accounting, Phitsanulok University, Thailand.
คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: intanon_Hirun@plu.ac.th

3. Surasit Lapintri
สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: Surasit_Lapin@plu.ac.th

4. Rat Ketchan
รัตน์ เกตุจันทร์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: rat_Ketchan@plu.ac.th

5. Phanu Thipthunwa
ภาณุ ทิพย์ธันวา
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: Phanu_Thip@plu.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to study the travel behavior of international students at Phitsanulok University during their participation in the Soft Power program under the DTV Visa. The sample group consisted of 52 international students enrolled in the program during the 3/2567 academic term. The data collection tool was a bilingual questionnaire in English and Chinese. Data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson correlation. The results showed that the international students had a high level of attitude and satisfaction toward the Soft Power program overall, with the highest satisfaction in the program's attractiveness, followed by the instructors' competence and the appropriateness of the course duration. Regarding the students' travel behavior during the program, it was also at a high level, with travel motivation receiving the highest average score. The analysis of the relationship between attitude and satisfaction toward the program and travel behavior revealed positive moderate correlations across all aspects, which indicated that the international students' attitudes and satisfaction toward the Soft Power program had a significant positive effect on their travel behavior in all areas studied.

6. Pramote Sittijuk
ปราโมทย์ สิทธิจักร
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pramotes@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ซอฟต์พาวเวอร์, นักศึกษาต่างชาติ, พฤติกรรมการท่องเที่ยว, วีซ่าดีทีวี

Keywords:
Soft Power, International Student, Tourism Behavior, DTV Visa

Article history:
Received: 01/07/2025
Revised: 15/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 25/12/2025

How to Cite:
Kiattibenjapong, A. et al. (2026). Tourism Behavior of International Students at Phitsanulok University During Their Studies in the Soft Power Program under the DTV Visa Scheme. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 291-307.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยพิษณุโลกในระหว่างการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี (DTV Visa) โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาต่างชาติที่เข้าร่วมหลักสูตรในภาคการศึกษาที่ 3/2567 จำนวนทั้งสิ้น 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษและภาษาจีน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาต่างชาติมีทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความน่าสนใจของหลักสูตร รองลงมาคือ ความสามารถของผู้สอน และความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน สำหรับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักศึกษาระหว่างการศึกษาในหลักสูตรฯ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยแรงจูงใจในการท่องเที่ยวมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว พบว่าทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางและมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์มีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในทุกด้านของการศึกษา

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางยอดนิยมของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ และการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากคนไทย รัฐบาลจึงเห็นโอกาสในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวผ่านแนวคิด “ซอฟต์พาวเวอร์” (Soft Power) โดยมุ่งเน้นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย อาหารไทย ภาษาไทย และอัตลักษณ์ท้องถิ่นไปสู่ประชาคมโลกผ่านนโยบายต่าง ๆ หนึ่งในนโยบายที่สำคัญ

คือ “วีซ่าดีทีวี” (Digital Talent Visa – DTV) ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่มีทักษะหรือความสนใจเฉพาะด้าน อาทิ ศิลปะ เทคโนโลยี หรือธุรกิจสร้างสรรค์ สามารถเข้ามาศึกษา เรียนรู้ และใช้ชีวิตในประเทศไทยได้อย่างยาวนานและมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2567)

มหาวิทยาลัยในภูมิภาค เช่น มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ได้ตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐด้วยการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้นักศึกษาต่างชาติได้เรียนรู้วิถีชีวิตไทยอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน โดยนักศึกษากลุ่มนี้ไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงการเรียนในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังมีรูปแบบการใช้ชีวิตและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนถึงความสนใจเฉพาะตัว ความคาดหวังต่อการสัมผัสวัฒนธรรมใหม่ และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างจากประเทศต้นทาง อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติในพื้นที่เมืองรอง เช่น จังหวัดพิษณุโลก ยังมีอยู่จำกัด เมื่อเทียบกับงานวิจัยหรือข้อมูลที่มักมุ่งเน้นไปที่เมืองท่องเที่ยวหลักอย่างกรุงเทพฯ เชียงใหม่ หรือภูเก็ต ส่งผลให้ยังขาดความเข้าใจเชิงลึกต่อแรงจูงใจในการเดินทาง ความชอบส่วนบุคคล และปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งข้อจำกัดด้านข้อมูลเหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือแม้กระทั่งการกำหนดแนวนโยบายที่ตอบสนองต่อบริบทของเมืองรองอย่างเหมาะสม ดังเช่นในงานวิจัยของพรภิรมย์ ยอดบุญ และคณะ (2568) สรุปไว้ว่า การบริหารจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มิใช่เมืองหลักด้านการท่องเที่ยวยังขาดระบบฐานข้อมูลที่เป็นระบบและสามารถบูรณาการได้ ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติในพื้นที่นี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยวางรากฐานสำหรับการพัฒนานโยบายที่เฉพาะเจาะจงเฉพาะพื้นที่ ช่วยให้เกิดการรับรู้และเข้าใจพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติ ที่จะนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเดินทาง รวมถึงรับทราบปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งองค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้ในการวางแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของนักศึกษาหรือนักท่องเที่ยว สามารถใช้ในการคาดคะเนเพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่จะช่วยให้ตลาดการท่องเที่ยวไทยประสบความสำเร็จได้ (เทวินทร์ พิมพ์ใจพงศ์ และปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์ พิบูลแถว, 2568) และสามารถพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมในหลักสูตรกับรูปแบบหรือเส้นทางการท่องเที่ยว ยังช่วยยกระดับประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความหมายและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นักศึกษาสามารถนำความรู้จากห้องเรียนไปใช้ในสถานการณ์จริง เกิดเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ที่เสริมสร้างความเข้าใจในบริบทวัฒนธรรมไทย ขณะเดียวกันยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชนท้องถิ่น และนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติในมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ภายใต้หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวของนักศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ช่องทางในการเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในพื้นที่ โดยข้อมูลเหล่านี้จะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาเชิงนโยบายด้านการศึกษา การท่องเที่ยว และความร่วมมือระหว่างประเทศในอนาคตได้อย่างมีทิศทางและยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ทฤษฎีพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายถึงกระบวนการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวตั้งแต่ก่อนออกเดินทาง ระหว่างการท่องเที่ยว ไปจนถึงหลังจากสิ้นสุดการเดินทาง โดยเน้นการวิเคราะห์แรงจูงใจ ความต้องการ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ นักท่องเที่ยวจะประเมินข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการเดินทางและประสบการณ์ท่องเที่ยวของตนเอง โดยกระบวนการนี้ได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายใน เช่น ความต้องการส่วนตัว อารมณ์ และแรงจูงใจ รวมถึงปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และการส่งเสริมทางการตลาด (Crompton, 1979) ทฤษฎีนี้ยังให้ความสำคัญกับแรงจูงใจที่แบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก คือ แรงผลักดันภายใน (push factors) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการหลีกหนีจากความเครียดหรือกิจวัตรประจำวันที่จำเจ และแรงดึงดูดภายนอก (pull factors) ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเฉพาะของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่น่าสนใจ (Dann, 1977) นอกจากนี้ การรับรู้และทัศนคติที่นักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ยังมีผลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมหลังการเดินทาง เช่น การบอกต่อประสบการณ์ หรือการกลับไปเยือนอีกครั้ง (Fishbein & Ajzen, 1975) ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องในวงการท่องเที่ยวสามารถเข้าใจความต้องการและออกแบบประสบการณ์ที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว และพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ท่องเที่ยว

รูปแบบและกิจกรรมในหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี และการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยว

หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี ถูกออกแบบมาอย่างรอบคอบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผสานระหว่างความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและทักษะยุคใหม่ นักศึกษาจะได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์จริงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้จำกัดเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน และทดลองสร้างสรรค์งานศิลปะรวมถึงผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ หลักสูตรยังเน้นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่าง

นักศึกษาจากหลากหลายประเทศ ผ่านเวิร์กช็อปและกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์และความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะช่วยสร้างประสบการณ์และทักษะที่ครบถ้วน เตรียมความพร้อมในการเป็นทูตวัฒนธรรมที่มีความรู้และความสามารถ สามารถสนับสนุนการเผยแพร่ซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทยอย่างยั่งยืนในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2567) หลักสูตรยังส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้และมีความเข้าใจในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่า ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งช่วยให้นักศึกษาเข้าถึงแก่นแท้ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งสามารถวางแผนและมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

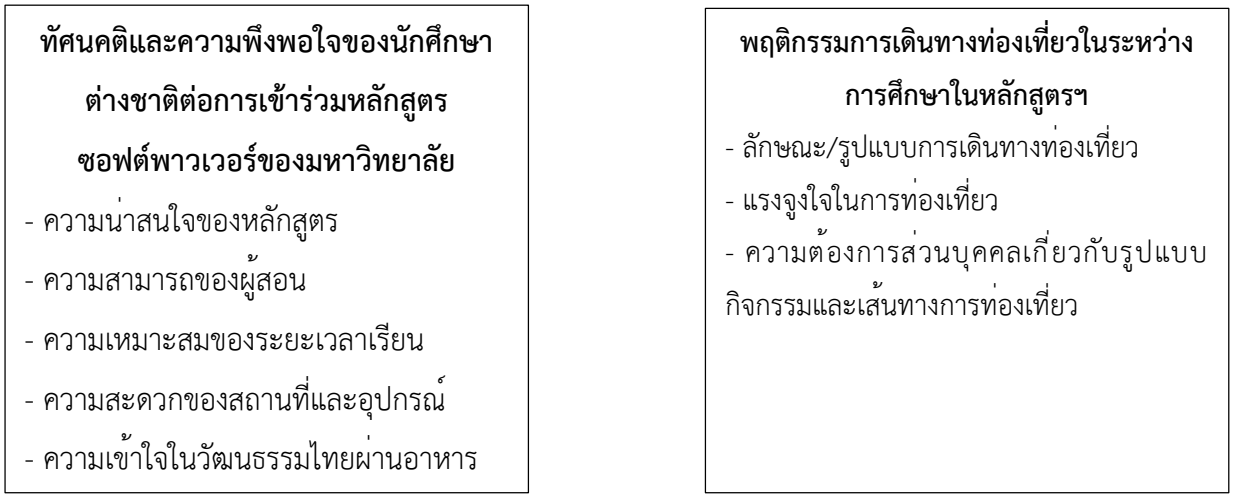
วนิดา สุขไสว และคณะ (2568) ศึกษาการรับรู้ซอฟต์พาวเวอร์ของกีฬามวยไทยในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในกรุงเทพฯ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 385 คน พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักมวยไทยผ่านสื่อออนไลน์ มองว่ามวยไทยมีเอกลักษณ์ด้านท่าทางแม่ไม้มวยไทย และสนใจเข้าชม รวมถึงเชื่อว่ามวยไทยช่วยส่งเสริมสุขภาพ โดยงานวิจัยเสนอแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวผ่านแนวคิด “MUAY THAI” ที่เน้นสื่อ เอกลักษณ์ ความเข้าถึงง่าย ฟิตเนส ผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมสุขภาพ การเข้าร่วมกิจกรรม และแรงบันดาลใจ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัย “พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก” พบว่าทั้งสองงานเน้นการรับรู้ซอฟต์พาวเวอร์ผ่านประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรม และอิทธิพลของสื่อออนไลน์ โดยแนวคิด “MUAY THAI” (Media, Uniqueness, Accessibility, Gym, Things, Health promotion, Attending และ Inspiring) สามารถนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมและการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ

ภูริ ชุณห์ขจร และคณะ (2568) ศึกษาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารในจังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เช่น เชฟ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 25 คน ผลการศึกษานำเสนอแนวทาง 4 C’s of Gastronomy ได้แก่ การส่งเสริมชุมชนอาหาร การปรุงอาหารท้องถิ่น การพัฒนาผู้ประกอบการ และการเชื่อมโยงวัฒนธรรมอาหารกับการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ เนื้อหางานวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดซอฟต์พาวเวอร์ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถปรับใช้กับการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติภายใต้หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ได้ โดยเฉพาะในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทย เช่น อาหาร การใช้ชีวิตชุมชน และกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจระหว่างพำนักในประเทศไทย

พรนภา ธนโพธิวิรัตน์ และคณะ (2568) ศึกษาซอฟต์พาวเวอร์ 5 ด้าน ได้แก่ อาหาร แฟชั่น ศิลปะการต่อสู้ ภาพยนตร์ และงานเทศกาล ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทยในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา โดยเน้นบทบาทของซอฟต์พาวเวอร์ในการสร้างเอกลักษณ์และประสบการณ์ท่องเที่ยว โดยเฉพาะซอฟต์พาวเวอร์ด้านอาหารที่ได้รับความนิยมสูง การจัดงานเทศกาลยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยหลัก 7 ด้าน ที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวได้แก่ การรับรู้ เอกลักษณ์ การสร้างประสบการณ์ การสร้างคุณค่า เรื่องเล่า กิจกรรม และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งสอดคล้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติภายใต้หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์วีซ่าดีทีวีได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติที่เข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ ภายใต้วีซ่าดีทีวี (DTV Visa) ของมหาวิทยาลัยพิษณุโลกในภาคการศึกษาที่ 3/2567
2. วิเคราะห์ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติ

สมมติฐานในการวิจัย

ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาระหว่างการเข้าร่วมหลักสูตร

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ นักศึกษาต่างชาติหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวีของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในภาคการศึกษาที่ 3/2567 จำนวนทั้งหมด 52 คน

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ในระหว่างการศึกษาหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวี ในรูปแบบ 2 ภาษา คือ อังกฤษ และจีน โดยมีข้อคำถามที่ใช้รวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสำรวจรายการข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่ม ตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ประเทศที่เป็นสถานที่เกิด/อาศัยอยู่ และอาชีพที่ประกอบในประเทศไทย

ตอนที่ 2 ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตร ซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย โดยเน้นที่หลักสูตรฝึกทำอาหารไทย เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 = มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากที่สุด

4 = ทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

3 = ทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับปานกลาง

2 = ทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับน้อย

1 = ทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาในหลักสูตรฯ ในมุมมองเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว แรงจูงใจในการท่องเที่ยว ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว โดยเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 = แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับมากที่สุด

4 = แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับมาก

3 = มีแสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับปานกลาง

2 = แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับน้อย

1 = แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

1. นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละด้าน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) ผลการประเมินพบว่าทุกข้อมีค่า IOC ≥ 0.60

2. ทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างทดลองที่เป็นนักศึกษาและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ หรือศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 30 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับ

กลุ่มเป้าหมาย จากนั้นคำนวณค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้ค่าเท่ากับ 0.837 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นผ่านตามเกณฑ์และสามารถนำไปใช้รวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลกับนักศึกษาต่างชาติหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ภายใต้วีซ่าดีทีวีของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก จำนวน 52 คน ในระหว่างเข้าร่วมเรียนรู้ในหลักสูตรการทำอาหารไทย ณ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

2. หลังจากได้รับแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ เพื่อคัดกรองและจัดเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยค่าความถี่และค่าร้อยละ เพื่อจำแนกลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

2. วิเคราะห์ระดับทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีทัศคติที่ดี/พึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาในหลักสูตรฯ ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง แสดงพฤติกรรมและความสนใจในเชิงบวกในระดับน้อยที่สุด

4. ทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดว่า “ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว” ด้วยค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย

ด้าน	μ	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ความน่าสนใจของหลักสูตร	4.20	0.50	มาก
2. ความสามารถของผู้สอน	4.10	0.55	มาก
3. ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน	4.00	0.60	มาก
4. ความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์	3.85	0.58	มาก
5. ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร	3.80	0.62	มาก
รวมเฉลี่ย	**3.99**	**0.57**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกทำอาหารไทยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.99, S.D. = 0.57) โดยด้านที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความน่าสนใจของหลักสูตร (μ = 4.20, S.D. = 0.50) รองลงมาได้แก่ ความสามารถของผู้สอน (μ = 4.10, S.D. = 0.55) และ ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน (μ = 4.00, S.D. = 0.60) สำหรับด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมาคือ ความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ (μ = 3.85, S.D. = 0.58) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร (μ = 3.80, S.D. = 0.62)

สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย ในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านความน่าสนใจของหลักสูตร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.20, S.D. = 0.50) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตรมีความน่าสนใจและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เรียน (μ = 4.35, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ การนำเสนอมีความทันสมัยและน่าติดตาม (μ = 4.25, S.D. = 0.50) และ กิจกรรมในหลักสูตรช่วยเสริมสร้างความสนุกสนานในการเรียนรู้ (μ = 4.20, S.D. = 0.52) ส่วนประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้ คือ ความน่าสนใจของสื่อและเอกสารประกอบการเรียน (μ = 4.00, S.D. = 0.53)

ด้านความสามารถของผู้สอน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.10, S.D. = 0.55) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในด้านอาหารไทยของผู้สอน (μ = 4.30, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ ความสามารถในการอธิบายให้เข้าใจง่าย (μ = 4.15, S.D. = 0.54) และ การตอบคำถามและให้คำแนะนำอย่างชัดเจน (μ = 4.10, S.D. = 0.57) ส่วนประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้คือ การใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร (μ = 3.85, S.D. = 0.58)

ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.00, S.D. = 0.60) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ระยะเวลาในการเรียนรู้แต่ละหัวข้อเหมาะสม (μ = 4.10, S.D. = 0.58) รองลงมาคือ มีการจัดแบ่งเวลาสำหรับภาคปฏิบัติได้ดี (μ = 4.00, S.D. = 0.62) ส่วนประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความต่อเนื่องของกิจกรรมในแต่ละวัน (μ = 3.90, S.D. = 0.60)

ด้านความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.85, S.D. = 0.58) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สถานที่เรียนมีความสะอาดและเหมาะสมกับการเรียนทำอาหาร (μ = 4.00, S.D. = 0.55) รองลงมาคือ อุปกรณ์การเรียนมีความพร้อมและเพียงพอ (μ = 3.90, S.D. = 0.57) และ ระบบระบายอากาศและความปลอดภัยในห้องครัวอยู่ในเกณฑ์ดี (μ = 3.80, S.D. = 0.60) ส่วนประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้ คือ การเข้าถึงสถานที่เรียนและสิ่งอำนวยความสะดวก (μ = 3.70, S.D. = 0.60)

ด้านความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.80, S.D. = 0.62) โดยประเด็นที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารไทยผ่านการเรียนรู้เมนูต่าง ๆ (μ = 3.95, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ การอธิบายความเชื่อหรือความหมายเบื้องหลังอาหารไทย (μ = 3.85, S.D. = 0.61) และ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในห้องเรียน (μ = 3.80, S.D. = 0.63) ขณะที่ประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ กิจกรรมเสริมความเข้าใจด้านวัฒนธรรมไทย (μ = 3.65, S.D. = 0.64)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาในหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย

ด้าน	μ	S.D.	ระดับพฤติกรรม/ความต้องการ	จัดลำดับ
1. ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	4.10	0.52	มาก	2
2. แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	4.25	0.48	มาก	1
3. ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและเส้นทาง	4.05	0.50	มาก	3
รวมเฉลี่ย	**4.13**	**0.50**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติในระหว่างการศึกษาในหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.13, S.D. = 0.50) โดย ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ แรงจูงใจในการท่องเที่ยว (μ = 4.25, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว (μ = 4.10, S.D. = 0.52) และ ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและเส้นทาง (μ = 4.05, S.D. = 0.50)

สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาในหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ของมหาวิทยาลัย ในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านแรงจูงใจในการท่องเที่ยว พบว่า นักศึกษามีระดับพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.25, S.D. = 0.48) โดยประเด็นที่นักศึกษาต่างชาติให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ความต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย (μ = 4.40, S.D. = 0.45) รองลงมาคือ ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และธรรมชาติ (μ = 4.30, S.D. = 0.47) และ ความต้องการสร้างประสบการณ์ใหม่ระหว่างการศึกษาในประเทศไทย (μ = 4.20, S.D. = 0.50) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้คือ การได้รับอิทธิพลจากการชักชวนของเพื่อนหรือสื่อออนไลน์ (μ = 4.10, S.D. = 0.50)

ด้านลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า นักศึกษามีระดับพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.10, S.D. = 0.52) โดยรูปแบบที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือ การเดินทางเป็นกลุ่มกับเพื่อนในหลักสูตร (μ = 4.20, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ การเลือกใช้บริการนำเที่ยวที่มหาวิทยาลัยจัดให้ (μ = 4.10, S.D. = 0.52) และ การวางแผนการเดินทางด้วยตนเองล่วงหน้า (μ = 4.00, S.D. = 0.55) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ คือ การเลือกใช้ระบบขนส่งสาธารณะภายในท้องถิ่น (μ = 3.90, S.D. = 0.60)

ด้านความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและเส้นทาง พบว่า นักศึกษามีระดับพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.05, S.D. = 0.50) โดยประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคือ ความต้องการกิจกรรมที่ผสมผสานการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย เช่น การทำอาหารไทย การรำไทย และงานฝีมือต่างๆ (μ = 4.20, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ ความสนใจในเส้นทางท่องเที่ยวที่ปลอดภัยและสะดวกในการเดินทาง (μ = 4.10, S.D. = 0.50) และ เส้นทางท่องเที่ยวที่ใช้ระยะเวลาไม่นานเกินไป (μ = 4.00, S.D. = 0.52) ส่วนประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ คือ ความต้องการกิจกรรมแบบท้าทายหรือผจญภัย (μ = 3.90, S.D. = 0.55)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ (Pearson's r) ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ และพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวจำแนกรายด้าน

ด้าน/องค์ประกอบ	r	Sig.	แปลผลค่าสหสัมพันธ์	แปลผลความสัมพันธ์โดยรวม
ความน่าสนใจของหลักสูตร - แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	0.632	0.003*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความน่าสนใจของหลักสูตร - ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	0.589	0.004*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความน่าสนใจของหลักสูตร - ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรม	0.562	0.007*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ

ด้าน/องค์ประกอบ	r	Sig.	แปลผลค่าสหสัมพันธ์	แปลผลความสัมพันธ์โดยรวม
ความสามารถของผู้สอน - แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	0.610	0.005*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความสามารถของผู้สอน - ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	0.578	0.009*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความสามารถของผู้สอน - ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรม	0.550	0.010*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน - แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	0.535	0.011*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน - ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	0.498	0.015*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน - ความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรม	0.470	0.017*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ - แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	0.440	0.022*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ - ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	0.410	0.027*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร - แรงจูงใจในการท่องเที่ยว	0.390	0.035*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ
ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร - ลักษณะ/รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว	0.360	0.045*	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกมีนัยสำคัญ

*ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ($p < 0.05$)

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อการเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์กับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละด้าน พบว่าทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยค่าสหสัมพันธ์ (r) อยู่ในระดับปานกลาง ตั้งแต่ 0.36 ถึง 0.63 โดยความน่าสนใจของหลักสูตรมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยว ลักษณะและรูปแบบการเดินทาง รวมถึงความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรม ขณะที่ความสามารถของผู้สอนก็มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยว ลักษณะและรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว และความต้องการส่วนบุคคลเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียนยังแสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับแรงจูงใจ ลักษณะและรูปแบบการเดินทาง และความต้องการส่วนบุคคลอีกด้วย ส่วนความสะดวกของสถานที่

และอุปกรณ์มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับแรงจูงใจและลักษณะของการเดินทาง ในขณะที่ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหารก็แสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับแรงจูงใจและลักษณะการเดินทางเช่นกัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์มีผลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในทุกด้านที่ศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาต่างชาติมีทัศนคติและความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกทำอาหารไทยอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านความน่าสนใจของหลักสูตรและความสามารถของผู้สอน ซึ่งได้รับค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนถึงการออกแบบหลักสูตรที่สามารถดึงดูดความสนใจผู้เรียนได้ดี และมีการจัดการเรียนการสอนโดยผู้สอนที่มีคุณภาพ ส่งผลต่อประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียนยังได้รับการประเมินในระดับดี แสดงถึงการบริหารเวลาเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวนิดา สุขไสว และคณะ (2568) พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติเมื่อได้รับสิ่งเร้าจากสื่อออนไลน์ การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ และมีการรับรู้ถึงข้อมูลมวยไทยอย่างต่อเนื่อง และมีการออกแบบและนำเสนอโปรแกรมการฝึกสอนที่มีความน่าสนใจ ทำให้ชาวต่างชาติ มีการตอบสนองออกมาเป็นความสนใจที่ดีในกีฬามวยไทย

ในทางตรงกันข้าม ด้านความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ รวมถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร ได้รับคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในบรรดาองค์ประกอบทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาหลักสูตรให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยได้อย่างลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้น สาเหตุหนึ่งอาจมาจากข้อจำกัดด้านการสื่อสารทางภาษา เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและต้องอาศัยการแปลผ่านล่าม ซึ่งอาจไม่สามารถถ่ายทอดสาระสำคัญและบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้และเส้นทางท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเมืองรองบางแห่ง อาจยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการบูรณาการเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาองค์ประกอบของหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหากับบริบทการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยควบคู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติ พบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทาง รองลงมาคือ ลักษณะและรูปแบบการเดินทาง และความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนต้องการออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรกับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละด้าน พบว่าทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง) โดยเฉพาะความน่าสนใจของ

หลักสูตรและความสามารถของผู้สอน ซึ่งมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง และความต้องการส่วนบุคคลเกี่ยวกับกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งนี้ยังพบว่า ความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน ความสะดวกของสถานที่และอุปกรณ์ รวมถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยผ่านอาหาร ก็ล้วนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์สามารถส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิผล โดยการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่น่าสนใจมีส่วนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการเดินทางและการมีส่วนร่วมกับสังคมไทยได้อย่างดี อันเป็นการสนับสนุนเป้าหมายของนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ที่มุ่งสร้างความเข้าใจและความผูกพันต่อวัฒนธรรมไทยในระดับนานาชาติ แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศุภชัย แจ้งใจ และคณะ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มชาวต่างชาติ จำเป็นต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้สื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง เช่น โซเชียลมีเดีย และการใช้ผู้มีอิทธิพลในสื่อ (influencers) เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ และการออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมภายใต้แนวคิดซอฟต์พาวเวอร์จึงควรสอดคล้องกับความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย และควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและทันสมัย เพื่อให้สามารถ สร้างผลเชิงพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม และสนับสนุนการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในระดับสากลได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติของมหาวิทยาลัยพิษณุโลกในระหว่างเข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ ภายใต้วีซ่าดีทีวี (DTV Visa) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาต่างชาติที่เข้าร่วมหลักสูตรในภาคการศึกษาที่ 3/2567 จำนวน 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสองภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาจีน) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาต่างชาติมีทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์โดยรวมในระดับมาก โดยด้านที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุดคือ ความน่าสนใจของเนื้อหาหลักสูตร รองลงมาคือความสามารถของผู้สอน และความเหมาะสมของระยะเวลาเรียน สำหรับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาในระหว่างการศึกษาอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตรกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว พบว่าทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง และมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทัศนคติและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติที่มีต่อหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ ส่งผลในทางบวกต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

โดยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้เรียน และบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรมเข้ากับการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางให้กับผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในการออกแบบนโยบายการศึกษานานาชาติ และการใช้ซอฟต์พาวเวอร์เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาต่างชาติที่เข้าร่วมหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์มีทัศนคติและความพึงพอใจในระดับมาก และแสดงพฤติกรรมการท่องเที่ยวในระหว่างการศึกษาอย่างชัดเจน ทั้งยังพบว่าทัศนคติและความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานด้านการศึกษา ควรพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ให้มีเนื้อหาที่ทันสมัย สอดคล้องกับความสนใจของนักศึกษาต่างชาติ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในเชิงวิชาการและวัฒนธรรม

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมภาคสนามหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่กับการเรียนรู้ภาคทฤษฎี เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน และส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทยผ่าน “ซอฟต์พาวเวอร์” อย่างเป็นรูปธรรม

3. ควรส่งเสริมการบูรณาการหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์เข้ากับแผนยุทธศาสตร์การศึกษานานาชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้หลักสูตรดังกล่าวเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการดึงดูดนักศึกษาต่างชาติและนักท่องเที่ยวคุณภาพ

ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการศึกษา (ทัศนคติและความพึงพอใจต่อหลักสูตร) กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักศึกษาต่างชาติ โดยพบว่าทัศนคติและความพึงพอใจที่ดีต่อหลักสูตรสามารถส่งผลต่อการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างศึกษา ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนว่าการออกแบบหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประสบการณ์ท้องถิ่น สามารถสร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ องค์ความรู้นี้สามารถนำไปต่อยอดในการวิจัยด้านการศึกษานานาชาติ การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ และการทูตวัฒนธรรม โดยเน้นการใช้หลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในเวทีโลก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

เพื่อให้การวิจัยในประเด็นนี้มีความครอบคลุมและลุ่มลึกยิ่งขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานวิจัยในอนาคต ดังนี้

1. ควรขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมนักศึกษาต่างชาติจากหลายมหาวิทยาลัย หรือหลายภูมิภาค เพื่อเพิ่มความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และบริบทของหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมในมิติปัจจัยเชิงจิตวิทยาและสังคม เช่น ความสามารถด้านภาษา การปรับตัวทางวัฒนธรรม และแรงจูงใจส่วนบุคคล เพื่อให้เข้าใจกลไกที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมการท่องเที่ยวได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. แนะนำให้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) โดยผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งด้านสถิติและบริบทเชิงลึก โดยเฉพาะการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study)

4. ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของหลักสูตรซอฟต์พาวเวอร์ที่มีต่อทัศนคติของนักศึกษาต่างชาติหลังจบหลักสูตร และบทบาทของพวกเขาในฐานะ “ผู้เผยแพร่” ซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทยในประเทศของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

พรนภา ธนโพธิวิรัตน์, ณฐมน สังวาลย์, ปาริฉัตร์ คำเพ็ง, วีรัชญาน์ สิริมงคลวิวัฒน์, จิณณพัต เชยชม, เสฏฐวุฒิ แต่งปราณีต, และวรรณนิษา นามแสง. (2567). แนวโน้มของซอฟต์พาวเวอร์ห้าด้านที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของนักท่องเที่ยวชาวไทย. *Journal of Liberal Arts RMUTT*, 5(2), 37-48.

พรภิรมย์ ยอดบุญ, พระมหาประสพสุข สุขล้วน, พระมหาปิยะ บัวอ่อน, & นฤมล โพธิ์ทอง. (2568). กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 7(2), 173–186.

ภูริ ชุณห์ขจร, พงศ์สุระ ธัญญเจริญอนุกูล, ธีราพัทธ์ ชมชื่นจิตต์สิน, นิลุบล ประเคนภัทรา, & ปุณยนุช ลีหหะสุวรรณ. (2568). การส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอาหารจังหวัดนนทบุรี. *วารสารคหกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*, 7(1), 88–99.

ศุภชัย แจ้งใจ, พิทยา ลิ่มบุตร, และเอมีล่า แวอีซอ. (2568). อิทธิพลของการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวจีน. *วารสารการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 15(1), 65–75.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2567). *แนวคิดซอฟต์พาวเวอร์และการพัฒนาหลักสูตรภายใต้นโยบายวีซ่าดีทีวี.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2567). *นโยบายซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทยกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนากำลังคนต่างชาติ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

เทวินทร์ พิมพ์ใจพงศ์, & ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์ พิบูลแถว. (2568). การศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจท่องเที่ยวต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก: กรณีศึกษาบุคลากรภาครัฐ. *วารสารราชพฤกษ์*, 23(1), 51–66.

วนิดา สุขไสว, สุภัทรา มะปรางทอง, & กิ่งกนก เสาวภาวงศ์. (2025). การศึกษาการรับรู้ซอฟต์พาวเวอร์กีฬามวยไทยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ*, 6(1), 80–94.

Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408–424.

Dann, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184–194.

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research.* Reading, MA: Addison-Wesley.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Approach Development Well-Being of The Elderly with Vipassana Mebitation of School for Eldrly, Nonglan, Tamaka District, Kanchanaburi Province

แนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

Phramaha Somjit Vorrapañño Rabiem[1*], & Thanee Suwanprateep[2]

พระมหาสมจิตร วรปญฺโญ ระเบียบ[1*], & ธานี สุวรรณประทีป[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Somjit Vorrapañño Rabiem*
พระมหาสมจิตร วรปญฺโญ ระเบียบ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: aphichat.toh@mcu.ac.th

2. Thanee Suwanprateep
ธานี สุวรรณประทีป
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: thanee_Suwan@gmail.com

คำสำคัญ:
สุขภาวะ,ผู้สูงอายุ,การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

Keywords:
Well-being, Elderly, Vipassanā Bhāvanā Practice

Article history:
Received: 09/07/2025
Revised: 09/08/2025
Accepted: 20/10/2025
Available online: 27/12/2025

How to Cite:
Rabiem, P. & Suwanprateep, T. (2026). Approach Development Well-Being of The Elderly with Vipassana Mebitation of School for Eldrly, Nonglan, Tamaka District, Kanchanaburi Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 308-325.

ABSTRACT

This study aimed to: 1) examine the concept of well-being in both Buddhist and modern perspectives, 2) explore the enhancement of well-being among the elderly through Vipassana meditation practice in Buddhism, and 3) propose a practical framework for promoting elderly well-being through Vipassana meditation at the Senior School, Nong Lan Subdistrict Municipality, Tha Maka District, Kanchanaburi Province. The research employed a qualitative field study design, using in-depth interviews with 24 key informants. The findings indicate that well-being in Buddhism is a holistic concept encompassing four dimensions: physical, mental, social, and intellectual well-being. It is categorized into two levels: 1) the life well-being framework, including physical well-being (Kāyika-sukha) and mental well-being (Cetasika-sukha), and 2) the life well-being development framework, emphasizing morality and wisdom. In contrast, modern perspectives emphasize the interconnection and balance among the four dimensions, supported by factors such as exercise, nutrition, and social relationships.

Elderly well-being through Vipassana meditation was developed according to the Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna): mindfulness of body, feelings, mind, and phenomena. This practice contributes to all four dimensions of well-being: physical (stress reduction and healthy behaviors), mental (reduced anxiety and increased inner peace), social (enhanced relationships and reduced loneliness), and intellectual (improved analytical thinking and acceptance of life changes). Participants engaging in Vipassana

meditation exhibited better health, improved emotional regulation, positive social interactions, and adaptability to life transitions. Based on these findings, a practical model, the PMSI Model (Physical, Mental, Social, Intelligence Well-Being), integrated with continuous mindfulness practice, is proposed as a framework for promoting elderly well-being.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาสุขภาวะในมิติของพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุผ่านการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยเป็นเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 24 คน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดสุขภาวะในพระพุทธศาสนาเป็นแบบองค์รวม ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ สุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญา โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) กรอบสุขภาวะของชีวิต (กายิกสุขและเจตสิกสุข) และ 2) กรอบการพัฒนาสุขภาวะของชีวิตที่เน้นศีลธรรมและปัญญา ส่วนศาสตร์สมัยใหม่เน้นความสัมพันธ์และการสร้างสมดุลของสุขภาวะทั้งสี่ด้านผ่านปัจจัยสนับสนุน เช่น การออกกำลังกาย โภชนาการ และความสัมพันธ์ทางสังคม การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยวิปัสสนาภาวนาเป็นการพัฒนาสติสัมปชัญญะตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา ส่งผลต่อสุขภาวะทั้ง 4 มิติ ได้แก่ 1) กายลดความเครียดและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ 2) จิตลดวิตกกังวลและเพิ่มความสงบ 3) สังคมส่งเสริมความสัมพันธ์และลดความโดดเดี่ยว และ 4) ปัญญาพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการยอมรับความเปลี่ยนแปลง

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมวิปัสสนาภาวนามีแนวโน้มสุขภาพดีขึ้น สามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดี และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตได้อย่างเหมาะสม โดยเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในรูปแบบ PMSI Model (Physical, Mental, Social, Intelligence) ผสมผสานหลักการเจริญวิปัสสนาอย่างต่อเนื่อง

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ภาวะ “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีสัดส่วนประชากรที่มีอายุครบตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปสูงกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด และได้ดำเนินการวางแผนเชิงนโยบายในระยะยาวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสวัสดิการสังคม World Health Organization, Global Health and Aging, Geneva: WHO, 2011 แนวโน้มดังกล่าวได้ขยายตัวสู่ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปี

พ.ศ. 2565 ประเทศไทย มีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.2 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2569 ประเทศไทยจะเข้าสู่ภาวะ สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเกินกว่าร้อยละ 20 สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565

ปัจจุบันประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีรายงานโครงสร้างทางอายุและเพศของประชากร จำแนกตามอายุและเพศพบว่าโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปเป็นโครงสร้างแบบผู้สูงอายุ คือ ฐานของปิรามิดมีขนาดแคบลงและส่วนบนของปิรามิดมีขนาดกว้างขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุที่เป็นเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะมีสัดส่วนสูงขึ้นเมื่อเทียบกับประชากรสูงอายุเพศชายในกลุ่มอายุเดียวกัน จะเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในอีก 4 ปีข้างหน้า ในจังหวัดกาญจนบุรีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553

ตามในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติสำคัญในการส่งเสริมการมีชีวิตที่จะเป็นปกติสุขและทรงคุณค่าในชีวิตปัจจุบันและบั้นปลายด้วยความความสงบ เรียบง่าย และสันโดษ เป็นต้น โดยผ่านการเจริญสติสัมปชัญญะผ่านการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ที่แท้จริง มีปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร ดังมีพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัสเพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ ส.ม. (ไทย) 19/367/210 ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานับว่าเป็นกิจที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งที่มีส่วนให้ผู้สูงอายุมีความสงบ และทำให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุโรงเรียนเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มีปัญหาด้านสุขภาพเรื้อรัง ภาวะทุพพลภาพ และอาการเจ็บป่วยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ยังพบปัญหาทางจิตใจที่ไม่อาจมองข้ามได้ เช่น ภาวะซึมเศร้า ความโดดเดี่ยว ความรู้สึกไร้คุณค่า และการขาดแรงจูงใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างครอบครัว เช่น การที่ลูกหลานต้องย้ายถิ่นฐานไปทำงาน การอาศัยอยู่ตามลำพัง หรือแม้แต่การต้องย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านพักคนชรา ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง และไม่รู้สึกเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่มีอยู่ แม้ว่าจะมีความหลากหลายเพียงใดก็ตามที่สำคัญคือ กิจกรรมส่วนใหญ่ยังเน้นไปที่มิติด้านกายภาพ จิตใจและสังคมเป็นหลัก แต่ยังขาดกระบวนการที่ตอบสนองต่อ “มิติทางจิตวิญญาณ” ซึ่งมีบทบาทอย่างยิ่งในการเยียวยาภายใน สร้างความสงบ ความเข้าใจตนเอง และการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตในวัยสูงอายุ มิตินี้เป็นมิติที่ลึกซึ้งและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสภาวะที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความสูญเสีย ความเจ็บป่วย และความตระหนักรู้ในสัจธรรมของชีวิต

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา เรื่องแนวทางพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในบริบท ของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมเติมมิติด้านจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “วิปัสสนาภาวนา” ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกฝนจิตให้ตื่นรู้ เข้าใจความจริง และสามารถคลายทุกข์ได้ด้วยตนเอง

แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยลดภาวะซึมเศร้าและความทุกข์ใจเท่านั้น หากยังสามารถส่งเสริมการรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การฟื้นฟูสุขภาวะในมิติต่าง ๆ ทั้งกาย จิต สังคม และปัญญาอย่างสมดุลและยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้มีบทบาทในการตอบสนองความต้องการเชิงลึกของผู้สูงอายุในยุคสังคมสูงวัยได้อย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาสุขภาวะในพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่

สุขภาวะ หรือ Well-Being เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงความสมดุลของชีวิตมนุษย์ในหลายมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา การศึกษาและการพัฒนาสุขภาวะจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างชีวิตที่มีคุณค่าและมีความหมาย แนวคิดเรื่องสุขภาวะปรากฏทั้งใน พระพุทธศาสนา และ ทฤษฎีสมัยใหม่ แม้วิธีการและมิติที่เน้นจะแตกต่างกัน แต่ทั้งสองแนวทางล้วนมุ่งสู่การเสริมสร้างความสุขอย่างยั่งยืน ในพระพุทธศาสนา สุขภาวะถูกมองเป็น แนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Well-Being) ครอบคลุมสี่มิติหลัก ได้แก่ กาย (Physical) จิต (Mental) สังคม (Social) และ ปัญญา (Wisdom) (Kusala et al., 2019) โดยแบ่งออกเป็นสองระดับเพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ระดับแรกคือ กรอบสุขภาวะของชีวิต (Life Well-Being Framework) ซึ่งเน้นสุขภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ ได้แก่ กายิกสุข (Kāyika-sukha) คือความสุขทางร่างกายที่เกิดจากสุขภาพดี การพักผ่อนเพียงพอ และโภชนาการที่เหมาะสม ส่วน เจตสิกสุข (Cetasika-sukha) คือความสุขทางจิตใจที่เกิดจากความสงบ ความรัก เมตตา และความสำนึกในคุณธรรม ระดับที่สองคือ กรอบการพัฒนาสุขภาวะของชีวิต (Life Well-Being Development Framework) ซึ่งเน้นการสร้างสุขภาวะผ่าน ศีลธรรมและปัญญา การรักษาศีล เช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การพูดจาไพเราะ และการทำสมาธิ จะช่วยพัฒนาความสงบในจิตใจ และปัญญาที่เกิดจากการใคร่ครวญธรรมะช่วยให้สามารถตัดสินใจอย่างมีสติและลดความทุกข์ใจ (Ryff & Singer, 2008)

ในขณะที่ ทฤษฎีสุขภาวะสมัยใหม่ (Modern Well-Being Theory) ให้ความสำคัญกับ ความสมดุลและการเชื่อมโยงระหว่างสุขภาวะทั้งสี่มิติ ผ่านปัจจัยสนับสนุน เช่น การออกกำลังกายที่ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และการฝึกสมาธิหรือกิจกรรมพัฒนาจิตใจ (Diener et al., 2018) แนวคิดนี้มักเน้นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดตารางเวลาให้เหมาะสม การสร้างเครือข่ายสังคมที่สนับสนุน และการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ทั้งสองแนวทางมีจุดร่วมสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับสุขภาวะแบบองค์รวม และเชื่อว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงด้านเดียว แต่เกิดจากความสมดุลระหว่างร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เพียงแต่พระพุทธศาสนาจะเน้นการพัฒนาจิตและคุณธรรมเป็นศูนย์กลาง ส่วนทฤษฎีสมัยใหม่มักเน้นการปรับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสุขภาวะ

ดังนั้น การบูรณาการความรู้ทั้งสองด้านสามารถนำไปสู่ การสร้างชีวิตที่มีคุณภาพสูงขึ้น ด้วยการรักษาสมดุลของร่างกาย พัฒนาจิตใจ และสร้างสังคมที่เอื้ออาทร พร้อมทั้งมีปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

การศึกษาการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางต่อปัญหาสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การลดลงของพลังงาน และความสูญเสียของคนใกล้ชิด ล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง หนึ่งในวิธีที่ได้รับการศึกษาและพิสูจน์ว่ามีประสิทธิภาพ คือการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา วิปัสสนาภาวนาเป็นการฝึกสติอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะทฤษฎี สติปัฏฐาน 4 (Four Foundations of Mindfulness – Satipaṭṭhāna) ซึ่งเน้นการฝึกสติใน 4 ด้าน ได้แก่ กายานุปัสสนา (สังเกตสภาพร่างกาย) เวทนานุปัสสนา (สังเกตความรู้สึกทั้งสุขและทุกข์) จิตตานุปัสสนา (สังเกตจิตใจและอารมณ์) และ ธัมมานุปัสสนา (สังเกตธรรมะและความจริงของสิ่งต่าง ๆ) (Nāgārjuna, 2015) การฝึกทั้ง 4 ด้านนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุมีสติและความเข้าใจในตนเองมากขึ้น สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตด้วยความสงบ

ในด้าน สุขภาพกาย การฝึกสติผ่านกายานุปัสสนาช่วยให้ผู้สูงอายุรับรู้ถึงสภาพร่างกาย ลดความเครียดและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การนอนหลับที่ดี และการรับประทานอาหารอย่างมีสติ (Kabat-Zinn, 1990) สำหรับ สุขภาพจิต การฝึกสติทำให้ลดความวิตกกังวล ความเครียด และเพิ่มความสงบภายใน ซึ่งช่วยป้องกันภาวะซึมเศร้าและความโดดเดี่ยวทางจิตใจ การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนายังมีผลต่อ มิติทางสังคม ของผู้สูงอายุ เนื่องจากการฝึกสติช่วยให้ผู้สูงอายุมีความเอาใจใส่ต่อผู้อื่น มีความอดทน และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ส่งผลให้ลดความโดดเดี่ยวและความเหงาได้อย่างมีนัยสำคัญ (Grossman et al., 2004) และในด้าน ปัญญา การฝึกสติแบบสติปัฏฐาน 4 ช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและการยอมรับความไม่เที่ยงของชีวิต ทำให้สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและความสูญเสียได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าการฝึกวิปัสสนาภาวนาเป็นเครื่องมือที่สามารถส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุม ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา การนำหลักสติปัฏฐาน 4 มาประยุกต์ใช้จึงไม่เพียงเป็นการฝึกสมาธิหรือศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตและความสุขอย่างยั่งยืนให้กับผู้สูงอายุ

เสนอแนวทางพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ในยุคปัจจุบันที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้สูงอายุนอกจากจะมีความเสี่ยงต่อโรคภัยทางร่างกายแล้ว ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางจิตใจ เช่น ความเหงา ความวิตกกังวล และการสูญเสียบทบาททางสังคม การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุจึงไม่ควรมุ่งเน้นเพียงด้านร่างกายเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ตามแนวคิด PMSI Model ซึ่งประกอบด้วย Physical Well-Being (สุขภาวะทางร่างกาย) Mental Well-Being (สุขภาวะทางจิตใจ) Social Well-Being (สุขภาวะทางสังคม) และ Intelligence/Intellectual Well-Being (สุขภาวะทางสติปัญญา) การฝึกปฏิบัติ วิปัสสนาภาวนา เป็นหนึ่งในแนวทางที่มีงานวิจัยสนับสนุนว่าช่วยเพิ่มสุขภาวะของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการของวิปัสสนาภาวนามุ่งเน้นให้ผู้ฝึกมี สติรู้ตัวและสมาธิ ต่อความคิด อารมณ์ และร่างกายของตนเอง การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอสามารถช่วยลดความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ (Elderly Well-Being Development Concept) ที่เน้นให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งด้านกาย จิต และสังคม (Kabat-Zinn, 2003)

ในด้าน สุขภาวะทางร่างกาย (P) การฝึกวิปัสสนาภาวนาช่วยกระตุ้นระบบประสาทอัตโนมัติ ทำให้ความดันโลหิตและอัตราการเต้นของหัวใจอยู่ในระดับปกติ นอกจากนี้ การฝึกหายใจลึกและมีสติยังช่วยเสริมภูมิคุ้มกันและลดอัตราการเกิดโรคเรื้อรังบางชนิด (Creswell, 2017)

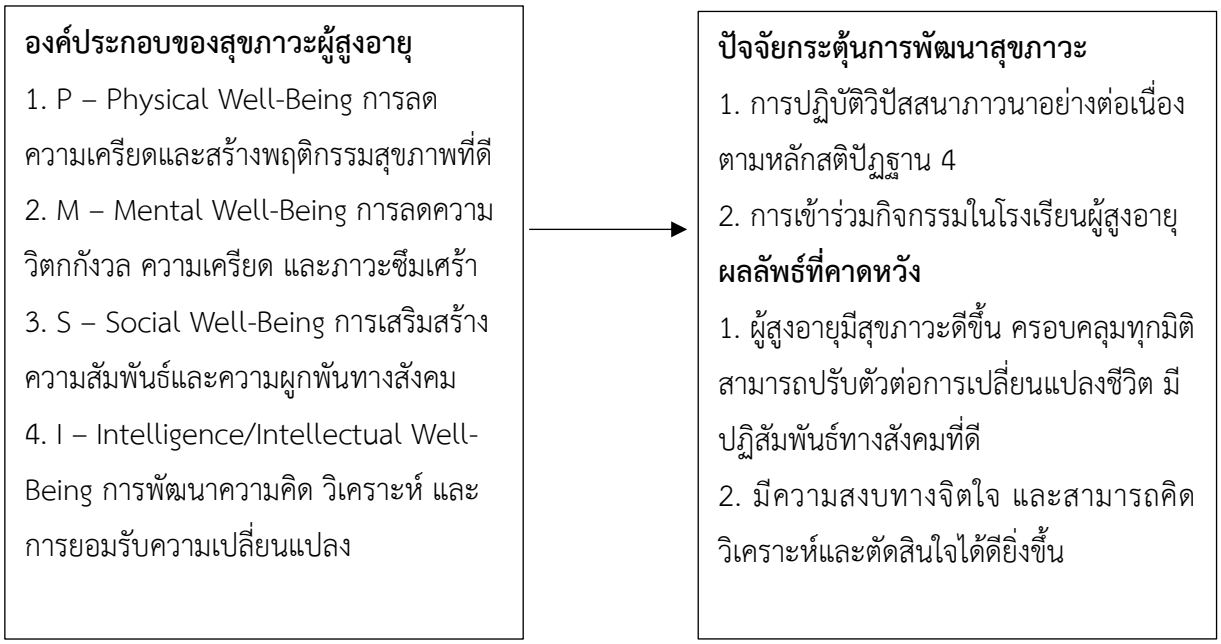
สำหรับ สุขภาวะทางจิตใจ (M) การฝึกวิปัสสนาภาวนาช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า โดยการฝึกสติทำให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการยอมรับอารมณ์และความคิดของตนเองอย่างไม่ตัดสิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อสุขภาวะจิตใจที่ดี (Chiesa & Serretti, 2010)

ด้าน สุขภาวะทางสังคม (S) การจัดกิจกรรมฝึกวิปัสสนาภาวนาร่วมกับผู้สูงอายุคนอื่นในโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการสร้างเครือข่ายสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าและสามารถมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ การพบปะเพื่อนร่วมชั้นเรียนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตยังช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Park, 2013)

สุดท้าย สุขภาวะทางสติปัญญา (I) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาส่งเสริมการฝึกสมาธิและความตั้งใจ ซึ่งช่วยกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนหน้าและเพิ่มความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีสติ การฝึกฝนเหล่านี้ช่วยชะลอการเสื่อมสภาพทางปัญญาและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ (Tang et al., 2007)

จากแนวทางดังกล่าว การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการฝึกวิปัสสนาภาวนาผ่าน โรงเรียนผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตผู้สูงอายุ ไม่เพียงช่วยลดความเครียดและเสริมสุขภาพกายใจ แต่ยังสร้างความผูกพันทางสังคมและเพิ่มศักยภาพทางปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการมีชีวิตที่มีคุณภาพในวัยสูงอายุ

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาสุขภาวะในพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

สมมติฐานในการวิจัย

1. แนวคิดสุขภาวะในพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกันในมิติของกาย จิต สังคม และปัญญา
2. การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอย่างต่อเนื่องช่วยส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในทุกมิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา

3. การนำกิจกรรมวิปัสสนาภาวนาไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ สามารถเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ลดความโดดเดี่ยว และเสริมสร้างความสามารถทางปัญญาของผู้สูงอายุ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Quantitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual depth interview)

ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย (Key Informant) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชนและกรรมการบริหาร จำนวน 14 รูป/คน 2) ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ สร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงทัศนะที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะ
3. ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
4. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
5. นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียง และปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป
6. นำข้อสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยมาให้คณะการการผู้ทรงคุณวุฒิรับรองความถูกต้องโดยวิธีการ (Focus Group)
7. แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอนัดหมาย และเข้าพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกำหนด จากนั้นจึงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ และเนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิดจึงสามารถที่จะตั้งคำถามที่มีลักษณะเจาะลึกลงไปในรายละเอียดต่าง ๆ ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย
2. ขอสัมภาษณ์พระสงฆ์และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ทรงคุณวุฒิ, ผู้นำชุมชนและกรรมการบริหาร ผู้สูงอายุ, และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depthInterview) โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงใช้วิธีอัดเสียง และสมุดโน้ตในการจดแต่ละประเด็นเพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ในการวิจัย
3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด จำนวน 24 รูป/คนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และทำจัด (Focus Group) เพื่อรับรองผลการวิจัย
4. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยง โดยเขียนในเชิงพรรณนาแบบเรียงความ สอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริง และประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

ผลการวิจัย

การพัฒนาสุขภาวะพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่

พบว่า การพัฒนาภาวะในพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นองค์รวม โดยประกอบด้วยมิติหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1. สุขภาวะทางกาย 2. สุขภาวะทางจิต 3. สุขภาวะทางสังคม 4. สุขภาวะทางปัญญา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดในโลกตะวันตกที่เน้นเพียงสุขภาพกายและจิตเป็นหลัก ขณะที่แนวคิดเชิงพุทธให้ความสำคัญกับศีลธรรม และปัญญา ในฐานะรากฐานของสุขภาวะที่สมบูรณ์ และสุขภาพจิตเป็นหลัก เน้นการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ โดยให้ความสำคัญกับมิติด้านศีลธรรมและปัญญาในฐานะรากฐานของการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ ทางพระพุทธศาสนาได้จัดจำแนกโครงสร้างของสุขภาวะออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) กรอบสุขภาวะของชีวิต (ผลลัพธ์ของการมีสุขภาวะที่ดี) ซึ่งประกอบด้วย (1) กายิกสุข หมายถึง ความแข็งแรงของร่างกาย ปราศจากโรคภัย (2) เจตสิกสุข หมายถึง ความสงบของจิตใจ ปราศจากความทุกข์ทางอารมณ์และ 2) กรอบการพัฒนาสุขภาวะของชีวิต (ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาสุขภาวะให้สมบูรณ์) โดยแบ่งเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) กายภาวนา (การพัฒนาทางกาย) ส่งเสริมสุขภาวะผ่านการดูแลร่างกาย และบริโภคปัจจัย 4 อย่างมีสติ (2) ศีลภาวนา (การพัฒนาด้านศีลธรรมและสังคม) ส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมผ่านการรักษาศีลและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3) จิตตภาวนา (การพัฒนาทางจิตใจ) เสริมสร้างสุขภาวะทางจิตโดยการฝึกสติ สมาธิ และลดความเครียด 4) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาด้านปัญญา) นำไปสู่ปัญญาเชิงไตร่ตรอง ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะทั้ง 4 มิติ ด้วยการฝึกปฏิบัติตามกรอบดังกล่าว ช่วยส่งเสริมสุขภาวะในทุกมิติอย่างสอดคล้องกัน อาทิ การมีสติและการรักษาศีล ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางกายและจิต ลดความเครียด ความวิตกกังวล และก่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน สำหรับการพัฒนาสุขภาวะในศาสตร์สมัยใหม่ มีลักษณะองค์รวมเช่นเดียวกัน โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสุขภาวะทั้ง 4 มิติได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ในการดูแลสุขภาวะจึงไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จำเป็นต้องสร้างความสมดุลในทุกมิติโดยมีปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะ ได้แก่ การออกกำลังกายและโภชนาการที่เหมาะสม ส่งเสริมสุขภาวะทางกาย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ลดความโดดเดี่ยว และส่งเสริมสุขภาวะทางจิต ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยพัฒนาปัญญาและคุณภาพชีวิต สนับสนุนจากครอบครัวและสังคม มีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะจิตที่ดีขึ้น สุขภาวะทางพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่จะมีความคล้ายคลึงกันในแง่ของสุขภาวะองค์รวม แต่สิ่งที่ทำให้แนวคิดพุทธศาสนาแตกต่าง คือ การเน้นมิติทางศีลธรรมและปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สุขภาวะในพุทธศาสนาเป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกาย จิต สังคม และปัญญาเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถเป็นแนวทางสำคัญในการรับมือกับปัญหาสุขภาพกายและจิตในปัจจุบัน แนวคิดสุขภาวะเชิงพุทธสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมดุลและยั่งยืน บูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ รวมถึงการพัฒนาแนวทางส่งเสริมสุขภาวะที่อิงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสุขภาวะที่ครอบคลุมทุกมิติและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

พบว่ามีการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยอาศัยหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของแนวปฏิบัติดังกล่าวในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุในมิติทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐานกับสุขภาวะทางกายได้แก่ การฝึกปฏิบัติกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทำให้ผู้สูงอายุสามารถ ตระหนักรู้ถึงสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงตามตระหนักรู้ถึงสภาวะของร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตามหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความเป็นทุกข์) และอนัตตา (ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง) ในการฝึกอานาปานสติ ช่วยส่งเสริมสมาธิและความสงบของจิตใจ ในการเจริญสติในอิริยาบถและสัมปชัญญะ เพิ่มความระมัดระวัง ในการเคลื่อนไหวและลดโอกาสเกิดอุบัติเหตุ ผู้สูงอายุที่ฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอสามารถลดความวิตกกังวล เกี่ยวกับความเสื่อมถอยของร่างกาย และมีสุขภาวะทางกายที่ดีขึ้น

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานกับสุขภาวะทางจิตได้แก่ การฝึกปฏิบัติเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานช่วยให้ผู้สูงอายุ สามารถตระหนักรู้และทำความเข้าใจเวทนาหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะได้อย่างมีสติ การรับรู้ความเจ็บปวดทางกายโดยไม่เพิ่มความทุกข์ทางใจช่วยให้สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น การเผชิญกับโรคเรื้อรัง ความสูญเสีย หรือการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว มีฝึกสติเพื่อกำหนดรู้เวทนา ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเผชิญกับอารมณ์สุขและทุกข์ด้วยความสงบ ลดความยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ ส่งผลให้จิตใจมั่นคง มีความสงบ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานกับสุขภาวะทางสังคมได้แก่ การฝึกปฏิบัติจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติในการเฝ้ารู้จิตตามความเป็นจริง ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถสังเกตและเข้าใจอารมณ์ ความคิด และกระบวนการทำงานของจิตใจได้อย่างชัดเจน ในการฝึกให้รู้เท่าทันจิตเมื่อเกิดอารมณ์เชิงลบ เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล และความโดดเดี่ยว ส่งผลให้สามารถจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดภาวะซึมเศร้า มีสมาธิที่มั่นคง และสามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข ความสามารถในการปล่อยวางจากอารมณ์ปรุงแต่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลรอบข้างอย่างสมดุล ไม่รู้สึกเป็นภาระของครอบครัว และสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานกับสุขภาวะทางปัญญาได้แก่ การฝึกปฏิบัติธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานการพิจารณาธรรมตามหลักธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน โดยเฉพาะในหมวดนิวรณ์ 5 ได้แก่ กามฉันทะ ความพอใจในกาม พยาบาท ความขัดเคืองใจ ถีนมิทธะ ความหดหู่และง่วงเหงา อุทธัจจะกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ และวิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถกำจัดอุปสรรคที่ขัดขวางความสงบของจิตใจ การลดละนิวรณ์เหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาปัญญา และมีแนวคิดที่ถูกต้องต่อชีวิต การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาตามแนวทาง จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟังและเรียนรู้ และภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติภาวนา ทำให้ผู้สูงอายุสามารถลดความยึดมั่นถือมั่น

ในตัวตนและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในบั้นปลายของชีวิตได้อย่างสงบ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้ได้จริงและให้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม มีการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสังคมรอบตัว ลดความทุกข์จากความแก่ ความเจ็บป่วย และความสูญเสีย ทำให้สามารถดำเนินชีวิตบั้นปลายได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี คุณค่า

นำเสนอแนวทางพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งเสริมสุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพที่ดีขึ้น สามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมตนเองได้ดีขึ้น รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น

1. แนวทางสุขภาวะทางกายได้แก่ การฝึกปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา มีผลต่อการทำงาน ของระบบประสาทอัตโนมัติ โดยช่วยให้ร่างกายเกิดภาวะ สมดุลระหว่างระบบประสาทซิมพาเทติกและพาราซิมพาเทติก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ การควบคุมความเครียด ความดันโลหิต และอัตราการเต้นของหัวใจ นอกจากนี้ การฝึกสติอย่างสม่ำเสมอ ยังช่วยให้ ผู้สูงอายุสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสม การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และการพักผ่อนที่เพียงพอซึ่งนำไปสู่ สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และลดความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรัง

2. แนวทางสุขภาวะทางจิตได้แก่ การฝึกปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาแนวคิดและทัศนคติเชิงบวก โดยกลไกสำคัญของการเจริญสติ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถลดระดับความวิตกกังวล ความเครียด และภาวะซึมเศร้า ซึ่งเป็นปัญหาทางสุขภาพจิตที่พบได้บ่อยในวัยสูงอายุ การฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สมองสามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดีขึ้น ทำให้เกิดความสงบภายใน และเพิ่มระดับความสุขทางจิตใจ

3. แนวทางสุขภาวะทางสังคมได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรม ในโรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคม โดยช่วยให้ ผู้สูงอายุสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับบุคคลรอบข้างทั้งในระดับ ครอบครัว ชุมชน และกลุ่มเพื่อนร่วมวัย ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีแนวโน้มที่จะลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และ เพิ่มระดับความผูกพันทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดีขึ้น

4. แนวทางสุขภาวะทางปัญญาได้แก่ การฝึกสติและสมาธิ เป็นกระบวนการที่ช่วยกระตุ้นการทำงานของสมอง โดยเฉพาะในด้านของความจำ การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจ มีการฝึกปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นประจำสามารถช่วย ลดความเสี่ยงของภาวะสมองเสื่อมในวัยสูงอายุ นอกจากนี้การเจริญสติ ยังทำให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาแนวคิดเชิงปัญญา และมีความเข้าใจเชิงลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต ซึ่งนำไปสู่ การมีมุมมอง

ต่อโลกที่เป็นกลาง และการดำเนินชีวิตที่มีสติสัมปชัญญะมากขึ้น หลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุได้อย่างรอบด้าน โดยมีผลต่อสุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญา อย่างมีนัยสำคัญ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ได้นำแนวทางดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีคุณค่า มีความสุข และสามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การพัฒนาสุขภาวะพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่

แนวคิดสุขภาวะตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดเชิงองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยแบ่งออกเป็นสองกรอบหลัก ได้แก่ กรอบสุขภาวะของชีวิต ซึ่งมุ่งเน้นผลลัพธ์ของสุขภาวะที่เกิดจากการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม และ กรอบการพัฒนาสุขภาวะของชีวิต ที่ประกอบด้วยกายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา สำหรับศาสตร์สมัยใหม่ แนวคิดสุขภาวะองค์รวมมีองค์ประกอบสำคัญ 4 มิติ ได้แก่ สุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญา โดยเน้นการสร้างสมดุลในทุกมิติผ่านการดูแลสุขภาพร่างกาย การพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาแนวคิดสุขภาวะเชิงพุทธมีความสอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะการฝึกสติและสมาธิที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและลดความเครียด ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับศีลธรรมและปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะในระดับบุคคลและสังคม การบูรณาการแนวคิดทั้งสองแนวทางสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่สมดุลและยั่งยืนในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องงานวิจัยของ พระวิมานคมฺภีรปญฺโญ (2564) "พัฒนาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด 19 ของพระสงฆ์อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม" งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบต่อสุขภาวะเชิงพุทธในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รวมถึงการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธสำหรับพระสงฆ์

การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติตามหลัก สติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุในมิติทางกาย จิต สังคม และปัญญา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการฝึกปฏิบัติเหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจได้อย่างสงบ ลดความทุกข์ทางอารมณ์ เสริมสร้างสมาธิ และพัฒนาปัญญาในการดำเนินชีวิต การฝึกกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความตระหนักรู้ในร่างกายและสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ

ลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับความเสื่อมถอยของร่างกาย และดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังมากขึ้น การฝึกเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าใจและรับมือกับอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้ดีขึ้น ทำให้ลดความทุกข์จากความเจ็บปวดและความสูญเสีย การฝึก จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ส่งเสริมการรู้เท่าทันอารมณ์ ลดภาวะซึมเศร้า และช่วยให้สามารถปรับตัวต่อบทบาทที่เปลี่ยนไปในสังคมได้อย่างสมดุล ส่วนการฝึกธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีส่วนช่วยในการพัฒนาปัญญา ลดอุปสรรคทางจิตใจ เช่น ความฟุ้งซ่านและความลังเลสงสัย ส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตบั้นปลายอย่างสงบและมีคุณค่า สอดคล้องกับงานวิจัย นางสาวพรประภา สุทธิจิตร (2563) เรื่องการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุโดยการรำไทเก๊ก เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า การรำไทเก๊กมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) การเคลื่อนไหวกาย (2) การหายใจ (3) จิตที่สงบ และมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ (1) ความช้า (2) ความเบา (3) ความสมดุล (4) ความสงบ (5) ความชัดเจน ซึ่งจะส่งผลในการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุได้ 4 มิติ คือ สุขภาวะสมบูรณ์ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา หลักสติปัฏฐาน 4 ในการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวม คือ (1) กาย การมีสติกำหนดลมหายใจเข้าออก กำหนดรู้ทุกอิริยาบถ รู้เท่าทันกาย (1) เวทนา รับรู้ความรู้สึกสุข ทุกข์ อุเบกขา อย่างรู้เท่าทัน (3) จิต การมีสติควบคุมอารมณ์ สงบ ทำให้มีความสบายใจ (4) ธรรม ความนึกคิดไตร่ตรอง ทำให้เกิดปัญญา เป็นหลักธรรมที่เมื่อนำมาปฏิบัติ จะช่วยในการพัฒนากายให้แข็งแรง และพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งขึ้นได้ การมีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

นำเสนอแนวทางพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้วยปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นแนวทางที่สามารถ พัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ได้ในทุกมิติ ได้แก่ สุขภาวะทางกาย จิต สังคม และปัญญา โดย ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีแนวโน้มที่จะ มีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น อารมณ์สมดุลขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น และสามารถ พัฒนาศักยภาพทางปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำแนวทางปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา มาส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและสามารถขยายผลในระดับชุมชนและระดับประเทศได้ เนื่องจากเป็นแนวทางที่ไม่ต้องใช้ทรัพยากรสูง แต่ให้ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนต่อสุขภาพองค์รวม อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาควรได้รับการสนับสนุนจาก ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิด สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้ความสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูสุวรรณจันทกิจ (สมพร จนทสุวณฺโณ). (2562). เรื่องการประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการปฏิบัติธรรมของชุมชนตำบลโนนสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ พบว่าการประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการปฏิบัติธรรมของชุมชนตำบลโนนสว่าง ผู้ปฏิบัติ ธรรมมีสภาวธรรมในการปฏิบัติธรรม ที่แยกออกถึงรูปธรรม นามธรรมที่เกิดขึ้น คือ จิตเห็นกาย เวทนา จิต ธรรม จิตอยู่ในกาย เวทนา จิต ธรรม หรือจิตเห็นกายหรือจิต หรือจิตเห็นรูปหรือนามหมายถึง การมีสติระลึกรู้เท่าทันตามความเป็นจริง รวมทั้งการพิจารณาให้เห็นความจริงใน กาย เวทนา จิต หรือธรรม อันเป็นหลักปฏิบัติในสติปัฏ

ฐาน 4 และส่งผลที่ดีต่อชุมชน คือ ทั้งในด้านของ ความเป็นอยู่สุขภาพกายของชุมชน สภาวะทางสังคมของชุมชน สุขภาพจิตใจของชุมชน วิถีชีวิตของ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตำบลโนนสว่างกับวัด ทำให้ชุมชนมีสภาวะทางสังคมที่ดี ส่งผลต่อการทำงานดำรงชีพ ตลอดจนมีสุขภาวะทางกายและจิตที่สมบูรณ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาได้องค์ความรู้ คือ PMSI Model ซึ่งเป็นการบูรณาการการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุใน 4 มิติหลัก ซึ่งย่อมาจาก P: Physical Well-being (สุขภาวะทางกาย) M: Mental Well-being (สุขภาวะทางจิต) S: Social Well-being (สุขภาวะทางสังคม) I: Intellectual Well-being (สุขภาวะทางปัญญา) P (Physical Well-being) สุขภาวะทางกาย การฝึกกายานุปัสสนา (การพิจารณากายในกาย) ช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาความตระหนักรู้เกี่ยวกับร่างกาย ลดการตอบสนองต่อความเจ็บปวดทันที ลดความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ และช่วยจัดการกับโรคเรื้อรัง M =Mental Well-being คือ สุขภาวะทางจิต การฝึกเวทนานุปัสสนา (การพิจารณาเวทนาในเวทนา) และ จิตตานุปัสสนา (การพิจารณาจิตในจิต) ช่วยลดภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และพัฒนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์ S=Social Well-being สุขภาวะทางสังคม การฝึกธัมมานุปัสสนา (การพิจารณาธรรมในธรรม) ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในความสัมพันธ์ทางสังคม ลดความโดดเดี่ยว และเสริมสร้างความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น และ I = Intellectual Well-being คือ สุขภาวะทางปัญญา การฝึกธัมมานุปัสสนา (การพิจารณาธรรมในธรรม) ในเชิงปัญญา ช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา) เสริมสร้างกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์และเพิ่มศักยภาพในการตัดสินใจ

สรุป

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยบูรณาการมิติของพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ และเน้นการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดสุขภาวะในพระพุทธศาสนาเป็นแบบองค์รวม ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา โดยแบ่งเป็นกรอบสุขภาวะชีวิตทั่วไปและกรอบการพัฒนาที่เน้นศีลธรรมและปัญญา ส่วนศาสตร์สมัยใหม่เน้นการสร้างสมดุลและการสนับสนุนผ่านปัจจัยทางกายภาพ จิตใจ และสังคม การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาช่วยพัฒนาสติสัมปชัญญะตามหลักสติปัฏฐาน 4 ส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถควบคุมอารมณ์ พฤติกรรม และความเครียดได้ดีขึ้น มีความสงบทางจิตใจ มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และพัฒนาการคิดวิเคราะห์พร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

จากผลการวิเคราะห์ จึงเสนอ แนวทาง PMSI Model (Physical, Mental, Social, Intelligence) สำหรับการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ผสมผสานการเจริญวิปัสสนาภาวนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีประโยชน์เชิงวิชาการในการสร้างกรอบแนวทางพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุหรือชุมชนอื่นได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมและบูรณาการการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบโดยให้ผู้บริหารสถานศึกษา นำหลักการวิปัสสนาภาวนาเข้าไว้ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านกาย จิต ปัญญา และสังคม พร้อมทั้งจัดทำคู่มือและอบรมครูผู้สอนให้สามารถประยุกต์ใช้โมเดล PMSI ได้อย่างเหมาะสม

2. สนับสนุนเชิงโครงสร้างและงบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกรมกิจการผู้สูงอายุและกรมสนับสนุนบริการสุขภาพควรร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น วัด โรงพยาบาล และชุมชน จัดกิจกรรมและโครงการนำร่อง ส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุผ่านการเจริญสติ สมาธิ และวิปัสสนาภาวนา พร้อมจัดสรรงบประมาณและบุคลากรอย่างเพียงพอ

3. ผลักดันนโยบายเชิงระบบและสร้างแรงจูงใจเพื่อความยั่งยืน กำหนดนโยบายที่ใช้ผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูล พร้อมสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน เช่น รางวัล กิจกรรมท่องเที่ยว หรือการยกย่องเชิดชู เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมและยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศอย่างยั่งยืนถาม ChatGPT

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายกลุ่มตัวอย่างและบริบทการศึกษาให้หลากหลาย ควรดำเนินการวิจัยในพื้นที่หรือจังหวัดอื่น รวมถึงศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์หรือชุมชนที่มีความแตกต่าง เพื่อเปรียบเทียบบริบทและเพิ่มความหลากหลายของข้อมูล

2. ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เข้มแข็งและมีหลักฐานเชิงประจักษ์ เสนอให้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) โดยใช้แบบวัดมาตรฐานและมีกลุ่มทดลอง-กลุ่มควบคุม พร้อมทั้งติดตามผลระยะยาว เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือและมีความยั่งยืน

3. พัฒนาและบูรณาการโมเดล PMSI ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเทคโนโลยี ควรศึกษาการปรับใช้โมเดล PMSI ให้สอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงบูรณาการกับเทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันหรือการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อขยายโอกาสการเข้าถึงของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). *โครงสร้างทางอายุและเพศของประชากรไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *ประชากรไทย พ.ศ. 2565.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

นางสาวพรประภา สุทธิจิตร. (2563). *เรื่องการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุโดยการรำไทเก๊กเชิงพุทธบูรณาการ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท].* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระครูสุวรรณจันทกิจ (สมพร จนทสุวณฺโณ). (2562). *เรื่องการประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการปฏิบัติธรรมของชุมชนตำบลโนนสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท].* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ. (2564). *พัฒนาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด 19 ของพระสงฆ์อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท].* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Chiesa, A., & Serretti, A. (2010). A systematic review of mindfulness-based interventions in healthy people. *Psychology and Health*, 25(7), 773–792. https://doi.org/10.1080/08870440903430097

Creswell, J. D. (2017). Mindfulness interventions. *Annual Review of Psychology*, 68, 491–516. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-042716-051139

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2018). *Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction.* In Handbook of Well-Being. Noba Scholar.

Grossman, P., Niemann, L., Schmidt, S., & Walach, H. (2004). Mindfulness-based stress reduction and health benefits: A meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 57(1), 35–43. https://doi.org/10.1016/S0022-3999(03)00573-7

Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living: Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness.* New York: Delacorte.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 144–156. https://doi.org/10.1093/clipsy.bpg016

Kusala, S., Dhammika, K., & Anuradha, W. (2019). Buddhist perspectives on holistic well-being. *Asian Journal of Social Science*, 47(2), 135–154.

Nāgārjuna. (2015). *The Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna). In Mindfulness in Buddhist Practice.* Oxford University Press.

Park, N. S. (2013). The role of social engagement in promoting well-being among older adults. *Journal of Aging and Health*, 25(5), 789–811. https://doi.org/10.1177/0898264313497507

Ryff, C. D., & Singer, B. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 13–39. https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0

Tang, Y. Y., Ma, Y., Wang, J., Fan, Y., Feng, S., Lu, Q., … & Posner, M. I. (2007). Short-term meditation training improves attention and self-regulation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(43), 17152–17156. https://doi.org/10.1073/pnas.0707678104

World Health Organization. (2011). *Global health and aging.* Geneva: WHO.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Practicing Vipassana Meditation According to the Principles of Bodhipakkhiyadhamma

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

Phrabidika Saktichai Sirimanggaro Chuueatong[1*], & Viroj Koomkrong[2]

พระใบฎีกาศักดิ์ติชัย สิริมงฺคโล เชื้อทอง[1*], & วิโรจน์ คุ้มครอง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrabidika Saktichai Sirimanggaro Chuueatong*
พระใบฎีกาศักดิ์ติชัย สิริมงฺคโล เชื้อทอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: sattichai2412@gmail.com

2. Viroj Koomkrong
วิโรจน์ คุ้มครอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: koom-krong9@hotmail.com

คำสำคัญ:
แนวทางการปฏิบัติ, วิปัสสนากัมมัฏฐาน, โพธิปักขิยธรรม

Keywords:
Guidelines For Practicing, Vipassana Meditation, Bodhipakkhiyadhamma

Article history:
Received: 25/07/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 20/10/2025
Available online: 28/12/2025

How to Cite:
Chuueatong, P. & Koomkrong, V. (2026). Guidelines for Practicing Vipassana Meditation According to the Principles of Bodhipakkhiyadhamma. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 326-341.

ABSTRACT

This research is a part of Guidelines for practicing Vipassana meditation according to the principles of Bodhipakkhiyadhamma. It has three objectives: 1) to study the Bodhipakkhiyadhamma in Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the method of practicing Vipassana meditation according to the Bodhipakkhiyadhamma, and 3) to present the practice of Vipassana meditation according to the Bodhipakkhiyadhamma. This research is qualitative research, a documentary research method. Additional important data that are useful for the research are collected by interviewing 4 experts, 5 Vipassana meditation teachers, and 9 practitioners. The results of the research found that the practice of Vipassana meditation according to the Bodhipakkhiyadhamma can be summarized into new knowledge, namely the MESCPUF Model, consisting of the 4 Satipatthana, which is the awareness of form and name according to their truth, Mindfulness (M), and the 4 Sammappadhana, which is the effort to abandon evil deeds. and strive to develop good deeds Exertion (E), the 4 bases of influence are considering good deeds to lead to success (S), the 5 indriyas are the greatest dharmas that overcome faithlessness, laziness, carelessness, distraction, and delusion Controlling (C), the 5 powers are the dharmas that are the power to have faith, perseverance, mindfulness, and to make the mind steady, resulting in wisdom Power (P), the 7 factors of enlightenment are having mindfulness to determine good and bad things or in different dharmas Understanding (U), and the Noble Eightfold Path is having mindfulness to consider correctly and in the right way with the power of wisdom Factors (F).

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาโพธิปักขิยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสาร โดยมีการเก็บข้อมูลสำคัญเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยด้วยการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 รูป/คน พระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป และผู้ปฏิบัติธรรม 9 รูป/คน ผลจากการวิจัยพบว่า แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ MESCPUF Model ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติกำหนดรู้รูป-นาม ตามความจริง Mindfulness (M) สัมมัปปธาน 4 คือ การเพียรละบาปอกุศล และเพียรเจริญกุศล Exertion (E) อิทธิบาท 4 คือ การพิจารณาคุณธรรมไปสู่ความสำเร็จ Success (S) อินทรีย์ 5 คือ ธรรมเป็นใหญ่ที่ครอบงำความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน ความหลง Controlling (C) พละ 5 คือ ธรรมเป็นกำลังให้มีศรัทธา มีความเพียร มีสติ ทำให้จิตตั้งมั่น เกิดเป็นปัญญา Power (P) โพชฌงค์ 7 คือ การมีสติกำหนดสิ่งที่เป็นกุศล และอกุศล หรือ ในธรรมต่าง ๆ Understanding (U) และ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ การมีสติพิจารณาอย่างถูกต้องถูกวิธี ด้วยกำลังแห่งปัญญา Factors (F)

บทนำ

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้บัญญัติวิธีการนำพาสัตว์โลกออกจากวัฏสงสารไว้ด้วยหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน อันเป็นทางสายเดียวเพื่อทำให้ถึงความหลุดพ้นโดยมี “โพธิปักขิยธรรม” เป็นหมวดธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงรับรองว่าเป็นปัจจัยแห่งการตรัสรู้ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 รวมเป็น 37 ประการ ซึ่งคอยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันในกระบวนการฝึกจิตและการเจริญปัญญา แต่ยังมีความคลุมเครือ กระจัดกระจาย และไม่เชื่อมโยงเป็นระบบองค์รวม การขาดแนวทางที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติขาดพลังภายในที่มั่นคงในการพัฒนาตนไปสู่จุดหมายทางธรรมที่ถูกต้อง (ที.มหา. 10/373/299; ม.มู. 12/241/206)

โพธิปักขิยธรรม ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ หรือ ธรรมที่เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ ได้แก่ 1) สติปัฏฐาน 4 ฐานที่ตั้งของสติ คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติกำหนดพิจารณากาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติกำหนดพิจารณาเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติกำหนดพิจารณาจิต ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติกำหนดพิจารณาธรรม 2) สัมมัปปธาน 4 หลักในการรักษากุศลธรรมไม่ให้เสื่อม คือ สังวรปธาน การเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในตน ปหานปธาน การเพียรละบาปที่เกิดขึ้น ภาวนาปธาน การเพียรสร้างกุศลให้เกิดขึ้นในตน อนุรักขปธาน การเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมไป 3) อิทธิบาท 4 เป้าหมายของความเจริญ คือ ฉันทะ ความชอบใจทำ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความแข็งใจทำ เพียรหมั่นประกอบในสิ่งนั้น จิตตะ ความตั้งใจทำ เอาใจใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ทอดทิ้งธุระ วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งนั้น

4) อินทรีย์ 5 ความสามารถหลักทางจิต คือ สัทธินทรีย์ ความสัทธา วิริยินทรีย์ ความเพียร สตินทรีย์ ความระลึกในสติปัฏฐาน 4 สมาธินทรีย์ ความตั้งมั่นในฌาน 4 ปัญญินทรีย์ ความเข้าใจในอริยสัจ 4 5) พละ 5 ธรรมอันเป็นกำลังในกิจตน คือ สัทธาพละ ความเชื่ออันเป็นกำลัง วิริยพละ ความเพียรอันเป็นกำลัง สติพละ ความระลึกได้อันเป็นกำลัง สมาธิพละ ความตั้งมั่นอันเป็นกำลัง ปัญญาพละ ความรอบรู้อันเป็นกำลัง 6) โพชฌงค์ 7 ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ สติสัมโพชฌงค์ ความระลึกได้ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ความพิจารณาธรรม วิริยสัมโพชฌงค์ ความเพียร ปีติสัมโพชฌงค์ ความอิ่มใจ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ความสงบสบายใจ สมาธิสัมโพชฌงค์ ความตั้งมั่น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ความวางเฉยในธรรมต่าง ๆ และ 7) อริยมรรคมีองค์ 8 หรือ อริยอัฏฐังคิกมรรค หนทางดับทุกข์ คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ สัมมาสติ ความระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ความตั้งจิตมั่นชอบ (สำ.ส. 15/687/257; อภิ.สงฺ. 34/840/328)

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นการปฏิบัติโดยการมีความเพียร สัมปชัญญะ และมีสติ ในการกำหนดพิจารณาในฐานทั้ง 4 ได้แก่ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณากาย) จำแนกวิธีปฏิบัติได้ 6 หมวด ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถที่จะเลือกปฏิบัติหมวดใดหมวดหนึ่งก็ได้ตามความถนัด ได้แก่ อานาปานสติ การมีสติระลึกรู้ลมหายใจ อิริยาบถใหญ่ การมีสติระลึกรู้อยู่ในอิริยาบถที่เป็นปัจจุบัน อิริยาบถย่อย การมีสติระลึกรู้ในอิริยาบถย่อย อาการ 32 คือ การพิจารณาอาการให้เห็นเป็นสิ่งปฏิกูลไม่สะอาด ธาตุ 4 คือ การพิจารณาร่างกายของตนเองว่าเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และซากศพ 9 ระยะ คือการพิจารณาร่างกายให้เห็นเป็นซากศพในระยะต่าง ๆ ให้เห็นกายว่าเป็นความไม่สวย ไม่งาม ไม่จีรังยั่งยืน เพื่อให้เกิดความสลดสังเวชใจ 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณาเวทนา) การมีสติระลึกรู้ในเวทนา คือ ความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉย ๆ มีทั้งที่อิงอามิสและไม่อิงอามิส (อามิส คือเหยื่อล่อ) 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณาจิต) การมีสติระลึกรู้จิตว่า จิตมีราคะหรือไม่มีราคะ จิตมีโทสะหรือไม่มีโทสะ จิตเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว จิตฟุ้งซ่านหรือมีสมาธิ ตามรู้จิตที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบัน และ 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การพิจารณาธรรม) เป็นการมีสติรู้ในธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจจ์ 4 ว่ามีการเกิดขึ้น และดับไปอย่างไร (ที.มหา. 10/373/299)

จากความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้มองเห็นสภาพปัญหาและต้องการแสวงหาคำตอบว่าโพธิปักขิยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร มีวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมเป็นอย่างไร และมีแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมเป็นอย่างไร จึงได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม เพื่อไขความเคลือบแคลงสงสัยในประเด็นต่าง ๆ ให้มีความกระจ่างชัดมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะเป็นข้อมูลในเชิงวิชาการต่อผู้ที่กำลังศึกษาและปฏิบัติ และยังเป็นปัจจัยที่สำคัญ อันจะเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม สืบต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นกลุ่มหลักธรรมที่มีสถานะเป็นแกนกลางของกระบวนการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท โดยมีเป้าหมายเพื่อการบรรลุโพธิญาณและความหลุดพ้นจากทุกข์ หลักธรรมชุดนี้ปรากฏอย่างเป็นระบบในพระไตรปิฎกหลายแห่ง โดยเฉพาะใน มหาปรินิพพานสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำว่า โพธิปักขิยธรรมเป็นธรรมที่ควรศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรมหลังการปรินิพพาน (พระไตรปิฎก เล่ม 10, 141–142) ในเชิงแนวคิด โพธิปักขิยธรรมมิได้เป็นเพียงการรวบรวมองค์ธรรมแบบแยกส่วน แต่เป็นโครงสร้างการพัฒนาจิตใจและปัญญาอย่างเป็นระบบและเป็นลำดับขั้น (systematic and developmental framework) ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่อง “มรรค” หรือหนทางแห่งการฝึกตนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) หลักธรรมทั้ง 37 ประการนี้ถูกจัดจำแนกออกเป็น 7 หมวด ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 สติปัฏฐาน 4 ถือเป็นฐานรากของการปฏิบัติทั้งหมด เนื่องจากเป็นกระบวนการฝึกสติให้รู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรมตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าทรงยืนยันใน สติปัฏฐานสูตร ว่า สติปัฏฐานเป็น “เอกายนมรรค” คือ หนทางสายเอกเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อการก้าวล่วงพ้นโศกะ ปริเทวะ และทุกข์ทั้งปวง (พระไตรปิฎก เล่ม 12, 373) นักวิชาการพุทธศาสนาเห็นตรงกันว่า สติปัฏฐานทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของมนุษย์จากระดับสามัญสำนึกไปสู่ปัญญาเชิงวิปัสสนา (อนาลโย, 2549) เมื่อมีสติเป็นฐาน สัมมัปปธาน 4 จึงทำหน้าที่เป็นพลังแห่งความเพียรทางจิตใจ โดยมุ่งกำจัดอกุศลธรรมและส่งเสริมกุศลธรรมให้เจริญยิ่งขึ้น กระบวนการนี้สะท้อนหลักจริยศาสตร์เชิงพุทธที่เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำทางกาย วาจา และใจของตนเอง (วศิน อินทสระ, 2547) ขณะเดียวกัน อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจภายในที่ช่วยให้การปฏิบัติไม่หยุดชะงัก โดยเน้นทั้งด้านความพอใจในการปฏิบัติ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาอย่างมีเหตุผล อินทรีย์ 5 และพละ 5 ซึ่งประกอบด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา เป็นคุณธรรมชุดเดียวกันแต่ต่างระดับกัน โดยอินทรีย์ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของจิต ส่วนพละหมายถึงสภาวะที่คุณธรรมเหล่านี้มีกำลังมั่นคง ไม่ถูกกิเลสครอบงำ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) แนวคิดนี้สะท้อนพัฒนาการภายในของผู้ปฏิบัติจากความไม่มั่นคงไปสู่ความเข้มแข็งทางจิตใจ เมื่อจิตได้รับการฝึกฝนอย่างสมดุล โพชฌงค์ 7 ซึ่งเป็นองค์แห่งการตรัสรู้จะเกิดขึ้น โดยทำหน้าที่เกื้อหนุนกันให้ปัญญาเห็นความจริงของสภาวธรรมตามหลักไตรลักษณ์อย่างแจ่มแจ้ง และในที่สุด หลักธรรมทั้งหมดจะมาบรรจบที่อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งถือเป็นสรุปรวมของกระบวนการปฏิบัติทั้งหมด และเป็นหนทางสายกลางที่นำไปสู่การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง หรือพระนิพพาน (พระไตรปิฎก เล่ม 14)

กล่าวโดยสรุป โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นกรอบทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่สะท้อนภูมิปัญญาทางจิตวิญญาณของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยเชื่อมโยงการฝึกสติ การพัฒนาคุณธรรม และการเจริญปัญญาเข้าไว้

ด้วยกันอย่างเป็นระบบ หลักธรรมชุดนี้จึงมิได้มีคุณค่าเฉพาะในเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังมีความสำคัญในเชิงวิชาการด้านจิตวิทยา จริยศาสตร์ และการพัฒนามนุษย์ในบริบทสมัยใหม่อีกด้วย

ทฤษฎีวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท

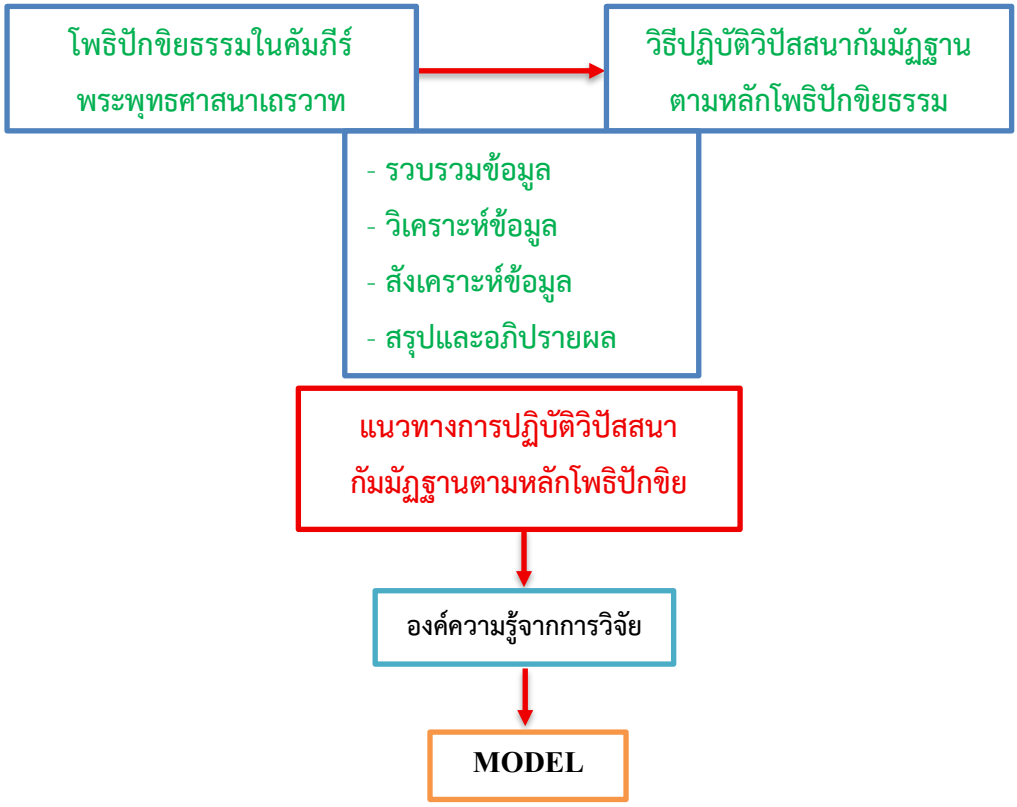
วิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการปฏิบัติทางจิตที่มุ่งพัฒนาปัญญา (paññā) ให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริงของสภาวธรรม โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเห็นไตรลักษณ์ ได้แก่ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ (ทุกขัง) และความไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) ของรูปและนามทั้งปวง การเห็นแจ้งดังกล่าวมิได้เกิดจากการคิดเชิงตรรกะเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่อาศัยการเจริญสติ (sati) และการพิจารณาสภาวธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ในเชิงทฤษฎี วิปัสสนากัมมัฏฐานตั้งอยู่บนฐานของสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ การพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าเป็น “เอกายนมรรค” หรือทางสายเอกเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย (พระไตรปิฎก เล่ม 10 มหาสติปัฏฐานสูตร) การเจริญสติในกรอบของสติปัฏฐานทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นความเกิด–ดับของสภาวธรรมตามความเป็นจริง อันเป็นรากฐานสำคัญของปัญญาวิปัสสนา วิปัสสนากัมมัฏฐานยังมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับอริยมรรคมีองค์ 8 โดยเฉพาะองค์ธรรมในหมวดสัมมาสติ สัมมาสมาธิ และสัมมาทิฏฐิ ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนกันเป็นลำดับ กล่าวคือ สมาธิทำให้จิตตั้งมั่น สติทำให้จิตระลึกรู้เท่าทันสภาวะ และสัมมาทิฏฐิทำให้เกิดความเข้าใจถูกต้องในกฎไตรลักษณ์ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาหลายท่านเห็นพ้องว่า วิปัสสนากัมมัฏฐานมิใช่เพียงเทคนิคการทำสมาธิ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความเข้าใจของผู้ปฏิบัติอย่างสิ้นเชิง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557; Ñāṇamoli & Bodhi, 1995)

แนวคิดการพัฒนาจิตแบบองค์รวม

เมื่อพิจารณาโพธิปักขิยธรรมในกรอบแนวคิดร่วมสมัย สามารถอธิบายได้ว่าเป็นทฤษฎีการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม (holistic mental development) ที่ครอบคลุมทั้งมิติพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมตามแนวพุทธศาสนาไม่ได้แยกส่วนการพัฒนามนุษย์ออกจากกัน แต่เน้นความสัมพันธ์เกื้อกูลขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ในมิติพฤติกรรม ศีล (sīla) ทำหน้าที่เป็นฐานแห่งการควบคุมกายและวาจา ช่วยลดความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอก ทำให้จิตอยู่ในสภาพพร้อมต่อการพัฒนา ในมิติจิตใจ สมาธิ (samādhi) เป็นกลไกสำคัญในการฝึกความตั้งมั่นและความสงบของจิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาสมัยใหม่ว่าด้วยการกำกับตนเอง (self-regulation) และการจัดการความสนใจ (attention regulation) ส่วนในมิติปัญญา ปัญญา (paññā) เป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experiential learning) ที่เกิดจากการเฝ้าสังเกตและสะท้อนประสบการณ์ภายในอย่างมีสติ นักวิชาการร่วมสมัยเสนอว่า โครงสร้างการพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนาสามารถเทียบเคียงได้กับแนวคิดการเรียนรู้แบบองค์รวมในศาสตร์ตะวันตก ซึ่งมองมนุษย์เป็นระบบที่เชื่อมโยงกาย จิต และปัญญาเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก (Wilber, 2000; Kabat-Zinn, 2003) ดังนั้น

การปฏิบัติธรรมตามแนวโพธิปักขิยธรรมจึงมิใช่เพียงการแสวงหาความสงบทางจิตใจ แต่เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างครบถ้วนและยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกและสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอ 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาโพธิปักขิยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

สมมติฐานในการวิจัย

1. โพธิปักขิยธรรมสามารถอธิบายกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างเป็นระบบ

2. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมช่วยพัฒนาจิตและปัญญาของผู้ปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้น

3. สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติธรรม

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพุทธปรัชญา (Buddhist Philosophical Analysis) มุ่งศึกษาหลักธรรม แนวคิด และกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ

สิ่งที่ใช้ในการวิจัย

1. คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก (พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก)

2. คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาที่เกี่ยวข้องกับโพธิปักขิยธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

3. เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย บทความ และตำราที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและหลักโพธิปักขิยธรรม

ตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ เอกสารที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยและบาลีที่กล่าวถึงโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

2. คัมภีร์อรรถกถาและฎีกาที่อธิบายความหมาย องค์ธรรม และกระบวนการปฏิบัติของโพธิปักขิยธรรม

3. งานวิจัยและตำราทางพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัฏฐานและการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานและอริยมรรค

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้เทคนิคการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาเอกสารที่

1. มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับโพธิปักขิยธรรม
2. มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการและเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการพระพุทธศาสนา
3. สามารถอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis Form) สำหรับการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูลเกี่ยวกับโพธิปักขิยธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน
2. กรอบแนวคิดการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับโพธิปักขิยธรรม องค์ธรรม และกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
3. สังเคราะห์แนวคิดและหลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมอย่างเป็นระบบ
4. นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบเชิงพรรณนาและเชิงวิเคราะห์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จาก

1. พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา
2. หนังสือ ตำรา และบทความทางวิชาการ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิปัสสนากัมมัฏฐานและโพธิปักขิยธรรม

โดยผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) โดย

1. วิเคราะห์ความหมาย องค์ธรรม และโครงสร้างของโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

2. วิเคราะห์วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน สัมมัปปธาน อิทธิบาท อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และอริยมรรคมีองค์ 8

3. สังเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมที่มีความเป็นระบบเกื้อกูลต่อการตรัสรู้ และนำไปสู่มรรค ผล และพระนิพพาน

ผลการวิจัย

โพธิปักขิยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

โพธิปักขิยธรรม ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ เป็นทางสายเอก เป็นมรรคภาวนา เป็นธัมมสามัคคีมี 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเจริญและทรงแสดง เป็นธรรมที่ยังพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นอยู่นาน และเป็นธรรมที่เป็นปฏิปทาเครื่องดำเนินไปสู่นิพพานองค์ธรรมของโพธิปักขิยธรรม ได้แก่ วิตกเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัมมาสังกัปปะ ปัสสัทธิเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปีติเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ ปีติสัมโพชฌงค์ ตัตตรมัชฌัตตตาเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ฉันทเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ ฉันทิทธิบาท จิต เป็นองค์ธรรมของ จิตติทธิบาท สัมมาวาจาเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัมมาอาชีวะ วิริยเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัมมัปปธาน 4 วิริยิทธิบาท วิริยินทรีย์ วิริยพละ วิริยสัมโพชฌงค์ และสัมมาวายามรรค สติเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สติปัฏฐาน 4 สตินทรีย์ สติพละ สติสัมโพชฌงค์ สัมมาสติมรรค เอกัคคตาเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สมาธิ สัมโพชฌงค์ สัมมาสมาธิ ปัญญาเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ วิมังสิทธิบาท ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ สัมมาทิฏฐิมรรค ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ และสัทธาเจตสิก เป็นองค์ธรรมของ สัทธินทรีย์ สัทธาพละความเป็นมาของโพธิปักขิยธรรม คือ โพธิปักขิยธรรม ธรรมที่เป็นเครื่องช่วยให้บรรลุโพธิ หรือธรรมที่เป็นเครื่องให้เกิดความรู้แจ้ง ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถาในหลายรูปแบบ เช่น พระพุทธพจน์ ชื่อธรรม และข้อธรรมโดยตรง ในพระวินัยปิฎกกล่าวถึงหมวดธรรม 37 ประการ ว่าเป็นรัตนะของพระอริยบุคคล ในพระสุตตันตปิฎกกล่าวถึงโพธิปักขิยธรรมทั้งในเชิงเปรียบเปรยและชื่อธรรม เช่น ทางนิพพาน หรือปัญญาลึกซึ้ง ในพระอภิธรรมปิฎกเน้นการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีทั้งชื่อและข้อธรรมชัดเจน ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาจำแนกโพธิปักขิยธรรมออกเป็น 14 โดยหมวดก็มีอยู่ 7 โดยประเภทมี 37 ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และ อริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อผู้ปฏิบัติกระทำอริยมรรคให้เกิดขึ้น โพธิปักขิยธรรมก็จะเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งหมด และสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้น คือ มรรค ผล และพระนิพพาน

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม เป็นวิธีปฏิบัติที่เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ โดยการมีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติพิจารณาอาการต่าง ๆ ได้แก่ 1. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ การมีสติพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริง การมีสติพิจารณาเวทนา คือ ความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉย ๆ เป็นต้น การมีสติพิจารณาจิต เช่น จิตมีโทสะ จิตมีโมหะ จิตมีโลภะ เป็นต้น และ คือ การมีสติพิจารณาธรรม คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 2. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสัมมัปปธาน 4 คือ สังวรปธาน คือ การมีความเพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ปหานปธาน การมีความเพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ภาวนาปธาน การมีความเพียรยังกุศลให้เกิดขึ้นในขันธสันดานของตน และอนุรักขนาปธาน การมีความเพียรรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม และให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป 3. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ความปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ความความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ท้อถอยในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน 4. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอินทรีย์ 5 คือ การมีสัทธาเป็นใหญ่ในกิจการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เช่น สัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ การมีความเพียรกำหนดรูปนามตามความเป็นจริง เพื่อทำลายความเกียจคร้าน การมีสติพิจารณาในกาย เวทนา จิต ธรรม การมีสมาธิที่ตั้งมั่นไม่ให้หลงใหลไปตามอำนาจของโลภะ โทสะ โมหะ และการมีความรู้ตัวทั่วพร้อมพิจารณากิเลสต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป จนสามารถบรรลุมรรค ผล และพระนิพพาน ตามลำดับ 5. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักพละ 5 คือ สัทธาพละ ความเชื่อ กำลังที่ควบคุมความสงสัย ความวิตก วิริยะพละ ความเพียร กำลังที่ควบคุมความเกียจคร้าน สติพละ ความระลึกได้ กำลังที่ควบคุมความประมาท ความงมงาย สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังที่ควบคุมการวอกแวกเขวไขว่ ฟุ้งซ่าน และปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังที่ควบคุมการทำเกินพอดี 6. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพชฌงค์ 7 คือ การระลึกรู้ในกาย เวทนา จิต และธรรม การเพียรพิจารณาพยายามต่ออารมณ์อดทนกับความยากลำบากต่าง ๆ การพิจารณาปีติที่มีกำลังอันเป็นอาการของความยินดี และความอิ่มใจ การพิจารณากำหนดรู้ความสงบ การพิจารณาความตั้งมั่นแห่งจิต และการพิจารณาวางใจเป็นกลาง คือ ด้วยการพิจารณาถึงความที่ตนและผู้อื่นมีกรรมเป็นของตน และด้วยการพิจารณาถึงความไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา 7. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบในอริยสัจจ์ 4 สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัป อพยาบาทสังกัป อวิหิงสาสังกัป สัมมาวาจา เจรจาชอบด้วยวจีสุจริต 4 สัมมากัมมันตะ การงานชอบด้วยกายสุจริต 3 สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ เว้นมิจฉาชีพประกอบสัมมาชีพ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบในสัมมัปปธาน 4 สัมมาสติ ความรำลึกชอบด้วยสติปัฏฐาน 4 และ สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบด้วยฌาน 4

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม เป็นแนวทางการปฏิบัติที่เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ อย่างมีระบบ ได้แก่ 1. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กายานุปัสสนา คือ การพิจารณาอาการต่าง ๆ ของกาย เช่น อิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน และการเคลื่อนไหวของร่างกาย เวทนานุปัสสนา คือ การพิจารณาความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางใจ เช่น พิจารณาความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉย ๆ จิตตานุปัสสนา คือ การพิจารณาจิตที่กำลังทำงาน เช่น การนึกคิด การปรุงแต่งต่าง ๆ ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง และธัมมานุปัสสนา คือ การพิจารณาธรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 เช่น การพิจารณารูปธรรม สิ่งที่เป็นวัตถุ และการพิจารณานามธรรม ความรู้สึก ความนึกคิดต่าง ๆ ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง เห็นแจ้งในความเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด 2. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสัมมัปปธาน 4 ได้แก่ สังวรปธาน คือ หมั่นระวังไม่ให้จิตถูกกระตุ้นโดยอารมณ์หรือสิ่งยั่วยุใหม่ ๆ ที่จะทำให้กิเลสเกิด ปหานปธาน คือ เมื่อเห็นกิเลสเกิดขึ้นแล้วในจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ใช้สติระลึกรู้ตามความเป็นจริง (ยถาภูตญาณทัสสนะ) และไม่ตามอารมณ์นั้น ใช้การพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อละความยึดมั่นถือมั่น ภาวนาปธาน คือ การพัฒนาคุณธรรมที่ส่งเสริมการเห็นแจ้ง เช่น เจริญสติ สัมปชัญญะ เมตตา สัจจะ ขันติ โดยเฉพาะเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นหลัก เช่น การรู้กาย การรู้เวทนา การรู้จิต และการรู้ธรรม และ อนุรักขนาปธาน คือ เมื่อจิตมีสติ เช่น มีสติอยู่กับลมหายใจ ยืน เดิน นั่ง นอน พยายามรักษาไว้ไม่ให้เสื่อม ให้รู้แจ้งในธรรม เห็นเป็นไตรลักษณ์ จนสามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด 3. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ คือ การพอใจในการภาวนาพิจารณาในสิ่งนั้น ๆ ที่กระทำอยู่ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ คือ การมีความเพียรที่สม่ำเสมอ เพียรละกิเลสที่เกิดขึ้น เช่น ความง่วง ความฟุ้งซ่าน ตามความเป็นจริง ด้วยความเข้มแข็ง อดทนอย่างไม่ท้อถอย จิตตะ คือ การมีจิตที่แน่วแน่ เอาใจใส่ พิจารณาในสิ่งที่ทำ โดยการไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป วิมังสา คือ การใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล พิจารณาอย่างแยบคายให้เห็นเป็นพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ติดดี ไม่รังเกียจชั่ว ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง จนสามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด 4. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอินทรีย์ 5 ได้แก่ สัทธินทรีย์ คือ การมีสัทธาเป็นใหญ่ ความเชื่อด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ เชื่อเรื่องกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของตน เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นเจ้าการในการครอบงำเสียซึ่งความไร้สัทธา เพื่อใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วิริยินทรีย์ คือ การทำความเพียรในการระวังไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้น เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรเจริญกุศลให้เกิดมีขึ้น และเพียรตามรักษากุศลที่เกิดขึ้นไม่ให้เสื่อม สตินทรีย์ คือ การระลึกรู้ในปัจจุบันไม่เผลอ ไม่หลง ใช้สติรู้ลมหายใจ รู้ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก รู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นแล้วดับไปโดยไม่เข้าไปยึดถือตามหลักสติปัฏฐาน 4 สมาธินทรีย์ คือ เริ่มจากการฝึกสมาธิในระดับเบื้องต้น ขณิกสมาธิ พัฒนาเป็นอุปจารสมาธิ หรือ อัปปนาสมาธิ โดยการประคองจิตไว้ให้ตั้งอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ให้หลงไปตามอำนาจของโลภะ โทสะ โมหะ หรือราคะ ตัณหา อุปาทาน พร้อมพิจารณาไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนสามารถบรรลุมรรค ผล

และนิพพาน ได้ในที่สุด 5. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักพละ 5 ได้แก่ สัทธาพละ คือ กำลังความมั่นใจไม่หวั่นไหวในพระธรรม วิริยะพละ คือ กำลังความเพียรต่อเนื่องอย่างแน่วแน่ ตั้งความเพียรในสติปัฏฐาน เช่น รู้กาย เวทนา จิต และธรรม ไม่ย่อท้อต่ออาการของจิต เช่น ความฟุ้งซ่าน ง่วง เบื่อหน่าย คอยประคับประคองอารมณ์เป็นกำลังไม่หวั่นไหวในความเกียจคร้าน สติพละ คือ กำลังระลึกรู้มั่นคง ไม่เผลอไม่หลง คอยเตือนจิตให้อยู่กับปัจจุบัน ไม่ตกไปในอดีตหรืออนาคต ฝึกสติกับลมหายใจ การเคลื่อนไหว อารมณ์ต่าง ๆ เห็นรูป-นามตามความเป็นจริง โดยอำนาจของสตินี้ประหารปมาทะ คือ ความประมาท สมาธิพละ คือ จิตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว เป็นพลังทำให้จิตไม่กระจัดกระจาย สามารถพิจารณาได้ชัดเจน ฝึกอัปปนาสมาธิถ้าได้ หรือใช้ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิให้พอเป็นฐานของปัญญา อำนาจของสมาธิประหาร คือ วิเขปะ ความซัดส่าย ไม่หยุดนิ่งแห่งจิต และอุทธัจจะ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต และปัญญาพละ คือ ความรู้แจ้งสอดส่องในธรรมเป็นพิเศษ ทำหน้าที่เจาะกิเลสให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนสามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด 6. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพชฌงค์ 7 ได้แก่ สติสัมโพชฌงค์ คือ การมีสติระลึกรู้อารมณ์อยู่ในฐานกาย เวทนา จิต และธรรม อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโวสสัคคะ ที่มีความต่อเนื่องกัน หรือเรียกว่า การเจริญสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นการระลึกรู้สภาวธรรมในปัจจุบันขณะ ๆ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คือ การเลือกเฟ้นเจริญกุศลอันเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ รู้รูป-นามว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา วิริยสัมโพชฌงค์ คือ การมีความเพียรในการสร้างและรักษากุศล เพียรในการทำลายอกุศลและป้องกันอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น ปีติสัมโพชฌงค์ คือ การทำให้กายและจิตเกิดปีติแผ่ซ่านไปด้วยความยินดี ทำให้ปฏิฆะความไม่พอใจอันเกิดจากความทุกข์กาย ทุกข์ใจเบาบางลง ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คือ ความสงบกาย สงบใจ เมื่อความนึกคิดสงบระงับลง นิวรณ์ที่ต้องอาศัยความนึกคิดจึงจะเกิดขึ้นมาไม่ได้ สมาธิสัมโพชฌงค์ คือ ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ ทำให้จิตได้ละวางในความชอบใจ และความไม่ชอบใจ ในอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากผัสสะในอายตนะทั้ง 6 และ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ คือ ปัญญาความวางเฉย เมื่ออุเบกขาเกิดขึ้นจึงวางเฉยต่อบัญญัติทั้งปวง หากผู้ปฏิบัติเจริญให้มาก ทำให้มากแล้ว ก็จะสามารถละกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง สามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด 7. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบในรู้ในอริยสัจจ์ 4 พิจารณาไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในกาย-ใจ เข้าใจว่า สิ่งทั้งปวงล้วนเกิดแต่เหตุและปัจจัย สัมมาสังกัปปะ คือ การคิด พิจารณา ตั้งเจตนาไปในทางที่ถูก รู้ทันความนึกคิด เช่น คิดอยากได้ อยากเอาชนะ หรือคิดฟุ้งซ่าน สัมมาวาจา คือ ในการปฏิบัติ ควรงดเว้นวาจาที่รบกวนผู้อื่น สัมมากัมมันตะ คือ ในช่วงปฏิบัติภาวนา รักษาศีลอย่างเคร่งครัด การมีวินัยในกิจกรรมประจำวัน ส่งเสริมการเจริญสมาธิ สัมมาอาชีวะ คือ การดำรงชีวิตที่ไม่ผิดธรรม ไม่เบียดเบียน การใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัย 4 อย่างมักน้อย สัมมาวายามะ คือ เพียรอย่างมีปัญญา ได้แก่ เพียรปิดกั้น เพียรกำจัดอกุศล เพียรก่อให้เกิด และเพียรรักษากุศลธรรมให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบในสติปัฏฐาน 4 กาย เวทนา จิต ธรรม และ สัมมาสมาธิ คือ จิตตั้งมั่น ไม่ไหลไปตามอารมณ์ ฝึกอัปปนาสมาธิหรือสมาธิเบื้องต้นเพื่อเป็นฐานของปัญญา ใช้สมาธิในการพิจารณาไตรลักษณ์จนเกิดวิปัสสนาญาณ จนสามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพาน ได้ในที่สุด

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ซึ่งหมายถึงธรรมฝ่ายตรัสรู้ ประกอบด้วยหมวดธรรมสำคัญ 7 กลุ่ม ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 มีบทบาทสำคัญในการกำกับแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งศึกษาหลักธรรมเชิงโครงสร้างซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้จริง

โพธิปักขิยธรรมในฐานะกรอบการปฏิบัติวิปัสสนาที่ครอบคลุมและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

จากผลการศึกษา พบว่าโพธิปักขิยธรรมทั้ง 37 ประการมีลักษณะเป็นระบบธรรมที่เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นองค์รวม โดย สติปัฏฐาน 4 ทำหน้าที่เป็นฐานรากของการเจริญสติในการพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาเชิงวิปัสสนา ขณะที่ สัมมัปปธาน 4 สนับสนุนการสร้างความเพียรในการละอกุศลและเจริญกุศลให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ อิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นแรงขับภายในของการปฏิบัติ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำรงความมุ่งมั่น ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการเจริญภาวนา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวอธิบายในพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่ระบุว่า โพธิปักขิยธรรมเป็น “ธรรมที่ทรงสรรเสริญเพื่อความเจริญแห่งมรรค” และเป็นเครื่องนำไปสู่การตรัสรู้ของพระอริยเจ้า (พระพุทธโฆสาจารย์, 2542)

แนวทางการปฏิบัติที่เป็นระบบและส่งเสริมการบรรลุธรรม

ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การนำโพธิปักขิยธรรมมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สามารถจัดเป็นลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยเริ่มจากการตั้งสติด้วยสติปัฏฐาน 4 แล้วค่อย ๆ บูรณาการหมวดธรรมอื่นเข้ามาสนับสนุน เช่น อินทรีย์ 5 และพละ 5 ทำหน้าที่ควบคุมและเสริมสร้างคุณภาพของจิตใจให้มีศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญาอย่างสมดุล ไม่เอนเอียงไปสู่ความเกียจคร้านหรือความฟุ้งซ่าน ในขณะเดียวกัน โพชฌงค์ 7 เป็นองค์ธรรมที่เกื้อกูลต่อการตรัสรู้โดยตรง ช่วยรักษาสมดุลระหว่างปีติ ความสงบ สมาธิ และอุเบกขา จนนำไปสู่ความตั้งมั่นของจิต และเมื่อองค์ธรรมเหล่านี้พัฒนาอย่างครบถ้วน ย่อมหลอมรวมเข้าสู่อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายกลางและเป็นผลรวมของการปฏิบัติทั้งหมด อันนำไปสู่มรรค ผล และนิพพาน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยและคำอธิบายในพระอภิธรรมที่เน้นการเจริญธรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ “มรรคภาวนา” (Analayo, 2003)

ความสอดคล้องกับพระไตรปิฎกและอรรถกถา

การอภิปรายผลการวิจัยยืนยันว่าแนวทางปฏิบัติตามโพธิปักขิยธรรมมีรากฐานที่มั่นคงในพระไตรปิฎก โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมหมวดนี้ในฐานะ “ธรรมอันเป็นรัตนะของพระอริยเจ้า” (พระไตรปิฎก, มจร, 2545) และเป็นธรรมที่นำไปสู่ความสิ้นอาสวะ อรรถกถาหลายแห่งยังอธิบายว่า การเจริญโพธิปักขิยธรรมต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จึงจะก่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ผลการวิจัยนี้จึงสนับสนุนแนวคิดดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาที่มองการปฏิบัติวิปัสสนาเป็นกระบวนการฝึกจิตอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงการทำสมาธิในเชิงเทคนิคเท่านั้น

การเชื่อมโยงกับการลดละกิเลสและการเข้าถึงไตรลักษณ์

ผลการวิจัยยังพบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเผชิญหน้าและลดละกิเลสภายใน ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ผ่านการพิจารณารูป–นามตามความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นสภาวธรรมเกิด–ดับตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จนเกิดยถาภูตญาณทัสสนะ (Bhikkhu Bodhi, 2005) และคลายความยึดมั่นถือมั่นในที่สุด

โดยสรุป แนวทางปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรมเป็นแนวทางที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และเป็นระบบ สามารถพัฒนาสติ สมาธิ และปัญญาได้อย่างมั่นคง สอดคล้องทั้งกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พระไตรปิฎก อรรถกถา และงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่มรรค ผล และนิพพานอย่างยั่งยืน

สรุป

โมเดล MESCPUF คือ การนำองค์ธรรมเครื่องตรัสรู้ทางพุทธศาสนามาวิเคราะห์และปรับใช้ในรูปแบบที่เป็นระบบ ซึ่งสามารถช่วยเสริมความเข้าใจในธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในประเด็นของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และในแต่ละองค์ประกอบของโมเดล MESCPUF ยังมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติกำหนดรู้รูป-นาม และสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เป็นจุดเริ่มของการรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม Mindfulness (M) สัมมัปปธาน 4 คือ ความเพียรอย่างถูกต้อง เพื่อขจัดอกุศล และส่งเสริมกุศล มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจอย่างตั้งมั่น Exertion (E) อิทธิบาท 4 คือ ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นกำลังภายในที่นำไปสู่ความก้าวหน้าในธรรม Success (S) อินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ที่ควบคุมและรักษาจิต Controlling (C) พละ 5 คือ ธรรมที่เป็นกำลัง เช่นเดียวกับอินทรีย์ 5 แต่เน้นด้านพลัง ทำให้เกิดความมั่นคงในศรัทธา เพียร สติ สมาธิ และปัญญา Power (P) โพชฌงค์ 7 คือ ธรรมที่นำไปสู่การตรัสรู้ ได้แก่ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา เป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสภาวธรรม Understanding (U) และ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ ทางสายกลางอันประกอบไปด้วยองค์ 8 ประการ

ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เป็นกรอบการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การหลุดพ้น Factors (F) สาระสำคัญของโมเดล MESCPUF เป็นการจัดระบบองค์ธรรมเพื่อให้เข้าใจง่าย และสามารถนำไป ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อถึงการพัฒนาจิตใจ และเจริญปัญญาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน จนถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ นิพพาน และยังเหมาะสำหรับทั้งนักปฏิบัติธรรม และนักวิจัยทางพระพุทธศาสนาในการศึกษาเชิงลึก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. โพธิปักขิยธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับโครงการต่าง ๆ โดยปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

2. วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม สามารถนำไปใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือมหาเถรสมาคม

3. แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม ควรมีการเผยแผ่ในด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงทดลองในรูปแบบอื่น ๆ เกี่ยวกับ แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

2. ควรมีการวิจัยกับผู้ที่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับ แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

3. ควรมีการวิจัยในเชิงปริมาณเกี่ยวกับ แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักโพธิปักขิยธรรม

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎก. (2545). *ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2550). *พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏ.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎก (2540). *มหาปรินิพพานสูตร.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระไตรปิฎก.

พระพุทธโฆสาจารย์. (2542). *วิสุทธิมรรค.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *โพธิปักขิยธรรม: แนวทางการพัฒนาจิตใจและปัญญา.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *วิปัสสนากัมมัฏฐาน: การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2547). *จริยศาสตร์เชิงพุทธ: การปฏิบัติและหลักการ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

อนาลโย. (2549). *สติปัฏฐานกับการเจริญปัญญาเชิงวิปัสสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Analayo, B. (2003). *Satipaṭṭhāna: The direct path to realization.* Birmingham: Windhorse Publications.

Bhikkhu Bodhi. (2005). *In the Buddha's words: An anthology of discourses from the Pāli Canon.* Boston: Wisdom Publications.

Kabat-Zinn, J. (2003). *Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR).* New York: Guilford Press.

Ñāṇamoli, B., & Bodhi, B. (1995). *The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya.* Boston: Wisdom Publications.

Wilber, K. (2000). *A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science, and Spirituality.* Boston: Shambhala.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Technological Leadership of School Administrators Affecting the School Administration in Digital Era Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1

Jatupong Kanlana[1*], & Phramaha Kraiwan Chinathattiyo[2]

จตุพงศ์ กัลณา[1*], & พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Jatupong Kanlana*
จตุพงศ์ กัลณา
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: atupong.kan@student.mbu.ac.th

2. Phramaha Kraiwan Chinathattiyo
พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: kraichinnatat@gmail.com

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา, การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

Keywords:
The Technological Leadership of School Administrators, The School Administration in Digital Era, The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1

Article history:
Received: 25/07/2025
Revised: 25/08/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 28/12/2025

How to Cite:
Kanlana, J. & Chinathattiyo, P. (2026). Technological Leadership of School Administrators Affecting the School Administration in Digital Era Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 342-355.

ABSTRACT

This study aimed to (1) investigate the technology leadership of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 1, (2) examine school management in the digital era within the same context, and (3) analyze the impact of administrators' technology leadership on digital-era school management. The sample consisted of 236 participants, including one school administrator or acting administrator and three teachers per school, from a total of 59 schools. Data were collected using questionnaires and analyzed with statistical software. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, were employed, along with stepwise multiple regression analysis to test the research hypotheses.

The results revealed that overall, administrators' technology leadership was at a high level. Among the dimensions, social, legal, and ethical aspects ranked highest, followed by productivity and professional practice, technology use in assessment, teaching and learning, leadership and vision, and support, management, and implementation. Similarly, school management in the digital era was found to be at a high level, with the most prominent dimensions being understanding staff knowledge and skills, systematic improvement, cultivating a digital learning culture, digital-era vision, digital citizenship, and professional excellence. Furthermore, technology leadership of administrators significantly influenced digital-era school management ($p < .05$). The combined predictor variables accounted for 85.6% of the variance in school management ($R^2 = .856$; Multiple R =

.925). The regression equations in raw scores and standardized scores indicate positive relationships between all leadership dimensions and digital-era school management.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (2) ศึกษาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาดังกล่าว และ (3) วิเคราะห์ผลกระทบของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา/รักษาการตำแหน่ง จำนวน 1 คน และครูจำนวน 3 คน ต่อสถานศึกษา รวมทั้งหมด 236 คน จากสถานศึกษาจำนวน 59 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษามีระดับโดยรวมสูง เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับสูงทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านสังคม กฎหมาย และประเด็นทางจริยธรรม ด้านผลิตภาพและการปฏิบัติทางวิชาชีพ ด้านการใช้เทคโนโลยีในการวัดผลและประเมินผล ด้านการเรียนรู้และการสอน ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ และด้านการสนับสนุน การจัดการ และการดำเนินการ สำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับสูงเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความเข้าใจความรู้และทักษะของบุคลากร ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ด้านการมีวิสัยทัศน์ในยุคดิจิทัล ด้านการเป็นพลเมืองดิจิทัล และด้านการปฏิบัติอย่างเป็นเลิศ นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยตัวแปรร่วมสามารถทำนายการบริหารสถานศึกษาได้ร้อยละ 85.6 ($R^2 = .856$) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างตัวแปรทุกด้านกับการบริหารสถานศึกษา

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเข้าสู่ “ยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์” และ “สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทอย่างสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คน (Vicharn Panich, 2012) ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลและนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” อย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาเชิงปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นกำลังสำคัญ (Jinnawatara Pakotang, 2006; ณัฐกฤตา กันทาใจ, 2565) บทบาทของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อขับเคลื่อนการ

บริหารจัดการและการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมการมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยี การบริหารอย่างมีจริยธรรม การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนและการประเมินผล (จิตพวรรณ กระเชิญรัมย์, 2562) ทั้งนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทครอบคลุมหลากหลายสาขา เช่น ธุรกิจ การแพทย์ อุตสาหกรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา (นิศาชล บำรุงภักดี, 2563) กรอบแนวคิดภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจากการทบทวนเอกสารและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 6 ด้านหลัก ได้แก่ ความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ การเรียนรู้และการสอน การสนับสนุน การจัดการ และการดำเนินงาน ประเด็นสังคม กฎหมาย และจริยธรรม ผลิตภาพและการปฏิบัติวิชาชีพ การใช้เทคโนโลยีในการวัดผลและประเมินผล ทั้งนี้ ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจทั้งเทคโนโลยีและกลยุทธ์ เพื่อสนับสนุนเป้าหมายของสถานศึกษาได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของยุคดิจิทัล การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลควรสอดคล้องกับบริบทนโยบาย และวิธีการสอนของสถานศึกษา รวมถึงความพร้อมของบุคลากร โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ในยุคดิจิทัล การปฏิบัติอย่างมืออาชีพ การเป็นพลเมืองดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ความเข้าใจศักยภาพของบุคลากร การปรับปรุงอย่างเป็นระบบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจะสามารถนำพาสถานศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในอนาคต

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี

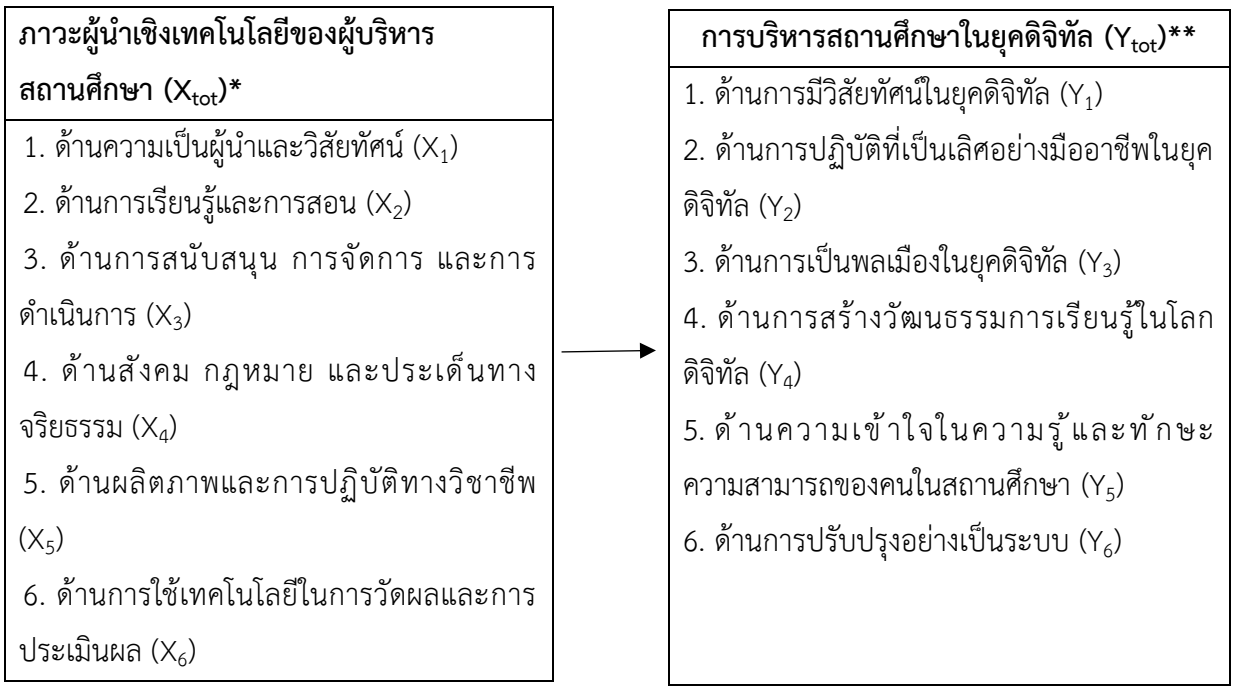
ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี (Technology Leadership) คือความสามารถของผู้บริหารในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและสนับสนุนกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (Nguyen, 2020; Fullan & Scott, 2014) ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีไม่เพียงแต่ใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในงานประจำวัน แต่ยังสามารถนำข้อมูลและเครื่องมือดิจิทัลมาช่วยในการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคดิจิทัล การเป็นผู้นำเชิงเทคโนโลยีหมายถึงการสร้างวิสัยทัศน์และทิศทางที่ชัดเจนสำหรับองค์กร โดยสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทันสมัย สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ และช่วยให้ครูและบุคลากรสามารถปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความสนใจและพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี ส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านเทคโนโลยีกับทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำในลักษณะนี้ไม่เพียง

สร้างความสะดวกในการทำงาน แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาทักษะของครูและนักเรียน และขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวทันโลกดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ไม่ได้จำกัดเพียงเครื่องมือหรือซอฟต์แวร์เท่านั้น แต่รวมถึงการสร้าง วัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Culture) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านดิจิทัล และการสร้าง วิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล (Digital Vision) ที่ชัดเจนเพื่อให้การบริหารและการเรียนการสอนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี (Kozma, 2011; Dexter, 2017) งานวิจัยก่อนหน้านี้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาและคุณภาพการเรียนการสอน (Leithwood et al., 2020; Harris & Jones, 2018) กล่าวคือ ผู้บริหารที่มีความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้สามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทันสมัย กระตุ้นการมีส่วนร่วมของครูและนักเรียน และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิผลมากขึ้น งานวิจัยเหล่านี้สนับสนุนความสำคัญของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งสามารถช่วยชี้แนวทางการพัฒนาและนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในสังคมดิจิทัลได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

สมมติฐานในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษามีระดับสูง
2. การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลมีระดับสูง
3. ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวนทั้งสิ้น 67 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 59 แห่ง คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งเป็นการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 หน้า 42-44) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของสถานศึกษาใช้วิธีเทียบบัญญัติไตรยางศ์ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) มีผู้ให้ผู้ข้อมูล โรงเรียนละ 4 คน จำแนกเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และครู 3 คน โดยการจับสลากผู้ให้ข้อมูล รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 236 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล โดยออกแบบให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา โดยอิงจากแนวคิดของ จิตพวรรณ กระเชิญรัมย์ (2562), นิศาชล บำรุงภักดี (2563), เจษฎา ชวนะไพศาล (2563), อัสนี โปราณานนท์ (2564), กัลยวรรธน์ ตะเภาทอง (2564), วรรณนภา จำเนียรพืช (2564), จุฬาลักษณ์ พรหมอุบล (2564), อรสา กาโนรักษ์ (2566), Redish & Chan (2006), Kozloski (2006), Haslam (2006), Shamburg and Zieger (2006) และ ISTE (2009) โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ การเรียนรู้และการสอน การสนับสนุน การจัดการ และการดำเนินการ สังคม กฎหมาย และจริยธรรม ผลิตภาพและการปฏิบัติทางวิชาชีพ การใช้เทคโนโลยีในการวัดผลและการประเมินผล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยสังเคราะห์องค์ประกอบตามแนวคิดของ กนกอร สมปราชญ์ (2560), เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2561), ชูชาติ พุทธลา (2561), สุกัญญา แช่มช้อย (2562), ทินกร บัวชู (2562), ชีวิน อ่อนละออ และคณะ (2563), ปาณัสม์ ชุมภูยาละ (2563), กรณัฏฐ์ ตาแปง (2563), สุชญา โกมลวานิช (2563) และเอกรัตน์ เชื้อวังคำ (2564) ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน คือ วิสัยทัศน์ในยุคดิจิทัล ความเป็นมืออาชีพในยุคดิจิทัล การเป็นพลเมืองดิจิทัล วัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ความรู้และทักษะของบุคลากรในสถานศึกษา การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ สำหรับตอนที่ 2 และ 3 ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert scale) ซึ่งกำหนดค่าระดับความคิดเห็น อ้างอิงตามแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2556, 121) ซึ่งเป็นมาตรฐานการวิจัยในงานด้านการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและได้ข้อมูลตามความจริง ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 59 แห่ง

2. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์จาก Google forms และจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามนำส่งเอกสารไปยังสังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อออกหนังสือแจ้งโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพร้อมนำส่ง QR-Code ในการตอบแบบสอบถามเป็นลำดับต่อไป

3. ผู้วิจัยนำผลการตอบแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์จาก Google forms มาแปรค่าให้เป็นตัวเลขทั้งหมด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายตามช่วงคะแนนเฉลี่ย 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด (4.50–5.00) ระดับมาก (3.50–4.49) ระดับปานกลาง (2.50–3.49) ระดับน้อย (1.50–2.49) และระดับน้อยที่สุด (1.00–1.49) ตามแนวทางของ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2553: 139) ซึ่งเป็นแนวทางมาตรฐานในการแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยในงานวิจัยทางการศึกษา

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = 236)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		**จำนวน**	**ร้อยละ**
เพศ	ชาย	112	47.46
	หญิง	124	52.54
รวม		**236**	**100**
อายุ	21 – 30 ปี	131	55.51
	31 – 40 ปี	54	22.88
	41 – 50 ปี	33	13.98
	51 ปีขึ้นไป	18	7.63
รวม		**236**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	3	1.27
	ปริญญาโท	81	34.32
	ปริญญาตรี	152	64.41
รวม		**236**	**100**
ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน	ผู้บริหารสถานศึกษา	59	25.00
	ครู	177	75.00

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
รวม		**236**	**100**
ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง	น้อยกว่า 5 ปี	99	41.95
	5 – 10 ปี	94	39.83
	11 – 15 ปี	20	8.48
	16 - 20 ปี	9	3.81
	21 ปีขึ้นไป	14	5.93
รวม		**236**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 52.54 และเพศชาย จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 47.46 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 21 – 30 ปี จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 55.51 รองลงมาคือ มีอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 22.88 มีอายุ 41 – 50 ปี จำนวน 33 คิดเป็นร้อยละ 13.98และมีอายุ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 7.63 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 64.41 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 34.32 และระดับปริญญาเอก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.27 เมื่อพิจารณาตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งครู จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ เมื่อพิจารณาประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 41.95 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ทำงาน 5 – 10 ปี จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 39.83 มีประสบการณ์การทำงาน 11 – 15 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.48 มีประสบการณ์การทำงาน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 5.93 และประสบการณ์การทำงาน 16 - 20 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.81

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม

ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ	Unstandardized Coefficients		t	Sig
	คะแนนดิบ	ค่ามาตรฐาน		
ค่าคงที่ (Constant)	.108		3.684	.000
ด้านผลิตภาพและการปฏิบัติทางวิชาชีพ (X_5)	.052	.302	5.499	.000
ด้านการสนับสนุน การจัดการและการดำเนินการ (X_3)	.049	.226	4.033	.000
ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ (X_1)	.051	.179	3.216	.001
ด้านสังคม กฎหมาย และประเด็นทางจริยธรรม (X_4)	.050	.146	2.660	.008
ด้านการเรียนรู้และการสอน (X_2)	.049	.142	2.614	.010
R = .925, R^2 = .856, F = 273.801, Adj- R^2 = .853, SEE = .239, Sig = .010				

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ คือ ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ (X_1) ด้านการเรียนรู้และการสอน (X_2) ด้านการสนับสนุน การจัดการ และการดำเนินการ (X_3) ด้านสังคม กฎหมาย และประเด็นทางจริยธรรม (X_4) และด้านผลิตภาพและการปฏิบัติทางวิชาชีพ (X_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .925 ค่าสัมประสิทธิ์ในการทำนาย (R Square) เท่ากับ .856 หมายความว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ (X_1) ด้านการเรียนรู้และการสอน (X_2) ด้านการสนับสนุน การจัดการ และการดำเนินการ (X_3) ด้านสังคม กฎหมาย และประเด็นทางจริยธรรม (X_4) และด้านผลิตภาพและการปฏิบัติทางวิชาชีพ (X_5) อธิบายความแปรปรวนของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 85.6 ค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .853 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error of Estimate) เท่ากับ .239 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{y}_{tot}$ = .108 + .049 (X_3) + .049 (X_2) + .050 (X_4) + .051 (X_1) + .052 (X_5) (R^2 = .856)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z}_y$ = .142 (Z_{x2}) + .146 (Z_{x4}) + .179 (Z_{x1}) + .226 (Z_{x3}) + .302 (Z_{x5}) (R^2 = .856)

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านวิสัยทัศน์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของการศึกษายุคศตวรรษที่ 21 ที่ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการปรับตัวใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และขับเคลื่อนองค์กรให้ทันต่อบริบทโลกยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ภาวะผู้นำดังกล่าวยังเน้นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการติดตาม ประเมินผล และพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งส่งเสริมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมถึงมีความเข้าใจในกฎหมายและนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารโรงเรียนมีทิศทางและตอบสนองต่อเป้าหมายการศึกษาของชาติอย่างเป็นระบบ (ณณัฐ วิจิตขะจี & สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2567)

การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลของเขตพื้นที่การศึกษาดังกล่าวก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน โดยผู้บริหารมุ่งเน้นการวางระบบเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการใช้นวัตกรรมด้านการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 (ณัฐกานต์ แย้มชื่น & กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์, 2566)

ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติยังชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ การเรียนรู้และการสอน การสนับสนุนและดำเนินการ สังคมและจริยธรรม และผลิตภาพทางวิชาชีพ มีผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ระดับ .05) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีบทบาทเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ (วรรณภา จำเนียรพืช, 2564; อรสา กาโนรักษ์, 2566; ภัคปภัท ธนเรืองสุวรรณ, 2566)

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานศึกษาก่อนหน้า ที่พบว่าภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหาร และทักษะดิจิทัลของผู้บริหารยังส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ของครู รวมถึงประสิทธิผลโดยรวมของสถานศึกษา (ภัสภูมิ กิตติรัตนบุตร & จักรกฤษณ์ โพดาพล, 2566; กุลจิรา สุขะตะวิจิตร, ศุภชัย ทวี & ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน, 2567; สมจิตร ประทุมทอง & คณะ, 2568)

จึงสามารถสรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีศักยภาพสูงในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาและตอบสนองต่อความท้าทายของโลกยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อทุกภาคส่วนของสังคม ระบบการศึกษาไทยก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อขับเคลื่อนการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง งานวิจัยที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน “การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้และความรับผิดชอบของผู้บริหารในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กรอย่างเหมาะสม ผู้บริหารยังมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ การส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู ตลอดจนการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ด้าน “ความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์” แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ยังถือเป็นจุดที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนโรงเรียนได้อย่างมีเป้าหมายในโลกยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากผลการศึกษาดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีไม่เพียงเป็นทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการ การพัฒนาโรงเรียน และการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีอย่างรอบด้าน จึงควรได้รับความสำคัญในระดับนโยบายและการพัฒนาวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดอบรมและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ ทุกฝ่ายสามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ในการบริหารและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

2. ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยี โดยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และบุคลากรได้ทดลองใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ส่งเสริมนวัตกรรมทางการศึกษา และสนับสนุนการเรียนรู้แบบดิจิทัลอย่างเป็นระบบในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

3. จัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการเรียนการสอนเพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหา และพัฒนาการใช้งานให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร ทั้งด้านนโยบาย ทรัพยากร บุคลากร และวัฒนธรรมองค์กรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีกับคุณภาพการบริหาร การเรียนการสอน และความพึงพอใจของครู บุคลากร และนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

3. ควรสร้างแนวทางหรือรูปแบบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารให้สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

เอกสารอ้างอิง

กนกอร สมปราชญ์. (2560). *การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

กัลยวรรธน์ ตะเภาทอง. (2564). *การพัฒนาผู้นำเทคโนโลยีในโรงเรียนมัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

กรณัฏฐ์ ตาแปง. (2563). *การเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลสำหรับครูและผู้บริหาร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

กุลจิรา สุขะตะวิจิตร, ศุภชัย ทวี, & ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน. (2567). ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารกับประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของครู. *วารสารเทคโนโลยีการศึกษา*, 18(1), 22–39.

เจษฎา ชวนะไพศาล. (2563). *การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศในโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

จิตพวรรณ กระเชิญรัมย์. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

จิตพวรรณ กระเชิญรัมย์. (2562). ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 15(2), 45–62.

จุฬาลักษณ์ พรหมอุบล. (2564). *การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ชูชาติ พุทธลา. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ชีวิน อ่อนละออ, & คณะ. (2563). *ยุคดิจิทัลกับการบริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ดุลยธรรม บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2553). *สถิติพื้นฐานสำหรับงานวิจัยทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐกานต์ แย้มชื่น, & กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์. (2566). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ณัฐกฤตา กันทาใจ. (2565). การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการการศึกษา*, 20(1), 12–30.

ณณัฐ วิจิตขะจี, & สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2567). *ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

นิศาชล บำรุงภักดี. (2563). *การพัฒนาผู้นำทางเทคโนโลยีในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

นิศาชล บำรุงภักดี. (2563). *บทบาทเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิด กระบวนการ และวิธีการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการศึกษา.

ปาณัสม์ ชุมภูยาละ. (2563). *การบริหารศึกษาเชิงดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ภัคปภัท ธนเรืองสุวรรณ. (2566). บทบาทผู้บริหารกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยี. *วารสารการจัดการศึกษา*, 15(2), 78–94.

ภัสภูมิ กิตติรัตนบุตร, & จักรกฤษณ์ โพดาพล. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีกับประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

อรสา กาโนรักษ์. (2566). *ผลกระทบของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีต่อประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

อรสา กาโนรักษ์. (2566). *ผู้นำเทคโนโลยีและการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

อัสนี โปราณานนท์. (2564). *แนวทางการเป็นผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหาร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2561). *ทักษะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สมจิตร ประทุมทอง, & คณะ. (2568). *ผลกระทบของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีต่อประสิทธิผลโดยรวมของสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2562). *ผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สุชญา โกมลวานิช. (2563). *Digital Leadership in Education.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

วรรณภา จำเนียรพืช. (2564). ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีและผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 12(3), 45–62.

วรรณนภา จำเนียรพืช. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีเพื่อการบริหารศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

Dexter, S. (2017). *Leading technology-rich schools: Innovative approaches and practical strategies.* Routledge.

Fullan, M., & Scott, G. (2014). *Change leader: Learning to do what matters most.* Jossey-Bass.

Harris, A., & Jones, M. (2018). *Leading schools in a digital age: How technology can transform leadership.* Springer.

Haslam, S. (2006). *Leadership and organizational behavior.* London, UK: Sage Publications.

ISTE. (2009). *National educational technology standards for administrators.* Eugene, OR: International Society for Technology in Education.

Jinnawatara, P. (2006). *บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kozloski, R. (2006). *Technology leadership for schools.* Boston, MA: Pearson Education.

Kozma, R. B. (2011). *Learning with technology: Transforming education in the 21st century.* International Society for Technology in Education.

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management*, 40(1), 5–22. https://doi.org/10.1080/13632434.2019.1596077

Nguyen, L. T. (2020). Technology leadership in education: Concepts and practices. Educational *Management Administration & Leadership*, 48(3), 387–404. https://doi.org/10.1177/1741143220905311

Redish, J., & Chan, J. (2006). *Leadership in educational technology.* New York, NY: Academic Press.

Shamburg, R., & Zieger, L. (2006). *Digital leadership in education.* New York, NY: Routledge.

Vicharn Panich. (2012). *Cultural and creative economy in the 21st century.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Coaching Skill Indicators for Teachers to Empower Student Learning in the 21st Century

ตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21

Chirawan Chansiri[1*]
จิราวัลย์ จันทร์ศิริ[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chirawan Chansiri*
จิราวัลย์ จันทร์ศิริ
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: chirawan6452@gmail.com

คำสำคัญ:
ทักษะการโค้ช, ครู, การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, การพัฒนาวิชาชีพครู, นวัตกรรมทางการศึกษา

Keywords:
Coaching Skills, Teacher, 21st Century Learning, Teacher Professional Development, Educational Innovation

Article history:
Received: 24/10/2025
Revised: 20/11/2025
Accepted: 02/12/2025
Available online: 28/12/2025

How to Cite:
Chansiri, C. (2026). Coaching Skill Indicators for Teachers to Empower Student Learning in the 21st Century. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 356-372.

ABSTRACT

Rapid global changes in the 21st century, driven by economic, social, and technological advancements, have significantly influenced educational systems worldwide. In Thailand, despite national efforts to enhance human capital development under the 20-Year National Strategy (2018–2037), the education system continues to face challenges, particularly an overemphasis on rote memorization and content-based assessment. These practices limit students' opportunities to develop critical thinking, creativity, and lifelong learning skills essential for the 21st century. Consequently, teacher development approaches that effectively promote student-centered learning have become increasingly important. Coaching has emerged as a powerful professional development strategy that focuses on unlocking teachers' potential, fostering reflective thinking, and promoting sustainable changes in attitudes, cognition, and instructional practices.

The purposes of this research were: (1) to identify indicators of coaching skills for teachers that enhance students' learning in the 21st century, and (2) to examine the congruence and confirm the component structure of these coaching skill indicators. This study employed a quantitative research design. The population consisted of teachers in basic education schools under the Office of the Basic Education Commission, Thailand. The sample was selected using a multistage random sampling technique. The research instrument was a questionnaire measuring teachers' coaching skills, which was validated for content validity and reliability. Data were analyzed using descriptive statistics and

confirmatory factor analysis to verify the construct validity and model fit. The findings revealed that the indicators of teachers' coaching skills comprised multiple components that demonstrated good congruence with empirical data and met acceptable statistical criteria. The confirmed model indicates that coaching skills are a crucial factor in enhancing students' learning and competencies required in the 21st century. The results of this study provide empirical evidence that can inform teacher professional development programs and support the improvement of instructional practices aligned with 21st-century educational goals.

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งขับเคลื่อนด้วยความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถเรียนรู้ วิเคราะห์ และปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาไทยยังประสบปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการท่องจำและการวัดผลด้านเนื้อหา ส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการเรียนรู้อย่างมีความหมาย การโค้ช (Coaching) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของศตวรรษที่ 21

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 และ (2) ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนและยืนยันองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือ ครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการโค้ชของครู ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่น การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถยืนยันองค์ประกอบได้ตามเกณฑ์ทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าทักษะการโค้ชของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

ปัจจุบันกระแสความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ในสังคมอย่างรวดเร็วเรียกว่า สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสังคมแห่งการแข่งขันหรือสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารทางเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม เทคโนโลยี การเมือง และการปกครอง รวมทั้งด้านการศึกษา จากกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ยังส่งผลกระทบต่อ หลายส่วน ทำให้เกิดความเจริญและความเสื่อม ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคือ มนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสิ่งรอบตัว แต่ละประเทศต้องตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศในบริบทของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน รัฐบาลไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ให้เป็นกรอบทิศทางในการขับเคลื่อนประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายหลักประการหนึ่งคือการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะ “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” ให้มีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถปรับตัวในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนด แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 ขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการดำเนินงานในระดับปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในด้านการพัฒนาคนและสังคมคุณภาพ โดยเน้นการยกระดับคุณภาพผู้เรียน กับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และการยกระดับระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2566) ระบบการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นนี้ด้วย ซึ่งแต่เดิมการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะอ่านออกเขียนได้ (Literacy) เท่านั้น แต่สำหรับในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการสร้างแรงบันดาล ใจไปพร้อมกัน กล่าวคือการศึกษาที่ดีสำหรับคนยุคใหม่นั้นไม่เหมือนการศึกษาในยุคที่ผ่านมา การศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ และบทบาทของครูผู้สอนครูจะต้องเป็นผู้ฝึกสอนที่คอยออกแบบการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลได้ ประการสำคัญ คือ ครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องแสวงหาความรู้ไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนอยู่เสมอ

ว่าการชี้แนะว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองได้อย่างแท้จริง โดยต้องอาศัย ความเมตตา สติ และปัญญา ในการให้คำแนะนำแก่ผู้อื่น การชี้แนะที่ดีไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้ถูกชี้แนะสามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)(2557) ทักษะการโค้ช ว่าเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้คำแนะนำและผู้ถูกชี้แนะ ความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้ผู้ถูกชี้แนะสามารถเรียนรู้และเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนที่ไม่ตัดสินหรือมีข้อจำกัดทำให้เขาสามารถค้นพบตัวตนที่แท้จริงและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ นอกจากนี้การที่ผู้ให้คำแนะนำมีการฟังอย่างจริงใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้ถูกชี้แนะ จะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้ผู้ถูกชี้แนะพัฒนาศักยภาพในตัวเองอย่างเต็มที่ Carl Rogers (1977, 241-248) ทักษะการโค้ช หมายถึงกระบวนการที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้

ความสามารถของตนเอง เพื่อนำมาซึ่งความสำเร็จที่ได้ตั้งไว้ เป็นการทำงานโดยมีผู้ที่ชำนาญหรือหัวหน้างานเป็นพี่เลี้ยงสอนให้ การทำงานอย่างมีขั้นตอน ติดตามประเมินผล เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ปีเตอร์สันและ ฮิกส์ (Peterson; & Hicks, 1996)

สรุปได้ว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนที่มีหน้าที่หรือปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีหน้าที่ ประสาน ส่งเสริม กำกับ ดูแล ติดตามและประเมินผล การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้การบริหารโรงเรียนได้เกิดความคล่องตัว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นกรอบแนวคิดทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์และสังคมดิจิทัล โดยองค์กร Partnership for 21st Century Skills (P21) ได้เสนอกรอบทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยทักษะหลัก ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน หรือที่เรียกว่า “4Cs” รวมถึงทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ (Partnership for 21st Century Skills, 2019) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งมีรากฐานจากแนวคิดของ Jean Piaget ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการที่ผู้เรียนปรับโครงสร้างทางปัญญาจากประสบการณ์ใหม่ (Piaget, 1972) และ Lev Vygotsky ที่เน้นบทบาทของสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการสร้างความรู้ โดยเฉพาะแนวคิดเขตพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development: ZPD) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม (Vygotsky, 1978) แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Approach) และการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่ง Bonwell และ Eison (1991) ระบุว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ อภิปราย และลงมือปฏิบัติ มากกว่าการเรียนรู้แบบรับฟังเพียงอย่างเดียว

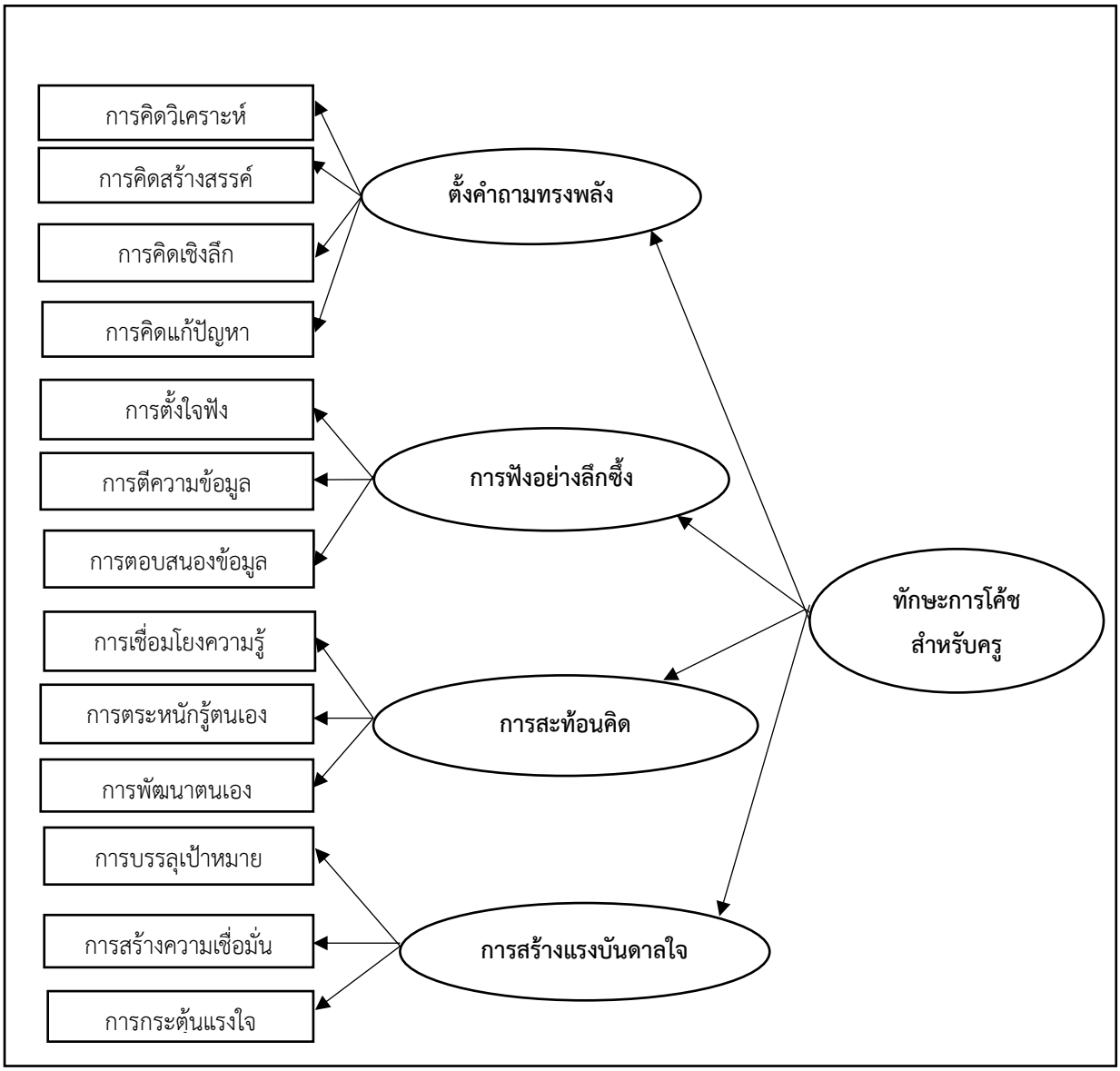
จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว บทบาทของครูจึงเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) และผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Designer) ดังที่ UNESCO (2015) ได้เน้นย้ำว่าครูในศตวรรษที่ 21 ควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย

ทฤษฎีการพัฒนาครูและบทบาทครูในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 ครูไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องเป็น ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leader) ที่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาให้ผู้เรียน ครูยังต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ให้คำปรึกษา (Mentor) สำหรับนักเรียนและเพื่อนครู เพื่อช่วยให้ทุกคนพัฒนาทักษะและศักยภาพอย่างเต็มที่ รวมถึงทำหน้าที่ โค้ชการเรียนรู้ (Learning Coach) ซึ่งสนับสนุนผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเองและพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ (OECD, 2019; Darling-Hammond et al., 2020) ทฤษฎี การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development: CPD) เน้นว่าครูควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยไม่หยุดอยู่เพียงการอบรมครั้งเดียว แต่ต้องมีการสะท้อนผลการสอน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู และการปรับปรุงทักษะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม (Avalos, 2011; Kennedy, 2016)

การพัฒนาทักษะ การโค้ช (Coaching Skills) เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครู เพราะช่วยให้ครูสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด 21st Century Skills ที่เน้นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (Knight, 2007; Trilling & Fadel, 2009) ครูในศตวรรษที่ 21 ยังต้องมีสมรรถนะด้าน ดิจิทัล (Digital Literacy) การจัดการข้อมูลข่าวสาร และการประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการศึกษาอย่างแท้จริง (UNESCO, 2018; Voogt et al., 2015)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

สมมติฐานในการวิจัย

1. ตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบที่สามารถยืนยันได้ตามเกณฑ์ทางสถิติ

2. โมเดลตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูระดับประถมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสิ้นจำนวน 5,360 คน (จากข้อมูลระบบบริการภาครัฐ Big Data จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2024)

กลุ่มตัวอย่าง

1. ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้กฎอัตราส่วนระหว่างจำนวนกลุ่มตัวอย่างกับจำนวนพารามิเตอร์ 20 : 1 ตามแนวคิด Gold (1980 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ซึ่งจำนวนพารามิเตอร์ 34 พารามิเตอร์ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 680 คน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Bollan (1980 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) เสนอแนะว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมีการพิจารณาควบคู่กับจำนวนพารามิเตอร์อิสระที่ต้องการประมาณค่า โดยมีขั้นตอนดังนี้

2. วิธีได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 680 คน ดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยใช้เกณฑ์คำนวณกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา(Quota Sample ของจำนวนครูระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. จากนั้นสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ใส่คืน (without replacement) โดยวิธีใส่รายชื่อโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเขตจับทีละเขต แล้วจับสลากรายชื่อโรงเรียน ซึ่งรายโรงเรียนที่จับได้ คือ กลุ่มตัวอย่าง และทำในวิธีเดียวกันจนครบทั้ง 3 เขตจะได้ครูระดับประถมศึกษา จำนวนรวมทั้งสิ้น 680 คน ดังแสดงในตารางที่ 3.1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะเครื่องมือเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำแนกเนื้อหาตามองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อย มีข้อ คำถาม จำนวน 52 ข้อ เนื้อหาตามองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยขอหนังสือความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อแจ้ง ให้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทราบและขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม พร้อมส่งแบบสอบถามถึงครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับภายใน 3 สัปดาห์

3. ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำแบบสอบถามที่ได้รับไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป และหากพบว่าครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษายังไม่ส่งแบบสอบถามคืนตามกำหนดผู้วิจัยจะประสานไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตนั้นๆโดยตรงเพื่ออขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม จนได้รับจำนวนแบบสอบถามครบ คือ ร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด

4. นำแบบสอบถามสมบูรณ์จำนวน 680 ฉบับ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม AMOS ซึ่งเป็นโปรแกรมทางสถิติที่เหมาะสำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างสมการ (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยใช้สถิติพื้นฐานคือค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างอย่างชัดเจน

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)การวิเคราะห์นี้มุ่งหาความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครู โดยดำเนินการดังนี้นำข้อมูลคะแนนจากแบบสอบถามในแต่ละข้อมาเป็นข้อมูลนำเข้าการวิเคราะห์ด้วยสถิติ Factor Analysis ในรูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA)ใช้วิธีการสกัดองค์ประกอบ (Factor Extraction) เพื่อจำกัดจำนวนตัวแปรให้น้อยลง โดยเลือกตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) และค่าความแปรปรวนร่วมกัน (Communality) สูงกำหนดเกณฑ์การเลือกองค์ประกอบ ได้แก่ ค่า Eigenvalue มากกว่า 1, ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป ตามแนวทางของนักวิชาการ (Cooley and Lohnes, 1971; Kim and Mueller, 1978; Kerlinger, 1986; Steven, 1996) ใช้วิธีการหมุนแกนองค์ประกอบแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวรีแมกซ์ (Varimax) เพื่อให้แต่ละองค์ประกอบมีความเป็นอิสระและช่วยให้การตีความผลง่ายขึ้นเกณฑ์การเลือกตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบต้องมีอย่างน้อย 3 ตัวและมี Factor Loading ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป

3. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ดำเนินการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างองค์ประกอบที่ได้จาก EFA กับข้อมูลจริงที่เก็บจากแบบสอบถาม เพื่อหาและกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยที่ใช้สร้างตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครู

4. การตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ใช้ค่าสถิติต่าง ๆ เพื่อประเมินความเหมาะสมของโมเดล ดังนี้ค่าไค-สแควร์ (Chi-square statistic)ใช้ทดสอบสมมติฐานว่าค่าความแตกต่างระหว่างโมเดลกับข้อมูลจริงเป็นศูนย์ ค่าไค-สแควร์ที่ต่ำหรือเข้าใกล้ศูนย์มากแสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index: GFI) เป็นอัตราส่วนเปรียบเทียบความกลมกลืนก่อนและหลังปรับโมเดล ค่า GFI ตั้งแต่ 0.90 ถึง 1.00 ถือว่าโมเดลมีความกลมกลืนสูงกับข้อมูลดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index: AGFI) เป็นการปรับค่า GFI โดยคำนึงถึงขนาดของอิสระ (df) หากค่า AGFI อยู่ในช่วง 0.90 ถึง 1.00 ถือว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) บ่งบอกถึงระดับความไม่กลมกลืนของโมเดลกับข้อมูล ค่า RMSEA ที่ต่ำกว่า 0.08 แสดงว่าโมเดลมีความเหมาะสมยอมรับได้ในกรณีที่ผลการวิเคราะห์ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ข้างต้น ผู้วิจัยจะปรับแก้โมเดลจนกว่าจะได้โมเดลที่มีความกลมกลืนเหมาะสมกับข้อมูล

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ความถี่และค่าร้อยละของข้อมูลแสดงสถานภาพของ ครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อมูลสถานภาพ		ความถี่	ร้อยละ
เพศ	ชาย	250	36.80
	หญิง	430	63.20
	รวม	**680**	**100.00**
อายุ	ไม่เกิน 30 ปี	101	14.80
	31-40 ปี	283	41.60
	41-50 ปี	251	37.00
	51-60 ปี	45	6.60
	รวม	**680**	**100.00**
วุฒิการศึกษา			
	ปริญญาตรี	398	58.50
	ปริญญาโท	271	39.90
	ปริญญาเอก	11	1.60
	รวม	**680**	**100.00**
ประสบการณ์ในการทำงาน			
	ต่ำกว่า 5 ปี	129	19.0
	5-10 ปี	362	53.20
	11-15 ปี	125	18.40
	16-20 ปี	39	5.70
	มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	25	3.70
	รวม	**680**	**100.00**

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางที่ 1 พบว่า ครูผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง จำนวน 430 คน คิดเป็นร้อยละ 63.20 เป็นเพศ ชาย จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 36.80 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า อายุ 31-40 มากที่สุด จำนวน 283 คน คิดเป็นร้อยละ 41.60 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00 อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 14.80 และอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 6.60 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตาม วุฒิการศึกษาสูงสุด พบว่า ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับ ปริญญาตรี จำนวน 398 คน คิดเป็นร้อยละ 58.50 ปริญญาโท จำนวน 271 คน คิดเป็นร้อยละ 39.90 และปริญญาเอก จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 1.60

เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5-10 ปี มากที่สุด จำนวน 362 คน คิดเป็นร้อยละ 53.20 รองลงมา มีประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 มีประสบการณ์ในการทำงาน 11-15 ปี จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 18.4 มีประสบการณ์ในการทำงาน 16-20 ปี จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 5.70 และมีประสบการณ์ในการทำงาน มากกว่า 20 ปีขึ้นไป จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 3.70 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย แสดงความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครู องค์ประกอบหลักที่ 1 การตั้งคำถามทรงพลัง

องค์ประกอบหลักที่ 1 การตั้งคำถามทรงพลัง องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้		$\bar{X}$ >3.00	S.D.	c.v.<20%
องค์ประกอบย่อยที่ 1 การคิดวิเคราะห์				
1.	การตั้งคำถามให้นักเรียนแยกแยะข้อมูลหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	4.38	0.53	12.10
2.	การใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแนวคิด	4.43	0.51	11.51
3.	การช่วยนักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ	4.37	0.53	12.12
4.	การกระตุ้นให้นักเรียนวิเคราะห์เหตุและผลของสถานการณ์	4.48	0.50	11.16
รวม		**4.42**	**0.52**	**11.71**
องค์ประกอบย่อยที่ 2 การคิดสร้างสรรค์				
5.	การตั้งคำถามที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอแนวคิดใหม่ ๆ	4.42	0.53	11.99
6.	การชวนให้นักเรียนจินตนาการทางเลือกที่ไม่เคยมีมาก่อน	4.47	0.53	11.85
7.	การกระตุ้นให้นักเรียนคิดนอกกรอบหรือลองวิธีที่แตกต่าง	4.42	0.54	12.21
8.	การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์โดยไม่มีการตัดสินทันที	4.36	0.61	13.99
รวม		**4.41**	**0.55**	**12.51**
องค์ประกอบย่อยที่ 3 การคิดเชิงลึก				

องค์ประกอบหลักที่ 1 การตั้งคำถามทรงพลัง องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้		$\bar{X}$ >3.00	S.D.	c.v.<20%
9.	การตั้งคำถามให้นักเรียนทบทวนสิ่งที่เรียนรู้และสิ่งที่ได้จากประสบการณ์	4.52	0.52	11.50
10.	การกระตุ้นให้นักเรียนพิจารณาความคิด ความเชื่อ หรืออารมณ์ของตนเอง	4.39	0.51	11.61
11.	การช่วยให้นักเรียนคิดย้อนถึงการตัดสินใจที่ผ่านมาและผลที่เกิดขึ้น	4.43	0.52	11.73
12.	การตั้งคำถามที่ทำให้นักเรียนเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริง	4.42	0.55	12.44
รวม		**4.44**	**0.53**	**11.82**
องค์ประกอบย่อยที่ 4 การคิดแก้ปัญหา				
13.	การตั้งคำถามเพื่อช่วยให้นักเรียนวิเคราะห์ปัญหาอย่างชัดเจน	4.38	0.53	12.10
14.	การช่วยให้นักเรียนสำรวจแนวทางแก้ปัญหาหลากหลายทางเลือก	4.52	0.52	11.50
15.	การกระตุ้นให้นักเรียนวางแผนแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม	4.43	0.54	12.18
16.	การใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนรับผิดชอบและติดตามผลของการลงมือแก้ปัญหา	4.39	0.53	12.07
รวม		**4.43**	**0.53**	**11.96**
รวมองค์ประกอบหลักที่ 1 การตั้งคำถามทรงพลัง		**4.43**	**0.53**	**12.00**

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูในศตวรรษที่ 21 มีค่าเฉลี่ย ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายขององค์ประกอบหลักที่ 1 การคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทุกตัวบ่งชี้ เมื่อพิจารณาตาม ตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบย่อยมี การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงลึก และการคิดแก้ปัญหา พบว่า ตัวบ่งชี้การตั้งคำถามให้นักเรียนแยกแยะข้อมูลหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และตัวบ่งชี้การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์โดยไม่มีการตัดสินทันที มีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายมากที่สุดเท่ากับ 13.99 แสดงให้เห็นว่า ตัวบ่งชี้ทุกตัว มีค่าเฉลี่ยและค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.00 และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายต่ำกว่า 20% เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้าง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อยพบว่า มีค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การตั้งคำถามทรงพลังเป็นทักษะของครูโค้ช การตั้งคำถามที่ดีเป็นหัวใจสำคัญของบทบาทครูโค้ช เพราะเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และสะท้อนตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาการบอกหรือชี้นำโดยตรงจากครู คำถามที่ดีมักเป็นคำถามปลายเปิดที่ไม่มีคำตอบตายตัว เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอย่างอิสระ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ภายใน และส่งเสริมความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง การตั้งคำถามที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าถาม และกล้าตัดสินใจ จะสามารถนำพาผู้เรียนไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย สร้างแรงบันดาลใจ และช่วยให้ผู้เรียนค้นพบเป้าหมายของตนเองได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรภัทร์ ภู่เจริญ (2565, 45) กล่าวว่า การตั้งคำถาม เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการคิดและพัฒนาปัญญาของผู้เรียน โดยเน้นว่าคำถามที่ดีจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และนำไปสู่การค้นพบด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของพลาโต (Plato,1997) กล่าวว่า การตั้งคำถาม เป็นการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งคำถามผ่านวิธีการที่เรียกว่า การตั้งคำถามแบบโสเครติส (Socratic Method) ซึ่งมีพื้นฐานจากการสนทนาหรือการอภิปรายเชิงตรรกะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดและตัดสินใจด้วยตัวเอง โดยการตั้งคำถามของโสเครติสที่ได้รับการบันทึกโดยพลาโตมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยกระตุ้นการคิดและการไตร่ตรองของผู้เรียนเกี่ยวกับแนวคิดต่างๆ โดยไม่ให้คำตอบสำเร็จรูป แต่จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจและค้นพบคำตอบด้วยตัวเอง และสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2563, 112) กล่าวว่า การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นกระบวนการคิดและการพัฒนาปัญญาของผู้เรียนการตั้งคำถามที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนได้ ไตร่ตรอง วิเคราะห์ และสร้างความเข้าใจด้วยตนเองแทนการรับข้อมูลแบบสำเร็จรูป

ผลการวิจัยยังพบว่าตัวบ่งชี้ที่ 9, 14 การตั้งคำถามให้นักเรียนทบทวนสิ่งที่เรียนรู้และสิ่งที่ได้จากประสบการณ์และการช่วยให้นักเรียนสำรวจแนวทางแก้ปัญหาหลากหลาย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ตัวบ่งชี้ที่ 4 การกระตุ้นให้นักเรียนวิเคราะห์เหตุและผลของสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮุก (Hook, 2014, 73) กล่าวว่า การตั้งคำถามทรงพลัง เป็นการกระตุ้นการคิดอย่างลึกซึ้ง ส่งเสริมการสะท้อนคิด และช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความหมายของความรู้ที่ได้รับ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนรู้เข้ากับประสบการณ์ชีวิตของตนเองได้อย่าง มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด จุฑาทิพย์ หาญกุดตุ้มและคณะ (2564, 67-82) กล่าวว่าการตั้งคำถามเป็นการเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยใช้คำถามเป็นเครื่องมือกระตุ้นความรู้สึก เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีการคิด ตอบคำถามเพื่อสร้างความเข้าใจและค้นพบความรู้ รวมถึงการ วิเคราะห์และใช้ประโยชน์จากความรู้ในการต่อยอดและแก้ปัญหาในชีวิตจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey (1938, 78–80) อธิบายว่า การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่สำคัญต่อการเรียนรู้และการตัดสินใจ โดยเริ่มต้นจาก การตั้งคำถาม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้

ผู้เรียนพิจารณาความหมาย สงสัยในสิ่งที่พบเจอ และเปิดพื้นที่ให้กับการสะท้อนความคิดเห็น (reflection) เพื่อเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ และนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิด สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี (2560, 48) กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์ คือ กระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล โดยการพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ อย่างรอบคอบ ซึ่งรวมถึงการตั้งคำถาม การประเมินข้อเท็จจริง และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับเพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายและรอบด้านในการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจที่สำคัญ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ทักษะการโค้ชของครูสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนเพศหญิง (ร้อยละ 63.20) อายุระหว่าง 31–40 ปี (ร้อยละ 41.60) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58.50) และมีประสบการณ์การทำงาน 5–10 ปี (ร้อยละ 53.20) ผลการวิเคราะห์ตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ช พบว่าตัวบ่งชี้ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 3.00 และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายต่ำกว่า 20% แสดงถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง โดยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การตั้งคำถามทรงพลัง (QUA) การฟังอย่างลึกซึ้ง (LIS) การสะท้อนคิด (FED) และ การสร้างแรงบันดาลใจ (SPI) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขั้นที่สองพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างเหมาะสม การวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมีค่าน้ำหนักสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การสะท้อนคิด (0.99) การฟังอย่างลึกซึ้ง (0.87) การสร้างแรงบันดาลใจ (0.84) และ การตั้งคำถามทรงพลัง (0.83) ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะดังกล่าวในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

โดยภาพรวมควรส่งเสริมให้นำโมเดลที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นแนวการพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งในระดับองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และระดับตัวบ่งชี้ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการนำโมเดลไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนา ควรคำนึงถึงความสำคัญขององค์ประกอบหลักองค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาองค์ประกอบหลัก การตั้งคำถามทรงพลัง การฟังอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนคิด การสร้างแรงบันดาลใจ

2. องค์ประกอบหลัก การตั้งคำถามทรงพลัง ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบย่อย การคิดเชิงลึก การคิดแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ

3. องค์ประกอบหลัก การฟังอย่างลึกซึ้ง ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบย่อย การตั้งใจฟัง การตีความข้อมูล การตอบสนองข้อมูล ตามลำดับ

4. องค์ประกอบหลัก การสะท้อนคิด ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบย่อย การพัฒนาตนเอง การตระหนักรู้ตนเอง การเชื่อมโยงความรู้ ตามลำดับ

5. องค์ประกอบหลัก การสร้างแรงบันดาลใจ ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบย่อย การกระตุ้นแรงใจ การบรรลุเป้าหมาย การสร้างความเชื่อมั่นตนเอง ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและทางการบริหารที่ให้ได้องค์ความรู้ และข้อยืนยันที่กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องการพัฒนารูปแบบทักษะการโค้ชสำหรับครูเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีประโยชน์ในการอธิบายทักษะการโค้ชสำหรับครูในศตวรรษ ที่ 21 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) การพัฒนาทักษะการโค้ชสำหรับครู แบบการสะท้อนคิดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 จากข้อค้นพบในงานวิจัยที่พบว่าองค์ประกอบการสะท้อนคิดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูในศตวรรษที่ 21 และในสังกัดอื่นเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะการโค้ชสำหรับครูในศตวรรษ ที่ 21 ที่เหมาะสมกับบริบทนั้น

เอกสารอ้างอิง

จุฑาทิพย์ หาญกุดตุ้ม, & คณะ. (2561). *การตั้งคำถามเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *การวิจัยเชิงปริมาณ: วิธีการและเทคนิค (การวิจัยเชิงปริมาณ: วิธีการและเทคนิค.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *การชี้แนะเพื่อพัฒนาตนเองและผู้อื่น.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2563). *ปัญญาและการศึกษา (112).* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

สำนักงานบริการภาครัฐ Big Data จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2024). *ข้อมูลจำนวนครูประถมศึกษา.*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580).* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี. (2560). *การคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

วรภัทร์ ภู่เจริญ. (2565). *ศิลปะแห่งการตั้งคำถาม: กระบวนการเรียนรู้สู่ปัญญา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education: A review of the literature. *Teaching and Teacher Education*, 27(1), 10–20. https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.007

Bollan, B. (1980, cited in Nonglak Wiratchai, 2542). *Sample size determination in relation to the number of parameters.*

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1*. Washington, DC: George Washington University.

Cooley, W. W., & Lohnes, P. R. (1971). *Multivariate data analysis.* New York: John Wiley & Sons.

Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2020). Effective teacher professional development. *Palo Alto*, CA: Learning Policy Institute. https://learningpolicyinstitute.org/product/effective-teacher-professional-development-report

Dewey, J. (1938). *Experience and education.* New York: Macmillan.

Gold, A. (1980, cited in Nonglak Wiratchai, 2542*). Guidelines for determining sample size in multivariate research.*

Hook, H. (2014). *Powerful questioning in education (73).* London: Routledge.

Kennedy, A. (2016). How does professional development improve teaching? *Review of Educational Research*, 86(4), 945–980. https://doi.org/10.3102/0034654315626800

Kerlinger, F. N. (1986). *Foundations of behavioral research (3rd ed.).* New York: Holt, Rinehart and Winston.

Kim, J. O., & Mueller, C. W. (1978). *Introduction to factor analysis: What it is and how to do it.* Beverly Hills: Sage Publications.

Knight, J. (2007*). Instructional coaching: A partnership approach to improving instruction.* Corwin Press.

OECD. (2019). Teaching and learning in the 21st century: Preparing teachers and students for the future. *Paris: OECD Publishing*. https://doi.org/10.1787/9789264313873-en

Partnership for 21st Century Skills (P21). (2019). Framework for 21st century learning. *Washington*, DC: P21. https://www.battelleforkids.org/networks/p21

Peterson, D. B., & Hicks, M. D. (1996). *Leader as coach: Strategies for coaching & developing others.* Minneapolis, MN: Personnel Decisions International.

Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. New York, NY: Basic Books.

Plato. (1997). *Socratic method and dialogues.* New York: Oxford University Press.

Rogers, C. (1977). On personal power: Inner strength and its revolutionary impact. New York, NY: Delacorte Press.

Steven, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences (3rd ed.).* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. *San Francisco*, CA: Jossey-Bass.

UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232555

UNESCO. (2018). *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action.* Paris: UNESCO Publishing. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261444

Voogt, J., Fisser, P., Good, J., Mishra, P., & Yadav, A. (2015). Computational thinking in compulsory education: Towards an agenda for research and practice. *Education and Information Technologies*, 20(4), 715–728. https://doi.org/10.1007/s10639-015-9412-5

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Effects of Using Start Strategy to Enhance English Reading Comprehension Abilities of Eighth Grade Students

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

Manisa Sungmien[1*], Suneeta Kositchaivat[2], & Pathitta Sattaphutorn[3]

มาณิศา สังเมียน[1*], สุนีตา โฆษิตชัยวัฒน์[2], & ปทิตตา สัตตภูธร[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Manisa Sungmien*
มาณิศา สังเมียน
Graduate School, Silpakorn University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: manisa.sungmien@gmail.com

2. Suneeta Kositchaivat
สุนีตา โฆษิตชัยวัฒน์
Graduate School, Silpakorn University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: kositchaivat_s@su.ac.th

3. Pathitta Sattaphutorn
ปทิตตา สัตตภูธร
Graduate School, Silpakorn University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: sattaphutorn_p@su.ac.th

คำสำคัญ:
กลวิธี START, การอ่านเพื่อความเข้าใจ, การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

Keywords:
START Strategy, Reading Comprehension, English Learning, Grade 8 Students

Article history:
Received: 24/10/2025
Revised: 09/11/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 28/12/2025

How to Cite:
Sungmien, M. et al. (2026). The Effects of Using Start Strategy to Enhance English Reading Comprehension Abilities of Eighth Grade Students. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 373-385.

ABSTRACT

The purpose of this study was 1) to compare the English reading comprehension abilities of students before and after using START strategy 2) to study students' satisfaction towards using START strategy. The sample group consisted of 38 Grade 8th students from a school in Surat Thani during the second semester of the 2024 academic year, who were enrolled in the course English 4 (E22102). The instruments used in the study included 1) three lesson plans designed based on START strategy 2) an English reading comprehension test, and 3) a student satisfaction questionnaire towards using START strategy. The data were analyzed using mean, standard deviation, dependent t-test, and content analysis.

The results of the study were as follows: 1) students' English reading comprehension ability after the implementation of the START strategy was significantly higher than before the implementation at the .05 level of statistical significance 2) students expressed a high level of satisfaction with START strategy overall. In particular, students were most satisfied with the benefits they gained, the learning activities, and the contents respectively.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกลวิธี START 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 38 คน ซึ่งศึกษารายวิชา อ22102 ภาษาอังกฤษ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START จำนวน 3 แผน 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบแบบไม่เป็นอิสระจากกัน (t-test dependent) และการวิเคราะห์ส่วนเนื้อหา (Content Analysis)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังการจัด การเรียนรู้โดยใช้กลวิธี START สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี START โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยนักเรียนมีความพึงพอใจสูงที่สุด ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านเนื้อหา ตามลำดับ

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและศักยภาพในการแข่งขันระดับโลกถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ประเทศไทยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 โดยหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญคือ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและภาษาที่สามของประชากรไทย (สำนักเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) เนื่องจากภาษาอังกฤษถือเป็นภาษาสากลและเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร เรียนรู้ และแสวงหาความรู้ในระดับสากล แผนการศึกษาแห่งชาติยังได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (3Rs 8Cs) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communication, Information and Media Literacy) พร้อมส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันจะส่งผลต่อศักยภาพการแข่งขันของประเทศในอนาคต ในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ดำเนินนโยบายปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยเปลี่ยนแนวทางการสอนจากการเน้นไวยากรณ์เป็นการเน้นสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งผู้เรียนควรมีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน เช่น การแนะนำตนเอง การสนทนาเรื่องทั่วไป และการอธิบายเหตุการณ์หรือ

ประสบการณ์ได้ในระดับพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) หนึ่งในทักษะสำคัญในการใช้ภาษาอังกฤษคือทักษะการอ่าน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะภาษาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการฟัง พูด หรือเขียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เนื่องจากช่วยให้นักเรียนสามารถจับใจความ สรุปความ วิเคราะห์ ประเมินข้อมูล และใช้ความรู้ที่ได้ในการพัฒนาตนเอง อีกทั้งยังเป็นช่องทางสำคัญในการเรียนรู้วัฒนธรรม ค่านิยม และวิธีคิดของเจ้าของภาษา ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวทางของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (NCSALL, 2005) แม้ว่าภาครัฐจะส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง แต่จากรายงาน EF English Proficiency Index (EF EPI) ปี 2023 และ 2024 พบว่าความสามารถด้านภาษาอังกฤษของประชากรไทยยังอยู่ในระดับ “ต่ำมาก” โดยในปี 2024 ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 106 จาก 116 ประเทศ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก และในระดับอาเซียน ไทยอยู่ในอันดับรองสุดท้าย เหนือเพียงกัมพูชาเท่านั้น ขณะที่สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความสามารถสูง จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2566 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าคะแนนเฉลี่ยกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศอยู่เพียงร้อยละ 32.38 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความสามารถทางภาษาของผู้เรียนที่ยังไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ได้แก่ ความแตกต่างด้านพื้นฐานความรู้ การขาดแรงจูงใจในการเรียน การมีทัศนคติไม่ดีต่อภาษาอังกฤษ และการอ่านที่ไม่เข้าใจเนื้อหา รวมถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูที่ยังขาดความหลากหลาย ไม่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และขาดการบูรณาการเทคโนโลยีหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ (จุราภรณ์ ปฐมวงศ์, 2565)

ดังนั้น การส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม น่าสนใจ และตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียน จึงเป็นภารกิจสำคัญของครูผู้สอนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ภาษาเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้และความเข้าใจในการอ่าน

การอ่านเพื่อความเข้าใจถือเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน ไม่ใช่เพียงแค่การอ่านตัวอักษรหรือคำเท่านั้น แต่หมายถึงการใช้ กระบวนการคิด วิเคราะห์ และตีความข้อความ เพื่อให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างถูกต้องและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม (Brown, 2001; Grabe, 2009) การอ่านเพื่อความเข้าใจจึงเป็นการประสานระหว่างความรู้เดิมของผู้เรียนกับเนื้อหาใหม่ โดยผู้เรียนจะต้องสามารถคาดเดาความหมายจากบริบท ระบุความคิดหลักของข้อความ และเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่แล้วกับข้อมูล

ใหม่ เพื่อสร้างความหมายที่สมบูรณ์และลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้เรียนอ่านบทความเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากผู้เรียนมีความรู้เดิมเกี่ยวกับปัญหามลพิษ จะสามารถเข้าใจสาเหตุและผลกระทบของมลพิษได้รวดเร็วและลึกซึ้งมากขึ้น การอ่านแบบนี้จึงไม่เพียงแต่ทำให้เข้าใจคำศัพท์หรือประโยคเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลได้ด้วย

ทฤษฎีกลยุทธ์การเรียนรู้

เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นักวิชาการเสนอแนวคิดเรื่อง กลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategy Theory) ซึ่งหมายถึงกระบวนการหรือวิธีการที่ผู้เรียนใช้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง โดยเฉพาะในการเรียนภาษาอังกฤษ การใช้กลยุทธ์เชิงรุกช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้นและพัฒนาทักษะการอ่านได้อย่างรวดเร็ว (Oxford, 1990) กลยุทธ์เหล่านี้อาจเป็นการจดบันทึก สร้างแผนผังความคิด วางแผนการอ่าน หรือแม้แต่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน การใช้กลยุทธ์อย่างเป็นระบบช่วยให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเองและนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลวิธี START

หนึ่งในเทคนิคที่ได้รับความนิยมคือ กลวิธี START (Summarize, Translate, Ask, Review, Talk) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่รวมหลายขั้นตอนเข้าด้วยกัน เริ่มจากการ สรุปใจความสำคัญของข้อความ (Summarize) เพื่อให้เห็นภาพรวมของเนื้อหา ต่อด้วยการ แปลคำศัพท์หรือประโยค (Translate) เพื่อแก้ความเข้าใจผิดหรือความสับสน จากนั้นผู้เรียนจะ ตั้งคำถาม (Ask) เกี่ยวกับสิ่งที่อ่าน เช่น ทำไมเหตุการณ์นี้ถึงเกิดขึ้น หรือสิ่งนี้มีผลกระทบอย่างไร การทบทวนเนื้อหา (Review) เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนตรวจสอบความเข้าใจของตนเองและเชื่อมโยงกับความรู้เดิม สุดท้ายคือการ อภิปรายหรือเล่าซ้ำ (Talk) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดและอธิบายสิ่งที่เรียนรู้ให้ผู้อื่นฟัง ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำและเข้าใจเนื้อหาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น จากแนวคิดและเทคนิคดังกล่าว การอ่านเพื่อความเข้าใจจึงไม่ใช่เพียงการอ่านผ่าน ๆ แต่เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์และสร้างความหมายอย่างต่อเนื่อง การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้และเทคนิค START ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับเนื้อหาใหม่ เข้าใจสาระสำคัญ และนำความรู้นั้นไปปรับใช้ได้จริง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาในยุคปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นปัจจัยนำเข้า	ขั้นกระบวนการ	ขั้นผลลัพธ์
Ø หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 Ø ทฤษฎีการสอนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ Ø แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการอ่านเพื่อความเข้าใจ Ø แนวคิด หลักการทฤษฎีการสอนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ Ø แนวคิด หลักการกลวิธี START	Ø การกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ Ø การคัดเลือกและเรียบเรียงเนื้อหาสาระสำหรับการเรียนการสอน Ø การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี START โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้ 1) ขั้นทำนายล่วงหน้า (Predicting/inferring) 2) ขั้นจินตนาการภาพหรือฉากของเรื่อง (Visualizing) 3) ขั้นเชื่อมต่อกับความรู้เดิม (Making connections) 4) ขั้นตั้งคำถาม (Questioning) 5) ขั้นวิเคราะห์ใจความสำคัญ (Determining main idea) 6) ขั้นสรุปความ (Summarizing) 7) ขั้นตรวจสอบคำตอบจากการคาดเดา (Checking predictions) 8) ขั้นประเมินค่า (Making judgments) Ø การกำหนดรูปแบบการวัดและการประเมินผลการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ	Ø ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ Ø ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกลวิธี START

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START

สมมติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนจะมีความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจหลังเรียนด้วยกลวิธี START สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ในระดับมาก

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัด สุราษฎร์ธานี ที่กำลังศึกษารายวิชา อ22102 ภาษาอังกฤษ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 รวมทั้งสิ้นจำนวน 179 คน แบ่งเป็น 5 ห้องเรียน คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/5

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่กำลังศึกษารายวิชาภาษาอังกฤษ อ22102 ภาษาอังกฤษ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 38 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประกอบด้วย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START จำนวน 3 แผน

2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เพื่อใช้เป็นแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังเรียน (The One-Group Pretest-Posttest Design) เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียน โดยเริ่มจากการอธิบายและชี้แจงจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจอย่างชัดเจน ก่อนดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ ซึ่งเป็นข้อสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ใช้เวลาในการทำแบบทดสอบ 50 นาที

จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมด้วยกลวิธี START ในรายวิชา อ22102 ภาษาอังกฤษ 4 ซึ่งจัดการเรียนการสอนเป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 38 คน และภายหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างได้ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ ยังได้ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START และนำข้อมูลที่ได้จากทั้งแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน รวมถึงแบบสอบถามความพึงพอใจ มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของคะแนนด้วยสถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (Dependent samples) เพื่อสรุปผลความเปลี่ยนแปลงของความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนและระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้ เริ่มจากการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START เพื่อส่งเสริมการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ โดยอ้างอิงเกณฑ์จาก มาเรียม นิลพันธุ์ (2558) ซึ่งกำหนดค่าคะแนนดังนี้ คือ +1 หมายถึง แน่ใจว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้, 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ และ -1 หมายถึง ไม่สอดคล้อง โดยนำคะแนนของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง จากนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คะแนนความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจก่อนเรียนและหลังเรียน (Pretest – Posttest) โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งทดสอบความแตกต่างของคะแนนด้วยสถิติ t-test แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent samples) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล

สุดท้าย ได้วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมแปลผลข้อมูลจากโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อตีความระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อกิจกรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกลวิธี START และทดสอบด้วยค่าทดสอบ t แบบจับคู่

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S. D	$\bar{D}$	t	df	p-value
ก่อนเรียน	30	11.60	3.32	8.37	35.99*	37	0.00
หลังเรียน	30	20.15	3.10				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05*

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ หลังเรียนด้วยกลวิธี START มีค่าเท่ากับ 20.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 3.10 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจก่อนเรียนด้วยการจัดการกิจกรรม การเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ซึ่งมีค่าเท่ากับ 11.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 3.32 นอกจากนี้ ผลต่างเฉลี่ย ($\bar{D}$) ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START มีค่าเท่ากับ 8.37 ค่าทดสอบ t มีค่าเท่ากับ 35.99 ($p < .00$) จากค่าสถิติดังกล่าวแสดงว่าความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนด้วยกลวิธี START สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ผู้วิจัยได้ดำเนินการหลังจากจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจด้วยกลวิธี START จำนวน 3 แผนเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 38 คน ทำแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ซึ่งมีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหา และด้านประโยชน์ที่ได้รับ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างโดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของรายการประเมินแต่ละข้อ ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START และการแปลผล

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้				
1.1 เป็นกิจกรรมที่มีการจัดลำดับขั้นตอนอย่างเนื่อง	4.13	1.10	มาก	7
1.2 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์	4.43	0.85	มาก	3
1.3 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ	4.20	0.96	มาก	2
1.4 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันกับคนอื่น	4.03	1.06	มาก	5
1.5 เป็นกิจกรรมส่งเสริมการฝึกทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ	4.40	0.85	มาก	6
1.6 เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนมีความสุข และสนุกในการเรียนรู้ร่วมกัน	4.38	0.77	มาก	1
1.7 เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายลักษณะ	4.26	0.90	มาก	8
1.8 คำสั่งในการทำกิจกรรมมีความชัดเจน	4.26	1.11	มาก	4
ค่าเฉลี่ยด้านกิจกรรมการเรียนรู้	**4.26**	**0.95**	**มาก**	
2. ด้านเนื้อหา				
2.1 เนื้อหาของบทอ่านมีความยากง่ายเหมาะสม	4.60	0.67	มากที่สุด	1
2.2 เนื้อหาของบทอ่านมีความน่าสนใจ	4.40	0.77	มาก	3
2.3 เนื้อหาของบทอ่านมีความทันสมัย	4.23	0.81	มาก	5
2.4 เนื้อหาของบทอ่านมีความยาวที่เหมาะสม	4.30	0.70	มาก	4
2.5 เนื้อหาของบทอ่านเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว	4.40	0.81	มาก	2
ค่าเฉลี่ยด้านเนื้อหา	**4.38**	**0.75**	**มาก**	
3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ				
3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนสามารถสรุปใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่านได้	4.40	0.81	มาก	5
3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนสามารถระบุรายละเอียดต่างๆจากเรื่องที่อ่านได้	4.56	0.77	มากที่สุด	2

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.		
3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนสามารถเดาความหมายของคำศัพท์ในเรื่องที่อ่านได้	4.33	0.75	มาก	8
3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ	4.60	0.67	มากที่สุด	1
3.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนพัฒนาการอ่านในระดับสูงได้	4.33	0.80	มาก	7
3.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนวิเคราะห์บทอ่านได้อย่างมีเหตุผล	4.40	0.81	มาก	6
3.7 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการอ่านประเภทอื่นๆได้	4.56	0.67	มากที่สุด	3
ค่าเฉลี่ยด้านประโยชน์ที่ได้รับ	**4.45**	**0.75**	**มาก**	**4**
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.37**	**0.82**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.82) นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยนักเรียนมีความพึงพอใจสูงที่สุด ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.75) ลำดับรองมา ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.75) และด้านเนื้อหา ($\bar{x}$ = 4.26, S.D. = 0.95) ตามลำดับ ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจเป็นอันดับที่ 1 อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ 1.6 เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนมีความสุขและสนุกในการเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.77) และความพึงพอใจอันดับต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ 1.1 เป็นกิจกรรมที่มีการจัดลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 1.10)

ด้านเนื้อหา นักเรียนมีความพึงพอใจเป็นอันดับที่ 1 อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 2.1 เนื้อหาของบทอ่านมีความยากง่ายเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.67) และความพึงพอใจอันดับต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ 2.3 เนื้อหาของบทอ่านมีความทันสมัย ($\bar{x}$ = 4.23, S.D. = 0.81)

ด้านประโยชน์ที่ได้รับ นักเรียนมีความพึงพอใจเป็นอันดับที่ 1 อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความ

เข้าใจ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.67) และความพึงพอใจอันดับต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ 3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ช่วยให้นักเรียนสามารถเดาความหมายของคำศัพท์ในเรื่องที่อ่านได้ ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.75)

จากการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของนักเรียนในแบบสอบถามความพึงพอใจ ตอนที่ 2 พบว่า นักเรียนต้องการให้ครูให้นักเรียนได้นำเสนอความคิดเห็นเพิ่มขึ้น และอยากให้ครูจัดกิจกรรม การเรียนรู้ด้วยกลวิธี START ในการเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษอีก เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย อธิบายได้ว่าแต่ละขั้นตอนของกลวิธี START ช่วยส่งเสริมทักษะการอ่านในมิติต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในขั้นแรก (S: Setting a purpose for reading) นักเรียนได้รับการกระตุ้นให้ตั้งจุดมุ่งหมายก่อนการอ่าน ช่วยสร้างแรงจูงใจและกรอบความคิดในการทำความเข้าใจเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมความตระหนักรู้ของผู้เรียนในขั้นที่สอง (T: Thinking about the text) นักเรียนได้รับการฝึกให้จินตนาการและเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับสิ่งที่จะอ่าน ซึ่งส่งผลต่อการคาดการณ์และตีความสาระสำคัญได้แม่นยำยิ่งขึ้น ตามแนวคิดของ Oakhill (1994) ที่ระบุว่าการมีคลังความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้การเข้าใจเนื้อหาที่อ่านมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขั้นที่สาม (A: Actively reading the text) นักเรียนลงมืออ่านอย่างมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมการใช้ Mind Map ที่สร้างขึ้นโดยแอปพลิเคชัน GitMind ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนจัดระบบข้อมูลและเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาอย่างชัดเจน และตรงกับแนวคิดของ Duke & Pearson (2002) ที่กล่าวว่าการจัดโครงสร้างข้อมูลช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้นในขั้นที่สี่ (R: Reflecting on the reading) นักเรียนสะท้อนคิดผ่านการพูดคุยเป็นรายคู่ กลุ่มย่อย และรายบุคคล ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วม (Social Constructivism) ตามแนวคิดของ Vygotsky ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สุดท้ายในขั้นที่ห้า (T: Transferring knowledge) นักเรียนสามารถนำความรู้จากการอ่านไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่หรือตอบคำถามวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภารัตน์ (2564) ที่พบว่ากลวิธี START ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจและเพิ่มความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์(2563) ที่ชี้ว่าการใช้สื่อเทคโนโลยีร่วมกับกลวิธีการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน เช่น Mind Map สามารถส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป กลวิธี START เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน และช่วยเสริมสร้างทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจได้อย่างครอบคลุมทั้งในด้านการตั้งเป้าหมาย การใช้ความรู้เดิม การมี

ส่วนร่วม การสะท้อนคิด และการประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

สรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่าผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ อันดับแรก ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังจากได้รับการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START สามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการอ่านและความเข้าใจภาษาอังกฤษของนักเรียนได้อย่างชัดเจน นักเรียนสามารถตีความเนื้อหา จับใจความสำคัญ และเชื่อมโยงข้อมูลจากข้อความได้ดียิ่งขึ้น ทำให้การเรียนรู้ภาษาอังกฤษมีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้กลวิธี START มีความน่าสนใจ ดึงดูดความสนใจของนักเรียนและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่ และรู้สึกสนุกสนานกับการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลวิธี START เป็นแนวทางการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พร้อมทั้งยังสร้างความพึงพอใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกลวิธี START เป็นทางเลือกที่เหมาะสมและควรนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูควรกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้มีความชัดเจน เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทันเวลาตามที่กำหนด

2. ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษระหว่างทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้ทางภาษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ในขั้นตอนการตั้งคำถาม ไม่ควรสร้างคำถามที่มีความสลับซับซ้อนหรือยากมากจนเกินไป ครูต้องพยายามหลีกเลี่ยงคำถามที่ผู้เรียนต้องใช้ความคิดเป็นเวลานาน เพราะจะทำให้นักเรียนมีความกังวลในระหว่างการทำกิจกรรม

4. ครูต้องควบคุมดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดได้ด้วยตัวเอง คอยตรวจสอบความถูกต้อง และแนะนำช่วยเหลือนักเรียนตลอดการทำกิจกรรม การเรียนรู้ ด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาผลการใช้กลวิธี START เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือแพลตฟอร์มดิจิทัลเข้ามาบูรณาการร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มเสริมสร้างให้นักเรียนความรู้ด้านคำศัพท์ ความน่าสนใจและขยายผลลัพธ์ของการเรียนรู้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เช่น Book Creator, AI Chatbot, Flip เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557*). นโยบายปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ.* สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.

จุฑารัตน์ พิมพ์ไทยสง. (2563). *การพัฒนาการจัดการเรียนรู้การอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580.*

วสันต์. (2563). *การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยสื่อเทคโนโลยีและโครงสร้างการเรียนรู้ที่ชัดเจน: กรณีศึกษาการใช้ Mind Map.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย.

วิภารัตน์. (2564). *การพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนด้วยกลวิธี START.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย.

Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy (2nd ed.).* Longman.

Duke, N. K., & Pearson, P. D. (2002). *Effective practices for developing reading comprehension. In A. E. Farstrup & S. J. Samuels (Eds.), What research has to say about reading instruction (205–242).* International Reading Association.

EF English Proficiency Index. (2023–2024). *EF EPI rankings.* https://www.ef.com/epi

Grabe, W. (2009). *Reading in a second language: Moving from theory to practice.* Cambridge University Press.

NCSALL. (2005*). Focus on comprehension: Reading strategies for adult learners.* National Center for the Study of Adult Learning and Literacy.

Oakhill, J. (1994). *Reading comprehension and its development.* Psychology Press.

Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know.* Heinle & Heinle.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Harvard University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Development of Using E-Procurement System in Private Sector

การพัฒนาการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน

Phakhanat Tangwiriyasakul[1*], & Dhachakorn Thitiluck[2]

ภคณัฐ ตั้งวิริยะสกุล[1*], & ธัชกร ธิติลักษณ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phakhanat Tangwiriyasakul*
ภคณัฐ ตั้งวิริยะสกุล
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: caterpillar5891@gmail.com

2. Dhachakorn Thitiluck
ธัชกร ธิติลักษณ์
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: dhachakorn.thitiluck@gmail.com

คำสำคัญ:
การจัดซื้อจัดจ้าง, การจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์

Keywords:
Procurement, E-Procurement

ABSTRACT

The study titled The Development of Using E-Procurement System in the Private Sector employed a qualitative research method. The objectives were: to study the E-Procurement system used in procurement; to examine the advantages, disadvantages, and problems associated with the use of the E-Procurement system as experienced by the private sector in relation to both government and private sector transactions; and to suggest improvements for the use of the E-Procurement system within the private sector. The research was conducted using document analysis and in-depth interviews. Participants included 16 key informants, all private entrepreneurs operating in the construction industry who supply products to the private sector. The results of the study revealed that the two most commonly used bidding methods within the E-Procurement system are: 1) the electronic bidding method (e-bidding), and 2) the e-auction method. The analysis identified two key perspectives regarding the advantages, disadvantages, and challenges of using the E-Procurement system: first, the advantages the private sector holds over the government sector; and second, the advantages that one private sector entity may have over another. In addition, the study suggests that one of the primary problems in procurement is corruption, which often stems from a lack of transparency. While the E-Procurement system can help address corruption to some extent by increasing transparency and accountability, it may not be able to eliminate the issue entirely.

Article history:
Received: 16/06/2025
Revised: 25/08/2025
Accepted: 26/10/2025
Available online: 08/01/2026

How to Cite:
Tangwiriyasakul, P. &. Thitiluck, D. (2026). The Development of Using E-Procurement System in Private Sector. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 386-401.

บทคัดย่อ

การศึกษาการพัฒนาการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ศึกษาระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ 2) ศึกษาข้อดี ข้อเสีย และปัญหาของการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ที่ภาคเอกชนมีต่อภาครัฐ และภาคเอกชน และ 3) เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนโดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ประกอบการเอกชนที่เป็นผู้เสนอขายสินค้าให้กับภาคเอกชนในอุตสาหกรรมก่อสร้างรายใหญ่แห่งหนึ่ง จำนวน 16 ผู้ให้ข้อมูลหลักผลการศึกษาพบว่าระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ การเสนอราคาจำแนกได้เป็น 2 วิธี คือ 1) วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) 2) วิธี E-auction การสอบราคา ขณะที่ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาของการใช้ระบบ E-Procurement สามารถแบ่งได้เป็น 2 มุมมอง คือ 1) ที่ภาคเอกชนมีต่อภาครัฐ และ 2) ที่ภาคเอกชนมีต่อภาคเอกชน ในส่วนของเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนปัญหาจัดซื้อจัดจ้าง คือ การทุจริตคอร์รัปชั่น สาเหตุเพราะความไม่โปร่งใสซัพพลายเออร์คิดว่าการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์จะแก้ปัญหาคอร์รัปชั่นได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่ทั้งหมด

บทนำ

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีความสำคัญมากขึ้นจากขนาดตลาดที่มีมูลค่ารวมกันทั่วโลกมหาศาล และมีรายจ่ายสูง จึงเป็นประเด็นสำคัญในการเจรจาการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่าง ๆ ซึ่งมีหลักการใกล้เคียงกัน คือ เน้นเรื่องโปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมการแข่งขันในการจัดซื้อจัดจ้างมากขึ้นสอดคล้องกับหลักการระดับสากล การบริหารงานภาครัฐของประเทศไทยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ซึ่งพบว่าปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่น เป็นปัญหาสำคัญของการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ สาเหตุเพราะความไม่โปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้าง และความหละหลวมของกลไกในการตรวจสอบและกำกับดูแล การศึกษามีการเสนอแนวทางพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐเป็นไปอย่างโปร่งใสและเพิ่มประสิทธิภาพในระบบจัดซื้อจัดจ้างในประเทศไทย (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, และ เทียนสว่าง ธรรมวณิช, 2546) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549) รัฐบาลไทยในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2548 ได้ดำเนินนโยบายผลักดันให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาไปสู่ “รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์” หรือ “e-Government” หนึ่งในแนวทางสำคัญภายใต้นโยบายดังกล่าว คือ การนำระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government Procurement : e-GP) มาใช้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดซื้อจัดจ้างจากระบบเดิมไปสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อยกระดับความโปร่งใส ลดขั้นตอนที่ซับซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตามการดำเนินการสู่ Thailand 4.0 จำเป็นต้องขับเคลื่อนผ่านกลไกของรัฐ โดยพยายามแก้ไขปัญหา กำหนดกฎเกณฑ์และมาตรการควบคุม

ป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใสในการทำงาน ยืดหยุ่น ตอบสนองต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลง (สวทช., 2560)

ในส่วนของภาครัฐกรมบัญชีกลาง ในสังกัดกระทรวงการคลังได้มีการพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Government Procurement : e-GP) เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ และรองรับการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 โดยเริ่มใช้งานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน โดยมีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างที่เว็บไซต์ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (www. gprocurement.go.th) เพื่อให้ หน่วยงานของรัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างสำหรับติดตาม ตรวจสอบการ จัดซื้อจัดจ้างต่อไป (กรมบัญชีกลาง, 2566) สืบเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2565 รัฐบาลมีแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมหรือเรียกว่า ดิจิทัลไทยแลนด์ ซึ่งแบ่งมาตรการเป็น 6 เรื่องใหญ่ตั้งแต่วางโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อให้ประชาชนสามารถเอาเทคโนโลยีนี้ไปใช้เป็นเครื่องมือตั้งแต่ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ไปจนถึงเพิ่มช่องทางการขาย เข้าถึงลูกค้าได้ง่ายและเร็วขึ้น เพื่อให้สังคมเตรียมความพร้อม ได้มีมาตรการด้านสังคมดิจิทัลโดยภาครัฐเองถูกกำหนดให้ต้องปรับเปลี่ยนตัวเองสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (ศักดิ์ เสกขุนทด, 2560)

ภาพรวมของการใช้งาน e-GP ของภาครัฐ ตามสถิติการจัดซื้อจัดจ้างรายปีพบว่าในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 (ตุลาคม 2565 – กันยายน 2566) พบว่ามีจำนวนผู้ใช้งานในระบบทั้งสิ้น 365,313 ราย เมื่อเปรียบเทียบจำนวนหน่วยงานของรัฐที่ใช้งานในระบบ e–GP ปีงบประมาณ พ.ศ.2565 และ พ.ศ.2566 พบว่าใน ปีงบประมาณ พ.ศ.2566 มีจำนวนผู้ใช้งานเพิ่มขึ้นจากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ 26.50 (กรมบัญชีกลาง, 2566) เพื่อยกระดับขีดความสามารถการแข่งขันภาคธุรกิจตามแผนปฏิรูปประเทศ Thailand 4.0 ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ภายในปี 2575 ของรัฐ ภาคเอกชนได้พิจารณานำเทคโนโลยีการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มาใช้งานเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกในปัจจุบัน เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจและสามารถแข่งขันได้ในการดำเนินกิจการ สำหรับในภาคเอกชนในฐานะของผู้ที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับภาครัฐในการจัดซื้อจัดจ้างและมีการใช้งานในระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ด้วยเช่นกันปัญหาของภาคเอกชนในการดำเนินการเพื่อการตอบสนองกฎ หรือระเบียบของภาครัฐยังคงต้องการการพัฒนาระบบเพื่อการเชื่อมต่อกับระบบภาครัฐในการจัดการด้านพัสดุ และการจัดซื้อจัดหาที่ต้องติดต่อกับภาครัฐ ซึ่งงานวิจัยของ (นภาพร บุญสร้าง, 2549) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์และพบว่าแม้ระบบนี้จะช่วยเพิ่มความโปร่งใสแต่ยังไม่สามารถลดอัตราการสมยอมในการเสนอราคาได้ทั้งหมด อีกทั้งยังพบงานวิจัยของ (สุนันทา บุญญกิตติกุล, 2547) ทำการศึกษาเปรียบเทียบระบบการจัดซื้อจัดจ้างแบบเดิมกับระบบ E-Procurement และพบว่าระบบใหม่นี้ช่วยลดกระบวนการที่ยุ่งยากและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันอย่างเป็นธรรมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการใช้งานระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน ข้อดีและข้อเสียของการใช้ระบบที่ภาคเอกชนมีต่อภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อนำไปพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้งานระบบดังกล่าวในภาคเอกชน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์

ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Procurement: E-Procurement) เป็นระบบที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนจัดซื้อจัดจ้าง การประกาศเชิญชวน การรับข้อเสนอและการเสนอราคา การพิจารณาคัดเลือกผู้ขาย การทำสัญญา ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ลดต้นทุนด้านเวลาและค่าใช้จ่าย เพิ่มความรวดเร็วและเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง (OECD, 2016) แนวคิดของระบบ E-Procurement มีรากฐานมาจากการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งมุ่งเน้นการใช้กลไกตลาด เทคโนโลยี และหลักความคุ้มค่าในการบริหารจัดการภาครัฐ โดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ช่วยลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน ลดการใช้เอกสาร และลดการติดต่อโดยตรงระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ประกอบการ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเสี่ยงด้านการทุจริตและการเอื้อประโยชน์ (Thai, 2009) องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ระบุว่าการนำระบบ E-Procurement มาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับธรรมาภิบาล (Good Governance) และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ (OECD, 2016) รูปแบบที่สำคัญของระบบ E-Procurement ได้แก่ วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) ซึ่งเป็นกระบวนการที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรประกาศเชิญชวนให้ผู้ประกอบการยื่นเอกสารข้อเสนอและเสนอราคาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ตามเงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด วิธีการดังกล่าวช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลเป็นไปอย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของโครงการอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้เกิดการแข่งขันอย่างเป็นธรรม (กรมบัญชีกลาง, 2560) อีกรูปแบบหนึ่งคือวิธีการประมูลอิเล็กทรอนิกส์ (E-auction) ซึ่งเป็นกระบวนการเสนอราคาที่ผู้เสนอราคาซึ่งผ่านการคัดเลือกเบื้องต้นสามารถแข่งขันเสนอราคาลดลงผ่านระบบออนไลน์แบบเรียลไทม์ วิธีนี้ช่วยเพิ่มระดับการแข่งขันด้านราคา ทำให้หน่วยงานสามารถจัดซื้อจัดจ้างได้ในราคาที่เหมาะสมและคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น จากรายงานของธนาคารโลกพบว่า การใช้ระบบ E-auction สามารถช่วยลดต้นทุนโครงการและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐได้อย่างมีนัยสำคัญ (World Bank, 2015) ทั้งวิธี e-bidding และ E-auction ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมก่อสร้างซึ่งมีมูลค่าโครงการสูง มีความซับซ้อนของงาน และเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก การใช้ระบบ E-Procurement ในอุตสาหกรรมดังกล่าวช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและตรวจสอบได้ อันนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Vaidya, Sajeev & Callender, 2006)

แนวคิดด้านความโปร่งใสและธรรมาภิบาล

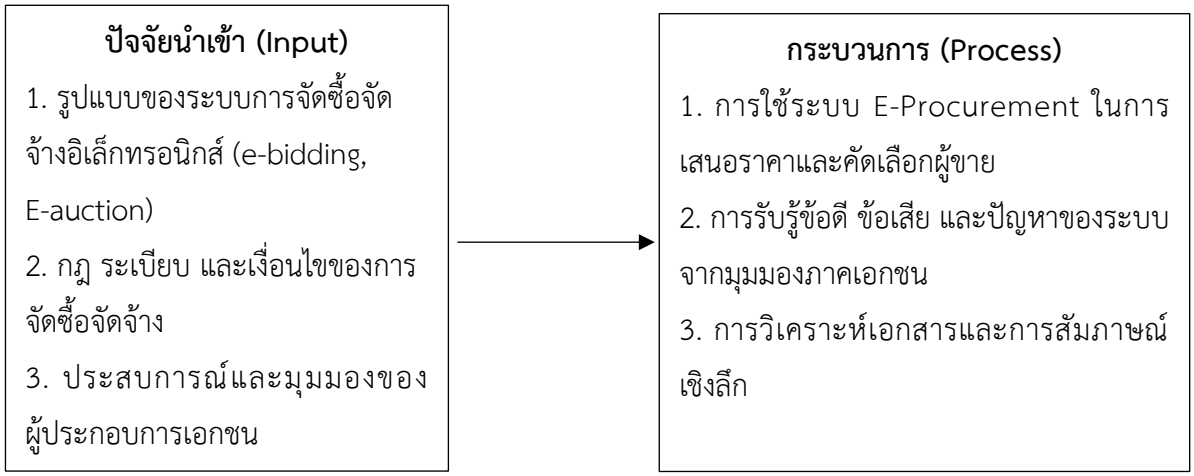
แนวคิดด้านความโปร่งใสและธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมุ่งเน้นให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเปิดเผย ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ องค์การสหประชาชาติและธนาคารโลกได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่าเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม และความเสมอภาค ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน (World Bank, 1992) ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ความโปร่งใสถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณจำนวนมากและมีความเสี่ยงต่อการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ การนำระบบ E-Procurement มาใช้จึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมธรรมาภิบาล โดยช่วยลดการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ ลดการติดต่อโดยตรงระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และทำให้ข้อมูลขั้นตอนต่าง ๆ ถูกบันทึกไว้ในรูปแบบดิจิทัลที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ที่ระบุว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐได้อย่างมีนัยสำคัญ (OECD, 2016) นักวิชาการหลายรายชี้ให้เห็นว่า แม้ระบบอิเล็กทรอนิกส์จะช่วยลดโอกาสในการทุจริต แต่ไม่สามารถขจัดปัญหาคอร์รัปชันได้ทั้งหมด เนื่องจากยังมีปัจจัยด้านมนุษย์ เช่น จริยธรรมของผู้ปฏิบัติงาน การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เข้มงวด รวมถึงการออกแบบระบบและกฎระเบียบที่อาจเปิดช่องให้เกิดการแทรกแซงหรือหลีกเลี่ยงกระบวนการที่ถูกต้องได้ (Rose-Ackerman, 1999) ดังนั้น การส่งเสริมความโปร่งใสและธรรมาภิบาลจึงควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากร การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและหน่วยงานอิสระเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน

แนวคิดการยอมรับเทคโนโลยี

แนวคิดการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งานในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ โดยแบบจำลองที่ได้รับการอ้างอิงอย่างแพร่หลายคือ แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ซึ่งเสนอโดย Davis (1989) แนวคิดดังกล่าวระบุว่า การรับรู้ถึงประโยชน์ของเทคโนโลยี (Perceived Usefulness) และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อทัศนคติและความตั้งใจในการใช้งานระบบของผู้ใช้ ในการนำระบบ E-Procurement มาใช้ในภาคเอกชน การยอมรับจากผู้ใช้งานโดยเฉพาะซัพพลายเออร์และผู้ประกอบการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของระบบ งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า หากผู้ใช้งานรับรู้ว่าระบบสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ลดต้นทุน ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง จะส่งผลให้เกิดความตั้งใจในการใช้งานและการใช้งานอย่างต่อเนื่อง (Venkatesh & Davis, 2000) นอกจากนี้ ความง่ายในการใช้งานของระบบยังช่วยลดความกังวลและ

อุปสรรคในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในบริบทของระบบ E-Procurement คือ ความเชื่อมั่นในด้านความปลอดภัยของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของระบบ งานศึกษาด้านระบบสารสนเทศระบุว่า ความไว้วางใจ (Trust) มีบทบาทสำคัญต่อการยอมรับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หากผู้ใช้งานขาดความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของข้อมูลหรือความเป็นธรรมของกระบวนการ อาจนำไปสู่ทัศนคติเชิงลบและการหลีกเลี่ยงการใช้งานระบบ (Gefen, Karahanna & Straub, 2003) ในบริบทของภาคเอกชน หากระบบ E-Procurement ถูกมองว่ามีความยุ่งยากซับซ้อน หรือไม่เอื้อต่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรม อาจส่งผลให้การยอมรับเทคโนโลยีลดลงและกระทบต่อประสิทธิผลของระบบในระยะยาว ดังนั้น การออกแบบระบบที่คำนึงถึงผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง การสื่อสารสร้างความเข้าใจ และการสนับสนุนด้านเทคนิคอย่างเหมาะสม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยี และช่วยให้ระบบ E-Procurement สามารถสร้างคุณค่าและความยั่งยืนให้กับภาคเอกชนได้อย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อศึกษาข้อดี ข้อเสีย และปัญหาของการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ที่ภาคเอกชนมีต่อภาครัฐ และภาคเอกชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน

สมมติฐานการวิจัย

1. ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนช่วยเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง

2. การใช้ระบบ E-Procurement ยังมีข้อจำกัดและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความไม่โปร่งใสและการทุจริตคอร์รัปชัน

3. มุมมองของภาคเอกชนต่อการใช้ระบบ E-Procurement แตกต่างกันระหว่างความสัมพันธ์กับภาครัฐและกับภาคเอกชนด้วยกันเอง

4. การปรับปรุงระบบ E-Procurement ให้มีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาการทุจริตได้ในระดับหนึ่ง

ระเบียบวิธีการวิจัย

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างผู้ขายสินค้าแบบเฉพาะเจาะจง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Dept Interview) เพื่อศึกษาการพัฒนาการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ขายที่ติดต่อเสนอขายสินค้าให้กับภาคเอกชนในอุตสาหกรรมก่อสร้างรายใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีระยะเวลาที่ติดต่อกันเกินกว่า 5 ปี จำแนกเป็น บริษัทขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก และมีการติดต่อซื้อขายกันระหว่างเอกชนกับเอกชน และ เอกชนกับหน่วยงานรัฐ เพื่อสะท้อนความแตกต่างของการดำเนินการการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนและภาครัฐกับเอกชน

การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการดำเนินการศึกษา โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ โดยการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากมุมมองของการเสนอราคา ซึ่งภาคเอกชนที่เคยเสนอราคาด้วยระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งกับภาคเอกชน และภาครัฐ และภาคเอกชนที่เคยเสนอราคาด้วยระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์กับภาคเอกชนเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ บริษัทต้องมีการดำเนินการมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ขึ้นไป ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เคยเสนอราคาด้วยระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ทั้งกับภาคเอกชนและภาครัฐ จำนวน 7 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เคยเสนอราคาด้วยระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์กับภาคเอกชนเพียงอย่างเดียวจำนวน 9 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ต้องการโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์หรือสนทนาเพื่อให้ได้ประเด็นตามกรอบการศึกษา โดยกำหนดโครงสร้างของคำถามเป็นลักษณะคำถามแบบเปิด

ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างแนวคำถามให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของการศึกษา

2. กำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการศึกษาอย่างกว้าง ๆ

3. สร้างแนวคำถาม และทดลองนำไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อนำมาวิเคราะห์ความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล และปรับปรุงแนวคำถาม

4. นำแนวคำถามไปทำการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือหรือชุดแบบสอบถามเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินข้อคำถามและนำกลับมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้ในภาคสนาม

5. นำแนวคำถามที่ปรับปรุงแล้วกำหนดนัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ ทางโทรศัพท์ ทำการบันทึกเสียงไว้ตลอดการสัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อความสำคัญไว้ในระหว่างสัมภาษณ์ด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนา และพรรณนาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้การจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน

ผลการวิจัย

ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน

ผลการศึกษาพบว่า ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านการจัดซื้อจัดจ้าง ตลอดจนส่งเสริมความโปร่งใสและความเป็นธรรมในการ

แข่งขันทางธุรกิจ โดยรูปแบบการเสนอราคาผ่านระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์สามารถจำแนกออกเป็น 2 วิธีหลักได้แก่ วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) และวิธีการสอบราคาแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-auction) ซึ่งมีลักษณะและขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์เป็นรูปแบบการเสนอราคาที่ดำเนินการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้เสนอราคาจะต้องกรอกข้อมูลราคาที่ประสงค์เสนอ พร้อมแนบเอกสารใบเสนอราคาและเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้องเข้าสู่ระบบภายในกรอบเวลาที่กำหนด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ รวมทั้งลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินการในรูปแบบเดิม ทั้งนี้ ในบางกรณีองค์กรอาจเปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อรองราคาเพิ่มเติมภายหลังการยื่นเสนอราคา โดยดำเนินการผ่านช่องทางการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวมีส่วนช่วยให้องค์กรสามารถคัดเลือกผู้เสนอราคาที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านราคา คุณภาพ และเงื่อนไขทางธุรกิจอื่น ๆ อย่างรอบด้าน

2. วิธีการสอบราคาแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-auction) วิธีการสอบราคาแบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-auction เป็นรูปแบบการเสนอราคาที่มุ่งเน้นการแข่งขันด้านราคา โดยผู้เสนอราคาจะต้องเข้าสู่ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อดำเนินการเสนอราคาในลักษณะการประมูลภายในช่วงเวลาที่กำหนด การเสนอราคาในรูปแบบดังกล่าวเอื้อให้ผู้เข้าร่วมสามารถปรับราคาของตนเองได้ตามสถานการณ์การแข่งขันที่เกิดขึ้นแบบเรียลไทม์ การใช้วิธีการสอบราคาแบบอิเล็กทรอนิกส์ช่วยให้องค์กรเอกชนสามารถเปรียบเทียบราคาของผู้เสนอราคาได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สามารถคัดเลือกข้อเสนอที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกลไกตลาด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิธีการดังกล่าวให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านราคาเป็นหลัก องค์กรจึงจำเป็นต้องกำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขขั้นต่ำของผู้เสนอราคาไว้อย่ างชัดเจน เพื่อให้การจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพและวัตถุประสงค์ขององค์กร

โดยสรุประบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนทั้งสองรูปแบบมีความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการจัดซื้อจัดจ้างให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการองค์กร และสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ด้านการจัดซื้อจัดจ้างอย่างมีประสิทธิผล

เปรียบเทียบการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ

จากการศึกษาการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ของภาคเอกชนและภาครัฐ พบว่าทั้งสองภาคส่วนมีทั้งลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก ในด้านความเหมือนกันของระบบการเสนอราคา พบว่าทั้งภาคเอกชนและภาครัฐมีการนำระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โดยเฉพาะการจัดซื้อจัดจ้างด้วยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) ซึ่งช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างได้อย่างเท่าเทียมกัน ระบบ

ดังกล่าวยังช่วยลดขั้นตอนการดำเนินงานแบบเอกสาร และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูลการเสนอราคาในภาพรวม

ประการที่สอง ในด้านความแตกต่างของการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ พบว่าภาคเอกชนและภาครัฐมีความแตกต่างกันในหลายประเด็น โดยเฉพาะในเรื่องการปรับปรุงและอัปเดตข้อมูลของบริษัทผู้เสนอราคา และขั้นตอนการเสนอราคา กล่าวคือ ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐมักกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องมีการอัปเดตข้อมูลบริษัทอย่างสม่ำเสมอและเป็นปัจจุบัน เช่น ข้อมูลทางการเงิน เอกสารรับรองต่าง ๆ และคุณสมบัติของกิจการ เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดทางกฎหมายที่เคร่งครัด ในขณะที่ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ของภาคเอกชนมีความยืดหยุ่นมากกว่า โดยไม่จำเป็นต้องอัปเดตข้อมูลบริษัทบ่อยครั้ง และมีขั้นตอนการเสนอราคาที่ค่อนข้างตรงไปตรงมา ใช้กระบวนการที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งช่วยลดภาระด้านเอกสารและระยะเวลาในการดำเนินการ ส่งผลให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าร่วมการเสนอราคาได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จากการเปรียบเทียบดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างของระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐเกิดจากบริบท วัตถุประสงค์ และข้อกำหนดในการกำกับดูแลที่แตกต่างกัน โดยภาครัฐมุ่งเน้นความถูกต้อง โปร่งใส และการตรวจสอบได้เป็นสำคัญ ขณะที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญกับความคล่องตัวและประสิทธิภาพในการดำเนินงานเป็นหลัก

ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาของการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ที่ภาคเอกชนมีต่อภาครัฐและภาคเอกชน

จากการสัมภาษณ์ซัพพลายเออร์ พบว่าระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ (e-Procurement) เป็นเครื่องมือที่มีความเหมาะสมต่อการดำเนินธุรกิจทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เนื่องจากระบบดังกล่าวเปิดโอกาสให้ซัพพลายเออร์ทุกขนาดสามารถเสนอราคาได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งช่วยสร้างความเป็นธรรมและลดข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการค้า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การใช้ระบบ e-Procurement ส่งผลต่อภาครัฐและภาคเอกชนในแง่ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาที่แตกต่างกัน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

สำหรับภาครัฐ ข้อดีของระบบ e-Procurement คือการเพิ่มความปลอดภัยในการจัดเก็บและติดตามข้อมูล อีกทั้งยังช่วยลดระยะเวลาและความยุ่งยากในการดำเนินงาน เนื่องจากกระบวนการเสนอราคาและการตัดสินใจซื้อขายสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ระบบยังช่วยลดความเสี่ยงจากความลำเอียงหรือการทุจริต เนื่องจากกระบวนการต่าง ๆ ถูกบันทึกและตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของระบบยังปรากฏอยู่บ้าง เช่น การล็อกคุณลักษณะของสินค้าและบริการบางประเภท ทำให้ซัพพลายเออร์ต้องศึกษารายละเอียดอย่างรอบคอบก่อนการเสนอราคา อีกทั้งกระบวนการบางขั้นตอนอาจซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ทำให้ผู้ใช้งานใหม่บางรายอาจรู้สึกว่าการใช้งานระบบไม่สะดวกนัก ปัญหาที่ตามมาคือความซับซ้อนของการเสนอราคาผ่านระบบ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการและความไม่สอดคล้องของข้อมูลบางประการ

ในขณะที่มุมมองของภาคเอกชนต่อภาคเอกชน การใช้ระบบ e-Procurement มีข้อดีที่สำคัญในด้านความเป็นธรรมและความโปร่งใสระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เนื่องจากทุกขั้นตอนถูกบันทึกและสามารถตรวจสอบได้ ทำให้ซัพพลายเออร์มีโอกาสเข้าร่วมแข่งขันอย่างเท่าเทียม ลดความเสี่ยงจากความขัดแย้งหรือความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้น แต่ในด้านข้อเสีย ระบบนี้ทำให้การติดต่อโดยตรงระหว่างเจ้าหน้าที่จัดหาและซัพพลายเออร์ลดลง การสื่อสารเชิงลึกและการเจรจาแบบเห็นหน้ากันจึงเกิดขึ้นน้อยลง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายลดน้อยลง ปัญหาที่พบเพิ่มเติมคือ ระบบอาจไม่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน โดยเฉพาะซัพพลายเออร์รายเล็กหรือผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี การเข้าถึงข้อมูลและการปรับปรุงรายละเอียดการเสนอราคาจึงมีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาเรียนรู้

โดยสรุป การใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสของกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างได้รับประโยชน์จากความเป็นธรรมและความรวดเร็วในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม ระบบยังมีข้อจำกัดด้านความซับซ้อนของการใช้งานและการลดการสื่อสารโดยตรง ซึ่งต้องมีมาตรการสนับสนุนเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถปรับตัวและใช้งานระบบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน

จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญในการจัดซื้อจัดจ้างของภาคเอกชนคือความเสี่ยงต่อการทุจริตและคอร์รัปชั่น ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่โปร่งใสในกระบวนการจัดหา การนำระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้จึงถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่จะช่วยลดความเสี่ยงดังกล่าว ระบบนี้ช่วยสร้างความโปร่งใสโดยการทำให้กระบวนการติดต่อสื่อสารและการตัดสินใจทั้งหมดเกิดขึ้นในรูปแบบดิจิทัล การลดการติดต่อแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้เสนอราคากับเจ้าหน้าที่จัดซื้อ ช่วยลดโอกาสในการใช้อิทธิพลเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือการแทรกแซงที่ไม่เป็นธรรม แม้ว่าจะไม่สามารถขจัดความเสี่ยงในการติดต่อโดยตรงระหว่างซัพพลายเออร์กับผู้รับผิดชอบงานเสนอราคาได้อย่างสมบูรณ์ แต่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ยังคงช่วยจำกัดช่องทางและรูปแบบการสื่อสารที่อาจนำไปสู่การทุจริต เพื่อให้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความโปร่งใสอย่างแท้จริง ภาคเอกชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกตรวจสอบย้อนหลังหรือ audit trail ที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกขั้นตอนของการเสนอราคา การประเมิน และการตัดสินใจสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การจำกัดการติดต่อโดยตรงที่ไม่จำเป็น และส่งเสริมให้การสื่อสารเกิดขึ้นผ่านระบบดิจิทัลที่บันทึกและตรวจสอบได้ จะช่วยลดโอกาสในการต่อรองหรือเจรจาที่ไม่โปร่งใส การสนับสนุนการประมูลแบบเปิดและการเสนอราคาแบบเรียลไทม์ยังเป็นอีกกลไกหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการจัดซื้อมีความยุติธรรมและโปร่งใสมากขึ้น ขณะเดียวกัน การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่จัดซื้อและซัพพลายเออร์เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงข้อดีของระบบเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการใช้งานอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอจะช่วยลดช่องว่างที่อาจเกิดจากความไม่รู้หรือความเข้าใจผิด ท้ายที่สุด การนำระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในภาคเอกชนไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือ

ทางเทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงกระบวนการจัดหา แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและลดความเสี่ยงต่อคอร์รัปชั่น อย่างไรก็ตาม การบรรลุผลสูงสุดจำเป็นต้องมีการสนับสนุนทั้งในด้านเทคโนโลยี นโยบาย และวัฒนธรรมองค์กรควบคู่กัน เพื่อให้กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างสามารถดำเนินไปอย่างยุติธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพในระยะยาว

อภิปายผล

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มความโปร่งใส ความเป็นธรรม และประสิทธิภาพของกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่าขนาดของบริษัทไม่ได้ส่งผลต่อประสบการณ์ในการเสนอราคาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ระบบสามารถให้บริการได้อย่างเท่าเทียมสำหรับผู้ประกอบการทุกระดับ ทั้งขนาดเล็ก กลาง หรือใหญ่ ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของระบบในการลดอุปสรรคทางการเข้าถึงโอกาสทางธุรกิจและสร้างความเป็นธรรมในการแข่งขัน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ช่วยสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรม เนื่องจากกระบวนการเสนอราคาเป็นแบบปิด (closed bidding) จนถึงเวลาที่กำหนด ทำให้เจ้าหน้าที่จัดหาไม่สามารถเข้าถึงราคาของผู้เสนอแต่ละรายก่อนเวลาเปิดเสนอราคาได้ ระบบนี้ช่วยลดโอกาสการเอื้อประโยชน์ส่วนตัว และลดความเสี่ยงจากการทุจริตในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสหศักดิ์ (2558) ที่ระบุว่าความโปร่งใสเกิดจากการปฏิบัติงานที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์สุจริตและมีหัวใจสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการตรวจสอบความถูกต้อง

การศึกษายังพบว่าการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้สามารถขจัดความเสี่ยงทั้งหมด ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนชี้ว่า การติดต่อส่วนตัวนอกรอบ ยังคงเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในขั้นตอนการต่อรองราคา ซึ่งอาจทำให้ราคาของผู้เสนอรายอื่นรั่วไหลและเอื้อประโยชน์ต่อผู้เสนอรายใดรายหนึ่งได้ ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของนภาพร (2549) ที่พบว่าระบบการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์แม้จะเพิ่มความโปร่งใส แต่ยังไม่สามารถลดอัตราการสมยอมในการเสนอราคาได้ทั้งหมด นอกจากนี้ การติดต่อส่วนตัวนอกรอบยังเป็นปัญหาที่ทำให้ระบบไม่สามารถสร้างความโปร่งใสแบบสมบูรณ์ (full transparency) ได้ดังนั้นการใช้ระบบเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ ต้องอาศัยมาตรการควบคุมภายในองค์กรและการส่งเสริมวัฒนธรรมต้านการทุจริตควบคู่ไปด้วย

ในแง่ของ ข้อดี ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์สามารถช่วยลดโอกาสการเอื้อประโยชน์ส่วนตัว เพิ่มความโปร่งใส และทำให้กระบวนการเสนอราคามีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้การติดต่อสื่อสารและการตัดสินใจในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างเป็นระบบมากขึ้น ลดความซับซ้อนและความล่าช้า และเพิ่มความสะดวกในการติดตามข้อมูลย้อนหลัง ข้อดีเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ระบบอิเล็กทรอนิกส์สามารถสร้างความเท่าเทียมและความเชื่อมั่นระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

ข้อจำกัดและปัญหา ของระบบก็ชัดเจนเช่นกัน ได้แก่ ความเสี่ยงที่เจ้าหน้าที่จัดหาและผู้เสนอราคาจะติดต่อกันนอกรอบ ซึ่งอาจทำให้เกิดการรั่วไหลของข้อมูลและเอื้อประโยชน์ส่วนตัว ข้อจำกัดนี้ชี้ให้เห็นว่าระบบยังไม่สามารถป้องกันการทุจริตหรือการสมยอมในการเสนอราคาได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การปรับตัวของผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ที่คุ้นเคยกับวิธีการทำงานแบบเดิมอาจเป็นอุปสรรคต่อการใช้งานระบบอย่างเต็มประสิทธิภาพ จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนวทางปรับปรุงที่สำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสของระบบ ได้แก่ การส่งเสริม วัฒนธรรมต้านการทุจริต ภายในองค์กร เพื่อสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบของพนักงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดซื้อ การเพิ่ม ความเข้มงวดของบทลงโทษ สำหรับพนักงานที่กระทำการทุจริตหรือเอื้อประโยชน์ส่วนตัว รวมถึงการส่งเสริมให้ การติดต่อและการต่อรองราคาเกิดขึ้นภายในระบบ มากที่สุดเพื่อลดโอกาสการติดต่อส่วนตัวนอกรอบ แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดความโปร่งใสของ สหศักดิ์ (2558) และผลการศึกษาของ นภาพร (2549) ที่ชี้ให้เห็นว่าการปรับปรุงวัฒนธรรมองค์กรและการบังคับใช้มาตรการควบคุมที่เข้มงวดสามารถลดความเสี่ยงจากการสมยอมในการเสนอราคาได้

เมื่อพิจารณาผลทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรม แม้ว่าจะยังไม่สามารถป้องกันการทุจริตและการเอื้อประโยชน์ส่วนตัวได้ทั้งหมด แต่การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร การบังคับใช้กฎระเบียบและบทลงโทษอย่างเข้มงวด รวมถึงการใช้ระบบอย่างเต็มรูปแบบเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงจากปัญหาการทุจริต และสร้างความเชื่อมั่นให้กับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้น การพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ควรดำเนินควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการจัดการองค์กรและการสร้างวัฒนธรรมต้านการทุจริต เพื่อให้ระบบสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายและ เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนปัญหาจัดซื้อจัดจ้าง คือการทุจริตคอร์รัปชั่น สาเหตุเพราะความไม่โปร่งใสซัพพลายเออร์คิดว่าการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์จะแก้ปัญหาคอร์รัปชั่นได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่ทั้งหมด สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นภาพร บุญสร้าง, 2549) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยพบว่าระบบจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถลดอัตราการสมยอมกันในการเสนอราคาได้จริง แต่ช่วยป้องกันการทุจริตได้ในระดับหนึ่ง พบว่าสามารถจำแนกแนวทางการปรับปรุงการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านผู้ใช้งาน ด้านโปรแกรม ด้านข้อมูล และด้านวิธีการทำงาน

สรุป

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ภาคเอกชนมีการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์หลัก ๆ อยู่สองประเภท คือ การประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) และการสอบราคาอิเล็กทรอนิกส์ (E-auction) การประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์เป็นระบบที่ผู้ซื้อเปิดโอกาสให้ผู้ขายเสนอราคาผ่านช่องทางออนไลน์ ทำให้กระบวนการเสนอราคาและการตัดสินใจซื้อขายเป็นไปอย่างรวดเร็วและโปร่งใส ขณะเดียวกัน การสอบราคาอิเล็กทรอนิกส์ช่วยให้ผู้ซื้อ

สามารถกำหนดเกณฑ์ราคาและคุณลักษณะของสินค้าหรือบริการ เพื่อให้ซัพพลายเออร์แข่งขันเสนอราคาแบบเรียลไทม์ ซึ่งช่วยเพิ่มความมีประสิทธิภาพ ลดความล่าช้า และสามารถตรวจสอบประวัติการเสนอราคาได้อย่างชัดเจน ทั้งสองรูปแบบแม้ว่าจะมีข้อดีด้านความสะดวกและความโปร่งใส แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและความท้าทายที่แตกต่างกันตามลักษณะของธุรกิจและความซับซ้อนของงานที่จัดซื้อจัดจ้าง

เมื่อพิจารณาถึงข้อดี ข้อเสีย และปัญหาของการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ สามารถแบ่งเป็นสองมุมมองหลัก คือ มุมมองของภาคเอกชนต่อภาครัฐ และมุมมองของภาคเอกชนต่อภาคเอกชน ในมุมมองต่อภาครัฐ พบว่าการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์มีข้อดีหลายประการ เช่น ระบบมีความปลอดภัยสูง สามารถเก็บข้อมูลและบันทึกประวัติได้อย่างครบถ้วน ลดขั้นตอนการทำงาน และช่วยให้การเสนอราคาและการตัดสินใจซื้อขายเป็นไปอย่างรวดเร็วและโปร่งใส อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของระบบคือ อาจเกิดการล็อกคุณลักษณะของสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้เสนอราคาต้องศึกษารายละเอียดอย่างรอบคอบ อีกทั้งบางระบบยังซับซ้อนต่อผู้ใช้งานใหม่ ทำให้เกิดความยากลำบากในการเรียนรู้และการใช้งาน ขณะเดียวกัน ปัญหาที่สำคัญคือ การเสนอราคาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ยังคงมีความซับซ้อนและต้องใช้ทักษะเฉพาะด้าน ในมุมมองต่อภาคเอกชนด้วยกันเอง ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์มีข้อดีที่ชัดเจนคือ ช่วยเพิ่มความเป็นธรรมระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างมีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ แต่ข้อเสียคือ เจ้าหน้าที่จัดหาจะมีปฏิสัมพันธ์กับซัพพลายเออร์ลดลง ทำให้ขาดการสื่อสารแบบเห็นหน้า และอาจส่งผลให้ความเข้าใจในข้อกำหนดหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ลดลง ปัญหาที่พบเพิ่มเติมคือ ระบบบางระบบไม่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน ทำให้เกิดความไม่สะดวกและลดประสิทธิภาพในการใช้งาน การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักยังเผยให้เห็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นธรรมในการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ คือ การที่ซัพพลายเออร์บางรายสามารถติดต่อผู้รับผิดชอบงานโดยตรงโดยไม่ผ่านระบบ ซึ่งทำให้เกิดความได้เปรียบเฉพาะตัว โดยเฉพาะด้านราคา ปัญหานี้เป็นอุปสรรคต่อหลักการความโปร่งใสและเสมอภาคของระบบ การแก้ไขจึงจำเป็นต้องมีมาตรการกำกับดูแลที่เข้มงวด รวมถึงระบบตรวจสอบที่สามารถป้องกันการเอื้อประโยชน์เฉพาะบุคคล

สรุปได้ว่า การจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ภาคเอกชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดขั้นตอน และสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีข้อจำกัดและความท้าทายที่ต้องบริหารจัดการอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะด้านความเป็นธรรมและการสื่อสารระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การปรับปรุงระบบให้ใช้งานง่าย เพิ่มมาตรการตรวจสอบ และส่งเสริมความโปร่งใสจะช่วยให้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์สามารถตอบสนองความต้องการของทั้งภาคเอกชนและภาครัฐได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

จากผลการวิจัย พบว่าระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความล่าช้า และทำให้กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงต่อการได้เปรียบเฉพาะตัว

ของผู้เสนอราคาและความไม่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน ดังนั้น ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะคือ การส่งเสริมให้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับ การสร้างมาตรการตรวจสอบและการกำกับดูแลที่เข้มงวด รวมถึงการจัดอบรมและคู่มือการใช้งานระบบ เพื่อให้ผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเผยแพร่ผลการวิจัยนี้ยังสามารถช่วยสร้างความตระหนักและส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาจากมุมมองของเจ้าหน้าที่จัดหาในภาคเอกชน เพื่อการขยายความเข้าใจที่ลึกซึ้งของการศึกษาในประเด็นปัญหาและอุปสรรคการใช้งานระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชนต่อไป

2. ศึกษาระบบด้วยวิธีการตกลงราคา (E-shopping) เพิ่มเติม เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดไม่เคยมีประสบการณ์เสนอราคาด้วยวิธีดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

กรมบัญชีกลาง. (2560). *แนวทางการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์.* กรุงเทพฯ: กรมบัญชีกลาง.

กรมบัญชีกลาง. (2566). *ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ e-GP: สถิติการใช้งานปีงบประมาณ 2566.* กรุงเทพฯ: กรมบัญชีกลาง.

นภาพร บุญสร้าง. (2549). *ปัญหาและอุปสรรคของการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์ในภาคเอกชน [วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย].* กรุงเทพฯ.

นภาพร, บ. (2549). ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารการบริหารรัฐกิจ*, 12(2), 45–60.

สวทช. (2560). *การขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลเพื่อ Thailand 4.0.* นนทบุรี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, & เทียนสว่าง ธรรมวณิช. (2546). *การบริหารจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐและแนวทางพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สหศักดิ์, ก. (2558). *ความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน: หลักการและการประยุกต์ใช้.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ เสกขุนทด. (2560). *ดิจิทัลไทยแลนด์: การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลและเศรษฐกิจดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา.

สุนันทา บุญญกิตติกุล. (2547). *การเปรียบเทียบระบบการจัดซื้อจัดจ้างแบบเดิมกับระบบ E-Procurement [วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย].* กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545–2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Gefen, D., Karahanna, E., & Straub, D. W. (2003). Trust and TAM in online shopping: An integrated model. *MIS Quarterly*, 27(1), 51–90. https://doi.org/10.2307/30036519

OECD. (2016). *Public procurement: E-procurement, transparency, and efficiency.* Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/gov/public-procurement/.

Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge: Cambridge University Press.

Thai, K. V. (2009). Public procurement re-examined. *Journal of Public Procurement*, 9(3), 317–374. https://doi.org/10.1108/JOPP-09-03-2009-B001.

Vaidya, K., Sajeev, A. S. M., & Callender, G. (2006). Critical factors that influence e-procurement implementation success in the public sector. *Journal of Public Procurement*, 6(1/2), 70–99. https://doi.org/10.1108/JOPP-06-01-2006-B003.

Venkatesh, V., & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46(2), 186–204. https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926.

World Bank. (1992). *Governance and development. Washington, DC: The World Bank.* https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/

World Bank. (2015). *E-procurement: Best practices and lessons learned.* Washington, DC: The World Bank. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines For Worshipping Vessavaṇa According to The Buddhist Perspective in Nakhon Ratchasima Province

แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา

Phrabaidika Rungrot Jaruddhammo Kengkrathok[1*], Phraratchawacharakhunbandit [2], & Kriangkrai Pinyarak[3]

พระใบฎีกา รุ่งโรจน์ จารุธมฺโม เก่งกระโทก[1*], พระราชวัชรคุณบัณฑิต[2], & เกรียงไกร พินยารัก[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrabaidika Rungrot Jaruddhammo Kengkrathok*
พระใบฎีการุ่งโรจน์ จารุธมฺโม เก่งกระโทก
Mahachulalongkornrajavityalaya University Nakhonratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา
Email: phairotun@gmail.com

2. Phraratchawacharakhunbandit
พระราชวัชรคุณบัณฑิต
Mahachulalongkornrajavityalaya University Nakhonratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา
Email: ratchawacharakhun@gmail.com

3. Kriangkrai Pinyarak
เกรียงไกร พินยารัก
Mahachulalongkornrajavityalaya University Nakhonratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา
Email: Kriangkrai_Pinya@gmail.com0

คำสำคัญ:
แนวทาง, สักการะบูชา, ท้าวเวสสุวรรณ, พระพุทธศาสนา, จังหวัดนครราชสีมา

Keywords:
Guidelines, Worshipping, VESSAVAṆA, Buddhism, Nakhon Ratchasima Province

Article history:
Received: 20/07/2025
Revised: 25/09/2025
Accepted: 09/12/2025
Available online: 08/01/2026

ABSTRACT

This study aims to 1) examine beliefs and practices in worshiping Thao Wessuwan in Nakhon Ratchasima Province, 2) analyze contemporary forms of worship among Thai society, and 3) propose guidelines for worship based on Buddhist perspectives. The research employed a qualitative field study approach using in-depth interviews with 45 key informants, including 15 monks, 5 Buddhist scholars, and 25 lay devotees.

The findings indicate that local beliefs in worshiping Thao Wessuwan are rooted in psychological and social needs, particularly during periods of economic hardship, social instability, and uncertainty. Thao Wessuwan is perceived as a protector of Buddhism, a deity of wealth, and a remover of evil, reflecting a synthesis of indigenous animistic beliefs and Buddhist teachings. These beliefs are manifested through rituals, offerings, and the creation of sacred objects and images. Contemporary worship practices are diverse, ranging from ceremonial offerings of flowers and incense to the production and veneration of amulets and statues, often influenced by modern media. However, practices focused on seeking personal benefits may lead to superstition, deviating from Buddhist principles that emphasize self-reliance and karmic law. Buddhist-guided worship encourages devotees to shift from petitionary practices toward emulating Thao Wessuwan's virtues as an enlightened being who accumulated merit through moral conduct. Proper worship involves acts of generosity, observance of precepts, and meditation, fostering

How to Cite:
Kengkrathok, P. et al. (2026). Guidelines For Worshipping Vessavaṇa According to The Buddhist Perspective in Nakhon Ratchasima Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 402-418.

wisdom-based faith, personal development, and the preservation of valuable cultural heritage.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคติความเชื่อในการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา 2) วิเคราะห์รูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน และ 3) เสนอแนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 45 ราย แบ่งเป็น 1) พระสงฆ์ 15 รูป 2) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 5 ท่าน และ 3) ประชาชนที่ศรัทธาท้าวเวสสุวรรณ 25 คน

ผลการวิจัยพบว่า คติความเชื่อในการสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมามีรากฐานมาจากความต้องการที่พึ่งทางใจในสภาวะความทุกข์ยากทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความไม่แน่นอน โดยถือว่าท้าวเวสสุวรรณเป็นผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา เทพแห่งความมั่งคั่ง และผู้ขจัดสิ่งชั่วร้าย ความเชื่อนี้สะท้อนการผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นถิ่นและหลักพุทธศาสนา ปรากฏในรูปแบบพิธีกรรม การถวายเครื่องสักการะ การสร้างวัตถุมงคล และรูปเคารพ ในปัจจุบัน รูปแบบการสักการะมีความหลากหลาย ตั้งแต่การบวงสรวง การถวายดอกไม้และธูป ไปจนถึงการสร้างและเช่าบูชาวัตถุมงคล โดยมีอิทธิพลจากสื่อสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม การสักการะที่มุ่งหวังผลลัพธ์จากอำนาจภายนอกอาจนำไปสู่ความเชื่องมงายและเบี่ยงเบนจากหลักพระพุทธศาสนา แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะพระพุทธศาสนา คือ การยึดคุณธรรมและบารมีของท้าวเวสสุวรรณเป็นแบบอย่าง โดยเปลี่ยนจากการขอพรเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการประกอบกรรมดีด้วยตนเอง ผ่านการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ซึ่งช่วยพัฒนาศรัทธาให้เกิดปัญญา ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง และคงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย

บทนำ

พระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของคนไทย มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันมาอย่างแนบแน่นทุกยุคทุกสมัย เมื่อพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทในสังคมมากเท่าไรย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมมากขึ้นเท่านั้นนั่นเป็นการเพิ่มจริยธรรมทางสังคมที่ทรงคุณค่าเพราะจริยธรรมนั้นคือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรมกฎศีลธรรมเป็นวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยวิถีทางที่จะทำให้ความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติบังเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ให้มากที่สุดในการดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของธรรมชาติ นับว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนซึ่งการดำเนินชีวิตเพื่อต้องการแสวงหา คนไทยนอกจากจะนับถือพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ แล้วยังมีความเชื่อเรื่องผีวิญญาณ ไสยศาสตร์ โชคลาง อาถรรพ์ เทพเจ้าบุญ บาป กรรม ฯลฯ ซึ่งคติความเชื่อดังกล่าวมี

ความหมายต่อวิถีชีวิต (อธิราชย์ นันขันตีดุ, 2558: 1) ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจโชคลางและการบนบานยังคงแทรกซึมอยู่ในคนไทยทุกยุคทุกสมัย ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีมาตั้งแต่อดีตและผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงปัจจุบัน เรียกได้ว่าเป็นพฤติกรรมและความเชื่อที่มีอยู่ในจิตใจของคนไทยเกือบทุกคน การบนบานศาลกล่าวคือการขอร้องและอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ หากสิ่งนั้นสำเร็จ ผู้ที่บนบานจะนำสิ่งของมาตอบแทนหรือทำตามสัญญาที่ให้ไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 406) โดยทั่วไปแล้ว มนุษย์ผู้แสวงหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจนั้นต้องมีความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน การกระทำที่เป็นกุศลและอกุศล และความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี (พล.ต.อ สุวรรณ สุวรรณวโช, 2543: 1) ทำให้สังคมที่ต่างกันมีความเชื่อไม่เหมือนกัน (มณี พยอมยงค์, 2529: 28) และส่งผลให้มีอิทธิพล เช่น ความเชื่อในเรื่องของสักระบูชา ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเคารพต่อสิ่งที่มีคุณค่า เช่น สถานที่ เจดีย์ วัด อารามต่าง ๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าความเชื่อนั้น ย่อมเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ แต่ในทางพุทธศาสนานั้นความชื่อต้องประกอบด้วยความรู้หรือปัญญาที่จะประกอบความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้นความเชื่อความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญาเป็นผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ (เดือน คำดี,2514: 28) จะเห็นได้จากความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยนั้น ยังมีการยอมรับเกี่ยวกับการสักการะบูชา เทพเจ้า อาเทิเช่น ท้าวเวสสุวรรณ พระพิฆเนศ เจ้าแม่กวนอิม องค์ปู่พญานาค เป็นต้น คติการนับถือเทพเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งในสังคมไทยที่สืบสานต่อ ๆ กันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี อย่างเช่นท้าวเวสุวรรณ เป็นเทพองค์หนึ่งที่ได้รับการเคารพนับถือจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท้าวเวสุวรรณมีบทบาทในสังคมและวัฒนธรรมไทย (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทฺโธและคณะ,2565: 162) ทั้งในระดับราชสำนักและประชาชนทั่วไป โดยมีบทบาทใน 3 ฐานะ คือ ในฐานะโลกบาล ในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง และในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน บทบาทดังกล่าวมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยบทบาทในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน (กิติยวดี ชาญประโคน, 2560: 27) และเป็นสิ่งที่คุ้นตากันดีกับผ้ายันต์ ผืนสีแดงมีรูปยักษ์ถือกระบองอยู่ตรงกลาง ซึ่งมักปิดเอาไว้ที่หน้าห้องหรือหน้าบ้าน ด้วยความศรัทธาเชื่อว่าอำนาจของเทพองค์นี้สามารถคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภูต ผี ปีศาจ และวิญญาณร้ายได้ (พระยศวัจน์ จิตฺตปาโล (วิริยเลิศ), 2566: 274)

ดังนั้นแนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาคติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษารูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน และเพื่อเสนอแนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปของการสังคมไทยในปัจจุบันที่กำลังลดความสำคัญของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงวันตาย และเพื่อให้เกิดสติปัญญาในการบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทและความหมายของ ท้าวเวสสุวรรณ ในสังคมและวัฒนธรรมไทย ผ่านการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตเชิงรูปธรรมในพิธีกรรมและการสร้างวัตถุมงคล ท้าวเวสสุวรรณปรากฏให้เห็นบทบาทสำคัญหลายด้าน ทั้งในระดับสังคมทั่วไปและระดับพระราชสำนัก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นบทบาทหลักสามด้านได้อย่างชัดเจน

ประการแรกคือ บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาล หรือจตุโลกบาล ท่านทำหน้าที่คุ้มครองดูแลโลกและมนุษย์ตามแนวคิดจตุโลกบาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านวัตถุมงคลขนาดพกพา เช่น รูปหล่อขนาดเล็ก เหรียญ และผ้ายันต์ งานวิจัยโดยกิติยวดี ชาญประโคน (2560) ระบุว่าการเคารพท้าวเวสสุวรรณในฐานะนี้ แสดงถึงความต้องการการคุ้มครองและความมั่นคงในชีวิตประจำวันของประชาชน

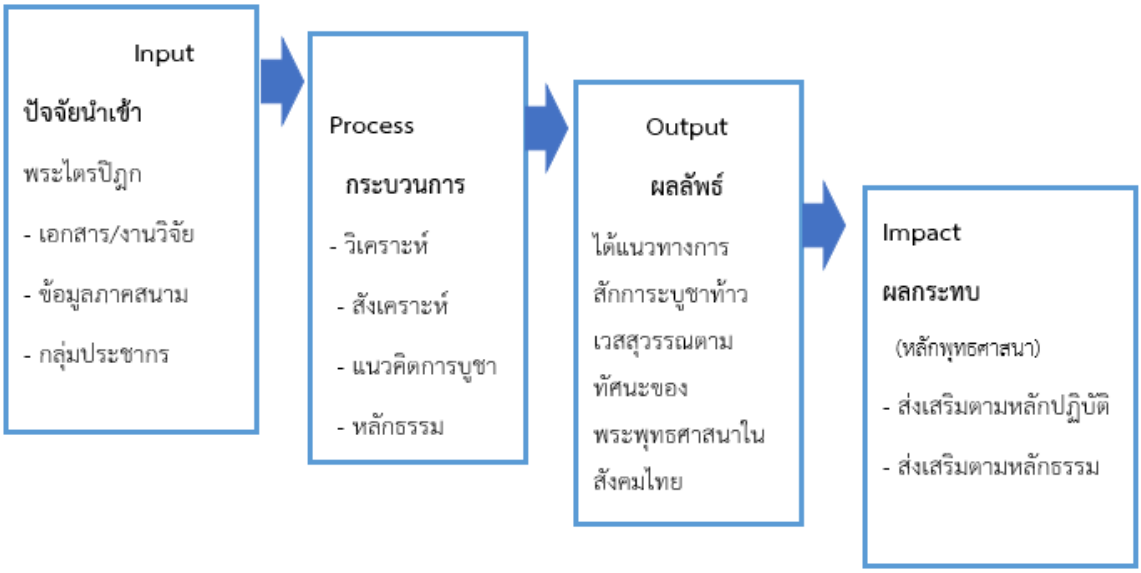
ประการที่สองคือ บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่ง ท่านถูกบูชาเพื่อเสริมดวงเรื่องโชคลาภและความร่ำรวย วัตถุมงคลในลักษณะนี้มักสร้างเป็นรูปเคารพหล่อขนาดเล็กแบบยืนหรือท่านั่ง เหรียญหรือวัตถุมงคลที่สะดวกต่อการพกพา เพื่อให้ประชาชนสามารถนำพลังแห่งความมั่งคั่งไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ประการที่สามคือ บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน ในฐานะนี้ท่านมักปรากฏเป็นรูปเคารพขนาดใหญ่ในท่ายืน ตั้งอยู่บริเวณสองข้างทางเข้าพุทธสถาน เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการปกปักรักษาพระธรรม รูปแบบของรูปเคารพอาจคงแบบดั้งเดิมหรือปรับเปลี่ยนตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้าง (กิติยวดี ชาญประโคน, 2560)

ท้าวเวสสุวรรณยังมีบทบาทด้าน การสั่งสอนและการปริวัตรทางจิตวิญญาณ โดยท่านถือเป็นองค์เดียวกับท้าวกุเวรและท้าวไพรศรพณ์ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การคุ้มครองศาสนา การเป็นจตุโลกบาล และการสั่งสอนมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักธรรม (ปริวัตร ศิระเกียรติสกุล, 2559) การศึกษาพบว่าบทบาทเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงท้าวเวสสุวรรณเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตมนุษย์ มุ่งบำเพ็ญเพียรเพื่อความหลุดพ้นและความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณี ส่วนหลักการบูชาและปฏิบัติทางศาสนา การบูชาท้าวเวสสุวรรณเกิดจากความศรัทธาและความเชื่อของผู้คน มนุษย์มองปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น จึงเกิดความหวังและการอ้อนวอนเพื่อความปลอดภัยและความมั่งคั่ง (พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท, 2550) นอกจากนี้ การบูชายังสัมพันธ์กับ หลักกรรมและการบำเพ็ญบารมี ซึ่งการทำความดีและเสียสละเป็นหนทางให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตอบแทนในรูปของความสุข ความเจริญ และความสงบภายในจิตใจ ส่วน พิธีกรรมของร่างทรงก็มีการผสมผสานระหว่างพิธีไหว้ครูและรับขันครู โดยอาศัยความเชื่อในพระรัตนตรัยควบคู่กับหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์บางประการ (พระเทียรวิทย์ อตฺตสนฺโต, 2548)

จากการศึกษาทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นว่าท้าวเวสสุวรรณมีความสำคัญทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ โดยบทบาทของท่านไม่ได้จำกัดเพียงการคุ้มครองหรือให้โชคลาภเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างศรัทธา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยอย่างลึกซึ้ง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน
3. เพื่อเสนอแนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานการวิจัย

1. บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะ ผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถาน มีอิทธิพลต่อรูปแบบการสร้างรูปเคารพขนาดใหญ่และการจัดวางบริเวณพุทธสถาน
2. บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะ โลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่ง มีผลต่อการสร้าง วัตถุมงคลขนาดเล็ก เช่น รูปหล่อเหรียญ และผ้ายันต์ เพื่อให้สะดวกต่อการพกพาและบูชา
3. การบูชาท้าวเวสสุวรรณสะท้อนถึง ความเชื่อและศรัทธา ของผู้คน รวมทั้งสะท้อนหลักกรรมและการบำเพ็ญบารมีในพิธีกรรมของร่างทรง

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เรื่อง แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) โดยดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อศึกษาคติความเชื่อ และรูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยมีกลุ่มประชากร ดังนี้ กลุ่มประชากร โดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

วิธีการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจัดหมวดหมู่ในการศึกษาให้เห็นขั้นตอนการจัดกระบวนการของแนวทางการสักการะบูชาเทพท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา

2. การสัมภาษณ์ แบบกลุ่มตามประเด็นที่ตั้งไว้

3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่สำคัญ ต่อเนื่องจากเพื่อศึกษาความเห็นในของแต่ละบุคคล ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยมีกลุ่มประชากร ดังนี้ กลุ่มประชากร โดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกเป็นกลุ่ม คือ (1) กลุ่มความเชื่อท้าวเวสสุวรรณ 2) กลุ่มพระสงฆ์/นักวิชาการ และ 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป ด้านกลุ่มที่ศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูล 45 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ ได้กำหนดหัวข้อไว้กว้าง ๆ เป็นการล่วงหน้าตามประเด็นการวิจัยเป็นคำถามปลายเปิด ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2) กล้องถ่ายรูปเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมของการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์

3) เครื่องมือบันทึกเสียงเพื่อใช้ในการเก็บเสียงสนทนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้งานวิจัยมีเนื้อหาสมบูรณ์ ทั้งนี้โดยมีจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) สัมภาษณ์เจาะจงตัวอย่างจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 45 รูป/คน

2) การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

(1) ดำเนินการโดยนำกระบวนการจากกรอบความคิดมาวิเคราะห์ เพื่อทำแผนการวิจัย

(2) ดำเนินการศึกษาวิจัย และตรวจสอบ แก้ไข ข้อบกพร่อง

(3) สัมภาษณ์ 1) กลุ่มความเชื่อท้าวเวสสุวรรณ 2) กลุ่มพระสงฆ์/นักวิชาการ และ 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป ด้านกลุ่มที่ศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูล 45 รูป/คน แบบเจาะลึกตามกรอบที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาและตรวจสอบความถูกต้อง ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกแยกประเด็นข้อมูลตามความเหมาะสม แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วรวบรวมข้อมูลแบบสังเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เขียนรายงาน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แล้วให้ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อตรวจก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความความถูกต้อง เชิงเนื้อหาภาษาโครงสร้างก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แล้วเขียนรายงานแบบพรรณนา และจัดทำรูปเล่มแล้วนำเสนอรายงานการวิจัย

การศึกษาภาคสนาม

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวทางการสักการะบูชาเทพท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยมีกลุ่มประชากรดังนี้ กลุ่มประชากรโดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่องการวิจัย “แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา”

2. ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากร

3. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนววทาง การสักการะบูชา ทัศนคติ และเพื่อเป็นแนวทางการสักการะบูชาเทพท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

4. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวทาง การสักการบูชา และเพื่อเป็นแนวทางการสักการะบูชาเทพท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมาทั้งนี้ เน้นการนำผลการวิจัยมาสนับสนุนสร้างองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา

5. วิเคราะห์แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อจะได้มีแนวทางสักการะบูชา เชื่อมโยงเกี่ยวกับคติความเชื่อในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ

6. สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับกลุ่มพระสงฆ์ คฤหัสถ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางการสักการะบูชาเทพท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา จะเป็นข้อมูลในทางวิชาการสืบไป

ผลการวิจัย

คติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา

ในปัจจุบันการยอมรับความเชื่อที่เป็นไปตามเหตุและผล และต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยตาเปล่า แต่หากกล่าวถึงความเชื่อเรื่องเทวดา คนจำนวนมาก ยังเห็นว่าเป็นเรื่องงมงาย และไร้แก่น สาร ว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงหรือไม่ แต่หากกราบไหว้บูชาไว้เป็นสิ่งระลึกทางใจก็คงยังเป็นทางออกของผู้ที่ สิ้นหวัง และหมดกำลังใจในตัวเอง การอ้อนวอน ขอพร ขอหลายสิ่งที่ตนต้องการที่ขัดต่อหลักการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการพึงตนเอง และพึงธรรมของพระพุทธเจ้าในการดำเนินชีวิต จึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ไม่ยาก แม้แต่ในสังคม เองภาพที่มักจะเห็นคือการนำผลไม้ พวงมาลัย ไปกราบขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประจำไม่ ขาดสาย หากแต่ในสังคมจะมีผู้คนอยู่สองฝั่ง คือฝั่งผู้ที่เชื่อมั่น จนฝักใฝ่ในการนับถือบูชาอย่าง ยิ่ง และอีกฝ่ายคือผู้ที่ไม่เชื่อถือ ไม่เคารพ และปฏิเสธถึงความมีอยู่จริงก็มาก ดังนั้นหากเราจะหาจุด ตรงกลางระหว่างความพอดี ที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่คนในสังคมก็จะเป็นสิ่งที่ดีไม่น้อยตามเหตุและ ผล เช่น การให้ความเคารพเทวดาในฐานะเหมือนผู้ใหญ่ ที่ให้ความเอ็นดูต่อผู้น้อย มนุษย์เองควรมี ความเมตตาอ่อนโยนต่อเทวดา พร้อมทั้งเราพึงกระทำกิจหน้าที่ของตนด้วยความเพียรพยายามทำ เต็มที่เต็มความสามารถไปตามเหตุผล ถ้ายังห่วงการช่วยเหลือของเทวดา ก็พึงวางจิตว่า ถ้าทำความดีของเราเพียงพอแล้ว และเทวดาที่ดีงามมีน้ำใจสุจริตมีอยู่ ก็ปล่อยให้เป็นเรื่องของเทพเจ้าเหล่านั้น ท่านจะพิจารณาตัดสินใจเองซึ่งเป็นอิสระและสมควรเป็นที่บูชาของเทวดาได้ ซึ่งเป็นความคิดในด้านดีก็จริง แต่จะเห็นว่าเป็นการที่ไม่เชื่อมั้นในตัวเอง ไม่เชื่อมันในการกระทำของตัวเอง เหมือนการดูถูกตัวเอง

ส่วนในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ก็ควรให้ปฏิบัติต่อไปแต่คงไว้ด้วยท่าทีที่เมตตาต่อกัน เพื่อสร้างฤทธิ์ และมงคลให้เกิดมีเป็นของตัวเราเอง นั่นคือ ความมานะบากบั่นเข้มแข็ง พร้อมทั้งหนักแน่นในเหตุผล ซึ่งเป็นแรงบันดาล ใจให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่ของตนเอง และหากกล่าวรวมถึงผู้นำทางจิตวิญญาณก็ควรที่จะตระหนักและระมัดระวังในการนำเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ไปใช้ในทางหาเลี้ยงชีพแสวงหาลาภ ซึ่งเป็นมิจฉาชีพ อีกทั้งยังควรนำพาผู้คนให้เป็นอิสระต่อเรื่องฤทธิ์และปาฏิหาริย์ และไม่ย้อนกลับไปหาอีก และผู้คนใน สังคมเองก็ควรที่จะพัฒนาตนเองเพื่อก้าวขึ้นไปสู่การเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยอิงหลักของชาวพุทธ ที่ว่า คนผู้ใดผู้หนึ่งจะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธก็ต่อเมื่อเขาก้าวพ้นจากขั้นอ้อนวอนหวังพึ่งเทพเจ้าเข้าสู่ ขั้นอยู่ร่วมกันด้วยไมตรี นั่นคือการไม่อ้อนวอนหวังพึ่งอำนาจบันดาลจากภายนอก และไม่เป็นไป เพื่อหมกมุ่นหลงใหล หรือไม่ลงมือทำอะไรนอกจากการรอคอยโชคชะตา การปฏิบัติตนของชาวพุทธที่ถูกต้องคือการ เดินหน้า และ ไม่หยุดพัฒนา กล่าวคือ ประการแรก คือ สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับแนวคิดความเชื่อเรื่อง อิทธิปาฏิหาริย์ของเทวดาได้ แต่ควรผ่อนลงให้เหลือเพียงใช้เป็นเครื่องเสริมกำลังใจในทางที่ดี แต่ไม่ใช่ เป็นสิ่งเหนี่ยวรั้ง หรือไปลดทอนความเพียรพยายามในการทำตาม

หน้าที่ของตนเป็นเด็ดขาดและ สิ่งสำคัญประการที่สองคือ ควรใช้ชีวิตร่วมกันด้วยเมตตาเกื้อกูลกันด้วยไมตรี แต่ควรผ่อนลงให้มากที่สุด แม้การทำเทวตาพลี บำรุงเทวดา คือทำบุญอุทิศให้เทวดา ความเชื่อเรื่องเทวดาเป็นสิ่งที่ยอมรับใน เหตุผลได้ แต่จุดมุ่งหมายก็เพื่อการเกื้อกูลอุปการะต่อเทวดาเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อการอ้อนวอน หรือบนบานสานกล่าว หรือขอให้สมหวังดังสิ่งที่ตนเองอยากได้ การตระหนักรู้ในข้อคิดสองประการนี้จะช่วย ให้เราได้เข้าสู่การเข้าใจในการเชื่อเรื่องเทวดา เพื่อเดินหน้าสู่ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้อง

ท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวกุเวร เป็นเทพองค์หนึ่งในจตุโลกบาล มีหน้าที่ดูแลทิศเหนือ ควบคุมดูแลยักษ์และภูติผีปีศาจทั้งหลาย ท่านเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ทรัพย์สมบัติ โชคลาภ และเป็นผู้คุ้มครองรักษาพุทธศาสนา มีความสำคัญมากในพระพุทธศาสนา เพราะปรากฏในพระสูตรหลายแห่ง เช่น อาฏานาฏิยสูตร ที่ท้าวเวสสุวรรณได้ทูลขอพระพุทธเจ้าให้สอนบทอาฏานาฏิยปริตร เพื่อคุ้มครอง คติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณที่มีความสำคัญของท้าวเวสุวรรณในสังคม และวัฒนธรรมไทยที่มีปรากฏอยู่ในพระราชพิธี ประเพณีต่าง ๆ รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมานั้น พระราชพิธี และประเพณีบางอย่าง มิได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน เช่น พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีอาพาธพินาศ และพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม อันอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ทั้งสภาพทางด้านเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลถึงแนวคิด ความเชื่อ และคติการนับถือท้าวเวสุวรรณ รวมถึงการปฏิบัติอันเกิดมาจากความเชื่อและคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ แต่ก็ยังมีการปฏิบัติอีกหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณ ที่ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน

รูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน

ในสังคมปัจจุบันการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณที่ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบันอยู่มิได้เลือนลางจางหายไปแต่ประการใด เพราะวิถีชีวิตของคนในสังคม ถ้าจะทำกิจการงานใดเป็นพิเศษ ก็จำต้องสังเวยบอกกล่าวให้เทพทราบและแสดงความภักดีต่อเทพ เพื่อความสุขสวัสดี หรือเพื่อให้เทพบันดาล ให้สำเร็จผลตามปรารถนา ท้าวเวสสุวรรณเป็นเทพที่มีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถบันดาลความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง ช่วยปัดเป่าอุปสรรคต่างๆ ปกป้องจากภัยอันตราย และเสริมสร้างโชคลาภให้แก่ผู้ที่เคารพนับถือ โดยเฉพาะผู้ที่ยึดมั่นในคุณงามความดี ท่านมีบริวารมาก มีทั้งยักษ์และครุฑคอยรับใช้สามารถสั่งการให้บริวารช่วยเหลือมนุษย์ได้ ความศักดิ์สิทธิ์ของท่านเป็นที่ประจักษ์มานาน มีผู้คนจำนวนมากที่ได้รับความช่วยเหลือจากการบูชาท่าน ผู้เชื่อเรื่องเทพตามคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีคุณธรรมดังนี้ ถ้าเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์ก็เป็นวิสุทธิเทพ ถ้าบำเพ็ญกุศลมากพียงพอจากโลกนี้ ตายแล้วก็จะเป็นอุปัตติเทพ ถ้าเป็นผู้ปกครองที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมก็เป็นสมมติเทพ ถ้ามีหิริโอตตัปปะในใจ ไม่ละเมิดศีล มีเทวธรรม และพรหมวิหารธรรม คน ๆ นั้น ก็เป็นมนุสสเทโวเทพในร่างมนุษย์ ตัวเป็นคน ใจเป็นเทพและ มีผู้เชื่อเทพในรูปแบบศาสนาผีและ สายมูเตลู

เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ที่สิ้นหวังในการดำเนินชีวิตด้วยสาเหตุใดก็ตาม ย่อมมองหาผู้ใดหรือสิ่งใดที่จะมาช่วยเหลือตนได้ ก็จะมองหาผีหรือเทวดามาช่วยเมื่อประสบความสำเร็จ ก็เชื่อมั่นในผี เทวดามาก เพราะปัจจุบันคนไทยนิยมบนบาน ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ เพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก หรือเรื่องใหญ่หรือบางคนนับถือ เพื่อให้ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่ไม่ดีออกจากชีวิต และยังนำมาปรับเปลี่ยน เพื่อที่จะนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามที่เชื่อในเรื่องนั้น ๆ ไปในทางที่ดีมากขึ้น และจะทำอย่างไรเพื่อให้ชีวิตที่ดีขึ้นไปอีก จึงต้องปรับเปลี่ยนชีวิตให้สอดคล้องกับที่ตัวเองตามที่ได้ยินได้ฟังและได้สัมผัสมา เพราะความเชื่อเรื่องเทพ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน

บทบาทสำคัญไม่น้อยไปกว่าท้าวสักกเทวราช หรือพระอินทร์ เพราะท่านเป็นเทพที่เป็นอริยบุคคลเป็นตัวอย่างให้เจริญรอยตามได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว การพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 2 ด้าน กล่าวคือ ควรพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ เมื่อปฏิบัติธรรมนั้นย่อมส่งผลถึงภาวะอันควรที่จะเป็นได้ในอนาคต เพราะได้สั่งสมคุณงามความดี และและสร้างคุณงามความดีเพื่อให้เกิดเป็นบารมีแก่ตนเอง โดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ พัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่างจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (พระอนันต์ อภินนฺโท, 2563: 147) เชื่อตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่มีกุศลความดีทำไว้ในระดับหนึ่งเมื่อตายไปแล้วจะสามารถเกิดเป็นหัวหน้าเทพในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชได้ ท้าวเวสุวรรณ เป็นตำแหน่งหนึ่งในชั้นจาตุมหาราชิกานั้นที่ไม่ผูกขาด ใครบุญถึงก็ได้ครองตำแหน่งนั้น เหมือนสวรรค์ชั้นอื่น ๆ ที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป และท้าวเวสุวรรณ มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่ว่าท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่ดูแล รักษา ปกป้องให้มนุษย์พ้นภัยได้และ ยังเป็นเจ้าแห่งขุมทรัพย์โชคลาภอีกด้วย และความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ท้าวเวสุวรรณจะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ก็ต่อเมื่อผู้นั้นมีความเชื่อความศรัทธาต่อท้าวเวสสุวรรณเมื่อมีความเชื่อความศรัทธาก็จะนำพาให้สักการะกราบไหว้ด้วยความเคารพนับถือผู้ที่ได้ศึกษาประวัติของท้าวเวสุวรรณแล้ว จะทราบว่ามีแนวทางการทำความดีของท่าน แล้วนำมาปฏิบัติตาม ก็จะเกิดผลดีแก่ตนเองได้ในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อความเลื่อมใส มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต ส่วนมากอยู่ที่การกระทำของบุคคลนั้น ๆ ถ้าทำดี ซื่อสัตย์ สุจริต ก็จะมีความก้าวหน้าในอาชีพ และหน้าที่การงาน แล้วยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ตามความเชื่อทั้งในเรื่องขจัดภูตผีปีศาจ ปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ เรื่องเกี่ยวกับการเงินทอง โชคลาภ ทรัพย์สิน และยังเป็นแรงบันดาลใจในการทำความดี ให้ปรารถนาไปเกิดในสุคติภูมิเฉกเช่น ท้าวเวสสุวรรณได้ คติการนับถือท้าวเวสุวรรณเป็นไปในลักษณะความเชื่อว่า จะอำนวยความสมบูรณ์มั่งคั่งในทรัพย์สมบัติ และโชคลาภ ตลอดจนความเจริญรุ่งเรือง ในการค้าขาย สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรม อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อนี้ คือ การสร้างรูปเคารพด้วยดินเผาเป็นรูปท้าวกุเวร หรือ รูปท้าวกุเวรในท่านั่งคู่กับคชลักษมี เทพีแห่งความสมบูรณ์และโชคลาภ ที่ปรากฏในภาคกลางสมัยทวารวดี และการพบรูปเคารพท้าวเวสุวรรณ ในท่านั่งที่มีรูปลักษณ์แสดงถึงฐานะ เทพแห่งความมั่งคั่ง ในนามเทพชัมภล มีทั้งที่สร้างจากสำริด และดินดิบในพื้นที่อันเป็นอาณาจักรศรีวิชัย อารยธรรมอินเดีย

ที่ส่งผ่านเข้ามาทางอาณาจักรเขมรโบราณ ทำให้พบคติการนับถือท้าวเวสุวรรณในรูปแบบของการนำท้าวเวสุวรรณและจตุโลกบาล มาเป็นเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา และพุทธสถาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

แนวทางการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมที่มีต่อแนวคิดความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณ จนกระทั่งเป็น ที่มาของสิ่งที่แสดงออกผ่านแต่ละด้านของสังคมแล้ว ให้ให้ทราบได้ถึงผลกระทบที่เป็นด้านบวกและ ด้านลบ ที่ย่อมส่งผลเป็นอิทธิพลด้านดีและด้านไม่ดี หากสังคมเองต้องการจรรโลงใจให้มีความเห็นที่ ถูกต้องเพื่อการรักษาสืบทอดหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องแล้ว ควรได้คำนึงถึงเหตุ ปัจจัยต่างๆให้ชัดเจนที่จะยอมรับความเชื่อที่เป็นไปตามเหตุและผล และต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยตาเปล่า แต่หากกล่าวถึงความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณ คนจำนวนมาก ยังเห็นว่าเป็นเรื่องงมงาย และไร้แก่น สาร ว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงหรือไม่ แต่หากกราบไหว้บูชาไว้เป็นสิ่งระลึกทางใจก็คงยังเป็นทางออกของผู้ที่ สิ้นหวัง และหมดกำลังใจในตัวเอง การอ้อนวอน ขอพร ขอหลายสิ่งที่ตนต้องการที่ขัดต่อหลักการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการพึงตนเอง และพึงธรรมของพระพุทธเจ้าในการดำเนินชีวิต จึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ไม่ยาก แม้แต่ในสังคมไทยที่นับถือท้าวเวสสุวรรณเองภาพที่มักจะเห็นคือการนำน้ำแดง ผลไม้ พวงมาลัยสีแดง ไปกราบขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประจำไม่ ขาดสาย หากแต่ในสังคมที่นับถือท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา จะมีผู้คนอยู่สองฝั่ง คือฝั่งผู้ที่เชื่อมั่น จนฝักใฝ่ในการนับถือบูชาอย่าง ยิ่ง และอีกฝ่ายคือผู้ที่ไม่เชื่อถือ ไม่เคารพ และปฏิเสธถึงความมีอยู่จริงก็มาก ดังนั้นหากเราจะหาจุดตรงกลางระหว่างความพอดี ที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่คนในสังคมก็จะเป็นสิ่งที่ดีไม่น้อย ตามเหตุและ ผล เช่น การให้ความเคารพเทวดาในฐานะเหมือนผู้ใหญ่ ที่ให้ความเอ็นดูต่อผู้น้อย มนุษย์เองควรมี ความเมตตาอ่อนโยนต่อเทวดา พร้อมทั้งเราพึงกระทำกิจหน้าที่ของตนด้วยความเพียรพยายามทำ เต็มที่เต็มความสามารถไปตามเหตุผล ถ้ายังห่วงการช่วยเหลือ ก็พึงวางจิตว่า ถ้าทำความ ดีของเราเพียงพอแล้ว และเทวดาที่ดีงามมีน้ำใจสุจริตมีอยู่ ก็ปล่อยให้เป็นเรื่องของเทพเจ้าเหล่านั้น ท่านจะพิจารณาตัดสินใจเอง ซึ่งเป็นอิสระและสมควรเป็นที่บูชาของเทวดาได้ ซึ่งเป็นความคิดในด้านดีก็จริง แต่จะเห็นว่าเป็นการที่ไม่เชื่อมั้นในตัวเอง ไม่เชื่อมันในการกระทำของตัวเอง เหมือนการดูถูกตัวเอง

ส่วนในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ก็ควรให้ปฏิบัติต่อไปแต่คงไว้ด้วยท่าทีที่เมตตาต่อกัน เพื่อสร้างฤทธิ์ และมงคลให้เกิดมีเป็นของตัวเราเอง นั่นคือ ความมานะบากบั่นเข้มแข็ง พร้อมทั้งหนักแน่นในเหตุผล ซึ่งเป็นแรงบันดาล ใจให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่ของตนเอง และหากกล่าวรวมถึงผู้นำทางจิตวิญญาณก็ควรที่จะตระหนักและระมัดระวังในการนำเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ไปใช้ในทางหาเลี้ยงชีพแสวงหาลาภ ซึ่งเป็นมิจฉาชีพ อีกทั้งยังควรนำพาผู้คนให้เป็นอิสระต่อเรื่องฤทธิ์และปาฏิหาริย์ และไม่ย้อนกลับไปหาอีก และผู้คนใน สังคมเองก็ควรที่จะพัฒนาตนเองเพื่อก้าวขึ้นไปสู่การเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง คือ ประการแรกคือ สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับแนวคิดความเชื่อเรื่อง อิทธิปาฏิหาริย์ของเทวดาได้ แต่ควรผ่อนลงให้เหลือเพียงใช้เป็นเครื่องเสริมกำลังใจในทางที่ดี

แต่ไม่ใช่ เป็นสิ่งเหนี่ยวรั้ง หรือไปลดทอนความเพียรพยายามในการทำตามหน้าที่ของตนเป็นเด็ดขาด และสิ่งสำคัญ ประการที่สองคือ ควรใช้ชีวิตร่วมกันด้วยเมตตาเกื้อกูลกันด้วยไมตรี แต่ควรผ่อนลงให้มากที่สุด แม้การทำเทวตาพลี บำรุงเทวดา คือทำบุญอุทิศให้เทวดา ความเชื่อเรื่องเทวดาเป็นสิ่งที่ยอมรับใน เหตุผลได้ แต่จุดมุ่งหมายก็เพื่อการเกื้อกูลอุปการะต่อเทวดาเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อการอ้อนวอน หรือบน บานสานกล่าว หรือขอให้สมหวังดังสิ่งที่ตนเองอยากได้ การตระหนักรู้ในข้อคิดสองประการนี้จะช่วย ให้เราได้เข้าสู่การเข้าใจในการเชื่อเรื่องเทวดาเพื่อเดินหน้าสู่ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่าเมื่อใดที่คนในสังคมเกิดความเข้าใจในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว ย่อมเข้าถึงความมั่นคงใน ศรัทธา คือไม่หวั่นไหวไปกับความเชื่อที่ไม่สมเหตุสมผล ไม่ต้องคอยหวังพึ่งสิ่งอื่นจากภายนอก ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทวฤทธิ์ใด ๆ สามารถดำรงตนเป็นชาวพุทธได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง ปัญหาที่จะ ตามมาจากศรัทธาที่คลาดเคลื่อนหรืองมงายก็จะกลายเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ด้วยเหตุและผล ทำให้คน ในสังคมโดยเฉพาะพื้นเพคนเองเป็นผู้ที่รักษาความเชื่อนี้ไว้ได้อย่างดี จะได้มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ ไม่ประมาทกับการเอื้อต่อมิจฉาชีพต่าง ๆ ที่จะเข้ามา ทั้งมิจฉาทิฐิที่จะแอบแฝงมาในสังคมแห่งศรัทธา และไม่ตกเป็นทาสของผู้ที่ใช้ความเชื่อนี้ในการชักจูงไปในทางที่ผิด เพราะมัวหวังเพลินหวังผลจาก ฤทธานุภาพและเทวดานุภาพดลบันดาล จนละเลยความถูกต้องดีงามตามหลักการบูชาเทวดาที่สมควร พระพุทธศาสนา ได้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความเชื่อในพระรัตนตรัย และความเชื่อกฎแห่งกรรม ศรัทธา คือ ความเชื่อ เป็นสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก ศรัทธาหรือความเชื่อจะเป็นแรงดลใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่าหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำทีไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม ศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัย ยึดเอาเป็นสรณะเพื่อเป็นเครื่องช่วยทำลายขจัดปัดเป่าทุกข์ภัย และกิเลสต่าง ๆ ในจิตใจให้หมดสิ้น ความเชื่อ หรือความเชื่อถือในทางธรรมหมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมันในสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสชาบซึ้งชื่นใจสนิทใจ เชื่อมั่นในความจริง สาเหตุที่ทำให้ประชาชนมีความเชื่อความศรัทธาเรื่องเทพในสังคมปัจจุบัน เพราะมนุษย์มีความเชื่อว่า เทพทรงไว้ซึ่งพลังอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถดลบันดาลให้เกิดผลดีผลร้ายแก่มนุษย์ได้ เพราะเกิดความหวาดกลัวต่อความทุกข์ยาก ข้าวของมีราคาแพง หากินลำบาก ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ โรคภัยไข้เจ็บ รวมถึงปัญหาต่าง ๆ และการไม่รู้จักความจริงแห่งชีวิต จึงอยากหาที่พึ่งทางจิตใจแล้วได้ไปกราบไหว้ ขอพร เมื่อคำที่ขอได้ดั่งที่สมหวังแล้ว ก็ถือว่าประสบผลสำเร็จดั่งใจที่ขอไว้ จึงเกิดความสุขความสำเร็จในชีวิต แล้วจึงหันมาศรัทธาเหล่าทวยเทพทั้งหลาย ดังนั้น ผู้ประสงค์ให้เกิดผลดี จึงต้องทำการบวงสรวงบูชาด้วยพลีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เทพเกิดความพึงพอใจ ประทานพรให้ตามที่ต้องการ เมื่อประชาชนได้ตามปรารถนา จึงทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาในทวยเทพปัจจุบันนี้ อีกอย่างหนึ่ง คนไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้มีความเชื่อเกี่ยวกับหลักคำสอน และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงคิดว่าน่าจะมีความเลื่อมใสในเรื่องเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ในขณะที่สังคมปัจจุบันมีการดู

สื่อออนไลน์มาก และมีการเผยแผ่เกี่ยวกับเรื่องเทพ โดยทางสื่อได้นำเสนอออกมาหลายรูปแบบ ทำให้มีการเข้าถึงได้มากขึ้น และมีการศึกษาได้หลายช่องทางตามความสนใจ

อภิปายผล

คติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณในจังหวัดนครราชสีมา ท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวกุเวร เป็นเทพองค์หนึ่งในจตุโลกบาล มีหน้าที่ดูแลทิศเหนือ ควบคุมดูแลยักษ์และภูติผีปีศาจทั้งหลาย ท่านเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ทรัพย์สมบัติ โชคลาภ และเป็นผู้คุ้มครองรักษาพุทธศาสนา มีความสำคัญมากในพระพุทธศาสนา เพราะปรากฏในพระสูตรหลายแห่ง เช่น อาฏานาฏิยสูตร ที่ท้าวเวสสุวรรณได้ทูลขอพระพุทธเจ้าให้สอนบทอาฏานาฏิยปริตร เพื่อคุ้มครอง คติความเชื่อการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณที่มีความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณในสังคม และวัฒนธรรมไทยที่มีปรากฏอยู่ในพระราชพิธี ประเพณีต่าง ๆ รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมานั้น พระราชพิธี และประเพณีบางอย่าง มิได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน เช่น พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ พระราชพิธีอาพาธพินาศ และพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม อันอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ทั้งสภาพทางด้านเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลถึงแนวคิด ความเชื่อ และคติการนับถือท้าวเวสุวรรณ รวมถึงการปฏิบัติอันเกิดมาจากความเชื่อ และคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณ แต่ก็ยังมีการปฏิบัติอีกหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของท้าวเวสสุวรรณ ที่ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน ที่สอดคล้องกับ (พรชัย ศรีวิไลกุล, 2565: 66) ศึกษาการใช้ปาฏิหาริย์ 3 ในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมไทยได้ ศึกษาการใช้ปาฏิหาริย์ 3 ในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมไทยพุทธศาสนาสอนมิให้งมงายในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์แต่เน้นการ ประพฤติปฏิบัติจะได้เข้าใจรู้แจ้งเห็นจริง และพึ่งพาตนเองได้ ทฤษฎีแห่งความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อด้วยเหตุผล ไม่ให้เชื่อในสิ่งที่งมงาย ที่พิสูจน์ไม่ได้ และพระองค์เองไม่เคยบังคับใครให้มาเป็นสาวกและสอดคล้องกับ (พรศิริ ธนะสังข์, 2567: 1) ได้ศึกษาเรื่องศรัทธาและการบูชาพระธาตุ 9 จอม ของชาวพุทธในจังหวัดเชียงราย ความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ปัญหาความทุกข์ด้วยตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแบบอเทวนิยมก็ตาม แต่โดยรวมผู้วิจัยยังเห็นว่าการบูชาดังกล่าวยังเป็นการบูชาโดยมีสัมมาทิฏฐิ (มีความเห็นชอบ) เป็นที่ตั้งแม้วิธีการจะมีการปฏิบัติแบบผสมผสานกันบ้างแต่ก็ยังอยู่ในข่ายของ “ศรัทธาญาณสัมปยุต” จึงเป็นการบูชาที่เกิดจากศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

นอกจากให้นับถือด้วยความสมัครใจโดยอาศัยความคิดไตร่ตรองตามเหตุผลในข้อความที่ทรงแสดงเมื่อเลื่อมใสศรัทธาแล้วจึงสมัคร เข้ายอมรับนับถือ เพราะพุทธศาสนายึดถือเหตุผลเป็นที่ตั้งพุทธศาสนาสอนให้รู้ก่อนแล้วจึงเชื่อจะเชื่อหรือไม่ก็ไม่บังคับแต่การที่มีศรัทธามากเกินไปโดยไม่ใช้สติปัญญาพิจารณาจะ ลุ่มหลงเชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล พระพุทธศาสนาจึงได้เน้น หลักธรรมสำหรับมนุษย์ เพื่อให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลายด้วยความไม่ประมาท ไม่ประพฤติในทางเสื่อม เสีย (อกุศล) และมุ่งบำเพ็ญบุญกิริยาอันจะเป็นเหตุให้เกิดในภพ

ภูมิที่ดี (สุคติภูมิ) ส่วนผู้ที่บำเพ็ญบุญ กิริยาจนถึงความสิ้นอาสวะกิเลสแล้วย่อมไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุ ภาวะเช่นนี้ ยังเป็นปุถุชนก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ คือ อบายภูมิ มนุษยภูมิ และเทวภูมิ ตามอำนาจแห่งผลกรรมที่ตนได้ทำไว้

รูปแบบการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณของสังคมไทยในปัจจุบัน ในสังคมปัจจุบันการสักการะบูชาท้าวเวสสุวรรณที่ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบันอยู่มิได้เลือนลางจางหายไปแต่ประการใด เพราะวิถีชีวิตของคนในสังคม ถ้าจะทำกิจการงานใดเป็นพิเศษ ก็จำต้องสังเวยบอกกล่าวให้เทพทราบและแสดงความภักดีต่อเทพ เพื่อความสุขสวัสดี หรือเพื่อให้เทพบันดาล ให้สำเร็จผลตามปรารถนา สามารถบันดาลความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง ช่วยปัดเป่าอุปสรรคต่างๆ ปกป้องจากภัยอันตราย และเสริมสร้างโชคลาภให้แก่ผู้ที่เคารพนับถือ (กิติยวดี ชาญประโคน, 2560: 27) โดยเฉพาะผู้ที่ยึดมั่นในคุณงามความดี ท่านมีบริวารมาก มีทั้งยักษ์และครุฑคอยรับใช้ สามารถสั่งการให้บริวารช่วยเหลือมนุษย์ได้ ความศักดิ์สิทธิ์ของท่านเป็นที่ประจักษ์มานาน มีผู้คนจำนวนมากที่ได้รับความช่วยเหลือจากการบูชาท่าน ผู้เชื่อเรื่องเทพตามคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีคุณธรรมดังนี้ ถ้าเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์ก็เป็นวิสุทธิเทพ ถ้าบำเพ็ญกุศลมากพียงพอจากโลกนี้ ตายแล้วก็จะเป็นอุปัตติเทพ ถ้าเป็นผู้ปกครองที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมก็เป็นสมมติเทพ ถ้ามีหิริโอตตัปปะในใจ ไม่ละเมิดศีล มีเทวธรรม และพรหมวิหารธรรมคน ๆ นั้น ก็เป็นมนุสสเทโว เทพในร่างมนุษย์ ตัวเป็นคน ใจเป็นเทพ และมีผู้เชื่อเทพในรูปแบบศาสนาผี และสายมูเตลู

เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ที่สิ้นหวังในการดำเนินชีวิตด้วยสาเหตุใดก็ตาม ย่อมมองหาผู้ใดหรือสิ่งใดที่จะมาช่วยเหลือตนได้ ก็จะมองหาผีหรือเทวดามาช่วยเมื่อประสบความสำเร็จ ก็เชื่อมั่นในผี เทวดามาก เพราะปัจจุบันคนไทยนิยมบนบาน ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ เพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก หรือเรื่องใหญ่ หรือบางคนนับถือ เพื่อให้ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่ไม่ดีออกจากชีวิต และยังนำมาปรับเปลี่ยน เพื่อที่จะนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามที่เชื่อในเรื่องนั้น ๆ ไปในทางที่ดีมากขึ้นและจะทำอย่างไรเพื่อให้ชีวิตที่ดีขึ้นไปอีก จึงต้องปรับเปลี่ยนชีวิตให้สอดคล้องกับที่ตัวเองตามที่ได้ยินได้ฟังและได้สัมผัสมา เพราะความเชื่อเรื่องเทพ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน

สรุป

แนวทางการสักการบูชาท้าวเวสสุวรรณตามทัศนะของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มพระสงฆ์ นักวิชาการ และประชาชน เพื่อวิเคราะห์คติความเชื่อ รูปแบบการปฏิบัติ และเสนอแนวทางที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า รากฐานความเชื่อในการบูชาท้าวเวสสุวรรณเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นถิ่นเรื่องเทวดาและศาสนาผี เข้ากับบทบาทของท่านในคติพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากความต้องการที่พึ่งทางใจในสภาวะที่ชีวิตเผชิญกับความทุกข์ยากและความไม่แน่นอน ทำให้ผู้คนนับถือท่าน

ในฐานะเทพผู้ปกป้องคุ้มครองและเทพแห่งความมั่งคั่ง ในปัจจุบัน รูปแบบการสักการะส่วนใหญ่แสดงออกผ่านอามิสบูชา ซึ่งเน้นพิธีกรรม การถวายเครื่องสักการะ และการบนบานศาลกล่าวเพื่อหวังผลประโยชน์เฉพาะหน้า ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากสื่อสมัยใหม่ และอาจนำไปสู่ความเชื่อที่งมงาย ขัดแย้งกับหลักการพึ่งตนเองและกฎแห่งกรรมของพระพุทธศาสนาดังนั้น งานวิจัยจึงได้เสนอแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องโดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนมุมมองจากการบูชาเพื่อร้องขอ ไปสู่การบูชาด้วย ปฏิบัติบูชา คือการมองท้าวเวสสุวรรณในฐานะ บุคคลาธิษฐาน หรือต้นแบบของผู้ทรงคุณธรรม แล้วน้อมนำคุณธรรมของท่านมาปฏิบัติด้วยตนเองตามหลัก ไตรสิกขา ได้แก่ การมีศีลธรรมสุจริต (ศีล) การมีจิตใจตั้งมั่นในการประกอบสัมมาอาชีวะ (สมาธิ) และการใช้ปัญญาทำความเข้าใจว่าความสำเร็จเกิดจากการสร้างเหตุปัจจัยที่ถูกต้อง (ปัญญา) ซึ่งแนวทางนี้จะนำไปสู่ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน พร้อมทั้งธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมความเชื่อนี้ให้สอดคล้องกับแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาต่อไป

แผลภาพที่ 2 แสดงถึงรูปแบบการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่งานวิจัยนี้เข้าไปศึกษา โดยมีลักษณะเป็น อามิสบูชา และถูกวิเคราะห์ผ่านกรอบคิดทางพระพุทธศาสนาผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย คือ องค์ความรู้และ แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมุมมองไปสู่ ปฏิบัติบูชา ตามหลักไตรสิกขาเป็นนำแนวทางที่ถูกต้องไปปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ความศรัทธาในท้าวเวสสุวรรณไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่เกิดจากการ อิทธิพลทางศาสนา (พุทธและพราหมณ์) โดยมี สภาวะทางสังคม (ความทุกข์ยาก ความไม่แน่นอน) เป็นตัวกระตุ้น ทำให้ผู้คนแสวงหา ที่พึ่งทางใจรูปแบบการสักการะในปัจจุบัน การปฏิบัติส่วนใหญ่ในปัจจุบันมุ่งเน้นที่ อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ มีลักษณะเป็นการ ร้องขอ บนบาน และแลกเปลี่ยน (ถ้าท่านให้ เราจะถวายสิ่งนี้) ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่มุ่งหวังผลประโยชน์

เฉพาะหน้า และอาจนำไปสู่ความเชื่อที่ขาดการพิจารณาด้วยเหตุผลหรือความงมงายได้ จะเห็นได้ว่า มีผู้ศรัทธาในท้าวเวสุวรรณไปกราบไหว้ขอพรองค์ท้าวเวสสุวรรณที่ถูกสร้างขึ้นไว้ในวัด และสถานที่ต่าง ๆ แพร่หลายอยู่ในปัจจุบันนี้ บางวัดบางสถานที่หนาแน่นไปด้วยผู้คนเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ท้าวเวสุวรรณอาจได้รับความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปประชาชนอาจมีวัตถุทางความเชื่อประเภทอื่นที่สามารถ “ขอได้ไหว้รับ” เหมือนกันเข้ามาแทนที่ท้าวเวสสุวรรณได้ ปรากฏการณ์ศรัทธาของประชาชนที่มีต่อท้าวเวสสุวรรณจึงถือว่า เป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย หัวใจสำคัญของงานวิจัย คือ การเสนอให้เกิด การปรับมุมมอง จากการบูชาเพื่อร้องขอ ไปสู่ ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติ โดยมีหลักการคือ มองท้าวเวสสุวรรณเป็น บุคคลาธิษฐาน คือมองท่านเป็นต้นแบบของผู้มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นผู้พิทักษ์ความดีงาม น้อมนำคุณธรรมมาปฏิบัติ นำคุณธรรมของท่านมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองผ่านหลัก ไตรสิกขา คือศีล ยึดมั่นในความสุจริต มีสัมมาอาชีวะ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สมาธิ มีจิตใจที่ตั้งมั่นในการทำความดี มีความเพียรพยายาม ปัญญา เข้าใจกฎแห่งกรรมว่าผลเกิดจากเหตุ และพึ่งพาการกระทำของตนเองเป็นหลัก เมื่อนำแนวทางที่ถูกต้องไปปฏิบัติ จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีงามทั้งต่อตนเองและสังคม คือการมี ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งเป็นศรัทธาที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปกับความงมงาย และนำไปสู่การพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

1. ควรเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือสำนักงานพระพุทธศาสนา จัดทำองค์ความรู้หรือหลักสูตรที่ให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรอบพุทธศาสนา

2. สามารถนำผลวิจัยไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจในวัดหรือชุมชน เพื่อปรับทัศนคติของผู้คนให้มุ่งสู่ปฏิบัติบูชามากขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่ พิสูจน์ได้ยาก ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทวดาไขว่เขวและถูกนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น เกิด ร่างทรงขึ้นมาเป็นจำนวนมากโดยอ้างเป็นเทวดา นำเรื่องราวเกี่ยวกับเทวดาไปสร้างช่องทางทำมาหา กินที่ผิดศีลธรรม เป็นต้น สังคมไทยจึงควรที่จะมีการจัดระเบียบเรื่องที่เกี่ยวกับเทวดาอย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้หนักไปในทางงมงายและให้เกิดการบูชาตามทิศทางที่ควรเป็น คือ การบูชาในคุณงามความดี และแนวทางปฏิบัติอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อท้าวเวสสุวรรณระหว่างภูมิภาคต่างๆ หรือการศึกษาผลกระทบของความเชื่อนี้ต่อเศรษฐกิจชุมชนในระยะยาว

2. ควรศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาและความเชื่อในจังหวัดจากคัมภีร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนามหายาน

3. ควรการวิเคราะห์ผลกระทบการบูชาเทวดาในจังหวัดที่มีต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กิติยวดี ชาญประโคน. (2560).ท้าวเวสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทย". *วารสารรามคำแหงฉบับมนุษยศาสตร์.* ปีที่ 36 ฉบับที่2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560.

เดือน คำดี. (2541). *ศาสนศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปริวัตร ศิระเกียรติสกุล. (2559). *ท้าวเวสุวรรณ: บทบาทด้านการสั่งสอนในการปริวัตรทางจิตวิญญาณมนุษย์.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พรชัย ศรีวิไลกุล.(2565). *ศึกษาการใช้ปาฏิหาริย์ 3 ในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมไทย.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรศิริ ธนะสังข์. (2567). *ศรัทธาและการบูชาพระธาตุ 9 จอม ของชาวพุทธในจังหวัดเชียง.วารสาร มจร.หริภุญชัยปริทรรศน.* รายปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2567.

พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทฺโธและคณะ. (2565). เวสสุวรรณมหาเทพผู้มั่งคั่งผู้พิทักษ์พุทธศาสนา. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์.* ปีที่ 9 ฉบับที่ 2: (กรกฎาคม–ธันวาคม 2565.

พระเทียรวิทย์ อตฺตสนฺโต (โอชาวัฒน์). (2548). *การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระยศวัจน์ จิตฺตปาโล (วิริยเลิศ). (2566). *การศึกษาเปรียบเทียบสาระสาคัญของมงคลระหว่าง มงคลสูตรกับมหามังคลชาดก.* ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอนันต์ อภินนฺโท. (2563). การปฏิบัติตามหลักวัตตบท 7 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. *วารสารวิชาการ มจรบุรีรัมย์.*147 ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (2563). กรกฎาคม–ธันวาคม.

มณี พะยอมยงค์.(2554). *วัฒนธรรมล้านนาไทย.* กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พุทธศักราช 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2.* กรุงเทพมหานคร: บริษัทนามีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

สุวรรณ สุวรรณวโช. (2529). *พื้นฐานความเชื่อของสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

อธิราชย์ นันขันตีดุ. (2558). *การนับถือผีของชาวไทยย้อ: ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Approach of Enhncement on Sima's Value Recognition for Sangha Performance Based on Vinaya's Discipline

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรมตามหลักพระวินัย

Phrakhruathonsunthonkit Tamajitto Ruangkham[1*], & Viroj Koomkrong[2]

พระครูอาทรสุนทรกิจ ทมจิตฺโต เรืองขำ[1*], & วิโรจน์ คุ้มครอง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrakhruathonsunthonkit Tamajitto Ruangkham*
พระครูอาทรสุนทรกิจ ทมจิตฺโต เรืองขำ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: phratorn@gmail.com

2. Viroj Koomkrong
วิโรจน์ คุ้มครอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: koom-krong9@hotmail.com

คำสำคัญ:
สีมา, สังฆกรรม, พระวินัย, แนวทางส่งเสริม, พุทธศาสนา

Keywords:
Sīma, Sangha, Vinaya, Enhancement Approach, Buddhism

Article history:
Received: 08/08/2025
Revised: 10/09/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 08/01/2026

How to Cite:
Ruangkham, P. &. Koomkrong, V. (2026). The Approach of Enhncement on Sima's Value Recognition for Sangha Performance Based on Vinaya's Discipline. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*)*, 419-432.

ABSTRACT

This research aims to achieve three objectives: (1) to study the historical development and significance of Sīmā in Theravāda Buddhist scriptures, (2) to examine the principles of Saṅghakamma in accordance with the Buddhist Vinaya, and (3) to propose guidelines for promoting awareness of the value of Sīmā in relation to Saṅghakamma based on Vinaya principles. This study employs a qualitative research methodology using documentary analysis. The primary sources include the Pāli Canon (Tipiṭaka), its commentaries (Aṭṭhakathā), sub-commentaries (Ṭīkā), the Visuddhimagga, and relevant academic literature. Data were systematically collected, categorized, analyzed, and synthesized using descriptive and analytical methods.

The findings reveal that Sīmā in Theravāda Buddhism has evolved from early communal assemblies of itinerant ascetics (paribbājaka) to its formal establishment by the Buddha as a legally recognized boundary for the performance of Saṅghakamma. The Vinaya prescribes eight types of boundary markers (nimitta), such as mountains, anthills, roads, and rivers. Sīmā is classified into two main types: Baddha-sīmā (fixed boundary) and Abaddha-sīmā (non-fixed boundary). Moreover, Sīmā is intrinsically connected with the Uposatha hall and the monastery as essential spaces for communal monastic activities. Regarding Saṅghakamma, the study identifies four types as stipulated in the Vinaya: Apalokanakamma, Ñattikamma, Ñattidutiyakamma, and Ñatticatutthakamma, each with distinct procedural requirements. Major monastic acts, including ordination (upasampadā), invitation (pavāraṇā), robe-offering (kaṭhina), and the recitation of the Pātimokkha, must be conducted within a valid Sīmā to ensure legitimacy according to the

Buddha's authorization. Furthermore, the research proposes five key approaches to enhancing awareness of the value of Sīmā: fostering communal harmony and respect for seniority, ensuring Vinaya correctness in monastic procedures, upholding the Buddha's disciplinary legislation, aligning Saṅghakamma with appropriate procedural forms, and strengthening the sustainability of Buddhism. These insights culminate in the development of the "SS–UDRCL Model," a new body of knowledge that can be applied to monastery management, Sīmā development, and the sustainable cultivation of awareness regarding the significance of Sīmā in Theravāda Buddhism.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของสีมาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาหลักสังฆกรรมตามหลักพระวินัย และ (3) เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรมตามหลักพระวินัย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก แหล่งข้อมูลประกอบด้วยพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์วิสุทธิมรรค และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือก จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า สีมาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการมาตั้งแต่รูปแบบการประชุมของคณะปริพาชก จนกระทั่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสีมาให้เป็นเขตแดนสำหรับประกอบสังฆกรรมอย่างเป็นทางการ โดยมีการกำหนดนิมิตสีมา 8 ประเภท ได้แก่ ภูเขา จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ เป็นต้น และจำแนกสีมาออกเป็น 2 ประเภท คือ พัทธสีมา และอพัทธสีมา ทั้งนี้ สีมามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอุโบสถและวัดในฐานะพื้นที่สำคัญสำหรับการประกอบกิจของสงฆ์ ในด้านหลักสังฆกรรม พบว่า การสังฆกรรมตามพระวินัยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม ซึ่งมีขั้นตอนและเงื่อนไขแตกต่างกัน การประกอบสังฆกรรมที่สำคัญ เช่น การอุปสมบท การปวารณา การกรานกฐิน และการสวดปาติโมกข์ จำเป็นต้องกระทำภายในเขตสีมาเพื่อให้ถูกต้องตามพระวินัย นอกจากนี้ งานวิจัยยังนำเสนอแนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรม 5 ประการ ได้แก่ การตระหนักถึงบทบาทของสีมาในการสร้างความพร้อมเพรียงของสงฆ์ การรักษาความถูกต้องตามพระวินัย การเคารพต่อพระพุทธบัญญัติ การใช้สีมาให้สอดคล้องกับประเภทของสังฆกรรม และการธำรงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ผลการสังเคราะห์นำไปสู่การพัฒนาโมเดล "SS–UDRCL Model" ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการวัด การพัฒนาพื้นที่สีมา และการสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของสีมาอย่างยั่งยืน

บทนำ

จิตสาธารณะมิใช่เพียงการประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือการมีความรู้เรื่องคุณธรรม แต่คือความรับผิดชอบต่อสังคมที่เริ่มจากตนเอง แม้ว่าบุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนหรือศึกษาคุณธรรมมาอย่างดี หากจิตใจไม่ยอมรับ การปลูกฝังจิตสาธารณะก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ พุทธภาษิตได้สอนให้เห็นชัดว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้นทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป” (ธัมมสังคณี, ขุททกนิกาย) คำสอนนี้ชี้ให้เห็นว่า ทุกการคิด พูด และกระทำของบุคคลล้วนเกิดจากจิตใจ หากจิตใจดี การกระทำและคำพูดย่อมสะท้อนความดีนั้นออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ (Dhammika, 1992; Cholvijarn, 2009) ดังนั้น การพัฒนาจิตสาธารณะจึงต้องเริ่มจาก “ใจเป็นใหญ่” ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม (Narada, 2006) ในมิติของพระพุทธศาสนา จิตสาธารณะสะท้อนถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง ดังพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระสาวกตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก... จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน” (อังคุตตรนิกาย มัชฌิมปฏิปทา) พุทธดำรัสนี้ถือเป็นปฐมโอวาทของพระอรหันต์ชุดแรก ก่อนออกไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม แสดงถึงแนวคิดเรื่องจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง (Wijeyaratne, 2014; Keown, 2013) การพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้แก่

1. พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเอื้ออาทรและความรับผิดชอบต่อสังคม (Gethin, 1998)

2. สังคหวัตถุ 4 การให้ การรับ การร่วมมือ และการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติในการสร้างจิตสาธารณะ (Phra Dhammakosajarn, 2012)

3. มงคลสูตร ข้อที่ 17 การสงเคราะห์ญาติ เป็นมงคลสูงสุด ซึ่งเป็นพื้นฐานของบุคคลผู้มีจิตสาธารณะ (Rahula, 1978)

หลักธรรมเหล่านี้สะท้อนหัวใจของบุคคลที่มี จิตแห่งคุณธรรม มุ่งสู่ความถูกต้อง ดีงาม และความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อสร้างสังคมที่ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน (Luce, 1988; Keown, 2005) ด้วยเหตุนี้ การศึกษารูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาจิตสาธารณะ (Putnam, 2000; Phan, 2011) การศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตสาธารณะ และการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างความสุขและความเจริญให้แก่สังคมและประเทศชาติ (Cholvijarn, 2009; Wijeyaratne, 2014) จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาจิตสาธารณะในมิติของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงเรื่องการเรียนรู้หรือท่องจำหลักธรรม แต่คือการปลูกฝังใจให้พร้อมทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ความดีที่เกิดขึ้นจากใจนี้จะสะท้อน

ผ่านการพูด การกระทำ และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรม เป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่เข้มแข็งและสงบสุขอย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีสีมาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สีมา เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะหมายถึง เขตแดนที่กำหนดโดยพระพุทธองค์เพื่อประกอบสังฆกรรมอย่างเป็นทางการและถูกต้องตามพระวินัย (พระวินัยปิฎก, มหาวรรค, เล่ม 2) การกำหนดสีมาไม่ใช่เพียงการตีเส้นเขตแดนทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างกรอบทางศีลธรรมและจิตวิญญาณให้กับคณะสงฆ์ ซึ่งสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับกิจกรรมทางศาสนา การกำหนดสีมาสอดคล้องกับหลักพระวินัยและธรรมเนียมปฏิบัติของคณะสงฆ์ ในพระไตรปิฎกกล่าวถึง นิมิตสีมา 8 ประเภท ได้แก่ ภูเขา จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ ต้นไม้ใหญ่ ร่องน้ำ ทางน้ำไหล และที่ราบ เป็นต้น การใช้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นนิมิตสีมาแสดงถึงความใส่ใจต่อบริบทของสถานที่ และทำให้พื้นที่นั้นมีความเหมาะสมแก่การประกอบสังฆกรรม (พระวินัยปิฎก, มหาวรรค, ภาค 2) สีมายังแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก คือ พัทธสีมา ซึ่งหมายถึงสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยและเหมาะสมต่อการประกอบพิธีกรรม และ อพัทธสีมา ซึ่งหมายถึงสีมาที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมต่อการประกอบกิจกรรมทางสงฆ์ (พระวินัยปิฎก, ปาฏิสมังคี, เล่ม 1) การจำแนกนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความถูกต้องทางพิธีกรรมและการรักษามาตรฐานของคณะสงฆ์ แนวคิดเรื่องสีมาสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ทางศาสนาไม่ได้เป็นเพียงเขตทางกายภาพ แต่ยังเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางจิตวิญญาณ สีมาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่รวมของสังฆกรรม และสร้างความเป็นระเบียบในชีวิตสงฆ์ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการที่เห็นว่า การกำหนดสีมาช่วยสร้าง ความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับธรรมชาติและพุทธศาสนา (Gombrich, 1988) ดังนั้น การทำความเข้าใจทฤษฎีสีมาในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่ใช่เพียงการศึกษาเรื่องขอบเขตทางพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เราเห็นถึง ปรัชญาเชิงพื้นที่และความสำคัญของความศักดิ์สิทธิ์ในการปฏิบัติศาสนา ซึ่งเป็นแก่นสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทยังคงรักษาแบบแผนและระเบียบวินัยของสงฆ์มาอย่างต่อเนื่อง

สังฆกรรมตามพระวินัยกระบวนการและความสำคัญในชีวิตสงฆ์

การสังฆกรรมถือเป็นกระบวนการสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่สงฆ์ใช้ในการปฏิบัติตามพระวินัยอย่างถูกต้องและเป็นระบบ เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ของสงฆ์เกิดความชอบธรรมทางศีลธรรมและเป็นที่ยอมรับของสงฆ์หมู่ การประกอบสังฆกรรมนั้นมีหลายประเภท และแต่ละประเภทมีความสำคัญแตกต่างกันตามลำดับขั้นของกิจกรรมทางศาสนา

ประเภทแรกคือ อปโลกนกรรม ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อชี้แจงหรือปรึกษากันในหมู่สงฆ์ โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับข้อวินัยหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์ การประชุมในรูปแบบนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้สงฆ์ทุกองค์มีความเข้าใจตรงกันก่อนจะเข้าสู่การตัดสินใจหรือการประกอบกิจกรรมจริง

ประเภทที่สองคือ ญัตติกรรม ซึ่งเป็นการเสนอเรื่องหรือกิจกรรมทางศาสนาต่อสงฆ์หมู่ เช่น การอุปสมบท หรือการปวารณา การกรานกฐิน หรือการกำหนดพิธีสำคัญต่าง ๆ การเสนอญัตตินี้เป็นขั้นตอนแรกของการขอความเห็นชอบจากสงฆ์ เพื่อให้กิจกรรมนั้นมีความถูกต้องตามพระวินัย

ต่อมาคือ ญัตติทุติยกรรม หรือการเสนอเรื่องครั้งที่สอง ขั้นตอนนี้มักเกิดขึ้นเมื่อสงฆ์หมู่ยังมีข้อสงสัยหรือต้องการพิจารณาเพิ่มเติม การเสนอซ้ำช่วยให้มั่นใจได้ว่าการกระทำต่าง ๆ จะไม่ขัดต่อพระวินัย และให้โอกาสสงฆ์ทุกองค์ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สุดท้ายคือ ญัตติจตุตถกรรม หรือการเสนอครั้งที่สี่ ซึ่งถือเป็นการยืนยันขั้นสุดท้ายของการพิจารณาเรื่องที่ผ่านขั้นตอนนี้ถือว่ามีความชอบธรรมและสามารถดำเนินการได้โดยสงฆ์หมู่

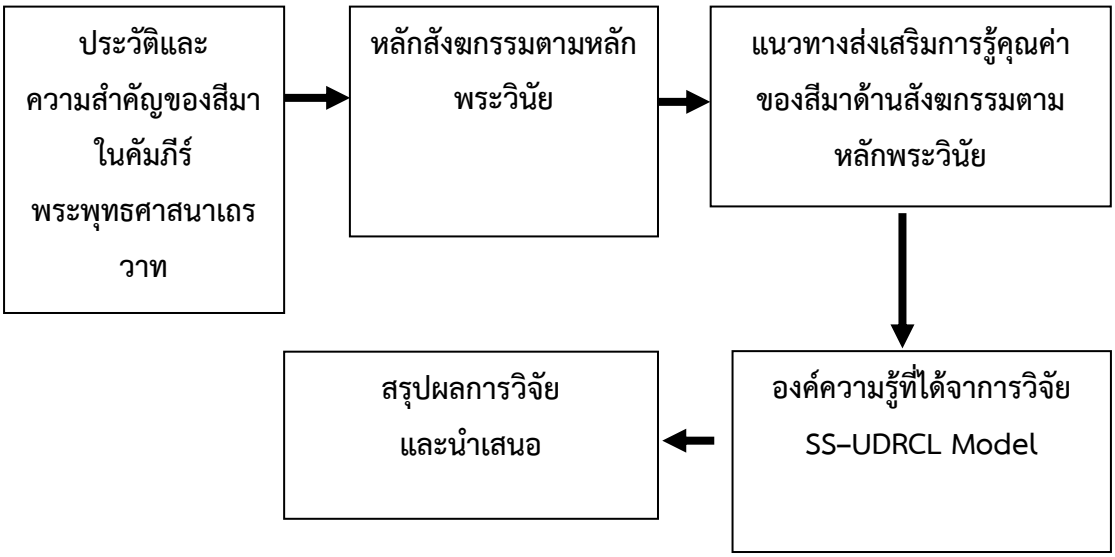
การสังฆกรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสงฆ์ เช่น การอุปสมบท ซึ่งเป็นพิธีสำคัญในการรับผู้บวชเข้าสู่เพศสมณะ การปวารณา การถวายตัวเพื่อความดีและปฏิบัติธรรม การกรานกฐิน ซึ่งเป็นพิธีถวายผ้ากฐินหลังออกพรรษา และ การสวดปาติโมกข์ เพื่อรักษาศีลและวินัยของสงฆ์ทั้งหมด ทั้งนี้ การสังฆกรรมทุกประเภทจะต้องกระทำ ภายในเขตสีมา ซึ่งเป็นเขตที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบพิธีทางศาสนาเพื่อความถูกต้องตามพระวินัย จากข้อมูลเชิงทฤษฎี สังฆกรรมเป็นตัวอย่างของ วินัยในพระพุทธศาสนาที่เน้นการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีระเบียบ มีขั้นตอน และเคารพกฎเกณฑ์ เพื่อให้กิจกรรมทางศาสนามีความชอบธรรมและสงฆ์หมู่สามารถรักษาเอกภาพและความบริสุทธิ์ทางจิตใจ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554) ดังนั้น สังฆกรรมไม่เพียงแต่เป็นพิธีทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงหลักการของ ความร่วมมือ การปรึกษาหารือ และการเคารพกฎระเบียบ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตสงฆ์และการดำรงวินัยตามพระพุทธศาสนา

แนวคิดการรักษาและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาในพื้นที่วัด

ในสังคมไทย วัดมิใช่เพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนและวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน พื้นที่สีมา หรือเขตอุโบสถที่ได้รับการกำหนดตามหลักพระวินัย ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ชี้ถึงความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์และความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา การรับรู้และรักษาพื้นที่สีมานั้นไม่เพียงแต่ช่วยให้การปฏิบัติตามพระวินัยเป็นไปอย่างถูกต้อง แต่ยังสะท้อนถึงความเคารพต่อคุณค่าและประเพณีที่สืบทอดจากอดีต (พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, 2563) การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการจัดการพื้นที่วัดและการพัฒนาพื้นที่สีมา จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การจัดสรรและดูแลพื้นที่วัดให้เหมาะสม ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

แต่ยังสร้างความตระหนักให้กับพระภิกษุและชาวพุทธทั่วไปถึงความสำคัญของขอบเขตศักดิ์สิทธิ์และบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ (สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา, 2562) การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักพระวินัยและการรักษาพื้นที่สีมา ยังเป็นการส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาอย่างยั่งยืน การจัดกิจกรรมทางศาสนา การอบรมธรรมศึกษา หรือแม้แต่การใช้สัญลักษณ์และเครื่องหมายในพื้นที่สีมา ล้วนเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและความภูมิใจในมรดกทางศาสนา ทั้งนี้ การบูรณาการแนวคิดทางวัฒนธรรมเข้ากับการบริหารจัดการวัด สามารถช่วยให้ชุมชนและคณะสงฆ์ร่วมกันรักษาและต่อยอดคุณค่าทางศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป (กรมศาสนา, 2561) ดังนั้น การรักษาและส่งเสริมคุณค่าของพื้นที่สีมาและวัฒนธรรมทางศาสนา ไม่เพียงแต่เป็นการสืบทอดประเพณี แต่ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมสงฆ์และชุมชนในวงกว้าง ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติอย่างถูกต้องจึงเป็นหัวใจสำคัญของการธำรงพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความสำคัญของสีมาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักสังฆกรรมตามหลักพระวินัย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรมตามหลักพระวินัย

สมมติฐานการวิจัย

1. สีมาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการจากเขตประชุมของคณะปริพาชกจนกลายเป็นเขตแดนสำหรับประกอบสังฆกรรมอย่างเป็นทางการ และมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมทางศาสนาของสงฆ์

2. การประกอบสังฆกรรมตามพระวินัย เช่น การอุปสมบท การปวารณา การกรานกฐิน และการสวดปาติโมกข์ ต้องกระทำภายในเขตสีมาเพื่อความถูกต้องตามหลักพระวินัย และสีมาแต่ละประเภทมีบทบาทแตกต่างกันต่อการปฏิบัติสังฆกรรม

3. การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของสีมาเชิงสังฆกรรม จะช่วยเสริมความถูกต้องตามพระวินัย ความพร้อมเพรียงของสงฆ์ และการธำรงพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธี การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research / Qualitative Content Analysis) เน้นการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตำรา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญ และแนวทางการส่งเสริมคุณค่าของสีมาในสังฆกรรมตามหลักพระวินัย

เทคนิคการคัดเลือกข้อมูล

ใช้การคัดเลือกเชิงเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาเอกสารที่ตรงกับหัวข้อการวิจัย ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และแนวทางส่งเสริมคุณค่าของสีมาในสังฆกรรม กรองเอกสารตาม ความน่าเชื่อถือ ของผู้เขียน และ ความเกี่ยวข้อง กับประเด็นวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องโดยอ้างอิงกับคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารต้นฉบับ

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเชิงเอกสาร (Document Recording Form / Data Extraction Sheet) เพื่อบันทึกข้อมูลสำคัญจากคัมภีร์และเอกสาร คู่มือวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Guide) สำหรับการวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้ ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย อรรถกถา แปล ปกรณวิเสส และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาตำรา หนังสือ เอกสารทางวิชาการ และบทความวิทยานิพนธ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ

2. การจัดลำดับและตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการดังนี้ คัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความสำคัญและแนวทางส่งเสริมคุณค่าของสีมา ตรวจสอบความสอดคล้องกับคัมภีร์พระไตรปิฎกและหลักพระวินัย

3. การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล ดำเนินการดังนี้ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เรียบเรียงเป็นโครงสร้างที่เข้าใจง่ายตามประเด็นการวิจัย

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นำเสนอผลการวิเคราะห์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์

5. การปรับปรุงและจัดทำรายงานวิจัย ดำเนินการดังนี้ แก้ไขและปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อเสนอผลงาน

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การบันทึกข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับและเอกสารทางวิชาการ โดยจัดทำเป็นตารางสังเคราะห์ข้อมูลและแยกตามประเด็นสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเน้น การตีความและสังเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Synthesis) จัดลำดับความสำคัญและเชื่อมโยงกับแนวทางส่งเสริมคุณค่าของสีมาในสังฆกรรมตามหลักพระวินัย และ สรุปผลและนำเสนอเป็นข้อค้นพบเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรมตามหลักพระวินัย

โดยแบ่งออกเป็นแนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับความพร้อมเพรียงของสงฆ์ ได้แก่

1) คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการเป็นสังฆสภาของสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงวางรูปแบบเอาไว้ เพื่อให้สงฆ์มีอำนาจและเป็นใหญ่ในการทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญ โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาโดยไม่ให้ยึดถือตัวบุคคลเป็นหลัก เพื่อต้องการให้เกิดความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะดังพระพุทธพจน์ว่า ที่ใดไม่มีสัตบุรุษที่นั้นมิใช่สภา การบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับสีมาและสังฆกรรมเพื่อประโยชน์ 10 ประการเช่น เพื่อหมู่คณะยอมรับว่าดี เพื่อให้หมู่คณะมีความผาสุกเป็นต้น

2) คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการเคารพกันตามลำดับอาวุโสตามพรรษาที่บวชก่อนบวชที่หลัง แต่มีข้อยกเว้นบ้างบางกรณีที่ไม่ต้องเคารพกันตามลำดับอาวุโส เพื่อเป็นการลงโทษพระเถระ หรือ พระมหาเถระที่

กระทำผิดพระวินัยโดยเฉพาะอาบัติสังฆาทิเสส เมื่อท่านได้อยู่ปริวาสครบตามกำหนดพระวินัย คือ ออกจากอาบัติสังฆาทิเสสแล้วสิทธิและหน้าที่ของท่านก็กลับมาเป็นปกติตามเดิม

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับหลักพระวินัยของสงฆ์แบ่งเป็น

1) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับอุโบสถวิธีตามหลักวินัยของสงฆ์ โดยสีมาเป็นสถานที่สำหรับทำอุโบสถคือการสวดปาติโมกข์เป็นต้นของพระสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงอุปมาพระวินัยว่า ซากสัตว์ตายไม่อาจอยู่ร่วมกับมหาสมุทรได้ต้องถูกซัดเข้าฝั่งฉันใด ภิกษุผู้ทุศีลก็ไม่อาจอยู่ในพระธรรมวินัยนี้ได้ต้องถูกกำจัดออกไปฉันนั้น ส่วนวิธีการทำอุโบสถทั้ง 5 ประเภทนั้นเป็นสังฆกรรมมีความเกี่ยวเนื่องกับสีมาโดยตรง ถ้าหมู่คณะไม่ศึกษาข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ จะทำให้สังฆกรรมเสียหายได้ ฉะนั้น พระสงฆ์ควรศึกษาพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาและการทำสังฆกรรมโดยเคร่งครัด

2) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการทำบุพพกิจและบุพพกรณ์ เป็นกิจที่หมู่คณะต้องทำก่อนจะทำอุโบสถ คือ การสวดปาติโมกข์มี 2 ส่วนคือ บุพพกรณ์ คือ กิจที่จะต้องทำก่อนที่สงฆ์ประชุมกันมี 4 อย่าง คือ 1. การกวาดโรงอุโบสถ 2. การตามประทีป 3. การจัดเตรียมน้ำฉันน้ำใช้ 4. การปูอาสนะ และ บุพพกิจ 5 ประการ ได้แก่ 1. การนำฉันทะของภิกษุที่ควรแก่ฉันทะมา 2. การนำปาริสุทธิของภิกษุผู้ไม่ได้ร่วมทำอุโบสถมา 3. การบอกฤดู 4. การนับภิกษุ 5. การแจ้งโอวาทที่ภิกษุณีมาขอแก่สงฆ์ กิจเหล่านี้ต้องทำก่อนที่จะทำอุโบสถ ถ้าพระสงฆ์ยังไม่ได้ทำบุพพกรณ์และบุพพกิจไม่ควรทำอุโบสถคือการสวดปาติโมกข์

3) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมคือการงดปาติโมกข์ชอบธรรมเช่น การงดปาติโมกข์ชอบธรรม 1 อย่าง คือ งดปาติโมกข์เพราะสีลวิบัติมีมูล การงดปาติโมกข์ชอบธรรม 2 อย่าง คืองดปาติโมกข์เพราะสีลวิบัติมีมูล งดปาติโมกข์เพราะอาจารวิบัติมีมูล และไม่ชอบธรรมเช่น การงดปาติโมกข์ไม่ชอบธรรม 1 อย่าง คือ งดปาติโมกข์เพราะสีลวิบัติไม่มีมูล การงดปาติโมกข์ไม่ชอบธรรม 2 อย่าง คือ งดปาติโมกข์เพราะสีลวิบัติไม่มีมูล งดปาติโมกข์เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ดังได้อธิบายมาแล้ว

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการทรงบัญญัติพระวินัย

1) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการทรงบัญญัติพระวินัยของสงฆ์ โดยเมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีการกำหนดนิมิตสมมติสีมาแล้ว และทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายสวดพระปาติโมกข์แล้ว และทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงห้าม ทรงอนุญาต และทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่อง สีมาและสังฆกรรมคือ การสวดปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถเป็นต้น

2) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมคือการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่างๆ พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและเป็นสังฆกรรมคือญัตติกรรม เพื่อความพร้อม

เพรียงของหมู่คณะ แบ่งออกเป็น 5 ส่วนคือ การทำอุโบสถคือ การสวดปาติโมกข์ของภิกษุโดยอาการที่ไม่ต้องอาบัติ 15 กรณี การทำอุโบสถคือ การสวดปาติโมกข์ของภิกษุผู้แบ่งพวกกันอยู่และสำคัญว่าแบ่ง พวกกันอยู่ 15 กรณี การทำอุโบสถคือ การสวดปาติโมกข์ของภิกษุผู้ไม่แน่ใจทำอุโบสถ 15 กรณี การทำอุโบสถคือ การสวดปาติโมกข์ของภิกษุผู้กังวลใจทำอุโบสถ 15 กรณี และการทำอุโบสถคือ การสวดปาติโมกข์ของภิกษุผู้มุ่งทำความแตกร้าวทำอุโบสถ 15 กรณี ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับหมู่คณะเกี่ยวกับสีมาและสังฆกรรมคือ การสวดปาติโมกข์ไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมกับการเป็นเครื่องมือในการทำสังฆกรรมต่างๆ

1) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมประเภทอปโลกนกรรม เป็นกรรมคือการบอกเล่า กรรมอันทำด้วยการบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้ง ญัตติ คือคำเผดียง ไม่ต้องสวด อนุสาวนา คือประกาศความปรึกษาและตกลงของสงฆ์ เช่นประกาศลงพรหมทัณฑ์ นาสนะสามเณรผู้กล่าวตู่พระพุทธเจ้า อปโลกน์แจกอาหารในโรงฉันเป็นต้น

2) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมประเภทญัตติกรรม เป็นกรรมอันกระทำด้วยตั้งญัตติ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศให้สงฆ์ทราบ เพื่อทำกิจร่วมกัน เรียกว่า เผดียงสงฆ์อย่างเดียว ไม่ต้องขอมติ เช่น อุโบสถ และปวารณา เป็นต้น

3) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม เป็นกรรมมีญัตติเป็นที่สอง หรือกรรมมีวาจาครบ 2 ทั้งญัตติ กรรมอันทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนเดียว เช่น การสมมติสีมา การสังคายนา และการกรานกฐิน เป็นต้น

4) การรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม เป็นกรรมมีญัตติเป็นที่สี่ ได้แก่ สังฆกรรมที่สำคัญ มีการอุปสมบท เป็นต้น ซึ่งเมื่อตั้งญัตติแล้ว ต้องสวดอนุสาวนา คำประกาศขอมติ ถึง 3 หน เพื่อสงฆ์คือที่ชุมนุมนั้นจะได้มีเวลาพิจารณาหลายเที่ยว ว่าจะอนุมัติหรือไม่ และต้องได้รับความยินยอมจากภิกษุทั้งปวงผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

1) คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์ โดยสีมาและสังฆกรรมเปรียบเหมือนสังฆสภาที่ใช้เป็นที่ประชุมตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์นั้นคือ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ และอำนาจนิติบัญญัติของพระพุทธเจ้า และเป็นที่ประชุมของคณะสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญมีการอุปสมบทเป็นต้น พระสงฆ์ทุกรูปต้องทำภายในสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

2) คุณค่าของสีมาและสังฆกรรมเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ของสงฆ์จัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม เมื่อมีความขัดแย้งกันในแง่ของวินัยที่เกิดขึ้นแก่หมู่คณะ สีมาจึงเป็นสถานที่ชำระความขัดแย้งของหมู่คณะเรียกชื่อว่า อธิกรณ์ แปลว่า เป็นที่กระทำให้ยิ่งมี 4 ประเภท คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์

และกิจจาธิกรณ์ เมื่อเกิดอธิกรณ์ ทั้ง 4 อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น คณะสงฆ์จะต้องดำเนินการระงับข้ออธิกรณ์ การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้นจึงถูกต้องสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธาอนุญาต

อภิปายผล

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการเข้าใจและส่งเสริมคุณค่าของ สีมา ในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับการประกอบสังฆกรรมตามหลักพระวินัย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการรับรู้และตระหนักถึงบทบาทของสีมาเป็นเรื่องสำคัญทั้งในเชิงพิธีกรรมและจิตสำนึกทางศาสนา สีมาไม่ได้เป็นเพียงเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ของวัด แต่เป็นสัญลักษณ์ของ ความพร้อมเพรียงและความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ ซึ่งสะท้อนถึงความเรียบร้อยและความสมานฉันท์ในการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาประวัติและความสำคัญของสีมา พบว่า สีมาเกิดจากความต้องการจัดระเบียบการปฏิบัติของพระสงฆ์เพื่อให้สังฆกรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องและชอบธรรม การประชุมของปริพาชกและการบัญญัติเขตแดนพระสงฆ์ในอดีตสะท้อนถึงความสำคัญของการมีพื้นที่เฉพาะสำหรับกิจกรรมสงฆ์ เช่น การบวช การสวดปาติโมกข์ หรือพิธีปิดทองลูกนิมิต ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกทางศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน (พระธรรมปิฎก, 2541) นอกจากนี้ สีมายังมีทั้ง พัทธสีมา และ อพัทธสีมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการกำหนดเขตแดนนี้ไม่ได้เป็นเรื่องเชิงภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวพันกับสิ่งแวดล้อมและสภาพสังคมรอบวัด

ในแง่ของสังฆกรรม การศึกษาพบว่ากิจกรรมของคณะสงฆ์ทุกประเภทจำเป็นต้องกระทำในเขตสีมาเพื่อความชอบธรรมและความถูกต้องตามหลักพระวินัย การแบ่งประเภทสังฆกรรมเป็น 4 ระดับ ตั้งแต่การแจ้งต่อสงฆ์โดยไม่ตั้งญัตติไปจนถึงการตั้งญัตติและอนุสาวนา 3 ครั้ง สะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจร่วมอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน (พระสนิท สุจิตฺโต, 2560) การปฏิบัติที่สอดคล้องกับสีมาช่วยให้กิจกรรมสำคัญ เช่น การอุปสมบท หรือการลงโทษภิกษุ เป็นไปอย่างถูกต้องและมีความชอบธรรม

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาที่ผู้วิจัยเสนอสามารถสรุปได้เป็น 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ สีมาส่งเสริมความพร้อมเพรียงของสงฆ์ การปฏิบัติในเขตสีมาสอดคล้องกับหลักพระวินัย การเป็นเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมของสงฆ์ตามพระพุทธบัญญัติ การทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของสังฆกรรม และการรักษาเสถียรภาพของพระพุทธศาสนาในระดับคณะสงฆ์ แนวทางเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าสีมาเป็นทั้งเครื่องมือทางวินัยและกลไกในการสร้างจิตสำนึกทางศาสนาอย่างยั่งยืน

ในเชิงการประยุกต์ใช้ โมเดล SS-UDRCL ที่ผู้วิจัยนำเสนอ เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะของสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ผ่านปัจจัยภายใน เช่น ความเมตตา ความรับผิดชอบ และความมุ่งมั่นต่ออนาคต รวมถึงปัจจัยภายนอก เช่น ครอบครัว การศึกษา และสื่อมวลชน ซึ่งกลไกเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกทางศาสนาที่ได้มีการศึกษาไว้ การประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวช่วยให้การ

ส่งเสริมคุณค่าของสีมาไม่เพียงเป็นเรื่องเชิงพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำรงมั่นของพระพุทธศาสนา

โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า สีมาเป็นมากกว่าเส้นเขตแดน แต่เป็นสัญลักษณ์ของระเบียบความชอบธรรม และจิตสำนึกทางศาสนา การส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในสีมาอย่างถูกต้องจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความพร้อมเพรียงของคณะสงฆ์ การปฏิบัติสังฆกรรมอย่างถูกต้องตามพระวินัย และการดำรงมั่นของพระพุทธศาสนาในระยะยาว

สรุป

แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรมตามหลักพระวินัย” ได้ดังนี้ประวัติและความสำคัญของสีมาในพระพุทธศาสนาเถรวาทสีมาเป็นเขตแดนที่พระภิกษุใช้ประกอบสังฆกรรมทางพระวินัย มีรากฐานจากพระพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก เพื่อให้การประชุมสงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและชอบธรรมตามพระธรรมวินัย ซึ่งแสดงถึงการจัดระเบียบและความเป็นเอกภาพของหมู่สงฆ์ นอกจากนี้ สีมายังสะท้อนหลักธรรมด้านวินัย ความสมัครสมาน และความถูกต้องในกิจกรรมของคณะสงฆ์การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังฆกรรมในพระไตรปิฎก สังฆกรรม หมายถึง การกระทำของคณะสงฆ์ซึ่งต้องดำเนินในเขตสีมาและมีระเบียบที่ชัดเจน เช่น การบวช การปลงอาบัติ การทำสังฆทาน ฯลฯ โดยต้องดำเนินตามรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ เช่น ต้องมีองค์สงฆ์ครบถ้วน ใช้ญัตติหรือญัตติจตุตถกรรมวาจา เป็นต้น การศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเผยให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์ที่ต้องการให้สงฆ์มีระเบียบแบบแผน แนวทางการส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาด้านสังฆกรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แนวทางการส่งเสริมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านการศึกษาและเผยแผ่ความรู้ ควรมีการจัดทำเอกสาร คัมภีร์ คู่มือ หรือหลักสูตรอบรมสำหรับพระภิกษุสามเณรและชาวพุทธทั่วไป เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสีมาและสังฆกรรม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีวินัย ควรส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ มีการกำหนดเขตสีมาอย่างถูกต้องตามพระวินัย และใช้พื้นที่สีมาในการทำสังฆกรรมอย่างถูกต้อง ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวพุทธควรมีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมของสงฆ์ เช่น การจัดพิธีฝังสีมา การร่วมอนุโมทนาในกิจกรรมสังฆกรรม ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและหน้าที่ของคณะสงฆ์สีมาเป็นสัญลักษณ์ของการรักษาระเบียบวินัยในพระพุทธศาสนา และเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของการประกอบสังฆกรรม แนวทางการส่งเสริมการรู้คุณค่าสีมา ควรยึดหลักพระวินัยเป็นสำคัญควบคู่กับการเผยแผ่ความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนพุทธศาสนิกชน เพื่อรักษาความเป็นระเบียบและความศักดิ์สิทธิ์ของคณะสงฆ์ให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อเสนอเชิงนโยบายหน่วยงานระดับสูง เช่น มหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้แนวทางการรู้คุณค่าสีมาตามหลักพระวินัยในหมู่พระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกทั้งในหมู่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะ เพื่อให้ความรู้และดูแลเกี่ยวกับแนวทางการรู้คุณค่าสีมา ให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับปฏิบัติ

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการเสนอให้ใช้ โมเดล SS–UDRCL Model ในการประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวในบริบทต่าง ๆ ได้แก่ ระดับคณะสงฆ์ ตรวจสอบความถูกต้องของสีมาตามพระวินัยในแต่ละวัด จัดอบรมเกี่ยวกับการทักนิมิตและสมมติสีมาแก่เจ้าคณะและกรรมวาจาจารย์จัดทำคู่มือวินัยสงฆ์เรื่องสีมาและสังฆกรรมแจกจ่ายแก่พระอุปัชฌาย์และสำนักเรียน ระดับสถานศึกษา (วัด สำนักเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์) บรรจุเนื้อหาวินัยเรื่องสีมาและสังฆกรรมในหลักสูตรบาลี พระอภิธรรม และพระวินัย จัดกิจกรรมสาธิต เช่น เวิร์กช็อปจำลองสังฆกรรมในสีมาส่งเสริมให้นักเรียน/นิสิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมธรรมนิเทศ เพื่อเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง ระดับชุมชนและพุทธบริษัททั่วไปสร้างความเข้าใจแก่ญาติโยมว่าสีมาเป็นพื้นที่ประกอบกรรมอันบริสุทธิ์ ไม่ใช่เพียงที่ฝังลูกนิมิต จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ คลิปวิดีโอ เพื่อให้เข้าถึงง่ายบูรณาการแนวคิดเรื่องสีมาสู่กิจกรรมงานบุญต่าง ๆ เช่น ทอดกฐิน อุปสมบท เพื่อปลูกจิตสำนึกและความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของสีมา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและอปโลกนกรรมตามหลักพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

2. แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและญัตติกรรมตามหลักพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

3. แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและญัตติทุติยกรรมตามหลักพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

4. แนวทางส่งเสริมการรู้คุณค่าของสีมาและญัตติจตุตถกรรมตามหลักพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กรมศาสนา. (2561). *การส่งเสริมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย..

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ). (2563). พระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ในสังคมไทย. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,* 3(1), 105 – 114.

พระธรรมโกศาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาสังคม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พระพุทธศาสนากับวินัยสงฆ์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *พระวินัยปิฎก: หลักการและความหมายของสังฆกรรม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสนิท สุจิตฺโต (ท้วมดี). (2020). การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอนอำเภอโพธาราม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 6(2-02), 531–542. สืบค้น จาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/242195.

สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา. (2562). *แนวทางการบริหารจัดการวัดและพื้นที่ศาสนสถาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Dhammika, S. (1992). *Good Question, Good Answer.* Singapore: Buddha Dhamma Mandala Society.

Gethin, R. (1998). *The Foundations of Buddhism.* Oxford: Oxford University Press.

Gombrich, R. H. (1988). *Theravāda Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo.* London: Routledge.

Keown, D. (2005). *Buddhist Ethics: A Very Short Introduction.* Oxford: Oxford University Press.

Keown, D. (2013). *Buddhism: A Very Short Introduction (2nd ed.).* Oxford: Oxford University Press.

Luce, H. (1988). *Moral Philosophy and Social Responsibility.* London: Routledge.

Narada, M. (2006). *The Buddha and His Teachings.* Taipei: Corporate Body of the Buddha Educational Foundation.

Phan, P. C. (2011). *Socially Engaged Buddhism.* New York: Orbis Books.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster.

Rahula, W. (1978). *What the Buddha Taught.* New York: Grove Press.

Wijeyaratne, W. A. (2014). *Buddhist Social Ethics.* Colombo: Buddhist Cultural Centre.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Redefining Peace at the Crossroads: Multilateralism, Justice, and Sustainability in the United Nations General Assembly (UNGA) 2025

Chai Ching Tan[1*], Ke Tao[2], Quanxin Gan[3], & Shulan Zhao[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chai Ching Tan*
International College, National Institute of Development Administration, Thailand.
Email: chai_ching.tan@nida.ac.th

2. Ke Tao
College of Arts, Guangxi University, Nanning, China.
Email: ketao@gxu.edu.cn

3. Quanxin Gan
Guangxi University of Finance and Economics, Guangxi, China.
Email: quanxin_gan@gmail.com

4. Shulan Zhao
Director of the Institute of Southeast Asian Studies, Yunnan Academy of Social Sciences, China.
Email: shulan_zhao@gmail.com

Keywords:
UN General Assembly, Peace, Multilateralism, Justice, Sustainability, Security, Development, Institutional Reform, Climate–Peace Nexus, Qualitative Thematic Analysis

Article history:
Received:30/08/2025
Revised: 30/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 08/01/2026

How to Cite:
Chai Ching Tan. et al. (2026). Redefining Peace at the Crossroads: Multilateralism, Justice, and Sustainability in the United Nations General Assembly (UNGA) 2025. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 433-455.

ABSTRACT

The 80th session of the United Nations General Assembly (UNGA) in 2025 unfolded amid profound geopolitical polarization and systemic fragility. While the official theme "Peace, Justice, and Strong Institutions" aligned with Sustainable Development Goal 16, the speeches revealed that consensus on these principles remains fragmented. This study conducts a qualitative thematic analysis of leaders' statements, systematized through a comparative thematic classification table and heatmaps. Five coding dimension security, justice, development, rights, and sustainability provided analytical anchors, but results demonstrate that peace was consistently framed through integrative themes: a justice development nexus in Africa and Latin America, a law rights security triad in Europe, multilateral cooperation in ASEAN, sovereignty versus justice polarization in North America and Israel versus Arab states, and sustainability justice interdependence across the Global South. Compared with UNGA 78 (2023) and UNGA 79 (2024), three trends crystallized: the securitization of sustainability, deepening discursive polarization over the meaning of peace, and a crescendo of demands for UN and Bretton Woods reform. Theoretically, the findings extend the constructivist and critical institutionalist approaches, confirm the growing relevance of environmental security, and challenge liberal institutionalist assumptions about great-power cooperation. Practically, the speeches diagnose urgent global imperatives: climate finance as a form of peace finance, justice as a preventive security measure, reform as a means of institutional survival, and digital governance as a new frontier in peace. By treating the 2025 Assembly not merely as rhetoric but as a diagnostic instrument of global order, this article demonstrates that peace in the twenty-first century is being redefined as a multidimensional construct of justice,

sustainability, and legitimacy yet fractured by sovereignty-first resistance.

Introduction

The United Nations General Assembly (UNGA) has historically been viewed as the most comprehensive platform for international diplomacy. Since its inception in 1945, the Assembly has met annually to ensure that each member state has an equal voice, reinforcing the principle that international legitimacy rests on universality rather than power. In contrast to the Security Council, which can sanction enforcement actions but is predominantly influenced by the five permanent members, the General Assembly derives its legitimacy from extensive representation. Each September, the General Debate commences with addresses by heads of state and government, providing a formal yet substantive account of global dialogue. These utterances lack legal binding force; their significance lies in their moral authority. They convey concepts of order, articulate interpretations of peace, justice, and development, and expose the philosophical rifts that shape the international system (Weiss & Daws, 2018).

The significance of these speeches transcends immediate diplomatic signaling. They function as diagnostic tools for global politics, illuminating emergent issues before the establishment of enforceable agreements. According to constructivist scholars, these are performative acts: by engaging in discourse within the UN context, states both mirror and shape the norms they seek to have others embrace (Kratochwil, 1989; Onuf, 1998). Leaders utilize the UNGA platform to establish their roles within a moral and political framework – as advocates of sovereignty, proponents of justice, or innovators of sustainability. The platform affords minor states uncommon prominence, while larger states can utilize it to validate their dominance or challenge competitors. Consequently, UNGA statements provide insights into the ideologies of peace and order that influence global politics.

Evolution of Themes Over Decades The thematic evolution of UNGA statements mirrors significant changes in international relations. At the first session of the UNGA in 1946, addresses focused on averting another world conflict, instituting security measures, and reaffirming the United Nations' establishment. Peace was narrowly defined as the absence of interstate warfare. The Cold War converted the Assembly into a battleground for ideological rivalry. The United States and its allies characterized peace as emancipation from communism, whereas the Soviet bloc interpreted it as liberation from imperialism. The emergence of newly independent governments in the 1960s and 1970s broadened discussions to encompass decolonization, sovereignty, and economic fairness, culminating in the demand for a New International Economic Order (NIEO).

At the 50th session of the UN General Assembly in 1995, the Assembly exhibited post–Cold War optimism. Globalization, democratization, and human rights were central topics, while humanitarian intervention and peacekeeping missions were discussed as instruments of international accountability. The concept of human security, which emphasizes individuals over nations, began to shape the discourse, foreshadowing subsequent discussions on the Responsibility to Protect (R2P).

UNGA 70 in 2015 was a pivotal moment, marked by the adoption of the 2030 Agenda for Sustainable Development. Sustainability was comprehensively incorporated into the dialogue of peace for the first time, most explicitly articulated in SDG 16 (Peace, Justice, and Strong Institutions). Leaders underscored that peace cannot be maintained without development,

and development cannot transpire without peace. This formalized the "peace-development nexus," positioning sustainability at the core of international legitimacy.

In recent years, assemblies have mirrored escalating crises. The 75th United Nations General Assembly, conducted virtually in 2020 due to the COVID-19 pandemic, underscored the importance of health security and global solidarity while simultaneously exposing divisions in international cooperation. The 78th UN General Assembly in 2023 and the 79th in 2024 were characterized by discussions centered on Ukraine, Gaza, and climate financing, with nations divided between sovereignty-centric principles and reforming justice initiatives. The recent sessions anticipated the themes of 2025, wherein the appeal for peace was universal, while its substance was intensely divisive.

Why UNGA 80 (2025) Matters The 80th session of the UNGA in September 2025 was convened amid an unprecedented confluence of crises. The conflict in Gaza, characterized by increasing civilian fatalities, dominated news coverage—the conflict in Ukraine showed no indications of resolution, challenging the resilience of international law. Climate catastrophes, such as extensive flooding in Asia and extended droughts in Africa, underscore the urgency of sustainability issues. Simultaneously, sovereign financial crises in the Global South and rapid advancements in artificial intelligence have prompted urgent inquiries regarding justice, equity, and governance. In this context, the topic "Peace, Justice, and Strong Institutions" was not merely aspirational but essential. b

The speeches reflected this urgency. Guterres (2025) cautioned that the "rule of law is being supplanted by the rule of brute force," associating Gaza, Ukraine, and climate degradation as interrelated perils. African leaders have shown remarkable consensus about Security Council reform and debt justice. Presidents of Latin America linked climate justice to democracy and equity. ASEAN leaders underscored cooperative security and institutional primacy, whilst Europe reiterated humanitarian law and rights. Conversely, the United States reaffirmed its commitment to sovereignty-first nationalism, Israel prioritized military triumph, and Russia advocated for a multipolar approach.

Literature Review and Theoretical Framework

Analysis of speeches at the United Nations General Assembly has garnered academic attention for decades, underscoring that discourse at the Assembly transcends mere symbolism. The annual speeches given during the General Debate have been analyzed for their impact on agenda-setting, norm diffusion, and the construction of legitimacy. The methodologies employed have varied, often favoring quantitative textual analysis or focusing exclusively on specific instances. An increasing amount of research highlights the need for more systematic qualitative thematic analysis, particularly regarding how nations articulate philosophies of peace, justice, and sustainability. This section reviews the current literature, highlights its limitations, and identifies the research gap that this study aims to address.

UNGA Addresses as Normative Artifacts

Preliminary research on the UNGA highlights its deliberative nature. Peterson (2006) contends that speeches are crucial to the Assembly's ability to set its agenda, influencing which problems attain legitimacy as global concerns. Weiss and Daws (2018) emphasize that the Assembly's significance lies not in its enforcement of decisions, but instead in its ability to

reflect and influence norms through discourse. These works demonstrate that the UNGA serves as a venue for the expression and construction of global discourses. Expanding upon this basis, Binder and Heupel (2015) analyze the manifestation of norm contestation in speeches, specifically concerning human rights and humanitarian intervention. The Assembly functions as a platform for both normative alignment and discord, wherein states express conflicting interpretations of shared ideals. These findings highlight the foundational role of UNGA rhetoric: through their discourse in the Assembly, governments both mirror and influence the standards they reference. However, a significant portion of the research is case-specific or issue-oriented, focusing on interventions in Syria or the concept of the Responsibility to Protect. Although significant, such studies fail to encompass the broader spectrum of peace discourses across various assemblies or locations.

Quantitative and Computational Methodologies

A new surge of academic inquiry has utilized computational techniques to examine UNGA speeches. Baturo, Dasandi, and Mikhaylov (2017) advance quantitative text mining by analyzing speeches from 1970 to 2014 to elucidate the evolution of state priorities over time. Their research reveals that speeches can be systematically analyzed for problem prominence, thereby exemplifying, for instance, the emergence of development themes in the post–Cold War period. Subsequent research extends this methodology by employing topic modeling and sentiment analysis to identify topic clusters (Mikhaylov, Baturo, & Dasandi, 2020). Although this effort has produced significant discoveries, its limitations are evident. Quantitative methods identify word occurrences but seldom investigate the construction of meaning. The focus on word frequency may reduce intricate philosophical arguments to mere quantifiable units. Hansen (2006) emphasizes that discourse cannot be simplified to mere language use; it must be examined within its social and political context. Consequently, whereas text-mining methodologies reveal patterns of significance, they frequently obscure the qualitative differences in the interpretation of peace across contexts.

Interpretative and Constructivist Methodologies

Interpretive traditions in international relations have consistently highlighted the foundational role of discourse. Kratochwil (1989) and Onuf (1998) contend that speech acts are not passive reflections but performative actions that construct the social environment. Within the UNGA framework, this suggests that speeches do not merely convey national stances but actively shape peace and justice as normative principles. Recent constructivist research emphasizes that remarks at the Assembly function as platforms for contestation. Wiener (2018) emphasizes that global norms are reinforced not only by consensus but also through contestation, wherein nations express divergent interpretations. The Assembly serves as a platform for defining and redefining the concept of peace. However, little research has systematically examined how many regions concurrently establish peace within a given assembly, resulting in a deficiency in our understanding of global discursive diversity.

Nexus of Peace, Justice, and Sustainability

A different body of literature highlights the developing connection between peace and sustainability. The implementation of the 2030 Agenda formalizes this relationship, especially via SDG 16. Barnett et al. (2010) propose the "sustainability peace thesis," contending that sustainable development is intrinsically linked to security. Homer-Dixon (1999) previously asserted that environmental shortage incites conflict, a perspective that has received empirical validation in recent research connecting climate change to migration and instability (Mach et al., 2019). Nonetheless, although policy discussions frequently reference the climate–peace connection, scholarly examinations of UNGA statements have not thoroughly investigated how governments express this relationship in discourse. Bäckstrand & Lövbrand (2015) contend that discussions on climate justice expose significant North–South disparities. Systematic thematic analysis of UNGA statements could yield detailed information on how leaders conceptualize sustainability as essential to peace and whether this perspective varies by location.

Voices from the Global South and Institutional Reform

A growing body of research has examined how nations in the Global South utilize international platforms to challenge prevailing hierarchies. Acharya (2014) emphasizes the significance of "norm localization," in which regional actors modify global norms to suit their own specific settings. Murithi (2008) emphasizes Africa's enduring call for reform of the Security Council as an issue of fairness and legitimacy. Zarakol (2022) contends that the agency of the Global South is transforming the world system and contesting Western hegemony. Notwithstanding these insights, limited research has concentrated on the role of UNGA statements as instruments for these reformist aspirations. The 2025 assembly, characterized by demands for Security Council reform from Africa and Latin America, presents a distinctive opportunity for rigorous analysis of this issue. A qualitative theme analysis enables the capturing of justice-oriented discourse in change that quantitative methods may overlook.

Contemporary Scholarship on Legitimacy Crises

Current academic discourse highlights the legitimacy dilemma facing global institutions. Zürn (2018) argues that global governance faces a "crisis of legitimacy," stemming from both performance shortcomings and inadequate representation. Lake, Martin, and Risse (2021) observe that legitimacy is increasingly contested as emerging countries seek a more significant role. These ideas align closely with UNGA 2025, where leaders from Africa and Latin America articulated that peace is intrinsically linked to institutional reform. However, there are limited empirical studies that connect these theoretical discussions to the actual speeches of leaders at the Assembly.

The Absence of a Gap: Qualitative Thematic Analysis of UNGA 2025

Collectively, current literature identifies three primary limitations. Primarily, the literature is either descriptive or computational, offering vital insights into issue salience, but it lacks a thorough examination of meaning construction. The complexity of speeches—where

peace may signify security for one leader, justice for another, and sustainability for a third—is frequently overlooked in aggregate counts. Secondly, comparative regional analysis remains insufficiently established. Although studies address Africa's reform aspirations and Latin America's justice framing, few examine how regions concurrently establish peace within a single framework. Such comparisons are essential for comprehending worldwide divergences and convergences in normative perspectives.

The incorporation of peace, justice, and sustainability as conceptual categories remains relatively under-researched. Despite policy frameworks acknowledging these connections, minimal academic research has methodically examined how leaders reference them at the UN General Assembly. This study rectifies these deficiencies by employing a qualitative theme analysis of UNGA 2025 statements, categorizing them into five interconnected dimensions: security, justice, development, rights, and sustainability. By creating a thematic classification table and visualizing it as a heatmap, this study presents the first systematic mapping of regional variations and convergences in the conceptualization of peace within a single assembly. This method reconciles the quantitative-qualitative dichotomy, providing both rigor and interpretive depth, thereby contributing to several bodies of literature. It enhances academic discourse on multilateralism by illustrating the rhetorical construction and contestation of legitimacy. It enhances sustainability research by integrating climate justice into peace narratives. It enhances Global South viewpoints by meticulously recording their reform requests. It illustrates the significance of qualitative thematic analysis in encapsulating the philosophical diversity of peace within global politics.

Theoretical Framework

This study is grounded in a constructivist theoretical framework, complemented by insights from critical institutionalism. Constructivism posits that international politics is shaped not only by material power but also by shared ideas, norms, and discourses. UNGA speeches, from this perspective, function as sites of norm articulation and contestation, where competing visions of peace, justice, and legitimacy are advanced and negotiated.

Objectives

This study makes two significant contributions. It illustrates that peace is not a singular concept but a debated and multifaceted construct, offering the inaugural rigorous qualitative thematic synthesis of UNGA 2025 addresses by area, uncovering global patterns and regional disparities. Two interconnected objectives are raised:

1. To map the thematic landscape of peace discourses at UNGA 2025, using qualitative thematic coding across nations.
2. To compare regional emphases, identifying convergences and divergences in how peace is defined and what it reveals about global philosophies of peace.

Correspondingly, two guiding research questions emerge:

1. How do world leaders at UNGA 2025 frame peace, justice, and sustainability in their speeches?
2. What regional similarities and differences can be identified in these framings, and what do they reveal about global philosophies of peace?

By addressing these research questions, this study not only fills a gap in international relations scholarship but also provides valuable insights into the evolving concept of peace at a time when the multilateral order is facing profound challenges.

Research Methodology

Research Design and Type

This study adopts a qualitative, interpretivist research design, grounded in the assumption that political speeches are not neutral reflections of policy preferences but performative acts that construct and shape meanings of peace in global politics. Drawing on constructivist and discourse-analytic traditions (Kratochwil, 1989; Onuf, 1998), the research treats language as constitutive of international norms rather than merely descriptive of them. Within this framework, discourse is understood as a site where power, values, and ideological commitments are articulated and contested.

Unit of Analysis and Study Population

The unit of analysis consists of official national statements delivered during the United Nations General Assembly (UNGA) General Debate. The study population includes heads of state, heads of government, and foreign ministers who addressed the Assembly during the 80th UNGA session held in September 2025. This session was selected due to its thematic emphasis on “Peace, Justice, and Strong Institutions” and its occurrence amid intersecting global crises, making it a critical moment for examining contemporary articulations of peace.

Case Selection and Sampling Technique

A purposive sampling strategy was employed to include all available speeches delivered by eligible representatives during UNGA 2025. This comprehensive inclusion approach ensures broad geographical representation and maximizes analytical depth. UNGA 2025 was selected as a single, information-rich case study, justified both substantively—due to the convergence of security, humanitarian, and environmental challenges—and analytically, as it offers a unique opportunity to examine the real-time redefinition of peace across diverse political contexts.

Data Sources and Collection Methods

The dataset comprises official transcripts and verified secondary accounts of UNGA 2025 speeches. Primary sources were obtained from the UN Digital Library and official national mission websites whenever full transcripts were publicly available. In cases where complete texts were unavailable, credible summaries from established media and diplomatic reporting platforms were utilized and cross-validated across multiple sources to ensure accuracy and consistency. This triangulated approach mitigates the limitations associated with incomplete documentation.

Research Instruments and Analytical Framework

The primary research tool is qualitative thematic analysis, guided by Braun and Clarke's (2006) six-phase framework and adapted here into three operational stages:

1. Initial inductive coding,
2. Theme identification and categorization, and
3. Comparative synthesis.

An explicit coding schema was developed to ensure analytical rigor and transparency. Speeches were examined line by line to identify peace-related references, which were inductively coded and iteratively refined.

Thematic Categorization and Operational Definitions

Through repeated coding cycles, peace-related references were consolidated into five interrelated analytical dimensions:

1. Security (ceasefires, military stability, conflict prevention),
2. Justice (accountability, fairness, legal order, representation),
3. Development (economic growth, financing, poverty alleviation),
4. Rights (human rights, refugee protection, democracy), and
5. Sustainability (climate change, environmental protection, intergenerational equity).

These categories were selected based on their frequency in the data, their alignment with the UNGA 2025 thematic agenda, and their grounding in established peace studies and international relations scholarship.

Data Analysis Procedures

Following thematic coding, a thematic classification table was constructed to systematically map each country's discourse across the five peace dimensions. The table includes variables for country, leader, date of speech, dominant strategic themes, and a matrix indicating the presence and relative emphasis of each dimension. This structured mapping enables both intra-regional and inter-regional comparative analysis, revealing discursive patterns that may not be evident through narrative analysis alone.

Visualization and Comparative Analytics

To enhance interpretability and facilitate cross-regional comparison, the study incorporates visual analytical tools, notably a heatmap that aggregates thematic emphasis by region. The heatmap visually represents the intensity of engagement with each peace dimension, highlighting regional peace philosophies. For example, African leaders consistently engage all five dimensions, Latin American leaders emphasize justice and sustainability, ASEAN states prioritize cooperation and development, while the United States predominantly foregrounds sovereignty and security. These visualizations complement the qualitative findings by providing an accessible comparative overview.

Reliability, Validity, and Limitations

To ensure reliability, coding followed clearly defined operational criteria for each dimension and was cross-checked across multiple speeches to reduce interpretive bias. Validity was strengthened through triangulation with secondary reporting and consistent application of thematic categories across cases. Nonetheless, limitations remain, particularly in instances of incomplete transcripts or ambiguous rhetorical intent. Despite these constraints, methodological consistency and source verification enhance the robustness of the findings.

Alignment with Research Objectives

This methodological approach directly supports the study's research objectives by systematically categorizing peace discourse into five analytical dimensions and comparing regional emphases. The combined use of thematic tables and visual analytics enables the study to address its two central research questions:

1. How world leaders conceptualize peace, justice, and sustainability; and
2. How geographical variations reveal divergent ideologies of peace.

By integrating interpretive depth with comparative structure, the methodology bridges a gap in existing literature and provides a replicable framework for analyzing evolving global peace discourse.

Results

The examination of UNGA 2025 remarks, presented in Table 1 and complemented by a heatmap, reveals a situation in which peace is widely referenced yet profoundly divided in interpretation. All leaders articulate the concept of peace; however, their definitions, justifications, and associations with justice, rights, development, and sustainability differ significantly across domains, as shown in Table 1, including in the philosophies of international relation

Table 1. UNGA 2025: Country Themes × Peace Dimensions

UN System

Entity	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights
UN Secretariat	António Guterres	Sep 24	Rule of law vs raw power; Gaza ceasefire + 2-state; $1.3T climate finance; AI governance	✓	✓	✓	✓
UN GA President	Annalena Baerbock	Sep 24	Charter valid; UN relevance depends on members	✓	✓	—	—

North America

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
United States	Donald Trump	Sep 24	Sovereignty/anti-multilateralism; migration crackdown; tariffs; climate rollback	✓	✕	✕	✕	✕

South America / Latin America

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
Brazil	Lula da Silva	Sep 23	Multilateralism crossroads; democracy & equality; digital regulation; climate justice; UN reform	✓	✓	✓	✓	✓
Colombia	Gustavo Petro	Sep 23	Stop Gaza genocide; armed force for Palestine; anti-US interference; climate action	✓	✓	✓	✓	✓
Bolivia	Luis Arce	Sep 24	Condemns US presence; UNSC reform; demilitarization; end trade wars	✓	✓	✓	✓	✓
Uruguay	Yamandú Orsi	Sep 22	“Zone of peace”; two-state Palestine; mediation offer	✓	✓	✓	✓	✓

Europe

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
France	Emmanuel Macron	Sep 22	Recognizes Palestine; ceasefire/humanitarian; European security	✓	✓	✓	✓	✓

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
United Kingdom	Yvette Cooper	Sep 22	Migration/security; Gaza/Ukraine/Sudan peace; climate/growth agenda	✓	✓	✓	✓	✓
Ukraine	Volodymyr Zelenskyy	Sep 24	Pressure on Russia; accountability; weapons as a peace path	✓	✓	✓	✓	—
Russia	Sergey Lavrov	Sep 27	Multipolarity; anti-sanctions; security narrative	✓	✕	✓	✕	✕
Romania	Oana-Țoiu	Sep 24	Ceasefire Ukraine; Gaza ceasefire; UNSC reform; climate neutrality	✓	✓	✓	✓	✓
Spain	Pedro Sánchez	Sep 25	Recognition wave; EU coordination; social justice	✓	✓	✓	✓	✓

Middle East

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
Israel	Benjamin Netanyahu	Sep 26	Security-first; defeat Hamas; opposes recognition now	✓	✕	—	✕	✕
Jordan	King Abdullah II	Sep 23	Refugees; two-state; regional peace	✓	✓	✓	✓	—
Egypt	Badr Abdelatty	Sep 24–26	No displacement; refugees; Suez disruption; regional stability	✓	✓	✓	✓	✓
Syria	Ahmed al-Sharaa	Sep 24	Reintegration; sanctions relief; justice probes	✓	✓	✓	✕	—

Africa

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
South Africa	Cyril Ramaphosa	Sep 25	Multilateralism; AU-UN; debt justice; Gaza genocide claim; UNSC reform	✓	✓	✓	✓	✓
Nigeria	Kashim Shettima (VP)	Sep 24	Multilateralism renewal; UN reform; debt relief; digital divide; climate; Palestine	✓	✓	✓	✓	✓
Ghana	John Dramani Mahama	Sep 25	UN reset; Africa's role; veto reform; climate; Palestine	✓	✓	✓	✓	✓
Kenya	William Ruto	Sep 24	Gaza humanitarian; UN/IMF/WB reform; African representation; credibility of institutions	✓	✓	✓	✓	✓

South Asia

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
Pakistan	Shehbaz Sharif	Sep 26	Gaza ceasefire; development finance; regional peace	✓	✓	✓	✓	✓

ASEAN

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
Thailand	Sihasak Phuangketkeow	Sep 25	Human cost of wars; WPS; cross-border cooperation	✓	✓	✓	✓	—
Indonesia	Prabowo Subianto	Sep 24	Strong UN; two-state; peacekeeping surge; SDGs; climate neutrality	✓	✓	✓	✓	✓

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
Singapore	Vivian Balakrishnan	Sep 27	Multilateralism; ICJ/UNCLOS; trade; cyber/oceans	✓	✓	✓	✓	✓
Malaysia	Mohamad Hasan (FM)	Sep 25	UN reform; Gaza/Palestine justice; multilateralism; Global South development	✓	✓	✓	✓	✓
Brunei	Sultan/Rep.	Sep 24–26	ASEAN cooperation; "place in world"; regional peace	✓	✓	✓	—	—
Cambodia	Hun Manet	Sep 24–26	Transformation; sovereignty; ASEAN role; border issues	✓	✓	✓	✓	—
Laos	Sonexay Siphandone	Sep 24–26	ASEAN centrality; cooperation; peaceful relations	✓	✓	✓	—	—

Asia (non-ASEAN)

Country	Leader	Date	Core Strategic Themes	Security	Justice	Development	Rights	Sustainability
China	Li Qiang	Sep 26	Pro-multilateralism; anti-protectionism; development-first globalization; AI governance	✓	✓	✓	✓	✓
Japan	Shigeru Ishiba	Sep 24	Rule-of-law foreign policy; Gaza humanitarian; Ukraine support; Indo-Pacific stability	✓	✓	✓	✓	✓

Cross-Regional Synthesis

Table 1 and the visualizations reveal that, although peace is the most frequently cited concept, its interpretations are spatially focused and structurally distinct. Africa and South America are the largest normative blocs, consistently addressing all five dimensions—security, justice, development, rights, and sustainability—with considerable vigor. Their comments suggest an agreement on a justice-centered philosophy of peace, in which structural inequalities must be addressed for stability to be credible and sustainable. This is not coincidental: both regions have historically faced marginalization within global institutions, and their leaders have consistently linked peace with reform and redistribution. Ramaphosa's (2025)

assertion that “there can be no peace without justice, and there can be no justice without reform” (September 25) and Lula da Silva’s (2025) statement that “peace is not the silence of guns, but the presence of democracy, equity, and climate justice” (September 23) illustrate this shared viewpoint. The heatmap (Figure 1) demonstrates that Africa and South America display the highest density across all dimensions.

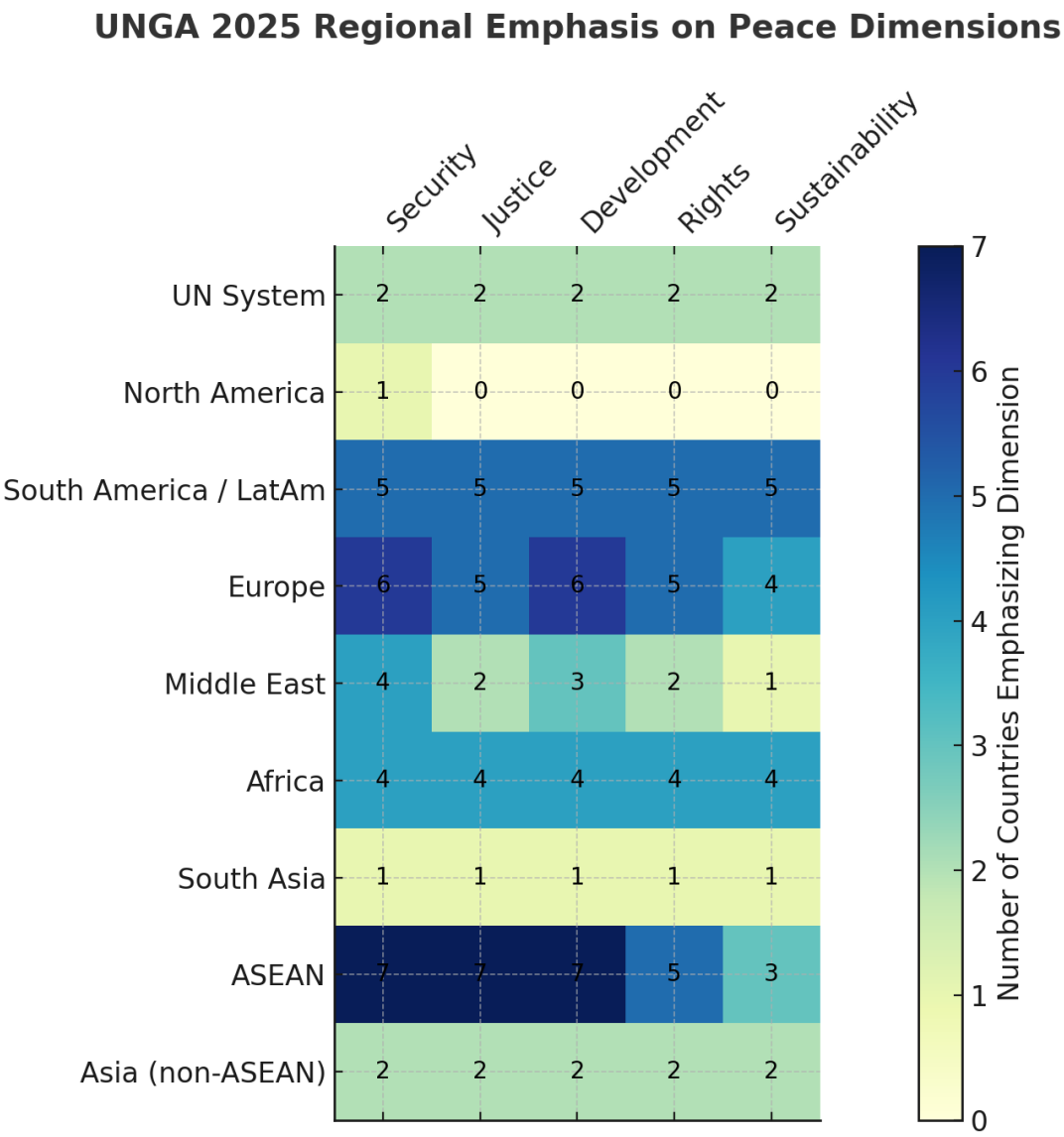

Figure 1 Heatmap of UNGA 2025 Regional Emphasis on Peace Dimensions

Europe and ASEAN adopt an intermediate stance, characterized by comprehensive and balanced priorities, although each region emphasizes distinct aspects. Europe primarily depends on the law–rights–justice nexus, reflecting its normative legacy and contemporary issues, including those concerning Ukraine and Gaza. Zelenskyy’s claim that “weapons are the path to peace because they are the path to justice” (September 24) exemplifies the tension between security imperatives and legal accountability that characterizes Europe’s discourse. Conversely, ASEAN underscores collaboration, multilateralism, and institutional legitimacy, with Malaysia declaring that vetoes have “stifled peace” (September 25). ASEAN policymakers

link peace to cooperative norms and regional cohesion, aligning with Acharya's (2014) notion of "norm localization." In Table 1, both regions effectively address all five characteristics; however, Europe exhibits a narrower scope of sustainability, while ASEAN shows a reduced focus on rights among smaller governments.

Non-ASEAN Asia, represented by China and Japan, primarily convey peace through developmentalism and international legal structures. Li Qiang of China (2025) proclaims, "Development is the mother of peace" (September 26), whereas Ishiba (2025) of Japan highlights maritime law and humanitarian principles. This illustrates a dual perspective: China links peace to equitable globalization, whereas Japan associates peace with legal order. Table 1 categorizes Asia as strong in development and legal frameworks, moderate in rights, resulting in an intermediate heatmap intensity.

Nonetheless, the Middle East represents the most fragmented and perplexed coalition. Israel establishes a security-victory paradigm, with the Prime Minister Netanyahu declaring that peace will only be attained through the destruction of Hamas (September 26). Conversely, Arab nations—Jordan, Egypt, Syria—define peace as inclusive of justice, dignity, and rights for Palestinians, as illustrated by King Abdullah II's assertion that "there is no peace without a Palestinian state" (September 23), which is the most explicit counterargument. This separation is evident in Table 1, where Israel is scored exclusively on security, while Arab states are assessed on justice, rights, and development. The heatmap clearly demonstrates a high level of justice, while indicating weaknesses in sustainability and in rights on the Israeli side.

North America, particularly the United States, exhibits the lowest level of engagement with the Assembly's theme. United States President Donald Trump's sovereignty-focused viewpoint rejects climate action and institutional justice, equating peace with security grounded in national power and influence. Table 1 reveals that North America is the sole exception to the security region. The synthesis highlights a disjointed global discursive framework. Peace is a universal concept; nonetheless, its meaning is complex. Africa and Latin America emphasize justice, reform, and sustainability; Europe stresses legal frameworks and rights; ASEAN underscores cooperation; Asia amalgamates development and law; the Middle East remains divided; and the U.S. embraces an isolationist approach centered on sovereignty. The findings suggest that the Assembly in 2025 functions as a platform for consensus while simultaneously highlighting significant philosophical divisions in world politics.

Integrative Thematic Findings

The categorization of speeches into five dimensions offers clarity; however, the more crucial discovery is the manner in which leaders interlink these dimensions to form cohesive themes. These themes exemplify the elevated logics through which peace is conceptualized, illustrating that dimensions do not function independently but are discursively intertwined. Five significant thematic integrations arise from the analysis.

1. Justice–Development Nexus African and Latin American leaders regularly integrate justice with progress. Shettima of Nigeria (2025) cautions against compelling residents to choose between "nourishing their children and settling debts" (September 24), thereby transforming financial justice into a developmental assertion. Lula da Silva interconnects democracy, equity, and climate justice, articulating peace as integral to equitable development. This connection redefines peace as unattainable without rectifying economic systems that perpetuate poverty and debt reliance. Table 1 shows that both Africa and South America

consistently emphasize justice and development across virtually all discourses, establishing this connection as one of the most prominent cross-regional topics.

2. Law–Rights–Security Triad European discourses amalgamate law, rights, and security into a cohesive triangle. Yvette Cooper (2025), UK, characterizes peace as encompassing civilian protection, accountability, and reconstruction (September 22), whereas Zelenskyy associate's security with justice by armament (September 24). Macron's acknowledgment of Palestine establishes security based on rights and legal legitimacy. Collectively, these statements demonstrate how Europe conceptualizes peace as achieved through legal frameworks and rights, rather than mere brute force. The triangle is similarly evident in ASEAN, as illustrated by Singapore's Balakrishnan on cyber law on September 27; however, Europe articulated it most emphatically, establishing it as a unique, integrative concept.

3. Multilateral Cooperation ASEAN leaders emphasize that peace is fundamentally a collaborative endeavor. Malaysia asserts that vetoes "stifled peace" (September 25), whereas Indonesia's Prabowo links peace to achieving the Sustainable Development Goals (September 24). These talks illustrate the integration of justice, development, and sustainability into a collaborative, multilateral approach that regards peace as the outcome of common problem-solving. Table 1 illustrates this, as ASEAN encompasses all dimensions while continually alluding to institutions. This subject aligns with Acharya's (2014) notion of norm localization, where smaller governments promote global norms by integrating them into collaborative regional frameworks.

4. Sovereignty vs. Justice Polarization The most pronounced thematic conflict is evident in the Middle East and North America. Israel and the United States have diminished the concept of peace to mere sovereignty and triumph, dismissing sustainability, rights, and justice. Netanyahu's assertion that "peace will come when Hamas is destroyed" (September 26) exemplifies the security-first, zero-sum framework. President Donald Trump's repudiation of climate and justice narratives reflects this. In contrast, leaders from Jordan, Egypt, and Africa/Latin America emphasize justice as a prerequisite for peace, frequently referencing the Palestinian issue. This results in a discursive division between sovereignty-oriented and justice-oriented ideologies, as illustrated in Table 1.

5. Sustainability–Justice Interdependence A novel concept has emerged: the amalgamation of sustainability and justice. Leaders from Latin America and Africa associate climatic catastrophe with institutional violence, positioning environmental protection as a matter of justice. Lula's concept of "climate justice" and Petro's association of environmental degradation with genocide exemplify this amalgamation. Nigeria and Kenya both associate climate with violence, underscoring the notion that sustainability is essential for peace. This emerging paradigm, as illustrated in Table 1 by the intersection of the sustainability and justice emphases, is represented in the heatmap by a significant regional density along these two dimensions.

Academic Significance of Thematic Integration

These thematic linkages enhance outcomes beyond mere descriptive categorization, demonstrating that the five dimensions are not isolated concepts but components of intricate discursive frameworks through which governments formulate their approach to peace. The justice-development nexus illustrates the integration of material equity and moral fairness; the law-rights-security triad exemplifies how institutional order upholds security; multilateral

cooperation reveals how smaller states promote peace via institutional legitimacy; the sovereignty-justice polarization highlights essential conflicts in worldviews; and the sustainability-justice interdependence presents a new framework for peace in the Anthropocene.

These findings highlight the significance of qualitative thematic analysis. Quantitative word counts may quantify the prevalence of terms such as "peace" or "justice." However, they fail to account for the intricate interplay of aspects that manifest as cohesive themes, elucidating profound ideologies of world order. Table 1 and the heatmap not only depict these emphases but also validate their relative significance among regions.

Discussion

The 80th session of the United Nations General Assembly (UNGA) in 2025 occurs amid heightened geopolitical instability, economic fragility, and environmental urgency. The official theme, "Peace, Justice, and Strong Institutions," encapsulates the core of Sustainable Development Goal 16; nonetheless, the debates reveal that achieving consensus on these themes remains challenging. The speeches are distinguished not only by their shared themes but also by the intensity and diversity with which the notion of peace was reinterpreted. In numerous administrations, security and sovereignty are paramount; in others, peace is intrinsically connected to justice, rights, sustainability, and institutional reform. This section rigorously examines these findings through comparative, theoretical, and practical frameworks, situates the 2025 assembly within broader trends, and delineates the implications for the future of global governance.

From UNGA 78 to UNGA 80: Tracing Shifts

A critical perspective requires assessing not only what UNGA 2025 reveals but also how it exemplifies the convergence of advances since 2023. At UNGA 78 (2023), climate change is predominantly framed as an environmental or developmental issue. Leaders deliberate about mitigation and adaptation, primarily within the parameters of Sustainable Development Goals or humanitarian obligations. At UNGA 79 (2024), the dialogue made little progress, with climate concerns increasingly being incorporated into discussions on migration, food scarcity, and conflict prevention. Nonetheless, it has not yet become essential to the peace agenda. By 2025, the transformation in speech is apparent. Leaders across Africa, Latin America, and specific areas of Asia consistently highlight climate as a pivotal factor affecting peace rather than a peripheral one. Luiz Inácio Lula da Silva of Brazil explicitly links climate justice to global equity, while John Mahama of Ghana warned that ignoring environmental deterioration would render all institutions irrelevant. This evolution demonstrates the gradual securitization of sustainability, as the climate has shifted from a developmental issue (2023) to a cross-sectoral concern (2024) and ultimately to a peace imperative (2025).

The advocacy for UN reform, however ongoing, has markedly escalated. During UNGA 78, calls for Security Council reform were raised, albeit often in fragmented form. During UNGA 79, the dialogue regarding debt relief intensified; however, it lacked unified South–South solidarity. By 2025, Africa, Latin America, and specific areas of Asia had achieved significant cohesion. Ramaphosa, Ruto, Mahama, Shettima, Lula, and Arce, in their speeches to the UN Assembly, all assert that reform is fundamentally connected to peace. The alignment of

previously peripheral regions signifies a substantial shift in the distribution of discursive power within the Assembly.

Ultimately, geopolitical fragmentation escalated. The 78th and 79th sessions of the UN General Assembly witnessed vigorous discussions between Russia and Western nations regarding Ukraine, while the 2025 session brought the Gaza crisis into this context. The result was a conceptual dichotomy: the United States and Israel advocated a sovereignty-centric, security-focused paradigm, while Europe, Africa, and Latin America contended that justice and rights are essential for peace. The Middle East was fragmented, resulting in Israel's isolation from the Arab nations. This revealed both fragmentation and the consolidation of two opposing paradigms of peace—one grounded in coercive sovereignty and the other in normative fairness.

Theoretical Implications

The thematic analysis of UNGA speeches reveals contextualization's of multilateralism, legitimacy, and peace. Multiple theories elucidate the significance of the 2025 Assembly. Liberal Institutionalism. Keohane and Nye's (2012) interdependence theory posits that in a society characterized by intricate relationships; international institutions are essential for coordination. The continual references to the UN and calls for its reform at UNGA 2025 underscore this assertion: even the most disenchanted nations did not advocate the dissolution of the UN, but rather its reorganization. The sovereignty-first positions of the U.S. and Israel undermine the predictive efficacy of liberal institutionalism. When major forces disregard institutional norms, liberal frameworks struggle to elucidate institutional resilience. The 2025 assembly indicates that institutions endure not only by promoting cooperation but also by being compelled to remain relevant through alliances from the Global South.

From a constructivist perspective, legitimacy is grounded in collective norms rather than in material power alone. The persistent focus on fairness, sustainability, and representation by Africa and Latin America exemplifies what Finnemore and Sikkink (1998) refer to as norm entrepreneurship. These regions aimed to reconceptualize peace not merely as the absence of conflict, but as a state of structural fairness and sustainability. Their convergence illustrates that norms are socially produced and can be redefined from the margins. The difficulty lies in the uneven acceptance of norms, as sovereignty-first actors often oppose justice-based norms, resulting in a fractured discursive landscape.

Critical theorists emphasize that institutions are not impartial; instead, they perpetuate power inequalities. The 2025 speeches confirm this: Africa and Latin America sought not only improved outcomes but also a louder voice. Reform was regarded not merely as procedural maintenance but as a matter of fundamental fairness. This illustrates what Hurrell (2007) terms the justice of participation: in the absence of representation, institutions cannot maintain legitimacy. Empirical data substantiate this assertion: the more pronounced and cohesive the South's demand for reform, the more acute the legitimacy crisis of the Security Council and the Bretton Woods institutions appear.

The climate-peace nexus established in 2025 corresponds with Homer-Dixon's (1999) assertion that environmental degradation is a fundamental cause of conflict. Nonetheless, the 2025 speeches advanced the discourse by presenting climate not merely as a catalyst for conflict but also as a matter of justice. Lula's concept of "climate justice" and Petro's association of militarism with environmental degradation expand the notion of environmental security

into a framework of intergenerational justice. This expands Barnett et al. (2010)'s sustainability peace thesis, positing that sustainable development and peace are interdependent.

Furthermore, Latin American politicians, particularly Petro and Arce, reiterate dependency critiques by associating militarism and underdevelopment with systemic disparities within the global system. Africa's leaders adopted a more forceful posture, identifying themselves not as victims but as agents of their own destiny. This illustrates Escobar's (2011) advocacy for decoloniality in global governance. Collectively, these actions indicate a shift from a discourse of dependence to a proactive redefinition of global justice. In addition, the ASEAN speakers highlight Acharya's (2014) thesis of norm localization, in which smaller states modify global standards to fit regional contexts. By emphasizing veto reform, collaborative multilateralism, and cyber regulations, ASEAN conceptualizes peace through institutional solidarity rather than unilateral sovereignty. This illustrates how middle and small powers express peace through a unified voice, countering the unilateralism of great powers.

Overall, the theoretical importance of UNGA 2025 is in its affirmation that peace is not a unique concept but a socially constituted and contested norm. Liberal institutionalist assumptions regarding collaboration are challenged, while constructivist and critical theories gain prominence, and environmental security emerges as a key explanatory framework for the twenty-first century. The integrative themes described in the Results section connect to the consequences of UNGA 2025.

1. Justice–Development Nexus. This subject emphasizes that peace policy cannot treat development as an isolated priority. Debt reduction, trade reform, and equitable growth should be conceptualized not solely as economic strategies but as essential components of preventive peacebuilding. Multilateral development banks must incorporate principles of justice into their financing policies.

2. Law–Rights–Security Triad. Europe's conceptualization of peace demonstrates that security acquires legitimacy solely when grounded in rights and legal frameworks. Transitional justice and accountability systems must be integrated into peacekeeping mandates rather than being deferred until the post-conflict period.

3. Multilateral Cooperation. The discourse of ASEAN demonstrates that smaller states can assert agency via a unified voice. Regional groups should be strengthened as peace actors rather than regarded as peripheral entities. This indicates that the impetus for reform may originate from coalitions of small and medium-sized states.

4. Sovereignty vs. Justice Polarization. The conflict between the U.S./Israel and the Global South highlights the danger of stagnation. If players focus on sovereignty- and obstruct-justice-oriented changes, the UN faces the threat of irrelevance. Reform efforts should be structured to close this gap through hybrid procedures that balance sovereignty and justice.

5. Sustainability–Justice Interdependence. The rise of climate justice as a component of peace recontextualizes the allocation of funding. Climate financing has now become peace finance. The implication is that COP processes and Security Council discussions must be amalgamated. Otherwise, inaction on climate change will evolve into a subsequent security crisis. By connecting Results themes to practical implications, the analysis demonstrates that UNGA 2025 was not merely a rhetorical event but a diagnostic tool for the global order.

Practical Implications

In addition to the theoretical insights, the speeches also yield several pressing policy lessons.

1. Justice as Preventive Security. The alignment of Africa, Latin America, and Asia toward reform suggests that the UN and Bretton Woods institutions must change, or their legitimacy would deteriorate. Reform is not superficial but fundamental. Policymakers must emphasize the expansion of the Security Council, the adoption of equal voting rights, and debt restructuring to avert institutional obsolescence.

2. Financing Peace through Climate. Climate finance should be redefined as peace finance. Guterres's appeal for $1.3 trillion per year exemplifies the magnitude of the need. Development agencies, international financial institutions, and climate funds must incorporate security externalities into their financing arrangements. Neglecting to finance climate adaptation now equates to inciting conflicts in the future.

3. Justice as Preventive Security. Justice mechanisms accountability, transitional justice, and debt equity should be incorporated into preventive peacebuilding. This necessitates reallocating resources from post-conflict reconstruction to pre-conflict justice frameworks.

4. Digital Peace Frontier. The emergence of cyber standards in speeches from Brazil and Singapore indicates that digital governance has become a component of the peace agenda. This necessitates that the UN develop frameworks for disinformation, cybercrime, and AI governance, incorporating them into discussions on peace and security.

5. Regionalization of Peace. Africa's collective need for change, ASEAN's collaborative security efforts, and Latin America's emphasis on justice demonstrate that peace is increasingly expressed at the regional level. Policymakers should endorse regional organizations as primary responders and norm innovators, thereby harmonizing global frameworks with regional aspirations and priorities.

Conclusion

The 80th UNGA demonstrates that peace in the twenty-first century is multifaceted, encompassing security, justice, development, rights, and sustainability. In contrast to earlier assemblies, in which rhetorical agreement frequently concealed differences, the 2025 session exposed them. It also unveiled convergences: the climate–peace nexus, the justice–development paradigm, and the reform agenda collectively indicate a burgeoning consensus on the definition of peace. Theoretically, the UNGA 2025 aims to promote discussions on multilateralism and the legitimacy of international institutions. It substantiates constructivist and critical assertions that norms are socially produced and that legitimacy is predicated on fairness. It enhances environmental security theory by incorporating sustainability as a form of justice. It also contests liberal institutionalism, demonstrating that institutions persist not by default but by modification. The Assembly emphasizes that peace cannot be compartmentalized. Funding climate initiatives equates to funding peace. Justice serves as a form of preventive security. Reform is essential for survival. Policymakers must address these imperatives or jeopardize the UN's relevance.

Recommendations

Contributions to the Body of Knowledge

This study advances the scholarly understanding of global peace discourse in three substantive ways. First, it reconceptualizes peace as a multidimensional and regionally contingent construct, empirically demonstrating that contemporary peace narratives are no longer articulated in isolation but embedded within intersecting frameworks of justice, development, sustainability, and legitimacy. By operationalizing peace through five coding dimensions and mapping their integrative configurations across regions, the research moves beyond binary peace–security paradigms and contributes a relational model of peace framing to international relations scholarship.

Directions for Future Research

While this study provides a comprehensive thematic analysis of the 2025 UN General Assembly, several avenues for future research remain open.

1. Future studies could employ longitudinal discourse analysis across multiple decades of UN General Assembly sessions to assess whether the observed securitization of sustainability and polarization of peace narratives represent structural shifts or cyclical responses to global crises.

2. Comparative research could explore elite versus public discourse alignment, examining whether national leaders' peace framings at the UN resonate with domestic political narratives and public opinion. Such analysis would deepen understanding of the domestic–international norm feedback loop.

3. Methodological expansion through computational text analysis and network mapping could complement qualitative thematic coding, enabling large-scale comparison across institutions, regions, and time periods while preserving analytical rigor.

References

Acharya, A. (2014). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order (3rd ed.).* Routledge.

Arce, L. (2025, September 24). *Statement by H.E. Luis Alberto Arce Catacora, President of the Plurinational State of Bolivia. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/bolivia.

Balakrishnan, V. (2025, September 27). *Statement by H.E. Vivian Balakrishnan, Minister for Foreign Affairs of Singapore. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/singapore.

Bäckstrand, K., & Lövbrand, E. (Eds.). (2015). Research handbook on climate governance. *Edward Elgar Publishing.* https://doi.org /10.4337/9781783470600.

Barnett, J., Matthew, R., & O'Brien, K. (2010). Global environmental change and human security: An introduction. *Environmental Science, Political Science*. https://doi.org /10.1007/978-3-540-75977-5_24.

Baturo, A., Dasandi, N., & Mikhaylov, S. J. (2017). Understanding state preferences with text as data: Introducing the UN General Debate corpus. *Research & Politics*, 4(2), 1–9. https://doi.org/10.1177/2053168017712821.

Binder, M., & Heupel, M. (2015). The legitimacy of the UN Security Council: Evidence from recent General Assembly debates. *International Studies Quarterly*, 59(2), 238–250. https://doi.org /10.1111/isqu.12145.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa.

Cooper, Y. (2025, September 22). *Statement by H.E. Yvette Cooper, Prime Minister of the United Kingdom. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/united-kingdom

Escobar, A. (2011). *Encountering development: The making and unmaking of the Third World (2nd ed.).* Princeton University Press.

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization*, 52(4), 887–917. https://doi.org/10.1162/002081898550789.

Guterres, A. (2025, September). *UN Secretary-General's address at the opening of the 80th sessionof theGeneralAssembly.* UniteNations. https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement.

Hale, T.N. (2008). Transparency, Accountability, and Global Governance. *Global Governance*, 14(1), 73-94. https://www.jstor.org/stable/27800692

Hansen, L. (2006). *Security as practice: Discourse analysis and the Bosnian war.* Routledge.

Homer-Dixon, T. (1999). *Environment, scarcity, and violence.* Princeton University Press.

Hurrell, A. (2007). *On global order: Power, values, and the constitution of international society.* Oxford University Press.

Ishiba, S. (2025, September 24). *Statement by H.E. Shigeru Ishiba, Prime Minister of Japan. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/japan

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and interdependence: World politics in transition.* Longman, Pearson.

Kratochwil, F. V. (1989). *Rules, norms, and decisions: On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs.* Cambridge University Press.

Lake, D. A., Martin, L. L., & Risse, T. (2021). Challenges to the liberal order: Reflections on international organization. *International Organization*, 75(2), 225–257. https://doi.org/10.1017/S0020818320000636.

Li, Q. (2025, September 26). *Statement by H.E. Li Qiang, Premier of the State Council of the People's Republic of China. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/china.

Lula da Silva, L. I. (2025, September 23). *Statement by H.E. Luiz Inácio Lula da Silva, President of the Federative Republic of Brazil. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/brazil.

Macron, E. (2025, September 22). *Statement by H.E. Emmanuel Macron, President of the French Republic. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/france.

Mahama, J. (2025, September 25). *Statement by H.E. John Dramani Mahama, President of the Republic of Ghana. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/ghana.

Mach, K. J., Kraan, C. M., Adger, W. N., Buhaug, H., Burke, M., Fearon, J. D., Field, C.B., Hendrix, C.S., Maystadt, J.F., O'Loughlin, J., Roesler, P., Scheffran, J., Schultz, K.A., & von Uexkull, N. (2019). Climate as a risk factor for armed conflict. *Nature*, 571(7764), 193–197. https://doi.org /10.1038/s41586-019-1300-6.

Mikhaylov, S. J., Baturo, A., & Dasandi, N. (2020). United Nations General Debate Corpus (UNGDC), 1970–2018. *Harvard Dataverse*. https://doi.org/10.7910/DVN/0TJX8Y.

Murithi, T. (1008). The African Union's evolving role in peace operations: the African Union Mission in Burundi, the African Union Mission in Sudan and the African Union Mission in Somalia. *African Security Review,* 17(1), 69-82. https://doi.org /10.1080/10246029. 2008.9627460.

Netanyahu, B. (2025, September 26). *Statement by H.E. Benjamin Netanyahu, Prime Minister of the State of Israel. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/israel

Onuf, N. (1998). Constructivism: A user's manual. In V. Kubálková, N. Onuf, & P. Kowert (Eds.), International relations in a constructed world (pp. 58–78). M. E. Sharpe.

Peterson, M. J. (2006). *The United Nations General Assembly.* Routledge.

Petro, G. (2025, September 23). *Statement by H.E. Gustavo Petro Urrego, President of the Republic of Colombia. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/colombia.

Ramaphosa, C. (2025, September 25). *Statement by H.E. Cyril Ramaphosa, President of the Republic of South Africa. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/south-africa

Ruto, W. (2025, September 24). *Statement by H.E. William Samoei Ruto, President of the Republic of Kenya. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/kenya.

Shettima, K. (2025, September 24). *Statement by H.E. Kashim Shettima, Vice President of the Federal Republic of Nigeria. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/nigeria.

Trump, D. J. (2025, September 24). *Statement by H.E. Donald J. Trump, President of the United States of America. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/united-states.

United Nations. (2023). *General Assembly of the United Nations: 78th session general debate statements.* https://gadebate.un.org/en/sessions-archive.

United Nations. (2024). *General Assembly of the United Nations: 79th session general debate statements.* https://gadebate.un.org/en/sessions-archive.

Weiss, T. G., & Daws, S. (Eds.). (2018). *The Oxford Handbook on the United Nations (2nd ed.).* Oxford University Press.

Wiener, A. (2018). Contestation and constitution of norms in global international relations. *Cambridge University Press*. https://doi.org /10.1017/9781316718599.

Zarakol, A. (2022). *Before the West: The rise and fall of Eastern world orders.* Cambridge University Press.

Zelenskyy, V. (2025, September 24). *Statement by H.E. Volodymyr Zelenskyy, President of Ukraine. General Debate of the 80th Session of the UNGA.* United Nations. https://gadebate.un.org/en/80/ukraine.

Zürn, M. (2018). *A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy and Contestation.* Oxford University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Ecotourism as an Alternative Therapeutic Space for Emotional Well-being in Contemporary Society

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: พื้นที่ทางเลือกเพื่อการผ่อนคลายอารมณ์ในสังคมปัจจุบัน

Pakaus Poshakrishna[1*], Orathai Khanto[2], Kanjana Chumsong[3], & Natchaya Taweewat[4]

ภคอัศม์ โปษะกฤษณะ[1*], อรทัย ขันโท[2], กาญจนา ชุมสงค์[3], & ณัฐชยา ทวีวัฒน์[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pakaus Poshakrishna*
ภคอัศม์ โปษะกฤษณะ
Independent Scholar, Thailand.
นักวิชาการอิสระ
Email: Pakaus354@hotmail.com

2. Orathai Khanto
อรทัย ขันโท
Faculty of Humanities and Social Sciences Chiang Rai Rajabhat University, Thailand.
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Email: orataikhanto@gmail.com

3. Kanjana Chumsong
กาญจนา ชุมสงค์
Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Isan Surin Campus, Thailand.
คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
Email: kanjana.chumsong@gmail.com

4. Natchaya Taweewat
ณัฐชยา ทวีวัฒน์
Faculty of Nursing, Chiang Mai University, Thailand.
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Email: taweewatnatchaya.std@gmail.com

คำสำคัญ:
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, สุขภาวะทางอารมณ์, ผ่อนคลาย, พื้นที่ความปลอดภัย

Keywords:
Ecotourism, Emotional Well-being, Relaxing, Comfort Zone

Article history:
Received: 07/08/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 03/10/2025
Available online: 08/01/2026

How to Cite:
Poshakrishna, P. et al. (2026). Ecotourism as an Alternative Therapeutic Space for Emotional Well-being in Contemporary Society. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 456-466.

ABSTRACT

Mental health issues in humans have received more attention than ever before. Not only adults suffer from depression or burnout, but children and youth can also experience these conditions. Therefore, people seek safe spaces through various means, such as reading, shopping, and even traveling. Amidst the trend of ecotourism through camping and hiking, the use of natural sounds as a tool for healing the mind, such as the sound of rain, flowing water, and birds, are tools for healing the exhausted mind from the fast-paced pace of urban life, informed by the Healing Environment Theory. Furthermore, this article focuses on creating safe spaces through ecotourism using the Place Attachment Theory. This theory emphasizes the relationship between people and their spaces, creating meaning and safety within spaces, leading to favorite places and favorite parks. Revisiting these spaces repeatedly develops into safe spaces for personal healing.

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันปัญหาสุขภาพจิตของมนุษย์นั้นได้รับการสนใจมากกว่าแต่อดีต ไม่เพียงแค่ผู้ใหญ่เท่านั้นที่เป็นภาวะซึมเศร้า หรือหมดไฟ ได้แต่ยังรวมไปถึงเด็กและเยาวชนก็สามารถที่จะตกอยู่ในภาวะเหล่านี้ได้ด้วยเช่นกัน ผู้คนจึงเสาะแสวงหาพื้นที่ความปลอดภัยผ่านสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหนังสือ ซื้อของ หรือแม้แต่การท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านการตั้งแคมป์ เดินป่า การใช้เสียงจากธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจ เช่น เสียงฝนตก เสียงน้ำไหล เสียงนก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจที่อ่อนล้าจากการดำเนินชีวิตที่รีบเร่งในสังคมเมืองผ่านทฤษฎีสิ่งแวดล้อมแห่งการเยียวยา ยิ่งไปกว่านั้นบทความนี้ยังคงเน้นไปที่การสร้างพื้นที่ความปลอดภัยจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยอาศัย ทฤษฎีความผูกผันต่อสถานที่ ทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ การสร้างความหมายและความปลอดภัยในพื้นที่ก่อให้เกิด สถานที่โปรด อุทยานที่ชอบ การกลับไปซ้ำในพื้นที่เหล่านั้นจนพัฒนากลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเยียวยาจิตใจของตนเอง

บทนำ

ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ดำเนินไปอย่างเร่งรีบ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ (Poshakrishna, 2023: 205–216) ผู้คนต้องเผชิญกับแรงกดดันในหลายด้าน ทั้งจากชีวิตการทำงาน การเรียน ความสัมพันธ์ และภาระทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้สุขภาพจิตกลายเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมากขึ้นกว่าที่เคยมีในอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับภาวะต่าง ๆ เช่น ภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout Syndrome) หรือภาวะความเครียดจากการทำงาน ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการเยียวยาทางจิตใจผู้คนจำนวนมากจึงเริ่มหันมาแสวงหาความสุขและการผ่อนคลายให้กับตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริโภคสิ่งของที่ตนเองปรารถนาเพื่อปลอบประโลมทางจิตใจหรือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใหม่ ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถมอบทั้งความบันเทิงและการผ่อนคลายทางอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และเป็นกิจกรรมที่มีมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ (บุญหลิบ ตั้งพานิชชาติ และรชพร จันทร์สว่าง, 2561: 2-30) ในยุคปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้ถูกจำแนกออกเป็นหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งสามารถแยกย่อยออกมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนการท่องเที่ยวทางดาราศาสตร์ (Warach, 2019: 94-102)

บทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในฐานะพื้นที่ทางเลือกเพื่อการผ่อนคลายสุขภาวะทางอารมณ์ของผู้คนในสังคมร่วมสมัย ปรากฏการณ์ที่ผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มสาว เริ่มถวิลหาการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ตั้งแคมป์ ก่อกองไฟ (กุลแก้ว คล้ายแก้ว และ คณิต เขียววิชัย, 2566: 83-96) หรือนั่งฟังเสียงนกร้องและเสียงน้ำไหล สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนแนวโน้มของการแสวงหาความสงบผ่านธรรมชาติ หรือที่เรียกกันว่า ธรรมชาติบำบัด (Nature Therapy) ซึ่งกำลังได้รับความนิยมและความสนใจเพิ่มมากขึ้นอย่าง

ต่อเนื่องในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่นิยมเป็นอย่างมากในแถบประเทศตะวันตกมาอย่างยาวนาน กิจกรรมต่างๆมีให้เลือกทำมากมาย เช่น ปีนเขา ส่องสัตว์ การเดินป่า (รชพร จันทร์สว่าง และคณะ, 2565: 80-96) ตั้งแคมป์แบบอยู่ติดธรรมชาติไม่ได้ผ่านการจัดการทางธุรกิจอย่างประเทศไทยที่ยังคงมีความเป็นเมืองอยู่ในพื้นที่เหล่านั้นไม่ได้ถูกแยกออกจากกันเหมือนดังกลุ่มประเทศทางตะวันตกที่จะต้องเดินทางหลายชั่วโมงเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างแท้จริงโดยมีความเป็นเมืองในพื้นที่เหล่าเป็นส่วนน้อย

ปรากฏการณ์ความเครียดในสังคมปัจจุบัน

ในสังคมปัจจุบันความเครียดกลายเป็นภาวะที่พบได้อย่างแพร่หลายและส่งผลกระทบต่อผู้คนในหลากหลายช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวัยชรา ไม่เพียงแต่ผู้ใหญ่ที่เป็นโรคซึมเศร้าเด็กวัยรุ่นเองก็สามารถที่จะเป็นโรคซึมเศร้าได้เช่นกันโดยมีปัจจัยหลายประการที่เป็นสาเหตุของความเครียด (นพรัตน์ ศรีขาว, 2564: 270-278) ได้แก่

1. ความกดดันและการใช้ชีวิตที่เร่งรีบในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนผ่านจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งยึดโยงกับการทำเกษตรแบบยังชีพ มาสู่สังคมทุนนิยมที่ขับเคลื่อนด้วยกลไกของตลาดและทุน การดำรงชีวิตจึงไม่เพียงขึ้นอยู่กับการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นการมุ่งเน้นการทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีพ ความเร่งรีบในการแข่งขันและการแสวงหารายได้ทำให้ผู้คนต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายและความคาดหวังทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความกดดันทั้งทางร่างกายและจิตใจในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวโยงไปหัวข้อย่อยถัดไป

2. แรงกดดันจาการการเรียนและทำงาน การเรียนการสอนในทุกวันนี้ก็มีการเพิ่มเนื้อหาให้ยากขึ้นเรียนหนักขึ้น เด็กมัธยมปลายของประเทศไทยนั้นต้องเรียนยาวนานกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน บางคนก็เรียนกวดวิชาต่อหลังจากเลิกเรียนแล้วไม่เว้นแม้กระทั่งวันเสาร์หรืออาทิตย์ จึงแทบไม่มีเวลาพักผ่อน ในขณะเดียวกันกลุ่มประเทศตะวันตก กลับให้เวลาเรียนของนักเรียนเพียงไม่กี่ชั่วโมงและมุ่งเน้นไปที่การทำกิจกรรมที่สอนให้เด็กได้เรียนรู้และเข้าใจสังคมมากกว่ามุ่งเน้นผลการเรียนเพียงอย่างเดียวสิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่ายิ่งอุตสหกรรมกวดวิชาในประเทศเจริญมากแค่ไหนก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของการจัด การของภาครัฐมากเท่านั้น ในระบบทุนนิยมร่วมสมัย แรงงานมักถูกประเมินผลผ่านตัวชี้วัดที่เป็นระบบ เช่น ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน (KPI) ซึ่งก่อให้เกิดความตึงเครียดและความกังวลในกลุ่มพนักงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อการประเมินรายสัปดาห์ส่งผลต่อการประเมินในระยะยาว ทั้งในระดับรายเดือนและรายปี ซึ่งอาจนำไปสู่ผลกระทบที่รุนแรง เช่น การไม่ผ่านการประเมิน การถูกลดบทบาท หรือแม้กระทั่งการเลิกจ้าง ระบบดังกล่าวสะท้อนมุมมองของสังคมทุนนิยมที่ให้คุณค่ากับผลผลิตมากกว่าคุณค่าของตัวแรงงาน โดยมองแรงงานเป็นเพียงฟันเฟืองที่สามารถทดแทนได้ตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาร่วมกับปัญหาค่าจ้างที่ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ก็ยิ่งส่งผลให้แรงงานต้องเผชิญกับความเครียดทั้งในเชิงเศรษฐกิจและจิตใจมากยิ่งขึ้น

3. มลภาวะทางสิ่งแวดล้อมและจิตใจ มลภาวะทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเช่น ปัญหาฝุ่นควันที่เกินค่ามาตรฐาน ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาขยะส่งกลิ่นเหม็นเน่าออกมา ปัญหาข้างต้นนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนด้วยเช่นกัน อย่างกรณี ปัญหาฝุ่นควันในภาคเหนือของประเทศไทยส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลง หรือแม้กระทั่งคนที่ทำงานกลางแจ้งเองก็ได้รับผลกระทบด้วย หรือกรณีน้ำท่วมขังในจังหวัดต่าง ๆ ที่เกิดปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย เมื่อเจอผลกระทบเหล่านี้เป็นแรมเดือนแล้วละก็ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบของความเครียด (ศากุล ช่างไม้ และคณะ, 2559: 1-9) (ชาตรี พงษ์พันธ์ และคณะ, 2567: 712–719)

4. ผลกระทบของความเครียด ความเครียดส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ในหลากหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม ในส่วนด้านร่างกายนั้น ความเครียดสามารถกระตุ้นให้เกิดอาการผิดปกติต่าง ๆ เช่น นอนไม่หลับ ปวดศีรษะเรื้อรัง ความดันโลหิตสูง หัวใจเต้นเร็วผิดจังหวะ รวมถึงปัญหาระบบทางเดินอาหาร ในส่วนด้านจิตใจนั้นความเครียดอาจจะแสดงออกในรูปแบบของความวิตกกังวล การไม่มีสมาธิ หงุดหงิดง่าย อารมณ์แปรปรวน ไปจนถึงภาวะซึมเศร้าหรือหมดไฟในการดำเนินชีวิต (Natchanon et al., 2020: 63-82) นอกจากนี้ ความเครียดยังส่งผลต่อความสามารถในการตัดสินใจหรือมีปัญหาการเข้าสังคม และความสัมพันธ์กับผู้อื่น หากปล่อยให้ความเครียดสะสมโดยไม่จัดการอย่างเหมาะสม สิ่งเหล่านี้อาจนำไปสู่การเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจในระยะยาว เช่น โรคซึมเศร้า โรควิตกกังวลเรื้อรัง หรือแม้แต่โรคทางกายที่เกี่ยวข้องกับภูมิคุ้มกันที่ลดลง (คณิน จินตนาปราโมทย์ และ พรชัย สิทธิศรัณย์กุล, 2562: 112–123) ดังนั้น การตระหนักรู้ถึงผลกระทบของความเครียดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อให้สามารถหาแนวทางในการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน จากสถิติของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ (สสส.) (2565) พบว่ามีรายงานจำนวนผู้ป่วยซึมเศร้าในไทย ถึง 1.5 ล้านคน ยิ่งไปกว่านั้น จากรายงานของกรมสุขภาพจิตนั้นมีจำนวนผู้ป่วยซึมเศร้ารายใหม่ ในปี พ.ศ. 2567 สูงถึง 84,948 คน จำนวนนี้ยังไม่รวมผู้ป่วยในเขตพื้นที่สุขภาพเขต 13 และ กรุงเทพมหานคร ปัจจัยที่มีส่วนทำให้ผู้ป่วยที่เกิดความเครียดนอกเหนือจาก สังคมที่เร่งรีบแล้วยังได้แก่ ปัญหาการเมือง เศรษฐกิจอีกด้วย (วรวรรณ จุฑา และคณะ, 2568)

เมื่อสุขภาพทางใจของมนุษย์ฟื้นคืนแล้วก็เป็นสิ่งที่ดีแต่หากสุขภาพทางใจเหี่ยวเฉาแล้วก็ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ สิ่งในการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้สามารถมองเห็นได้ชัดจากใช้ทฤษฎีลำดับความต้องการ 5 ขั้น (Maslow Hierarchy of Need) ของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abrham Maslow) โดยจะอยู่ในขั้นที่ 2 คือ ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย มนุษย์ไม่ได้เพียงต้องการความปลอดภัยแต่เพียงกายภาพ แต่รวมถึงทางด้านจิตใจด้วยเช่นกันต้องการพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ พื้นที่ยึดเหนียวจิตใจ (Erdoğan & Mersin, 2025) ในส่วนถัดไปจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวและพื้นที่เยียวยาอารณ์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะพื้นที่เยียวยาอารมณ์

เมื่อพบเจอกับความเครียดและความเหนื่อยล้าแล้วมนุษย์เรานั้นต่างก็พยายามจะสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กลับตัวเอง (Comfort Zone) เป็นพื้นที่เยียวยาจิตใจยามเหนื่อยล้า มนุษย์แต่ละคนย่อมมีการสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่แตกต่างกัน เช่น ซื้อของ การทำงานอดิเรก อ่านหนังสือ เล่นเกมส์ โดยอาศัยทฤษฎีความผูกผันต่อสถานที่ (Place Attach-ment Theory) ทฤษฎีนี้ไม่ได้เน้นแต่เพียงการเยียวยาทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างบุคคลกับสถานที่ โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1. ความผูกพันทางอารมณ์ ซึ่งเกิดจากความรู้สึกดี เช่น ความสุขหรือความสงบที่มีต่อสถานที่นั้น เมื่อเราไปอยู่ที่ สถานที่โปรดปรานหรือสถานที่เรามีความทรงจำร่วมกันความรู้สึกดีเหล่านี้จะเกิดขึ้น ทำให้สถานที่นั้นมีคุณค่าทางจิตใจสูงจนก่อให้เกิด 2. ความหมายของสถานที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือความทรงจำส่วนบุคคล และ 3. การเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ ที่ทำให้สถานที่บางแห่งกลายเป็นภาพแทนของตัวตน เช่น สถานที่ที่เราชอบไปบ่อย ๆ ถ้าชอบไปเดินป่าเป็นประจำ อุทยานแห่งนั้นก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของเราในฐานะนักเดินป่า สามสิ่งเหล่านี้ล่อหลอมจนเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีความผูกผันต่อสถานที่นั้น ๆ (Altman & Low, 2012) เมื่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่แล้วก็ย่อมที่จะส่งผลให้คนที่มีความผูกพันธ์ต่อสถานที่นั้นเกิดจิตสำนึกรัก จนนำไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนเพราะไม่อยากเห็นพื้นที่หรือสถานที่ที่ตนเองมีความผูกพันธ์ต้องโดนทำลาย (Miyazaki, 2018) เช่นเดียวกับการไปท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวด้วยความสนใจของตัวเองหรือการท่องเที่ยวตามรอยหนังก็มี แต่กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นกลับเด่นชัดขึ้นมาโดยมีพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาอย่างมากมาย ส่วนหนึ่งคือเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของคนในเมือง เนื่องจากในเมืองนั้นมีแหล่งสีเขียว หรือแหล่งทางธรรมชาติน้อยกว่าพื้นที่ชนบทมาก หรือที่เรียกว่าป่าคอนกรีต การท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นเหมือนการมาท่องเที่ยวเพื่อค้นหาความสงบ การได้ปลดเปลื้องตัวเองจากภาระปัญหาต่างๆอยู่กับธรรมชาติผ่านเสียงของธรรมชาติ เช่น เสียงนกร้อง เสียงน้ำไหล สิ่งเหล่านี้จะเชื่อมโยงกับธรรมชาติบำบัด ซึ่งตรงกับงานเขียนของ (Ulrich, 1984) ที่มองว่าการใช้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีส่วนช่วยในการลดความตึงเครียดของคนจนเกิดเป็นทฤษฎีสิ่งแวดล้อมแห่งการเยียวยา (Healing Environment Theory) และสามารถฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจได้เร็ว ยิ่งไปกว่านั้นกิจกรรมธรรมชาติบำบัดนั้นไม่ได้มีเพียงแค่การฟังเสียงและผ่อนคลายเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังคงมีอย่างอื่นด้วยเช่นกัน

การทำโซเชียลดีท็อกซ์ (Social Detox) นั้นก็เป็นการบำบัดชนิดหนึ่งเหมือนกัน หากใช้เครื่องมือสื่อสารที่มากเกินไปจนกระทั่งเกิดการเสพติดโซเชียลแล้ว ก็อาจจะส่งผลกระทบด้านลบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจได้ เช่น นอนไม่หลับ ซึม หรือวิตกกังวล (Lakkhana, 2021: 7-15) การทำโซเชียลดีท็อกซ์นั้นเป็นการงดใช้เครื่องมือสื่อสารอย่างน้อย 1 วันหรือ 7 วันเพื่อให้จิตใจของเราได้พักผ่อนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นเรื่องที่ดีหากทำโซเชียลดีท็อกซ์พร้อมกับการไปทำกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอื่น ๆแทน เช่น การนั่งสมาธิท่ามกลางธรรมชาติ การเดินชมวิว ประโยชน์จากการผ่อนคลายทางธรรมชาติผ่านเสียงของธรรมชาติ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญ

ที่ช่วยในการบำบัดทางจิตวิทยา โดยเฉพาะในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าอย่างมีสติหรือการนั่งสมาธิในป่าเขา การฟังเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงลมพัด หรือเสียงนก (Yoosuk & Pholprasert, 2023) ได้กล่าวว่าว่าเสียงธรรมชาติมีบทบาทสำคัญในการบรรเทาความรู้สึกหม่นหมอง และสร้างสมดุลทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ฟังอย่างชัดเจน

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับการผ่อนคลาย

การแสวงหาพื้นที่สำหรับการผ่อนคลายจึงกลายเป็นความต้องการที่สำคัญ การท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเน้นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่เพียงแต่ช่วยฟื้นฟูร่างกายและจิตใจของนักท่องเที่ยว แต่ยังคงส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย ในขณะเดียวกันก็มี การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจสำคัญใน การตอบสนองต่อเป้าหมายด้านสุขภาวะทางจิตใจและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เน้นกิจกรรมที่สงบเช่น การเดินสำรวจเส้นทางธรรมชาติ การชมวิวทิวทัศน์ การตั้งแคมป์ ส่องสัตว์ ฟังเสียงธรรมชาติ

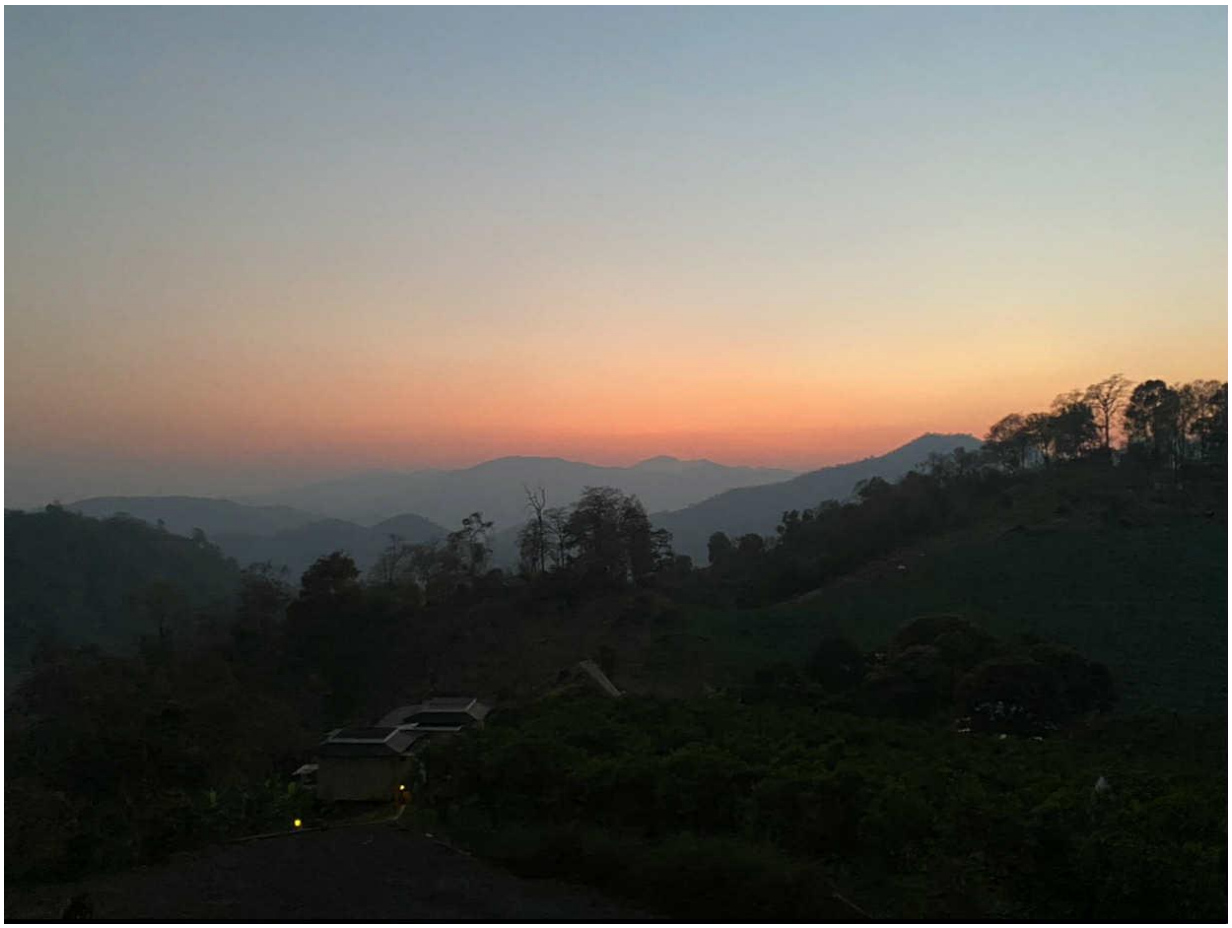
2. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ งานหัตถกรรมท้องถิ่น การเรียนรู้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายจะเกี่ยวพันไปกับการพักแบบโฮมสเตย์ เพราะจะได้เรียบรู้การใช้วิถีชีวิตของคนในชุมชนการได้สัมผัสวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่แตกต่าง ช่วยเปิดมุมมองใหม่และลดการยึดติดกับชีวิตประจำวัน

3. โฮมสเตย์และรีสอร์ทเชิงนิเวศ: การพักผ่อนในที่พักที่กลมกลืนกับธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันปฏิเสธเลยไม่ได้ว่า การบริโภคสินค้าต่าง ๆ นั้นใช้พลาสติกเป็นส่วนมากและเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีการรณรงค์ให้มีการกลับมาใช้ถุงผ้า และ หลอดกระดาษแทนสิ่งเหล่านี้ก็นับเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกมาใช้บริการการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน (Poshakrishna & Akeugkahraraunnyarrath, 2023: 588-604)

4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์: การได้ลงมือทำกิจกรรมในฟาร์ม เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมในฟาร์มผึ้ง สัมผัสวิถีเกษตรกร การเลี้ยงสัตว์และเรียนรู้เรื่องการทำอาหารท้องถิ่น โดยสิ่งเหล่านี้ก็เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางด้วยเช่นกัน (ณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป, 2557: 310–321)

ภาพที่ 1 แสดงบรรยากาศโดยรอบที่พัก โฮมสเตย์แห่งหนึ่งในพื้นที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้เข้าพักสามารถลงไปเดินชมและถ่ายรูปภาพในสวนส้มของที่พักได้ ที่มา: ภคอัศม์ โปษะกฤษณะ

ภาพที่ 2 แสดงทิวทัศน์ธรรมชาติตอนเย็นจากระเบียงของที่พักที่นักท่องเที่ยวสามารถรับประทานอาหารและเพลิดเพลินไปกับการชมธรรมชาติ ที่มา: ภคอัศม์ โปษะกฤษณะ

ประโยชน์ทางอารมณ์และจิตใจจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่เพียงแค่ส่งเสริมความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังให้ผลลัพธ์ที่ดีต่อสุขภาวะทางอารมณ์และจิตใจของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ การอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติช่วยลดระดับฮอร์โมนความเครียดและกระตุ้นให้สมองหลั่งสารแห่งความสุข อาทิ โดพามีน ซึ่งส่งผลให้ผู้คนรู้สึกสงบผ่อนคลาย และมีสมาธิมากขึ้น นอกจากนี้การได้สัมผัสกับธรรมชาติยังช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจ ลดความวิตกกังวล และคลายความเหนื่อยล้าทางอารมณ์จากชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ (Ulrich et al., 1991) อีกทั้งยังเสริมสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานของความสุขทางใจในระยะยาว เมื่อคนได้ใช้เวลาท่ามกลางธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ยังสามารถช่วยเพิ่มความมั่นใจในตนเอง กระตุ้นพลังบวกเพิ่มพลังงานและความกระปรี้กระเปร่า การได้ชาร์จพลังจากธรรมชาติทำให้ร่างกายและจิตใจรู้สึกกระตือรือร้น ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับการรักษ์ธรรมชาติและสถานที่โปรด ที่เป็นผลลัพธ์ของส่งเสริมจิตวิญญาณของการใช้ชีวิตอย่างสมดุล การได้ใช้

เวลาอยู่กับตัวเอง อยู่กับความสงบหลีกเลี่ยงชีวิตที่เร่งรีบในสังคมเมืองอาจจะทำให้เราได้รู้จักตัวเองมากขึ้นช่วยให้เราได้ค้นพบตัวเองมีสมาธิมากขึ้น จิตใจปลอดโปร่ง

สรุป

ในปัจจุบันนี้มนุษย์ได้สนใจสุขภาพจิตใจของตนเองมากว่าแต่อดีต เพราะไม่เพียงแค่ผู้ใหญ่เท่านั้นที่เป็นภาวะซึมเศร้า หรือหมดไฟ ได้แต่ยังรวมไปถึงเด็กและเยาวชนก็สามารถที่จะตกอยู่ในภาวะเหล่านี้ได้ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามมนุษย์ได้ค้นหาหรือสร้างพื้นที่ความปลอดภัยให้กับตนเองขึ้นมาเพื่อเยียวยาจิตใจที่บอบชำจากสังคมและ การดำเนินชีวิต พื้นที่ความปลอดภัยของคนแต่ละคนก็ย่อมที่จะแตกต่างกันไป เช่น การซื้อของ อ่านหนังสือ อยู่กับตัวเอง หรือแม้แต่เป็นการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน โดยกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเริ่มกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง โดยเน้นไปที่การทำโซเชียลดีท็อก (Social Detox) การตั้งแคมป์อยู่กับธรรมชาติ และการใช้เสียงธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการบำบัดรักษาจิตใจให้กลับมาดีเหมือนแต่ก่อน ยิ่งไปกว่านั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ยังสามารถที่จะผสมผสานเข้ากับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ที่ผสมผสานการท่องเที่ยวกับธรรมชาติไปกับการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ทั้งการปลูกผักทำนาเลี้ยงสัตว์หรืออาจจะเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นก็ควรที่จะได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐโดยเน้นไปที่การให้ความรู้ในเรื่องของจิตใจแก่มัคคุเทศก์หรือสนับสนุนให้มีหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาโดยเฉพาะเป็นผู้ช่วยนำทางในประสบการณ์การเยียวยาอารมณ์เบื้องต้น ยิ่งไปกว่านั้นภาครัฐอาจจะสนับสนุนการสร้างพื้นที่เงียบสงบและปลอดดิจิทัลในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาพื้นที่หรือโซนเฉพาะที่ผู้เดินทางสามารถพักจากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเต็มที่ (Digital Detox Zone) โดยเน้นไปกับความสงบและการได้อยู่กับตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวแหล่งประเทศไทยหรือ ททท. มีแนวคิดที่จะยกระดับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือ Green tourism ในหลายเมือง เช่น การพัฒนาศูนย์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และจะเป็นที่น่าสนใจหาก ททท. นั้นสามารถที่จะพัฒนาให้ทุกจังหวัดสามารถมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ควรที่จะพัฒนาโดยการดึงเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ ออกมา โดยไม่ให้ซ้ำกับพื้นที่อื่น ๆ เพราะหากการถ่ายทอดเรื่องราว (Storytelling) นั้นมีความซ้ำซากกันก็จะทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ไม่น่าสนใจเหมือนสินค้า OTOP ที่ส่วนใหญ่มีเหมือนกันในเกือบทุกตำบลจึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ ออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

ภาครัฐควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการเยียวยาจิตใจ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ให้มีความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพจิต และการจัดตั้งหน่วยงานหรือผู้เชี่ยวชาญที่ทำหน้าที่

เป็นผู้นำทางในการดูแลอารมณ์และจิตใจเบื้องต้นของนักท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นเขตสงบและปลอดดิจิทัล (Digital Detox Zone) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เดินทางได้พักจากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และกลับมาเชื่อมโยงกับตนเองอย่างแท้จริง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละจังหวัดควรเน้นการดึงอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ออกมาอย่างชัดเจน ผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่สะท้อนความแตกต่างของทรัพยากร ธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากและเพิ่มคุณค่าให้แหล่งท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพจิตของสังคมโดยรวม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ทำหน้าที่เพียงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูสุขภาพจิต ผ่านกิจกรรมอย่างการทำ Social Detox การอยู่กับธรรมชาติอย่างเรียบง่าย การตั้งแคมป์ และการใช้เสียงธรรมชาติบำบัด ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดจากสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีคุณค่า ส่งเสริมทั้งสุขภาวะทางใจและความเข้าใจวิถีชีวิตชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กุลแก้ว คล้ายแก้ว และคณิต เขียววิชัย. (2566). การท่องเที่ยวแกลมปิ้ง: มิติใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวหลังสถานการณ์โควิด-19. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 5(2), 83–96.

คณิน จินตนาปราโมทย์ และพรชัย สิทธิศรัณย์กุล. (2562). สรีรวิทยาความเครียดจากการทำงานและการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญความเครียดในอาชีพแพทย์. *วารสารการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 26(2), 112–123.

ชาตรี พงษ์พันธ์ และคณะ. (2567). แนวทางการจัดการสุขภาพชุมชนช่วงอุทกภัยสำหรับกลุ่มเปราะบาง: กรณีศึกษาตำบลหนองบ่อ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษาการแพทย์และสุขภาพ*, 9(4), 712–719.

ณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป. (2557). รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(3), 310–321.

นพรัตน์ ศรีขาว. (2564). ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในเด็กโรคสมาธิสั้น. วารสารกุมารเวชศาสตร์, 60(4), 270–278.

บุญหลิบ ตั้งพานิชชาติ และรชพร จันทร์สว่าง. (2561). *ความเป็นมาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว(2–30).* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รชพร จันทร์สว่าง และคณะ. (2565). การท่องเที่ยวอาบป่า: ความหมาย คุณค่า และประโยชน์ในบริบทของประเทศไทย. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 17(2), 80–96.

วรวรรณ จุฑา และคณะ. (2568). *อัตราป่วยรายใหม่และความชุกโรคซึมเศร้าในคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ปี พ.ศ. 2565–2567: Health Data Center (HDC) คลังความรู้สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.* [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://dmh-elibrary.org/items/show/1807 (13 กันยายน 2568)

ศากุล ช่างไม้ และคณะ. (2559). คุณภาพชีวิต ความเครียด และภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุที่ประสบมหาอุทกภัย ปี 2554. *วารสารพยาบาล*, 61(4), 1–9.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). *ระบบนิเวศบำบัดที่ดี ภูมิคุ้มกัน ภาวะเครียด–ซึมเศร้าชั้นดี.* [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://resourcecenter.thaihealth.or.th/content/273-content (13 กันยายน 2568)

Altman, I., & Low, S. M. (2012). *Place attachment.* Springer Science & Business Media.

Erdoğan, E. G., & Mersin, S. (2025). The relationship between the level of satisfaction of Maslow's hierarchy of needs and loneliness, happiness and life satisfaction in elderly individuals. *Journal of Clinical Nursing*, 36(6), 1–21.

Lakkhana, S. (2021). *Social media detox or digital detox. Journal of Educational Administration and Supervision,* Mahasarakham University, 12(1), 7–15.

Miyazaki, Y. (2018). *Shinrin-yoku: The Japanese art of forest bathing.* Timber Press.

Natchanon, M., Reungrong, V. E., Kullaya, P., & Somboon, J. (2020). The influences of stress on depressive moods: The moderating effects of peer support and self-efficacy. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 15(2), 63–82.

Poshakrishna, P. (2023). The effect of globalization on local culture in rural society. *MCU Haripunchai Review*, 7(3), 205–216.

Poshakrishna, P., & Akeugkahraraunnyarrath, N. (2023). Corporate social responsibility through social media in the tourism industry. *Ratanabuth Journal*, 5(1), 588–604.

Ulrich, R. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224(4647), 420–421.

Ulrich, R. S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., & Zelson, M. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11(3), 201–230.

Warach, M. (2019). Structure of tourism system. *Journal of Thai Hospitality & Tourism*, 14(1), 94–102.

Yoosuk, P., & Pholprasert, A. (2023). Natural sound integrated art activities to promote environmental appreciation for youth. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(9), 271–281.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guideline For Developing the Bachelor of Arts Curriculum Department of Mahamakut Buddhist University Nakhon Pathom

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม

Phramahakhanob Sahayapanyo[1*], Janthima Seangphrae[2], Phramahaboonprasit Nathaponyo[3], Pramahasomsuk Dhammachotiko[4], & Suriyan Phuengphai[5]

พระมหาขนบ สหายปญฺโญ[1*], จันทิมา แสงแพร[2], พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญฺโญ[3], พระมหาสมศักดิ์ ธมฺมโชติโก[4], & สุริยัน ผึ่งผาย[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramahakhanob Sahayapanyo*
พระมหาขนบ สหายปญฺโญ
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Khanob.khe@mbu.ac.th

2. Janthima Seangphrae
จันทิมา แสงแพร
Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Janthima.sae@mbu.ac.th

3. Phramahaboonprasit Nathaponyo
พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญฺโญ
Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: boonprasit_nat@mbu.ac.th

4. Pramahasomsuk Dhammachotiko
พระมหาสมศักดิ์ ธมฺมโชติโก
Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: somsuk_dha@mbu.ac.th

5. Suriyan Phuengphai
สุริยัน ผึ่งผาย
Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: suriyan_phu@mbu.ac.th

ABSTRACT

This research on developing a Bachelor of Arts in Buddhism curriculum focused on learning outcomes has two objectives: 1) to develop a Bachelor of Arts in Buddhism curriculum that emphasizes student learning outcomes, and 2) to evaluate the results of implementing this curriculum. The study population included individuals involved in the curriculum, such as students, course lecturers, and prison officials. The researcher employed research and development methods. The development of the Bachelor of Arts program in Buddhism, which focuses on student learning outcomes, identified five key components of curriculum development: 1) curriculum planning, 2) defining graduate characteristics, 3) establishing the philosophy and significance of the curriculum, 4) setting curriculum objectives, and 5) determining curriculum-level learning outcomes. These components guided the creation of a curriculum tailored for incarcerated students, aiming to produce graduates who possess knowledge and morality, as well as the ability to apply religious principles to transform behavior and refine character. This is especially important for prisoners preparing for reintegration into society as responsible and positive members.

The implementation results of the Bachelor of Arts in Buddhism curriculum, which emphasizes student learning outcomes, revealed that the curriculum was revised in 2024

คำสำคัญ:
การพัฒนาหลักสูตร, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, ผลลัพธ์การเรียนรู้

Keywords:
Curriculum Development, Bachelor of Arts Program, Learning Outcomes

Article history:
Received: 15/09/2025
Revised: 10/10/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 30/01/2026

How to Cite:
Sahayapanyo, P. et al. (2026). Guideline For Developing the Bachelor of Arts Curriculum Department of Mahamakut Buddhist University Nakhon Pathom. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 467-487.

for use in the 2025 academic year at Bang Kwang Central Prison. The evaluation of the curriculum implementation was based on four components: 1) curriculum effectiveness, 2) the ability to design course learning, 3) learner outcomes, and 4) the satisfaction of all stakeholders involved in the curriculum.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน 2) เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน กลุ่มประชากรคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร นักศึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร เจ้าหน้าที่ฝ่ายของเรือนจำ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and development) การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) การวางแผนหลักสูตร 2) การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต 3) การกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร 4) การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และ 5) การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านนี้ นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักศึกษาในเรือนจำ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม รวมทั้งมีความสามารถในการใช้หลักธรรมคำสอน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขัดเกลาพฤตินิสัยเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษมาเป็นคนดีของสังคม

ผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรปรับปรุงปี พ.ศ. 2567 นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2568 ณ เรือนจำกลางบางขวาง ผลการใช้หลักสูตร พิจารณาตามองค์ประกอบ 4 ด้าน 1) ประสิทธิภาพของตัวหลักสูตร 2) ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชา 3) ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน 4) ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร

บทนำ

จากการที่ประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2661- 2580) เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2561 ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก ด้านการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ข้อ 4.3 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ข้อ 4.3.1 มีการเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา มีแนวทางหนึ่ง (ประกาศ เรื่อองยุทธศาสตร์ (พ.ศ. 2561 - 2580), 2561) คือ “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เน้นการลงมือปฏิบัติ” มีการสะท้อนความคิด/ทบทวนไตรตรอง การสร้างผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ของตนได้ การหล่อหลอมทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการสร้างรายได้หลายช่องทางระดับอุดมศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 35) ปัจจุบันกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้เข้ามาดูแลการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยมี 2 ภารกิจ 8 หลักการ 3 ปฏิรูป เพื่อให้แต่ละสถาบันได้ตระหนักถึงหัวใจของกระทรวงซึ่งล้วนแต่เกี่ยวกับการสร้างคนให้พัฒนาประเทศ และดำรงอยู่ได้ในโลกศตวรรษที่ 21 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเข้าใจถึงความประสงค์ของกระทรวงตระหนักเป็นอย่างยิ่งในการสร้างระบบการศึกษาให้ตอบโจทย์ดังกล่าว โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้มีศีลธรรมควบคู่กันไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี ไม่เพียงเฉพาะบุคคลที่มีโอกาส และด้อยโอกาส การจัดการศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเนื้อหาให้ผู้เรียน ผู้สอนใส่เนื้อหาความรู้ (Input-based Education) เข้าไปให้แก่ผู้เรียนที่คิดว่าผู้เรียนต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เข้าไปโดยใช้วิธีการบรรยายให้แก่เรียนได้รับฟัง และบังคับให้ผู้เรียนจำด้วยการสอบถาม การเรียนรู้ของผู้เรียนในประเทศไทย เป็นการเรียนรู้แบบบรรยาย โดยผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการศึกษา (Tacher-centered) การศึกษาเช่นนี้มุ่งเพียงการจำ ไม่มีการมุ่งเน้นในการคิด เพราะหาว่าผู้เรียนได้คิดแล้ว แต่ไม่เหมือนผู้สอน และตอบข้อสอบต่างจากที่อาจารย์สอนนั้นก็แปลว่า จะไม่สามารถได้คะแนนในการสอบได้ การศึกษาไทยจึงไม่เน้นผลลัพธ์ แต่เป็นการมุ่งเน้นการใส่ความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยที่มีผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียน การแก้ปัญหามุ่งเน้นใส่ความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียน การแก้ปัญหาการศึกษาของไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาแบบมุ่งใส่ความรู้ (Input-based Education) ให้กลายเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education)

การจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-based Education) ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และผู้สอนเป็นผู้จัดการกระบวนการในการเรียนรู้เป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษะของรูปแบบในอนาคต ในปัจจุบันตามแผนยุทธศาศตร์การศึกษาของชาติมีเป้าหมายให้จัดการศึกษาแบบ (Outcome-based Education) แต่ในสถานศึกษาปัจจุบันส่วนใหญ่ของไทยยังคงเป็นแบบ Content-based education ที่เป็นการวัดผลเพื่อประเมินผลความรู้ที่ผู้เรียนได้รับด้วยการสอบข้อเขียนเป็นหลัก แม้ว่าหลักสูตรบางหลักสูตรในปัจจุบันมีการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพิ่มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไป เพื่อเสริมการเรียนรู้ให้มากขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงตามแผนยุทธศาสตร์การศึกษาของชาติ จึงเล็งเห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องทำความเข้าใจ สื่อสารและสามารถถ่ายทอดแนว

ทางการปฏิบัติการแบบ Learning Outcomes โดยปัจจัยที่สำคัญเพื่อให้บรรลุความสำเร็จ คือการเข้ามาปฏิรูปหลักการวัดและประเมินผลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เมื่อมีการผ่านกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาหรือหลักสูตร โดยวิธีการวัดผลต่าง ๆ ต้องมีความสอดคล้องกับวิธีการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแต่ละรายวิชา หรือหลักสูตรนั้น (บัณฑิต ทิพากร, 2561) สอดคล้องกับ ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ที่เน้น “ผลลัพธ์การเรียนรู้” คือผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา ฝึกอบรม หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการฝึกปฏิบัติ หรือการเรียนรู้จริงในที่ทางานระหว่างการศึกษา ในข้อที่ 4 ผลลัพธ์การเรียนรู้ตามคุณวุฒิแต่ละระดับ ต้องสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษา วิชาชีพ ประเทศชาติและบริบทโลก ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ที่เกิดจากหลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและเพียงพอต่อการนำไปปฏิบัติ หรือต่อยอดความรู้ในการประกอบอาชีพ ดำรงชีวิต อยู่ร่วมกันในสังคม และพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัล 2) ทักษะ (Skills) หมายถึง ความสามารถที่เกิดจากการเรียนรู้ ฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดความแคล่วคล่อง ว่องไว และชำนาญ เพื่อพัฒนางาน พัฒนาวิชาชีพหรือวิชาการ พัฒนาตนและพัฒนาสังคมสำหรับการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัล 3) จริยธรรม (Ethics) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทาระดับบุคคลที่สะท้อนถึงความเป็นผู้มีคุณธรรม ศีลธรรม และจรรยาบรรณ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและส่วนตน ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น 4) ลักษณะบุคคล (Character) หมายถึง บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และค่านิยมที่สะท้อนคุณลักษณะเฉพาะศาสตร์ วิชาชีพ และสถาบัน โดยพัฒนาผ่านการเรียนรู้ และการฝึกประสบการณ์จากหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับแต่ละระดับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2565: 35) ด้วยความจำเป็นดังกล่าว กอปรกับเพื่อสนองพระราชกระแสรับสั่งในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีพระกระแสรับสั่งให้กรมราชทัณฑ์ ให้ประสานกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการเปิดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถานเพื่อให้คนเหล่านั้นได้มีความรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และความรู้ทั่วไป สามารถครองตนและครองชีวิตอยู่ได้ ทั้งที่อยู่ในระยะคุมขัง และเมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และกรมราชทัณฑ์ จึงได้ทำข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ เรื่องการจัดการศึกษาระดับอุมดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถานได้รับการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการขัดเกลาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา (ภาควิชาพุทธศาสตร์, 2567: 3)

มหาวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่า หลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา เป็นวิทยบริการที่สามารถสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังระดับดีและดีเยี่ยมให้ได้รับการศึกษาและพัฒนาจิตของตนเองได้เป็นอย่างดี เห็นสมควรที่จะจัดทำเป็นหลักสูตรเฉพาะด้าน คือ จัดทำหลักสูตรขึ้นมาเพื่อเปิดสอนสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถานมหาวิทยาลัยโดยคณะศาสนาและปรัชญา จึงได้พัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยได้รับความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ในการทำความร่วมมือร่วมกัน (MOU) ในการจัดทำหลักสูตรนี้ขึ้น ดังวัตถุประสงค์และรูปแบบตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ ได้ตระหนักถึงการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ด้านพระพุทธศาสนา และการขยายโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะผู้ต้องขังให้ได้ศึกษาต่อ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านพระพุทธศาสนา กล่อมเกลาจิตใจการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเพื่อเป็นการแก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเป็นการสร้างคนดีคืนสู่สังคม อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสุขต่อไป (ภาควิชาพุทธศาสตร์, 2567: 3) หลักสูตรดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ ริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และ เพื่อผลิตบัณฑิตให้สามารถประยุกต์คำสอนทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาพฤตินิสัยและพัฒนาสังคม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญา การผลิตบัณฑิตด้านพระพุทธศาสนา มีสติปัญญา มีคุณธรรม ขัดเกลาพฤตินิสัยมีจิตใจงดงาม และสามารถแก้ไขปัญหาชีวิต (ภาควิชาพุทธศาสตร์, 2567: 21)

ด้วยเหตุนี้ คณะศาสนาและปรัชญาจึงได้พัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นหลักสูตรเปิดการเรียนการสอนในเรือนจำและทัณฑสถาน เพื่อสนองพระกระแสรับสั่ง และเป็นไปตามข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกับกรมราชทัณฑ์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาได้เปิดดำเนินการจัดการเรียน ในเรือนจำ/ทัณฑสถานแล้วจำนวน 5 แห่ง ด้วยกันคือ เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี เรือนจำกลางระยอง จังหวัดระยอง เรือนจำกลางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง จังหวัดลำปาง และ เรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) ในปี พ.ศ. 2567 หลักสูตรที่เปิดสอนจะครบกำหนด 5 ปี จึงจำต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้มีการพัฒนายิ่งขึ้น ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หลักสูตรได้คำนึงถึงสถานการณ์ภายนอกหรือการพัฒนาที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนหลักสูตร คือ 1) หลักสูตรต้องผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ คือ มีความตระหนักในศีลธรรม จริยธรรม ปรับตัวให้ได้ในสภาวะแวดล้อมที่จำกัด และสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ 2) ต้องพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน มีความเป็นสากล สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน และ 3) หลักสูตรต้องเป็นไปเพื่อเป็นการขัดเกลาและพัฒนาจิตใจให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้ และเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน รวมถึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น ๆ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสังคม โดยเฉพาะแนวคิดการจัดการศึกษาโดยมุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (Outcome-Based Education: OBE) ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์อย่างชัดเจน และออกแบบองค์ประกอบของหลักสูตรให้สนับสนุนการบรรลุผลลัพธ์ดังกล่าว (Spady, 1994) ผลการวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาหลักสูตร

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผนหลักสูตร การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต การกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร องค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและเป็นฐานสำคัญในการออกแบบหลักสูตรให้มีความสอดคล้องภายใน (curriculum alignment) ตามแนวคิดของ Tyler (1949) และ Biggs และ Tang (2011)

การวางแผนหลักสูตรเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่มุ่งวิเคราะห์บริบท ความต้องการของผู้เรียน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางของหลักสูตรอย่างเหมาะสม ขณะที่การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตสะท้อนภาพของผู้สำเร็จการศึกษาที่พึงประสงค์ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตรทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดที่ชี้นำการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้านตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ช่วยแปลงแนวคิดเชิงนามธรรมให้เป็นเป้าหมายเชิงพฤติกรรมที่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจน ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดีควรครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย และสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการออกแบบรายวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างสอดคล้องกัน (Biggs & Tang, 2011)

องค์ประกอบทั้ง 5 ด้านดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักศึกษาในเรือนจำ โดยมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม มีความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขัดเกลาจิตใจ และพัฒนาพฤตินิสัยเชิงบวก อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการฟื้นฟูผู้ต้องขังให้สามารถกลับคืนสู่สังคมในฐานะพลเมืองที่ดี มีคุณค่า และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์และการคืนคนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืน

แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและการปรับพฤติกรรม

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและการปรับพฤติกรรม เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน โดยมิได้มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการหล่อหลอมจิตใจ การปลูกฝังค่านิยมที่ดี และการสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การศึกษาที่มีคุณภาพจึงต้องเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ แยกแยะถูกผิด และสามารถนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลระหว่างความรู้และคุณธรรม หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง เห็นคุณค่าของการควบคุมพฤติกรรม และเข้าใจผลของการกระทำตามหลักเหตุและผล การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาพฤตินิสัยที่ดี อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีสติและความรับผิดชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2555) แนวคิดการจัด

การศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับบริบทของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาพฤติกรรมมากกว่าการลงโทษเพียงอย่างเดียว การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ต้องขัง ช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการทบทวนตนเอง ยอมรับความผิดพลาด และเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในทางที่เหมาะสม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณค่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมในเรือนจำยังช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิต ความอดทน การควบคุมอารมณ์ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม เมื่อผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม ย่อมส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตภายใต้กรอบของศีลธรรม ลดโอกาสในการกระทำผิดซ้ำ และสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคมในระยะยาว (UNESCO, 2015)

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและการปรับพฤติกรรม โดยอาศัยแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน ไม่เพียงตอบสนองต่อเป้าหมายทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูคุณค่าความเป็นมนุษย์ เสริมสร้างศีลธรรม และเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถกลับคืนสู่สังคมในฐานะบุคคลที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการประเมินหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2567 ซึ่งนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2568 ณ เรือนจำกลางบางขวาง โดยการประเมินผลการใช้หลักสูตรพิจารณาตามองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่

1. ประสิทธิภาพของตัวหลักสูตร
2. ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชา
3. ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
4. ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านนี้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อสะท้อนถึงความเหมาะสม ประสิทธิผล และความสอดคล้องของหลักสูตรกับบริบทการจัดการศึกษาในเรือนจำ ตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

สมมติฐานการวิจัย

1. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ที่พัฒนาขึ้นโดยเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด
2. ผู้เรียนที่ศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน มีผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรอยู่ในระดับดีขึ้นไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาผู้วิจัยศึกษาจากผลลัพธ์การเรียนรู้มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ 4 ด้าน ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านจริยธรรม ด้านลักษณะบุคคล แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ตามแนวทางของ OBE เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตร การจัดการศึกษาและวิธีการวัดผลประเมินผล และแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2564 – 2568 เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตตามที่ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 3 ห้องเรียน ๆ 20 คน ซึ่งหลักสูตรมีการจัดนักศึกษาแบบคละในแต่ละห้องเรียน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม 2 ห้องเรียนและจับสลากเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียนและกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน

ขอบเขตด้านตัวแปร

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับผลลัพธิ์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 มิติ ประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) จริยธรรม (Ethics) ลักษณะบุคคล (Character)

ข้อจำกัดของการวิจัย

ผลการวิจัยความคาดหวังของนักศึกษาที่มีต่อหลักสูตรนี้ไม่สามารถนำไปใช้กับนักศึกษาในหลักสูตรปกติ ทั้งนี้ เนื่องมาจากบริบทของการจัดการศึกษาในเรือนจำมีข้อจำกัด

หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิยาลัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาเอกสารเพื่อเป็นข้อมูลด้านเนื้อหาสาระ หลักการและแนวคิดการสอนผู้ใหญ่ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

2. สำรวจความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้บัญชาการเรือนจำ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม ความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตใน 4 ประเด็น ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านจริยธรรม ด้านลักษณะบุคคล

3) การสร้างเครื่องมือ

3.1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

3.2) สร้างแบบสอบถาม ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นข้อเสอนแนะเพิ่มเติม

4) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเพื่อตรวจดูความถูกต้องแก้ไขภาษาและหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

คะแนน +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

คะแนน 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

คะแนน -1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามโดย พิจารณาข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าเป็นข้อคำถามที่มี ความสอดคล้องและเป็นไปตามจุดประสงค์ จากผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญได้ค่าดัชนีความ สอดคล้องเท่ากับ 1.00 ทุกข้อคำถาม

3. ปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร

1. การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

1) วางแผนหลักสูตร

2) กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต

3) กำหนดปรัชญาและความสำคัญหลักสูตร

4) กำหนดวัตถุประสงค์หลักสูตร

5) กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร และผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา

2. ประเมินโครงร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลกัสูตรเป็นขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของโครงร่างหลกัสูตร ด้วยการประเมินความเหมาะสมโครงร่างหลักสูตร และร่างเอกสารประกอบหลักสูตร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินร่างหลักสูตร

1) แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรโดยการพิจารณา ความเหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของโครงร่างหลักสูตรได้แก่ การวางแผนหลักสูตร การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต กำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์หลักสูตร กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรและผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา

2) แบบประเมินความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรโดยการพิจารณา ความสอดคล้องในแต่ละองค์ประกอบ

3. กำหนดผู้ประเมินโครงร่างหลักสูตรเป็นผู้ชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีประสบการณ์ด้านการจัดทำหลักสูตรและยินดีให้ความร่วมมือจำนวน 5 ท่านเพื่อประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินโครงร่างหลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการและประสานงานผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินโครงสร้างหลักสูตรที่ได้รับ

2) กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน

2.1) การประเมินความเหมาะสม เป็นระดับความเหมาะสม 5 ได้แก่มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด นำผลจากการประเมินมาหาค่าเฉลี่ยแล้วเทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลความหมายระดับความเหมาะสม โดยกำหนดเกณฑค่าเฉลี่ยของความเหมาะสม ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ถือว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม

2.2) การประเมินความสอดคล้อง ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) และพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อตรวจสอบคุณภาพและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Index of item objective congruence) โดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

คะแนน +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

คะแนน 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

คะแนน -1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการถาม

แล้วนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามโดย พิจารณาข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าเป็นข้อคำถามที่มี ความสอดคล้องและเป็นไปตามจุดประสงค์ จากผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญได้ค่าดัชนีความ สอดคล้องเท่ากับ 1.00 ทุกข้อคำถาม

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองการใช้หลักสูตร

ขั้นตอนนี้เป็นการนำโครงสร้างหลักสูตรฯ ที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับห้องเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1 ห้องเรียน

1. แบบแผนการทดลอง การทดลองครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มสนใจและมุ่งศึกษาความก้าวหน้าในการดำเนินการพัฒนาตามหลักสูตรจึงใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียว

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 3 ห้องเรียน ๆ 20 คน ซึ่งหลักสูตรมีการจัดนักศึกษาแบบคละในแต่ละห้องเรียน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

3.1 โครงร่างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้

3.2 แบบทดสอบความรู้การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผลลัพธ์ผู้เรียน

3.3 แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้

3.3 แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้

4. ดำเนินการทดลอง

4.1 การเตรียมการ ติดต่อประสานงานเรือนจำเกี่ยวกับ วันที่ เวลา และนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือ

4.2 ขั้นดำเนินการทดลอง

1) ประเมินก่อนการใช้หลักสูตร

2) ดำเนินการใช้หลักสูตร

5. วิเคราะห์ข้อมูล

1) การทดสอบความรู้โดยใช้แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการใช้หลักสูตร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และค่า t-test

2) การประเมินความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้/นวัตกรรม การเรียนรู้/เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมิน ประเมินโดยอาจารย์ผู้สอน และผู้วิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3) การประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบสังเกตพฤติกรรม จัดการเรียนการสอน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือค่าร้อยละ

4) ประเมินความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อหลักสูตรโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อหลักสูตร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert) จำนวน 3 ด้าน คือ ปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยประกอบด้วย

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

เป็นการประเมินผลหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะ สำหรับนำไปปรับปรุงหลักสูตรโดยพิจารณาจากข้อมูลต่อไปนี้ 1. การประเมินหลักสูตร พิจารณาจากประสิทธิภาพของหลักสูตร ดังนี้ ผลการวัดความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม” สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

พบว่า การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2567 โดยมีการกำหนดองค์ประกอบไว้ 5 ด้าน คือ 1) การวางแผนหลักสูตร 2) การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต 3) การกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร 4) การกำหนดวัตถุประสงคของหลักสูตร และ 5) การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร

ด้านการวางแผนหลักสูตรพบว่า มีการวางแผนหลักสูตรโดยการคำนึงสถานการณ์ภายนอกที่สำคัญมาเป็นฐานในการสร้างหลักสูตร กล่าวคือ มีการวางแผนภายใต้แผนยุทธศาสตร์ในระยะยาว 20 พ.ศ. 2561-2580 ในกรอบวิสัยทัศน์ ประเทศมีความมั่นคง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งการวางแผนหลักสูตรยังครอบคลุมถึงมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 4 ด้านคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวิจัยและการสร้างนวัตกรรม ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 – 2570 ที่มีเป้าหมายเตรียมคนไทยแห่งศตวรรษที่ 21 พัฒนาเศรษฐกิจที่กระจายโอกาสอย่างทั่วถึง สังคมที่มั่นคง และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งทางนวัตกรรมระดับแนวหน้าในสากล นำพาประเทศไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการ 1) สร้างคน มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต และมีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 2) สร้างองค์ความรู้มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อสะสมความรู้เพื่อเป็นการวางรากฐานสำหรับอนาคต และการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่ขีดความสามารถและความเข้มแข็งของประเทศในด้านต่าง ๆ 3) สร้างนวัตกรรม มุ่งเน้นการบ่มเพาะและพัฒนาขีดความสามารถผู้ประกอบการนวัตกรรม การพัฒนาระบบนิเวศทางนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการสร้างและแปลงนวัตกรรมสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคม 4) ปรับบทบาทมหาวิทยาลัย มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเป็นฟันเฟืองสำคัญสำหรับการสร้างคน สร้างองค์ความรู้ และการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของประเทศผ่านการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจกลุ่มมหาวิทยาลัย เนื่องจากหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรที่ออกแบบเพื่อใช้ในเรือนจำ โดยความร่วมมือระหว่างกรมราชทัณฑ์และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นคนดีของสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างหลักสูตร เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม รวมทั้งมีความสามารถในการใช้หลักธรรมคำสอนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขัดเกลาพฤตินิสัยเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษมาเป็นคนดีของสังคม และเป็นกำลังสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

ด้านการกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตพบว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะ คือ 1) มีความเป็นพุทธศาสนิกที่ดี (Buddhist) ที่ประพฤติตนอย่างมีคุณธรรมและปัญญาเหมาะสมกับความเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) มีภาวะผู้นำและผู้ตาม (Leadership) รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์และสามารถปรับตัวทำงานกับผู้อื่นให้เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจ 3) พัฒนาความรู้ความสามารถและพฤติกรรมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเป็นพลเมืองดีของสังคมอย่างต่อเนื่อง

ด้านการกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตรพบว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ จึงมุ่งจัดการศึกษาตามแนวพิพัฒนาการนิยม โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนยึดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และพัฒนาความต้องการของผู้เรียนผ่านกระบวนการแก้ปัญหาและค้นคว้าด้วยตนเอง กระบวนการเรียนที่ต้องลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีในสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มีสติปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณตามหลักวิชาการ มีภาวะผู้นำ สามารถนำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองขัดเกลาพฤตินิสัย มีจิตใจงดงาม โดยการนำความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติมาประยุกต์ กล่อมเกลาจิตใจการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเพื่อเป็นการแก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเป็นการสร้างคนดีคืนสู่สังคม อันจะส่งผลสังคมมีความสงบสุขอย่างยั่งยืน

ด้านการกำหนดวัตถุประสงคของหลักสูตรพบว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาโดยได้รับความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ ในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยหลักสูตรมุ่งฟื้นฟูจิตให้กับผู้ พลาดพลั้ง ทำผิดต่ออาญาแผ่นดิน พลัดหลง หลงจากทำนองคลองธรรม พลัดตก จิตตกอยู่ในความมืดมน และพลัดพราก จากบุคคลอันเป็นที่รัก กลับสู่จิตของความเป็นมนุษย์ที่เข้มแข็งตามอัตภาพ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) มีความรอบรู้ในศาสตร์สมัยใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นพลเมืองไทยที่รู้คุณค่าและรักษ์ชาติกำเนิดและเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม 2) มีทักษะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในการสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น 3) มีความรอบรู้ในเชิงวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาตนเองและรับใช้สังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ 4) มีความประพฤติที่ดีงาม ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำและสามารถปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยเป็นคนดีของสังคม

ด้านการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรพบว่า มีการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) คือ 1) PLO 1 ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม 2) PLO 2 ประยุกต์ใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา เหมาะสมกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น 3) PLO 3 นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมตามแนวทางพุทธธรรมนำปัญญา เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงพุทธ 4) PLO 4 แสดงออกถึงการ

ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยของเรือนจำ มีความวิริยะ อุตสาหะ มีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ปรับพฤตินิสัยเป็นคนดีของสังคม

ผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปรับปรุงปี พ.ศ. 2567 นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2568 ณ เรือนจำกลางบางขวาง ผลการใช้หลักสูตร พิจารณาตามองค์ประกอบแต่ละด้าน 1) ประสิทธิภาพของตัวหลักสูตร 2) ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชา 3) ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน 4) ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร

ด้านประสิทธิภาพของตัวหลักสูตรพบว่า ปีการศึกษา 2568 หลักสูตรมีผลการดำเนินงานตามเกณฑ์ AUN-QA Criteria ดังนี้

เกณฑ์ข้อที่ 1 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรพบว่า หลักสูตรมีการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) โดยยึดหลักการจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education หรือ OBE) มีการออกแบบ PLOs หลักสูตรโดยใช้หลักการของ Bloom's Taxonomy (Revised) ที่แบ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ออกเป็น Knowledge (K), Attitude (A) และ Skill (S) ซึ่งในหลักสูตรนี้ได้มีการขยายและจัดกลุ่ม 'Attitude' ออกเป็น จริยธรรม (Ethics) และ ลักษณะบุคคล (Character) นอกเหนือจาก ความรู้ (Knowledge) และ ทักษะ (Skills)

เกณฑ์ข้อที่ 2 โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรพบว่า หลักสูตรมีการออกแบบโครงสร้างและเนื้อหา รวมถึงสร้างความเชื่อมโยงในแต่ละรายวิชาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่รายวิชาแกน (วิชาพื้นฐาน) รายวิชาเฉพาะ เป็นไปตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2565 ซึ่งหมวดวิชาเฉพาะ เป็นหมวดรายวิชาที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้

เกณฑ์ข้อที่ 3 แนวทางการจัดการเรียนและการสอนพบว่า หลักสูตรมีการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย คือ ปรัชญามหาวิทยาลัยได้กำหนดปรัชญาไว้แล้ว นั่นคือ ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา (Academic Excellence based on Buddhism) วิสัยทัศน์ (Vision) "ร่วมพัฒนาพลเมืองโลก ด้วยการผสานแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ให้ดำรงอยู่ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของมนุษย์ในอนาคต" พันธกิจ (Mission) ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เกณฑ์ข้อที่ 4 การวัดผลและประเมินผลนักศึกษาพบว่า หลักสูตรมีการกำหนดและออกแบบวิธีการประเมินผู้เรียน ผู้สอนมีการเลือกใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของทุกวิชาในหลักสูตร ทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก โดยทุกวิธีการประเมินมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนและผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs) รวมถึงผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร (Programme Learning Outcomes: PLOs)

เกณฑ์ข้อที่ 5 คุณภาพของบุคลากรสายวิชาการพบว่า หลักสูตรได้จัดการเรียนการสอน โดยมีอาจารย์ประจำหลักสูตร 5 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งอาจารย์ประจำหลักสูตรจะต้องเป็นอาจารย์ประจำที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหลักในกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร โดยมีความรับผิดชอบตามพันธกิจทั้ง 4 ด้านของมหาวิทยาลัย แบ่งตามความเชี่ยวชาญของคณาจารย์

เกณฑ์ข้อที่ 6 การส่งเสริมและให้บริการแก่นักศึกษาพบว่า หลักสูตรมีระบบและกลไกการรับนักศึกษา โดยหลักสูตรมีแนวคิดในการออกแบบหลักสูตร การกำหนดคุณสมบัติของนักศึกษา การกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกนักศึกษา โดยใช้เครื่องมือเพื่อดูความพร้อมทางปัญญา สุขภาพกายและจิตความมุ่งมั่นที่จะเรียนและเวลาเรียนเพียงพอเพื่อให้สำเร็จการศึกษาได้ตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด โดยหลักสูตรได้มีการประชุมกำหนดระบบและกลไกการรับนักศึกษาใหม่อย่างชัดเจน

เกณฑ์ข้อที่ 7 โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พบว่า หลักสูตร จัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรและรองรับการสร้างบัณฑิตให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามปรัชญาการศึกษาของมหาวิทยาลัยและผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร (PLOs) โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน คือห้องเรียนพร้อมใช้งาน ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด เป็นต้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของการใช้ห้องแต่ละห้องอย่างเคร่งครัด

เกณฑ์ข้อที่ 8 ผลผลิตและผลลัพธ์ตามเกณฑ์พบว่า หลักสูตรดำเนินการติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลอัตราการคงอยู่ อัตราการออกกลางคันของนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของหลักสูตร และลดปัญหาที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนของนักศึกษาในอนาคต

หลักสูตรมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสมรรถนะและศักยภาพของผู้เรียนในบริบทเฉพาะ โดยเน้นการส่งเสริมคุณลักษณะด้านการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ตลอดจนการปลูกฝังทักษะชีวิตและความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการหรือประกอบอาชีพอิสระภายหลังพ้นโทษ หลักสูตรได้มีการวางแผนการติดตามภาวะการมีงานทำ การประกอบอาชีพอิสระ และการศึกษาต่อของผู้สำเร็จการศึกษาไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอนาคต

อภิปรายผล

ผลการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า หลักสูตรหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรที่มีการประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2563 ภายใต้โครงการวิทยบริการสอนพระพุทธศาสนาในเรือนจำ และในปี พ.ศ. 2567 หลักสูตรนี้ได้รับการปรับปรุงตามรอบปีการศึกษาและได้ถูกนไปใช้ในปี พ.ศ. 2568 นี้ หลักสูตรได้รับการพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เหมาะกับการนำไปใช้ในบริบทพื้นที่พิเศษ ซึ่งสามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้ในภาระงานที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนที่คาดหวังให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้

ตามที่ต้องการ การจัดทำหลักสูตรที่มีกระบวนการเรียนรู้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สังเกตและวัดประเมินผลได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มานะ สินธุวงษานนท์, นัฐยา บุญกองแสน (2566: 470-482) ได้วิจัยเรื่อง การจัดทำหลักสูตรที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (OBE) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงศ์ชวลิตกุล ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้เพื่อให้ได้ความรู้ที่ต้องการและจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (OBE) จะสามารถตอบสนองความต้องการความรู้ ไปใช้ในการปฏิบัติงานของคณาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้ในภาระงานที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนที่คาดหวังให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรบรรลุผลตามที่ต้องการ การจัดทำหลักสูตรที่มีกระบวนการเรียนรู้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สังเกตและวัดประเมินผลได้ การออกแบบหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่สมรรถนะตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพตามหลักการของ AUN-QA การจัดการความรู้ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ทำให้ผู้รับผิดชอบหลักสูตรหรือสาขาวิชาในคณะการจัดการความรู้เพื่อให้ได้ความรู้ที่ต้องการและจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (OBE) จะสามารถตอบสนองความต้องการความรู้ ไปใช้ในการปฏิบัติงานของคณาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้ในภาระงานที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนที่คาดหวังให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรบรรลุผลตามที่ต้องการ การจัดทำหลักสูตรที่มีกระบวนการเรียนรู้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สังเกตและวัดประเมินผลได้ การออกแบบหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่สมรรถนะตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพตามหลักการของ AUN-QA การจัดการความรู้ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ทำให้ผู้รับผิดชอบหลักสูตรหรือสาขาวิชาในคณะ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย เทพแสง, กันต์ฐมณีญา นฤโฆษกิตติกีรติ, อัจฉริยา เทพแสง (2566: 39-52) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ Outcome-Based Education (OBE): Important Key in Student-Centered Learning Management ผลการวิจัยระบุว่า การนำ OBE มาใช้ในการจัดการศึกษานับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร สามารถพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนเป็นรายบุคคลได้ตามเป้าหมายที่นักเรียนคาดหวังและความต้องการ ทั้งการพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถ และเจตคติ โดยมีข้อตกลงหรือสัญญาร่วมกัน ขณะเดียวกันสามารถวางแผนแก้ปัญหาการว่างงานของประชาชน แต่ขณะเดียวกัน OBE ก็มีจุดอ่อนทางด้านความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาเฉพาะ และทางด้านวิชาการซึ่งบางประเทศไม่ยอมรับ และหันกลับมาพัฒนาระบบการศึกษาอื่นมาทดแทน อีกทั้งการนำ OBE มาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม สิ่งสำคัญสำหรับองค์กรในการกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างชัดเจน ทั้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ควรทำการวิจัยเชิงลึกซึ่งอาจรวมถึงการใช้แบบสำรวจ สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มและนำผลวิจัยมาปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนรู้ โดยกุญแจสำคัญในการศึกษาคือการมุ่งไปที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งการสร้างเงื่อนไขและโอกาสภายในระบบที่เปิดใช้งานและสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่กำหนด

ผลการศึกษาผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า หลักสูตรมีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้น

ให้บัณฑิตที่มีปัญญาและคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถพัฒนาตนเองให้อยู่ในสังคม รวมทั้งสามารถเป็นผู้นำการปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยด้วยการผสานแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ให้ดำรงอยู่ในฐานโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของมนุษย์ในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ งานวิจัยของ บุญร่วม คำเมืองแสน, พระมหาบุญไทย ปุญฺญามโน, พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ, พระมหามฆวินททร์ ปุริสุตฺตโม, กฤตสุชิน พลเสน (2562 : 349-363) เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ผู้ต้องขังในทัณฑสถานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นแนวทางการจัดการศึกษาในเรือนจำที่เน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตหลังพ้นโทษไปแล้วอย่างมีความสุข ไม่สร้างปัญหาแก่สังคมอีก จากประเด็นคำถามการวิจัยว่า ท่านคิดว่าระบบการจัดการศึกษา การดำเนินการ และโครงสร้างของหลักสูตรการจัดการพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่อย่างไร พบว่า ปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น เห็นได้จากจำนวนนักโทษที่เพิ่มขึ้นทุกปี เป็นเรื่องของการทำผิดกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย หลักสูตรพุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงมีความเหมาะสมที่จะต้องนำมาใช้ต่อผู้ต้องขังเหล่านี้ เพื่อให้พวกเขาได้รู้จักบาปบุญคุณโทษ เมื่อออกไปแล้วจะได้ไม่เป็นปัญหาของสังคม หลักสูตรเหล่านี้ได้ช่วยให้ผู้ต้องขังพัฒนาจากความเป็นคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หลักสูตรพุทธศาสตร์ที่นำมาใช้ในเรือนจำเห็นว่าสอดคล้องกับปัจจุบันอย่างมาก เพราะเน้นให้เขามีความรู้คู่คุณธรรม ทุกเรือนจำจะมีคำว่า “ไม่ยินดีต้อนรับ” ผู้ที่พ้นพ้นโทษไปแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทิมา แสงแพร, พระมหาจักรพล อาจารสุโภ, พระมหาขนบ สหายปญโญ (2566: 73-88) เรื่อง ความคาดหวังของนักศึกษาในเรือนจำที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเรือนจำกลางระยอง ผลการวิจัยด้านหลักสูตร พบว่า การที่นักศึกษามีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน ทำให้นักศึกษาได้รับทราบรายละเอียด โดยรวมเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป เนื้อหาแต่ละรายวิชามีความเหมาะสมกับจำนวน หน่วยกิตและเวลาเรียน รวมถึงเนื้อหาในแต่ละรายวิชาเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของรายวิชานั้น ๆ นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะเนื้อหาแต่ละรายวิชามีความทันสมัยสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และ ความต้องการของผู้เรียนทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

สรุป

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม” มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ และเพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยนักศึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเรือนจำ โดยดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผลการวิจัยด้านการพัฒนาหลักสูตรพบว่า

การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผนหลักสูตร การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต การกำหนดปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร องค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกัน ส่งผลให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมกับบริบทของนักศึกษาในเรือนจำ โดยมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางวิชาการควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรม และมีความสามารถในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและขัดเกลาพฤตินิสัย อันเป็นรากฐานสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับการคืนคนดีสู่สังคมภายหลังพ้นโทษ

ผลการศึกษาการใช้หลักสูตรพบว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2567 และได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2568 ณ เรือนจำกลางบางขวาง การประเมินผลการใช้หลักสูตรพิจารณาตามองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพของหลักสูตร ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชา ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน และความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเชิงผลลัพธ์ อีกทั้งยังมีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงสังคมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในบริบทการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการบูรณาการแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) เข้ากับศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งมิติความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม สามารถเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและจิตสำนึก ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในระบบราชทัณฑ์

องค์ประกอบการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 5 ด้านที่ได้จากการวิจัยสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการออกแบบหรือปรับปรุงหลักสูตรในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในบริบทพิเศษอื่น ๆ เช่น การศึกษานอกระบบ การศึกษาตลอดชีวิต หรือการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเปราะบาง องค์ความรู้ดังกล่าวจึงมีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงสังคม และควรได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะในวงวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนานักศึกษาในเรือนจำ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักบุคลากรในเรือนจำทั่วประเทศ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักศึกษาในเรือนจำ

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษาในเรือนจำ เปรียบเทียบระหว่างเรือนจำกลางบางขวางกับเรือนจำกลางคลองเปรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาหลังพ้นโทษ เพื่อศึกษาผลกระทบของหลักสูตรต่อการดำรงชีวิต การปรับตัวทางสังคม และการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ

2. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังเรือนจำหรือทัณฑสถานประเภทอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรในบริบทที่แตกต่างกัน

3. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการศึกษาเรื่องเล่าเชิงประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อสะท้อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในของผู้ต้องขังอย่างลึกซึ้ง

4. ควรพัฒนารูปแบบหรือโมเดลการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพระพุทธศาสนากับแนวคิดการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการนำองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงภายหลังพ้นโทษ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2565). *ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 139 ตอนพิเศษ (35).

จันทิมา แสงแพร, พระมหาจักรพล อาจารสุโภ, และพระมหาขนบ สหายปญฺโญ. (2566). ความคาดหวังของนักศึกษาในเรือนจำที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเรือนจำกลางระยอง. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 73–88.

บัณฑิต ทิพากร. (2561). *การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education)*. กรุงเทพมหานคร: ผู้เขียน.

บุญร่วม คำเมืองแสน, พระมหาบุญไทย ปุญญามโน, พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ, พระมหามฆวินททร์ ปุริสุตฺตโม, และกฤตสุชิน พลเสน. (2562). แนวทางการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ผู้ต้องขังในทัณฑสถานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 349–363.

ภาควิชาพุทธศาสตร์. (2567). *เอกสารบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการและการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในเรือนจำและทัณฑสถาน*. นครปฐม: คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มานะ สินธุวงษานนท์, และนัฐยา บุญกองแสน. (2566). การจัดทำหลักสูตรที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (Outcome-Based Education: OBE) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงศ์ชวลิตกุล. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 470–482.

ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580)*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก (1–71).

ราชกิจจานุเบกษา. (2565). *ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565*. ราชกิจจานุเบกษา (35).

สมชาย เทพแสง, กันต์ฐมณีญา นฤโฆษกิตติกีรติ, และอัจฉริยา เทพแสง. (2566). การศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ Outcome-Based Education (OBE): Important Key in Student-Centered Learning Management. *วารสารการศึกษา*, 39–52.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *การศึกษากับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university* (4th ed.). Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press.

Spady, W. G. (1994). *Outcome-based education: Critical issues and answers*. Arlington, VA: American Association of School Administrators.

Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.

UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Development of the Professional Learning Community Management Model to Promote Proactive Learning Management Aimed at Improving the Academic Achievement of Students at Wat Pak Dong Tha San School

การพัฒนารูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

Piroad Boonpraseard[1*]
ไพโรจน์ บุญประเสริฐ[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Piroad Boonpraseard*
ไพโรจน์ บุญประเสริฐ
School, Wat Pak Dong Tha San, Suphan Buri Primary Educational Service Area Office 3, Thailand.
โรงเรียนวัดปากดงท่าศาล สพป.สุพรรณบุรี เขต 3
Email: piroadja@gmail.com

คำสำคัญ:
การบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

Keywords:
Professional Learning Community Management, Active Learning Management, Improving the Academic Performance of Students

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 15/08/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 30/01/2026

How to Cite:
Boonpraseard, P. (2026). Development of the Professional Learning Community Management Model to Promote Proactive Learning Management Aimed at Improving the Academic Achievement of Students at Wat Pak Dong Tha San School. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*)*, 488-506.

ABSTRACT

This research had the research objectives to 1) Study the components of professional learning communities, components of teachers' active learning management, professional learning community guidelines, and guidelines for promoting teachers' active learning management. 2) Create and verify the quality of a professional learning community model to promote teachers' active learning management abilities to improve the academic achievement of students at Wat Pak Dong Tha San School. 3) Study the results of using the professional learning community model to promote teachers' active learning management abilities towards improving the academic achievement of students at Wat Pak Dong Tha San School and 4) Study the satisfaction of the professional learning community model to promote teachers' active learning management ability towards improving the academic achievement of students at Wat Pak Dong Tha San School. The sample group consisted of 10 teachers from Wat Pak Dong Tha San School, Suphan Buri Primary Educational Service Area Office 3, 52 students in grades 4-6, and 97 parents of students in grades 1-6. The research instruments used were questionnaires, interviews, and tests. Data analysis was performed using percentage, mean, standard deviation (S.D.) and content analysis.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 จำนวน 10 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 52 คน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 97 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทนำ

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) นับว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของครูเพื่อร่วมมือรวมพลังเรียนรู้ร่วมกัน และสะท้อนผลการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2558: 404) กล่าวว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพคือ การรวมกลุ่มของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในลักษณะของชุมชนเชิงวิชาการที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การถอดบทเรียน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ DuFour (2007: 4 - 8) กล่าวว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ครูและนักการศึกษาทำงานร่วมกันในวงจรของการร่วมกันตั้งคำถามและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อบรรลุผลการเรียนรู้ที่ดีขึ้นของผู้เรียน โดยมีความเชื่อว่าหัวใจของการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดีขึ้นอยู่ที่การเรียนรู้ที่ฝังอยู่ในการทำงานของครูและนักการศึกษา อีกทั้งยังสอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2556: 11) ที่ได้กล่าวถึงครูในศตวรรษที่ 21 ว่าต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเองจาก “ครูสอน” (Teacher) ไปเป็น “ครูฝึก” (Coach) หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” (Learning facilitator) และต้องเรียนรู้ทักษะในการทำหน้าที่นี้ โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องที่เรียกว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะทำให้ครูเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ วิธีการหนึ่งที่หลายประเทศนำมาใช้อย่างได้ผลคือการประเมินและ

ปรับปรุงการสอนของครูด้วยการให้เพื่อนครูไปสังเกตการสอนหรือถ่ายวีดิทัศน์การสอนไว้ แล้วนำมาอภิปรายกันเพื่อหาจุดแข็งจุดอ่อนของวิธีการสอนของครูแต่ละคน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน แล้วจัดประชุมกันให้ครูได้ร่วมพิจารณากับทีมงาน ว่าควรจะปรับปรุงวิธีการสอนให้น่าสนใจให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดีขึ้นได้อย่างไร โดยอาจจะใช้ศึกษานิเทศก์หรือครูที่เก่งไปช่วยแนะนำแต่วิธีการดังกล่าวนั้น ครูต้องเรียนรู้ที่จะใจกว้างที่จะรับฟัง ตั้งใจปรับปรุงตนเพื่อผู้เรียนด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2559: 142) ดังนั้นความเป็นนวัตกรรมของแนวคิดดังกล่าวอยู่ตรงที่ต้องเป็นงานที่ครูทำอยู่ประจำ ทำให้ครูเกิดการพัฒนาและเรียนรู้เกี่ยวกับผู้เรียนได้ไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้เกี่ยวกับการสอนของตัวเอง โดยแนวคิดนี้ครูญี่ปุ่นได้ค้นพบและได้พัฒนาจนเป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นวิถีชีวิตและทำให้ตนเองพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปพร้อมๆ กับผู้เรียน นวัตกรรมดังกล่าว คือ “การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน” ซึ่งในญี่ปุ่นใช้คำว่า “Jugyo Kenkyu” หรือ “Lesson Study" (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. 2557: 14)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ และการนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการตื่นตัวต่อการเรียนรู้และสร้างความกระตือรือร้นด้านการรู้คิดมากกว่าวิธีการสอนโดยการท่องจำเพียงอย่างเดียว การเรียนการสอนเชิงรุกจึงมีบทบาทช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกิจกรรมการเรียนการสอนได้ลงมือกระทำ (Active learning) มากกว่าการที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้เพียงอย่างเดียว (Passive learning) (Sweeller. 2006: 112) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในมโนทัศน์ที่สอนได้ถูกต้องและลึกซึ้ง เกิดความคงทนถาวร ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้เป็นอย่างดี เกิดความสนุกสนานจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในการเรียนการสอนและสามารถบูรณาการความรู้ที่ได้ให้เกิดประโยชน์ เป็นผลสืบเนื่องมาจากผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการสร้างกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน มีกิจกรรมสอดแทรกให้ผู้เรียนทำไปพร้อมๆ กับการฟังบรรยายมีกิจกรรมกลุ่ม หรือกิจกรรมออนไลน์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวในการเรียนอยู่ตลอดเสมอ ดังนั้นจึงจัดได้ว่า การเรียนการสอนเชิงรุกเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง

โรงเรียนวัดปากดงท่าศาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ในปีการศึกษา 2565 มีจำนวนนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน107 คน ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 9 คน มีเป้าหมายให้ครูพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและสร้างโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม จัดกระบวนการเรียนการสอนแบบ (Active leaning) และนำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มาใช้ในการพัฒนางาน พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อนักเรียน จากรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (self-Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2565 ระดับขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดปากดงท่าศาลจุดที่ควรพัฒนาในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านคุณภาพผู้เรียน ได้แก่ 1.1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีผลการประเมินความสามารถการอ่าน (RT) ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด จึงต้องมีการปรับปรุงและหาแนวทางในการพัฒนาทักษะด้านการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้สูงขึ้น 1.2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด 1.3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ต่ำกว่าระดับประเทศ 2 วิชา คือ ภาษาอังกฤษและวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด จึงต้องมีการปรับปรุงและหาแนวทางในการพัฒนาทักษะด้านการฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนให้สูงขึ้น และพัฒนาองค์ความรู้และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้สูงขึ้น 1.4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด จึงต้องมีการปรับปรุงและหาแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ให้สูงขึ้น 2) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ารับการอบรมพัฒนาตนเองไม่ต่อเนื่องและไม่ครบทุกคน และ 3)ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ 3.1) ครูจัดหาและจัดทำสื่อการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น 3.2) ครูจัดหาและจัดทำเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น (โรงเรียนวัดปากดงท่าศาล,2566: 2-3)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ของครู พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษาส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นการยกระดับการศึกษาทั้งระบบ และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ทัดเทียมกับสากล อีกทั้งเป็นการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลผู้เรียนให้ตรงตามความต้องการของตัวนักเรียนเองและต่อสังคม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูให้มีประสิทธิภาพและเกิดขึ้นในโรงเรียนจะช่วยสร้างความสามัคคีแก่หมู่คณะกระตุ้น ให้เกิด การวางแผน ลงมือปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ เพื่อมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น โดยอาศัยความรับผิดชอบร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งโรงเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล เพื่อให้ได้รูปแบบในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาครูให้จัดการเรียนรู้ตามแนวการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งผลให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงรุกซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และบรรลุเป้าหมายหลักสูตรสถานศึกษา และเป้าหมายของประเทศชาติต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ PLC เกิดจากความเชื่อว่าการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีประสิทธิภาพไม่ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบแยกส่วนหรือเกิดขึ้นเฉพาะบุคคล แต่ควรเป็นการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กรโรงเรียน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (DuFour, DuFour, Eaker, & Many, 2010) แนวคิด PLC เน้นการสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน (collaborative culture) ซึ่งครูและบุคลากรทางการศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (reflective practice) ถือเป็นหัวใจสำคัญของ PLC เนื่องจากช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ระบุปัญหา และร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Hord, 1997) องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน ซึ่งเป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงานของครูและบุคลากรทุกคนในโรงเรียน การทำงานร่วมกันเป็นทีมช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและลดความโดดเดี่ยวในการทำงานของครู นอกจากนี้ PLC ยังให้ความสำคัญกับการมุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นฐานในการตัดสินใจและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ (DuFour et al., 2010) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสะท้อนผลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการสนับสนุนจากผู้บริหารและโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ PLC ดำเนินไปอย่างยั่งยืน ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันภายในโรงเรียน (Stoll, Bolam, McMahon, Wallace, & Thomas, 2006)

กล่าวโดยสรุป ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครูและยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยช่วยให้ครูสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับข้อมูลหรือความรู้จากครูเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการคิด วิเคราะห์ อภิปราย แก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดดังกล่าวมีรากฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) ซึ่งเชื่อว่าความรู้เกิดจากกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจากประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (Piaget, 1972; Vygotsky, 1978) ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ครูมีบทบาทเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวย

ความสะดวกหรือผู้ชี้แนะการเรียนรู้ (Facilitator) โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา ขณะที่ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น (Bonwell & Eison, 1991) ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม และการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกและสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบร่วมมือยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (Prince, 2004) อีกประการหนึ่งที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง (Reflection) เพื่อประเมินความเข้าใจ จุดแข็ง และจุดที่ควรพัฒนา การสะท้อนผลดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกสามารถช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Freeman et al., 2014)

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

แนวคิดเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

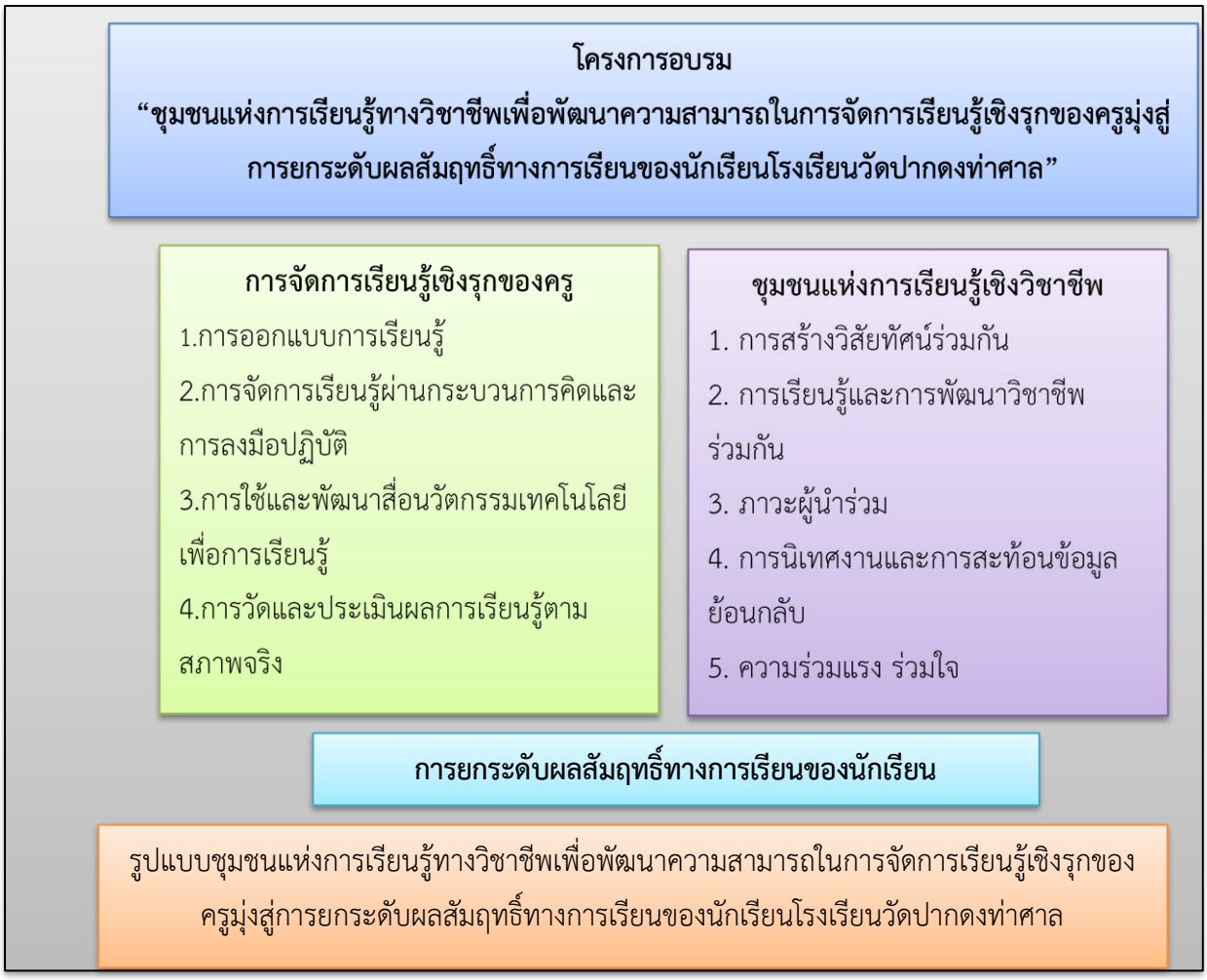
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงความสำเร็จของกระบวนการจัดการศึกษา โดยทั่วไปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหมายถึง ความสามารถ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ตลอดจนพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับและพัฒนาขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวสามารถวัดและประเมินได้จากคะแนนแบบทดสอบ ผลการประเมินตามสภาพจริง หรือการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน (Bloom, 1976) นักการศึกษาหลายท่านเห็นตรงกันว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลคะแนนจากการสอบเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยของผู้เรียน อันเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครูจัดให้ (Good, 1973) กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงไม่เพียงแสดงออกถึงความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน และแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ในบริบทของการจัดการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังทำหน้าที่เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของการจัดการเรียนรู้และประสิทธิภาพของการสอนของครู หากผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ วิธีสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลมีความสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน (สุวิมล ว่องวาณิช, 2556)

ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงมีความสำคัญทั้งในฐานะเครื่องมือประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนและเป็นข้อมูลสะท้อนกลับสำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูและสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานในหลายบริบท โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางบวกของบุคคลที่มีต่อรูปแบบ กระบวนการ หรือผลลัพธ์ของการดำเนินงาน ซึ่งเกิดจากการรับรู้และการประเมินผลเมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังที่บุคคลมีอยู่ หากผลที่ได้รับสอดคล้องหรือสูงกว่าความคาดหวัง จะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ แต่หากผลที่ได้รับต่ำกว่าความคาดหวัง อาจก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจได้ (Oliver, 1997) ในบริบททางการศึกษา ความพึงพอใจถือเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงคุณภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา ทั้งในด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กระบวนการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ความพึงพอใจของครู ผู้เรียน และผู้ปกครองจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมและความสำเร็จของแนวทางหรือรูปแบบที่นำมาใช้ หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้มีความพึงพอใจในระดับสูง ย่อมสะท้อนว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ความพึงพอใจของครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ประเมินคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เนื่องจาก PLC มุ่งเน้นการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับรู้ว่ากระบวนการดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี และก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวก ย่อมส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมและความยั่งยืนของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่นำมาใช้ในสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

สมมติฐานการวิจัย

1. ครูที่เข้าร่วมรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ

3. ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับมาก

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 จำนวน 10 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 97 คน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 97 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 จำนวน 10 คน (จากประชากร) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) (หทัยชนก พรรคเจริญ และคนอื่นๆ, 2561 : 23) ซึ่งมีความสามารถในการตอบแบบสอบถามได้ จำนวน 52 คน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 97 คน (จากประชากร)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

2. แบบสอบถามความพึงพอใจนักเรียนที่มีต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

3.แบบสอบถามความพึงพอใจผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเองภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ในระหว่างวันที่ 22-31 ธันวาคม พ.ศ.2566 ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ และนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ตามประเด็นโดยพยายามควบคุมเวลาและประเด็นให้ได้ตามแบบสัมภาษณ์แนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ ความสามารถด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความรู้ ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามวันเวลาที่นัดหมาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล

4. ผู้วิจัยยุติการสัมภาษณ์ โดยสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม นอกเหนือจากประเด็นที่สัมภาษณ์ไปแล้ว และขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

วิเคราะห์ข้อมูลระดับความพึงพอใจของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล ใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) รายข้อและภาพรวม

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน 3) ภาวะผู้นำร่วม 4) การนิเทศงานและการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับและ5) ความร่วมแรง ร่วมใจ และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติ 3) การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

ระยะที่ 2 สร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

ผลการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหา 4) ขั้นตอนของรูปแบบ และ 5) การวัดและประเมินผลของรูปแบบ ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

ตารางที่ 1 แสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศา

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น											
		อรรถประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง		
		μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ
1	หลักการของรูปแบบ	4.50	0.53	มาก	4.88	0.35	มากที่สุด	4.38	0.52	มาก	4.88	0.35	มากที่สุด
2	วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.38	0.52	มาก	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก
3	เนื้อหา	4.75	0.46	มากที่สุด	4.50	0.53	มาก	4.88	0.35	มาก	4.50	0.53	มาก
4	ขั้นตอนของรูปแบบ	4.38	0.52	มาก	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก
5	การวัดและประเมินผลของรูปแบบ	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก	4.38	0.52	มาก	4.50	0.53	มาก

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น											
		อรรถประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง		
		μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ
	เฉลี่ยรวม	4.50	0.11	มาก	4.58	0.29	มากที่สุด	4.53	0.21	มากที่สุด	4.58	0.29	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล พบว่า ด้านอรรถประโยชน์ (Utility Standards) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.50, σ = 0.11) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.58, σ = 0.29) ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.53, σ = 0.21) และ ด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.58, σ = 0.29)

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนวัดปากดง ท่าศาล

(N=10)

ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการปฏิบัติ		
		μ	σ	ระดับ
1	การออกแบบการเรียนรู้	4.54	0.28	มากที่สุด
2	การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติ	4.37	0.15	มาก
3	การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้	4.50	0.25	มาก
4	การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง	4.40	0.18	มาก
	เฉลี่ยรวม	4.45	0.09	มาก

จากตารางที่ 2 ระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.45 , σ = 0.09) และ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน เรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.54 , σ = 0.28) รองลงมา ได้แก่ การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก (μ = 4.50 , σ = 0.25) และต่ำสุด ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก (μ = 4.37 , σ = 0.15)

ตารางที่ 3 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล

(N=10)

ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการปฏิบัติ		
		μ	σ	ระดับ
1	การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.50	0.25	มาก
2	การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน	4.50	0.19	มาก
3	ภาวะผู้นำร่วม	4.50	0.27	มาก
4	การนิเทศงานและการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ	4.30	0.16	มาก
	ความร่วมแรง ร่วมใจ	4.47	0.20	มาก
	เฉลี่ยรวม	4.46	0.10	มาก

จากตารางที่ 3 ระดับการปฏิบัติชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.46 , σ = 0.10) และ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน (μ = 4.50 , σ = 0.19) รองลงมา ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (μ = 4.50 , σ = 0.25) และต่ำสุด ได้แก่ การนิเทศงานและการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ (μ = 4.30 , σ = 0.16)

อภิปรายผล

เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และแนวทางการพัฒนาทั้งสองประเด็นนั้น ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างการพัฒนาครูในระดับชุมชนวิชาชีพกับการยกระดับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างมีคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีความสำคัญประกอบด้วย การมีค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วม ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกัน การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของครู การสะท้อนผลการปฏิบัติที่ช่วยให้ครูเกิดการทบทวนและปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ร่วมกันซึ่งส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติและการมุ่งพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องที่ทำให้ครูมีความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างยั่งยืน องค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด PLC ที่เน้นการพัฒนาครูจากฐานปฏิบัติจริงในบริบทของโรงเรียนและมุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการพัฒนาแบบรายบุคคล ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยเกี่ยวกับ

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พบว่าองค์ประกอบที่มีความสำคัญ ได้แก่ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นกระบวนการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ การมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนทั้งระหว่างครูกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาทั้งสองประเด็นร่วมกัน พบว่า PLC ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้กระบวนการทำงานร่วมกัน การสะท้อนผล และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของตนเองได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี เจริญศิริ. (2563) ที่พบว่า PLC ซึ่งมีองค์ประกอบด้านความร่วมมือ การสะท้อนผล และการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็นระบบ สามารถเป็นฐานสำคัญในการส่งเสริมครูให้จัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ที่พัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในบริบทของโรงเรียน ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้าง กระบวนการ และกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพจริงของการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาครูในสถานศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของครูได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ผลการตรวจสอบคุณภาพยังแสดงให้เห็นว่ารูปแบบ PLC ที่พัฒนาขึ้นเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของครู การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการร่วมกันแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี เจริญศิริ. (2563) ที่รายงานว่า การพัฒนารูปแบบ PLC ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของครูในทุกขั้นตอน ช่วยให้รูปแบบมีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ได้รับการยอมรับจากผู้ใช้ และสามารถนำไปใช้ได้จริง ส่งผลให้การพัฒนาวิชาชีพครูมีความต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ผลการศึกษาการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) พบว่า ครูผู้เข้าร่วมมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลให้บรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนมีความกระตือรือร้นและเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ PLC สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการ

พัฒนาครูผ่านกระบวนการ PLC ไม่เพียงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ของครูเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการคิด และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2564) ซึ่งระบุว่าการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู โดยเฉพาะการนำแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจต่อรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในระดับสูง โดยความพึงพอใจดังกล่าวครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ ด้านกระบวนการดำเนินงานที่มีความเป็นระบบ ชัดเจน และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของครูทุกคน ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ครูได้สะท้อนประสบการณ์ ปัญหา และแนวปฏิบัติที่ดีร่วมกันในบรรยากาศของความไว้วางใจและเป็นกัลยาณมิตร รวมถึงด้านการสนับสนุนซึ่งกันและกันที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในกระบวนการพัฒนาวิชาชีพ นอกจากนี้ ครูยังรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากรูปแบบดังกล่าวต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งในด้านการปรับปรุงแผนการสอน การเลือกใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และการแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาวิชาชีพครูได้อย่างแท้จริง และช่วยส่งเสริมให้ครูเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับสถานศึกษาให้เกิดความยั่งยืน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วศินี รุ่งเรือง. (2562). ที่พบว่าครูมีทัศนคติและความพึงพอใจต่อกระบวนการ PLC ในระดับสูง และความพึงพอใจดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของครู รวมถึงความสำเร็จในการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในระยะยาว

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 และสามารถเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู อันนำไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบทเรียนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและยืนยันบทบาทของ PLC ในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในบริบทโรงเรียนไทย

สรุป

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อส่งเสริมความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเน้นการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล การศึกษาแบ่งเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ การศึกษาสภาพและแนวทางพัฒนา การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ และการศึกษาความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของ PLC ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน ภาวะผู้นำร่วม การนิเทศงานและการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ ความร่วมแรงร่วมใจของครูและผู้บริหาร ในขณะที่องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมี 4 ด้าน ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติ การใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง แนวทางการพัฒนา PLC ที่ได้จากการสัมภาษณ์เสนอว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมกันจัดอบรมพัฒนาแผนการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมภาวะผู้นำร่วม และจัดระบบนิเทศงานที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมและเปิดกว้าง (แหล่งข้อมูลจากผลการสัมภาษณ์และวิเคราะห์เนื้อหา) สำหรับรูปแบบ PLC ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนดำเนินการ การวัดและประเมินผล โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ อรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง อยู่ในระดับ "มากที่สุด" ผลการใช้รูปแบบพบว่า ครูมีความรู้และความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าเฉลี่ยเพิ่มจาก 12.60 เป็น 17.70, $p < .000$) และมีการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับ "มาก" เช่นเดียวกับการดำเนินงานตามแนวทาง PLC ของโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล ความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบ PLC ที่นำไปใช้พบว่าอยู่ในระดับ "มาก" ในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครูและยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ข้อมูลจากผลการประเมินหลังการใช้รูปแบบ)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากการวิจัยพบว่าได้ศึกษาองค์ประกอบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 5 องค์ประกอบ และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู จำนวน 4 องค์ประกอบซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์การสะงเคราะห์เคราะห์ที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาลให้มีประสิทธิภาพได้

2. การนำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาลไปใช้ ควรศึกษารายละเอียด เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างละเอียดในทุกประเด็นเนื้อหาก่อนนำไปใช้

3. การนำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล ควรมีการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพและคุณภาพที่สูงยิ่งขึ้น

4. รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาล ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้ จะสามารถนำไปใช้ให้ประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากครูในโรงเรียน นักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน

5. เมื่อนำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมุ่งสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดปากดงท่าศาลไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับโรงเรียนที่นำไปใช้แล้ว ควรมีการอบรมเชิงวิชาการให้กับครูและบุคลากรเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอื่น ๆ ไปบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนหรือในองค์กรต่าง ๆ

2. ควรนำรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ไปใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะในด้าน อื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) สำหรับสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2564). *แนวทางการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *แนวทางการพัฒนาครูด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC).* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2556). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หทัยชนก พรรคเจริญ และคณะ. (2561). *การวิจัยทางการศึกษา (หน้า 23).* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง.

มยุรี เจริญศิริ. (2563). *การพัฒนารูปแบบโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Active Learning ที่ส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา.* ในวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2557). *การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน (Lesson Study): แนวคิดและการปฏิบัติ.* ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วศินี รุ่งเรือง. (2562). *รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ส่งเสริมศิลปะการสอนของครู.* ในวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิจารณ์ พานิช. (2556). *ครูเพื่อศิษย์ สร้างห้องเรียนกลับทาง.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

โรงเรียนวัดปากดงท่าศาล. (2566). *รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment Report: SAR) ปีการศึกษา 2565 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* สุพรรณบุรี: โรงเรียนวัดปากดงท่าศาล.

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning.* New York: McGraw-Hill.

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom.* Washington, DC: The George Washington University.

DuFour, R. (2007). Professional learning communities: A bandwagon, an idea worth considering, or our best hope for high levels of learning? *Middle School Journal*, 39(1), 4–8.

DuFour, R., DuFour, R., Eaker, R., & Many, T. (2010). *Learning by doing: A handbook for professional learning communities at work (2nd ed.).* Bloomington, IN: Solution Tree Press.

Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410–8415.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education (3rd ed.).* New York: McGraw-Hill.

Hord, S. M. (1997). *Professional learning communities: Communities of continuous inquiry and improvement.* Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.

Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (2014). *Active learning: Cooperation in the college classroom.* Edina, MN: Interaction Book Company.

Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer.* New York: McGraw-Hill.

Piaget, J. (1972). *The psychology of the child.* New York: Basic Books.

Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231.

Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional learning communities: A review of the literature. *Journal of Educational Change*, 7(4), 221–258.

Sweeller, J. (2006). The worked example effect and human cognition. *Learning and Instruction*, 16(2), 112–122.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge*, MA: Harvard University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Digital Leadership of School Administrators Affecting Academic Affairs Administration in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

Pakaphon Maneenun[1*], & Phramaha Kraiwan Jinadattiyo[2]

ภคพณ มณีนันท์[1*], & พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pakaphon Maneenun*
ภคพณ มณีนันท์
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Khanob.khe@mbu.ac.th

2. Phramaha Kraiwan Jinadattiyo
พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: kraichinatatiyo@gmail.com

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา, การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

Keywords:
Digital Leadership of School Administrators, Academic Affairs Administration; The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1

Article history:
Received: 11/08/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 01/02/2026

How to Cite:
Maneenun, P. & Jinadattiyo, P. (2026). Digital Leadership of School Administrators Affecting Academic Affairs Administration in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 507-523.

ABSTRACT

The purposes of this research were to: (1) examine the digital leadership of school administrators, (2) investigate academic administration in schools, and (3) study the digital leadership of school administrators affecting academic administration in schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1. This study employed a quantitative research design. The population consisted of secondary schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1. The sample included 59 schools. The respondents were school principals, vice principals, teachers responsible for academic affairs, and teachers, totaling 295 participants. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The results revealed that the overall level of digital leadership among school administrators was at a high level. When considering each dimension, one dimension was at the highest level and three dimensions were at a high level. Ranked by mean scores from highest to lowest, they were: digital learning pathway development, professional development, digital culture development, and digital communication. Regarding academic administration, the overall level was also high. All dimensions were rated at a high level, with mean scores ranked from highest to lowest as follows: school curriculum development, learning process development, research for educational quality improvement, teaching and learning management, measurement and evaluation, development and utilization of educational

technology, and educational supervision. Furthermore, the results of the stepwise multiple regression analysis indicated that four dimensions of digital leadership significantly influenced academic administration at the .01 level. These dimensions were professional development, digital culture development, digital communication, and digital learning pathway development. The multiple correlation coefficient (R) was 0.935, and the coefficient of determination (R^2) was 0.874, indicating that these four dimensions jointly explained 87.4% of the variance in academic administration. The standard error of estimate was 0.142.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (2) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน และ (3) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยโรงเรียนจำนวน 59 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูที่ได้รับมอบหมายดูแลงานวิชาการ และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 295 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล และด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล ตามลำดับ สำหรับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเรียงลำดับจากด้านการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนจนถึงด้านการนิเทศการศึกษา นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล และด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.935 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาการได้ร้อยละ 87.4

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา จึงกำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เพื่อเป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ.2561-2580) เป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลของประเทศ ระยะ 20 ปี ที่ได้กำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในภาพรวม คือ เพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล ปรับวางรากฐานโครงสร้างบริบทของหน่วยงานเพื่อเตรียมความพร้อมให้ประชาชนทุกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่สามารถดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล ปรับรุงกระบวนทัศน์ การดำเนินงานและการให้บริการของภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลให้การดำเนินงานเกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) จากการศึกษาแผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2563-2565) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในด้านการจัดการศึกษา มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจในเชิงบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการภายในกระทรวง การจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษาผ่านระบบดิจิทัลมีความสะดวก รวดเร็ว คุ้มค่า เข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา และทุกอุปกรณ์ “Anywhere, Anytime, Any Device” ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานภายในกระทรวง ตั้งแต่ส่วนกลางไปจนถึงสถานศึกษาภายใต้ฐานข้อมูลเดียวกัน โดยการบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงานผ่านระบบดิจิทัล ผู้บริหารและบุคลากรภายในกระทรวงสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ได้อย่างรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน (real time) ทำให้สามารถวางแผน และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และสามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือโครงการต่าง ๆ ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในด้านการบริหารจัดการศึกษาจะสามารถขับเคลื่อนและเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะต้องมีพื้นฐานความรู้ และความเข้าใจโรงเรียนในยุคดิจิทัลที่กำลังขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งต้องมีความสามารถในการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าไปสู่การบริหารพัฒนา โรงเรียน ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากการยอมรับ เทคโนโลยีดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ในระดับบุคคล ผู้บริหารและครู จากนั้นก็ส่งเสริมให้ครูบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์การสอน เนื้อหา และเทคโนโลยีไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน และการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลสู่การจัดการโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ให้มีประสิทธิภาพด้วยภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล (สุกัญญา แช่มช้อย, 2558) การที่สถานศึกษาจะสามารถพัฒนาให้ทันโลกยุคดิจิทัลนั้น จะต้องอาศัยภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารซึ่งเป็นทักษะในการนำพาองค์กรปรับตัวให้เข้ายุคดิจิทัลได้ ผู้บริหารจะต้องสามารถใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าทันสมัย ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่

ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร หรือสถานศึกษา ถ้าผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลสูงก็จะได้เปรียบในการแข่งขันอันจะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งสามารถบริหารองค์กร หรือสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่เป้าหมายและทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีคุณภาพ (จันทนา แสนสุข, 2559)

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปในสถานศึกษาให้มากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการโดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ สามารพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ (สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ, 2561) ซึ่งการศึกษาจะสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จตามหลักสูตรจะมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ ผู้บริหารจะต้องผู้นำในการขับเคลื่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ผู้บริหารมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และบรรลุตามหลักสูตร ทั้งยังให้ความสำคัญกับการบริหารวิชาการของโรงเรียน เนื่องจากการการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนั้นครอบคลุมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวมถึงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดในการแบ่งภาระหน้าที่ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนั้นอาจมีหลายแนวคิด แต่ที่นิยมใช้กันทั่วไปนั้นแบ่งตามหลักการบริหารงานวิชาการตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550 ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจของสถานศึกษาแบ่งออกเป็น 17 ด้าน 1) การพัฒนาสาระหลักสูตร 2) การวางแผนงานด้านวิชาการ 3) การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน 4) การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน 5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน 6) การวัดและประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน 8) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 9) การนิเทศการศึกษา 10) การแนะแนว 11) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา12) การส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการกับชุมชนให้มีความเข้มแข็ง 13) การประสานความร่วมมือด้านวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 14) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ ให้กับชุมชน และหน่วยงานภายนอก 15) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ 16) การคัดเลือกหนังสือเพื่อใช้เป็นแบบเรียนของโรงเรียน 17) การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา วิกฤตการณ์การศึกษาของไทยในปัจจุบันที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสมรรถนะที่ยังไม่มีความชัดเจน การเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้เรียนที่ยังไม่มีความเท่าเทียม การวิจัยในชั้นเรียนที่ไม่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนได้ การนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอนที่ยังไม่เป็นระบบ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่ยังล้าสมัย จากรายงานผลการประเมิน PISA 2022 ของประเทศไทยจะพบว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านการอ่านลดลงอย่างต่อเนื่องเมื่อเทียบกับ PISA 2018 ซึ่งเป็นผลกระทบจากการ

จัดการเรียนรู้ในช่วงที่มีวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้มีช่องว่างของคะแนนระหว่างนักเรียนกลุ่มสูงกับนักเรียนกลุ่มต่ำที่กว้างมาก เนื่องจากช่วงที่มีวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การจัดการเรียนการสอนเป็นการเรียนแบบออนไลน์ ทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม รวมทั้งครูผู้สอน ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านการสอนให้มีประสิทธิภาพ ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตามการบริหาร จัดการศึกษาไม่เป็นเป็นไปตามแผนที่กำหนด ไม่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอทำให้นักเรียนมี ผลการประเมิน PISA 2022 ลดลงซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารงานวิชาการ ดังนั้น จึงควรมีมาตรการในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการบริหารงานวิชาการ ในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน โดยการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีทักษะที่จำเป็นในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้กับสถานศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมเพื่อลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาสถานศึกษาทั่วประเทศให้มีคุณภาพและครอบคลุมทุกสังกัด (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566) ภาวะผู้ดำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการจากการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาในยุคดิจิทัลเป็นประเด็นสำคัญ ในปัจจุบัน ทำให้เกิดการรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำดิจิทัล ในการแสวงหาความรู้การรับรู้ข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่และนำมาเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่ครูเพื่อปรับวิธีการจัดการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนแนวคิด กระบวนการจัดการเรียนควรนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาขับเคลื่อนในการเรียนรู้ของผู้เรียน และนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด (จิณณวัตร ปะโคทัง, 2561)

จากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1, 2564) ได้รวบรวมผลการดำเนินงานและโครงการที่สำคัญตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ซึ่งอยู่ในช่วงสถานการณ์ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) พบว่าปัญหาการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนเป็น การเรียนผ่านระบบออนไลน์เป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมในลักษณะการรวมกลุ่มได้ตามที่วางแผนไว้และอาจทำให้การถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ไม่ได้จัดทำหรือพัฒนาแผน การจัดการเรียนรู้อยู่อย่างเสมอ และยังมีหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเท่าที่ควร อีกทั้งยังมีการนิเทศภายในเป็นการนิเทศผ่านระบบออนไลน์ การวิจัยในชั้นเรียนยังไม่สามารถนำมาใช้ให้ครอบคลุมทุกสาระวิชา ทำให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องน้อยลง ซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารวิชาการ ซึ่งถ้าผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ดีแล้วย่อมส่งผลถึงการบริหารวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากประเด็นสำคัญ ปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีความสำคัญยังยิ่ง เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแกนนำคนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความทันสมัยทันต่อโลกยุคดิจิทัล รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา

จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถที่จะรับมือกับปัญหา ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership)

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล (Digital Leadership) เป็นแนวคิดด้านการบริหารที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การทำงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษา ผู้นำในยุคปัจจุบันจึงไม่สามารถยึดติดกับรูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิมได้ หากแต่ต้องมีความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิสัยทัศน์ เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลไว้ในทิศทางที่สอดคล้องกัน โดยมองว่าภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลคือความสามารถของผู้นำในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี การใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างเหมาะสม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม Sheninger (2014) อธิบายว่าผู้นำเชิงดิจิทัลเป็นผู้ที่สามารถผสานเทคโนโลยีเข้ากับพันธกิจขององค์กร เพื่อยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ International Society for Technology in Education [ISTE] (2018) เน้นว่าผู้นำเชิงดิจิทัลต้องเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม สร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัล และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในบริบทของสถานศึกษา ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ

ประการแรก คือ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ ผู้นำจำเป็นต้องส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีสมรรถนะด้านดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพตนเองและวิชาชีพ

ประการที่สอง คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ซึ่งผู้นำต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างต่อการใช้เทคโนโลยี การทดลองนวัตกรรมใหม่ และการทำงานร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและการเรียนรู้ร่วมกัน

ประการที่สาม คือ ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล ผู้นำเชิงดิจิทัลต้องสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และทันเวลา ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และประการสุดท้าย คือ ด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล ซึ่งมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

ดังนั้น ผู้นำสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลจะสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยัง

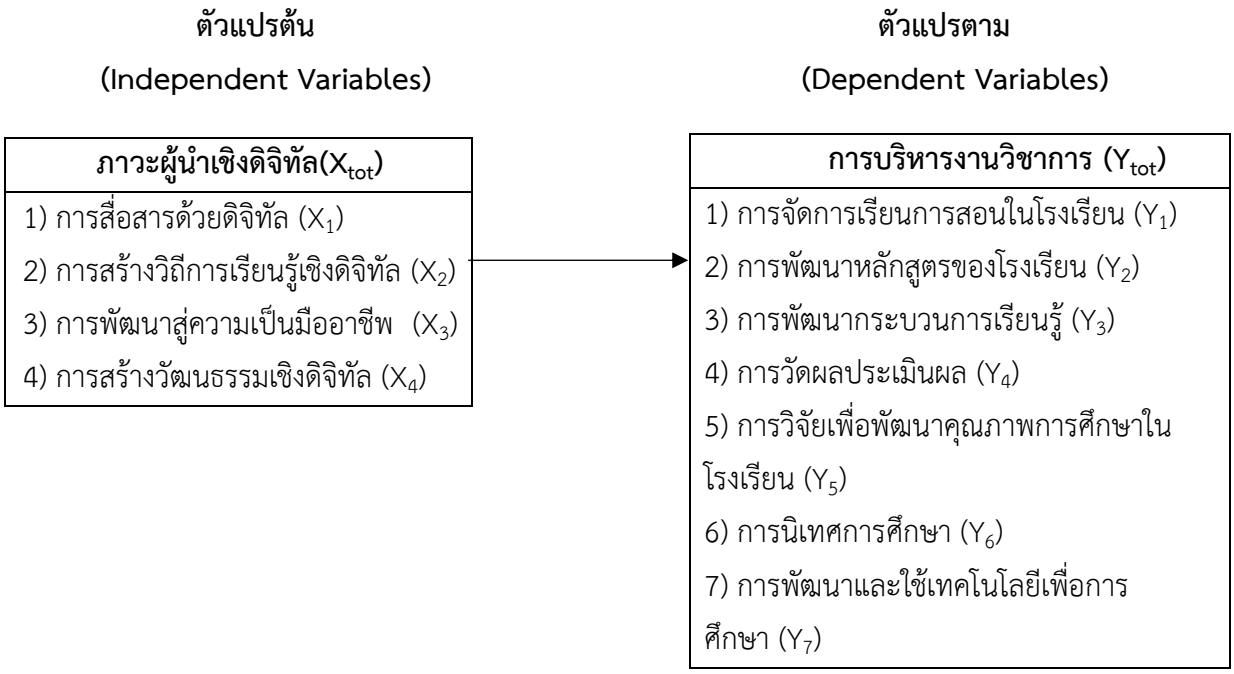
ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน และทำให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักและเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในแต่ละระดับ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการไว้ว่า เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงาน และการประเมินผลกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2556) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการโดยทั่วไปประกอบด้วยกระบวนการสำคัญหลายด้าน โดยเริ่มจาก การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นการนำหลักสูตรแกนกลางมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน และสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ต่อมาคือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Joyce, Weil, & Calhoun, 2015) การจัดการเรียนการสอน เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการ โดยครูต้องเลือกใช้วิธีสอน เทคนิค และสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ควบคู่กับ การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง (Bloom, 1976) อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการ คือ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งช่วยให้ครูสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบและมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ รวมถึงการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้ เพิ่มความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้ และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ (Roblyer & Hughes, 2019) สุดท้ายคือ การนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสนับสนุน ช่วยเหลือ และพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การนิเทศที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานแบบร่วมมือและส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยผู้นำทางวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสามารถบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และนวัตกรรมทางการศึกษาเข้าด้วยกัน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในอนาคต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 67 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหาร จำนวน 213 คน และ ครู จำนวน 4,831 คน รวมทั้งสิ้น 5,044 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 59 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลจำนวนโรงเรียนละ 5 คน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน รองผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูที่ได้รับมอบหมายดูแลงานวิชาการ 1 คน และครูผู้สอน 3 คน จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 295 คน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใชในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใชวิธีการประมาณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางเครซี่และมอรแกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: 40)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน ลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของดาวรุวรรณ ถวิลการ (2564, 179 - 183) 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสารด้วยดิจิทัล 2) การสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล 3) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ 4) การสร้างวัฒนธรรมเชิงดิจิทัล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน จากกระทรวงศึกษาธิการ (2556) 7 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 2) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4) การวัดผลประเมินผล 5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา 6) การนิเทศการศึกษา และ 7) การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นแบบสอบถาม ในตอนที่ 2 และ 3 ของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scales) ของไลเคิร์ท (Likert, อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556, 37) และ ได้กำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผ่านประธานสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดสงแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านระบบ Online โดยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยถึงผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 59 โรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมขอมูลการทำวิจัย

3. ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเรียบร้อยสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่รับคืนจากกลุ่มตัวอย่างมีความสมบูรณ์ทุกฉบับ แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด มาตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบในแบบสอบถามในแต่ละชุด ได้จำนวน 295 ฉบับ จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีความ สมบูรณ์มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ SPSS และสถิติ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) คาเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม **(N= 295)**

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 (X_{tot})	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล	4.41	0.50	มาก
2. ด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล	4.53	0.45	มากที่สุด
3. ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ	4.49	0.46	มาก
4. ด้านการสร้างวัฒนธรรมเชิงดิจิทัล	4.48	0.49	มาก
รวม	**4.48**	**0.40**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.40) และเมื่อพิจารณาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.45) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.46) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.50)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม **(N= 295)**

การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 (Y_{tot})	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน	4.39	0.57	มาก

การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต1 (Y_{tot})	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
2. การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน	4.43	0.46	มาก
3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.42	0.46	มาก
4. การวัดผลประเมินผล	4.37	0.51	มาก
5. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน	4.40	0.51	มาก
6. การนิเทศการศึกษา	4.35	0.56	มาก
7. การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.37	0.48	มาก
รวม	**4.39**	**0.39**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.39) และเมื่อพิจารณาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.46) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.46) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการนิเทศการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.56)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ภาพรวมและรายด้าน (N= 295)

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_{tot}	Y_{tot}
X_1	1					
X_2	.484**	1				
X_3	.796**	.520**	1			
X_4	.513**	.816**	.604**	1		
X_{tot}	.830**	.828**	.862**	.865**	1	
Y_{tot}	.792**	.712**	.846**	.791**	.928**	1

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) กับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (Y_{tot}) พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกัน ที่ (r_{xy} = .928) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล (X_1) ด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล (X_2) ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X_3) ด้านการสร้างวัฒนธรรมเชิงดิจิทัล (X_4) พบว่ามีความสัมพันธ์กัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์หลักเสขิยวัตรเพื่อส่งเสริมคุณค่ามารยาทไทย” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

หลักเสขิยวัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า หลักเสขิยวัตรเป็นวัตรปฏิบัติหรือข้อฝึกฝนสำหรับภิกษุผู้ยังต้องศึกษา เพื่อธำรงไว้ซึ่งความงดงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความน่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 75 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่ (1) หมวดว่าด้วยการแสดงอากัปกิริยา (2) หมวดว่าด้วยการรับบิณฑบาต และ (3) หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ซึ่งปรากฏอย่างเป็นระบบในพระวินัยปิฎก มหาวัคค์ เล่มที่ 4 (พระไตรปิฎก เล่ม 7 ข้อ 180–254; มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เสขิยวัตรมิได้เป็นเพียงข้อห้ามหรือข้อกำหนดทางวินัยเท่านั้น หากแต่เป็น “กระบวนการฝึกฝนเชิงพฤติกรรม” ที่มุ่งพัฒนาความประพฤติภายนอกให้สอดคล้องกับการพัฒนาภายใน อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2555) ที่อธิบายว่า วินัยสงฆ์ทำหน้าที่เป็นกลไกในการขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์ให้เกิดความสงบ เรียบร้อย และเหมาะสมกับสมณสารูป ในเชิงอภิปราย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เสขิยวัตรมีลักษณะเป็น “กรอบมาตรฐานทางจริยพฤติกรรม” (normative behavioral framework) ที่สามารถถอดรหัสและนำไปประยุกต์ใช้กับบริบททางสังคมอื่น ๆ นอกเหนือจากสังฆะได้ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องมารยาท การสำรวม และการรู้จักกาลเทศะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม

หลักมารยาทไทย

ผลการวิจัยพบว่า มารยาทไทยเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนคุณค่าทางจริยธรรม ความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน และการรู้จักกาลเทศะ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ทั้งจากครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม โดยมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การไหว้ การใช้ถ้อยคำสุภาพ การแต่งกายเรียบร้อย การเคารพผู้ใหญ่ และการวางตนอย่างเหมาะสม (วิไลวรรณ อมาตยกุล, 2554) เมื่อพิจารณาในเชิงลึกผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า มารยาทไทยมีรากฐานสำคัญจากหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะการสำรวมกาย วาจา ใจ

และการแสดงความเคารพต่อผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ (2553) ที่ชี้ว่า วัฒนธรรมไทยจำนวนมากได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนาในฐานะกรอบจริยธรรมของสังคม การอภิปรายผลในประเด็นนี้ทำให้เห็นความสอดคล้องเชิงโครงสร้างระหว่างหลักมารยาทไทยกับเสขิยวัตร กล่าวคือ ทั้งสองต่างมุ่งเน้น “การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมภายนอก” เพื่อสะท้อนคุณค่าภายในของบุคคล อาทิ ความเคารพ ความสำรวม และความรับผิดชอบต่อสังคม จึงสามารถกล่าวได้ว่า เสขิยวัตรเป็นฐานคิดเชิงพุทธศาสนาที่สนับสนุนและอธิบายที่มาของมารยาทไทยได้อย่างเป็นระบบ

แนวทางการประยุกต์หลักเสขิยวัตรเพื่อส่งเสริมคุณค่ามารยาทไทย

จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า หลักเสขิยวัตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมคุณค่ามารยาทไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยครอบคลุมมิติของกาย วาจา และใจ ซึ่งสามารถจัดระดับการประยุกต์ได้ 3 ระดับ ดังนี้ ระดับบุคคล การนำเสขิยวัตรมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น การยืน เดิน นั่งอย่างสำรวม และการใช้วาจาสุภาพ สอดคล้องกับเสขิยวัตรในหมวดการแสดงอิริยาบถ (พระไตรปิฎก เล่ม 7 ข้อ 181–190) ซึ่งช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านมารยาทและความรับผิดชอบต่อตนเอง ระดับครอบครัวและสถานศึกษา เสขิยวัตรสามารถใช้เป็นกรอบในการปลูกฝังและฝึกฝนมารยาทผ่านกระบวนการอบรม สั่งสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเคารพครูบาอาจารย์ การประพฤติตนอย่างเรียบร้อยในที่สาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับเสขิยวัตรข้อ 56 ว่าด้วยการไม่แสดงพฤติกรรมหยาบคายในชุมชน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ระดับสังคมและชาติ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการนำหลักเสขิยวัตรไปเชื่อมโยงกับนโยบายหรือหลักสูตรด้านคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมไทย เช่น การบูรณาการในกิจกรรมคุณธรรมของสถานศึกษา หรือกิจกรรมจิตอาสา เพื่อเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมและจริยธรรมของสังคมไทยในระยะยาว

ทั้งนี้ การประยุกต์หลักเสขิยวัตรควรยึดหลัก “ความงามแห่งสงฆ์” หรือสังฆสุปฏิปทาเป็นแกนกลาง โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ มิใช่เพียงการปฏิบัติตามรูปแบบภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (2562) ที่เน้นว่าคุณค่าทางจริยธรรมจะเกิดผลอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อเกิดจากความเข้าใจและการตระหนักรู้ภายในของผู้ปฏิบัติ

สรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 295 คน ประกอบด้วยเพศหญิง ร้อยละ 62.00 อายุระหว่าง 31 – 40 ปี ร้อยละ 44.70 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทร้อยละ 51.20 และมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 11 ปี ร้อยละ 46.10 ผลการวิจัยสรุปได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ ภาวะผู้นำเชิง

ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ ด้านการสร้างวัฒนธรรมเชิงดิจิทัล ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องการส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยี การเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยี และการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุม 7 ด้าน โดยเรียงลำดับจากคะแนนเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การนิเทศการศึกษา ทั้งนี้ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุน และเป็นผู้นำในการจัดการองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลมีความสัมพันธ์และสามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R^2) เท่ากับ .874 หรือคิดเป็นร้อยละ 87.4 แสดงถึงอำนาจในการอธิบายความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาการได้สูง โดยลำดับตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ได้แก่ การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X3) การสร้างวัฒนธรรมเชิงดิจิทัล (X4) การสื่อสารด้วยดิจิทัล (X1) การสร้างวิถีการเรียนรู้เชิงดิจิทัล (X2) โดยสามารถนำไปพยากรณ์ได้ทั้งในรูปของสมการคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ต้องส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลออกแบบกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผลิตสื่อนวัตกรรมให้มีความทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ โดยสนับสนุนห้องเรียน ห้องปฏิบัติการให้มีสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้และสืบค้นที่ทันสมัยเข้าถึงง่ายไว้บริการผู้เรียน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาให้มีระบบมากขึ้น เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และครูผู้สอน ผู้บริหารจำเป็นต้องนิเทศการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้คำแนะนำ ปรับปรุง หาแนวทางการแก้ไขร่วมกับครูและบุคลากรเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการท่านอื่น ในสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

3. ควรศึกษา ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบริหารงานงบประมาณ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา หรือเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการศึกษา หรือสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรครู เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563–2565*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

จันทนา แสนสุข. (2559). *ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลกับการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารการบริหารการศึกษา, 9*(2), 45–58.

ดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวัดและประเมินผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม: ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2562). *ตื่นรู้สู่ชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7 พระวินัยปิฎก มหาวัคค์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิไลวรรณ อมาตยกุล. (2554). *มารยาทไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2566). *รายงานผลการประเมิน PISA 2022 ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2558). *ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2553). *พุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2561–2580)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ. (2561). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2556). *แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning*. New York: McGraw-Hill.

International Society for Technology in Education. (2018). *ISTE standards for education leaders*. Eugene, OR: ISTE.

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). *Models of teaching* (9th ed.). Boston, MA: Pearson Education.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Likert, R. (1967). *The method of constructing an attitude scale*. New York: Wiley & Son.

Roblyer, M. D., & Hughes, J. E. (2019). *Integrating educational technology into teaching* (8th ed.). Boston, MA: Pearson.

Sheninger, E. C. (2014). *Digital leadership: Changing paradigms for changing times*. Thousand Oaks, CA: Corwin.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Development of Learning Organizations in Private Schools in the Lower Northern Region 2 of Thailand

การพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

Ranee Pasomtong[1*], Kritsana Dararuang[2], & Rungradit Kongyoungyune[3]

รานี ประสมทอง[1*], กฤษณะ ดาราเรือง[2], & รุ่งรดิศ คงยั่งยืน[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Ranee Pasomtong*
รานี ประสมทอง
Chao Praya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: raneepasomtong@gmail.com

2. Kritsana Dararuang
กฤษณะ ดาราเรือง
Chao Praya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: kritsana.d@cpu.ac.th

3. Rungradit Kongyoungyune
รุ่งรดิศ คงยั่งยืน
Chao Praya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: rungradit.k@cpu.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำ, บรรยากาศองค์การ, องค์การแห่งการเรียนรู้, สถานศึกษาเอกชน, ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

Keywords:
Leadership, Organizational Climate, Learning Organization, Private Schools, Lower Northern Region 2 of Thailand

Article history:
Received: 03/10/2025
Revised: 18/11/2025
Accepted: 20/12/2025
Available online: 01/02/2026

How to Cite:
Pasomtong, R. et al. (2026). The Development of Learning Organizations in Private Schools in the Lower Northern Region 2 of Thailand. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 524-544.

ABSTRACT

This study investigates the causal relationships among leadership factors, organizational climate, and the learning organization status of private basic education schools in the Lower Northern region 2 of Thailand. The objectives are to examine the levels of transformational leadership, organizational climate, and learning organization attributes; to analyze their interrelationships; and to assess the influence of leadership and climate on organizational learning development. A sample of 355 private school teachers from four provinces Kamphaeng Phet, Phichit, Nakhon Sawan, and Uthai Thani was selected using multi-stage random sampling. Data were collected via a validated and reliable questionnaire and analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation, and stepwise multiple regression analyses.

Findings reveal that all three constructs leadership, organizational climate, and the learning organization are rated at very high levels. Notably, transformational leadership dimensions of vision and inspiration, along with organizational climate dimensions of responsibility, warmth and support, and clear organizational structure, are predominant. Within the learning organization, knowledge management and team learning play critical roles. Significant positive correlations exist among leadership, organizational climate, and learning organization variables. Key predictors influencing the learning organization include organizational commitment, organizational structure, work standards and expectations, inspirational leadership, supportive climate, intellectual stimulation, and idealized influence, which together account for 90.1% of the variance in learning organization capability.

Based on these findings, the study proposes actionable strategies to develop transformational leadership, foster a learning-conducive organizational climate, and enhance internal components of the learning organization through effective knowledge management, teamwork, and appropriate use of information technology. These approaches aim to promote sustainable and effective learning organizations within private schools in the Lower Northern region 2 of Thailand.

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การที่มีต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 355 คน ซึ่งเป็นครูโรงเรียนเอกชนใน 4 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี โดยสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงและค่าความเชื่อมั่นทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบก้าวหน้า

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ อยู่ในระดับสูงมาก โดยภาวะผู้นำที่โดดเด่นได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ส่วนบรรยากาศองค์การเน้นความรับผิดชอบ ความอบอุ่นและการสนับสนุน รวมถึงโครงสร้างองค์การที่ชัดเจน ด้านองค์การแห่งการเรียนรู้พบว่าการจัดการความรู้และการเรียนรู้เป็นทีมมีบทบาทสำคัญ ทั้งนี้ ภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงกับองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ความผูกพันกับองค์กร โครงสร้างองค์การ มาตรฐานการปฏิบัติงาน การสร้างแรงบันดาลใจ ความอบอุ่นและการสนับสนุน การกระตุ้นการใช้ความรู้ และการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนขององค์การแห่งการเรียนรู้ได้ถึงร้อยละ 90.1 จากผลการวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเสริมสร้างบรรยากาศองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาองค์ประกอบภายในขององค์การแห่งการเรียนรู้ผ่านการจัดการความรู้ การทำงานเป็นทีม รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาเอกชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 สามารถพัฒนาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนพึงได้รับอย่างเท่าเทียมโดยไม่คำนึงถึงวรรณะ เชื้อชาติ หรือภูมิหลังทางสังคม ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา การเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และคุณธรรม อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้สามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้ในบริบทของโลกศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ซึ่งเป็นยุคที่ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซับซ้อน และเชื่อมโยงถึงกันในระดับโลก ภายใต้อิทธิพลของโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ พรมแดนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้เลือนหายไปอย่างเห็นได้ชัด ประเทศที่สามารถยืนหยัดและพัฒนาได้อย่างมั่นคงล้วนใช้การศึกษาเป็นฐานความรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน (UNESCO, 2015)

รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว โดยกำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะยาว 20 ปี เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความมั่นคง การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน ซึ่งการศึกษาถูกกำหนดให้เป็นกลไกหลักในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ปรับแนวทางการจัดการศึกษาให้มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยกระดับคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) การพัฒนาการศึกษาของประเทศมิได้เป็นภารกิจของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ภาคเอกชนโดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษาไทย โรงเรียนเอกชนทำหน้าที่รองรับความต้องการทางการศึกษาของประชาชนในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่รัฐไม่สามารถจัดบริการทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง โรงเรียนเอกชนจำนวนมากยังมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้ทัดเทียมหรือสูงกว่าโรงเรียนของรัฐ ผ่านการลงทุนด้านบุคลากร เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่อยู่ในระดับน่าพึงพอใจ ดังสะท้อนจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติในหลายรายวิชา แม้โรงเรียนเอกชนจะมีบทบาทสำคัญต่อระบบการศึกษาไทย แต่ในปัจจุบันกลับเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่อัตราการเกิดลดลง การขยายตัวของโรงเรียนภายใต้การกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการแข่งขันระหว่างโรงเรียนเอกชนด้วยกันเอง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้โรงเรียนเอกชนต้องเผชิญความเสี่ยงต่อการลดจำนวนนักเรียนและการขาดเสถียรภาพทางการบริหาร ความอยู่รอดของโรงเรียนเอกชนจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาคุณภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครอง และพัฒนาศักยภาพขององค์กรอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่อง “องค์การแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้สามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืน องค์การแห่งการเรียนรู้มุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร การแลกเปลี่ยนความรู้ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนา

อย่างไม่หยุดยั้ง (Senge, 2006) เมื่อแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษา โรงเรียนจะไม่เป็นเพียงสถานที่ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์กรที่ครูและบุคลากรเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียนในระยะยาว

โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลาย การพัฒนาสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่ เพื่อให้การบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษามักมุ่งเน้นการศึกษาเชิงพรรณนาหรือการศึกษาระดับภาพรวม ขณะที่การศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียนเอกชน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ยังมีจำนวนจำกัด ซึ่งถือเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนเอกชน เสริมสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครอง และยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความยั่งยืนของระบบการศึกษาไทยในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นแนวคิดภาวะผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการสร้างแรงบันดาลใจและการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกภายในองค์กร มากกว่าการมุ่งควบคุมหรือบริหารจัดการในลักษณะเชิงกลไก ผู้นำในลักษณะนี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสั่งการหรือกำกับดูแลเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความคิดสร้างสรรค์เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน (Bass & Avolio, 1994; Korejan & Shahbazi, 2016; อาวัชนนท์ อิ่มเพ็ง, 2566) นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายตรงกันว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนซึ่งช่วยกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามเกิดความมุ่งมั่นและศรัทธาในการทำงาน การคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลโดยให้การสนับสนุนและพัฒนาอย่างเหมาะสม การกระตุ้นทางปัญญาเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการสร้างนวัตกรรม ตลอดจนการเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านพฤติกรรมและคุณธรรม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในองค์กร (Bass & Avolio, 1994; Jones & George, 2016; Medcalf & Gilbert, 2017) ในบริบทของสถานศึกษาเอกชนที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันสูงและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านนโยบาย เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมี

บทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ผู้นำที่มีลักษณะดังกล่าวสามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ และส่งเสริมการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Rowe & Guerrero, 2019; พัณภัสสา แก้วคำไสย์, 2566) ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้องค์กรสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การปรับตัว และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว (Senge, 2006)

ทฤษฎีบรรยากาศองค์การ

บรรยากาศองค์การ (Organizational Climate) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงสภาพแวดล้อมภายในขององค์กร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กร ตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร บรรยากาศดังกล่าวมีอิทธิพลโดยตรงต่อทัศนคติ ความรู้สึก และพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เนื่องจากเป็นกรอบการรับรู้ที่กำหนดว่าบุคลากรจะมององค์กรของตนอย่างไร และตอบสนองต่อสถานการณ์การทำงานในแต่ละวันในลักษณะใด นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของบรรยากาศองค์การในทิศทางเดียวกันว่าเป็นปัจจัยเชิงจิตวิทยาและสังคมที่แฝงอยู่ในองค์กร และส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญ (Brown & Moberg, 1980; Hellriegel & Slocum, 2011; ชนัตพร เหี้ยมหาญ, 2562) บรรยากาศองค์การที่ดีจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจของบุคลากร ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างยั่งยืน องค์กรที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการทำงานมักสามารถรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพไว้ได้ และส่งเสริมให้บุคลากรแสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร (ชาลธร แสดงถนอม, 2563; พีระ แก้วสะอาด, 2564)

จากการสังเคราะห์งานวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ พบว่าองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การที่มีความสำคัญและได้รับการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องสามารถจำแนกออกเป็น 6 ประการ ได้แก่ โครงสร้างองค์การ ซึ่งสะท้อนถึงความชัดเจนของสายการบังคับบัญชาและการกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีอิสระในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ความอบอุ่นและการสนับสนุนที่แสดงถึงความเอื้ออาทรและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในองค์กร ระบบรางวัลและการลงโทษที่เป็นธรรมและเหมาะสม มาตรฐานการปฏิบัติงานและความคาดหมายที่ชัดเจน รวมถึงความผูกพันต่อองค์กรซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Huang, 2013; Benedica, 2014; Wudarzewski, 2019; ณรงค์ศักดิ์ นาคสมบูรณ์, 2562; พัณนิดา เถายะบุตร, 2566) องค์ประกอบของบรรยากาศองค์การเหล่านี้เมื่อทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสถานศึกษาเอกชน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจจากบุคลากร ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้

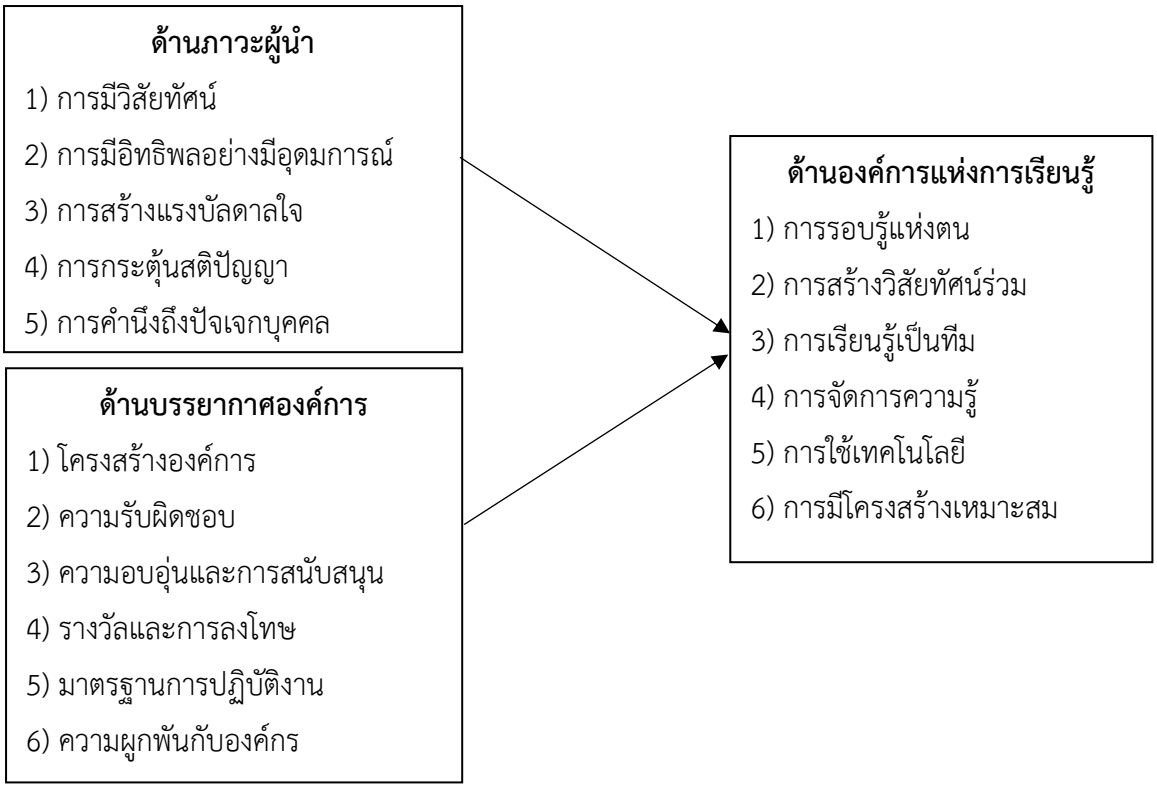
ส่วนเสีย บรรยากาศองค์การที่ดีจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนคุณภาพการจัดการศึกษาและความสำเร็จของสถานศึกษาในระยะยาว (ธนัทพงษ์ วังทะพันธ์, 2564)

ทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้

ทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาองค์กรในยุคที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นให้องค์กรเป็นแหล่งของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับทีม ไปจนถึงระดับองค์กร โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัว การแก้ไขปัญหา และการสร้างนวัตกรรมอย่างยั่งยืน นักวิชาการหลายท่าน อาทิ Senge (1990) และ Pedler, Burgoyne และ Boydell (1991) เห็นพ้องกันว่า การเรียนรู้ไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงการฝึกอบรม แต่ควรฝังอยู่ในกระบวนการทำงานและวัฒนธรรมขององค์กรโดยรวม Senge (1990) และ Marquardt (2002) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญขององค์การแห่งการเรียนรู้ไว้หลายประการ โดยเริ่มจากการรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) เพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ภายในองค์กร

องค์ประกอบอื่นที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ได้แก่ การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ซึ่งช่วยรวบรวม ถ่ายทอด และใช้ประโยชน์จากความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรอย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมและยืดหยุ่น ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (Christiansen, 2000; ทศม วรประวัติ, 2565) งานวิจัยจำนวนมากยังชี้ให้เห็นว่า บรรยากาศองค์การมีบทบาทสำคัญต่อการเกิดขึ้นขององค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็น ทดลองแนวคิดใหม่ ๆ และเรียนรู้จากความผิดพลาดได้โดยไม่ถูกตำหนิ รวมถึงบทบาทของผู้บริหารที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการเรียนรู้ เป็นผู้สนับสนุน และเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนช่วยผลักดันให้องค์การแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน (Pettinger, 2002; Richardson, 2003; ธีระ รุญเจริญ, 2562)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ประเทศไทย

3. เพื่อศึกษาปัจจัยภาวะผู้นำ และบรรยากาศองค์การ ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

4. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ปัจจัยภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การ สามารถพยากรณ์การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูโรงเรียนเอกชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย จาก 4 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 3,203 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโร่ ยามาเน่ (e = 0.05) และดำเนินการโดยเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ดังนี้

1) จำแนกประชากรตามพื้นที่สถานศึกษาโรงเรียนเอกชนในแต่ละกลุ่มแยกตามจังหวัด ในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย จำนวน 4 จังหวัดประกอบด้วย 1) กำแพงเพชร 722 คน 2) พิจิตร 571 คน 3) นครสวรรค์ 1,597 คน 4) อุทัยธานี 313 คน รวมทั้งสิ้น 3,203 คน

2) คำนวณสัดส่วนประชากรต่อกลุ่มตัวอย่างตามขนาดชุมชน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 355 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สัดส่วนประชากรต่อกลุ่มตัวอย่างตามขนาดจังหวัด

ลำดับ	จังหวัด	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1.	กำแพงเพชร	722	80
2.	พิจิตร	571	63
3.	นครสวรรค์	1,597	177
4.	อุทัยธานี	313	35
รวม		**3,203**	**355**

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ คือ ด้านภาวะผู้นำ ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 3) การสร้างแรงบัลดาลใจ 4) การกระตุ้นสติปัญญา 5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และด้านบรรยากาศองค์การ ประกอบด้วย 1) โครงสร้างองค์การ 2) ความรับผิดชอบ 3) ความอบอุ่นและการสนับสนุน 4) รางวัลและการลงโทษ 5) มาตรฐานการปฏิบัติงาน 6) ความผูกพันกับองค์กร ตัวแปรตาม คือ ด้านองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การรอบรู้แห่งตน 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม 3) การเรียนรู้เป็นทีม 4) การจัดการความรู้ 5) การใช้เทคโนโลยี 6) การมีโครงสร้างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาทำเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายปิดโดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ (Check list) เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาและภูมิลำเนา

แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 3) การสร้างแรงบันดาลใจ 4) การกระตุ้นทางสติปัญญา และ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล คำถามเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) โครงสร้างองค์การ 2) ความรับผิดชอบ 3) ความอบอุ่นและการสนับสนุน 4) รางวัลและการลงโทษ 5) มาตรฐานการปฏิบัติงานและความคาดหมาย และ 6) ความผูกพันกับองค์กร และคำถามเกี่ยวกับ องค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) การรอบรู้แห่งตน 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม 3) การเรียนรู้เป็นทีม 4) การจัดการความรู้ 5) การใช้เทคโนโลยี และ 6) การมีโครงสร้างเหมาะสม

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและหาความเชื่อมั่นของแบบบสอบถาม ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item Objective Congruence Index) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.994 และ 2.หาความเชื่อมั่น (Reliability)

ของแบบสอบถาม โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มครู ซึ่งมิใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 30 คน ได้ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.942

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 355 คน ระหว่าง เดือน พฤษภาคม 2568 ถึงเดือน กรกฎาคม 2568 ใช้การเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ตามพื้นที่ประชากรที่กำหนดไว้ตามตารางที่ 1 แล้วจึงเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลโดยเป็นการสุ่มอย่างง่ายจนได้กลุ่มตัวอย่างตามปริมาณที่ต้องการโดยได้แบบสอบถามกลับมาจาก 4 จังหวัด จำนวน 355 ชุด ตามที่ได้คำนวณไว้

2. ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมู

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2. ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ 3. ใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การและการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ 4. ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ แบบก้าวหน้า (Multiple Regression Analysis : stepwise) ในการวิเคราะห์ตัวแปรด้านภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านภาวะผู้นำ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านภาวะผู้นำโดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\overline{X}$=4.61) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าการมีวิสัยทัศน์และการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ในระดับสูงมาก ($\overline{X}$ = 4.64) รองลงมาคือการสร้างแรงบันดาลใจและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ในระดับสูงมาก ($\overline{X}$ = 4.60) และลำดับสุดท้ายอยู่ในระดับสูงมากเช่นกันคือการกระตุ้นทางสติปัญญา ($\overline{X}$ = 4.59) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านบรรยากาศองค์การโดยรวมและจำแนกรายด้าน

ด้านภาวะผู้นำ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. การมีวิสัยทัศน์	4.64	0.528	สูงมาก	1
2. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.64	0.524	สูงมาก	1
3. การสร้างแรงบันดาลใจ	4.60	0.531	สูงมาก	2
4. การกระตุ้นทางสติปัญญา	4.59	0.523	สูงมาก	3
5. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.60	0.494	สูงมาก	2
โดยรวม	**4.61**	**0.493**	**สูงมาก**	

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านบรรยากาศองค์การ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านบรรยากาศองค์การ โดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X}$ = 4.54) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าความรับผิดชอบ อยู่ในระดับสูงมากมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58) รองลงมาคือความอบอุ่นและการสนับสนุนอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X}$ = 4.57) และลำดับสุดท้ายอยู่ในระดับสูงมากเท่ากันคือมาตรฐานการปฏิบัติงานและความคาดหมายและความผูกพันกับองค์กร ($\bar{X}$ = 4.50) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านบรรยากาศองค์การโดยรวมและจำแนกรายด้าน

ด้านบรรยากาศองค์การ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.โครงสร้าง	4.56	0.497	สูงมาก	3
2.ความรับผิดชอบ	4.58	0.493	สูงมาก	1
3.ความอบอุ่นและการสนับสนุน	4.57	0.508	สูงมาก	2
4.รางวัลและการลงโทษ	4.52	0.553	สูงมาก	4
5.มาตรฐานการปฏิบัติงานและความคาดหมาย	4.51	0.529	สูงมาก	5
6.ความผูกพันกับองค์กร	4.51	0.541	สูงมาก	5
โดยรวม	**4.54**	**0.473**	**สูงมาก**	

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านองค์การแห่งการเรียนรู้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\overline{X}$ = 4.52) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าด้านการจัดการความรู้อยู่ในระดับสูงมากมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55) รองลงมาคือการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมอยู่ในระดับสูงมาก ($\overline{X}$ = 4.52) และลำดับสุดท้ายอยู่ในระดับสูงคือการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ($\overline{X}$ = 4.49) ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยรวมและจำแนกรายด้าน

ด้านองค์การแห่งการเรียนรู้	$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**ลำดับ**
1.การรอบรู้แห่งตน	4.51	0.562	สูงมาก	3
2.การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม	4.49	0.535	สูง	5
3.การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม	4.52	0.522	สูงมาก	2
4.การจัดการความรู้	4.55	0.520	สูงมาก	1
5.การใช้เทคโนโลยี	4.50	0.551	สูง	4
6.โครงสร้างที่เหมาะสม	4.51	0.562	สูงมาก	3
โดยรวม	**4.52**	**0.477**	**สูงมาก**	

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และองค์การแห่งการเรียนรู้ ของครูโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ กับองค์การแห่งการเรียนรู้ และบรรยากาศองค์การ พบว่าตัวแปรภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงกับทั้งตัวแปรบรรยากาศองค์การ (r=0.870 มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01) และตัวแปรองค์การแห่งการเรียนรู้ (r=0.931 มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01) แสดงว่าภาวะผู้นำมีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์อย่างมีความหมายกับบรรยากาศองค์การและองค์การแห่งการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การ กับองค์การแห่งการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงมาก (r=0.931, มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01) แสดงว่าบรรยากาศองค์การที่ดีมีความสัมพันธ์กับระดับการเรียนรู้ในองค์การอย่างชัดเจน

ตารางที่ 5 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

n = 355

ตัวแปร	ภาวะผู้นำ	บรรยากาศองค์การ	องค์การแห่งการเรียนรู้
ภาวะผู้นำ	1		
บรรยากาศองค์การ	.870**	1	
องค์การแห่งการเรียนรู้	.826**	.931**	1

** p<.01 ** หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความมั่นใจที่ร้อยละ 99 หรือมี P-Value น้อยกว่า .01

ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การ ที่ส่งผลต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ ของครูโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบ (Multiple Regression Analysis with Enter Method) พบว่า ในภาพรวม ตัวแปรอิสระ คือการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (F = 460.710 และค่า p = .000) โดยสามารถส่งผลได้ร้อยละ 90.1 (Adjust R^2 = .901) ที่เหลืออีกร้อยละ 9.9 เป็นผลจากตัวแปรอื่นที่ไม่ได้นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า องค์ประกอบหลัก ภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การส่งผลต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 7 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ 1) ความผูกพันกับองค์กร (Beta =.412, p < .01) 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Beta = .233, p < .01) 3) การกระตุ้นสติปัญญา (Beta = .154, p < .01) 4) โครงสร้างองค์การ (Beta = .140, p < .01) 5) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Beta = .134, p < .01) 6) ความอบอุ่นและการสนับสนุน (Beta = .083, p = .01) และ 7) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Beta = -.127, p < .01)

ตารางที่ 6 แสดงค่าน้ำหนักขององค์ประกอบภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การ ที่ส่งผลต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ ของครูโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทยโดยรวม

ตัวแปร	องค์การแห่งการเรียนรู้				p
	b	SE	β	T	
ค่าคงที่	.259	.081		3.178	.002
ความผูกพันกับองค์กร	.364	.033	.412	11.109*	.000
โครงสร้างองค์การ	.134	.030	.140	4.514*	.000
มาตรฐานการปฏิบัติงาน	.209	.039	. 233	5.340*	.000
การกระตุ้นสติปัญญา	.140	.035	. 154	3.989*	.000
ความอบอุ่นและการสนับสนุน	.078	.030	.083	2.552*	.011

ตัวแปร	องค์การแห่งการเรียนรู้				p
	b	SE	β	T	
การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	-.115	.034	-.127	-3.357*	.001
การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	.129	.041	.134	3.131*	.002
R^2 =	.903			F =	460.710*
Adjust R^2 =	.901	SE =	.150	P =	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ศึกษาระดับปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย พบว่าสถานศึกษาระดับภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และองค์การแห่งการเรียนรู้อยู่ในระดับสูง โดยสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจน ในส่วนของภาวะผู้นำนั้น งานของ Bass และ Avolio (1994) ระบุถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรภายในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน สามารถสร้างแรงบันดาลใจ และกระตุ้นให้บุคลากรมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน จะช่วยผลักดันให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Korejan & Shahbazi, 2016; Rowe & Guerrero, 2019) นอกจากนี้ ผู้นำที่มีอุดมการณ์และการส่งเสริมสติปัญญายังช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในองค์กร (Medcalf & Gilbert, 2017) สำหรับบรรยากาศองค์การ มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินงานขององค์กรโดยเฉพาะในสถานศึกษาโดยบรรยากาศที่อบอุ่น สนับสนุน และมีโครงสร้างที่ชัดเจนจะเอื้อต่อการเกิดการเรียนรู้และพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร (Benedica, 2014; Huang, 2013) Brown และ Moberg (1980) ชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศองค์การที่ดีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Kelly (1980) ที่พูดถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อบรรยากาศภายในองค์กร การที่สถานศึกษามีโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบร่วมกัน (Benedica, 2014; Huang, 2013) และจะช่วยส่งเสริมการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถและการเรียนรู้ร่วมกัน ด้านการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดนักวิชาการหลายท่านได้ระบุว่าสถานศึกษาควรมีลักษณะการจัดการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้ และการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง (Senge, 1990; Marquardt, 2002; Pedler, Burgoyne & Boydell, 1991) โดยองค์การแห่งการเรียนรู้จะต้องมีวัฒนธรรมและระบบที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม การจัดการความรู้และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Marquardt, 2002; Senge, 1990) การมีผู้นำที่เปลี่ยนแปลง (transformational leaders) และบรรยากาศที่เอื้ออำนวยนั้นเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาองค์การ (Rowe & Guerrero, 2019; Warrilow, 2022) การวิจัยครั้งนี้นี้แสดงให้เห็นว่า

สถานศึกษาเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 มีระดับภาวะผู้นำที่เน้นการเปลี่ยนแปลงร่วมกับบรรยากาศองค์การที่เอื้ออำนวยซึ่งประกอบด้วยความรับผิดชอบ การสนับสนุน และโครงสร้างที่ชัดเจน ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนตามแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดว่าภาวะผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจ และบรรยากาศองค์การที่ดีช่วยสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Bass & Avolio, 1994; Senge, 1990; Benedica, 2014) การบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นองค์ประกอบที่ช่วยขับเคลื่อนพัฒนาการของสถานศึกษาดังกล่าวได้อย่างตอบโจทย์บริบทในปัจจุบัน ถือเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่น ๆ ได้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ในระดับองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากผลการวิจัยความสัมพันธ์ของปัจจัยภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์การ และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย พบว่าตัวแปรทั้งสามนี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติต่อกันอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) และบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำที่มีค่าความสัมพันธ์ที่โดดเด่นในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยมิติของวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรมีเป้าหมายเดียวกันและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อความก้าวหน้าขององค์กร (Bass & Avolio, 1994; Korejan & Shahbazi, 2016) ขณะเดียวกันบรรยากาศองค์การที่เน้นความรับผิดชอบ ความอบอุ่นและการสนับสนุน รวมถึงโครงสร้างองค์การที่ชัดเจนส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้และการปรับตัว (Benedica, 2014; Huang, 2013) นอกจากนี้ การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญทั้งการจัดการความรู้และการเรียนรู้เป็นทีม ถูกพบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การ (Medcalf & Gilbert, 2017; Marquardt, 2002) หมายความว่า หากภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม จะส่งผลโดยตรงต่อความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากผลการวิจัยภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนเอกชนเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกและนัยสำคัญทางสถิติของภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การที่มีต่อการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ stepwise พบว่าองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้านประกอบด้วย ความผูกพันกับองค์กร (Beta = 0.412) มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Beta = 0.233) การกระตุ้นสติปัญญา (Beta = 0.154) โครงสร้างองค์การ (Beta = 0.140) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Beta = 0.134) ความอบอุ่นและการสนับสนุน (Beta = 0.083) และการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ในทางลบ (Beta = -0.127) อธิบายได้ว่าร่วมกันสามารถทำนายความแปรปรวนขององค์การแห่งการเรียนรู้ในระดับสูงถึง 90.1% (Adjusted R^2 = 0.901) การมีความผูกพันกับองค์กรสูงสุดในระดับ Beta = 0.412 แสดงให้เห็นว่าการที่บุคลากรโดยเฉพาะครูมีความรู้สึกถึงการยึดมั่นกับค่านิยมและเป้าหมายขององค์กรเป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันให้องค์การแห่งการเรียนรู้เติบโตได้อย่าง

ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bass และ Avolio (1994) ที่ระบุว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความผูกพันกับองค์กร เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรโดยรวม นอกจากนี้ มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Beta = 0.233) ยังเป็นตัวแปรที่แสดงถึงความชัดเจนในการตั้งเป้าหมายและการคาดหวังที่ส่งเสริมให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดองค์การแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง(Jones & George, 2016) ส่วนด้านการกระตุ้นสติปัญญา (Beta = 0.154) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและท้าทายความคิดสร้างสรรค์ของครูจะสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (Korejan & Shahbazi, 2016; Medcalf & Gilbert, 2017) เมื่อรวมกับโครงสร้างองค์การ (Beta = 0.140) ที่มีความชัดเจนและเหมาะสมจะช่วยสร้างเงื่อนไขพื้นฐานให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ (Senge, 1990; Marquardt, 2002) ตัวแปรการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Beta = 0.134) ความอบอุ่นและการสนับสนุน (Beta = 0.083) แสดงว่าองค์การที่มีบรรยากาศที่ให้ความสำคัญกับความต้องการเฉพาะตัวและการให้การสนับสนุนทางอารมณ์จะส่งเสริมการเกิดองค์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Benedica, 2014; Huang, 2013) ในขณะที่การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Beta = -0.127) ซึ่งเป็นภาวะผู้นำรูปแบบหนึ่งนั้นกลับส่งผลในทางลบ นั่นอาจหมายถึงภาวะผู้นำที่เน้นการครอบงำโดยอุดมการณ์หรือแนวทางที่เข้มงวดเกินไป อาจลดทอนบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและความร่วมมือกันในองค์การ (Brown & Moberg, 1980; Warrilow, 2022)

โดยรวมแล้ว ผลวิจัยนี้สนับสนุนทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมาในเรื่องความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงและบรรยากาศองค์การต่อการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ (Rowe & Guerrero, 2019; Senge, 2006) และยังชี้ให้เห็นว่าการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการภาวะผู้นำอย่างเหมาะสม รวมถึงการสร้างบรรยากาศองค์การที่ส่งเสริมความมั่นใจ การยอมรับ และการสนับสนุนซึ่งกันและกันในระดับบุคคลและองค์การ ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงที่เน้นการสร้างความผูกพันกับองค์กร การกำหนดมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน การกระตุ้นสติปัญญา และการสร้างโครงสร้างองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่อบอุ่นและสนับสนุนปัจเจกบุคคลอย่างทั่วถึง และลดลักษณะการบริหารงานที่เน้นอิทธิพลแบบครอบงำเพื่อรักษาบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นบวกต่อไป (Medcalf & Gilbert, 2017; Benedica, 2014) ภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การเป็นปัจจัยกำหนดสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและยั่งยืนในโรงเรียนเอกชนในพื้นที่ศึกษานี้ ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในเชิงนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาสถาบันการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของครูและนักเรียนต่อไป (Bass & Avolio, 1994; Senge, 1990; Warrilow, 2022)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย ทำให้ทราบว่าบทบาทที่สำคัญของภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน โดยผลวิจัยชี้ชัดว่าการพัฒนา

องค์การแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องผสานกลยุทธ์การบริหารที่เน้นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์สร้างแรงบันดาลใจ ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศองค์การที่อบอุ่นและสนับสนุน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรอย่างแท้จริง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่เน้นการมีวิสัยทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 4.64) และการสร้างแรงบันดาลใจ (ค่าเฉลี่ย = 4.60) มีอิทธิพลสำคัญในการผลักดันองค์กรสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนไม่เพียงแต่ตั้งเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม แต่ยังสร้างพลังใจและความมุ่งมั่นร่วมกันในองค์กร ทำให้สมาชิกภายในองค์กรรู้สึกถึงความหมายและความสำคัญของภารกิจร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการสร้างผู้นำเปลี่ยนแปลงที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Bass & Avolio, 1994; Rowe & Guerrero, 2019) และยังเสริมด้วยการกระตุ้นสติปัญญา (ค่าเฉลี่ย = 4.59) ที่ช่วยจุดประกายความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมการแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่ ๆ ในด้านบรรยากาศองค์การ ผลการศึกษาพบว่าความรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ย = 4.58) ความอบอุ่นและการสนับสนุน (ค่าเฉลี่ย = 4.57) และโครงสร้างองค์การที่ชัดเจน (ค่าเฉลี่ย = 4.56) มีบทบาทสำคัญมากในการสนับสนุนการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ บรรยากาศแบบนี้สร้างความรู้สึกปลอดภัยและความไว้วางใจในองค์กร ส่งเสริมความร่วมมือกัน และกระตุ้นให้สมาชิกกล้าทดลองและเรียนรู้จากข้อผิดพลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมการทำงานและประสิทธิภาพโดยรวม (Brown & Moberg, 1980; Benedica, 2014; พัณนิดา เถายะบุต, 2566)

จากการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบ Multiple Regression พบว่าตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้แก่ ความผูกพันกับองค์กร (Beta = 0.412) โครงสร้างองค์การ (Beta = 0.140) มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Beta = 0.233) การสร้างแรงบันดาลใจ (Beta = 0.154) ความอบอุ่นและการสนับสนุน (Beta = 0.083) และการกระตุ้นสติปัญญา (Beta = 0.154) ในขณะที่การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ส่งผลในทางลบ (Beta = -0.127) โดยปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนขององค์การแห่งการเรียนรู้ได้ถึง 90.1% (Adjusted R^2 = 0.901) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการองค์การและภาวะผู้นำที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา (รานี ประสมทอง et al., 2025) แนวทางการพัฒนาสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาเอกชนจึงควรมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน พร้อมสร้างจุดร่วมทางวิสัยทัศน์ในองค์กร เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นความรับผิดชอบต่อบทบาทและงาน การเสริมสร้างความอบอุ่นและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมถึงการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมาย จะช่วยสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและทีมงานร่วมกัน (Senge, 1990; Pedler, Burgoyne & Boydell, 1991) อีกทั้ง การพัฒนาองค์ประกอบภายในขององค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้เป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ จะช่วยเพิ่มศักยภาพของสถานศึกษาในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงช่วยส่งเสริมการสั่งสมและแลกเปลี่ยนความรู้ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Marquardt, 2002; ทศม วรประวัติ, 2565) ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาควร

สนับสนุนการส่งเสริมผู้นำที่มีคุณสมบัติในการสร้างแรงบันดาลใจและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย รวมถึงส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในองค์กรที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทดลอง เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมกับบริบท สร้างระบบการสื่อสารที่ชัดเจนและเข้มแข็ง เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของการบริหารจัดการความรู้และนวัตกรรมทางการเรียนรู้ (Richardson, 2003; Warrilow, 2022) ด้วยแนวทางเหล่านี้ สถานศึกษาเอกชนในภาคเหนือตอนล่าง 2 จะสามารถพัฒนาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน มีความสามารถในการปรับตัว รับมือกับความเปลี่ยนแปลง และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมในอนาคตได้อย่างแท้จริง

สรุป

งานวิจัยนี้มีข้อสรุปที่สำคัญคือ ภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การมีระดับสูงและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและสร้างแรงบันดาลใจ รวมถึงบรรยากาศองค์กรที่เน้นความรับผิดชอบ ความอบอุ่นและการสนับสนุน และโครงสร้างองค์การที่ชัดเจน นอกจากนี้ การจัดการความรู้และการเรียนรู้เป็นทีมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เสริมสร้างการเติบโตขององค์การเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์ถดถอยแบบ Multiple Regression ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ความผูกพันกับองค์กร มาตรฐานการปฏิบัติงาน การสร้างแรงบันดาลใจ ความอบอุ่นและการสนับสนุน การกระตุ้นสติปัญญา และโครงสร้างองค์การ ซึ่งรวมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนขององค์การแห่งการเรียนรู้ได้ถึงร้อยละ 90.1 อย่างไรก็ตาม การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ถูกพบว่ามีผลในทางลบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรเน้นการสร้างวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจที่ชัดเจน พร้อมสร้างบรรยากาศองค์กรที่สนับสนุน รวมทั้งพัฒนาองค์ประกอบภายในองค์กร เช่น การจัดการความรู้ การทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในสถานศึกษาเอกชนในภูมิภาคนี้

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง การสร้างบรรยากาศองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการเสริมสร้างองค์ประกอบภายในขององค์การแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ การทำงานเป็นทีม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม ซึ่งมีประโยชน์เชิงวิชาการและเชิงนโยบายในการส่งเสริมให้สถานศึกษาเอกชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2 สามารถพัฒนาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยที่ศึกษาในสถานศึกษาเอกชนเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย มุมมองเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ ผลการศึกษาชี้ชัดว่าภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจ รวมถึงบรรยากาศองค์การที่อบอุ่น สนับสนุน และมีโครงสร้างชัดเจน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยข้อเสนอแนะแรกคือองค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำให้เป็นแบบ Transformational Leadership ที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจและผูกพันกับองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการเรียนรู้ภายในองค์กร นอกจากนี้ควรปรับปรุงโครงสร้างองค์การให้มีความชัดเจนและเอื้อต่อการสื่อสาร รวมถึงดูแลสร้างบรรยากาศการทำงานที่มุ่งเน้นความอบอุ่นและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้บุคลากรรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีความมุ่งมั่นในการทำงาน อย่างไรก็ตาม ต้องระมัดระวังการมีอิทธิพลในเชิงอุดมการณ์ที่เกินไป ซึ่งอาจส่งผลลบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการจัดการความรู้และการทำงานเป็นทีมสามารถเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิผล

สรุปคือ การสร้างผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การสร้างบรรยากาศองค์การที่เหมาะสม และการใช้เทคโนโลยีควบคู่กัน จะช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษาเอกชนบรรลุเป้าหมายการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งเน้นการขยายขอบเขตการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและกว้างขึ้น เช่น การศึกษาภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งโรงเรียนรัฐและเอกชนในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแตกต่างในบริบทที่หลากหลาย นอกจากนี้ควรพัฒนาเครื่องมือวิจัยให้ครอบคลุมองค์ประกอบของภาวะผู้นำและบรรยากาศองค์การในมิติที่ลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น เช่น การรวมตัวแปรเชิงพฤติกรรมหรือเชิงจิตวิทยาที่อาจมีผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ งานวิจัยในอนาคตควรนำเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์เส้นทางเชิงสาเหตุ (SEM) หรือการวิเคราะห์เชิงสาเหตุแบบผสม (mixed methods) มาใช้เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการประเมินความสัมพันธ์และ causal relationship ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณเพื่อเจาะลึกบริบทและปัจจัยแวดล้อมเชิงสถานการณ์ที่อาจมีผลต่อภาวะผู้นำและการพัฒนาองค์การเรียนรู้ ควรเพิ่มการศึกษาถึงบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมในกระบวนการเรียนรู้ขององค์กร รวมถึงการประเมินผลระยะยาว (longitudinal study) เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงในองค์การเรียนรู้ตามกาลเวลา อีกทั้งการวิจัยครั้งต่อไปควรพิจารณาปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายภาครัฐและ

สภาพแวดล้อมทางสังคม-เศรษฐกิจ ที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในบริบทของประเทศไทย

ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตจะสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ตอบโจทย์ทั้งเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิผลและครอบคลุมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิรชัญญา ของโพธิ์. (2565). บรรยากาศองค์การและผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน. *วารสารบริหารธุรกิจ, 18*(2), 112–130.

ชนัตพร เหี้ยมหาญ. (2562). บรรยากาศองค์การกับวัฒนธรรมองค์กร. *วารสารสังคมศาสตร์, 9*(1), 133–150.

ธนัทพงษ์ วังทะพันธ์. (2564). ผลของบรรยากาศองค์กรต่อประสิทธิภาพการทำงาน. *วารสารจิตวิทยาองค์กร, 15*(2), 98–115.

พัณภัสสา แก้วคำไสย์. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง: กลยุทธ์การบริหารในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 14(2), 19–38.

พีระ แก้วสะอาด. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อบรรยากาศองค์การ.* การบริหารธุรกิจ, 13(4), 72–88.

สุนิสา เนาวรัตน์. (2563). บรรยากาศองค์การ: ความหมายและผลกระทบ. *วารสารบริหารการศึกษา*, 11(1), 88–104.

อาวัชนนท์ อิ่มเพ็ง. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา: แนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนองค์กร. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 15(1), 45–62. New

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership.* Sage Publications.

Benedica, M. (2014). Organizational atmosphere and its components. *Journal of Business Management*, 12(3), 45–59.

Brown, S. P., & Moberg, D. J. (1980). Organizational climate: Its impact on employee performance. *Organizational Dynamics*, 8(4), 50–67.

Huang, C. (2013). Key elements of organizational climate for performance. I*nternational Journal of Management*, 10(1), 25–33.

Jones, G. R., & George, J. M. (2016). *Essentials of contemporary management.* McGraw-Hill Education.

Kelly, J. (1980). *Organizational climate theory. In Sornya (Ed.), Organization studies (211–234).* Bangkok: Publisher.

Korejan, R., & Shahbazi, M. (2016). Characteristics and effects of transformational leadership. *Journal of Management Studies*, 12(2), 34–47.

Marquardt, M. J. (2002). *Building the learning organization: A systems approach to quantum improvement and global success.* McGraw-Hill.

Medcalf, G., & Gilbert, S. (2017). Enhancing learning organizations in education. *Educational Development*, 9(3), 123–138.

Pedler, M., Burgoyne, J., & Boydell, T. (1991). *The learning company: A strategy for sustainable development.* McGraw-Hill.

Rowe, A., & Guerrero, L. (2019). Strategies for organizational learning and transformational leadership. International *Journal of Organizational Behavior*, 14(1), 77–94.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization.* Doubleday.

Warrilow, S. (2022). Creating a culture of continuous learning in schools. *Journal of Education Leadership*, 31(4), 210–227.

Wudarzewski, J. (2019). Management styles and organizational climate. *International Journal of Business Management*, 14(2), 102–118.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Influencing Factors on the Effectiveness of Talent Training in China's Modern Industrial Colleges

Dan Guo[1*], Tippawan Lertatthakornkit[2] & Yadanant Kuayraksa[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Dan Guo*
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: 330371503@qq.com

2. Tippawan Lertatthakornkit
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: tippawan.l@siu.ac.th

3. Yadanant Kuayraksa
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: yadanant.k@siu.ac.th

Keywords:
Modern Industry College, Talent Cultivation Effectiveness, School Enterprise Cooperation, Resource Integration

Article history:
Received: 25/09/2025
Revised: 25/10/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 02/02/2026

How to Cite:
Guo, D. et al. 2026). The Influencing Factors on the Effectiveness of Talent Training in China's Modern Industrial Colleges. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*), 545-557.*

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the levels of influencing factors of China's modern industrial colleges; 2) to study the levels of effectiveness of talent training of China's modern industrial colleges; and 3) to analyze to the effect of influencing factors on the effectiveness of talent training of China's modern industrial colleges. This research employed a quantitative research methodology. The samples used in this study consisted of 268 participants working at the selected modern industrial colleges in China. The questionnaire was used the instrument to collect data. The research results showed that: 1) Influencing factors, in total, were perceived at high level (M = 3.71, SD = 0.70). 2) The effectiveness of talent training, in total, was perceived at high level (M = 3.75, SD = 0.72). 3) The results of Multiple Regression Analysis showed that influencing factors had an effect on talent training with statistical significance at the .01 (F=52.37, p=.000). The forecasting equation from multiple regression analysis can predict the effect of influencing factors on talent training at 76 percent (Adjusted R2 = .76), whereas, the rest 24 percent was the result of other factors, which were not taken into account in this study. In particular, student demand matching had the highest effect on talent training (Beta = 0.28, p < .01), followed by teachers' industry participation (Beta = 0.25, p < .01), depth of school-enterprise cooperation (Beta = 0.23, p < .01), resource integration capability (Beta = 0.21, p < .01) and inter-organizational trust (Beta = 0.18, p < .01).

Introduction

Against the backdrop of profound restructuring in the global economic landscape and the rapid advancement of new technological and industrial revolutions, the integration of higher education and industrial development has emerged as a critical determinant of national strategic competitiveness (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000). As the world's second-largest economy and the largest manufacturing nation, China is currently undergoing a pivotal transition from a "manufacturing giant" to a "manufacturing powerhouse." Although China's manufacturing sector accounted for approximately 30% of global value added by 2024, its dependence on foreign high-end manufacturing technologies remains above 50%, revealing structural weaknesses in independent innovation capacity and high-level technical talent cultivation (National Bureau of Statistics, 2024).

This transformation underscores an urgent demand for high-quality, application-oriented, and interdisciplinary talents who possess not only solid theoretical foundations but also strong practical and innovative capabilities. However, existing higher education systems face persistent challenges in aligning talent cultivation with rapidly evolving industrial needs. Modern industrial colleges have therefore been proposed as an institutional innovation to deepen industry–education integration, aiming to systematically align the educational chain with the industrial, talent, and innovation chains (Zhou & Li, 2021).

From a policy perspective, the Chinese government has continuously promoted the strategic integration of industry and education. In 2017, the General Office of the State Council issued the Several Opinions on Deepening the Integration of Industry and Education, establishing a policy framework to guide collaborative talent cultivation. Subsequently, in 2020, the Ministry of Education, together with the Ministry of Industry and Information Technology and other departments, released the Guidelines for the Construction of Modern Industrial Colleges (Trial), marking the transition from exploratory initiatives to systematic national implementation. By 2025, more than 300 national-level and over 1,000 provincial-level modern industrial colleges are expected to be established across all provincial administrative regions, indicating the strategic importance of this reform pathway (Ministry of Education, 2024).

From the perspective of industrial development, the accelerating pace of technological innovation and industrial upgrading has further exposed the mismatch between graduate competencies and enterprise demands. According to the 2024 Graduate Employment Quality Report released by the Ministry of Education, the alignment rate between graduates' skill structures and enterprise requirements is only 62.3%, while enterprise satisfaction with graduates' practical abilities stands at merely 48.7%. In sectors such as automobile manufacturing, new graduates typically require 6–8 months of pre-job training to meet basic technical position requirements, significantly increasing enterprise training costs and reducing labor efficiency (Ministry of Education, 2024).

Similarly, from the standpoint of higher education reform, structural shortcomings remain prominent. Traditional undergraduate institutions generally exhibit slow discipline adjustment mechanisms, prolonged curriculum update cycles, and insufficient practical teaching components. Statistical data show that practical teaching credits in ordinary undergraduate institutions account for only 28% on average, far below the 45% standard commonly observed in German universities of applied sciences (Grollmann & Rauner, 2007). To address these challenges, China has actively promoted the classified development of higher

education, encouraging the transformation of local undergraduate institutions into application-oriented universities, with industry–education integration identified as the core reform pathway.

Modern industrial colleges, as innovative organizational carriers of this reform, have formed a new paradigm of deep integration between industry and education through a "four co-construction model," namely co-developing curriculum systems, sharing faculty teams, jointly building practical platforms, and collaboratively undertaking scientific research projects (Wang et al., 2022). For instance, the New Energy Vehicle Industry College jointly established by Zhejiang University's Haining International Campus and Geely Group integrates the enterprise's vehicle research and development processes into the curriculum, enabling students to participate directly in real-world battery management system development. This model effectively bridges the gap between theoretical learning and engineering practice and enhances graduates' job readiness.

Despite these phased achievements, the development of modern industrial colleges continues to face deep-seated constraints. A 2024 special survey conducted by the Ministry of Education indicates that 76.3% of modern industrial colleges suffer from underdeveloped school–enterprise cooperation mechanisms, largely due to insufficient incentives for enterprises to participate deeply in talent cultivation beyond providing internship placements. In terms of faculty construction, less than 35% of teachers possess dual qualifications combining academic and industry experience, limiting the effectiveness of practice-oriented teaching. Moreover, 58.6% of colleges lack stable off-campus training bases, while some on-campus laboratories rely on equipment that has not been updated for over five years. Most critically, only 12.7% of modern industrial colleges have established joint quality evaluation mechanisms with enterprises, making it difficult to scientifically assess and continuously improve talent cultivation outcomes.

These issues collectively hinder the sustainable and high-quality development of modern industrial colleges and reveal a significant research gap: existing studies often focus on policy interpretation or case descriptions, while systematic empirical analyses of the key factors influencing talent cultivation effectiveness remain limited. To address this gap, this study adopts structural equation modeling combined with case-based grounded analysis, drawing on collaborative innovation theory and human capital theory. It examines the impact of critical dimensions—such as the depth of school–enterprise cooperation, faculty team construction, the completeness of practical teaching systems, and the scientific nature of quality evaluation mechanisms—on talent cultivation effectiveness. The findings aim to provide theoretical support and practical strategies for establishing more efficient, systematic, and sustainable talent cultivation mechanisms within modern industrial colleges.

Literature Review and Theoretical Framework

In the context of deepening the integration of industry and education in higher education, modern industrial colleges, as platforms for cultivating innovative talents, have become the focus of academic research on their construction and operation mechanisms (Wang & Zhang, 2024). This review combines interdisciplinary theories such as resource dependence and social capital to sort out relevant achievements at home and abroad, analyze the relationship between key variables such as the depth of school enterprise cooperation and

inter organizational trust and the effectiveness of talent cultivation, and point out research gaps (Bills & Gimenez, 2013).

Modern Industrial College does not have independent legal personality and relies on secondary colleges or professional groups of universities. It is jointly built and shared by the government, universities, enterprises and other parties. Its core role is reflected in talent cultivation, integration of industry and education, scientific research and innovation, and serving regional economy (Channuwong et al., 2025). There are currently four operating models, including government led and enterprise participation. At present, its construction has achieved significant results in the sharing of school enterprise resources, the transformation of scientific research achievements, and the optimization of industrial structure. However, it faces problems such as incomplete cooperation mechanisms, lack of targeted policy support, and weak teaching staff (Butler & Chowdhury, 2011).

Among the core variables, the depth of school enterprise cooperation affects talent cultivation through the completeness of mechanisms, investment of enterprise resources, and depth of curriculum co construction; Inter organizational trust relies on information sharing, risk sharing, and emotional identification to reduce cooperation uncertainty; Teacher industry participation, resource integration ability, and student demand matching also enhance the quality of talent cultivation from different dimensions (Cui & Jiang, 2012; Chen & Li, 2023).

On the theoretical level, the integration of resource dependence theory, social capital theory, and demand hierarchy theory is used to construct an analytical framework of "resource input relationship governance demand response", providing multidimensional explanations for variable relationships (Kuh et al., 2017; Hillman et al., 2009).

Domestic and foreign research shows that there are integration models of industry and education such as the German dual system abroad, and domestic development is divided into three stages: theoretical exploration, policy driven, and quality improvement (Damrongsiri et al., 2022; Liu and Zhao, 2022). There are gaps in existing research, such as a lack of localized models, insufficient research on variable interactions, neglect of regional industrial heterogeneity, and methodological limitations. In the future, it is necessary to construct an adaptive theoretical framework based on China's national conditions and conduct multidimensional empirical research.

Theoretical Framework

At the theoretical level, this study integrates resource dependence theory, social capital theory, and demand hierarchy theory to construct an analytical framework characterized as "resource input – relationship governance – demand response." Resource dependence theory explains how universities and enterprises rely on each other for critical resources, thereby shaping cooperation depth and stability (Hillman et al., 2009). Social capital theory highlights the role of trust, norms, and networks in facilitating inter-organizational collaboration and reducing transaction costs (Kuh et al., 2017). Demand hierarchy theory provides insights into how talent cultivation must respond to diverse and evolving stakeholder needs.

By synthesizing these theories, the proposed framework offers a multidimensional explanation of the relationships among influencing factors and talent cultivation effectiveness.

Objectives

1. To study the levels of influencing factors of China's modern industrial colleges
2. To study the levels of effectiveness of talent training of China's modern industrial colleges
3. To analyze the effect of influencing factors on the effectiveness of talent training of China's modern industrial colleges

Methodology

Populations and Samples

The populations used in this study were students and employees of Chinese modern industrial colleges in the Eastern region, Central region and Western region of China. Since a number of populations are about 1,410 people, the researchers calculated the sample sizes using the formula of Taro Yamane, and 310 samples were obtained.

Variables Used in This Study

The variables used in this research included independent and dependent variable. Independent variable included the depth of school-enterprise cooperation, trust between organizations, teacher industry participation, resource integration capability and student demand matching; and dependent variable was the effectiveness of talent training of students in China's modern industrial colleges.

Research Instrument

The questionnaire was used as an instrument for collecting data in this study. The questionnaire consisted of the following parts: Part 1 included 6 questions regarding demographic profiles of participants in the form of a check mark. Part 2 included 16 questions regarding the influencing factors of the selected Chinese colleges in the form of a 5-point Likert scale ranging from "strongly disagree" to "strongly agree." Part 3 included 16 questions regarding the effectiveness of talent training of the selected pubic companies in Bangkok in the form of a 5-point Likert scale ranging from "strongly disagree" to "strongly agree." The research questionnaire was checked by five research experts in order to find the content validity using Item Objective Congruence Index (IOC), and the IOC value of 0.93 was obtained. The questionnaire was used to try out with 30 people who were not the samples in this study in order to find the reliability value using alpha coefficient of Cronbach. The reliability coefficient was 0.93, which means that the questionnaire was reliable enough for conducting this study.

Criteria Used to Interpret Data

The researchers analyzed the collected data using Statistical Package for the Social Sciences for Windows (SPSS). The criteria used to interpret data are as follows:

1 = strongly disagree
2 = disagree
3 = neutral
4 = agree
5 = strongly agree

The criteria used to interpret the mean score are as follows:

1.00-1.80 = strongly disagree
1.81-2.60 = disagree
2.61-3.40 = neutral
3.41-4.20 = agree
4.21-5.00 = strongly agree.

Data Collection and Analysis

Data were collected during January 10 to March 20, 2025. The researchers distributed 310 questionnaires to the selected Thai Universities in Bangkok and 268 questionnaires were returned, which can be calculated as 97percent. Both descriptive and inferential statistics were used to analyze data in this research. Descriptive statistics consisting of frequency and percentage were used to analyze demographic profiles of respondents; and mean and standard deviation were used to analyze the influencing factors and the effectiveness of talent training in the selected Chinese modern industrial colleges. Inferential statistics consisting of Multiple Regression Analysis were used to analyze the effect influencing factors on the effectiveness of talent training of the selected Chinese modern industrial colleges. The Statistical Package for The Social Sciences (SPSS) was used to analyze the collected data.

Results

Mean and Standard Deviation of Influencing Factors of China's Modern Industrial Colleges

In this part, the researchers analyzed mean and standard deviation of influencing factors consisting of the depth of school-enterprise cooperation, trust between organizations, teacher industry participation, resource integration capability and student demand matching. The research results showed that influencing factors, in total, were perceived at high level (M = 3.71, SD = 0.70). In particular, the depth of school-enterprise cooperation had the highest mean value (M = 3.82, SD = 0.74), followed by student demand matching (M = 3.79, SD = 0.65), teacher industry participation (M = 3.72, SD = 0.72), trust between organizations (M = 3.65, SD = 0.68) and resource integration capability (M = 3.58, SD = 0.70) respectively (Table 1).

Table 1 Mean and Standard Deviation of Influencing Factors of China's Industrial Colleges

Variables	*M*	*SD*	Interpretation	Ranking
1. The depth of school-enterprise cooperation	3.82	0.74	High	1
2. Trust between organizations	3.65	0.68	High	4
3. Teacher industry participation	3.72	0.72	High	3
4. Resource integration capability	3.58	0.70	High	5
5. Student demand matching	3.79	0.65	High	2
Total	3.71	0.70	High	

Mean and Standard Deviation of the Effectiveness of Talent Training in China's Modern Industrial Colleges

In this part, the researchers analyzed mean and standard deviation of effectiveness of talent training consisting of employment competitiveness, innovation ability, professional adaptability, knowledge application ability and employer satisfaction. The research results showed that the effectiveness of talent training, in total, was perceived at high level (*M* = 3.75, *SD* = 0.72). In particular, knowledge application ability had the highest mean value (*M* = 3.81, *SD* = 0.73), followed by employment competitiveness (*M* = 3.80, *SD* = 0.70), innovation ability (*M* = 3.75, *SD* = 0.74), professional adaptability (*M* = 3.72, *SD* = 0.71) and employer satisfaction (*M* = 3.70, *SD* = 0.75) respectively (Table 2).

Table 2 Mean and Standard Deviation of Effectiveness of Talent Training in China's Industry Colleges

Variables	M	SD	Interpretation	Ranking
1. Employment competitiveness	3.80	0.70	High	2
2. Innovation ability	3.75	0.74	High	3
3. Professional adaptability	3.72	0.71	High	4
4. Knowledge application ability	3.81	0.73	High	1
5. Employer satisfaction	3.70	0.75	High	5
Total	3.75	0.72	High	

The Results of Linear Multiple Regression Analysis of Influencing Factors on Talent Training

In this part, the researchers analyzed the effect of influencing factors consisting of the depth of school-enterprise cooperation, trust between organizations, teacher industry participation, resource integration capability and student demand matching on talent training. The results of Multiple Regression Analysis showed that influencing factors had an effect on talent training with statistical significance at the .01 (F=52.37, p=.000). The forecasting equation from multiple regression analysis can predict the effect of influencing factors on talent training at 76 percent (Adjusted R· = ^{2}76), whereas, the rest 24 percent was the result of other factors, which were not taken into account in this study. In particular, student demand matching had the highest effect on talent training (Beta = 0.28, $p < .01$), followed by teachers' industry participation (Beta = 0.25, $p < .01$), depth of school-enterprise cooperation (Beta = 0.23, $p < .01$), resource integration capability (Beta = 0.21, $p < .01$) and inter-organizational trust (Beta = 0.18, $p < .01$) (Table 3).

Table 3 The Results of Linear Multiple Regression Analysis of Factors Influencing Effectiveness of Talent Training

Independent Variables and Dimensions	Standardized Coefficient (β)	t-value	p-value
Depth of School-Enterprise Cooperation	0.23**	3.89	<0.001
Inter-organizational Trust	0.18*	2.76	0.006
Teachers' Industry Participation	0.25**	4.21	<0.001
Resource Integration Capability	0.21**	3.38	<0.001
Student Demand Matching	0.28**	4.62	<0.001
	Adjusted R^2=0.76, F=52.37 (p<0.001)		

Discussion

The research findings regarding the effect of influencing factors on the effectiveness of talent training in China's modern industrial colleges can be discussed as follows:

The research results showed that student demand matching had the strongest direct positive impact on talent development (β=0.28), supporting hypothesis H5, which states that the alignment between student needs and talent development outcomes has a significant positive impact. The results of this study are relevant to the studies of Bills & Gimenez (2013) and Damrongsiri et al. (2022) who found that aligning students' career planning, willingness to participate in practical activities, and innovation and entrepreneurship needs is crucial for

enhancing the quality of education. This conclusion aligns well with the educational philosophy of student-centeredness as it involves dynamically optimizing course settings and practical components to form a closed loop of' need identification: ability enhancement and effectiveness feedback, which can significantly enhance students' career adaptability and innovation capabilities.

The impact of teacher industry participation (β=0.25) is the second most significant, supporting Hypothesis H3 that teacher industry participation has a significant positive impact on talent cultivation effectiveness. This indicates that teachers 'deep involvement in corporate projects and industry-university-research collaborations can effectively transform cutting-edge industry knowledge into teaching resources. The results of this study align with the study of Lui and Zhao (2022) who found that teacher industry participation allows students to engage with real-world industrial scenarios, enhancing their ability to apply knowledge and innovate. This further confirms the critical role of' dual-qualified' faculty in promoting the integration of industry and education; this effect is being more promoted in regions with abundant industrial resources in the eastern part of China.

The depth of school-enterprise cooperation (β=0.23) is demonstrated through mechanisms such as joint course development, shared practical training bases, and the involvement of enterprise mentors. These measures establish a collaborative education system that integrates industry and education, enhancing the connection between theory and practice. This confirms Hypothesis H1, which posits that the depth of school-enterprise cooperation has a significant positive impact on talent cultivation effectiveness. Siripap et al. (2021) found that deep cooperation not only provides students with industry resources but also enhances their employability by shaping them through real-world work scenarios, particularly in co-built colleges by government, enterprises, and schools. The depth of school-enterprise cooperation is a key measure of the integration level of industry and education in modern industrial colleges. This depth involves multiple aspects, including cooperation mechanisms, resource investment, and joint course development. Achieving deep cooperation requires a dual drive from theoretical support and practical innovation. In terms of the completeness of cooperation mechanisms, standardized cooperation agreements are essential for protecting the rights and interests of both parties and clarifying responsibilities, rights, and benefits. Venkatesh et al. (2003) proposed that cooperation agreements with specific quantifiable goals (such as indicators for improving graduates 'job competencies) can effectively reduce opportunistic behavior in cooperation and enhance its stability. Luo and Park (2004) further noted that agreements with clear breach compensation clauses and dispute resolution procedures can reduce cooperation risks and enhance predictability through legal constraints and institutional guarantees.

The impact of the resource integration capability (β=0.21) is the third most significant to the effectiveness of talent training through the collaborative allocation of technology, talent, and capital among multiple stakeholders, including government, schools, enterprises, and industry. This improves the alignment between technology and talent and the efficiency of resource utilization, thus validating the hypothesis H4 that 'resource integration capability has a significant positive impact on the effectiveness of talent training.' The results of this study align with the findings of Butler and Chowdhury (2011) which stated that the central and western regions of China can strengthen resource aggregation through policy guidance, thereby narrowing the gap in targeted talent cultivation with the eastern regions.

Although the impact of inter-organizational trust (β=0.18) is relatively weak, it still significantly supports Hypothesis H2, which posits that inter-organizational trust has a significant positive effect on talent development. This suggests that mechanisms such as information sharing and emotional recognition between schools and enterprises can reduce cooperation costs and enhance collaborative stability, highlighting the practical role of 'relational trust' in industry-education collaboration in China. In this matter, Channuwong et al. (2022) and Siripap et al. (2021) stated that trust building still needs to shift towards 'institutional-driven' approaches, improving mechanisms for shared risk and benefit distribution to enhance the long-term effectiveness of cooperation, especially in the policy-driven central and western regions, where cultivating institutional trust is particularly crucial.

New Body of Knowledge

The results of this study confirm the synergy mechanism between core variables, such as the improvement of teachers' industry participation can strengthen the effectiveness of the depth of school enterprise cooperation, and inter organizational trust has a significant regulatory effect on resource integration ability and training effectiveness. This discovery breaks through the limitations of the existing research on the independent role of single variable, and provides a dynamic collaborative perspective for understanding the complex system of industrial college. The empirical results show that the impact intensity of student demand matching on training effectiveness is significantly higher than other variables, which verifies the scientific study of the "student-centered" model. When the training program is highly consistent with students' career planning and practice willingness, graduates' employment competitiveness is significantly improved. Teachers' industry participation affects the quality of training through two paths: on the one hand, teachers who participate in enterprise practice can convert real project cases into teaching content, significantly improving students' ability to solve practical problems; On the other hand, teachers' participation in the formulation of industry standards can promote the synchronization of curriculum system and industrial technology iteration, and shorten the adaptation cycle of graduates. This confirms the key role of "double qualified" teachers in the integration of theory and practice. The resource integration efficiency of industrial colleges in the eastern region is significantly higher than that in the central and western regions, which is due to the synergy difference between policy resources and industrial clusters. This reveals the moderating effect of regional economic gradient on variable effect, and provides a basis for the design of differentiated policies. This paper proposes a "quarterly training program adjustment" model based on big data, and dynamically optimizes the curriculum module by analyzing the enterprise recruitment data and students' career assessment results, so as to significantly improve the employment rate of graduates of related majors compared with the traditional training mode. Through the multidimensional linkage of theoretical innovation, empirical verification and practical guidance, the above new findings not only enrich the academic connotation of the field of integration of industry and education, but also provide an operable scientific path for the high-quality development of the Institute of modern industry, and promote the relevant research from experience summary to theoretical construction.

Conclusion

The research results showed that influencing factors, in total, were perceived at high level. In particular, the depth of school-enterprise cooperation had the highest mean value, followed by student demand matching, teacher industry participation, trust between organizations and resource integration capability. The effectiveness of talent training, in total, was perceived at high level. In particular, knowledge application ability had the highest mean value, by employment competitiveness, innovation ability, professional adaptability and employer satisfaction. The results of Multiple Regression Analysis showed that influencing factors had an effect on talent training with statistical significance at the .01 (F=52.37, p=.000). The forecasting equation from multiple regression analysis can predict the effect of influencing factors on talent training at 76 percent (Adjusted R2 = .76), whereas, the rest 24 percent was the result of other factors, which were not taken into account in this study. In particular, student demand matching had the highest effect on talent training, followed by teachers' industry participation, depth of school-enterprise cooperation, resource integration capability and inter-organizational trust.

Recommendations

Practical Recommendations

Based on the empirical findings, several practical recommendations can be proposed:

1. For policymakers Government agencies should design differentiated support policies that account for heterogeneity among industrial colleges and enterprise partners. Targeted policy incentives and regulatory frameworks can enhance trust-building mechanisms and promote sustainable school–enterprise collaboration, especially in regions undergoing rapid industrial transformation.

2. For higher education institutions Industrial colleges should strengthen their internal resource integration capabilities by optimizing organizational coordination mechanisms and aligning curricula more closely with evolving industry demands. Particular attention should be paid to fostering long-term cooperative relationships rather than short-term project-based collaborations.

3. For enterprises and the public sector enterprises, especially small and medium-sized enterprises (SMEs) are encouraged to actively participate in industry–education integration initiatives by engaging in joint talent cultivation, technology transfer, and curriculum co-design. Public awareness of the social value of industry–education integration should also be enhanced to promote broader participation and trust among stakeholders.

Limitations of the Study

Despite its contributions, this study has several limitations. First, the analysis relies solely on cross-sectional data from 2025, which limits the ability to capture the long-term effects of policy adjustments or technological change on the relationships among the six variables, potentially resulting in static estimation bias. Second, the research focuses on industrial colleges at or above the provincial level, which may overlook the distinctive characteristics of cooperation between local colleges and SMEs. Such forms of "embedded cooperation" may

involve different trust-building paths and variable weight structures. Third, the study assumes linear relationships among variables and does not account for potential nonlinear effects or mediating mechanisms, which warrants further methodological verification.

Future Research Directions

Future research can be extended in several meaningful directions:

1. Dynamic and longitudinal analysis Panel data and event study methods can be employed to dynamically examine the moderating effects of policy shocks and technological change on variable relationships, thereby assessing their long-term impact on school–enterprise synergy and resource integration efficiency.

2. Qualitative and mixed-methods research In-depth interviews and case studies can be conducted to explore trust-building mechanisms among SMEs within the context of industry–education integration, uncovering nuanced interaction paths that may not be fully captured through quantitative models.

3. Model expansion and contextual enrichment Future studies may introduce moderating variables such as the level of digital technology application and policy support intensity to expand the theoretical model. In particular, research could explore the evolving connotation of student demand fit in the era of generative AI and examine its reshaping effects on other core variables.

Through these extensions, future research can further refine the interaction mechanisms among the six core variables and provide more precise theoretical and practical guidance for advancing industry–education integration.

References

Bills, D. B., & Gimenez, M. (2013). Linking educational pathways and labor market outcomes: Career planning and employability. *Sociology of Education, 86*(3), 243–260.

Bills, D. B., & Gimenez, M. (2013). Sociology of education and work. *Annual Review of Sociology, 39*, 267–285. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145613

Butler, J., & Chowdhury, R. (2011). Inter-organizational collaboration and workforce development. *Journal of Education and Work, 24*(3–4), 313–335. https://doi.org/10.1080/13639080.2011.584688

Butler, J. S., & Chowdhury, J. (2011). Public policy, entrepreneurship, and economic development in China. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy, 1*(1), 7–27.

Channuwong, R., Rattanamethawong, J., & Wongwanich, S. (2025). University–industry collaboration models and talent cultivation mechanisms. *Higher Education Policy, 38*(1), 45–62.

Channuwong, R., Siripap, K., & Charoenngam, C. (2022). Trust, collaboration, and sustainability in industry–education partnerships. *International Journal of Educational Development, 92*, 102613.

Chen, X., & Li, Y. (2023). Industry participation of faculty and applied talent cultivation in higher education. *Journal of Higher Education Research, 44*(2), 78–86.

Cui, G., & Jiang, Z. (2012). Inter-organizational trust and cooperative performance: Evidence from university–enterprise partnerships. *Management World, 28*(6), 102–115.

Damrongsiri, P., Kanjanawasee, S., & Wongwanich, S. (2022). Industry–education integration and competency-based education: International perspectives. *Educational Research Review, 36*, 100447. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2022.100447

Damrongsiri, S., Wattanakamolchai, S., & Kaewsaeng-on, R. (2022). Student-centered learning and employability outcomes in higher education. *Journal of Education and Work, 35*(5), 512–528.

Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: From national systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy, 29*(2), 109–123. https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4

Grollmann, P., & Rauner, F. (2007). *International perspectives on teachers and trainers in technical and vocational education*. Springer.

Hillman, A. J., Withers, M. C., & Collins, B. J. (2009). Resource dependence theory: A review. *Journal of Management, 35*(6), 1404–1427. https://doi.org/10.1177/0149206309343469

Kuh, G. D., Kinzie, J., Buckley, J. A., Bridges, B. K., & Hayek, J. C. (2017). *What matters to student success: A review of the literature*. Indiana University Press.

Liu, Y., & Zhao, S. (2022). Evolution and optimization paths of industry–education integration in China. *China Higher Education Research, 9*, 34–41.

Lui, Y., & Zhao, K. (2022). Industry participation of faculty and innovation-oriented talent cultivation. *Higher Education Research & Development, 41*(6), 1850–1865.

Luo, Y., & Park, S. H. (2004). Multiparty cooperation and performance in international equity joint ventures. *Journal of International Business Studies, 35*(2), 142–160.

Ministry of Education of the People's Republic of China. (2024). *Graduate employment quality report*. Ministry of Education.

Ministry of Education of the People's Republic of China. (2024). *Progress report on the construction of modern industrial colleges*. Ministry of Education.

National Bureau of Statistics of China. (2024). *China statistical yearbook 2024*. China Statistics Press.

Siripap, K., Charoenngam, C., & Channuwong, R. (2021). School–enterprise cooperation and employability development in co-built colleges. *Journal of Vocational Education & Training, 73*(4), 563–582.

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly, 27*(3), 425–478.

Wang, H., Li, Q., & Chen, J. (2022). Operational mechanisms and talent cultivation effects of modern industrial colleges. *Higher Engineering Education Research, 4*, 56–63.

Wang, Y., & Zhang, L. (2024). Governance mechanisms and performance evaluation of modern industrial colleges. *Journal of Higher Education, 45*(1), 89–97.

Zhou, J., & Li, M. (2021). Institutional innovation of modern industrial colleges under industry–education integration. *Educational Development Research, 41*(15), 52–58.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Big Data and Machine Learning to Study The Media Consumption Behavior of the New Generation

การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่

Sukanya Buranadechachai[1*], Panom Wannasiri[2], & Prapas Nualnetr[3]

สุกัญญา บูรณเดชาชัย[1*], พนม วรรณศิริ[2], & ประภาส นวลเนตร[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sukanya Buranadechachai*
สุกัญญา บูรณเดชาชัย
Faculty of Communication Arts
Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email: sukanya.bur@bkkthon.ac.th

2. Panom Wannasiri
พนม วรรณศิริ
Faculty of Communication Arts
Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email: panom_Wannasiri@gmal.com

3. Prapas Nualnetr
ประภาส นวลเนตร
Faculty of Communication Arts
Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email: prapas_Nualnetr@gmail.com

คำสำคัญ:
คนรุ่นใหม่, พฤติกรรมการบริโภคสื่อ, อัลกอริทึมแนะนำ, บิ๊กดาต้า, แมชชีนเลิร์นนิง, ปัญญาประดิษฐ์

Keywords:
Gen Z, Media Consumption Behavior, Recommendation Algorithms, Big Data, Machine Learning, Artificial Intelligence

Article history:
Received: 16/10/2025
Revised: 10/11/2025
Accepted: 02/12/2025
Available online: 02/02/2026

How to Cite:
Buranadechachai, S. et al. (2026). Big Data and Machine Learning to Study The Media Consumption Behavior of the New Generation. *Journal Dhamma for Life, 32(1), 558-584.*

ABSTRACT

This study, “The Application of Big Data and Machine Learning in the Analysis of Media Consumption Behavior among Young Generations,” aims to (1) examine media consumption patterns of Generation Z and Generation Alpha audiences in Thailand using Big Data and Machine Learning perspectives, (2) analyze the role of artificial intelligence (AI) and recommendation algorithms in shaping media selection behaviors, and (3) propose communication and marketing strategies aligned with digital-era media consumption. The research is grounded in the theoretical frameworks of Uses and Gratifications Theory, Technological Determinism, and the concepts of Filter Bubble and Echo Chamber, which together explain user motivations, technological influence, and algorithm-driven personalization in contemporary media environments. A sequential explanatory mixed-methods design was employed. The quantitative phase involved a stratified random sample of 120 respondents aged 13–26 years. Data were collected through a five-point Likert-scale questionnaire measuring five composite dimensions: entertainment/relaxation, self-expression/interaction, learning/information seeking, perceived algorithmic influence, and privacy concerns. Data analysis included descriptive statistics, k-means cluster analysis, and logistic regression. The qualitative phase consisted of semi-structured in-depth interviews with three key informants—digital marketing and AI experts, a consumer behavior psychologist, and a youth representative—analyzed using thematic analysis.

Findings indicate that media consumption among Gen Z and Gen Alpha is predominantly video-centric, with short-

form video platforms playing a central role. Recommendation algorithms significantly influence platform choice and content exposure, reinforcing habitual consumption patterns. Cluster analysis identified three distinct user profiles with differing motivations and engagement styles. The results highlight the strong interplay between user gratifications and algorithmic systems, supporting both Uses and Gratifications Theory and Technological Determinism. Based on these findings, the study proposes a strategic framework emphasizing mobile-first, short-form content combined with responsible personalization to balance marketing effectiveness, informational credibility, and user privacy within the Thai digital media context.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้รับสารกลุ่ม Gen Z และ Gen Alpha ในประเทศไทยโดยอาศัยแนวคิด Big Data และ Machine Learning (2) วิเคราะห์บทบาทของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และระบบแนะนำเนื้อหา (Recommendation Algorithms) ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเสพสื่อ และ (3) เสนอแนวทางกลยุทธ์การสื่อสารและการตลาดที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อในยุคดิจิทัล งานวิจัยอาศัยกรอบแนวคิด Uses and Gratifications Theory Technological Determinism และแนวคิด Filter Bubble/Echo Chamber เพื่ออธิบายทั้งแรงจูงใจในการเลือกใช้สื่อและอิทธิพลของเทคโนโลยีต่อประสบการณ์การรับสาร ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานตามลำดับ (Sequential Explanatory Mixed Methods) โดยส่วนเชิงปริมาณใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นจากประชากร Gen Z และ Gen Alpha ในประเทศไทย จำนวน 120 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณา การจัดกลุ่มข้อมูลด้วยเทคนิค k-means และการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก ส่วนเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างจากผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัลและตัวแทนผู้ใช้สื่อ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบธีม (Thematic Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการบริโภคสื่อที่เน้นวิดีโอเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะวิดีโอสั้นผ่านแพลตฟอร์มที่ขับเคลื่อนด้วยอัลกอริทึม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการรับสาร การจัดกลุ่มพฤติกรรมสะท้อนให้เห็นความแตกต่างของแรงจูงใจและรูปแบบการใช้สื่ออย่างชัดเจน ข้อค้นพบดังกล่าวนำไปสู่ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ด้านการสื่อสารและการตลาดที่เน้นการออกแบบเนื้อหาให้สอดคล้องกับระบบแนะนำเนื้อหา ควบคู่กับความรับผิดชอบด้านจริยธรรมและความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้ในบริบทสังคมดิจิทัลไทย

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้คนทั่วโลก โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้แก่ Generation Z (Gen Z: เกิดระหว่างปี 1997-2012) และ Generation Alpha (Gen Alpha: เกิดตั้งแต่ปี 2013 เป็นต้นไป) ซึ่งเติบโตมาพร้อมกับ Internet, Social Media, Streaming Platforms และ Recommendation Algorithms ที่ทำให้พฤติกรรมการรับสื่อของพวกเขาแตกต่างไปจากคนรุ่นก่อนอย่างมีนัยสำคัญ การทำความเข้าใจแนวโน้มพฤติกรรมเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการออกแบบ กลยุทธ์การสื่อสารและการตลาด รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรด้านนิเทศศาสตร์ให้เหมาะสมกับอนาคต รวมถึงการทำความเข้าใจ Big Data และ Machine Learning ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมของผู้บริโภคสื่อในเชิงลึกได้อย่างแม่นยำ สามารถนำมาใช้เพื่อ คาดการณ์แนวโน้มการเสพสื่อ และออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารที่ตรงกลุ่มเป้าหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบของ Big Data

พฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงจาก Traditional Media สู่ Personalized Content คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มลดการบริโภค โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และวิทยุ และหันมาเสพเนื้อหาผ่านแพลตฟอร์ม YouTube, TikTok, Instagram Reels และ Podcast หากมองด้วยทฤษฎี Uses and Gratifications Theory (Blumler & Katz, 1974) จะสามารถชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคเลือกใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่น ความบันเทิง (Entertainment) การแสดงออกตัวตน (Self-Expression) และการเรียนรู้ (Education & Information) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ต้องการสื่อที่ "ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล" มาก

ขึ้น AI และ Machine Learning จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อ ในปัจจุบัน Recommendation Algorithms ของแพลตฟอร์มต่างๆ (เช่น TikTok For You Page, YouTube Algorithm, Spotify AI Playlists) ใช้ Big Data และ Machine Learning เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้และคัดกรองเนื้อหาที่เหมาะสมให้โดยอัตโนมัติ แนวคิด Filter Bubble & Echo Chamber Effect (Pariser, 2011) อธิบายว่า อัลกอริธึมเหล่านี้สามารถสร้าง "วงจรเนื้อหาปิด" ซึ่งทำให้ผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่จำกัดอยู่ในมุมมองเดิมๆ และอาจลดทอนการเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ดังที่ในช่วงที่ผ่านมาเป็นช่วงเวลาของ Short-Form Video และการลดลงของช่วงสมาธิ (Attention Span) ในตัวผู้รับสาร งานวิจัยของ Microsoft (2015) พบว่าความสามารถในการจดจ่อของมนุษย์ลดลงจาก 12 วินาที (ปี 2000) เหลือเพียง 8 วินาที (ปี 2015) ซึ่งสั้นกว่าปลาทอง (9 วินาที) สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับการเติบโตของ TikTok Instagram Reels และ YouTube Shorts แสดงให้เห็นว่า Short-Form Video กลายเป็นรูปแบบสื่อหลักของคนรุ่นใหม่ เนื่องจาก ใช้เวลาน้อย กระตุ้นอารมณ์ได้เร็ว และมี AI คัดกรองเนื้อหาให้ตรงกับความสนใจ

หากพิจารณาจากสภาพการณ์ปัจจุบันในประเทศไทยแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการเติบโตของแพลตฟอร์มดิจิทัลในไทยเป็นดังที่รายงานของ We Are Social & Hootsuite (2024) ระบุว่า คนไทยใช้โซเชียลมีเดียเฉลี่ย 3 ชั่วโมง 45 นาทีต่อวัน โดย TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่เติบโตเร็วที่สุด ตลาด Influencer Marketing ในไทยเติบโตขึ้นกว่า 30% ในปี 2023 โดยมีแบรนด์จำนวนมากใช้ KOL (Key Opinion Leader) ในการสื่อสารกับผู้บริโภครุ่นใหม่ อย่างไรก็ตามปัญหาข่าวปลอมและ Deepfake Content ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ดังที่รายงานของ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2023) พบว่า ข่าวปลอม (Fake News) และคอนเทนต์ AI Deepfake มีอิทธิพลต่อความเชื่อของผู้บริโภคสื่อในไทยเพิ่มขึ้น 45% ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล และพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ที่อาจตกอยู่ในกับดักข้อมูลเท็จ ดังนั้นความสำคัญของการศึกษาเรื่อง Big Data และ Machine Learning จากประเด็นข้างต้น การใช้ Big Data Analytics และ Machine Learning สามารถช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมการเสพสื่อของคนรุ่นใหม่ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าพวกเขาเสพสื่อแบบไหน? (แพลตฟอร์มและประเภทคอนเทนต์ที่นิยม) อัลกอริธึมมีผลต่อพฤติกรรมอย่างไร? (Recommendation Systems) มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อการเลือกเสพสื่อ? (อิทธิพลของ AI ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ฯลฯ) ความเข้าใจเหล่านี้สามารถช่วยให้ นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ นักการตลาด และผู้ผลิตสื่อ สามารถปรับกลยุทธ์การสื่อสารและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ ในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อนำ Big Data และ Machine Learning มาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคสื่อของ Gen Z และ Gen Alpha ซึ่งจะช่วยให้ นักวิชาการ นักการตลาด และผู้ผลิตสื่อ สามารถปรับกลยุทธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการออกแบบ หลักสูตรนิเทศศาสตร์ และการพัฒนา กลยุทธ์การตลาดดิจิทัล ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล 2025

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

Big Data และ Machine Learning

Big Data Analytics คือกระบวนการ เก็บ-ประมวลผล-วิเคราะห์ ชุดข้อมูลขนาดใหญ่และซับซ้อนจากแหล่งที่หลากหลาย เพื่อค้นหารูปแบบ แนวโน้ม และความสัมพันธ์ที่ช่วยตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้แม่นยำขึ้น จุดเด่นของ Big Data มักอธิบายด้วย 5Vs ได้แก่ ปริมาณมหาศาล (Volume) ความเร็วในการไหลของข้อมูล (Velocity) ความหลากหลายของชนิดข้อมูล (Variety) ความเชื่อถือได้ของข้อมูล (Veracity) และคุณค่าที่สร้างให้ธุรกิจและสังคม (Value) ซึ่งทำให้การวิเคราะห์ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างคลังข้อมูลแบบ data lake/warehouse การประมวลผลกระจายศูนย์ และเทคนิค AI/ML ขั้นสูงเพื่อเปลี่ยน ข้อมูลดิบ ให้เป็นสารสนเทศที่ใช้การได้อย่างทันท่วงที

ในเชิงกระบวนการทำงาน Big Data Analytics มักดำเนินเป็นวงจรต่อเนื่อง (1) รวบรวมข้อมูล จากระบบคลาวด์ แอพพิเคชั่นมือถือ อุปกรณ์ IoT และแพลตฟอร์มดิจิทัลเข้าสู่ data lake/warehouse (2) ประมวลผลแปลงรูป ทั้งแบบ batch และ stream เพื่อนำเข้าโครงสร้างที่วิเคราะห์ได้ (3) ทำความสะอาดข้อมูล เพื่อลดสัญญาณรบกวนและเพิ่มความน่าเชื่อถือ และ (4) วิเคราะห์เชิงลึก ตั้งแต่ descriptive/diagnostic ไปจนถึง predictive และ prescriptive ด้วย data mining, machine learning และ deep learning ก่อนสื่อสารผลผ่านแดชบอร์ด/ภาพข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ นอกจากนี้ มาตรฐาน/กรอบงานสาธารณะ (เช่น NIST Big Data Interoperability Framework) ยังช่วยให้สถาบันต่าง ๆ ทำงานร่วมกันได้ในด้านสถาปัตยกรรมข้อมูล ความปลอดภัย และการทำซ้ำผลการวิเคราะห์

Big Data และ Machine Learning บนงานวิจัยสื่อในบริบทไทย สะท้อน ปริมาณ ความเร็ว ความหลากหลาย ของข้อมูลอย่างชัดเจน ไทยมีผู้ใช้โซเชียลมีเดียราว 49.1 ล้านบัญชี (คิดเป็น ~68% ของประชากร) ในเดือนมกราคม 2024 ฐานข้อมูลพฤติกรรมที่เอื้อต่อการวิเคราะห์แนวโน้มการเสพสื่อของคนรุ่นใหม่ และการพัฒนาแบบจำลองคาดการณ์ความสนใจตามแพลตฟอร์มต่าง ๆ (เช่น TikTok/YouTube) ขณะที่ภาคการเงินดิจิทัลมีกรณีศึกษาอย่าง SCB Abacus (Money Thunder) ที่ประยุกต์ machine learning กับ alternative data เพื่อประเมินความเสี่ยงและปล่อยสินเชื่อรายย่อยแบบดิจิทัลเต็มรูปแบบ แสดงศักยภาพของ Big Data Analytics ในการเพิ่มการเข้าถึงบริการทางการเงิน ทั้งหมดนี้ต้องทำภายใต้กรอบ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของไทย (PDPA) ซึ่งบังคับใช้ครบถ้วนตั้งแต่ 1 มิ.ย. 2022 เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลและการใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสม (สถิติผู้ใช้อินเทอร์เน็ต/โซเชียลในไทย, เว็บไซต์ DataReportal, 2567)

แผนภาพที่ 2 SCB Abacus เปิดตัวแอพพลิเคชั่นปล่อยสินเชื่อ Money Thunder ปี 2021

ประเภทของ Machine Learning Models

Clustering (จัดกลุ่ม) Classification (จำแนก ทำนายหมวดผลลัพธ์ไม่ต่อเนื่อง) และ Predictive Modeling (แบบจำลองคาดการณ์เชิงทำนาย ทั้งการทำนายค่าหรือแนวโน้มในอนาคต) ซึ่งถูกใช้ตั้งแต่การทำภาพรวมรู้จักผู้บริโภค ไปจนถึง การตัดสินใจแบบเรียลไทม์ บนแพลตฟอร์มดิจิทัล Clustering ใช้หาโครงสร้างตามธรรมชาติ ของข้อมูลเช่น การจับกลุ่มผู้ใช้ตามพฤติกรรม RFM (Recency-Frequency-Monetary) หรือแพทเทิร์นการเสพสื่อ โดยอัลกอริทึมยอดนิยมคือ k-means, hierarchical, DBSCAN ฯลฯ จุดเด่นคือไม่ต้องมีป้ายกำกับ (unsupervised) และช่วยให้ทีมการตลาดมองเห็น เซกเมนต์ที่ซ่อนอยู่ เพื่อสื่อสารต่างกันตามกลุ่มได้อย่างเป็นระบบ วงการตลาดสรุปไว้ชัดว่า Clustering คือหัวใจของ customer segmentation สมัยใหม่ และมักใช้ประกบด้วยตัวชี้วัดความถูกต้องของการจัดกลุ่มก่อนนำไปใช้จริง เช่น silhouette (เว็บไซต์ Qlik & Adobe, 2567)

ในบริบทไทย แนวคิดนี้เริ่มมีงานภาคสนามเพิ่มขึ้น เช่น งานพัฒนาระบบแนะนำสินค้าในค้าปลีกที่ผูก Clustering กับพฤติกรรมซื้อ เพื่อผลักสินค้าเฉพาะบุคคล (ใช้ RFM + กลุ่มลูกค้าเพื่อคัดเลือกโปรโมชั่น/คอนเทนต์) และกรณีศึกษาค้าปลีกภูมิภาคภาคใต้ที่ต่อยอด เซกเมนต์ลูกค้า ระบบแนะนำ สำหรับแคมเปญเฉพาะพื้นที่ ซึ่งสะท้อนการใช้คลัสเตอร์เพื่อขับเคลื่อนการสื่อสารตรงกลุ่มในบริบทไทยจริง ๆ

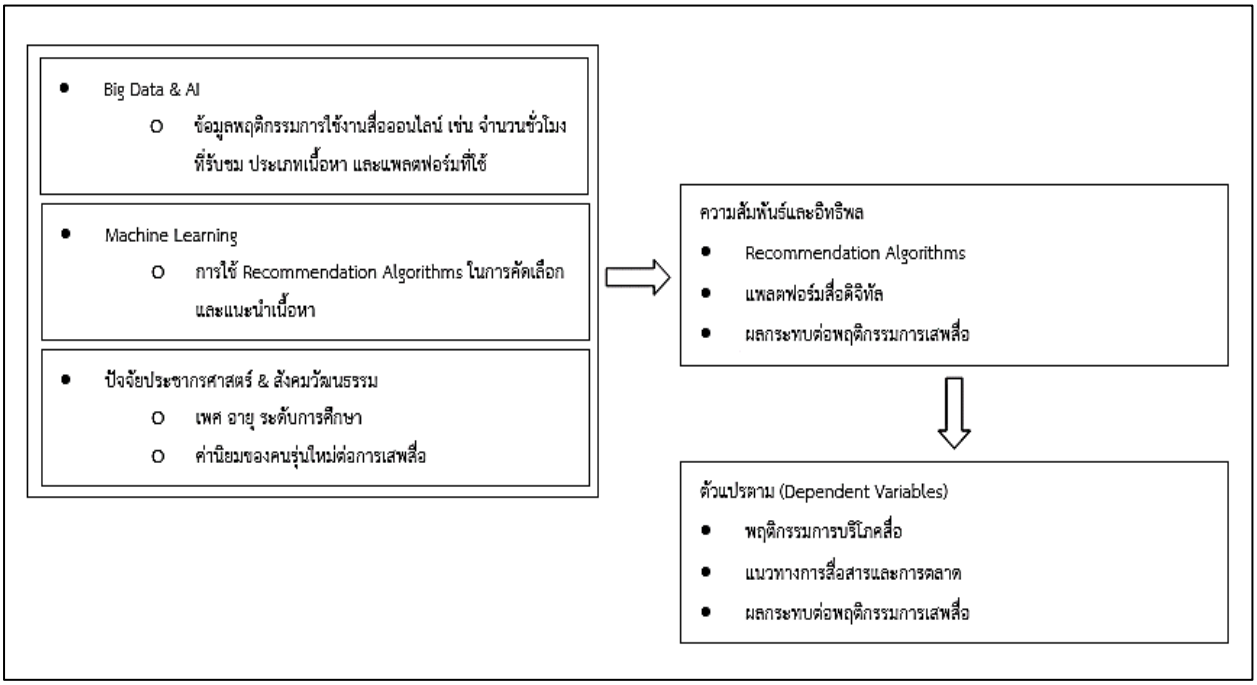
Classification คือแบบจำลองที่ทำนาย หมวดผลลัพธ์เช่น จะคลิก ไม่คลิก จะยกเลิกใช้บริการ (churn)/ไม่ยกเลิก จะสนใจคอนเทนต์ประเภทใด โดยโมเดลที่ใช้บ่อยมีตั้งแต่ Logistic Regression, Decision Tree/Random Forest, Gradient Boosting (เช่น XGBoost), SVM ไปจนถึง Neural Networks จุดแข็งคือ

ให้ สัญญาณเชิงตัดสินใจ ที่แปลผลได้ (เช่น ความน่าจะเป็นที่จะ churn) เพื่อนำไปออกแบบข้อเสนอ/คอนเทนต์หรือทริกเกอร์แคมเปญเชิงรุกทันเวลา หลายอุตสาหกรรมใช้โมเดลจำแนกเพื่อลด churn และเพิ่ม retention โดยตรง และมีงานศึกษากรณี อุตสาหกรรมโทรคมนาคมในประเทศไทย ที่นำ ML ไปพยากรณ์การยกเลิกใช้บริการในระดับรายลูกค้าเพื่อกระตุ้นข้อเสนอรักษาลูกค้าทันการณ์ เป็นภาพสะท้อนชัดของการใช้ Classification กับพฤติกรรมผู้บริโภคไทย นอกจากนี้ งานไทยและต่างประเทศจำนวนมากยังทดสอบชุดอัลกอริทึมหลายแบบเพื่อเทียบประสิทธิภาพในปัญหา churn/คลิก/การซื้อซ้ำ ก่อนเลือกใช้โมเดลที่เหมาะสมกับข้อมูลจริงขององค์กร (A case study on the telecommunication industry of Thailand, 2560)

Predictive Modeling ครอบคลุมทั้ง การทำนายค่าต่อเนื่อง/ความน่าจะเป็น (regression-type) การพยากรณ์เวลา (time-series) และ ระบบแนะนำ (recommender systems) ที่ทำนาย สิ่งถัดไปที่ผู้ใช้จะสนใจ เพื่อตีโจทย์ personalization ในสเกลใหญ่ องค์กรนิยมผสมโมเดลเชิงสถิติ/ML ดั้งเดิมกับ deep learning (เช่น LSTM/Transformers) เพื่อจับพลวัตพฤติกรรมที่เปลี่ยนเร็ว ในมุมการตลาด IBM อธิบายภาพรวมว่าการทำนายเชิงคาดการณ์จะยกระดับจาก บอกว่าเกิดอะไร ไปสู่จะเกิดอะไรและควรทำอย่างไร (descriptive predictive prescriptive) ขณะที่งานสำรวจล่าสุดยืนยันว่าระบบแนะนำมีแกนหลัก 3 สาย collaborative filtering, content-based, และ hybrid ซึ่งถูกใช้อย่างแพร่หลายในสื่อ/อีคอมเมิร์ซเพื่อบรรเทาปัญหาข้อมูลล้นมือและเพิ่ม conversion โดยเลือกเทคนิคให้เหมาะกับบริบทข้อมูล เช่น ข้อมูลผู้ใช้เยอะ collaborative เด่นข้อมูลผู้ใช้จำกัด content-based มักแม่นกว่า

ทั้งนี้สำหรับตัวอย่างที่ ใกล้สังคมไทย ทั้งภาคอีคอมเมิร์ซและฟินเทคมีการใช้ predictive modeling อย่างจริงจัง เช่น งานวิจัย อีคอมเมิร์ซไทย ที่ใช้ LSTM เสริม attention เพื่อคาดการณ์พฤติกรรมลูกค้ามูลค่าสูง และกรณี SCB Abacus (MoneyThunder) ที่ใช้ ML กับข้อมูลทางเลือก (alternative data) เพื่อประเมินความเสี่ยงและตัดสินใจแบบอัตโนมัติ สะท้อนการนำแบบจำลองทำนายไปใช้ในตลาดจริง ขณะที่ฐานผู้ใช้ออนไลน์ไทยมีขนาดใหญ่ (ผู้ใช้โซเชียลคิดเป็นราวครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ) ทำให้การประยุกต์โมเดลทำนายเชิงพฤติกรรมมี ดาต้าพูล รองรับเพียงพอสำหรับการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง (เว็บไซต์ ScienceDirect, 2567)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้รับสาร Gen Z และ Gen Alpha ในประเทศไทย โดยใช้ Big Data และ Machine Learning

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ AI และ Recommendation Algorithms ที่มีผลต่อการเลือกเสพสื่อของของผู้รับสาร Gen Z และ Gen Alpha

3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางกลยุทธ์การสื่อสารและการตลาดให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อในยุคดิจิทัล

สมมติฐานการวิจัย

ระดับความเข้มข้นในการใช้สื่อดิจิทัลต่อวันของผู้รับสารกลุ่ม Gen Z และ Gen Alpha มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความน่าจะเป็นในการเลือกใช้แพลตฟอร์มวิดีโอสั้นเป็นแพลตฟอร์มหลักในการบริโภคสื่อ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1.ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง การศึกษาวิจัยเรื่อง ‘การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่’ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ Big Data Analytics และ Machine Learning Models เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการเสพสื่อของ Gen Z และ Gen Alpha สามารถให้ภาพรวมแนวโน้มพฤติกรรมที่แม่นยำและเป็นปัจจุบัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเจาะลึกความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของ AI และ Recommendation Algorithms ช่วยให้เข้าใจความรู้สึก มุมมอง และแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมการเสพสื่อ

1) กลุ่มตัวอย่างจากผู้ใช้สื่อดิจิทัลในช่วงอายุ 13-26 ปี (สำหรับ Gen Z และ Gen Alpha) ที่มีการใช้งานสื่ออย่างน้อย 2 ชั่วโมงต่อวัน มีขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน (สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ) ซึ่งเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามอายุ เพศ และการใช้งานสื่อดิจิทัล

2) กลุ่มตัวอย่างจากผู้เชี่ยวชาญและผู้บริโภคสื่อที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการเสพสื่อ จำนวน 3 คน แบ่งเป็น ผู้เชี่ยวชาญด้าน Digital Marketing และ AI 1 คน นักจิตวิทยาด้านพฤติกรรมผู้บริโภค 1 คน นักศึกษาหรือเยาวชนที่บริโภคสื่อเป็นประจำ 1 คน (สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ) ซึ่งเลือกใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะประชากรและพฤติกรรมการใช้สื่อ เช่น อายุ เพศ ระยะเวลาในการใช้งานสื่อดิจิทัลในแต่ละวัน ประเภทของแพลตฟอร์มที่เลือกใช้ รวมถึงการที่ผู้ใช้มีโอกาสเจอกับระบบแนะนำเนื้อหา Recommendation Algorithms และการรับรู้ถึงบทบาทของ AI และ Big Data ในการคัดเลือกเนื้อหาที่ปรากฏให้เห็น

2. ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการเสพสื่อของคนในกลุ่ม Gen Z และ Gen Alpha เช่น ระยะเวลาที่ใช้ไปกับการดูหรือใช้สื่อ ความถี่ในการใช้งานแพลตฟอร์มต่าง ๆ การมีส่วนร่วมกับเนื้อหา (Engagement) ความชื่นชอบหรือโน้มเอียงต่อคอนเทนต์ที่ปรับให้เหมาะกับผู้ใช้ (Personalized) ตลอดจนความตั้งใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์ แบ่งปัน หรือซื้อสินค้าผ่านสื่อที่ใช้

ตัวแปรต้นใช้ในการอธิบายหรือชี้ให้เห็นถึงสาเหตุ เช่น การใช้ข้อมูล Big Data, การทำงานของ Machine Learning และระบบแนะนำของ AI ส่วนตัวแปรตามเป็นผลลัพธ์ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ รวมถึงแนวโน้มในการตอบสนองต่อกลยุทธ์ด้านการสื่อสารและการตลาดดิจิทัล

โดยการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองนี้จะใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมและกลไกเบื้องลึกของพฤติกรรมการใช้สื่อในยุคดิจิทัลอย่างละเอียดครบถ้วน

การออกแบบเครื่องมือ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ‘การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่’ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเจาะลึกความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของ AI และ Recommendation Algorithms ซึ่งอาศัยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. Google Forms หรือ SurveyMonkey สำหรับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผ่านคำถามที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อ และความรู้สึกเกี่ยวกับ AI และ Recommendation Algorithms

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้บริโภค เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์การใช้สื่อ และการรับรู้ถึงอิทธิพลของ AI และ Algorithms

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มตัวอย่างจากผู้ใช้สื่อดิจิทัลในช่วงอายุ 13-26 ปี (สำหรับ Gen Z และ Gen Alpha) ที่มีการใช้งานสื่ออย่างน้อย 2 ชั่วโมงต่อวัน มีขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน (สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ) ซึ่งเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามอายุ เพศ และการใช้งานสื่อดิจิทัล

1) การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ผู้วิจัยจะทำการแบ่งกลุ่มประชากรตามลักษณะต่างๆ ที่สำคัญ (เช่น อายุ เพศ หรือการใช้งานสื่อดิจิทัล) แล้วทำการสุ่มตัวอย่างจากแต่ละกลุ่ม (หรือชั้น) ให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายตามลักษณะเหล่านั้น มีขั้นตอนในการคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

2) กำหนดชั้น (Strata) โดยแบ่งประชากรออกเป็นชั้นต่าง ๆ ตามลักษณะ เช่น อายุ เพศ และการใช้งานสื่อดิจิทัล กล่าวคือ

อายุ = 13-18 ปี 19-24 ปี 25-26 ปี

เพศ = ชาย หญิง

การใช้งานสื่อดิจิทัล = ใช้เวลามาก ใช้เวลาน้อย

3) คำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้น หากต้องการให้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 120 คนสามารถคำนวณตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละชั้น โดยใช้สูตร ต่อไปนี้

$$n_h = \left(\frac{N_h}{N}\right) \times n$$

- n_h คือ จำนวนตัวอย่างในชั้นที่ h
- N_h คือ ขนาดของชั้นที่ h
- N คือ ขนาดรวมของประชากรทั้งหมด
- n คือ จำนวนตัวอย่างทั้งหมดที่ต้องการ (120 คนในที่นี้)

ตัวอย่างการคำนวณ ได้แก่

ขนาดประชากรทั้งหมด (N) = 1,000 คน

ต้องการตัวอย่างทั้งหมด 120 คน

ชนิดของชั้น (Strata) ที่เลือก

อายุ 13-18 ปี (300 คน) 19-24 ปี (500 คน) 25-26 ปี (200 คน)

เพศ ชาย (600 คน) หญิง (400 คน)

การใช้งานสื่อดิจิทัล ใช้เวลานาน (600 คน) ใช้เวลาน้อย (400 คน)

ขั้นตอนการคำนวณจำนวนตัวอย่าง

แบ่งตัวอย่างตามอายุ

- $n_1 = \left(\frac{300}{1000}\right) \times 120 = 36$ คน (อายุ 13-18 ปี)
- $n_2 = \left(\frac{500}{1000}\right) \times 120 = 60$ คน (อายุ 19-24 ปี)
- $n_3 = \left(\frac{200}{1000}\right) \times 120 = 24$ คน (อายุ 25-26 ปี)

แบ่งตัวอย่างตามเพศ

- $n_{\text{ชาย}} = \left(\frac{600}{1000}\right) \times 120 = 72$ คน
- $n_{\text{หญิง}} = \left(\frac{400}{1000}\right) \times 120 = 48$ คน

แบ่งตัวอย่างตามการใช้งานสื่อดิจิทัล

- $n_{\text{ใช้เวลานาน}} = \left(\frac{600}{1000}\right) \times 120 = 72$ คน
- $n_{\text{ใช้เวลาน้อย}} = \left(\frac{400}{1000}\right) \times 120 = 48$ คน

จากนั้นจึงทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เชี่ยวชาญและผู้บริโภคสื่อที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการเสพสื่อจำนวน 3 คน แบ่งเป็น ผู้เชี่ยวชาญด้าน Digital Marketing และ AI 1 คน นักจิตวิทยาด้าน

พฤติกรรมผู้บริโภค 1 คน นักศึกษาหรือเยาวชนที่บริโภคสื่อเป็นประจำ 1 คน (สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ) ซึ่งเลือกใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

วิธีการดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้หัวข้อนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานเชิงอธิบายตามลำดับ (sequential explanatory mixed methods) โดยเริ่มจากเชิงปริมาณแล้วต่อด้วยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกลไกที่พบในข้อมูลจริง ขั้นตอนแรกเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากสองแหล่งหลักคือ (1) ร่องรอยดิจิทัล/ข้อมูลพฤติกรรมการใช้สื่อ (digital-trace) ที่ผู้เข้าร่วมยินยอมให้ใช้ในรูปแบบสถิติภาพรวม เช่น เวลาใช้งานรายวัน แพลตฟอร์มที่ใช้บ่อย ประเภทคอนเทนต์ และอัตราการมีส่วนร่วม ซึ่งได้จากหน้าสรุปการใช้งานของอุปกรณ์/แอปหรือแดชบอร์ดของแพลตฟอร์มในระดับที่ไม่ระบุตัวตน (2) แบบสอบถามออนไลน์มาตรฐานมาตราส่วน 5 ระดับ ครอบคลุมแรงจูงใจการเสพสื่อ (กรอบ Uses & Gratifications) การรับรู้/ทัศนคติที่มีต่อ AI และระบบแนะนำ ความถี่และความยาวการใช้งาน ความหลากหลายของแพลตฟอร์ม รวมถึงความตั้งใจมีส่วนร่วม/บอกต่อ/ซื้อ

ข้อมูลเชิงปริมาณนี้จะถูกใช้ทำสถิติเชิงพรรณนาและอนุมานควบคู่กับแบบจำลองแมชชีนเลิร์นนิง (เช่น clustering เพื่อหา segment พฤติกรรม classification/predictive เพื่อทำนายความเป็นไปได้ของการมีส่วนร่วมสูงหรือลดการใช้งาน) พร้อมประเมินสมรรถนะด้วยตัวชี้วัดที่เหมาะสม (เช่น silhouette สำหรับคลัสเตอร์ ROC-AUC/F1 สำหรับการจำแนก) และใช้การแบ่งชุดข้อมูล train/validation/test หรือ k-fold cross-validation เพื่อคุมอคติของโมเดล โดยประชากรคือผู้ใช้งานสื่อดิจิทัลชาวไทยวัย 13–26 ปี (Gen Z และ Gen Alpha) เกณฑ์คัดเข้าได้แก่ใช้สื่ออย่างน้อยวันละ 2 ชั่วโมง การสุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 120 คนใช้วิธีแบ่งชั้น (stratified random sampling) ตามอายุ เพศ และความเข้มการใช้งาน โดยจัดสรรสัดส่วนตามขนาดชั้นแล้วสุ่มรายชื่อภายในชั้นอีกครั้ง

สำหรับเชิงคุณภาพใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) สัมภาษณ์เชิงลึก 3 ราย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัลมาร์เก็ตติ้งและ AI 1 ราย นักจิตวิทยาพฤติกรรมผู้บริโภค 1 ราย และนักศึกษาหรือเยาวชนที่บริโภคสื่อเป็นประจำ 1 ราย เพื่อตรวจสอบความสมเหตุสมผลและอธิบาย ทำไม อย่างไร ที่อยู่เบื้องหลังรูปแบบพฤติกรรมที่พบในเชิงปริมาณ ขั้นตอนทั้งหมดดำเนินภายใต้การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยมีการอธิบายสิทธิและความเสี่ยงให้ผู้เข้าร่วมรับทราบก่อนให้ความยินยอม (informed consent) กรณีอายุต่ำกว่า 18 ปีจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองเพิ่มเติม มีการปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล (de-identification) จัดเก็บบนที่เก็บข้อมูลที่ปลอดภัย และปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)

เครื่องมือวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน และทดสอบใช้งานเบื้องต้น (pilot) กับกลุ่มลักษณะใกล้เคียง 20–30 คนเพื่อตรวจสอบความชัดเจนของคำถาม ปรับปรุงถ้อยคำ/ตรรกะ และคำนวณความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วย Cronbach’s alpha (เป้าหมาย ≥ .70) การเก็บ

ข้อมูลภาคสนามเริ่มจากชี้แจงโครงการและเกณฑ์คัดเข้า นัดหมายการส่งข้อมูลดิจิทัลในระดับสถิติภาพรวม/สกรีนช็อตจากหน้าจอ “เวลาใช้งานแอป/หมวดคอนเทนต์” ที่ไม่สามารถระบุตัวบุคคล แล้วจึงตอบแบบสอบถามออนไลน์ ใช้เวลาประมาณ 10–15 นาที จากนั้นเลือกผู้ให้ข้อมูลบางส่วนและผู้เชี่ยวชาญเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured) 45–60 นาที บันทึกเสียง (พร้อมยินยอม) และถอดความเต็มรูปแบบ และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้ thematic analysis ด้วยซอฟต์แวร์ช่วยวิเคราะห์ (เช่น NVivo/ATLAS.ti) และตรวจความสอดคล้องของรหัสด้วยผู้ให้รหัสอย่างน้อย 2 คน (เช่น Cohen’s kappa) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ

ในขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการบูรณาการผลเชิงปริมาณ–คุณภาพด้วยการไตรแองกูเลชัน (data/method triangulation) เพื่อสรุปภาพพฤติกรรมการบริโภคสื่อ อิทธิพลของ AI/ระบบแนะนำ และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์สื่อสาร–การตลาดที่เหมาะสมกับบริบทไทยอย่างมีน้ำหนักเชิงหลักฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูล Big Data ใช้เทคนิค Machine Learning และ Data Mining เช่น Clustering และ Classification เพื่อวิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมการบริโภคสื่อจากข้อมูลที่รวบรวมมา การใช้เครื่องมือ Python, R, หรือ Weka ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ (Survey) ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ เช่น การวิเคราะห์ความถี่ (Frequency Analysis) และ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเสพสื่อและการรับรู้ต่อ AI/Recommendation Algorithms

3) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ (Qualitative Data Analysis) ใช้ Content Analysis หรือ Thematic Analysis เพื่อหาหัวข้อหรือแนวโน้มจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้โปรแกรม NVivo หรือ Atlas.ti ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ ใช้กราฟและตาราง เพื่อแสดงผลการวิเคราะห์ที่มีความชัดเจน เช่น กราฟแท่ง (Bar Graph), กราฟวงกลม (Pie Chart), ตารางความถี่ (Frequency Table) และค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์เป็นที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ เลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ใช้สื่อดิจิทัลในช่วงอายุ 13-26 ปี (สำหรับ Gen Z และ Gen Alpha) ที่มีการใช้งานสื่ออย่างน้อย 2 ชั่วโมงต่อวัน มีขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน (สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ) ซึ่งเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามอายุ เพศ และการใช้งานสื่อดิจิทัล โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเจาะลึกความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของ AI และ Recommendation Algorithms ซึ่งอาศัยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ 1 ที่แสดงตัวแปรสำคัญในการวิเคราะห์

ตารางที่ 1 ตัวแปรสำคัญในการวิเคราะห์

ประเภทตัวแปร	ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์	วิธีการวิเคราะห์
ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)	อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ	Cross-tabulation, Descriptive Statistics
ตัวแปรตาม (Dependent Variables)	เวลาที่ใช้กับสื่อออนไลน์ ประเภทเนื้อหาที่เสพ รูปแบบปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา	Regression Analysis, Sentiment Analysis
ตัวแปรควบคุม	การเปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมใน Echo Chamber	Cluster Analysis, Predictive Analytics

ซึ่งผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน จากแบบสอบถามที่มีคำถามเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อ และความรู้สึกเกี่ยวกับ AI และ Recommendation Algorithms โดยจะนำเสนอผลในรูปแบบของสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics), Cluster Analysis, Sentiment Analysis และ Predictive Analytics ตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในกรอบการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณาเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อของ Gen Z และ Alpha สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า แพลตฟอร์มวิดีโอสั้น เช่น TikTok และ YouTube ได้รับความนิยมสูงสุด ขณะที่แพลตฟอร์มแบบข้อความ เช่น Twitter มีผู้ใช้ลดลง และเนื้อหาบันเทิงยังคงเป็นหมวดที่มีผู้บริโภคมากที่สุด แต่เนื้อหาด้านการศึกษากำลังเป็นที่สนใจเพิ่มขึ้น ผู้ใช้ส่วนใหญ่ใช้เวลากับสื่อออนไลน์มากกว่า 3 ชั่วโมง/วัน แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาสื่อดิจิทัลในชีวิตประจำวัน Engagement กับเนื้อหายังคงสูง โดยเฉพาะการกดไลก์และแชร์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างคอนเทนต์ที่มีอิทธิพล

แสดงให้เห็นว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมสูงสุดในกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ใช้งานถึง 45% รองลงมาคือ YouTube (30%) และ Facebook (15%) ขณะที่แพลตฟอร์มอย่าง Instagram (7%) และ X (Twitter) (3%) ได้รับความนิยมในกลุ่มที่จำกัดมากขึ้น ผลการวิจัยสามารถนำมาอธิบายได้ว่าการที่ TikTok และ YouTube เป็นแพลตฟอร์มที่มีการใช้งานสูง เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิดีโอสั้นและคอนเทนต์วิดีโอยังคงเป็นรูปแบบหลักที่ได้รับความนิยม นอกจากนั้น Facebook แม้จะยังมีผู้ใช้งานอยู่ แต่สัดส่วนลดลงเมื่อเทียบกับแพลตฟอร์มวิดีโอที่มีอัตราการเติบโตสูง

ประเภทเนื้อหาที่นิยมเสพมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 120 คนในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ให้ความสนใจเนื้อหาด้านบันเทิง เช่น ซีรีส์ คอนเทนต์ไวรัล มากที่สุดถึง 40% รองลงมาคือ ข่าวสารและข้อมูลทั่วไป (25%) และ เนื้อหาด้านความรู้และการศึกษา (20%) ขณะที่เนื้อหาแนว ไลฟ์สไตล์และแฟชั่น (10%) และ อื่น ๆ เช่น กีฬาและเทคโนโลยี (5%) ได้รับความนิยมในระดับที่น้อยกว่า ชี้ให้เห็นว่าการที่คอนเทนต์บันเทิงครองสัดส่วนสูงสุด สะท้อนถึงความต้องการของผู้บริโภคที่มุ่งเน้นการพักผ่อนและผ่อนคลายผ่านสื่อออนไลน์ ตามมาด้วยเนื้อหาความรู้และการศึกษาได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น (20%) แสดงให้เห็นว่า Gen Z และ Alpha มีแนวโน้มใช้สื่อออนไลน์เพื่อพัฒนาตัวเองมากขึ้น นอกจากนี้ข่าวสารยังเป็นที่สนใจ แต่มีแนวโน้มถูกเลือกเสพจากแหล่งที่เชื่อถือได้มากกว่าการเสพแบบสุ่ม

ข้อมูลแสดงให้เห็นได้ว่าภูมิทัศน์สื่อดิจิทัลของไทยยังคง เน้นหนักไปที่แพลตฟอร์มวิดีโอ มือถือเป็นศูนย์กลาง และมีฐานผู้ใช้ใหญ่มาก รายงานจาก Datareportal ระบุว่าประเทศไทยมีผู้ใช้โซเชียลราวครึ่งประชากร และยังใช้โซเชียลมีเดียต่อวันสูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก ซึ่งสอดคล้องกับการที่ตัวอย่างของเราให้ความนิยม TikTok/YouTube สูงกว่ากลุ่มแพลตฟอร์มข้อความ ทั้งนี้แหล่งอุตสาหกรรมที่อ้างอิงชุดข้อมูลจาก DataReportal ยังชี้ว่าคนไทยใช้โซเชียลเฉลี่ยราว 2 ชั่วโมงครึ่งต่อวัน และใช้งานหลายแพลตฟอร์มต่อเดือน (≈6–7 แพลตฟอร์ม) สะท้อน พฤติกรรมสลับบริบท ที่ผลักให้วิดีโอสั้นและคอนเทนต์ที่แนะนำโดยอัลกอริทึมขึ้นมาครองพื้นที่การรับสื่อในชีวิตประจำวัน ซึ่งไปในทิศทางเดียวกับสัดส่วนคอนเทนต์บันเทิงและการกดไลก์/แชร์ที่สูงในตัวอย่างของเรา (เว็บไซต์ : datareportal.com)

ในเชิง ความหนักแน่นของเวลาออนไลน์ ข้อมูลของ ETDA (Thailand Internet User Behavior) ระบุว่าคนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยราว 7 ชั่วโมงขึ้นไปต่อวัน โดยกลุ่มวัยหนุ่มสาว–เยาวชนอยู่ในกลุ่มที่ใช้งานสูงสุด ยืนยันว่าความถี่และระยะเวลาเสพสื่อออนไลน์ยาวนานไม่ใช่เพียงปรากฏการณ์ในตัวอย่าง 120 คน แต่เป็นภาพรวมระดับประเทศ นอกจากนี้ การสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย Thailand Internet User Behavior จากสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ยังรายงานว่าเวลาบนอินเทอร์เน็ตต่อวันของคนไทยเฉลี่ยเกือบ 8 ชั่วโมง และสัดส่วนการใช้งานผ่านมือถือแตะ ≈98% ยิ่งตอกย้ำข้อค้นพบของเราที่ว่าพฤติกรรมเสพสื่อของ Gen Z/Alpha ถูกกำหนดโดยคอนเทนต์สั้น/พกพา และระบบแนะนำที่ทำงานแบบเรียลไทม์บนมือถือเป็นหลัก ซึ่งมีนัยต่อการออกแบบคอนเทนต์/แคมเปญ (เวลาเปิดคลิปสั้น hook แรก ความถี่การโพสต์) และการวางระบบวัดผล Engagement ที่ต้องตามทันจังหวะฟีด (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2564)

ทั้งนี้อีกด้านที่ควรอ้างอิงเพื่อประกอบการตีความเชิงกลไกคือความเสี่ยงด้าน สนามข้อมูลของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งดีปเฟก/ข่าวลวง และสภาพแวดล้อมออนไลน์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น งานวิเคราะห์ระดับภูมิภาคชี้ถึงการเพิ่มขึ้นของการใช้สื่อแปลงแต่งด้วย AI ในภูมิภาค และรายงาน Freedom on the Net 2024 (Thailand) ให้ภาพรวมบริบทนโยบาย แพลตฟอร์มของไทยที่ผู้ใช้ต้องเผชิญ ซึ่งช่วยอธิบายความระมัดระวังในการเลือกแหล่งข่าว/ความเชื่อมั่นสื่อของผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนในชุดข้อมูลของเรา และเป็นเหตุผลเชิงนโยบายที่ควรใส่ตัวชี้วัด ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล และ ความรู้เท่าทันสื่อ อัลกอริทึม เข้าไปในแบบจำลองทำนายพฤติกรรมรับสื่อ (Globalinitiative, 2566) ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 พฤติกรรมการบริโภคสื่อของกลุ่มตัวอย่าง

หมวดหมู่	ตัวเลือก	สัดส่วน (%)
แพลตฟอร์มที่ใช้บ่อยที่สุด	TikTok	45%
	YouTube	30%
	Facebook	15%
	Instagram	7%
	X (Twitter)	3%
ประเภทเนื้อหาที่นิยมเสพมากที่สุด	บันเทิง (เช่น ซีรีส์ คอนเทนต์ไวรัล)	40%
	ข่าวสารและข้อมูลทั่วไป	25%
	ความรู้และการศึกษา	20%
	ไลฟ์สไตล์และแฟชั่น	10%
	อื่นๆ (กีฬา เทคโนโลยี ฯลฯ)	5%
ระยะเวลาที่ใช้กับสื่อออนไลน์ต่อวัน	1-3 ชั่วโมง	35%
	3-5 ชั่วโมง	45%
	5 ชั่วโมงขึ้นไป	20%
การมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา (Engagement)	กดไลก์/แชร์บ่อย	65%
	คอมเมนต์เป็นบางครั้ง	20%
	ไม่ค่อยมีส่วนร่วม แต่ติดตามอ่าน/ดู	15%

ผลการวิจัยถัดมาจะแสดงเกี่ยวกับดัชนีแรงขับการเลือกเสพ & การรับรู้อัลกอริทึม (Index Scores) ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสามมิติย่อย (1) บันเทิง/ผ่อนคลาย การใช้สื่อเพื่อคลายเครียด สนุก และเติมอารมณ์บวก (2) การแสดงตัวตน/ปฏิสัมพันธ์ การใช้เพื่อโพสต์ แสดงความคิดเห็น สร้างเครือข่าย และ (3) การเรียนรู้/ข้อมูล การใช้เพื่อศึกษาหาความรู้ ติดตามข่าว/สาระ ส่วน ดัชนีการรับรู้อิทธิพลอัลกอริทึม วัดระดับที่ผู้ตอบ รู้สึกว่า

ระบบคัดให้และตรงใจเช่น พึ่งพา For You/Home Feed การค้นพบคอนเทนต์ใหม่จากคำแนะนำ และการรับรู้ว่าแพลตฟอร์มปรับฟีดตามความสนใจ ขณะที่ ดัชนีความกังวลข้อมูลส่วนบุคคล สะท้อนการตระหนักเรื่องการเก็บ-ติดตามข้อมูล ความเป็นส่วนตัว และความเสี่ยงจากการใช้ข้อมูลเพื่อโฆษณาเชิงพฤติกรรม ในการตีความเชิงปฏิบัติ ค่า 0–49 ถือว่าต่ำ 50–69 ปานกลาง และ 70–100 สูง ตัวอย่างเช่น หากดัชนีบันเทิงเฉลี่ยอยู่โซนสูง แปลว่ากลุ่มตัวอย่างขับเคลื่อนด้วยความบันเทิงชัดเจน หรือถ้าดัชนีการรับรู้อัลกอริทึมสูง แปลว่าผู้ใช้ ไวต่อคอนเทนต์ที่ระบบแนะนำ และมีแนวโน้มให้เวลาอยู่ในฟีดต่อเนื่องมากขึ้น

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยดัชนี (Mean±SD) และความเชื่อมั่น

ดัชนี (α)	คำอธิบายย่อ	คะแนนเฉลี่ย (0–100)
ความบันเทิง/ผ่อนคลาย (α=.86)	ใช้สื่อเพื่อคลายเครียด/สนุก	82.1 ± 10.7
การแสดงตัวตน/ปฏิสัมพันธ์ (α=.80)	ใช้เพื่อโพสต์/คอมเมนต์/สื่อสาร	74.3 ± 12.9
การเรียนรู้/ข้อมูล (α=.83)	ใช้เพื่อศึกษา/ติดตามความรู้	70.2 ± 13.4
การรับรู้อิทธิพลอัลกอริทึม (α=.82)	รู้สึกว่า “ระบบคัดให้” และตรงใจ	76.5 ± 11.5
ความกังวลข้อมูลส่วนบุคคล (α=.79)	ห่วงเรื่องข้อมูล/การติดตามพฤติกรรม	65.7 ± 14.1

จากตารางที่ 3 จะเป็นตารางแสดงแรงขับ บันเทิง/ผ่อนคลาย สูงที่สุด (≈82/100) และผู้ตอบ รับรู้อิทธิพลของระบบแนะนำ ในระดับสูง (≈76/100) สะท้อนบทบาท AI ที่ กำกับการค้นพบคอนเทนต์ อย่างคมชัด ขณะเดียวกัน ความกังวลข้อมูล อยู่ระดับกลาง-ค่อนสูง (≈66/100) ชี้ว่าการสื่อสารนโยบายความเป็นส่วนตัว/การให้ผู้ใช้ปรับฟีดได้เอง (feed control) จะช่วยเพิ่มความไว้วางใจ ซึ่งเป็นสัญญาณให้ผู้ออกแบบคอนเทนต์/แคมเปญต้องสื่อสารเรื่องความโปร่งใสและทางเลือกในการจัดการฟีดมากขึ้น ดัชนีทั้งห้านี้จะถูกใช้ต่อในการจำแนก บุคลิกผู้ใช้สื่อ (คลัสเตอร์) และเป็นตัวทำนายในแบบจำลองเชิงทำนาย เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะกับแต่ละกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกลุ่มพฤติกรรม (Cluster Analysis หรือ K-Means) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อรวบรวมผู้ตอบที่ พฤติกรรมคล้ายกัน ให้อยู่กลุ่มเดียวกัน และแยกผู้ที่ แตกต่างกัน ออกเป็นคนละกลุ่ม โดยใช้วิธี k-means ซึ่งเหมาะกับตัวแปรเชิงปริมาณหลายมิติ ขั้นแรกเราเตรียมข้อมูลโดย มาตรฐานค่า (standardize) ตัวแปรต่อไปนี้ให้อยู่สเกลเดียวกัน: เวลาใช้งานต่อวัน รูปแบบ/ความถี่การใช้แพลตฟอร์ม (เช่น สัดส่วนวิดีโอสั้นต่อยาว) ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วม (engagement proxy) และ ดัชนีแรงขับ/การรับรู้อัลกอริทึม ที่คำนวณจากแบบสอบถาม (สเกล 0–100) สำหรับตัวแปรจัดประเภท (เช่น แพลตฟอร์มที่ใช้บ่อย) แปลงเป็นรหัสแบบ one-hot แล้วจึงป้อนเข้ากระบวนการคำนวณระยะห่างแบบยูคลิเดียน หลังจัดกลุ่ม เราสร้าง โปรไฟล์ ของแต่ละคลัสเตอร์จากค่าเฉลี่ย/ค่ามัธยฐานของตัวแปรสำคัญเพื่อให้เห็นลักษณะเด่นชัดเจน ในการศึกษาวิจัยเรื่อง

การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ ได้ทำการตั้งชื่อคลัสเตอร์ตาม “พฤติกรรมเด่น” เพื่อช่วยการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เช่น กลุ่มที่ใช้วิดีโอสั้นหนาแน่นและตอบสนองต่อฟีดแนะนำสูง อาจถูกนิยามเป็น Short-form Entertainment กลุ่มที่ใช้หลายแพลตฟอร์มเพื่อเรียนรู้เป็นหลัก นิยามเป็น Edutainment Multi-platform และกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับข่าว/ชุมชนและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล เป็น News & Community ชื่อเหล่านี้ไม่ได้เป็นป้ายถาวร แต่เป็น คีย์เวิร์ดเชิงปฏิบัติ เพื่อเชื่อมผลคลัสเตอร์เข้ากับการออกแบบคอนเทนต์ ตารางโพสต์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์สำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ คลัสเตอร์เป็น หลักฐานเชิงพรรณนา ที่อธิบายความแตกต่างของพฤติกรรม มิได้ระบุเหตุ-ผลโดยตรง จึงถูกใช้ควบคู่กับแบบจำลองทำนาย (เช่น โลจิสติก) เพื่อยืนยันบทบาทของปัจจัยสำคัญอย่าง การรับรู้อิทธิพลของอัลกอริทึม ดังที่ข้อมูลในตารางที่ 4 แสดงให้เห็นต่อไปนี้

ตารางที่ 4 สรุปโปรไฟล์คลัสเตอร์ผู้ใช้ (k=3)

คลัสเตอร์	ขนาด	ลักษณะเด่น	แพลตฟอร์มหลัก	จุดจับใจความสำหรับกลยุทธ์
C1 **Short-form Entertainment**	52 (43%)	ใช้ 3–5 ชม./วันขึ้นไป ไลก์/แชร์สูง ดัชนีอัลกอริทึม	TikTok > YouTube Shorts	Hook 3–5 วินาทีแรก คอนเทนต์ซีรีส์สั้นต่อเนื่อง ใช้เสียง/เทมเพลตติดหู
C2 **Edutainment Multi-platform**	38 (32%)	ใช้หลายแพลตฟอร์ม เซฟ/ดูซ้ำ ดัชนี เรียนรู้/ข้อมูล	YouTube > TikTok	วิดีโอสั้นสรุป ลิงก์ยาวอธิบาย เพลย์ลิสต์เรียนรู้ CTA ดาวน์โหลดสรุป/ชีท
C3 **News & Community**	30 (25%)	1–3 ชม. /วัน อ่านคอมเมนต์ กังวลข้อมูล	Facebook ≥ YouTube	โพสต์สั้นเชื่อมคอมมูนิตี้ อ้างอิงแหล่งข่าว ความโปร่งใสแหล่งข้อมูล/PDPA

จากข้อมูลในตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าโครงสร้างตลาดสื่อของกลุ่มตัวอย่างแบ่ง 3 บุคลิกชัดเจน C1 เน้นกระตุ้นอารมณ์เร็วเสพต่อเนื่อง C2 ต้องการคุณค่าเชิงเรียนรู้ C3 ให้ความสำคัญความน่าเชื่อถือและชุมชนเป็นฐานตรงไปสู่ออกแบบครีเอทีฟ/ตารางโพสต์รูปแบบวัดผลที่ต่างกัน เนื่องจากการกำหนดจำนวนกลุ่ม k ใช้ทั้งเกณฑ์ elbow (ดูความชันของความคลาดเคลื่อนภายในกลุ่ม) และ silhouette (ดูความแยกจากกลุ่มอื่นและความหนาแน่นภายในกลุ่ม) เพื่อหาจุดที่สมดุลระหว่าง จำแนกได้ชัดกับ ไม่แตกย่อยเกินจำเป็น ผลปรากฏว่า k = 3 ให้โครงสร้างที่ตีความได้ง่ายและมีความมั่นคง เราทำการสุ่มจุดตั้งต้นหลายครั้ง (multiple random

starts) เพื่อลดอคติจากการเริ่มต้น และตรวจสอบความสอดคล้องของผลลัพธ์ซ้ำอีกครั้งด้วยการแบ่งตัวอย่าง (split-half stability)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาสร้างเป็น แบบจำลองทำนาย (Predictive / Logistic Regression) ซึ่งเป็นกระบวนการประมาณค่าควบคุม ลักษณะการสุ่มแบบแบ่งชั้น ของตัวอย่าง อายุ เพศ ความเข้มใช้งาน ด้วยการถ่วงน้ำหนักหลังเก็บ post-stratification weights และใช้ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแบบ robust ลดอคติจากความแปรปรวนไม่เท่ากัน ระหว่างสร้างโมเดลมีการตรวจ พหุสหสัมพันธ์ รายงานค่า VIF < 2 และทำ การประเมินสมรรถนะ ทั้งด้านการจำแนก เช่น ROC-AUC และด้านความสอดคล้องระหว่างค่าทำนายกับค่าจริง (การสอบเทียบ/Calibration เช่น Hosmer–Lemeshow) รวมถึงตรวจค่าผิดปกติที่มีอิทธิพลสูง (influence diagnostics) เพื่อความมั่นใจว่าผลที่รายงาน มั่นคง และตีความได้อย่างปลอดภัย

ในการสื่อความหมาย เราแปลค่า OR พร้อม ช่วงความเชื่อมั่น 95% และค่า p ให้เห็น ทิศทาง ขนาด ความน่าเชื่อถือ ของความสัมพันธ์ เช่น ชั่วโมงใช้งานที่สูงขึ้นและการรับรู้อิทธิพลอัลกอริทึมที่มากขึ้น มักสัมพันธ์กับ โอกาสเลือกวิดีโอสั้น ที่สูงขึ้น ขณะที่อายุที่มากขึ้นสัมพันธ์กับโอกาสดังกล่าวที่ลดลง จากนั้นจึงสาธิตด้วย กราฟผลขอบเขต (marginal effects) เพื่อให้ผู้อ่านที่ไม่ถนัดสถิติ เห็นภาพ การเปลี่ยนแปลงของความน่าจะเป็นเชิงใช้งานจริง (เช่น เพิ่มชั่วโมงใช้งานจาก 2-4 ชม./วัน จะทำให้ความน่าจะเป็นเลือกวิดีโอสั้นเพิ่มขึ้นประมาณเท่าใด)

ผลปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีโอกาสเลือก วิดีโอสั้น เป็นแพลตฟอร์มหลัก เพิ่มขึ้น ตาม ชั่วโมงใช้งาน/วัน และ การรับรู้อิทธิพลอัลกอริทึม ขณะที่อายุที่มากขึ้นสัมพันธ์กับโอกาสดังกล่าวที่ ลดลง ผลนี้สอดคล้องกับคลัสเตอร์ C1/C2 และยืนยันบทบาทของ ระบบแนะนำ ในการกำหนดรูปแบบการรับสื่อ ดังข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผล Logistic Regression

ตัวทำนาย	OR	95% CI	p-value
ชั่วโมงใช้งาน/วัน (ต่อ +1 ชม.)	**1.35**	1.10–1.66	0.003
ดัชนีอิทธิพลอัลกอริทึม (ต่อ +10 แต้ม)	**1.22**	1.05–1.43	0.011
อายุ (ต่อ +1 ปี)	**0.93**	0.87–0.99	0.028
ดัชนีกังวลข้อมูล (ต่อ +10 แต้ม)	0.90	0.81–1.01	0.072
เพศหญิง (=1)	1.18	0.62–2.24	0.610

นอกจากนี้แล้วการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ ยังทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เชี่ยวชาญและผู้บริโภคสื่อที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการเสพสื่อจำนวน 3 คน แบ่งเป็น ผู้เชี่ยวชาญด้าน Digital Marketing และ AI 1 คน นักจิตวิทยาด้านพฤติกรรมผู้บริโภค 1 คน นักศึกษาหรือเยาวชนที่บริโภคสื่อเป็นประจำ 1 คน สำหรับการเก็บ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเลือกใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง Purposive Sampling โดยใช้การเก็บข้อมูลแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลที่ใช้สื่อดิจิทัลเข้มข้นและสนใจเทคโนโลยี/AI จำนวน 3 ราย ผู้เชี่ยวชาญดิจิทัลมาร์เก็ตติ้ง & AI นักจิตวิทยาพฤติกรรมผู้บริโภค และตัวแทนเยาวชน/นักศึกษา วิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วย Thematic Analysis ตั้งแต่การให้รหัสเบื้องต้น (open coding) รวมรหัสเป็นหมวด (axial) สกัด ธีมหลัก (selective) จนได้ 7 ธีม ที่อธิบายทั้งพฤติกรรมการเสพสื่อ (วัตถุประสงค์ที่ 1) บทบาทของ AI/Recommendation (วัตถุประสงค์ที่ 2) และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ (วัตถุประสงค์ที่ 3) ซึ่งมีผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญดิจิทัลมาร์เก็ตติ้ง & AI (รหัส P1) อธิบายว่าฟีดแนะนำคือ ด่านหน้าของการค้นพบคอนเทนต์ในไทย คนส่วนใหญ่เริ่มที่หน้า For You ก่อนเสมอ แทบไม่พิมพ์ค้นหาด้วยซ้ำ เขาย้ำว่าสัญญาณที่อัลกอริทึมอ่าน เช่น อัตราดูจบช่วงต้น การกดเซฟ/แชร์ และการกลับมาดูซ้ำ มีผลมากกว่ายอดวิวล้วน ๆ เพราะบอกถึง คุณค่า ที่ผู้ใช้รับจริง กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เห็นแนวโน้มการผลิตเนื้อหาแบบ สองชั้น คลิปสั้นจับประเด็น เกี่ยวใจ แล้วต่อด้วยคลิปยาว/บทความยาวเพื่ออธิบายลึก รูปแบบสั้นพาคนเข้า ยาวพาคนอยู่ต่อ

ในแง่กลยุทธ์ กลุ่มตัวอย่างที่ 1 แนะนำให้คิด ภาษาของฟีด ตั้งแต่ ฮุค 3–5 วินาทีแรก โครงเรื่องแบบซีรีส์ และการทดสอบ A/B ทั้งภาพปก คำบรรยาย และจังหวะโพสต์ อัลกอริทึมไม่ได้ลำเอียงกับแบรนด์ ถ้าเราส่งสัญญาณที่มันตีความว่าผู้ใช้ชอบ ก็ไปได้ สำหรับประเด็นข้อมูลส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เห็นว่าผู้ใช้ส่วนใหญ่ “ยอมแลกความตรงใจกับข้อมูล หากมีความโปร่งใสและ ตัวเลือกควบคุมฟีด ชัดเจน ถ้าอธิบายตรง ๆ ว่าเก็บอะไร เพื่ออะไร และให้ปิดได้ ความไว้วางใจจะสูงขึ้นเอง วันนี้การแข่งขันไม่ใช่แค่ใครทำคอนเทนต์เก่ง แต่ใครเข้าใจภาษาของระบบแนะนำ มากกว่า ทำสั้นเพื่อพาเข้า ทำยาวเพื่อพาอยู่ และบอกผู้ใช้ให้รู้ว่าเขาคุมฟีดของตัวเองได้”

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 นักจิตวิทยาพฤติกรรมผู้บริโภค (รหัส P2) มองการเสพสื่อผ่านกรอบ habit loop สิ่งกระตุ้น (เปิดแอป) กิจวัตร (ไถฟีด) ผลตอบแทน (ความบันเทิง/ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง) วิดีโอสั้นให้ รางวัลเล็ก ๆ บ่อยครั้ง ทำให้วงจรนี้หมุนเร็ว กลุ่มตัวอย่างที่ 2 อธิบายว่า social proof (ยอดไลก์/คอมเมนต์) และความสัมพันธ์กึ่งส่วนตัวกับครีเอเตอร์ ช่วยยืดเวลาการอยู่ในแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่ต้องการการยอมรับจากเพื่อนร่วมกลุ่ม นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ชี้ว่าเมื่อผู้ใช้รู้สึกว่า ฟีดตรงใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็มีโอกาสเกิด filter bubble ทำให้มุมมองแคบลง จึงควรส่งเสริมทักษะ รู้เท่าทันสื่อ และการปรับสมดุลฟีด ด้วยการติดตามแหล่งที่แตกต่าง

ในเชิงคำแนะนำ กลุ่มตัวอย่างที่ 2 เสนอให้แบรนด์/ผู้ผลิตเนื้อหา ออกแบบคุณค่าเชิงบวกที่วัดได้ เช่น ความรู้ที่นำไปใช้จริง mini-task/worksheet ให้ผู้ชมลองทำทันที เพื่อตอบแรงจูงใจเรียนรู้ไว และลดการเสพแบบไหลลื่นเกินควบคุม เธอย้ำเรื่อง ความโปร่งใสด้านข้อมูล และการให้สิทธิเลือกกับผู้ใช้ การให้ผู้ใช้รู้ว่าปิด/ปรับอะไรได้บ้าง ช่วยลดความกังวลและยืดอายุความสัมพันธ์กับแบรนด์ คนไม่ได้ติดมือถือเพราะขาดวินัยอย่างเดียว แต่เพราะระบบให้รางวัลถี่และคาดเดาไม่ได้ ถ้าแบรนด์ออกแบบ รางวัลที่มีความหมาย ผู้ใช้จะรู้สึกคุ้มค่ามากกว่าถูกดึงให้ไถต่อเฉย ๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 ตัวแทนเยาวชน/นักศึกษา ผู้ใช้สื่อเข้มข้น (รหัส P3) เล่าว่าวันหนึ่ง ๆ เริ่มด้วยการไถ TikTok/IG Reels ดูสั้น ๆ ให้รู้เรื่องก่อน ถ้าสนใจจริงค่อยไปค้นใน YouTube เขาใช้การ เซฟ/เพลย์ลิสต์ เป็นตัวจัดการความรู้ และมักแชร์คลิปให้เพื่อนในกลุ่มเรียนเพื่อคุยต่อ ในฟีดผมตามทั้งสายบันเทิงและสาย How-to เพราะอยากได้ทั้งสนุกและสกิลใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ 3 รับรู้ว่าระบบเรียนรู้ จากพฤติกรรมของเขา ถ้ากดไม่สนใจ/เลื่อนทิ้งซ้ำ ๆ ฟีดก็เปลี่ยน เหมือนเราฝึกฟีดของเราได้

ด้านข่าวสาร กลุ่มตัวอย่างที่ 3 จะเช็คหลายแหล่งและดูว่ามี ที่มา/หลักฐาน หรือไม่ ไม่ค่อยเชื่อแบบคลิปเดียวจบ ส่วนเรื่องข้อมูลส่วนตัว เขายอมรับว่ามีความกังวล แต่ถ้าบัญชี/แบรนด์ อธิบายตรง ๆ และให้ปิดการติดตามบางอย่างได้ เขาก็ โอเค มากขึ้น เขาชอบครีเอเตอร์ที่สม่ำเสมอและ จริงใจ มากกว่าการขายตรง ถ้าคนทำคอนเทนต์ใส่ใจตอบคอมเมนต์ เราจะรู้สึกอยากอยู่ด้วยนาน ๆ ผมชอบคอนเทนต์ที่สั้นแต่ได้สาระ แล้วมีลิงก์ไปดูยาวต่อ...ถ้าแบรนด์บอกวิธีปรับฟีด/ไม่สนใจอะไรได้ ผมจะรู้สึกว่าเขาเคารพพื้นที่ของเรา

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 คน สะท้อนภาพเดียวกันว่า ฟีดแนะนำคือจุดเริ่มต้นหลัก วิดีโอสั้นทำหน้าที่พาเข้า ส่วน คอนเทนต์ยาว/เอกสารอ้างอิงทำหน้าที่พาอยู่ต่อ บทบาทของ AI/อัลกอริทึมจึงไม่ได้แค่ “คัด” แต่ยัง “กำกับจังหวะ” ของการเสพและการค้นพบ ขณะเดียวกันผู้ใช้ยอมรับการคัดเลือกโดยระบบ หาก มีความโปร่งใสและสิทธิในการควบคุมฟีด ผลที่ได้เชื่อมโยงตรงกับวัตถุประสงค์งานวิจัย (1) อธิบายพฤติกรรมการเสพจริงแบบข้ามแพลตฟอร์ม (2) เปิดกลไกอิทธิพลของระบบแนะนำ/สัญญาณที่มันอ่าน และ (3) แปรเป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ ฮุคเร็ว ซีรีส์สม่ำเสมอ คุณค่าเชิงเรียนรู้ที่จับต้องได้ สื่อสารความเป็นส่วนตัวอย่างโปร่งใส และเปิดพื้นที่คอมมูนิตี้ให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 6 สรุปธีม รหัส และคำพูดตัวอย่าง

ธีมหลัก	รหัส (ตัวอย่าง)	คำพูดตัวอย่าง (ย่อ/นามแฝง)	เชื่อม วัตถุประสงค์
ฟีดแนะนำคือประตูหลัก	start-from-feed, infinite scroll	เปิดแอปทีไรก็ไถจาก For You ก่อน ค้นหาเองน้อยลงมาก (P3-เยาวชน)	วัตถุประสงค์ 1, 2
แรงจูงใจ 3 มิติ	fun-relax, self-expression, micro-learning	ชอบดูสั้นๆ ให้เข้าใจก่อน ถ้าสนใจค่อยไปดูยาวใน YouTube (P3)	วัตถุประสงค์ 1
อัลกอริทึมเร่งความต่อเนื่อง	habit loop, personalization	ถ้าดูจบ/กดไลก์ ระบบก็ยิ่งป้อนแนวเดียวกัน ทำให้เลิกยาก (P2-นักจิตวิทยา)	วัตถุประสงค์ 2

ธีมหลัก	รหัส (ตัวอย่าง)	คำพูดตัวอย่าง (ย่อ/นามแฝง)	เชื่อม วัตถุประสงค์
ความน่าเชื่อถือ/รู้เท่าทัน	source check, multi-verify	ข่าวต้องดูหลายเพจ ถ้าแปะที่มาไว้จะเชื่อใจเร็วขึ้น (P3)	วัตถุประสงค์ 1, 3
ดีลข้อมูลส่วนตัว	privacy trade-off, control feed	ยอมให้ติดตามบ้างถ้าปรับฟีดเองได้และแบรนด์อธิบายชัดเจน (P1-ผู้เชี่ยวชาญ)	วัตถุประสงค์ 2, 3
อินฟลูเอนเซอร์ & คอมมูนิตี้	social proof, parasocial	ตัดสินใจตามเพจเพราะคนคอมเมนต์จริง ใส่ใจตอบ (P3)	วัตถุประสงค์ 3
ความคาดหวังคอนเทนต์	hook early, series, useful CTA	มีซีรีส์หัวข้อเดิมทุกสัปดาห์จะรอดูและอยากได้สรุปโหลด (P3)	วัตถุประสงค์ 3

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้รับสาร Generation Z และ Generation Alpha ในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้รับสาร Generation Z และ Generation Alpha ในประเทศไทยมีลักษณะเด่นคือการเสพสื่อภายใต้ระบบนิเวศที่ วิดีโอเป็นศูนย์กลาง และฟีดแนะนำเป็นกลไกด่านหน้า (front gate) โดยแพลตฟอร์มหลักที่ถูกเลือกใช้ ได้แก่ TikTok (45%) และ YouTube (30%) ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 65 ใช้สื่อออนไลน์ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน สะท้อนความเข้มข้นของการบริโภคสื่อดิจิทัลในชีวิตประจำวัน เมื่อพิจารณาประเภทเนื้อหาที่นิยม พบว่าเนื้อหาบันเทิง (40%) ข่าวสาร (25%) และความรู้/การศึกษา (20%) เป็นหมวดหลัก ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด Uses and Gratifications Theory (UGT) ที่อธิบายว่าผู้รับสารเลือกเสพสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการด้านความบันเทิง การเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพยังชี้ให้เห็นรูปแบบการเสพสื่อแบบ short-form long-form กล่าวคือ ผู้ใช้เริ่มต้นจากวิดีโอสั้นเพื่อรับสาระสำคัญหรือกระตุ้นความสนใจ ก่อนจะย้ายไปสู่เนื้อหาที่ยาวขึ้นเพื่อทำความเข้าใจเชิงลึก ผลการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองทางสถิติยืนยันว่า ชั่วโมงการใช้งานต่อวันและการรับรู้อิทธิพลของอัลกอริทึมเป็นตัวทำนายที่มีนัยสำคัญต่อโอกาสในการเลือกแพลตฟอร์มวิดีโอสั้นเป็นหลัก (OR≈1.35 และ OR≈1.22 ตามลำดับ) ขณะที่อายุที่เพิ่มขึ้นสัมพันธ์กับโอกาสในการเลือกวิดีโอสั้นที่ลดลง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ McLuhan ที่เสนอว่า ตัวสื่อ (medium) คือสาร (message) กล่าวคือ โครงสร้างของสื่อแบบมือถือและฟีดสั้นมีบทบาทกำหนดจังหวะ ความเร็ว และรูปแบบประสบการณ์การรับรู้ของผู้ใช้ มากกว่าตัวเนื้อหาเพียงอย่างเดียว การวิเคราะห์แบบจัดกลุ่ม (k-means) สามารถจำแนกผู้ใช้ได้เป็น 3 คลัสเตอร์ ได้แก่

(1) กลุ่ม Short-form Entertainment (≈43%) ซึ่งใช้เวลาบนแพลตฟอร์มสูงและตอบสนองต่อฟีดแนะนำอย่างชัดเจน (2) กลุ่ม Edutainment Multi-platform (≈32%) ที่ใช้หลายแพลตฟอร์มและเสพสื่อแบบสั้นเพื่อสรุป–ยาวเพื่ออธิบายและ (3) กลุ่ม News & Community (≈25%) ที่ให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ผลดังกล่าวสอดรับกับแนวคิด Filter Bubble และ Echo Chamber ของ Pariser ซึ่งอธิบายว่าการคัดสรรเนื้อหาเฉพาะบุคคลของอัลกอริทึมมีแนวโน้มตอกย้ำความสนใจเดิมและสร้างวงจรการเสพเนื้อหาแบบปิด ในบริบทประเทศไทย ผลการวิจัยสอดคล้องกับรายงาน Digital 2025 Thailand (We Are Social USA, 2568) ที่ชี้ให้เห็นการเติบโตอย่างต่อเนื่องของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย รวมถึงข่าวการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลและ AI ของแพลตฟอร์มขนาดใหญ่ เช่น TikTok (Bangkok Post, 2568) ซึ่งสะท้อนว่าสภาพแวดล้อม วิดีโอสั้น–ส่วนบุคคล–พกพา กำลังฝังรากลึกในระบบนิเวศดิจิทัลไทย ขณะเดียวกัน ความกังวลด้านคุณภาพข้อมูล เช่น ข่าวปลอมและดีปเฟก ทำให้ผู้ใช้บางกลุ่มให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและการควบคุมข้อมูลมากขึ้น สอดคล้องกับรายงานของ Global Initiative (2566)

โดยสรุป พฤติกรรมการบริโภคสื่อของ Gen Z และ Gen Alpha ในไทยสามารถอธิบายได้ผ่านสมการเชิงแนวคิดที่ผสานแรงจูงใจส่วนบุคคล (UGT) ลักษณะของสื่อวิดีโอสั้น (McLuhan) และกลไกการคัดสรรของอัลกอริทึม (Pariser) ซึ่ง Big Data และ Machine Learning ช่วยให้สามารถอธิบายและคาดการณ์รูปแบบพฤติกรรมดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ

ส่วนที่ 2 บทบาทของ AI และ Recommendation Algorithms ต่อการเลือกเสพสื่อ ผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพชี้ชัดว่า AI และระบบ Recommendation Algorithms เป็นกลไกหลักที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเสพสื่อของผู้รับสาร Generation Z และ Generation Alpha โดยเฉพาะในขั้นตอนการเริ่มต้นรับสื่อและการคงอยู่บนแพลตฟอร์ม ดัชนีการรับรู้อิทธิพลของอัลกอริทึมมีค่าเฉลี่ยสูง (76.5/100) และแบบจำลองโลจิสติกแสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของชั่วโมงการใช้งานและการรับรู้อิทธิพลของอัลกอริทึมสัมพันธ์กับโอกาสในการเลือกแพลตฟอร์มวิดีโอสั้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบ Uses and Gratifications Theory ที่เมื่อระบบแนะนำสามารถจัดเนื้อหาให้สอดรับกับแรงจูงใจหลักของผู้ใช้ ผู้ใช้จะยอมลดบทบาทการค้นหาด้วยตนเองและ ปล่อยให้ระบบนำทางมากขึ้น การสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนแนวคิด ฟีดเรียนรู้ผู้ใช้และการเกิด habit loop จากการไถฟีดต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทำงานของระบบแนะนำแบบ collaborative, content-based และ hybrid ในมิติทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยสามารถเชื่อมโยงกับการเติบโตของ social commerce และ live commerce ในประเทศไทย โดยเฉพาะ TikTok Shop ซึ่งสื่อไทยรายงานการเติบโตของมูลค่าธุรกรรมอย่างก้าวกระโดดในช่วงปี 2024–2025 ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่าระบบแนะนำไม่ได้มีผลเฉพาะต่อการรับสื่อ แต่ยังเชื่อมโยงโดยตรงกับการตัดสินใจเชิงพาณิชย์ในเส้นทางเดียวกัน การทำงานของอัลกอริทึมที่ทรงพลังยังก่อให้เกิดประเด็นด้านความเป็นส่วนตัวและความหลากหลายของข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Filter Bubble และบริบทการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ในประเทศไทย ผลการวิจัยชี้ว่าผู้ใช้มีแนวโน้มยอมรับ

personalization หากแพลตฟอร์มและแบรนด์มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ควบคุมฟีดและข้อมูลของตนเองได้

ส่วนที่ 3 แนวทางกลยุทธ์การสื่อสารและการตลาดที่เหมาะสมในยุคดิจิทัล จากผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การสื่อสารและการตลาดที่เหมาะสมกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทยควรตั้งอยู่บนฐานของ วิดีโอสั้นแบบ mobile-first และการออกแบบเนื้อหาให้สอดรับกับตรรกะของระบบแนะนำ การวิเคราะห์คลัสเตอร์ผู้ใช้ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ควรปรับให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ได้แก่ การใช้ hook ที่รวดเร็วและคอนเทนต์แบบซีรีส์สำหรับกลุ่มเน้นบันเทิง การออกแบบเนื้อหาแบบสองชั้น (สั้น–ยาว) สำหรับกลุ่ม edutainment และการเน้นความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและการมีส่วนร่วมของคอมมูนิตี้สำหรับกลุ่มข่าวสาร กลยุทธ์ที่ยั่งยืนควรผสานแนวคิด Responsible Personalization โดยให้ความสำคัญกับความโปร่งใสด้านข้อมูล การเคารพความเป็นส่วนตัว และการส่งเสริมความหลากหลายของแหล่งสาร ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจในระยะยาว ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเสนอกรอบเชิงประจักษ์สำหรับการออกแบบการสื่อสารและการตลาดที่สมดุลระหว่างประสิทธิภาพของอัลกอริทึมและความรับผิดชอบต่อสังคมในบริบทดิจิทัลของประเทศไทย

สรุป

การวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้รับสารกลุ่ม Generation Z และ Generation Alpha ในประเทศไทย วิเคราะห์บทบาทของปัญญาประดิษฐ์และระบบแนะนำเนื้อหาในการกำหนดการเลือกเสพสื่อ และสังเคราะห์แนวทางเชิงกลยุทธ์ด้านการสื่อสารและการตลาดให้สอดคล้องกับบริบทสื่อดิจิทัลร่วมสมัย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีสื่อวิดีโอเป็นศูนย์กลางของการรับสาร และแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยระบบอัลกอริทึมมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการเสพสื่อและการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งพบว่า ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการบริโภคสื่อที่แตกต่างกันทั้งในด้านแรงจูงใจ ระยะเวลาการใช้งาน และลักษณะการเลือกแพลตฟอร์ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับเทคนิคการจัดกลุ่มสามารถจำแนกรูปแบบการบริโภคสื่อออกเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนพลวัตและความซับซ้อนของพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อในสังคมดิจิทัลไทย สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติและข้อมูลเชิงคุณภาพยืนยันว่า ปัญญาประดิษฐ์และระบบแนะนำเนื้อหามีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อกระบวนการเลือกเสพสื่อของผู้รับสาร ตั้งแต่การเข้าถึงเนื้อหา การสร้างพฤติกรรมการเสพซ้ำ ไปจนถึงการก่อรูปแบบการรับรู้เชิงเฉพาะบุคคล ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิด Uses and Gratifications Theory ที่อธิบายการเลือกใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับสาร และแนวคิด Technological Determinism ที่ชี้ให้เห็นบทบาทของเทคโนโลยีในการกำหนดรูปแบบประสบการณ์การรับสาร รวมถึงแนวคิด Filter Bubble และ Echo Chamber

ที่อธิบายผลของการคัดกรองข้อมูลโดยอัลกอริทึม ในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่สาม งานวิจัยสามารถสังเคราะห์แนวทางเชิงกลยุทธ์ด้านการสื่อสารและการตลาดที่เน้นการออกแบบเนื้อหาให้สอดคล้องกับตรรกะของระบบแนะนำเนื้อหาและพฤติกรรมการใช้งานจริงของผู้รับสารในแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยคำนึงถึงความเหมาะสมด้านจริยธรรม ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ในเชิงคุณูปการทางวิชาการ งานวิจัยนี้มีส่วนช่วยขยายองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมการสื่อสารภายใต้บริบทของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ โดยเชื่อมโยงทฤษฎีการสื่อสารแบบดั้งเดิมเข้ากับบริบทสื่อดิจิทัลร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนางานวิจัยต่อยอดด้านการสื่อสารดิจิทัล นโยบายสื่อ และการตลาดเชิงข้อมูลในอนาคต โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากการวิจัยเรื่อง การใช้ Big Data และ Machine Learning ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ก้าวพ้นจาก ภาพเชิงพรรณนาและความสัมพันธ์ไปสู่ แนวปฏิบัติที่พิสูจน์ได้และยั่งยืน จำเป็นต้องต่อยอดทั้งด้านระเบียบวิธีและจริยธรรมการสื่อสารในบริบทฟีด/อัลกอริทึมที่เปลี่ยนเร็ว งานชิ้นนี้จึงเสนอให้ทำการทดลองภาคสนามบนแพลตฟอร์มจริงเพื่อวัดผลเชิงเหตุ/ผลของการสื่อสารเรื่องอัลกอริทึมอย่างรับผิดชอบ พัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุที่เชื่อม แรงจูงใจ/การรับรู้อัลกอริทึม/พฤติกรรมสื่อ และเก็บข้อมูลระยะยาวแบบพาแนล/ไดอารีเพื่อติดตาม เส้นทางการรับสื่อ ข้ามแพลตฟอร์มตามกาลเวลา ทั้งหมดนี้จะทำให้ข้อเสนอเชิงนิเทศศาสตร์มีหลักฐานรองรับในระดับ ทดลอง/สาเหตุ/เวลา และแปลผลสู่แนวทางปฏิบัติที่สอดรับ PDPA ความไว้วางใจของผู้ใช้ และผลลัพธ์เชิงสังคมในไทยได้อย่างแท้จริง ดังนี้

1. การต่อยอดเพื่อศึกษาวิจัยในอนาคตควรมีการทดลองภาคสนามเชิงสื่อสาร (Field/Platform Experiments) กับการเปิดเผยอัลกอริทึม ออกแบบข้อความ/ครีเอทีฟที่ต่างกันเรื่อง algorithm disclosure (เช่น บอกปัจจัยที่ทำให้เห็นคอนเทนต์, ปุ่มปรับฟีด/Not interested) แล้วทดสอบผลต่อ ความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม เวลาอยู่กับสื่อ เทียบกับคอนเทนต์ทั่วไปเพื่อวัด การสื่อสารเรื่องอัลกอริทึมอย่างรับผิดชอบ ที่ได้ผลกับผู้รับสาร Gen Z/Alpha ในบริบทไทย (สอดรับ PDPA/ความเป็นส่วนตัว)

2. การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแบบจำลองเชิงสาเหตุในกรอบนิเทศศาสตร์: U&G การรับรู้อัลกอริทึม พฤติกรรมสื่อ ใช้ SEM/mediation ตรวจเส้นทางจากแรงจูงใจ บันเทิง แสดงตัวตน เรียนรู้ ไปสู่ การรับรู้อิทธิพลระบบแนะนำ และต่อไปยังตัวชี้วัดพฤติกรรม ดูจบต้นคลิป save/share การเปลี่ยนแพลตฟอร์ม ควบคู่ trace data ข้ามแพลตฟอร์มเพื่อยืนยันผล triangulation จะช่วยพัฒนา ทฤษฎีการรับสื่อในยุคฟีด ให้แม่นขึ้นในเชิงนิเทศศาสตร์

3. ควรมีการศึกษาระยะยาวแบบพาแนล (Panel/Diary) เรื่องเส้นทางการรับสื่อ และผลเชิงสังคม เก็บข้อมูล cross-platform media journey รายวัน/รายสัปดาห์ (ไทม์ไลน์: สั้น ยาว บันเทิง สาระ) และผลลัพธ์

ด้านนิเทศศาสตร์ เช่น ความรู้เท่าทันสื่อ การรับข่าวเชิงวิพากษ์ ภาวะเสียงสะท้อน (echo) เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงตามเวลา/เปิดทางให้สังเคราะห์ แนวปฏิบัติการสื่อสารที่ยั่งยืน (responsible personalization) สำหรับสถาบันการศึกษา สื่อ และแบรนด์ในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในอนาคตควรขยายขนาดกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่ ภูมิภาค และสถานภาพทางสังคมที่หลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยเชิงทั่วไป นอกจากนี้ ควรนำข้อมูลร่องรอยดิจิทัล (digital trace data) หรือข้อมูลพฤติกรรมจริงจากแพลตฟอร์มมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลแบบสอบถาม เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการอธิบายพฤติกรรมการเสพสื่อ ในเชิงระเบียบวิธี ควรพัฒนาแบบจำลองเชิงกลไก เช่น การวิเคราะห์ตัวแปรส่งผ่านหรือแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างการรับรู้อิทธิพลของอัลกอริทึม แรงจูงใจในการใช้สื่อ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับเนื้อหา ตลอดจนควรศึกษาประเด็นจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์และแนวทางการออกแบบระบบแนะนำเนื้อหาอย่างรับผิดชอบ (responsible personalization) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสื่อดิจิทัลที่ยั่งยืนในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2023). *รายงานสถานการณ์ข่าวปลอมและผลกระทบจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPC). (2022). *พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562*. ราชกิจจานุเบกษา.

Adobe. (2025, February 24). *What is cluster analysis in marketing?* https://business.adobe.com/blog/basics/cluster-analysis

American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.

Blumler, J. G., & Katz, E. (1974). *The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research*. Sage Publications.

Chen, M., Mao, S., & Liu, Y. (2014). Big data: A survey. *Mobile Networks and Applications, 19*(2), 171–209.

DataReportal. (2024). *Digital 2024: Thailand — Social media statistics*. https://datareportal.com/reports/digital-2024-thailand

DataReportal. (2025). *Digital 2025 Thailand*. We Are Social & Hootsuite.

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2023). *Digital threats and mis/disinformation report*. Global Initiative.

John, J. M., et al. (2023). An exploration of clustering algorithms for customer segmentation. *MDPI*.

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons, 62*(1), 15–25.

Kietzmann, J. H., Paschen, J., & Treen, E. (2018). Artificial intelligence in advertising: How marketers can leverage artificial intelligence along the consumer journey. *Journal of Advertising Research, 58*(3), 263–267.

Ma, Z., Jørgensen, B. N., & Ma, Z. G. (2025). A systematic data characteristic understanding framework towards physical-sensor big data challenges (6Vs model). *arXiv*.

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. McGraw-Hill.

Microsoft Canada. (2015). *Attention spans: Consumer insights*. Microsoft Corporation.

National Institute of Standards and Technology. (2019). *NIST Big Data Interoperability Framework* (Vols. 3, 6, & 8). U.S. Department of Commerce.

Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Penguin Press.

Qlik. (n.d.). *Clustering (k-means) analysis*. https://help.qlik.com

Ruggiero, T. E. (2000). Uses and gratifications theory in the 21st century. *Mass Communication & Society, 3*(1), 3–37.

We Are Social, & Hootsuite. (2024). *Digital 2024: Thailand*. We Are Social Ltd.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Persuasive Advertising and Legal Gaps in Regulating Research and Thesis Ghostwriting Services on Social Media

การโฆษณาชวนเชื่อและช่องว่างทางกฎหมายเพื่อการควบคุมธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

Chatri Chamlongkun[1*], Kraichak Pakdeenarong[2], Supasak Bunyasut[3], Phisitphon Panurat[4], Chukiat Tengtraisorn[5], Pairoch Prommeenate[6], Wirat Phansai[7], & Pramote Sittijuk[8]

ชาตรี จำลองกุล[1*], ไกรจักร ภักดีณรงค์[2], ศุภศักดิ์ บุญญะสุต[3], พิสิฐพล พานุรัตน์[4], ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์[5], ไพโรจน์ พรหมมีเนตร[6], วิรัช พานซ้าย[7], & ปราโมทย์ สิทธิจักร[8]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chatri Chamlongkun*
ชาตรี จำลองกุล
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chatri_cham@plu.ac.th

2. Kraichak Pakdeenarong
ไกรจักร ภักดีณรงค์
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: kraichak_pak@plu.ac.th

3. Supasak Bunyasut
ศุภศักดิ์ บุญญะสุต
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: supasak_bun@plu.ac.th

4. Phisitphon Panurat
พิสิฐพล พานุรัตน์
Faculty of Law, Phitsanulok University, Thailand.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: phisitphon_pan@plu.ac.th

5. Chukiat Tengtraisorn
ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chukiat_teng@plu.ac.th

ABSTRACT

This research aims to study the deceptive advertising practices of businesses providing commissioned research and thesis writing services on social media, as well as to analyze legal gaps and propose improvements to regulations for controlling these businesses. The sample group consisted of five legal scholars who are licensed attorneys, tasked with analyzing risky advertising messages on five main Facebook pages. The advertisements were categorized into three types of risks: doing work on behalf of the owner, guaranteeing results, and offering financial incentives. Content analysis was then conducted to examine expert opinions and trends related to these service pages. The study found that the pages had an average of 7.6 risky messages per page. Most advertising messages involved ethical and legal violations, such as phrases like "can do it for you," "guaranteed to graduate," and "price per chapter," while these pages also had large follower bases and high likes. Legal scholars pointed out that these messages posed clear legal risks because current laws do not fully cover new online business models, enforcement is limited, and cooperation with online platforms is lacking. The scholars recommended enacting specific laws to regulate commissioned research businesses, imposing stricter penalties, and establishing a dedicated agency for oversight. Meanwhile, online platforms should use AI technology to detect and remove illegal content, support legal

6. Pairoch Prommeenate
ไพโรจน์ พรหมมีเนตร
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pairoch_prom@plu.ac.th

7. Wirat Phansai
วิรัช พานช้าย
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: wirat_phansai@plu.ac.th

8. Pramote Sittijuk
ปราโมทย์ สิทธิจักร
Research and Innovation Office, Phitsanulok University, Thailand.
สำนักวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pramotes@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การโฆษณาชวนเชื่อ, ช่องว่างทางกฎหมาย, ธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์, สื่อสังคมออนไลน์

Keywords:
Deceptive Advertising, Legal Gaps, Commissioned Research Services, Social Media

Article history:
Received: 01/07/2025
Revised: 12/09/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 05/02/2026

How to Cite:
Chamlongkun, C. et al. (2026). Persuasive Advertising and Legal Gaps in Regulating Research and Thesis Ghostwriting Services on Social Media. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 585-599.

teams in monitoring, disclose policies for transparency, and provide users with reporting channels. Policy recommendations emphasize integrating relevant agencies, training personnel, developing clear guidelines, monitoring enforcement, and promoting academic ethics to effectively prevent copyright infringement in the digital era.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงวิเคราะห์ช่องว่างทางกฎหมายและแนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อควบคุมธุรกิจดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ที่เป็นทนายความจำนวน 5 คน เพื่อวิเคราะห์ข้อความสุ่มเสี่ยงที่ใช้ในการโฆษณาบน Facebook จำนวน 5 เพจหลัก โดยจำแนกข้อความโฆษณาตามลักษณะสุ่มเสี่ยง 3 ประเภท ได้แก่ การทำแทนเจ้าของผลงาน การรับประกันผลลัพธ์ และการเสนอผลประโยชน์ทางการเงิน จากนั้นวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและแนวโน้มของเพจผู้ให้บริการ ผลการศึกษาพบว่า เพจเหล่านี้มีข้อความสุ่มเสี่ยงโดยเฉลี่ย 7.6 ข้อความต่อเพจ ข้อความโฆษณาส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารในกลุ่มที่ละเมิดจริยธรรมและกฎหมาย เช่น ทำแทนได้ การันตีจบ และ คิดราคาตามบท โดยมีฐานผู้ติดตามและยอดไลค์สูง การวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักวิชาการกฎหมายชี้ให้เห็นว่าข้อความเหล่านี้มีความเสี่ยงต่อการผิดกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมธุรกิจออนไลน์รูปแบบใหม่ มีข้อจำกัดในการบังคับใช้ และขาดความร่วมมือกับแพลตฟอร์มออนไลน์ นักวิชาการเห็นว่าควรมีกฎหมายเฉพาะสำหรับควบคุมธุรกิจรับจ้างทำวิจัยออนไลน์ พร้อมบทลงโทษที่เข้มงวด และควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจดูแลอย่างใกล้ชิด

ในขณะเดียวกัน แพลตฟอร์มออนไลน์ควรนำเทคโนโลยี AI มาตรวจจับและลบเนื้อหาผิดกฎหมาย พร้อมเสริมทีมกฎหมายในการตรวจสอบ และเปิดเผยนโยบายเพื่อความโปร่งใส รวมถึงเปิดช่องทางให้ผู้ใช้รายงานเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเน้นการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบรมบุคลากร จัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติ ติดตามผล และส่งเสริมจริยธรรมทางวิชาการเพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

การจัดทำผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ถือเป็นส่วนสำคัญในวงการศึกษาและวิชาการ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เพราะผลงานเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนความรู้ความสามารถของนักศึกษา อาจารย์ หรือบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวชี้วัดคุณภาพทางวิชาการของสถาบันและคุณภาพทางการศึกษาระดับประเทศอีกด้วย ทั้งนี้กระบวนการทำผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพต้องอาศัยเวลา ความตั้งใจ และความสามารถในการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ พร้อมทั้งการรักษาจริยธรรมทางวิชาการอย่างเคร่งครัด (มนัสวี ศรีนนท์ และพระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, 2563) ปัจจุบันพบว่ามีบางบุคคลเลือกใช้วิธีลัด ด้วยการว่าจ้างผู้อื่นช่วยจัดทำผลงานแทน ซึ่งการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ในลักษณะนี้ถือเป็นการละเมิดจริยธรรมทางวิชาการ และอาจเข้าข่ายการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์ หรือการกระทำเท็จต่อสถาบันการศึกษา ปัญหาดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อการลดทอนความน่าเชื่อถือของบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา และส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ในยุคปัจจุบัน การให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและผู้ที่ต้องใช้ผลงานวิชาการในการศึกษาต่อ หรือเพื่อประโยชน์ในหน้าที่การงาน ความสะดวกสบายในการเข้าถึงบริการผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook, LINE, TikTok หรือเว็บไซต์เฉพาะทาง ช่วยให้ธุรกิจประเภทนี้เติบโตอย่างรวดเร็ว ธุรกิจเหล่านี้มักประชาสัมพันธ์ผ่านคำโฆษณาที่สร้างแรงจูงใจ เช่น รับประกันส่งงานตรงเวลา หรือ รับทำวิทยานิพนธ์จบแน่นอน ซึ่งช่วยดึงดูดผู้ที่มีข้อจำกัดด้านเวลา หรือไม่มีความมั่นใจในการทำงานวิจัยด้วยตนเอง บางแห่งยังมีระบบรีวิวจากผู้ใช้บริการเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ โดยให้บริการที่หลากหลาย ตั้งแต่ช่วยออกแบบโครงร่างวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล ไปจนถึงจัดทำเล่มวิทยานิพนธ์หรือบทความวิชาการเพื่อใช้ตีพิมพ์ในวารสาร อย่างไรก็ตาม ธุรกิจประเภทนี้กลับสร้างปัญหาอย่างมีนัยสำคัญในด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ เนื่องจากผู้เรียนที่เลือกใช้บริการเหล่านี้จะขาดโอกาสในการเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาทักษะของตนเอง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษา นำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่ขาดความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง และอาจส่งผลเสียต่อภาพรวมของระบบการศึกษาในอนาคต ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีความเสี่ยงต่อการลอกเลียนงานวิชาการโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางทางการศึกษาที่ด้อยคุณภาพในระดับประเทศอีกด้วย (Manjet Kaur Mehar Singh and Malini Ganapathy, 2018)

แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันปัญหาการรับจ้างทำวิทยานิพนธ์หรือผลงานทางวิชาการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังคงปรากฏช่องว่างและข้อจำกัดที่ส่งผลให้พฤติกรรมดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ที่ผู้ให้บริการสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ถือเป็นก้าวสำคัญในการผลักดันมาตรการทางกฎหมายอย่างจริงจัง โดยได้ตราพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจ้างวานหรือรับจ้างทำผลงานทางวิชาการ พระราชบัญญัติดังกล่าวระบุอย่างชัดเจนว่า ห้ามมิให้บุคคลใดจ้าง วาน หรือใช้ให้ผู้อื่นจัดทำผลงานทางวิชาการแทนตนเอง ไม่ว่าจะเพื่อใช้ในการศึกษาระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อประกอบการเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ การเลื่อนตำแหน่ง การปรับวิทยฐานะ หรือเพื่อการขอรับเงินเดือนหรือผลตอบแทนในระดับที่สูงขึ้น หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (กองกฎหมายการศึกษาและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการแล้ว การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน เช่น ความยุ่งยากในการรวบรวมและพิสูจน์พยานหลักฐาน การติดตามผู้กระทำผิดที่มักใช้บัญชีปลอมหรือวิธีการหลีกเลี่ยงการตรวจสอบบนโลกออนไลน์ รวมถึงความยากในการพิสูจน์เจตนาร่วมของทั้งผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้าง เนื่องจากการติดต่อทำธุรกรรมบนโลกอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการปิดบังตัวตนที่แท้จริงและลดโอกาสในการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างบุคคล ส่งผลให้การติดตามตัวผู้กระทำผิดเป็นเรื่องยากและซับซ้อน (โชติกา ชุมศรี และอุนิษา เลิศโตมรสกุล, 2568) ดังนั้น การจัดการกับปัญหานี้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับการส่งเสริมจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่อาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา ตลอดจนการออกมาตรการเสริมทางกฎหมายที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การลงโทษทางวินัยในระดับสถาบัน เช่น การตัดสิทธิ์ทางการศึกษา การระงับปริญญาบัตร หรือการเรียกคืนเงินค่าตำแหน่งหรือเงินเดือนที่ได้มาโดยมิชอบ การเสริมสร้างมาตรการทางกฎหมาย ควบคู่กับการปลูกฝังค่านิยมด้านจริยธรรมทางวิชาการ จะช่วยลดช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้ธุรกิจรับจ้างทำวิทยานิพนธ์ดำเนินต่อไปได้ และจะนำไปสู่การควบคุมธุรกิจลักษณะนี้บนสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้คุณภาพทางการศึกษาของประเทศได้รับการยกระดับในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์

การโฆษณาบนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, Twitter และ YouTube เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่มุ่งเน้นการส่งสารเกี่ยวกับสินค้าและบริการไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เนื่องจากแพลตฟอร์มเหล่านี้มีผู้ใช้งานจำนวนมาก และสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมระหว่างแบรนด์กับผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Tuten & Solomon, 2017) การโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์จึงมีข้อได้เปรียบเหนือการโฆษณาแบบดั้งเดิม เพราะสามารถ ปรับแต่งเนื้อหาและกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างละเอียด

(targeting) พร้อมทั้งมีระบบติดตามและวัดผลแคมเปญได้แบบเรียลไทม์ (Dehghani, Niaki, Ramezani, & Sali, 2016) นอกจากนี้ ผู้บริโภคยังสามารถแสดงความคิดเห็น แชร์ หรือสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับสินค้าและบริการด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดการบอกต่อแบบปากต่อปาก (word-of-mouth) ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม การโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์ยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ปัญหาความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และความเสี่ยงจากข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือหลอกลวงผู้บริโภค ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการควบคุมและกำกับดูแลอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันผลกระทบในทางลบเหล่านี้

กฎหมายเกี่ยวกับการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์

การรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ถือเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับประเด็นทาง กฎหมายและจรรยาบรรณทางวิชาการ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและคุณภาพของงานวิจัย รวมทั้งสิทธิทางปัญญาของเจ้าของผลงาน แม้ว่าประเทศไทยจะยังไม่มีข้อกฎหมายเฉพาะเจาะจงในการควบคุมธุรกิจรับจ้างทำวิจัยโดยตรง แต่กิจกรรมนี้ก็เกี่ยวพันกับกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่คุ้มครองผลงานทางวิชาการ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2537) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2560) รวมถึงกฎหมายที่ควบคุมการโฆษณาและกฎหมายว่าด้วยการประกอบวิชาชีพ ซึ่งมีบทบาทในการกำกับดูแลพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางวิชาการ นอกจากนี้ การรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ยังขัดแย้งกับจรรยาบรรณทางวิชาการที่สถาบันการศึกษาและองค์กรวิชาชีพกำหนด เพื่อรักษามาตรฐานและป้องกันการทุจริตทางวิชาการ การกำกับดูแลกิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นความท้าทาย ที่ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายอย่างเหมาะสม เพื่อปกป้องวงการวิชาการและสังคมจากผลกระทบเชิงลบ

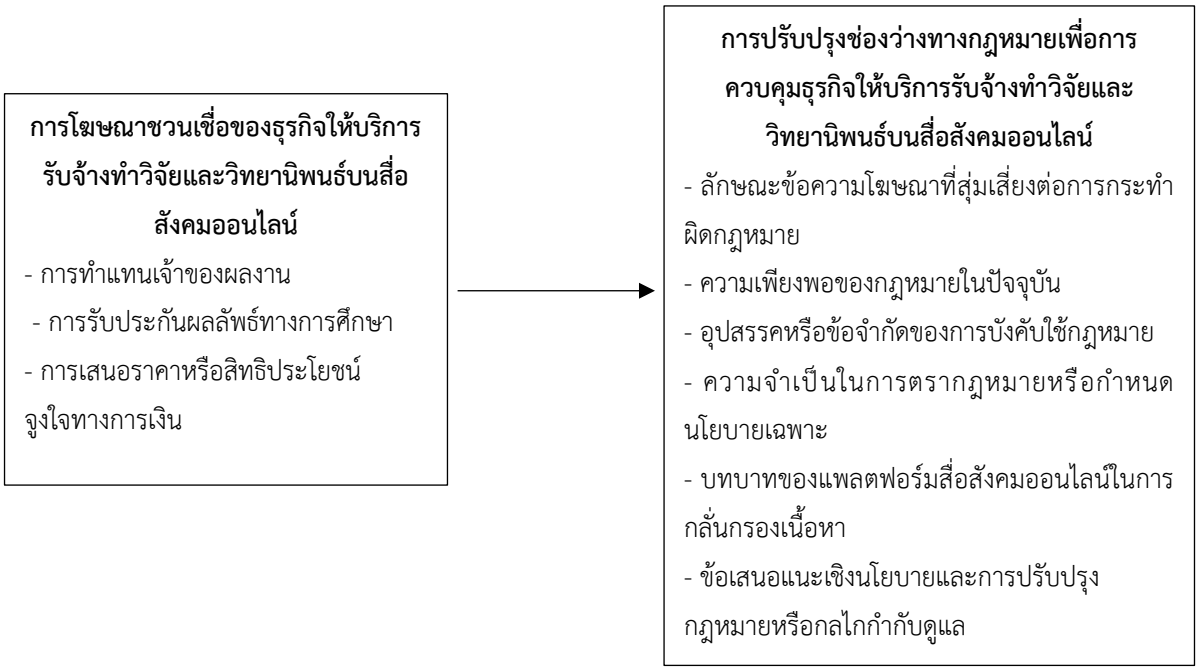
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พันธุ์ธัช ศรีทิพันธุ์ และมงคล สารินทร์. (2567) วิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อเสนอแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมพื้นฐานด้านความซื่อสัตย์ทางวิชาการ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันการคัดลอกผลงาน โดยชี้ให้เห็นว่าการลอกเลียนในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้อื่นมาใช้โดยไม่อ้างอิง หรือการคัดลอกจากบรรณาธิการวารสาร ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยซอฟต์แวร์เพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญร่วมประเมินบทความเสนอแนวทางป้องกันการลอกผลงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การปลูกฝังจริยธรรมในกระบวนการเขียน การใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ และการกำหนดบทลงโทษอย่างเหมาะสม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับปัญหาธุรกิจรับจ้างทำวิจัยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ที่ละเมิดจริยธรรมทางวิชาการ เช่น การรับจ้างทำแทนเจ้าของผลงานโดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรม ข้อเสนอของพันธุ์ธัชจึงเน้นย้ำความจำเป็นในการบูรณาการกฎหมาย จริยธรรม และเทคโนโลยีในการควบคุมปัญหานี้อย่างรอบด้าน

นิธินันท์ พุทธวิริยากร (2564) ศึกษากระบวนการจ้างทำวิทยานิพนธ์โดยสัมภาษณ์ผู้จ้างและผู้รับจ้าง พร้อมวิเคราะห์เอกสาร พบว่าการจ้างทำผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ อีเมล และสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้จ้างมักไม่มีเวลาทำเองแต่ต้องการสำเร็จการศึกษา ส่วนผู้รับจ้างช่วยเพื่อนหรือได้รับค่าตอบแทนสูง ผลกระทบครอบคลุมทั้งบุคคล สถาบัน และสังคม โดยถือเป็นอาชญากรรมที่เกิดจากความตั้งใจและแรงจูงใจส่วนบุคคล พร้อมมีความขัดแย้งทางจริยธรรมตามบริบทสังคม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับประเด็นโฆษณาชวนเชื่อบนสื่อสังคมออนไลน์ที่พบข้อความส่งเสริมการทำแทนเจ้าของผลงานและรับประกันผลลัพธ์ ซึ่งสะท้อนช่องว่างทางกฎหมายในการกำกับดูแลธุรกิจรับจ้างทำวิจัยบนแพลตฟอร์มออนไลน์ จึงจำเป็นต้องพัฒนานโยบายและกฎหมายที่ตอบโจทย์ยุคดิจิทัลอย่างเหมาะสม

พรกรัณย์ เลิศธนพาณิชย์ และภูมิศิริ ดำรงวุฒิเลิศธนพาณิชย์ (2565) ทำการศึกษาโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ และแคนาดา เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยให้เหมาะสมกับการคุ้มครองผลงาน User-Derived Content (UDC) ซึ่งเป็นผลงานที่สร้างขึ้นจากการดัดแปลงผลงานที่มีลิขสิทธิ์เดิม โดยพบว่าประเทศเหล่านี้มีกฎหมายที่ยืดหยุ่นและครอบคลุมสำหรับการใช้ผลงานในลักษณะดังกล่าว ขณะที่กฎหมายไทยยังขาดข้อยกเว้นที่ชัดเจน ส่งผลให้ผู้สร้างผลงาน UDC เผชิญความเสี่ยงทางกฎหมายและขาดความคุ้มครองที่เหมาะสม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับปัญหาการโฆษณาชวนเชื่อในธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ ที่มักมีข้อความเกี่ยวกับการทำแทนเจ้าของผลงานและการรับประกันผลลัพธ์ ซึ่งชี้ให้เห็นช่องว่างทางกฎหมายในการควบคุมพฤติกรรมละเมิดลิขสิทธิ์และจรรยาบรรณทางวิชาการ งานวิจัยนี้เน้นย้ำความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายและมาตรการกำกับดูแลให้ทันสมัยและครอบคลุม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจและพฤติกรรมในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์
2. เพื่อศึกษาช่องว่างทางกฎหมาย และแนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการควบคุมธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

สมมติฐานการวิจัย

1. การโฆษณาธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะของการสื่อสารเชิงชวนเชื่อที่ส่งผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของผู้ใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. รูปแบบและเนื้อหาของการโฆษณาธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีความแตกต่างกันตามแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้ในการเผยแพร่
3. ช่องว่างทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ชัดเจนมีความสัมพันธ์กับการขยายตัวของธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีการออกแบบกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ ดังต่อไปนี้

การศึกษาการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจที่ให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษา คือ นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในจังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูลคือ นักวิชาการในตำแหน่งอาจารย์ด้านนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีใบอนุญาตเป็นทนายความ เพื่อกำหนดเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ในการกำหนดข้อความสุ่มเสี่ยงที่ใช้ในการโฆษณา และการพิจารณาเพจที่มีความสุ่มเสี่ยงเป็นผู้ให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์

2. แหล่งข้อมูลออนไลน์ คือ เพจของ Facebook ที่ปรากฏคำหรือวลีในการในการโฆษณาที่มีลักษณะสุ่มเสี่ยงเป็นผู้ให้บริการรับจ้างทำงานวิจัย (ดังตารางที่ 1) จำนวน 5 แหล่งข้อมูล

ตารางที่ 1 ตัวอย่างข้อความสุ่มเสี่ยงที่ใช้ในการโฆษณาบริการรับจ้างทำวิจัยที่กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนิติศาสตร์

กลุ่มลักษณะคำ/ข้อความ	ตัวอย่างข้อความสุ่มเสี่ยง
1. การทำแทนเจ้าของผลงาน	ทำแทนได้ ไม่ต้องทำเอง เราทำให้หมด
2. การรับประกันผลลัพธ์ทางการศึกษา	การันตีจบ รับรองจบแน่นอน ผ่าน 100%
3. การเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์จูงใจทางการเงิน	คิดราคาตามบท ราคาทำชิ้นงานและเล่ม

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลการโฆษณาจากเพจหรือเว็บไซต์เพื่อตรวจสอบความสุ่มเสี่ยงเป็นธุรกิจรับจ้างทำวิจัย ใน 3 ด้าน ได้แก่ ข้อความที่สื่อถึงการทำแทนเจ้าของผลงาน การรับประกันผลลัพธ์ และการเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์ทางการเงิน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้โปรแกรม Chat GPT เพื่อพรอมต์คำสั่งให้ค้นหาเพจที่มีการโพสข้อความสุ่มเสี่ยง จากนั้นทำการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเพจ ประเภทข้อความ ความถี่ของข้อความที่พบบนหน้าเพจ จำนวนยอดไลค์ และจำนวนผู้ติดตามเพจ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีพรรณนา โดยจำแนกข้อความโฆษณาที่ปรากฏบนเพจหรือเว็บไซต์ตามลักษณะความสุ่มเสี่ยง 3 ประเภท ได้แก่ การทำแทนเจ้าของผลงาน การรับประกันผลลัพธ์ และ

การเสนอผลประโยชน์ทางการเงิน จากนั้นวิเคราะห์ด้วยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ เพื่อแสดงจำนวนและสัดส่วนของข้อความแต่ละประเภท พร้อมทั้งรวบรวมจำนวนยอดไลค์ และจำนวนผู้ติดตามเพจเพื่อประเมินความนิยมและการเข้าถึงเพจ

การศึกษาช่องโหว่ทางกฎหมายและแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำกับดูแลธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักวิชาการในตำแหน่งอาจารย์ด้านนิติศาสตร์ที่มีใบอนุญาตเป็นทนายความ จำนวน 5 คน ที่เคยใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ประกอบด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) ซึ่งได้จัดทำขึ้นโดยอิงจากผลการวิเคราะห์ข้อความโฆษณาที่มีลักษณะเสี่ยง 3 ด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมมุมมองจากนักวิชาการด้านกฎหมายที่ได้รับใบอนุญาตทนายความเกี่ยวกับข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางในการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สามารถควบคุมธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วย 6 คำถาม ดังนี้

2.1) ข้อความโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะเสี่ยงใดบ้างที่อาจก่อให้เกิดความผิดทางกฎหมาย

2.2) ท่านประเมินอย่างไรเกี่ยวกับความเพียงพอของกฎหมายในปัจจุบันที่ใช้ควบคุม ธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

2.3) อะไรคืออุปสรรคหรือข้อจำกัดสำคัญที่พบในการบังคับใช้กฎหมายกับธุรกิจรับจ้าง ทำวิจัยผ่านสื่อสังคมออนไลน์

2.4) ท่านเห็นว่าควรมีการจัดทำนโยบายหรือตรากฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมธุรกิจ รับจ้างทำวิจัยบนสื่อสังคมออนไลน์หรือไม่ และเพราะเหตุใด

2.5) ในมุมมองของท่าน แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ควรมีบทบาทอย่างไรในการ ตรวจสอบและกลั่นกรองเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจรับจ้างทำวิจัย

2.6) ท่านมีข้อเสนอแนะใดบ้างในการปรับปรุงกฎหมายหรือกลไกการกำกับดูแลธุรกิจ รับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลในการวิจัยนี้เก็บรวบรวมโดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับนักวิชาการด้านนิติศาสตร์จำนวน 5 คน จากมหาวิทยาลัยพิษณุโลก การประชุมจัดขึ้นในสถานที่เหมาะสมและเป็นส่วนตัว เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผย โดยใช้แบบแนวคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นกรอบในการสนทนา ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น ความเสี่ยงทางกฎหมาย ข้อจำกัดของกฎหมายปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนากฎหมาย ข้อมูลจากการสนทนาจะถูกบันทึกเสียงและจดบันทึกอย่างละเอียด เพื่อนำไปถอดความและวิเคราะห์ในขั้นตอนถัดไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและการประเมินของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับข้อความโฆษณาที่มีความสุ่มเสี่ยง รวมทั้งวิเคราะห์ลักษณะและแนวโน้มของเพจที่ให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ โดยมุ่งเน้นการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการกำกับดูแลและปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

ชื่อเพจ	จำนวนข้อความสุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างข้อความที่ใช้โฆษณา	กลุ่มลักษณะข้อความ	ยอดไลค์	ผู้ติดตาม
เพจ A	10	ทำแทนได้ การันตีจบ	1. การทำแทนเจ้าของผลงาน 2. การรับประกันผลลัพธ์ทางการศึกษา	3,200	3,750
เพจ B	8	ไม่ต้องทำเอง คิดราคาตามบท	1. การทำแทนเจ้าของผลงาน 3. การเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์จูงใจทางการเงิน	2,900	3,100
เพจ C	7	รับรองจบแน่นอน ราคาทำชิ้นงานและเล่ม	2. การรับประกันผลลัพธ์ทางการศึกษา 3. การเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์จูงใจทางการเงิน	2,500	2,850
เพจ D	6	เราทำให้หมด ผ่าน 100%	1. การทำแทนเจ้าของผลงาน 2. การรับประกันผลลัพธ์ทางการศึกษา	3,400	3,800
เพจ E	7	ราคาทำชิ้นงานและเล่ม รับรองจบแน่นอน	3. การเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์จูงใจทางการเงิน 2. การรับประกันผลลัพธ์ทางการศึกษา	2,800	3,000

ชื่อเพจ	จำนวนข้อความสุ่มเสี่ยง	ตัวอย่างข้อความที่ใช้โฆษณา	กลุ่มลักษณะข้อความ	ยอดไลค์	ผู้ติดตาม
เฉลี่ยรวม	7.6	–	–	2,960	3,300

จากตารางที่ 1 พบว่าธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีการโฆษณาที่มีลักษณะสุ่มเสี่ยงทางกฎหมายและจริยธรรม โดยเฉลี่ยแต่ละเพจมีข้อความสุ่มเสี่ยงประมาณ 7.6 ข้อความ เพจ A มีมากที่สุด 10 ข้อความ ขณะที่เพจ D มีน้อยที่สุด 6 ข้อความ ข้อความโฆษณาส่วนใหญ่แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ การทำแทนเจ้าของผลงาน เช่น “ทำแทนได้” หรือ “ไม่ต้องทำเอง” การรับประกันผลลัพธ์ เช่น “การันตีจบ” หรือ “ผ่าน 100%” และการเสนอราคาหรือสิทธิประโยชน์ทางการเงิน เช่น “คิดราคาตามบท” หรือ “ราคาทำชิ้นงานและเล่ม” เพจเหล่านี้มีฐานผู้ติดตามและยอดไลค์เฉลี่ยประมาณ 3,300 และ 2,960 ตามลำดับ

ผลศึกษาช่องว่างทางกฎหมาย และแนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการควบคุมธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มของนักวิชาการกฎหมายต่อช่องว่าง และแนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการควบคุมธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์

ประเด็น	ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มของนักวิชาการกฎหมาย					
	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5	ท่านที่ 6
1. ข้อความโฆษณาสุ่มเสี่ยง	ข้อความว่าทำแทนเจ้าของผลงานผิดกฎหมายชัดเจน	ข้อความว่ารับประกันสอบผ่าน 100% หลอกลวงผู้บริโภค	ข้อความว่าเราทำให้หมด ชี้ชัดการละเมิดจรรยาบรรณและกฎหมาย	-	-	-
2. ความเพียงพอของกฎหมาย	กฎหมายยังไม่ครอบคลุมธุรกิจออนไลน์ใหม่ ๆ	กฎหมายขาดบทบัญญัติชัดเจนกับ	กฎหมายล้าหลัง ไม่ทันเทคโนโลยี	ควรตรากฎหมายเฉพาะควบคุมธุรกิจนี้	กฎหมายบังคับใช้บนแพลตฟอร์มออนไลน์ยังไม่เพียงพอ	ต้องประสานกฎหมายลิขสิทธิ์กับคอมพิวเตอร์

ประเด็น	ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มของนักวิชาการกฎหมาย					
	ท่านที่ 1	**ท่านที่ 2**	**ท่านที่ 3**	**ท่านที่ 4**	**ท่านที่ 5**	**ท่านที่ 6**
		โฆษณาดิจิทัล				เพื่อความครอบคลุม
3. อุปสรรคบังคับใช้กฎหมาย	เก็บหลักฐานและตรวจสอบเนื้อหาออนไลน์ยาก เพราะข้อมูลเปลี่ยนแปลงเร็ว	ขาดความร่วมมือรัฐ-แพลตฟอร์มเป็นอุปสรรคสำคัญ	ข้อกฎหมายไม่ชัดเจนทำให้บังคับใช้ล่าช้า	บุคลากรและเครื่องมือยังไม่เพียงพอในการตรวจสอบเนื้อหา	เทคโนโลยีเปลี่ยนเร็ว กฎหมายตามไม่ทัน	การบังคับใช้ข้ามประเทศซับซ้อน
4. ความจำเป็นตรากฎหมายเฉพาะ	จำเป็นต้องมีกฎหมายเฉพาะควบคุมธุรกิจรับจ้างวิจัยออนไลน์	กฎหมายเฉพาะช่วยลดช่องว่างและความคลุมเครือ	ต้องเพิ่มบทลงโทษรุนแรงสำหรับโฆษณาหลอกลวง	ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจกำกับดูแลธุรกิจนี้	บรรจุเรื่องจริยธรรมวิชาการในกฎหมาย	นโยบายต้องสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณะ
5. บทบาทแพลตฟอร์มออนไลน์	ใช้ AI ตรวจจับและลบเนื้อหาผิดกฎหมายรวดเร็วแม่นยำ	ต้องมีทีมงานที่มีความรู้ด้านกฎหมายตรวจสอบเนื้อหา	เปิดเผยนโยบายตรวจสอบเนื้อหา สร้างความโปร่งใส	ทำงานร่วมกับรัฐเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุม	เปิดระบบให้ผู้ใช้รายงานเนื้อหาผิดกฎหมาย	มีมาตรการทางเทคนิคและกฎหมายรองรับการลบเนื้อหา
6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกฎหมาย	ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	อบรมบุคลากรภาครัฐ-เอกชนเรื่องกฎหมายและเทคโนโลยี	จัดทำคู่มือและแนวทางปฏิบัติชัดเจนสำหรับธุรกิจและแพลตฟอร์ม	ตรวจสอบและรายงานผลการบังคับใช้อย่างต่อเนื่อง	ส่งเสริมจริยธรรมวิชาการควบคู่กับบังคับใช้กฎหมาย	ประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักแก่สังคมเรื่องละเมิดลิขสิทธิ์

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มนักวิชาการกฎหมายทั้ง 6 ท่าน มีความคิดเห็นว่า ข้อความโฆษณาบนสื่อสังคมออนไลน์ เช่น “ทำแทนเจ้าของผลงาน” หรือ “รับประกันสอบผ่าน 100%” ถือเป็นข้อความสุ่มเสี่ยงและผิดกฎหมายอย่างชัดเจน กฎหมายปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมธุรกิจออนไลน์รูปแบบใหม่และขาดบทบัญญัติชัดเจน ทำให้บังคับใช้ได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ อุปสรรคสำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย คือ การเก็บหลักฐานและตรวจสอบเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ขาดความร่วมมือกับแพลตฟอร์มออนไลน์ และบุคลากรหรือเครื่องมือไม่เพียงพอ รวมถึงความซับซ้อนของการบังคับใช้ข้ามประเทศ นักวิชาการเห็นว่าจำเป็นต้องมีกฎหมายเฉพาะควบคุมธุรกิจรับจ้างทำวิจัยออนไลน์ พร้อมบทลงโทษเข้มงวด และจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจดูแลอย่างใกล้ชิด บทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ควรใช้ AI ตรวจจับและลบเนื้อหาผิดกฎหมาย พร้อมมีทีมกฎหมายตรวจสอบเนื้อหา เปิดเผยนโยบาย สร้างความโปร่งใส และร่วมมือกับรัฐ รวมทั้งเปิดช่องทางให้ผู้ใช้รายงานเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การตั้งคณะกรรมการบูรณาการหน่วยงาน อบรมบุคลากร จัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติ ติดตามประเมินผล พร้อมส่งเสริมจริยธรรมทางวิชาการและสร้างความตระหนักรู้สาธารณะในการป้องกันละเมิดลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์บนสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะการโฆษณาที่เข้าข่ายละเมิดกฎหมายและจริยธรรมทางวิชาการ โดยเฉลี่ยแต่ละเพจมีข้อความสุ่มเสี่ยงประมาณ 7.6 ข้อความ โดยมีเนื้อหาที่ชี้ชวนให้ใช้บริการ เช่น ทำแทนได้ ไม่ต้องทำเอง การันตีจบ หรือ คิดราคาตามบท ซึ่งเน้นการให้ผลลัพธ์โดยไม่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง ส่งผลให้ผู้เรียนละเลยการพัฒนาตนเอง ขณะที่เพจเหล่านี้ยังได้รับความนิยมจากผู้ติดตามจำนวนมาก ในด้านกฎหมาย นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ทั้ง 6 ท่านต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อความลักษณะดังกล่าวมีความเสี่ยงสูงต่อการละเมิดกฎหมาย และกฎหมายปัจจุบันยังไม่มีความชัดเจนหรือครอบคลุมเพียงพอ โดยเฉพาะในบริบทของธุรกิจออนไลน์ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านการบังคับใช้ เช่น การเก็บหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงเร็ว ขาดความร่วมมือจากแพลตฟอร์ม และปัญหาในการบังคับใช้

ระหว่างประเทศ นักวิชาการเสนอว่าควรมีการออกกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมธุรกิจลักษณะนี้ พร้อมกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน และจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อกำกับดูแล ส่วนแพลตฟอร์มออนไลน์ควรมีระบบตรวจจับและลบเนื้อหาผิดกฎหมายโดยใช้ AI ควบคู่กับทีมตรวจสอบเนื้อหา และเปิดให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการรายงานเนื้อหาผิดจรรยาบรรณ ข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แก่ การจัดตั้งคณะทำงานบูรณาการหลายฝ่าย อบรมบุคลากร จัดทำคู่มือที่ชัดเจน และส่งเสริมจริยธรรมวิชาการผ่านการสื่อสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับผลศึกษาก่อนหน้า เช่น งานของนิธินันท์ พุทธวิริยากร (2564) ที่เสนอให้ใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการกำกับทางจริยธรรม รวมถึงงานของ Singh และ Ganapathy (2018) ได้เน้นถึงพฤติกรรมที่น่ากังวลในหมู่นักศึกษายุคดิจิทัล โดยระบุว่านักศึกษาจำนวนมากยังขาดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์และจริยธรรมในการใช้

และผลิตผลงานทางวิชาการ ซึ่งนำไปสู่การละเมิดโดยไม่ได้ตั้งใจหรือจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การให้ความรู้ด้านจริยธรรมทางวิชาการจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน โดยเฉพาะในยุคที่บริการรับจ้างทำวิจัยเข้าถึงได้ง่ายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จากประเด็นดังกล่าว ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดทำนโยบายควบคุมการออกกฎหมายเฉพาะ ตลอดจนการส่งเสริมจริยธรรมในวงวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับความรับผิดชอบในระบบการศึกษาให้ยั่งยืน

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อของธุรกิจรับจ้างทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยพบว่ามีการใช้ข้อความที่อาจขัดต่อกฎหมายและหลักจริยธรรม เช่น ทำแทนได้ การันตีจบ และราคาทำชิ้นงานและเล่ม ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มการแสวงหาผลกำไรโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักวิชาการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักวิชาการด้านกฎหมายจำนวน 6 ท่าน พบว่ากฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมรูปแบบธุรกิจออนไลน์ลักษณะนี้ และมีข้อจำกัดในการบังคับใช้เช่น ความยากในการรวบรวมพยานหลักฐาน การขาดการสนับสนุนจากแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย และการขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง ทำให้จำเป็นต้องมีการออกกฎหมายเฉพาะที่มีบทลงโทษที่ชัดเจน รวมถึงจัดตั้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการกำกับดูแล ข้อเด่นของการวิจัยครั้งนี้คือการผสมผสานข้อมูลจากเพจโฆษณากับข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุม ทั้งในมิติของกฎหมาย กลไกการกำกับดูแล และการมีส่วนร่วมของแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และระบบแจ้งเตือนมาใช้ในการควบคุมและลบเนื้อหาที่ผิดกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.จัดทำกฎหมายเฉพาะ เพื่อควบคุมธุรกิจให้บริการรับจ้างทำวิจัยออนไลน์อย่างครอบคลุม พร้อม กำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนและเหมาะสมกับพฤติกรรมละเมิด

2. จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ดูแล ตรวจสอบ และบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และแพลตฟอร์มออนไลน์

3. พัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยี เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ตรวจจับข้อความสุ่มเสี่ยงและ การแจ้งเบาะแสโดยผู้ใช้เพื่อควบคุมเนื้อหาที่ผิดกฎหมายอย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. วิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้บริการ เพื่อทำความเข้าใจแรงจูงใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการและผลกระทบทางจริยธรรมในระยะยาว

2. ศึกษาแนวทางการดำเนินคดี หรือเปรียบเทียบข้อกฎหมายของต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการละเมิดลักษณะนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2560). *พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560.* สืบค้นจาก http://www.mdes.go.th

กองกฎหมายการศึกษาและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). *พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 กลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2562).* สืบค้นจาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/057/T_0054.PDF

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2537). *พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537.* สืบค้นจาก http://www.ipthailand.go.th

โชติกา ชุมศรี, & อุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2568). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีปกตินิสัยกับการป้องกันการสะกดรอยออนไลน์. *วารสารการบริหารรัฐกิจและการจัดการทางสังคม*, 7(1), 71–83.

นิธินันท์ พุทธวิริยากร. (2564). อาชญากรรมการศึกษา: ศึกษากรณีการจ้างทำวิทยานิพนธ์และผลงานวิชาการ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 4(3), 95–108.

พันธุ์ธัช ศรีทิพันธุ์, & มงคล สารินทร์. (2567). การคัดลอกผลงานทางวิชาการ: จริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ. *ศึกษาศาสตร์ มมร*, 12(1), 289–298.

พรกรณย์ เลอธานพาณิชย์, & ภูมิสิริ ดำรงค์วุฒิสมบัติเทรด. (2565). *กฎหมายลิขสิทธิ์กรณีผู้ประกอบการในโลกอินเตอร์เน็ตสร้างสรรค์ผลงานเพื่อค้นหาหรือรวบรวมผลงานของผู้อื่น (วิทยานิพนธ์).* วิทยานิพนธ์และวิทยานิพนธ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬา ETD), 6366.

มนัสวี ศรีนนท์, & พระมหามฆวินท์ ปุริสุทธฺตโม. (2563). การทำวิทยานิพนธ์อย่างมืออาชีพ: เนื้อหามีคุณภาพและอ้างอิงอย่างมีจรรยาบรรณ. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 3(1), 10–18.

Dehghani, M., Niaki, M. K., Ramezani, I., & Sali, R. (2016). *Evaluating the influence of Facebook advertising on purchase intention of consumers.* Computers in Human Behavior, 59, 667–671. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.037.

Singh, M. K. M., & Ganapathy, M. (2018). Understanding plagiarism from the lens of first year tertiary level students. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 26(T), 159–177.

Tuten, T. L., & Solomon, M. R. (2017). *Social media marketing.* Sage Publications.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Self-Development Model Based on the Mongkol Sutta Principles for Students in the Diploma Program Graduate in Teaching Profession, Phitsanulok University

รูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

Somluk Prommeenate[1*], Pairoch Prommeenate[2], Surasit Larpinsee[3], Rat Ketchan[4], Wirat Phansai[5], Phanu Thiptanwa[6], & Chukiat Tengtraisorn[7]

สมลักษณ์ พรหมมีเนตร[1*], ไพโรจน์ พรหมมีเนตร[2], สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์[3], รัตน์ เกตุจันทร์[4], วิรัช พานซ้าย[5], ภาณุ ทิพย์ธันวา[6], & ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์[7]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Somluk Prommeenate*
สมลักษณ์ พรหมมีเนตร
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: somluk.p@plu.ac.th

2. Pairoch Prommeenate
ไพโรจน์ พรหมมีเนตร
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pairoch_prom@plu.ac.th

3. Surasit Larpinsee
สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: surasit_larp@plu.ac.th

4. Rat Ketchan
รัตน์ เกตุจันทร์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: rat_ket@plu.ac.th

5. Wirat Phansai
วิรัช พานซ้าย
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: wirat_phansai@plu.ac.th

6. Phanu Thiptanwa
ภาณุ ทิพย์ธันวา
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

ABSTRACT

This research aimed to study the components of self-development according to the Buddhist Mongkhon Sutra principles for graduate diploma students in teacher education at Phitsanulok University, develop a self-development model based on these principles, and evaluate its effectiveness. The study was conducted in three phases: Phase 1 analyzed literature, theories, prior research, and structured interviews with Buddhist and educational experts to identify key components of self-development. Phase 2 involved developing the self-development model through expert consultations and drafting a framework suitable for graduate teacher students. Phase 3 assessed the model's applicability and usefulness, with stakeholders in educational institutions evaluating it using a five-point Likert-scale questionnaire. Data were analyzed using frequency distribution, mean, and standard deviation. The study identified four main components of self-development: physical, moral, mental, and intellectual development. The model included: physical development through appropriate dressing, avoiding negative influences, mentorship, supportive learning environments, self-discipline, and health management; moral development through effective use of information, interpersonal skills, communication, continuous learning, training, supporting family and community, prioritizing duties, and socially beneficial activities; mental development through refraining

Email: phanu_thip@plu.ac.th

7. Chukiat Tengtraisorn
ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chukiat_teng@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การพัฒนาตนเอง, หลักมงคลสูตร, นักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาชีพครู

Keywords:
Self-development, Mongkhon Sutra Principles, Graduate Diploma Students in Teacher Education

Article history:
Received: 05/10/2025
Revised: 05/12/2025
Accepted: 01/01/2026
Available online: 07/02/2026

How to Cite:
Prommeenate, S. et al. (2026). Self-Development Model Based on the Mongkol Sutta Principles for Students in the Diploma Program Graduate in Teaching Profession, Phitsanulok University. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*),* 600-613.

from misconduct, performing duties diligently, gratitude, respecting colleagues' opinions, listening to diverse perspectives, seeking knowledge, patient problem-solving, and contentment; and intellectual development through ethical behavior, engaging in personal and communal activities for mental well-being, adapting to change, and applying Mongkhon Sutra principles in professional duties. Evaluation indicated that the model is highly beneficial, appropriate, and feasible for enhancing self-development of graduate diploma teacher students at Phitsanulok University.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบของการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรทางพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก สร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักดังกล่าว และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าว การวิจัยแบ่งออกเป็นสามขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์เอกสาร ทฤษฎี งานวิจัยก่อนหน้า และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและการศึกษาเพื่อระบุองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาตนเอง ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองโดยการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและร่างกรอบโครงสร้างที่เหมาะสมกับนักศึกษาสาขาวิชาชีพครู ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมและประโยชน์ของรูปแบบ โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษาใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับในการประเมิน ข้อมูลวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบองค์ประกอบหลักสี่ด้านของการพัฒนาตนเอง ได้แก่ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา รูปแบบการพัฒนาตนเองประกอบด้วย การพัฒนากายผ่านการแต่งกายเหมาะสม หลีกเลี่ยงอิทธิพลทางลบ มีที่ปรึกษา อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีวินัย และดูแลสุขภาพ การพัฒนาศีลผ่านการใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะมนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การอบรม สนับสนุนครอบครัวและชุมชน จัดลำดับความสำคัญของงาน และทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การพัฒนาจิตผ่านการละเว้นพฤติกรรมไม่เหมาะสม การทำงานอย่างขยันขันแข็ง ความกตัญญู การเคารพความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน ฟังมุมมองที่หลากหลาย การแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหาอย่างอดทน และความพึงพอใจในสถานภาพปัจจุบัน และการพัฒนาปัญญาผ่านการประพฤติชอบ การทำกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวมเพื่อสุขภาพจิต การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และการประยุกต์ใช้หลัก

มงคลสูตรในการปฏิบัติหน้าที่ครู การประเมินพบว่ารูปแบบดังกล่าวมีประโยชน์ เหมาะสม และสามารถนำไปใช้พัฒนาตนเองของนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่จะประกอบวิชาชีพครูในอนาคต เป็นผู้ที่จบการศึกษาที่หลากหลายสาขาแต่มาร่วมพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะความเป็นครูตามมาตรฐานวิชาชีพ สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีความสามารถที่จะรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การพัฒนาตนเองส่วนมาก จะเป็นการพัฒนาเป็นรายด้าน เช่น การพัฒนาการคิด การพัฒนาทางกาย พัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาทางสังคม (ธีระ กุลสวัสดิ์ , สมคิดเพชรประเสริฐ, 2564) การพัฒนาเป็นด้านๆเช่นนี้ เป็นการพัฒนาบนฐานคิดที่ผิดพลาดเพราะเป็นการพัฒนาด้วยการกระตุ้นแรงจูงใจเกิดลัทธิเสรีนิยมสุดโต่งทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวแก้ไขไม่ได้ การพัฒนาคนนั้นต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ด้านพฤติกรรม ได้แก่ วินัย การทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีปฏิบัติในการผลิตเสพบริโภคแบ่งปันและอยู่กับสิ่งแวดล้อม 2) ด้านจิตใจ ได้แก่คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ 3) ด้านปัญญา หรือปรีชาญาณ ความรู้เข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อถือ ทัศนคติค่านิยม และแนวคิดต่างๆ การพัฒนาทั้ง 3 ด้านนี้ ต้องพัฒนาเป็นองค์รวมซึ่งจะทำให้การพัฒนาเชิงวัฒนธรรมมาบรรจบจึงจะเป็นการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต, 2543) แนวทางพัฒนาคนดังกล่าวเป็นการพัฒนาตามวิถีพุทธ เป็นไปตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสุตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ กล่าวว่า มีการโต้เถียงกันว่า “อะไรเป็นมงคล” จะได้ปฏิบัติเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงาม มีความยืดเยื้อไม่สามารถสรุปได้เป็นเวลา 12 ปี จนพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงมงคลในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งหมด 38 หัวข้อ จึงได้ยุติปัญหาเรื่องมงคล หลักการพัฒนาตนเองในหลักมงคลสูตร ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ได้จัดลำดับองค์ธรรมในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง โดยในแต่ละระดับจัดวางขั้นตอนอย่างละเอียดถึง 38 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนเรียงลำดับประสานสอดคล้องมองเห็นเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างชัดเจน ซึ่งเนื้อหาองค์ธรรมทั้ง 38 ประการนี้ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุนทกนิกาย ขุนทกปาฐะ โดยองค์ธรรมทั้งหมดในมงคลสูตรมีดังนี้

การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต
การบูชาคนที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน
การตั้งตนไว้ชอบ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความเป็นพหูสูต ความเป็นผู้มีศิลปะ
วินัยที่ศึกษามาดี วาจาสุภาษิต
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

การบำรุงมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร
การสงเคราะห์ภรรยา การงานที่ไม่อากูล
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
การให้ทาน การประพฤติธรรม
การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
การงดเว้นจากบาป การเว้นจากการดื่มน้ำเมา
ความไม่ประมาทในธรรม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความเคารพ ความถ่อมตน
ความสันโดษ ความกตัญญู
การฟังธรรมตามกาล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความอดทน ความเป็นคนว่าง่าย
การพบเห็นสมณะ การสนทนาธรรมตามกาล
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
การเผาผลาญบาป การประพฤติพรหมจรรย์
การเห็นอริยสัจ การทำนิพพานให้แจ้ง
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว
จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี
จิตเกษม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด (ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ. 2539)

จากสภาพปัญหาการพัฒนาตนเองดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาหลักมงคลสูตรเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ก่อให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ พัฒนาปัญญา ส่งผลต่อการพัฒนาการปฏิบัติงานจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองของบุคลากรเป็นประเด็นที่องค์กรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานว่าบุคคลมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความก้าวหน้าขององค์กร การพัฒนาตนเองจึงเป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัตและอาจแตกต่างกันไปตามบริบท ความต้องการขององค์กร และสมาชิกในองค์กร สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) ให้ความหมายของการพัฒนา

ตนเองว่าเป็นการกระทำเพื่อความเจริญก้าวหน้าของบุคคล เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในในทางที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอก ทั้งด้านความคิด การกระทำ และการดำเนินชีวิต อันนำไปสู่ความเจริญงอกงามของบุคคลโดยรวม ขณะที่ Miller (1979 อ้างถึงใน สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2545) อธิบายว่าการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสะสมความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้อนาคตของบุคคลดีกว่าอดีตที่ผ่านมา จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า หากบุคลากรหรือสมาชิกในองค์กรมีการพัฒนาตนเองอย่างสอดคล้องกับเป้าหมายและทิศทางขององค์กร ย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

หลักมงคลสูตรกับการพัฒนาตนเอง

หลักมงคลสูตรเป็นพระสูตรสำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแสดงขึ้นเพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับ “มงคลแห่งชีวิต” ว่าแท้จริงแล้วสิ่งใดคือความเป็นสิริมงคลที่แท้จริงของมนุษย์ มิใช่ความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือพิธีกรรมภายนอก หากแต่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรม หลักมงคลสูตรปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ และประกอบด้วยองค์ธรรมทั้งสิ้น 38 ประการ ซึ่งครอบคลุมแนวทางการพัฒนาชีวิตมนุษย์อย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

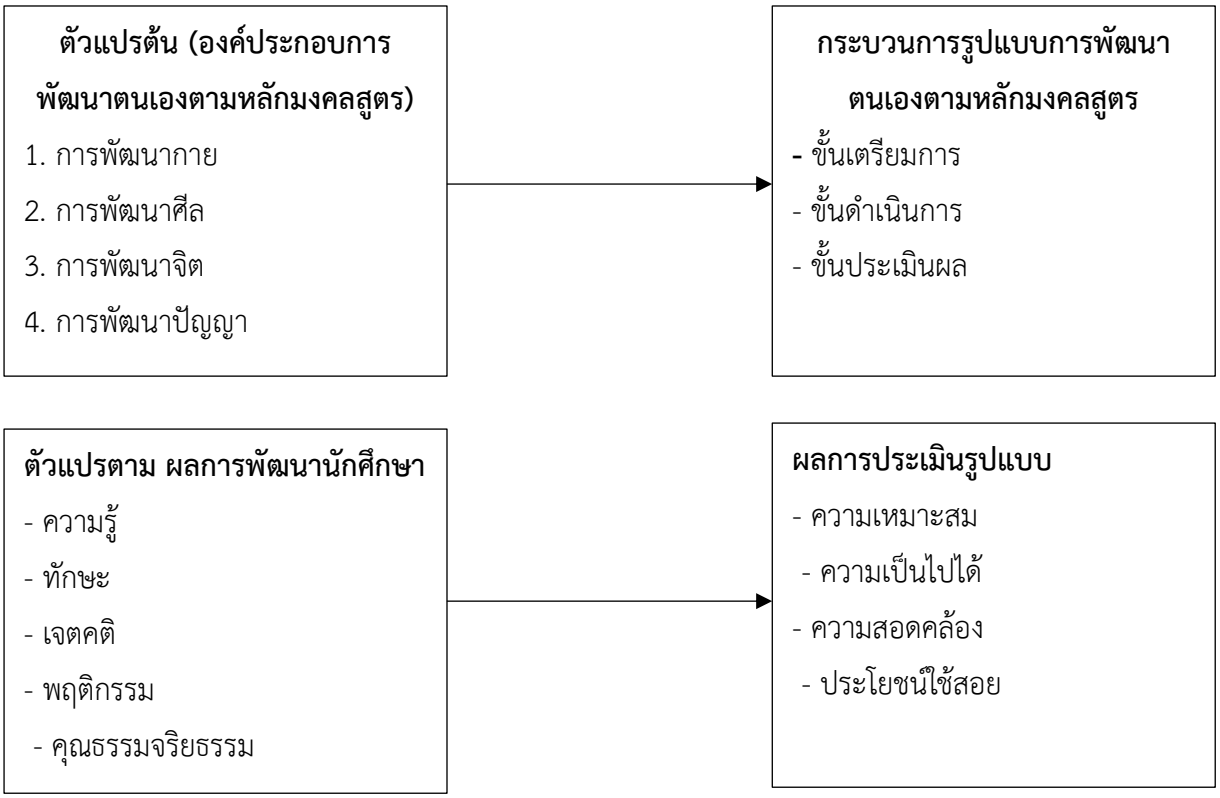
องค์ธรรมทั้ง 38 ประการในมงคลสูตรสามารถจำแนกออกเป็นการพัฒนาใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา การพัฒนากายเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต เช่น การคบคนดี การเลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และการประกอบอาชีพสุจริต ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของบุคคล ส่วนการพัฒนาศีลมุ่งเน้นการควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาให้อยู่ในกรอบแห่งความถูกต้องดีงาม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยทั้งต่อตนเองและสังคม ในขณะเดียวกัน การพัฒนาจิตเป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง และมีคุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความอดทน ความไม่ประมาท และการเจริญสมาธิ ซึ่งช่วยให้จิตใจตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุภายนอก ส่วนการพัฒนาปัญญาถือเป็นระดับสูงสุดของการพัฒนาตามหลักมงคลสูตร ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในความจริงของชีวิต การรู้เท่าทันทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และแนวทางแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งนำไปสู่ความสงบสุขอย่างแท้จริง การพัฒนาตามหลักมงคลสูตรจึงเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม และสติปัญญา โดยผู้ปฏิบัติสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทชีวิต สังคม และศักยภาพของตนเอง ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติครบถ้วนในคราวเดียว แต่สามารถค่อย ๆ พัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้อธิบายว่า การฝึกฝนและพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรมีลักษณะเป็นกระบวนการศึกษาที่เป็นระบบ เรียกว่า “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างบูรณาการ มีความต่อเนื่อง และมีดุลยภาพ เมื่อบุคคลนำหลักมงคลสูตรมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง

ย่อมส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนา

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครูกับการพัฒนาตนเอง

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาได้เข้าศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ตามมาตรฐานความรู้และมาตรฐานวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด หลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นการจัดการศึกษาอย่างครบถ้วนทั้งด้านทฤษฎีและทักษะปฏิบัติในวิชาชีพครู การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก จึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในลักษณะของ “หลักสูตรแฝง” ที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม และคุณธรรม อันจะนำไปสู่การเป็นครูมืออาชีพที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมในอนาคต

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มีระดับการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และประโยชน์ใช้สอยอยู่ในระดับมาก

3. หลังการใช้รูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตร นักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มีผลการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ พฤติกรรม และคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระเบียบวิธีการวิจัย

แบบของการวิจัย โดยการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มี 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ ขั้นที่ (1) ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ขั้นที่(2) ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาด้วยตนเอง จำนวน 5 ท่านได้แก่ 1. รศ.ดร.พิศมัย รบชนชัยพูลสุข 2. ดร.ผดุงชัย ภู่พัฒน์ 3. รศ.ดร.สมเกียรติ บุญรอด 4. รศ.ดร.สำเร็จ ยุรชัย 5. ดร.พระครูธรรมสารสุมนต์ ขั้นที่ (3) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทุกประเด็นเพื่อกำหนด

องค์ประกอบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มี 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ ขั้นที่1 ยกร่างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษา ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก นำผลการศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามขั้นตอนที่ 1 ทำการยกร่างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มี 4 องค์ประกอบหลัก ในแต่ละองค์ประกอบหลักมีแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักมงคลสูตร ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์หลักมงคลสูตรตามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นที่ 2 ปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษา ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยใช้การสัมมนาอ้างอิงผู้เชียวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ 1. ดร.พา อักษรเสือ 2. รศ.ดร.ประจิตร มหาหิงส์ 3. ดร.ทวีศิลป์ สาระแสน 4. รศ.ดร.พระครูสิริรัตนานุวัตร 5. ผศ.ดร.พระครูรัตนสุดาภรณ์ และผู้เชี่ยวชาญทางการบริหารการศึกษา มีจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ 1. ดร.ประจวบ จันทร 2. ดร.มานพ เกตุเมฆ 3. ดร.ประชุม ปิ่นสกุล 4. ดร.สมหวัง บุญสิทธิ์ 5. ดร. สังวาล เพียยุระ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ ร่างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ประเด็นการประชุมวิพากษ์ เทปการสัมมนา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การถอดเทปบันทึกการสัมมนา และการวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทุกประเด็นเพื่อนำไปปรับปรุง ขั้นที่ 3 สรุปผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก กลุ่มผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ ครูวิชาการ จำนวน 30 คน ครูพี่เลี้ยงนักศึกษา จำนวน 30 คน เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ครอบคลุมการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเป็นแบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก พบว่า

1. องค์ประกอบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก จากการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ผลสรุปการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตร มี องค์ประกอบหลัก 4 ประการ ประกอบด้วย 1) การพัฒนากาย 2) การพัฒนาศีล 3) การพัฒนาจิต 4) การพัฒนาปัญญา

2. รูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก มีผลจากการสัมมนาอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) มี 4 องค์ประกอบหลัก และ แนวทางการพัฒนาตนเอง 27 ประการ ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

แนวทางการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตร			
การพัฒนากาย (กายภาวนา)	**การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา)**	**การพัฒนาจิต (จิตภาวนา)**	**การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา)**
1. แต่งกายให้เหมาะสมกับสถานการณ์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและศิษย์ 2. หลีกเลี่ยงการคบคนที่ชักนำไปในทางเสื่อม 3.มีบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน 4.อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	1.ใช้ข้อมูลสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน 2. เสริมสร้างศิลปะในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน 3. ฝึกฝนการใช้วาทศิลป์ในการจูงใจให้คนมีกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ 4. ศึกษาค้นคว้าพัฒนาตนเองให้รอบรู้ในระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติงานอย่างลึกซึ้ง	1. ละเว้นความประพฤติมิชอบเพื่อเป็นแบบอย่างในฐานะครูผู้อบรมศิษย์ให้เป็นคนดี 2. มีความรอบครอบในการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของหน่วยงาน 3.แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณในโอกาสอันเหมาะสม 4. ให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน	1.ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมไม่แสวงหาประโยชน์อันมิควรได้ 2.มีกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวมที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีเหมาะสมต่อการทำหน้าที่ความเป็นครู 3. มองเห็นสภาวะความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงและใช้การเปลี่ยนแปลงให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

แนวทางการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตร			
การพัฒนากาย (กายภาวนา)	**การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา)**	**การพัฒนาจิต (จิตภาวนา)**	**การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา)**
5. เสริมสร้างวินัยในตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร 6. การบริหารกายให้มีสุขภาพที่ดีเพื่อความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน	5.หมั่นเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ 6.ให้การสงเคราะห์บิดามารดา บุตร ภรรยา (สามี) ญาติและผู้อุปการะคุณตามสมควรแก่สถานภาพ 7. ปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับความสำคัญของงาน 8. เสียสละเวลา เสียสละทรัพย์เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 9.ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นครู	5.เป็นผู้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 6.หมั่นเข้าหาผู้รู้และรับฟังความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ 7.มองเห็นปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยความอดทน 8. แสดงออกถึงความพึงพอใจต่อสถานภาพในปัจจุบัน	4. ใช้หลักมงคลสูตรในการปฏิบัติหน้าที่ความเป็นครู

3. การประเมินรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลกพบว่า มีความเป็นประโยชน์ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยพิษณุโลก อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก พบว่า

1. การพัฒนากาย ประกอบด้วย (1) แต่งกายให้เหมาะสมกับสถานการณ์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและศิษย์ (2) หลีกเลี่ยงการคบคนที่ชักนำไปในทางเสื่อม (3) มีบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน(4) อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (5) เสริมสร้างวินัยในตนเองและปฏิบัติ

หน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร (6) การบริหารกายให้มีสุขภาพที่ดีเพื่อความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริรัตน์ วรรณกุล (ศิริรัตน์ วรรณกุล,2566) พบว่า การพัฒนาตนเองต้องสร้างวินัยในตนเอง มีความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน และมีกัลยาณมิตรให้คำแนะนำ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน (พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน, 2562) พบว่า การพัฒนาตนเองปัจจัยสำคัญคือ ความขยัน การมีวินัย การหลีกเลี่ยงอบายมุข มีความเข้มแข็ง มีต้นแบบบันดาลใจที่ดีและ สุขภาพเป็นเรื่องสำคัญครูต้องเป็นผู้นำในการดูแลสุขภาพ เพื่อความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน

2. การพัฒนาศีล ประกอบด้วย (1) ใช้ข้อมูลสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (2)เสริมสร้างศิลปะในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน (3) ฝึกฝนการใช้วาทศิลป์ในการจูงใจให้คนมีกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ (4) ศึกษาค้นคว้าพัฒนาตนเองให้รอบรู้ในระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติงานอย่างลึกซึ้ง (5) หมั่นเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถทางการศึกษาอยู่เสมอ (6) ให้การสงเคราะห์บิดามารดา บุตร ภรรยา(สามี) ญาติและผู้มีอุปการะคุณตามสมควรแก่สถานภาพ (7) ปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับความสำคัญของงาน (8) เสียสละเวลาเสียสละทรัพย์เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (9) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ ราตรี พัฒนรังสรรค์ (2544) และงานวิจัยของแสวง สาระสิทธิ์(2535) การพัฒนาตนเองต้องฝึกฝนในการปฏิบัติงานโดยใช้ข้อมูลสาระสนเทศให้เป็นประโยชน์ และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

3. การพัฒนาจิต ประกอบด้วย (1) ละเว้นความประพฤติมิชอบเพื่อเป็นแบบอย่างในฐานะครูผู้อบรมศิษย์ให้เป็นคนดี (2) มีความรอบคอบในการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของหน่วยงาน (3) แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณในโอกาสอันเหมาะสม (4) ให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน (5) เป็นผู้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (6) หมั่นเข้าหาผู้รู้และรับฟังความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ (7) มองเห็นปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยความอดทน (8) แสดงออกถึงความพึงพอใจต่อสถานภาพในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มะลานู อาลี (2562) การพัฒนาตนเองตามความต้องการของวิชาชีพครู ต้องมีมาตรฐานความรู้ ต้องติดตามความคิดแห็นของอย่างหลากหลาย มีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติงาน และงานวิจัยของ ชื่น สกุลปันและบุญช่วย ศิริเกษม (2561) ความต้องการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนโรงเรียนเอกชนมีความต้องการให้รับฟังความคิดเห็นปัญหาในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการ

4. การพัฒนาปัญญา ประกอบด้วย ด้านการอบรมคุณธรรมขั้นสูง (1) ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในธรรมนองคลองธรรมไม่แสวงหาประโยชน์อันมิควรได้ (2) มีกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวมที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีเหมาะสมต่อการทำหน้าที่ความเป็นครู ด้านการฝึกฝนอบรมตนภาคปฏิบัติเห็นความเปลี่ยนแปลง (3) มองเห็นสภาวะความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงและใช้การเปลี่ยนแปลงให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ด้านการปฏิบัติธรรมมีจิตผ่องใส (4) ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ แบส (Bass, 1990) ผลการวิจัยพบว่า การจะมีผลการปฏิบัติงานได้นั้นจะต้องฝึกฝนตนเองให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองเห็นสภาวะความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานและศิษย์เห็นคุณค่าในความก้าวหน้าที่จะ

เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น แบส (Bass, 1990) ผลการวิจัยพบว่า การจะมีผลการปฏิบัติงานได้นั้นจะต้องฝึกฝนตนเองให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองเห็นสภาวะความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานและศิษย์เห็นคุณค่าในความก้าวหน้าที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ รัตนปัญญา (2558) เรื่องความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการและวิชาชีพ ควรปฏิบัติงานอย่างเห็นคุณค่าทางวิชาการ ไม่มุ่งหาประโยชน์อันมิชอบ มีระเบียบแบบแผนที่สร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน มองเห็นความเปลี่ยนแปลงและได้รับการส่งเสริมให้เปิดกว้างทางความคิดทางวิชาการ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการพัฒนาตนเองสำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก โดยอิงหลักมงคลสูตรทางพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพัฒนาตนเองในทุกมิติ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา การวิจัยดำเนินการด้วยวิธีผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ขั้นตอนแรกคือ การศึกษาสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พร้อมสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนาและการศึกษา เพื่อระบุองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาตนเอง ขั้นตอนที่สองคือ การสร้างรูปแบบการพัฒนาตนเอง โดยนำข้อมูลจากขั้นแรกมาร่างเป็นรูปแบบเบื้องต้นและปรับปรุงผ่านการสัมมนาอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ครอบคลุมผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนาและการบริหารการศึกษา ทำให้รูปแบบที่ได้มีความครบถ้วน ละเอียด และสอดคล้องกับบริบทของนักศึกษาครูในปัจจุบัน จุดเด่นของรูปแบบนี้คือ การบูรณาการหลักพุทธศาสนากับการพัฒนาตนเองอย่างครบทุกมิติ ทำให้เหมาะสมกับบทบาทของนักศึกษาครู และให้แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้จริง ผลการประเมินจากผู้บริหาร รองผู้อำนวยการ และครูพี่เลี้ยงนักศึกษา พบว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเป็นประโยชน์สูง เหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ข้อสังเกตเพิ่มเติมคือ การพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรไม่เพียงเน้นทักษะวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและจิตสำนึกในการทำงาน ซึ่งเป็นจุดเด่นสำคัญที่สามารถพัฒนาเป็นแนวทางมาตรฐานสำหรับการพัฒนานักศึกษาครูในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ควรกำหนดเป็นนโยบายในการมอบหมายให้คณาจารย์ได้นำรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรไปบูรณาการสอดแทรกเข้ากับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา และ ให้ความสำคัญต่อการกำกับติดตามให้นักศึกษานำไปใช้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเช่น การแต่งกาย การมีวินัยในการศึกษา การเป็นกัลย าณมิตรต่อผู้อื่น เป็นต้น

2. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ควรจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาโดยนำรูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรไปใช้ เช่น กิจกรรมการปฏิบัติธรรมและพัฒนาสมาธิ กิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการเผยแพร่ผลงานวิจัย

1. ควรเผยแพร่ผลงานวิจัยแก่นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ทุกปีการศึกษาเพื่อให้นักศึกษาทุกรุ่นและทุกคนได้พัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของการเป็นครูที่ดีของสังคม

2. ควรเผยแพร่ผลการวิจัยให้แก่สถานศึกษาเครือข่ายที่รับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยพิษณุโลก เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเพื่อชี้แจงการทำความเข้าใจกับผู้บริหารสถานศึกษา และครูพี่เลี้ยง ในการร่วมกันพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์และกำกับติดตามให้นักศึกษาได้ทำการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ควรทำวิจัยเพื่อสร้างหลักสูตรการอบรมพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครูตามหลักมงคลสูตร

2. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ควรทำวิจัยติดตามและประเมินผลการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลสูตรของนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ชื่น สกุลปัน, & บุญช่วย ศิริเกษม. (2561). *ความต้องการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนของโรงเรียนเอกชนในเครือมูลนิธิไทไชโย.* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.

ธีระ กุลสวัสดิ์, & สมคิด เพชรประเสริฐ. (2564). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาตนเองของบุคลากรในเทศบาลนครในภาคตะวันออก.* มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน. (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองในการทำงานของข้าราชการกองบัญชาการกองทัพไทยพื้นที่แจ้งวัฒนา.* ธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มะลานู อาลี. (2562). *การพัฒนาตนเองตามความต้องการของวิชาชีพครู.*

ราตรี พัฒนรังสรรค์. (2544). *การพัฒนาตนเองเพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน.*

ศิริรัตน์ วรรณกุล (2566) *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนองของเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชน และครอบครัว. สังกัดสำนักศาลยุติธรรมประจำภาค 4.* จังหวัดกาฬสินธุ์: สำนักงานเขตพื้นที่การ ประถมศึกษา เขต 1.

แสวง สาระสิทธิ์. (2535). *การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงาน.*

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2545). *การพัฒนาตนเอง.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ รัตนปัญญา. (2558). *ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการและวิชาชีพ.*

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและขยายความ.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎก (2539). *เล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Bass, B. M. (1990). *Bass & Stogdill's handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications* (3rd ed.). New York: Free Press.

Miller, J. P. (1979). *Self-Development and Learning. New York: McGraw-Hill.* (Cited in Songwut Rittirun, 2002)

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Administrative Juristic Acts Generated by Automated Systems: Legal Status and Completeness of Will in Thai Administrative Law

นิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ: สถานะทางกฎหมายและความสมบูรณ์แห่งเจตนาในกฎหมายปกครองไทย

Kampol Wantha [1*]

กำพล วันทา[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Kampol Wantha*
กำพล วันทา
College of Politics, Governance and Administration, Shinawatra University, Thailand.
วิทยาลัยการเมืองการปกครองและการบริหาร มหาวิทยาลัยชินวัตร
Email: kamponw823@gmail.com

คำสำคัญ:
นิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติ, เจตนาทางกฎหมาย, หลักความชอบด้วยกฎหมาย, หลักความโปร่งใส, กฎหมายปกครอง, หลักนิติธรรม

Keywords:
Automated Administrative Decision, Legal Will, Legality, Transparency, Administrative Law, Rule of Law

Article history:
Received: 21/010/2025
Revised: 12/11/2025
Accepted: 02/01/2026
Available online: 07/02/2026

How to Cite:
Wantha, K. (2026). Administrative Juristic Acts Generated by Automated Systems: Legal Status and Completeness of Will in Thai Administrative Law. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 614-629.

ABSTRACT

This research aims to examine the legal status of administrative acts generated by automated systems under Thai administrative law, with particular reference to the Administrative Procedure Act B.E. 2539 (1996). The objectives of the study are threefold: (1) to analyze whether administrative decisions produced through algorithmic or automated processes satisfy the legal requirements for the formation of administrative acts, especially the requirement of intention; (2) to examine the concept of "completeness of intention" in automated decision-making in order to assess whether such systems can be deemed to possess legally relevant intent; and (3) to conduct a comparative study of foreign legal approaches, including those of Germany, France, and the European Union, regarding the recognition and regulation of automated administrative decision-making, and to propose legal and policy recommendations for the reform of Thai law in the digital era. This study employs doctrinal legal research methodology. The population of the research consists of statutory provisions, administrative court judgments, legal theories, and relevant academic literature. The research instruments include documentary analysis and qualitative legal interpretation, using Will Theory and the principle of completeness of intention as the main analytical framework. Key provisions of the Administrative Procedure Act B.E. 2539, particularly Sections 5, 30, 41, 42, and 44, are examined in conjunction with judicial interpretations and comparative legal materials.

The findings indicate that administrative orders generated solely by automated systems cannot currently be

regarded as valid administrative acts under Thai law, as they lack the essential element of intention on the part of the authorized administrative official. Such practices may also conflict with the principles of legality and transparency. Accordingly, the study concludes that the use of automated systems in administrative decision-making must be accompanied by clear mechanisms for attributing and supervising administrative intent, in order to ensure compliance with the rule of law and the protection of individual rights in the digital age.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติภายใต้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 โดยมุ่งพิจารณาประเด็นความสมบูรณ์แห่งเจตนาในการใช้อำนาจทางปกครอง (2) ศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายเยอรมัน ฝรั่งเศส และกฎหมายของสหภาพยุโรป เกี่ยวกับการรับรองคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยระบบอัตโนมัติ และ (3) เสนอแนวทางเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อปรับปรุงกฎหมายปกครองไทยให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมในยุคดิจิทัล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงหลักการทางกฎหมาย (Doctrinal Legal Research) ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คำพิพากษาศาลปกครอง แนวคิดทางทฤษฎีกฎหมาย และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมาย โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องทฤษฎีเจตนา (Will Theory) และหลักความสมบูรณ์แห่งเจตนา (Completeness of Intention) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า คำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติซึ่งขาดการตัดสินใจโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ยังไม่อาจถือเป็นนิติกรรมทางปกครองที่สมบูรณ์ได้ตามกฎหมายไทย เนื่องจากขาดองค์ประกอบสำคัญ คือ เจตนา อันเป็นสาระสำคัญของการก่อให้เกิดนิติกรรม อีกทั้งอาจขัดต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักความโปร่งใส ดังนั้น การนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินจำเป็นต้องมีกลไกกำกับและรับรองเจตนาทางปกครองอย่างชัดเจน เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนและธำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมในสังคมดิจิทัล

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนผ่านสู่ รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ได้กลายเป็นนโยบายสาธารณะสำคัญของหลายประเทศทั่วโลก โดยมุ่งปรับปรุงการดำเนินงานของรัฐจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบอัจฉริยะ (Intelligent Systems) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว ความโปร่งใส และลดต้นทุนในการให้บริการประชาชน (OECD, 2020; Dunleavy et al., 2006) หนึ่งในพัฒนาการที่มีนัยสำคัญที่สุดคือการนำ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และ ระบบการตัดสินใจ

อัตโนมัติ (Automated Decision-Making Systems) มาใช้ในกระบวนการทางปกครอง เช่น การอนุมัติใบอนุญาต การจัดสรรงบประมาณ การพิจารณาสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการ หรือการประเมินความเสี่ยงของผู้รับบริการจากรัฐ การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของ รัฐอัจฉริยะ (Smart State) ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าการตัดสินใจของรัฐที่อาศัยข้อมูลขนาดใหญ่และอัลกอริธึมจะมีความเป็นกลาง แม่นยำ และลดอคติของมนุษย์ (bias) อันเป็นข้อจำกัดสำคัญของการใช้อำนาจทางปกครองในระบบราชการแบบดั้งเดิม (Floridi et al., 2018; Wirtz, Weyerer & Geyer, 2019) อย่างไรก็ดี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวได้ก่อให้เกิดคำถามเชิงหลักการทางกฎหมายมหาชน โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับ สถานะทางกฎหมายของคำสั่งทางปกครอง ที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ ภายใต้ระบบกฎหมายปกครองของไทย การกระทำทางปกครอง (Administrative Act) ถูกออกแบบและอธิบายบนรากฐานของแนวคิดเรื่อง เจตนาในการใช้อำนาจรัฐ โดยถือว่าการออกคำสั่งทางปกครองเป็นการแสดงเจตนาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจ ซึ่งเป็นบุคคลทางกฎหมายที่สามารถรับผิดชอบต่อผลของการใช้อำนาจนั้นได้ (พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 25 39 มาตรา 5) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีดั้งเดิมของกฎหมายปกครองที่มองว่ารัฐในฐานะนิติบุคคลสามารถแสดงเจตนาได้ผ่านมนุษย์เท่านั้น เมื่อคำสั่งทางปกครองถูกสร้างขึ้นโดย ระบบอัลกอริธึม (Algorithmic Decision-Making) ซึ่งเป็นเพียงตรรกะเชิงคำนวณที่ประมวลผลข้อมูลตามเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า ระบบดังกล่าวย่อมปราศจาก เจตจำนง (Intentionality) และความสามารถในการรับรู้เชิงคุณค่าในทางกฎหมาย (Binns, 2018) ประเด็นปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า คำสั่งทางปกครองที่ออกโดยระบบอัตโนมัติจะสามารถถือเป็นนิติกรรมทางปกครอง ที่สมบูรณ์ตามหลักกฎหมายปกครองได้หรือไม่

กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองของไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากกฎหมายปกครองเยอรมัน (German Verwaltungsverfahrensgesetz: VwVfG) ซึ่งถือว่าการออกคำสั่งทางปกครองต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญคือ การแสดงเจตนาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจ เพื่อก่อให้เกิดผลทางกฎหมายระหว่างรัฐกับเอกชน (Maurer & Waldhoff, 2017) ฐานคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนแนวทฤษฎี Human Agency ซึ่งเชื่อมโยงการใช้อำนาจรัฐเข้ากับการตัดสินใจของมนุษย์โดยตรง แต่ในบริบทของการใช้ AI และระบบอัตโนมัติความเชื่อมโยงระหว่าง “ผู้ใช้อำนาจ” กับ “ผู้มีเจตนา” กลับถูกตัดขาดออกจากกัน ระบบอัตโนมัติทำหน้าที่ตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลและแบบจำลองที่ผ่านการฝึกสอน (training data) โดยไม่มีสถานะเป็นบุคคลและไม่สามารถมี เจตนาทางกฎหมาย (Legal Will) ได้ (Zalnieriute, Moses & Williams, 2019) ส่งผลให้เกิดข้อสงสัยว่านิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบดังกล่าวอาจ ขาดองค์ประกอบพื้นฐานของการก่อตั้งนิติกรรมทางปกครอง ตามกรอบความคิดดั้งเดิมของกฎหมายปกครอง ยังปรากฏที่สำคัญ เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ ถูกตราขึ้นในบริบทของ ยุคก่อนดิจิทัล ซึ่งยังไม่คำนึงถึงการตัดสินใจโดย ระบบอัตโนมัติหรือปัญญาประดิษฐ์ กฎหมายดังกล่าวจึงไม่มีบทบัญญัติที่รองรับกรณีที่คำสั่งทางปกครองเกิดขึ้นโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ใช้ดุลพินิจโดยตรง เช่น ระบบการอนุมัติอัตโนมัติ (Auto-Approval Systems) หรือการเพิกถอนสิทธิอัตโนมัติเมื่อข้อมูลในฐานข้อมูลของรัฐมีการเปลี่ยนแปลง ในเชิงหลักการ การดำเนินการดังกล่าวอาจขัดหรืออย่างน้อยก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 37 และหลักความ

โปร่งใสและเหตุผลแห่งคำสั่งทางปกครองตามมาตรา 44 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องระบุเหตุผลของการใช้อำนาจทางปกครอง (พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ เหตุผลของคำสั่ง เป็นผลลัพธ์ของการประมวลผลเชิงเทคนิคที่ไม่สามารถอธิบายได้ในรูปแบบภาษากฎหมายหรือเหตุผลเชิงมนุษย์ (Algorithmic Opacity)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แม้จะมีงานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาผลกระทบของ AI ต่อหลักนิติรัฐและสิทธิมนุษยชนในกระบวนการทางปกครอง (เช่น Eubanks, 2018; Pasquale, 2015) แต่ในบริบทของกฎหมายไทย ยังขาดงานวิจัยที่วิเคราะห์อย่างเป็นระบบถึง สถานะทางกฎหมายของคำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ โดยเฉพาะในมิติของ “เจตนาในการใช้อำนาจรัฐ” และความสมบูรณ์ของนิติกรรมทางปกครอง ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาช่องว่างดังกล่าว เพื่อวิเคราะห์ว่าคำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติขาดความสมบูรณ์แห่งเจตนาในการใช้อำนาจรัฐหรือไม่ และควรมีการปรับปรุงกรอบแนวคิดหรือกฎหมายปกครองไทยอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของรัฐบาลดิจิทัลและหลักนิติรัฐในยุคเทคโนโลยีอัจฉริยะ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาสถานะทางกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติจำเป็นต้องพิจารณาบนพื้นฐานของทฤษฎีและหลักกฎหมายปกครองที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะทฤษฎีว่าด้วย “เจตนา” อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการก่อให้เกิดนิติกรรม รวมถึงหลักนิติธรรมและหลักความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจทางปกครอง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐมิให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยปราศจากความชอบธรรม (Dicey, 1959; Wade & Forsyth, 2014) การนำระบบอัตโนมัติเข้ามาใช้ในการออกคำสั่งทางปกครองจึงก่อให้เกิดคำถามเชิงทฤษฎีว่า การใช้อำนาจดังกล่าวยังคงสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานเหล่านี้หรือไม่ และในระดับใด

ทฤษฎีเจตนา (Will Theory)

ทฤษฎีเจตนาเป็นทฤษฎีพื้นฐานที่อธิบายว่า นิติกรรมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการแสดงเจตนาโดยแท้จริงของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งเจตนาดังกล่าวต้องมีความมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดผลทางกฎหมายอย่างแน่นอน (Savigny, 1840; อนันต์ จันทรานนท์, 2560) เจตนาในที่นี้มิได้หมายถึงเพียงความตั้งใจในเชิงนามธรรม หากแต่รวมถึงกระบวนการพิจารณา ไตร่ตรอง และตัดสินใจโดยอิสระภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ในทางกฎหมายปกครอง เจตนาในการออกคำสั่งทางปกครองไม่อาจแยกออกจากความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากคำสั่งทางปกครองเป็นการใช้อำนาจรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรง การออกคำสั่งจึงต้องเป็นผลจากการพิจารณาโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ มิใช่เพียงผลลัพธ์จากการประมวลผลของระบบอัตโนมัติที่ปราศจากการตัดสินใจของมนุษย์ (Schwarze, 2018) เมื่อพิจารณาในบริบทของระบบอัตโนมัติหรือปัญญาประดิษฐ์ ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ ระบบดังกล่าวไม่อาจมี “เจตนา” ในความหมายทางกฎหมายได้

เนื่องจากขาดสภาวะจิตใจ ความรับรู้คุณค่า และความสามารถในการรับผิดทางกฎหมาย การที่คำสั่งทางปกครองถูกสร้างขึ้นโดยระบบอัตโนมัติโดยไม่มีการตรวจสอบหรือรับรองผลจากเจ้าหน้าที่รัฐ อาจทำให้เกิดข้อสงสัยว่านิติกรรมดังกล่าวมีองค์ประกอบของเจตนาครบถ้วนหรือไม่ และจะสามารถถือเป็นนิติกรรมทางปกครองที่สมบูรณ์ตามกฎหมายได้เพียงใด

หลักความสมบูรณ์แห่งเจตนา (Completeness of Intention)

หลักความสมบูรณ์แห่งเจตนาเป็นการพัฒนาต่อยอดจากทฤษฎีเจตนา (theory of intention) ในกฎหมายมหาชน โดยมุ่งเน้นว่า เจตนาที่ก่อให้เกิดนิติกรรมทางปกครองจะต้องเป็นเจตนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ไม่เพียงในเชิงการแสดงออกภายนอกเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมถึง (1) ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง (2) ข้อกฎหมายที่ใช้บังคับ และ (3) ผลทางกฎหมายที่ตามมาจากการใช้อำนาจนั้นอย่างรอบด้าน กล่าวคือ ผู้ใช้อำนาจทางปกครองต้องตระหนักและคาดหมายได้ถึงผลกระทบของคำสั่งในแต่ละกรณี ทั้งต่อสิทธิ เสรีภาพ และประโยชน์ของเอกชน ตลอดจนประโยชน์สาธารณะโดยรวม (Wade & Forsyth, 2014) ในมุมมองนี้ เจตนาทางปกครองมิใช่เพียง “ความประสงค์เชิงนามธรรม” ที่จะแสดงออกผ่านคำสั่ง แต่เป็นกระบวนการทางความคิดที่ต้องผ่านการชั่งน้ำหนัก พิจารณา และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลบนฐานของข้อมูลที่ครบถ้วน หลักความสมบูรณ์แห่งเจตนาจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักความชอบด้วยเหตุผล (reasonableness) และหลักการใช้ดุลพินิจโดยสุจริตและไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของกฎหมายปกครองสมัยใหม่ เมื่อนำหลักดังกล่าวมาพิจารณาในบริบทของคำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติหรือปัญญาประดิษฐ์ จะเห็นได้ว่าปัญหาสำคัญอยู่ที่ “การขาดเจตนาเฉพาะราย” (individualized intention) กล่าวคือ แม้เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข หรืออัลกอริทึมไว้ล่วงหน้า แต่การปล่อยให้ระบบออกคำสั่งโดยอัตโนมัติในกรณีเฉพาะอาจไม่อาจถือได้ว่าเจ้าหน้าที่ได้แสดงเจตนาที่สมบูรณ์ต่อผลของคำสั่งนั้นในแต่ละรายจริง เนื่องจากไม่มีการรับรู้และประเมินข้อเท็จจริงเฉพาะกรณี ณ ขณะมีการออกคำสั่ง การขาดการพิจารณาเฉพาะรายดังกล่าวย่อมกระทบต่อสาระสำคัญของหลักความเป็นธรรมทางปกครอง (administrative fairness) โดยเฉพาะสิทธิของเอกชนที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเป็นรายบุคคล ไม่ถูกปฏิบัติในลักษณะ เหมารวมเชิงกลไก (mechanical decision-making) (Craig, 2012) ยิ่งไปกว่านั้น หากระบบอัตโนมัติไม่สามารถอธิบายเหตุผลของผลลัพธ์ได้อย่างโปร่งใส ก็ยิ่งทำให้ยากที่จะยืนยันได้ว่า เจตนาของฝ่ายปกครองในคำสั่งนั้นมีความครบถ้วนทั้งในเชิงกฎหมายและผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น ในบริบทของการนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการออกคำสั่งทางปกครอง หลักความสมบูรณ์แห่งเจตนาจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการคงบทบาทการพิจารณาและการรับผิดของมนุษย์ (human oversight) เพื่อให้สามารถยืนยันได้ว่า คำสั่งทางปกครองยังคงเป็นผลของเจตนาที่สมบูรณ์ รอบคอบ และสอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมทางปกครองอย่างแท้จริง

หลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักนิติธรรม

หลักความชอบด้วยกฎหมายเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายปกครองที่กำหนดให้การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองต้องตั้งอยู่บนฐานอำนาจที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้ง ทั้งในด้านขอบเขต อำนาจหน้าที่ และขั้นตอนการดำเนินการ โดยฝ่ายปกครองไม่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือเกินกว่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้ได้ หลักดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐโดยพลการ และเพื่อสร้างความแน่นอนและคาดหมายได้ในการบังคับใช้กฎหมาย ขณะที่หลักนิติธรรม (rule of law) เน้นย้ำว่าการใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันกับที่ใช้บังคับแก่ประชาชนทั่วไป มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และรัฐต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการใช้อำนาจนั้น (Dicey, 1959) เมื่อมีการนำระบบอัตโนมัติหรือปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการออกคำสั่งทางปกครอง เช่น การพิจารณาอนุญาต การจัดสรรสิทธิประโยชน์ หรือการบังคับใช้มาตรการทางปกครอง ประเด็นเรื่องหลักความชอบด้วยกฎหมายยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากต้องพิจารณาว่าระบบดังกล่าวได้รับการจัดตั้งและใช้งานภายใต้ฐานอำนาจตามกฎหมายหรือไม่ รวมถึงกระบวนการตัดสินใจของระบบอัตโนมัติสอดคล้องกับขั้นตอนและหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใด หากกฎหมายไม่ได้บัญญัติรองรับการใช้ระบบอัตโนมัติอย่างชัดเจน การออกคำสั่งทางปกครองโดยอาศัยระบบดังกล่าวอาจถูกโต้แย้งได้ว่าขาดความชอบด้วยกฎหมาย การใช้ระบบอัตโนมัติยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อหลักนิติธรรม โดยเฉพาะในประเด็นความโปร่งใสและความสามารถในการตรวจสอบ หากกระบวนการตัดสินใจของระบบมีลักษณะเป็น “กล่องดำ” ที่ประชาชนไม่สามารถรับรู้เหตุผลหรือที่มาของคำสั่งทางปกครองได้ ย่อมกระทบต่อสิทธิในการรับทราบเหตุผลของคำสั่ง สิทธิในการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่ง และความสามารถของศาลหรือองค์กรตรวจสอบในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อำนาจรัฐ อีกทั้งหากไม่มีการกำหนดความรับผิดชอบที่ชัดเจนของเจ้าหน้าที่ผู้กำกับดูแลระบบ อาจทำให้เกิดช่องว่างความรับผิด (accountability gap) ซึ่งขัดต่อหลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ (European Commission, 2020)

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้อาศัยทฤษฎีเจตนาและหลักความสมบูรณ์แห่งเจตนาเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ โดยเชื่อมโยงระบบอัตโนมัติในการออกคำสั่งทางปกครองเข้ากับหลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักนิติธรรม เพื่อประเมินสถานะทางกฎหมายของคำสั่งดังกล่าวภายใต้กฎหมายไทย และเปรียบเทียบกับแนวคิดของกฎหมายต่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.วิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติภายใต้กฎหมายปกครองไทย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์เรื่อง ความสมบูรณ์แห่งเจตนา (Completeness of Intention) ในการตัดสินใจของระบบอัตโนมัติ เพื่อประเมินว่าระบบดังกล่าวสามารถถือว่ามีเจตนาในทางกฎหมายได้หรือไม่

2.ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางของต่างประเทศ เช่น กฎหมายเยอรมัน ฝรั่งเศส และสหภาพยุโรป ในการรับรองนิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติ

3.เสนอแนวทางเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อการปรับปรุงกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมในยุคดิจิทัล

สมมติฐานการวิจัย

สามารถตั้งสมมติฐานในการวิจัยได้ว่าคำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติซึ่งขาดการตัดสินใจโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ไม่อาจถือเป็นนิติกรรมทางปกครองที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 เนื่องจากขาดความสมบูรณ์แห่งเจตนา และอาจขัดต่อหลักนิติธรรม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยทางนิติศาสตร์ในลักษณะของ การวิจัยเอกสาร (Doctrinal Legal Research) โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงหลักการทางกฎหมาย (Legal Analysis) และการตีความเชิงเปรียบเทียบแนวคิดทางทฤษฎี (Conceptual Comparison) เพื่อทำความเข้าใจสถานะทางกฎหมายของ นิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ ภายใต้ระบบกฎหมายไทย และเสนอแนวทางทางกฎหมายที่เหมาะสมต่อการปรับตัวของรัฐในยุคดิจิทัล

ประเภทและลักษณะของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาในเชิง เอกสารและทฤษฎี (Documentary and Theoretical Research) ไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามหรือเชิงประจักษ์ แต่ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่มีอยู่ (Secondary Sources) ร่วมกับการตีความหลักกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน เพื่อประเมินขอบเขต ความเพียงพอและความเหมาะสมของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องต่อกรณี การออกคำสั่งทางปกครองโดยระบบอัตโนมัติ (Automated Administrative Decision-Making) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในกฎหมายปกครองไทย การศึกษาดำเนินการตามแนวทาง การวิจัยเชิงหลักการทางกฎหมาย (Doctrinal Legal Analysis) โดยเน้นการตีความตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (Statutory Interpretation) และการประเมินความสอดคล้องของบทกฎหมายกับ

หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง เช่น หลักนิติรัฐ (Rule of Law) และหลักความชอบด้วยกฎหมาย (Legality) เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงหลักการที่มีความชัดเจนและอ้างอิงได้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดเกี่ยวกับการออกคำสั่งโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์และการแสดงเจตนาในการใช้อำนาจรัฐและ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27, 41 และ 37 เกี่ยวกับหลักความโปร่งใสและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ตำรากฎหมายและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิติกรรมทางปกครองและกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ เช่น วีรพงษ์ วิรัชกุล, กฎหมายปกครอง (2565); ศ.ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักนิติธรรมกับการใช้อำนาจทางปกครอง (2560); และเอกสารจาก OECD, UNESCO และ EU Commission ว่าด้วย AI Governance

หลักการที่ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์

เพื่อให้การตีความและวิเคราะห์มีความเป็นระบบ งานวิจัยนี้ได้กำหนด หลักกฎหมายพื้นฐาน (Fundamental Legal Principles) 4 ประการเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่

1. หลักนิติรัฐ (Rule of Law) เพื่อประเมินว่าการใช้ระบบอัตโนมัติในการออกคำสั่งทางปกครองยังคงอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายหรือไม่ และประชาชนสามารถตรวจสอบได้เพียงใด

2. หลักความชอบด้วยกฎหมาย (Principle of Legality) เพื่อพิจารณาว่าคำสั่งอัตโนมัติมีฐานอำนาจทางกฎหมายและผู้มีอำนาจในการออกคำสั่งอย่างชัดเจนหรือไม่

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) เพื่อประเมินว่าระบบอัตโนมัติเปิดเผยเหตุผลและกระบวนการตัดสินใจได้ในระดับที่เทียบเท่ากับมนุษย์หรือไม่

4. หลักความได้สัดส่วน (Proportionality) เพื่อประเมินความเหมาะสมระหว่างเป้าหมายแห่งการใช้อำนาจทางปกครองกับมาตรการทางเทคโนโลยีที่นำมาใช้

การประมวลผลและสังเคราะห์ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้วิธี การสังเคราะห์เชิงหลักการ (Doctrinal Synthesis) โดยเริ่มจากการตีความกฎหมายปัจจุบันเพื่อหาขอบเขตของคำว่า นิติกรรมทางปกครอง และ เจตนาในการใช้อำนาจ จากนั้นนำแนวคิดของกฎหมายเปรียบเทียบและทฤษฎีทางกฎหมายมาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อสร้างข้อเสนอเชิงหลักการที่มีความสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยในยุคที่รัฐเริ่มพึ่งพาระบบอัตโนมัติในการบริหารราชการแผ่นดิน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักว่าด้วยกระบวนการใช้อำนาจทางปกครองในประเทศไทย ยังมี ความไม่สอดคล้องกับการใช้งานระบบอัตโนมัติ (Automated Administrative Systems) ในสามประเด็นหลัก ได้แก่ โดยแต่ละประเด็นสะท้อน ความขัดแย้งเชิงหลักการ (Doctrinal Conflict) ระหว่าง Human-Based Administrative Law กับ Algorithmic Decision-Making ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการขาด เจ้าหน้าที่ และความสมบูรณ์แห่งเจตนา มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ นิยามคำว่า เจ้าหน้าที่ ว่า เจ้าหน้าที่ หมายความว่า บุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ออกคำสั่งทางปกครอง โดยหลักการดังกล่าวถือเป็น “หัวใจ” ของนิติกรรมทางปกครอง เพราะคำสั่งทางปกครองจะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายได้ก็ต่อเมื่อมาจาก เจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐโดยมีเจตนาชัดเจนในการก่อให้เกิดผลทางกฎหมายระหว่างรัฐกับเอกชน แต่ในกรณีคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยระบบอัตโนมัติ (Automated Decision-Making Systems) เช่น ระบบอนุมัติใบอนุญาตออนไลน์ หรือการจัดสรรสิทธิสวัสดิการผ่านระบบ AI ปัญหาสำคัญคือ อัลกอริธึมไม่อาจถือเป็น บุคคล ตามกฎหมาย และไม่มี เจตนา (Intent) หรือ การใช้ดุลพินิจ (Discretion) ในเชิงจิตสำนึกเช่นมนุษย์ได้

ดังนั้น เมื่อการตัดสินใจเกิดขึ้นโดยกระบวนการคำนวณของระบบ (Computational Logic) แทนการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐโดยตรง นิติกรรมทางปกครองที่เกิดขึ้นจึง ขาดองค์ประกอบสำคัญของ เจตนาแห่งการใช้อำนาจ และไม่อาจถือว่าเป็น คำสั่งทางปกครองโดยสมบูรณ์ ได้ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 5 ในทางทฤษฎีนี่คือ Attribution Crisis คือปัญหาการไม่สามารถ ระบุแหล่งที่มาของการกระทำทางปกครองได้อย่างชัดเจน เพราะไม่สามารถชี้ได้ว่าใครคือผู้ใช้อำนาจในนามของรัฐเมื่อการตัดสินใจถูกแทนที่ด้วยระบบ AI ผลที่ตามมาคือความรับผิดของรัฐ (State Liability) และความสามารถในการเพิกถอนคำสั่ง (Revocability) ถูกทำให้คลุมเครือและกระทบต่อหลักนิติรัฐอย่างมีนัยสำคัญ

2. ปัญหาความโปร่งใสและการแสดง ข้อพิจารณาอันสนับสนุนการใช้ดุลพินิจ มาตรา 37 ของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 กำหนดให้ การใช้อำนาจดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ต้องระบุข้อเท็จจริงและข้อพิจารณาอันสนับสนุนการใช้ดุลพินิจนั้น บทบัญญัตินี้สะท้อนหลัก ความโปร่งใส (Transparency) และ เหตุผลในการตัดสินใจ (Reason-Giving Principle) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้คำสั่งทางปกครองมีความชอบด้วยกฎหมายและตรวจสอบได้ แต่ในบริบทของคำสั่งอัตโนมัติ ปรากฏปัญหาเชิงเทคนิคที่เรียกว่า Black Box Problem หมายถึงภาวะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ตรวจสอบไม่สามารถเข้าถึง ตรรกะภายในของอัลกอริธึม ที่ใช้ในการตัดสินใจได้อย่างแท้จริง เช่น การไม่สามารถระบุได้ว่า AI ใช้ข้อมูลใดหรือเกณฑ์ใดเป็นฐานในการอนุมัติหรือปฏิเสธคำขอของประชาชน ผลคือ ระบบอัตโนมัติไม่สามารถ แสดงเหตุผล ได้ในระดับที่เทียบเท่ากับมนุษย์ ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์ของมาตรา 37 ที่มุ่งให้เจ้าหน้าที่เปิดเผยข้อพิจารณาอันสนับสนุนการใช้ดุลพินิจเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำทางปกครอง หากไม่สามารถอธิบายหรือแสดงเหตุผลได้อย่าง

โปร่งใส คำสั่งอัตโนมัตินั้นอาจถูกตีความว่า ขาดความชอบด้วยกฎหมาย (Illegality by Opaqueness) เพราะละเมิดหลักความโปร่งใสซึ่งเป็นองค์ประกอบของหลักนิติธรรม (Rule of Law) ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า Explainability Crisis ซึ่งเป็นวิกฤติทางหลักการระหว่าง เหตุผลเชิงมนุษย์ กับ ตรรกะเชิงคำนวณ ในการตัดสินใจของรัฐ อันส่งผลต่อการตรวจสอบโดยศาลและการอุทธรณ์ของผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง

3. ปัญหาการควบคุมตรวจสอบและการเยียวยาภายใน (Reviewability Vacuum – มาตรา 44และ 30) มาตรา 44 ของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 บัญญัติให้ ผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองมีสิทธิอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งนั้นและ มาตรา 30 รับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งทางปกครอง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คำสั่งทางปกครองเกิดจากระบบอัตโนมัติ ปัญหาที่พบคือ 1) ไม่สามารถระบุตัวเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการตัดสินใจเป็นผลจากการประมวลผลของอัลกอริธึม ทำให้ไม่สามารถระบุ เจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่ง เพื่อเป็นคู่กรณีในการอุทธรณ์ได้ตามมาตรา 44 2) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลตามมาตรา 30 ถูกจำกัด เพราะหน่วยงานของรัฐมักอ้างว่าข้อมูลภายในของระบบ เช่น โมเดลการประมวลผล หรือ ข้อมูลฝึกสอน (Training Data) เป็นความลับทางการค้า (Trade Secret) หรือข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์จากผู้พัฒนา ทำให้ประชาชนไม่สามารถตรวจสอบกระบวนการตัดสินใจที่มีผลต่อสิทธิของตนได้อย่างแท้จริง ผลคือเกิด ช่องว่างแห่งการตรวจสอบ (Reviewability Vacuum) ที่ทำให้กลไกการเยียวยาภายในและการตรวจสอบตามกฎหมายไม่สามารถทำงานได้ตามหลักนิติธรรม เพราะระบบกฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อคำสั่งอัตโนมัติ หรือ ผู้รับผิดแทนระบบอัตโนมัติ ในทางปฏิบัติ ในทางหลักการ ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึงการที่ระบบกฎหมายไทยยังไม่สามารถ กำหนดผู้รับผิดชอบในเชิงเจตนาและในเชิงโครงสร้าง ได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและความน่าเชื่อถือของระบบราชการดิจิทัล

สรุปผลเชิงหลักการ จากผลการวิเคราะห์ทั้งสามประเด็นข้างต้น งานวิจัยนี้พบว่า การนำระบบอัตโนมัติมาใช้ในการออกคำสั่งทางปกครองโดยไม่มีกลไกควบคุม เจตนา เหตุผล และ ความรับผิด ที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤติของนิติกรรมทางปกครอง (Crisis of Administrative Juristic Acts) ที่ประกอบด้วย การขาดผู้ใช้อำนาจในนามของรัฐ (Attribution Problem) การขาดเหตุผลและความโปร่งใสในการตัดสินใจ (Explainability Problem) และการขาดกลไกการตรวจสอบและเยียวยา (Reviewability Problem) ดังนั้น การออกแบบระบบกฎหมายเพื่อรองรับ คำสั่งทางปกครองอัตโนมัติ จำเป็นต้องปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายให้สามารถรองรับความรับผิดทางเจตนาโดยปริยายของรัฐ และสร้าง กลไกตรวจสอบเชิงโครงสร้าง (Systemic Accountability) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนในยุคดิจิทัล

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของแนวคิด นิติกรรมทางปกครอง เมื่อรัฐเริ่มนำระบบอัตโนมัติเข้ามามีบทบาทในการออกคำสั่งทางปกครอง ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่มุ่งวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติภายใต้กรอบพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง “เจตนา” ในฐานะสาระสำคัญของนิติกรรม

ความสมบูรณ์แห่งเจตนาและสถานะของนิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติภายใต้กฎหมายไทย

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 พบว่า กฎหมายไทยยึดถือแนวคิดแบบดั้งเดิมของกฎหมายปกครองที่มองว่า “เจตนา” ของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นองค์ประกอบเชิงนามธรรมที่ทำให้นิติกรรมทางปกครองเกิดผลผูกพันในทางกฎหมาย แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎี Legal Will Attribution ซึ่งอธิบายว่าเจตนาของเจ้าหน้าที่เป็นกลไกในการถ่ายทอด เจตนารัฐ ไปสู่คำสั่งทางปกครอง (Maurer, 2011) เมื่อการตัดสินใจถูกถ่ายโอนไปสู่ระบบอัตโนมัติ การเชื่อมโยงระหว่างการใช้อำนาจรัฐกับ บุคคลผู้มีเจตนา กลับถูกตัดขาด ระบบอัตโนมัติอาจสามารถประมวลผลตามเงื่อนไขที่ตั้งไว้ล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่อาจแสดงให้เห็นถึง การเลือกโดยเจตจำนง (volitional choice) อันเป็นหัวใจของนิติกรรมทางปกครองในความหมายดั้งเดิม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Brownsword (2019) ที่ชี้ว่าอัลกอริธึมไม่สามารถถูกอธิบายว่าเป็นผู้กระทำการทางศีลธรรมและกฎหมาย (legal and moral agent) ได้ ผลการวิจัยจึงสนับสนุนข้อสรุปว่า คำสั่งทางปกครองที่ออกโดยระบบอัตโนมัติภายใต้โครงสร้างกฎหมายปัจจุบันของไทยมีลักษณะของ “ความไม่สมบูรณ์แห่งเจตนา” (Incomplete Intention) และอาจถูกตั้งคำถามถึงความเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ในทางกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการไทยที่มองว่าเทคโนโลยีไม่อาจทดแทนบทบาทของเจตนามนุษย์ในการใช้อำนาจรัฐได้โดยปราศจากการปรับกรอบกฎหมาย (เช่น ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2563)

ปัญหาดุลพินิจ ความโปร่งใส และ Black Box Effect

ในส่วนของมาตรา 37 ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องแสดงเหตุผลและข้อพิจารณาในการใช้ดุลพินิจ ผลการวิจัยพบว่าการตัดสินใจโดยระบบอัตโนมัติสร้างปัญหาเชิงโครงสร้างที่เรียกว่า Black Box Effect กล่าวคือ แม้ผลลัพธ์จะปรากฏชัดเจน แต่กระบวนการให้เหตุผลภายในกลับไม่สามารถอธิบายหรือพิสูจน์ได้ในเชิงกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับงานของ Pasquale (2015) และ Citron (2008) ที่ชี้ว่าระบบอัลกอริธึมทำให้การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในเชิงเหตุผลและความได้สัดส่วนเป็นไปได้ยากอย่างยิ่ง การขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลไม่เพียงเป็นปัญหาด้านความโปร่งใสเท่านั้น แต่ยังบ่อนทำลายหลักความได้สัดส่วนและหลักความเสมอภาค ซึ่งเป็นแกนกลางของการควบคุมดุลพินิจทางปกครองในระบบกฎหมายมหาชน ผลการวิจัยในประเด็น

นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Alexy (2002) ที่มองว่าการใช้ดุลพินิจที่ปราศจากการให้เหตุผลไม่อาจถือว่าเป็นการใช้อำนาจที่ชอบด้วยหลักนิติธรรมได้

การตรวจสอบ การอุทธรณ์ และปัญหาความรับผิดในเชิงโครงสร้าง

ยังสะท้อนผ่านการวิเคราะห์มาตรา 30 และมาตรา 44 ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรับประกันสิทธิของประชาชนในการตรวจสอบและโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง ผลการวิจัยพบว่า เมื่อคำสั่งถูกออกโดยระบบอัตโนมัติ กลไกดังกล่าวกลับไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่สามารถระบุ เจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่งได้อย่างชัดเจน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Zouridis, Van Eck และ Bovens (2020) ที่ชี้ว่าการบริหารราชการด้วยอัลกอริธึมก่อให้เกิด accountability gap ระหว่างอำนาจ การตัดสินใจ และความรับผิด การจำกัดการเข้าถึงข้อมูลโดยอ้างเหตุผลด้านความลับทางการค้าหรือทรัพย์สินทางปัญญายิ่งซ้ำเติมปัญหานี้ และทำให้การใช้อำนาจปกครองโดยระบบอัตโนมัติเข้าสู่ภาวะที่ อยู่นอกการควบคุมของหลักนิติรัฐ (Beyond the Reach of Rule of Law) ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Hofmann และ Gerke (2021) ในบริบทกฎหมายปกครองยุโรป

การเปรียบเทียบกับแนวทางต่างประเทศและนัยเชิงนโยบาย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายเยอรมัน ฝรั่งเศส และกฎหมายสหภาพยุโรป มิได้ปฏิเสธการใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการทางปกครองโดยสิ้นเชิง แต่เลือกใช้แนวทาง รับรองแบบมีเงื่อนไข โดยกำหนดให้ต้องมีมนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบสูงสุด (human-in-the-loop) และต้องมีสิทธิในการขอคำอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ (right to explanation) ตาม GDPR มาตรา 22 (Wachter, Mittelstadt & Floridi, 2017) ผลการเปรียบเทียบนี้นำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ว่ากฎหมายไทยจำเป็นต้องปรับกรอบแนวคิดจากการยึดถือ “เจตนาของเจ้าหน้าที่” แบบปัจเจก ไปสู่แนวคิดเรื่อง เจตนาทางปกครองเชิงโครงสร้าง”(Administrative Will) ที่สามารถระบุผู้รับผิดแทนระบบได้อย่างชัดเจน ควบคู่กับการสร้างกลไกตรวจสอบอัลกอริธึมในเชิงกฎหมาย

โดยสรุป ผลการวิจัยยืนยันว่า ความสมบูรณ์แห่งเจตนา”มิได้เป็นเพียงองค์ประกอบเชิงเทคนิคของนิติกรรมทางปกครอง แต่เป็นหัวใจของความชอบธรรมและความรับผิดของการใช้อำนาจรัฐ การนำระบบอัตโนมัติมาใช้โดยปราศจากการปรับโครงสร้างทางกฎหมายจึงทำให้นิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติยังไม่อาจถือว่าเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ได้ในทางหลักกฎหมายไทย ตราบใดที่รัฐยังไม่สามารถออกแบบกลไกที่ทำให้ เจตนา ความรับผิด และการตรวจสอบ ดำรงอยู่ภายใต้บริบทของเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างแท้จริง

สรุป

จากผลการวิเคราะห์เชิงหลักการทางกฎหมาย งานวิจัยนี้สามารถยืนยันคำตอบของคำถามวิจัยหลักได้อย่างชัดเจนว่า นิติกรรมทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติยังไม่อาจถือเป็นนิติกรรมทางปกครองที่สมบูรณ์ตามกฎหมายไทยได้ในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากการกระทำทางปกครองโดยอาศัยอัลกอริธึม หรือที่เรียกว่า Algorithmic Administrative Act ยังขาดองค์ประกอบพื้นฐานที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นเงื่อนไขแห่งความสมบูรณ์ของนิติกรรมทางปกครอง ประการแรก การกระทำดังกล่าวมิได้เป็นการกระทำของ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามความหมายของมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แม้ว่าระบบอัตโนมัติจะถูกพัฒนาและนำมาใช้โดยหน่วยงานของรัฐ แต่ตัวระบบเองไม่อาจมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ทางปกครอง และไม่อาจรับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้ การขาดตัวบุคคลผู้ใช้อำนาจอย่างชัดเจนจึงทำให้ไม่อาจผูกโยงการกระทำของระบบเข้ากับรัฐในเชิงความรับผิดตามกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ ประการที่สอง ระบบอัตโนมัติไม่สามารถแสดง “เจตนา” ในการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการก่อให้เกิดผลทางกฎหมายในนิติกรรมทางปกครอง เจตนาในที่นี้มิได้หมายถึงเพียงการประมวลผลข้อมูลหรือการตัดสินใจตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่หมายถึงเจตนาทางกฎหมาย (Legal Will) ที่สะท้อนความมุ่งหมายของรัฐในการใช้อำนาจอย่างมีความรับผิดและอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ระบบอัตโนมัติและปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียงกลไกทางตรรกะเชิงคำนวณ (Computational Logic) ซึ่งไม่อาจมีเจตนาเช่นว่านั้นได้โดยตนเอง แม้ผลลัพธ์ของระบบจะมีความถูกต้องหรือมีประสิทธิภาพในเชิงข้อมูลเพียงใดก็ตาม

การใช้ระบบอัตโนมัติยังนำไปสู่ปัญหาความไม่โปร่งใสในการให้เหตุผลของคำสั่งทางปกครอง ซึ่งขัดต่อหลักการสำคัญตามมาตรา 37 ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อพิจารณาอันเป็นเหตุสนับสนุนการใช้ดุลพินิจ ความไม่ชัดเจนของกระบวนการตัดสินใจของระบบยังส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ได้รับผลกระทบในการตรวจสอบและอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองตามมาตรา 44 ตลอดจนสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 30 อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักนิติธรรม (Rule of Law) กล่าวโดยสรุป ระบบอัตโนมัติที่ออกคำสั่งทางปกครองแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐในปัจจุบันยังไม่สามารถบรรลุความสมบูรณ์แห่งนิติกรรมทางปกครองได้ในเชิงหลักการ เนื่องจากขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่าง “เจตนา” “ผู้รับผิดชอบ” และ “เหตุผลแห่งการใช้อำนาจ” ซึ่งล้วนเป็นแก่นของความชอบธรรมและความชอบด้วยกฎหมายในการกระทำทางปกครองของรัฐภายใต้ระบอบกฎหมายไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย

เพื่อลดความไม่สมบูรณ์ทางกฎหมายและรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบราชการอัจฉริยะ (AI-Driven Bureaucracy) งานวิจัยนี้เสนอแนวทางแก้ไขพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ เพื่อกำหนดกลไกที่รับรอง เจตนาทางปกครองโดยปริยายของมนุษย์ (Imputed Human Will) ผ่านหลักการ Human-in-the-Loop อย่างเข้มงวด ดังนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5 ให้บัญญัติรับรองบทบาทของ เจ้าหน้าที่ผู้กำกับดูแลระบบ (System Supervisor Official) โดยกำหนดให้ต้องมีเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นมนุษย์รับผิดชอบและลงนามรับรองคำสั่งที่ระบบอัตโนมัติสร้างขึ้นทุกครั้ง เพื่อให้ถือว่าคำสั่งนั้นเป็นการแสดงเจตนาทางกฎหมายของรัฐผ่านตัวเจ้าหน้าที่หลักการนี้จะทำให้ เจตนาแห่งการใช้อำนาจ ถูกกำหนดชัดเจนและสามารถระบุความรับผิดได้

2. เพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 37 ว่าด้วยการให้เหตุผลของคำสั่งอัตโนมัติ ให้เพิ่มวรรคใหม่กำหนดมาตรฐาน “ความโปร่งใสและการอธิบายได้ (Explainability Standards)” สำหรับคำสั่งทางปกครองที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ โดยให้หน่วยงานรัฐต้องเปิดเผยตรรกะหลักในการประมวลผล หรืออย่างน้อยต้องจัดทำรายงานคำอธิบายเหตุผลในระดับที่มนุษย์สามารถเข้าใจได้ มาตรการนี้จะสร้างสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการรับทราบเหตุผลแห่งคำสั่ง

3. เพิ่มเติมบทบัญญัติรองรับ การทบทวนโดยมนุษย์ (Human Discretionary Review) ในมาตรา 44 ให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองอัตโนมัติสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อ คณะกรรมการพิจารณาโดยมนุษย์ ที่มีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ใช้ดุลพินิจใหม่ เพื่อรับรองสิทธิในการได้รับการพิจารณาจากมนุษย์โดยตรง กลไกนี้เป็นการป้องกัน และรักษาหลักนิติรัฐโดยให้มนุษย์คงสถานะของ ผู้ตรวจสอบสูงสุด ในกระบวนการใช้อำนาจปกครอง มาตรการทั้งสามข้างต้นจะช่วยให้ระบบกฎหมายไทยสามารถปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลโดยไม่ละทิ้งหลักการสำคัญของกฎหมายปกครอง คือ เจตนา ความโปร่งใส และความรับผิด ซึ่งเป็นรากฐานของความชอบด้วยกฎหมายและหลักนิติธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

แม้งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นปัญหาเชิงหลักการในระบบกฎหมายไทยแล้ว แต่ประเด็นเรื่อง นิติกรรมทางปกครองอัตโนมัติ ยังเป็นประเด็นใหม่ในระดับสากล ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในสองมิติสำคัญ คือ

1. การศึกษาเปรียบเทียบ ศึกษากรอบกฎหมายว่าด้วย AI Governance และ Algorithmic Accountability ของประเทศที่มีความก้าวหน้า เช่น กฎหมายปกครองของสหภาพยุโรป (EU AI Liability Regulation), เยอรมนี (VwVfG Digital Amendment), และแนวทางของ OECD เพื่อสังเคราะห์หลักการที่เหมาะสมสำหรับบริบทไทย

2. เชิงนโยบาย วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการจัดตั้งหน่วยงานกำกับเฉพาะด้าน เช่น สำนักงานกำกับการตัดสินใจอัตโนมัติทางปกครอง เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบระบบ AI ที่ใช้ในหน่วยงานรัฐ รวมถึงการกำหนดมาตรฐานด้านจริยธรรม (Ethical AI) และการคุ้มครองสิทธิประชาชน การศึกษาต่อเนื่องในสองมิตินี้จะช่วยวางรากฐานให้ประเทศไทยสามารถก้าวเข้าสู่ยุคของการบริหารภาครัฐด้วยปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีความชอบด้วยกฎหมายและสอดคล้องกับหลักนิติรัฐสากล

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27, มาตรา 37 และมาตรา 41

คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดเกี่ยวกับการออกคำสั่งทางปกครองโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์และการแสดงเจตนาในการใช้อำนาจรัฐ

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2563). *กฎหมายปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ ...).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2560). *หลักนิติธรรมกับการใช้อำนาจทางปกครอง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

วีรพงษ์ วิรัชกุล. (2565). *กฎหมายปกครอง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

อนันต์ จันทรานนท์. (2560). *ทฤษฎีนิติกรรมและเจตนาในกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

Alexy, R. (2002). *A theory of constitutional rights*. Oxford: Oxford University Press.

Binns, R. (2018). Fairness in machine learning: Lessons from political philosophy. *Proceedings of the 1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency (FAT*)*, 149–159.

Bovens, M., Zouridis, S., & Van Eck, M. (2020). Algorithmic public administration. In M. Bovens, P. ’t Hart, & B. G. Peters (Eds.), *The Oxford handbook of public accountability*. Oxford: Oxford University Press.

Brownsword, R. (2019). *Law, technology and society: Re-imagining the regulatory environment*. London: Routledge.

Citron, D. K. (2008). Technological due process. *Washington University Law Review, 85*(6), 1249–1313.

Craig, P. (2012). *Administrative law* (7th ed.). London: Sweet & Maxwell.

Dicey, A. V. (1959). *Introduction to the study of the law of the constitution* (10th ed.). London: Macmillan.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—Long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory, 16*(3), 467–494. https://doi.org/10.1093/jopart/mui057

Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. New York, NY: St. Martin’s Press.

European Commission. (2020). *White paper on artificial intelligence: A European approach to excellence and trust*. Brussels: European Union.

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., et al. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines, 28*(4), 689–707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Hofmann, H. C. H., & Gerke, S. (2021). Algorithmic decision-making in public administration. *European Law Journal, 27*(1–2), 3–24.

Maurer, H. (2011). *Allgemeines Verwaltungsrecht* (18. Aufl.). München: C. H. Beck.

Maurer, H., & Waldhoff, C. (2017). *Allgemeines Verwaltungsrecht* (19. Aufl.). München: C. H. Beck.

OECD. (2019). *Principles on artificial intelligence*. Paris: OECD Publishing.

OECD. (2020). *Digital government index: 2019 results*. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/4de9f5bb-en

Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation).

Savigny, F. C. von. (1840). *System des heutigen Römischen Rechts*. Berlin: Veit und Comp.

Schwarze, J. (2018). *European administrative law*. London: Sweet & Maxwell.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. Paris: UNESCO.

Wachter, S., Mittelstadt, B., & Floridi, L. (2017). Why a right to explanation of automated decision-making does not exist in the General Data Protection Regulation. *International Data Privacy Law, 7*(2), 76–99.

Wade, H. W. R., & Forsyth, C. F. (2014). *Administrative law* (11th ed.). Oxford: Oxford University Press.

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector—Applications and challenges. *International Journal of Public Administration, 42*(7), 596–615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103

Zalnieriute, M., Moses, L. B., & Williams, G. (2019). The rule of law and automation of government decision-making. *The Modern Law Review, 82*(3), 425–455. https://doi.org/10.1111/1468-2230.12412

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

An Analytical Study of Relationship of Kamma and Saṃsāra in Theravāda Buddhism

ศึกษาวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

Phra Sornnaret Issariyo Kruadsungnoen[1*], Sathien Thangthongmadan[2], & Phamaha Suporn Rakkhitadhammo[3]

พระสรนเรศ อิสฺสริโย กรวดสูงเนิน[1*], เสฐียร ทั่งทองมะดัน[2], & พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Sornnaret Issariyo Kruadsungnoen*
พระสรนเรศ อิสฺสริโย กรวดสูงเนิน
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Email: tongissariyo@gmail.com

2. Sathien Thangthongmadan
เสฐียร ทั่งทองมะดัน
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Email: sathien_thang@gmail.com

3. Phamaha Suporn Rakkhitadhammo
พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Email: suporn_rak@gmail.com

คำสำคัญ:
กรรม, สังสารวัฏ, พุทธศาสนาเถรวาท

Keywords:
Karma, Saṃsāra, Theravāda Buddhism

Article history:
Received: 07/08/2025
Revised: 18/09/2025
Accepted: 09/10/2025
Available online: 09/02/2026

How to Cite:
Kruadsungnoen, P. S. et al. (2026). An Analytical Study of Relationship of Kamma and Saṃsāra in Theravāda Buddhism. *Journal Dhamma for Life,* 32(1), 630-647.

ABSTRACT

This research article aims to: (1) examine the concept of kamma (karma) in Theravāda Buddhism, (2) investigate the concept of saṃsāra (the cycle of rebirth) in Theravāda Buddhism, and (3) analyze the relationship between kamma and saṃsāra according to Theravāda Buddhist teachings. The study employs qualitative documentary research, drawing data primarily from the Pāli Canon (Tipiṭaka), its commentaries, and related scholarly works. The data were collected through document analysis and systematically analyzed using content analysis, with findings presented in a descriptive and analytical manner. The population and sample of the study consist of primary and secondary Buddhist texts relevant to the doctrines of kamma and saṃsāra. The research instruments include document recording forms, while data analysis focuses on categorizing doctrinal concepts and interpreting them based on Buddhist principles.

The findings reveal that kamma in Theravāda Buddhism does not merely refer to action in a general sense, but specifically to intentional actions of body, speech, and mind, with volition (cetanā) serving as the determining factor. Such intentional actions function as a significant causal force that conditions rebirth and perpetuates existence within saṃsāra. Kamma is classified into various types according to the nature and result of its fruition, thereby sustaining beings within the cycle of suffering. Furthermore, the concept of saṃsāra is clearly explained as the continuous process of arising and ceasing of the five aggregates, governed by causal conditions. When kamma functions as a cause, rebirth arises as its result, and rebirth in turn provides the basis for the generation of new kamma. This cycle persists as long as ignorance (avijjā)

and craving (taṇhā) remain operative. The analysis demonstrates that kamma and saṃsāra are intrinsically interconnected, with kamma serving as both the cause and driving force of cyclic existence. Understanding this relationship is therefore fundamental to the cultivation of wisdom and the pursuit of liberation from the cycle of suffering in accordance with Theravāda Buddhism.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับสังสารวัฏตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยคือเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับหลักกรรมและสังสารวัฏ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การจัดหมวดหมู่แนวคิดและการตีความเชิงหลักธรรม

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิได้หมายถึงเพียงการกระทำทั่วไป หากแต่หมายถึงการกระทำทางกาย วาจา และใจที่มีเจตนาเป็นตัวกำหนด ซึ่งเจตนานี้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดผลกรรมและส่งผลต่อการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ กรรมสามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภทตามลักษณะของผลที่ให้ และเป็นกลไกหลักที่ทำให้สัตว์โลกต้องดำรงอยู่ในวัฏฏะแห่งทุกข์อย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทอธิบายถึงกระแสการเกิดดับของขันธ์ทั้งห้า ซึ่งดำเนินไปตามหลักเหตุและปัจจัย กล่าวคือ เมื่อมีกรรมเป็นเหตุ ย่อมมีการเกิดใหม่เป็นผล และการเกิดนั้นย่อมเป็นเงื่อนไขให้กรรมใหม่เกิดขึ้นอีก วัฏฏะดังกล่าวจะดำรงอยู่ตราบใดที่อวิชชาและตัณหายังไม่ถูกดับสิ้น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและสังสารวัฏชี้ให้เห็นว่า กรรมเป็นทั้งสาเหตุและแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเวียนว่ายตาย เกิด ดังนั้น การเข้าใจความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาปัญญาและการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

บทนำ

ความเป็นไปตามวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้นโดยมีตัณหาเป็นเครื่อง ผูกมัดและท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏหาที่กำหนดในเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่พบ ทั้งเสวยความทุกข์ สุขความเจ็บปวดและความพินาศในที่สุด ได้เพิ่มพูนในปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานนั้นเพราะกรรม เป็นตัวกำหนดให้ต้องมีอันเป็นไปดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “กมฺมุนา วตฺตตี โลโก สัตว์โลกย่อม เป็นไปตามกรรม” (ม.ม. (ไทย)

13/707/550.) เรื่องกรรมจึงมีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นการ เคลื่อนจากภพหนึ่งไปยังอีกภพหนึ่งตามเหตุปัจจัยที่สัตว์บุคคลได้กระทำมาแล้วในอดีตไม่ว่าจะเป็นบุญ หรือบาป

ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์เดียวเป็นผู้ที่รอบรู้ได้อย่างถูกต้องจึงได้กล่าวว่ากรรม วาทีเป็นผู้กล่าวถึงเรื่องกรรม (คณะสหายกรรม, (2540:1) ทรงได้แสดงหลักการว่าด้วยเหตุและผลของการกระทำที่เกิดขึ้นของสัตว์ ทั้งหลายที่เป็นเครื่องกำหนดให้เป็นไปต่าง ๆ นานาที่ปรากฏในภพนี้และภพหน้า ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลจงใจแล้วย่อมกระทำกรรมทางกาย ทางวาจาและทางใจ” (องฺ.ฉกฺก. (ไทย) 22/63/577.) กรรมจึงเป็นตัวบ่งชี้หรือจำแนกบทบาทหน้าที่ให้เห็นถึงความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจตามความเลวหรือความประณีตของแต่ละคนที่เคยได้กระทำไว้ไม่เหมือนกัน เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล เป็นเรื่องที่ละเอียดและลึกซึ้ง ซับซ้อนเกินกว่าวิสัยของผู้ไม่มีญาณอภิญญาที่จะหยั่ง รู้ได้ เพราะเป็นอจินไตย (องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/77/122.)

เรื่องของกรรมเป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่นับว่ามีอิทธิพลต่อวิถี การดำเนินชีวิตของชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรมจึงทำให้บุคคล ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขโดยมีหลักเชื่อว่าถ้าบุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีและตรงกันข้ามถ้า ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ว่า “ยาทิส วปเต พีช ตาทิส ลภเต ผล กลฺยาณการี กลฺยาณ ปาปการี จ ปาปก บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว” (สำ.ส. (ไทย) 15/256/374.) ส่วนความหมายของกรรมคือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกทางกาย ทางวาจาและทางใจการกระทำทั้งสามทางนี้ที่สำคัญที่สุดคือทางจิตใจเพราะการกระทำทางกายวาจาล้วน เกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการทั้งสิ้นและการสั่งการของจิตที่แสดงออกทางกายวาจาอาจจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะคือกรรมดีกระทำแล้วให้ผลดีไม่ร้อนใจในภายหลังส่วนกรรมชั่วกระทำแล้วให้ผลชั่วคือ ร้อนใจภายหลัง (ขุ.ธ. (ไทย) 25/15/28.) ฉะนั้นในพระพุทธศาสนาถือว่าบุคคลจะกระทำดีหรือชั่วนั้นย่อมมีสาเหตุมาจากจิตใจ ก่อนเสมอ หากไม่มีจิตเป็นผู้สั่งการหรือไม่มีเจตนาแล้ว ย่อมไม่มีผลแห่งกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสำเร็จแล้วด้วยใจ หากคนมีใจชั่วก็จะพูดหรือทำชั่วตาม ไปด้วยเพราะความชั่วนั้นทุกข์ย่อมติดตามตนไปดุจล้อเกวียนที่หมุนตามเท้าโคและตรัสอีกว่าหาก บุคคลมีใจดีแล้วก็จะพูดหรือทำดีตามไปด้วยเพราะความดีนั้นสุขย่อมติดตามไปดุจเงาติดตามตัวฉะนั้น” (ขุ.ธ. (ไทย) 15/1/23.) แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งย่อมเกิดมาจากเหตุและดับไปก็เพราะเหตุโดย ทรงอ้างถึงหลักปฏิจจสมุปบาทว่าเป็นของลึกซึ้งยิ่งนัก สัตว์ทั้งปวงต้องยุ่งเหยิงวุ่นวายต้องเวียนเกิด เวียนตายก็เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจจสมุปบาทนี้หมู่สัตว์จึงยุ่งเหมือนขอดด้ายของช่างหูก เป็นปมนุงนังเหมือนกระจุกด้าย เหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง เมื่อตายแล้วมักไม่ข้ามพ้นอบาย ทุคติ วินิบาตและสงสาร (ที.ม. (ไทย) 10/95/57.)

กรรมและการให้ผลของกรรมเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนไทยให้ความสนใจและมีความเชื่อ ตามหลักพระพุทธศาสนาว่าเป็นไปได้หากวงจรของปฏิจจสมุปบาทยังคงวนเวียนอยู่และไม่ถูกตัดขาด โดยการบรรลุเป็นพระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์เนื่องจากความสัมพันธ์กันในหลายเหตุปัจจัยที่สืบต่อ กัน จนแทบหาจุดเริ่มต้นและปลายเหตุไม่ได้แม้ในการตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระผู้มี พระภาคเจ้าก็ตาม พระองค์ทรง

ระลึกชาติแต่ปางหลังได้ รู้กำเนิดของสรรพสัตว์คือรู้วาระแห่งกรรม และผลกรรมของสัตว์นั้นเองโดยเรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสติญาณ และจุตูปปาตญาณ (ที.ปา. (ไทย) 11/304/275.) ตามลำดับอีกทั้ง จิตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยามทั้ง 3 ส่วนนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเกิดใหม่ แห่งพืช (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต 2542:194) คือ จิตของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยมีความสัมพันธ์กับกรรมเก่า กรรมใหม่ กรรมของ บุคคลและกรรมส่วนรวมที่บุคคลได้ปฏิบัติหน้าที่การงานร่วมกัน วิบากกรรมนั้นมีทั้งส่งผลในระยะใกล้ก็มี ระยะไกลข้ามภพข้ามชาติก็มีและให้ผลในปัจจุบันชาติก็มีแล้วแต่เหตุปัจจัยที่ไปสนับสนุนกรรมนั้น ๆ ให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม

แหล่งกำเนิดใหม่ของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งปวง มีอยู่ 2 ประการ คือ การเกิดในโลกของ โอปปาติกะและการเกิดในโลกมนุษย์การเกิดในโลกของโอปปาติกะนั้นคือการเกิดผุดขึ้นโดยไม่ต้อง อาศัยพ่อแม่ แต่เกิดโดยอาศัยอดีตกรรม ได้แก่ พวกสัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดาและพรหม ผู้ที่ตาย ไปเกิดในโลกของโอปปาติกะถือว่าเป็นชีวิตที่เกิดใหม่ไม่ใช่เป็นชีวิตที่ยังไม่เกิดเป็นชีวิตที่ไม่ ประกอบด้วยวัตถุอย่างโลกมนุษย์เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีขนาดจำกัด ไม่กินเนื้อที่ ไม่ต้อง อาศัยธรรมชาติไม่ต้องอาศัยอาหารเหมือนกับมนุษย์และสัตว์ ส่วนการเกิดของมนุษย์เป็นแบบชลาพุชะ คือถือกำเนิดในมดลูก โดยอาศัยส่วนประกอบการร่วมหลับนอนของบิดามารดา มารดามีระดูและมีสัตว์ ที่จะมาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เมื่อวงจรของสังสารวัฏ คือ กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม กรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาแล้วแสดงออกทางกาย วาจาและใจ ก่อให้เกิดวิบาก ซึ่งเป็นผลลัพธ์อันเกิดจากกรรมอันเป็นเหตุปัจจัยแห่งการเกิดยังคงมีอยู่ตราบใดตราบนั้นการเวียนว่าย ตายเกิดใหม่ของสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ยังคงมีอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดไม่ว่าจะตายเกิดในลักษณะใดก็ตาม เว้นแต่บุคคลผู้สามารถทำลายอาสวะกิเลสอันเป็นกระแสแห่งสังสารวัฏ คือ การบรรลุพระนิพพานได้แล้ว เท่านั้นจึงไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดในภพใดอีก

เราจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อความศรัทธาที่ ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิตได้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งถึงวิถีแห่งชีวิตอันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่จึงทำ ให้พระพุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่นโดยเชื่อด้วยหลักเหตุผลในเรื่องของกรรมว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อ ในเรื่องกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง (กัมมสัทธา) คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือจงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรมคือเป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้าย สืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอ้อน วอนหรือนอนคอยโชคเป็นต้น เชื่อวิบากเชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง (วิปากสัทธา) คือเชื่อ ว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผลดีจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว เชื่อความที่สัตว์มี กรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน (กัมมัสสกตาสัทธา) และเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)คือมั่นใจในองค์ พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรมบัญญัติธรรมวินัยไว้ด้วยดีทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์คือเราทุกคนนี้หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรม สูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง จากหลักความศรัทธาดังกล่าวจะ เห็นได้ว่า

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรมและให้ความสำคัญหลักกรรมว่าเป็นหลักธรรมใหญ่และสำคัญ ทั้งนี้เพราะกรรมได้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมจึงเป็นหลักธรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือ เสื่อมลงมีทุกข์หรือสุขนั้นมีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้นมิใช่การกระทำของผู้อื่นดังนั้นกรรมจึงเกิด จากการกระทำของตัวเราเอง มิใช่มีใครมากำหนดการกระทำดีเรียกว่ากรรมดีการกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผล เรียกว่าวิบาก ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับ

จากการค้นหาข้อมูลเรื่องของกรรมนั้น ผู้วิจัยพบว่า กรรมมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก หลายพระสูตร เช่น จูฬกัมมวิภังคสูตร มหากัมมวิภังคสูตร กัมมนิทานสูตร นิทานสูตร เป็นต้น แต่การศึกษากรรมในครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจมุ่งเน้นที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกัมมนิทานสูตรที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 เพื่อนำหลักธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าในแง่มุมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ใน การดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีรากฐานจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์สำคัญในฝ่ายเถรวาท รวมทั้งการตีความของนักวิชาการและพระเถระร่วมสมัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกทั้งในระดับปรมัตถธรรมและสมมติสัจจะ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถจำแนกสาระสำคัญออกเป็น 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดเรื่องกรรม และ แนวคิดเรื่องสังสารวัฏ ตลอดจนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดดังกล่าว

แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า “กรรม” (กัมมะ) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความหมายหลักว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา โดยครอบคลุมการกระทำทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอธิบายเหตุแห่งทุกข์และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน, 2554) อธิบายว่า กรรมหมายถึงกิจการที่บุคคลกระทำ ไม่ว่าจะเป็นกายกรรม วจีกรรม หรือมโนกรรม โดยเน้นว่าแม้การคิดก็ถือเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการ “ทำการคิด” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากรรมในพระพุทธศาสนามิได้จำกัดอยู่เฉพาะการกระทำทางกายเท่านั้น แต่ครอบคลุมมิติภายในของจิตใจด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2538) ให้ความหมายกรรมว่าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (เจตนาหำ ภิกฺขเว กมฺมำ วทามิ) โดยชี้ชัดว่าเจตนาเป็นหัวใจของกรรม การกระทำใดที่ปราศจากเจตนา ไม่จัดเป็นกรรมในความหมายทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ กรรมสามารถจำแนกเป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม ตามคุณภาพของเจตนาและกิเลสที่เป็นเหตุ ได้แก่ โลภะ โทสะ

และโมหะ ในทำนองเดียวกัน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2553) อธิบายว่า กรรมเป็นคำกลาง ๆ ที่ยังไม่บ่งชี้คุณค่าในตัวเอง จนกว่าจะพิจารณาจากเจตนาและเหตุปัจจัยที่อยู่เบื้องหลัง หากเป็นการกระทำที่ปราศจากกิเลส ย่อมเป็นกุศลกรรม และหากเกิดจากกิเลส ย่อมเป็นอกุศลกรรม ซึ่งส่งผลต่อผู้กระทำตามกฎแห่งเหตุและผล (พระปลัดศานิตย์ นิจฺจงฺคุโณ, 2563) ได้เสนอการอธิบายกรรมในเชิงปรมัตถธรรม โดยมองกรรมในลักษณะ “ภาษาธรรม” หรือเชิงวิทยาศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ยึดติดกับตัวบุคคลหรือผู้กระทำ แต่พิจารณากรรมในฐานะกระบวนการของสภาวธรรมที่อาศัยผัสสะเป็นเหตุ เกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ และนำไปสู่ชาติ ชรา และมรณะ ตามหลักปฏิจจสมุปบาท จากการศึกษาความหมายของกรรมจากนักวิชาการและคัมภีร์ต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา มีรากฐานจากกิเลสหรือความปราศจากกิเลส แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลตามกฎแห่งเหตุปัจจัย และเป็นพลังสำคัญที่กำหนดการดำรงอยู่ของชีวิตในวัฏสงสาร

แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

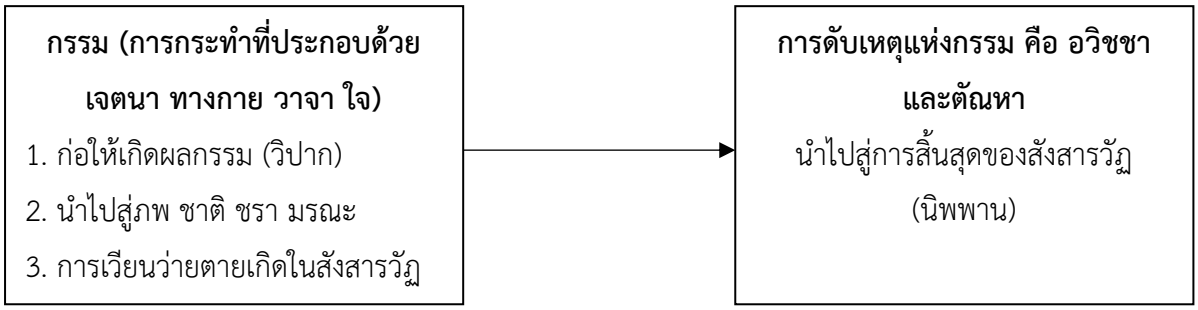
แนวคิดเรื่อง สังสารวัฏ เป็นหลักคำสอนสำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งใช้อธิบายสภาพการดำรงอยู่ของสรรพสัตว์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏจักรแห่งทุกข์อย่างไม่รู้จบ คำว่า “สังสารวัฏ” หมายถึง การหมุนเวียนไปมา การท่องเที่ยวไปในภพภูมิต่าง ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องจากอวิชชาและตัณหา ตามกระบวนการของเหตุและผลที่ปรากฏในหลักปฏิจจสมุปบาท (พระไตรปิฎก เล่มที่ 12) พระพุทธศาสนาเถรวาทมิได้มองสังสารวัฏเพียงในมิติของการเกิดและตายทางกายภาพเท่านั้น หากแต่พิจารณาในเชิงกระบวนการของการเกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปของสภาวธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในกระแสชีวิต ในคัมภีร์และอรรถกถาทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้อธิบายว่าสังสารวัฏประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ กิเลสวัฏ กรรมวัฏ และวิปากวัฏ โดย กิเลสวัฏ หมายถึง เครื่องเศร้าหมองของจิต ได้แก่ อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน ซึ่งเป็นรากเหง้าสำคัญที่ผลักดันให้สรรพสัตว์กระทำกรรมต่าง ๆ ด้วยความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและความปรารถนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558) กิเลสเหล่านี้ทำให้จิตใจตกอยู่ในสภาพหลงผิด ไม่เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง กรรมวัฏ คือ วัฏแห่งการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากอำนาจของกิเลสวัฏ กรรมในที่นี้มิใช่เพียงการกระทำภายนอก แต่รวมถึงเจตจำนงและแรงจูงใจภายในจิตใจด้วย พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเจตนาเป็นหัวใจของกรรม และเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดผลแห่งการกระทำในภายหน้า (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20) ส่วน วิปากวัฏ หมายถึง วัฏแห่งผลของกรรม อันได้แก่ การเกิด (ชาติ) ความแก่ (ชรา) ความตาย (มรณะ) รวมถึงสุข ทุกข์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สรรพสัตว์ได้รับในภพภูมิต่าง ๆ วิปากวัฏเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากกรรมวัฏ และทำหน้าที่ตอกย้ำการดำรงอยู่ของสังสารวัฏให้ดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560) ทั้งสามวัฏนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นวงจรที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยกรรมวัฏทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกิเลสวัฏและวิปากวัฏ กล่าวคือ กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดผล และผลที่ได้รับย่อมเป็นเงื่อนไขให้เกิดกิเลสใหม่อีกครั้ง วงจรนี้จะดำเนินต่อไป

ตราบใดที่สรรพสัตว์ยังไม่สามารถดับอวิชชาและตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงชี้ให้เห็นว่า การหลุดพ้นจากสังสารวัฏมิได้เกิดจากการเปลี่ยนภพภูมิ หากแต่เกิดจากการพัฒนาปัญญาเพื่อรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริง จนนำไปสู่การดับกิเลสและการสิ้นสุดแห่งทุกข์ในที่สุด

ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท “กรรม” ถือเป็นหลักธรรมสำคัญที่อธิบายกลไกการดำเนินไปของสังสารวัฏ อันหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์อย่างไม่สิ้นสุด จากการศึกษาพบว่า กรรมมิได้เป็นเพียงการกระทำทางกาย วาจา และใจเท่านั้น หากแต่เป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้อำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ กรรมที่เกิดจากเจตนาเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดภพและชาติใหม่ ส่งผลให้สรรพสัตว์ต้องดำรงอยู่ในกระแสแห่งสังสารวัฏอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) ในระดับของสมมติสัจจะ พระพุทธศาสนาอธิบายกรรมในลักษณะที่มีผู้กระทำและผู้รับผล เพื่อให้สอดคล้องกับการรับรู้ของมนุษย์ทั่วไป และใช้เป็นกรอบทางศีลธรรมในการกำกับพฤติกรรมของบุคคลในสังคม แนวคิดดังกล่าวช่วยสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติในทางที่เป็นกุศล อย่างไรก็ตาม การอธิบายในลักษณะนี้มิได้หมายความว่ามีตัวตนถาวรที่ทำกรรมและรับผลกรรม หากเป็นเพียงการอธิบายเชิงสมมติ เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารและการอบรมทางจริยธรรม (สุภาณี จันทร์งาม, 2560) เมื่อพิจารณาในระดับปรมัตถสัจจะ กรรมถูกอธิบายในฐานะกระบวนการของสภาวธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ไม่มีอัตตาหรือตัวตนถาวรเป็นแก่นสาร การเกิดขึ้นและดับไปของกรรมเป็นไปตามหลักปฏิจจสมุปบาท กล่าวคือ เมื่อมีอวิชชาเป็นปัจจัย ย่อมมีสังขาร และนำไปสู่กระบวนการแห่งภพ ชาติ และทุกข์ในที่สุด การอธิบายในระดับนี้ช่วยให้เห็นความจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่งว่าเป็นเพียงกระแสของเหตุและผล มิใช่การดำรงอยู่ของ “ตัวเรา” หรือ “ของเรา” อย่างแท้จริง (วศิน อินทสระ, 2558) ดังนั้น การสิ้นสุดของสังสารวัฏในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท มิได้เกิดจากการหลีกหนีหรือปฏิเสธผลของกรรม หากแต่เกิดจากการดับเหตุแห่งกรรมโดยตรง นั่นคือการดับอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน เมื่อเหตุปัจจัยเหล่านี้สิ้นไป กระบวนการแห่งผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ และชาติย่อมสิ้นสุดลงตามลำดับ ผลลัพธ์สูงสุดของกระบวนการนี้คือนิพพาน ซึ่งเป็นภาวะแห่งความดับทุกข์และการพ้นจากสังสารวัฏโดยสิ้นเชิง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรม และสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สมมติฐานการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสำคัญในการอธิบายกลไกการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของสังสารวัฏ
2. กรรมที่ประกอบด้วยเจตนาและกิเลส เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สรรพสัตว์เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ
3. การดับเหตุแห่งกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวทางสำคัญในการสิ้นสุดสังสารวัฏ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของหลักธรรมดังกล่าวตามกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยมีระเบียบวิธีในการวิจัยดังต่อไปนี้

ประเภทการวิจัย งานวิจัยนี้จัดอยู่ในกลุ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางพระพุทธศาสนาและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา แนวคิด และความสัมพันธ์ของหลักกรรมและสังสารวัฏตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงเอกสารทางพระพุทธศาสนาและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักกรรมและสังสารวัฏ โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือและมีเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกอย่างมีจุดมุ่งหมาย (Purposive Sampling)

เทคนิคการคัดเลือกข้อมูล ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และความเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ เอกสารที่นำมาศึกษาประกอบด้วยเอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกและแบบวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการจดบันทึก สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2559 จากนั้นจึงศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา วิทยานิพนธ์ ตลอดจนตำราและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการอ่าน วิเคราะห์ และบันทึกข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ลักษณะ ประเภทของกรรม แนวคิดเรื่องสังสารวัฏ และความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการเวียนว่ายตายเกิดตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักกรรมและสังสารวัฏในเชิงเหตุและผลตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาเถรวาท และสังเคราะห์สาระสำคัญจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อตอบโจทย์การวิจัย

ในขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ โดยนำผลการวิเคราะห์ทั้งหมดมาจัดระบบความคิด อธิบายเชิงเหตุผล และสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้มีความชัดเจน ถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักวิชาการ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งในระดับพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรค ตลอดจนงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทาง แนวคิด และรูปแบบการปฏิบัติอย่างหลากหลาย ทั้งในเชิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมปัจจุบัน

เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พบว่า หลักการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดกุศลธรรมหรือ ผลบุญต่าง ๆ มาน้อยเพียงใด ล้วนแล้วอยู่ที่เจตนามีด้วยกัน ทั้ง 2 อย่าง คือ 1) มีความตั้งใจหรือจงใจที่จำทำกรรมนั้น ๆ 2) เจตนาเกิดแล้วกระทำในสิ่งที่ตั้งใจทำไว้ของทำได้ 3 ทางคือ การกระทำจากใจ การกระทำจากวาจา และ การกระทำจากกาย เมื่อเจตนาเกิดขึ้นหรือมีความต้องการที่จะทำ จึงจะสำเร็จเป็นกรรมที่จะ ก่อให้เกิดกรรมหรือเรียกว่าวิบากกรรม โดยย่อแล้ว องค์ประกอบของพระพุทธศาสนาต้อง ประกอบด้วย เหตุที่แสดงออกมาคือกรรม คือ 1) อกุศลกรรม คือ กรรมไม่ดี กรรมทรามที่เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ 2) กุศลกรรม คือ การทำความดี ที่เกิดจาก อโลภะ อโทสะ และ อโมหะ เมื่อมีองค์ มีประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่แสดงออกมาทา กายกรรม คือการแสดงออกจากกาย วจีกรรม คือ การแสดงออกทางวาจา มโนกรรม คือการแสดงออกมาจากใจหรือการกระทำจาก ซึ่งองค์ประกอบ เหล่านี้ร่วมแล้วเป็นตัวบ่งบอกซึ่งจะได้รับผลบุญมากน้อยเพียงใดในทางพระพุทธศาสนา พบว่า หนทางในการพ้นจากวัฏฏะแห่งกรรมและสังสารวัฏนั้น คือการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งหมายเพื่อดับเหตุแห่งกรรม ได้แก่ กิเลสทั้งหลาย โดยเฉพาะอวิชชาและตัณหา การหลุดพ้นจึงต้องอาศัยการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาอย่างสมดุล สรุปได้ว่า ศีล หมายถึง ธรรมทั้งหลายมี เจตนาเป็นต้น, มีหน้าที่รักษากาย วาจา มิ ให้ไปในทางทุจริต, ธรรมชาติอันบุรุษทรงไว้, ความประพฤติดีทางกาย วาจา, ข้อบัญญัติทาง พระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกาย วาจา, บรรทัดสำหรับให้คนประพฤติความดีให้คงที่ นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวที่แสดงให้เห็นว่า ศีล นั้นมีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวางมาก ดังนี้ ศีลเป็น คำที่มีความหมายกว้างและลึกซึ้งมองได้หลายแง่หลายระดับ ศีลมิใช่หมายเพียงความประพฤติที่ดีงาม สุจริตทางกายและวาจาเท่านั้น แต่หมายถึงอาชีวะสุจริต สาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ ไม่คิดล่วง ละเมิด ส่วนการรักษาเบญจศีล หรือศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีเจตนาเป็นเครื่องงด เว้นหรือวิรัต 3 คือ 1) สัมปัตตวิรัติ คือ การงดเว้นของผู้ที่ไม่รักษาศีลมาก่อน เช่น ผู้ที่มีโอกาสฆ่าสัตว์ แต่ไม่ฆ่า เป็นต้น 2) สมาทานวิรัติ คือ งดเว้นด้วยการสมาทาน ได้แก่ ผู้ที่สามาทานสิกขาบท ย่อม สละได้แม้กระทั่งชีวิตตน 3) สมุจเฉทวิรัติ คือ งดเว้นได้โดยเด็ดขาด ข้อนี้เป็นวิรัตของพระอริยบุคคลทั้ง 3 อย่างนี้ เป็นเจตนาของผู้ที่สมาทานสิกขาบทแล้ว พึงปฏิบัติตนให้มีศีลบริบูรณ์ได้ เช่น พระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้น

เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พบว่า แนวคิดเรื่อง สังสารวัฏ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการอธิบายวัฏจักรแห่งการดำรงอยู่ของสัตว์โลก ซึ่งเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สังสารวัฏหมายถึงวงจรแห่งการเกิด การตาย และการเกิดใหม่ อันเป็นกระแสของความเปลี่ยนแปลงและทุกข์ทรมานที่สัตว์โลกต้องประสบอย่างต่อเนื่อง โดยไม่อาจกำหนดรู้จุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดได้อย่างแน่ชัด ด้วยเหตุที่วงจรแห่งสังสารวัฏนี้ดำเนินไปอย่างไม่รู้จบ จึงกล่าวได้ว่าเป็นสภาวะที่ไร้เบื้องต้นและเบื้องปลาย เป็นวัฏฏะที่หมุนเวียนอยู่ภายใต้อำนาจของ กิเลส กรรม และวิบาก ซึ่งเป็นกลไกหลักที่ผลักดันให้สัตว์โลกยังคงเวียนว่ายอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ไม่หยุดหย่อน องค์ประกอบของสังสารวัฏ สามารถอธิบายได้ผ่าน ไตรวัฏ คือ กิเลสวัฏ กรรมวัฏ และวิบากวัฏ โดยที่ กิเลสวัฏ หมายถึงการหมุนวนของอาสวะกิเลสซึ่งทำให้จิตตกอยู่ในความหลงผิด มีอวิชชาเป็นรากเหง้าแห่งความไม่รู้ตามความเป็นจริง กรรมวัฏ คือกระแสของการกระทำที่มีเจตนา ทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเกิดจากอำนาจของกิเลส และ วิบากวัฏ คือผลของกรรมที่ย้อนกลับมาสนองผู้กระทำในรูปของสุขหรือทุกข์ทั้งในภพนี้และภพหน้า ทั้งสามวัฏนี้สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้วงจรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดยังคงดำรงอยู่ต่อไป สาเหตุที่สัตว์โลกไม่อาจหลุดพ้นจากสังสารวัฏได้โดยง่าย เพราะมี อวิชชา (ความไม่รู้) และตัณหา (ความทะยานอยาก) เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลัง อวิชชาทำให้ไม่รู้จักอริยสัจ 4 อันเป็นความจริงอันประเสริฐของชีวิต ขณะที่ตัณหานั้นก่อให้เกิดความยึดมั่นในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และอารมณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยให้ก่อกรรมต่อเนื่องไม่รู้จบ จนกลายเป็นพลังผลักดันให้สัตว์โลกเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะนี้อย่างไม่รู้ตัว เมื่อจิตเวียนว่ายไปในภพภูมิ กรรมเก่าก็ส่งผล กรรมใหม่ก็ยังคงสั่งสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้กระแสแห่งสังสารวัฏยิ่งแน่นแฟ้นและยากจะหลุดพ้น

เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรม และสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พบว่า การเกิด หมายถึง การเกิดทางร่างกาย คือมีร่างกายเกิดขึ้นมาจากท้องแม่ และการ เกิดทางจิตใจ คือการที่จิตปรุงแต่งว่ามีตัวเราขึ้นมา ประเภทของการเกิด มี 4 ประการ ได้แก่ (1) การ เกิดในไข่ (2) การเกิดในครรภ์ (3) การเกิดในเถ้าไคลหรือที่ชื้นแฉะ และ(4) การเกิดผุดขึ้น เหตุปัจจัย แห่งการกำเนิด มนุษย์นั้นถือกำเนิดมาจากกรรมที่เป็นเหตุให้ทุกคนเกิด มีปัจจัยทำให้เกิด 3 ประการ คือ (1) บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (2) มารดามีระดู และ (3) มีสัตว์มาเกิด(ปฏิสนธิวิญญาณ วิวัฒนาการ แห่งการกำเนิดของมนุษย์เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างจะมีร่างกายเกิดขึ้น ช่วงที่ 1 เรียกว่า กลละ ช่วงที่ 2 เรียกว่า อัพพุทะ ช่วงที่ 3 เรียกว่า เปสิ ช่วงที่ 4 เรียกว่า ฆนะ และช่วงที่ 5 เรียกว่า ปัญจสาขา องค์ประกอบของชีวิต มีองค์ประกอบใหญ่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม กับส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นเรื่องของกายกับเรื่องของจิต องค์ประกอบใหญ่ทั้งสองส่วนนี้ รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า ขันธ์ 5 การเป็นไปของชีวิต มีปัจจัยต่าง ๆ เป็นเพียงมิติหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ ตลอดเวลา ความหมายของสุคติภูมิ สุคติภูมิ หมายถึง ทางดำเนินที่ดี ประเภทของสุคติภูมิ มี 3 ภูมิ คือ (1) มนุสสภูมิ (2) เทวภูมิ และ(3) พรหมภูมิ การเกิดในสุคติภูมิตามหลักพระพุทธศาสนา การที่ เราได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ซึ่งอายุก็จะไม่เหมือนกัน ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไป เปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ ถือว่าเป็นของเล็กน้อย เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ในสรวงสวรรค สุคติภูมิหรือสวรรค์ในทางศาสนาพุทธ คือ ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยดี เป็นที่อยู่ ของเทวดา เหตุที่ทำ

ให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้สร้างบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ ดินแดนของ สวรรค์นั้นจะเป็นสถานที่แห่งการเสวยบุญ ที่ได้กระทำแล้วซึ่งการสร้างบุญกุศลธรรมนั้นจะ ยึด หลักการปฏิบัติ อยู่ 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา แต่ละชั้นลักษณะจะแตกต่างกันมีความเป็นอยู่ สะดวกสบาย แต่การบนสวรรค์นั้นเป็นการเกิดที่ไม่ยั่งยืน เมื่อสิ้นบุญแล้วก็ต้องมาเกิดอีก ภายใต้ วัฏ จักรในกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องอานิสงส์หรือผลบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะยึดหนักของกฎแห่ง กรรม บุคคลใดก็ตามที่ปฏิบัติโดยตนเองก็จะได้รู้ได้ด้วยตนเอง เพราะศาสนาพุทธนั้นเป็นศาสนาที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องการกระทำ ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วได้ลงสู่อบายภูมิ ในสมัยนี้สามารถเรียนดู ได้ตามแหล่งต่าง ๆ เช่นวัดจะมี รูปภาพเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมที่ติดตามผนังของโบสถ์โดยส่วนมากจะมี รูปและประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมลายละเอียดต่าง ๆที่เกี่ยวกับพระองค์ หรือ สวรรค์ และ นรกต่าง ๆ ข้อสังเกตุที่ผู้วิจัยพบจากเอกสารและพระไตรปิฎก ในการเกิดบนสวรรค์ของแต่และชั้นก็ จะขึ้นอยู่กับผลบุญที่ได้สร้าง สะสมไว้ เมื่อครั้งเราเป็นมนุษย์แต่ในทางปฏิบัติก็จะไม่เหมือนกัน เช่น

ชั้นที่ 1 จาตุมหาราชิกาภูมิ จะเน้นไปที่ การประพฤติ และการรักษาของศีล 5 และจะ เป็นคนชอบเชิญชวนบุคคลอื่น ๆ มาทำบุญต่าง ๆ

ชั้นที่ 2 ตาวติงสาภูมิ จะเน้นไปที่ การให้ทาน มีจิตที่บริสุทธิ์ และเป็นคนพฤติกรรมดีงาม ไม่ดูหมิ่นดูแคลนใครไม่นินทาให้ร้ายกับใคร และเป็นคนที่ดูแล บิดามานดา ของตน

ชั้นที่ 3 ยามาภูมิ จะตั้งใจรักษาศีล บำเพ็ญทานเป็นประจำ และเป็นคนที่มีความศรัทธาใน คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และไม่สงสัยหลักธรรม ไม่สนใจในการทำบาปทำความชั่ว ตั้งหน้าตั้ง ตาทำแต่กุศลกรรมในฝ่ายเดียว

ชั้นที่ 4 ตุสิตาภูมิ จะตั้งใจรักษา ศีล และให้ทาน แต่เน้นประพฤติไปในทางการฟังพระ ธรรมเทศนาทั้งมีปัญญาดี หรือ เป็นโพธิสัตว์รู้ธรรม เมื่อฟังธรรมภายในจิต จะมีความสุขเกษมยินดี

ชั้นที่ 5 นิมมานรตีภูมิ จะเป็นคนที่มี จิตใจบริสุทธิ์ พยายามรักษาศีลไม่ให้ขาดแม้แต่ข้อ เดียว แต่จะเน้นไปที่ทานเป็นอย่างมาก

ชั้นที่ 6 ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ ชั้นสุดท้ายนี้ จะมีความศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในทั้ง 3 ด้าน เลย ศีล, ทาน และ ภาวนา

การเกิดใน สวรรค์ชั้น รูปาวาจรภูมิ มีทั้งหมด 1 – 16 นี้ จะเน้นไปที่ สมถะกรรมฐานตัว เดียว รวมถึง อรูปาวาจรภูมิ ที่มี 1 - 4 ชั้น

ที่กล่าวมาข้างต้น ก็ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองสั่งสมมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ แต่การที่จะไปเกิด ในสวรรค์แต่ละชั้นนั้น จะมี เป็นปัจจัยหลักอยู่ 3 คือ ศีล เป็นตัวบอกถึงการกระทำ หรือ ประพฤต กรรม ทานจะเป็นการเสียสละในทรัพย์ของตนที่หามาให้โดยสุจริต ภาวนา ตัวนี้จะให้เกิดปัญญา ใน การทำอะไรก็จะได้มีสติ แต่ในขณะที่กำลังทำหรือเราต้องมีความ เชื่อ และความศรัทธานั้น ๆ มันถึง จะให้ผลดีกับตัวเรา อย่างที่อธิบายไว้ข้างต้น คือ 3 อย่างนี้ นรกและสวรรค์ ก็ปรากฏในพระคัมภีร์ ต่าง ๆ เช่น ในพระไตรปิฎก และหนังสือต่าง ๆ ที่เราสามารถหาอ่านได้ และอีกอย่างหนึ่งคือ พระองค์ ก็ได้ทรงตรัสถึง กุศลธรรม และ อกุศลธรรม ที่ทำแล้วสามารถไปบังเกิดไปเป็นชาวสวรรค์ หรือเปตรน รก ได้ ร่วมถึง พระอริยสาวกบางรูปก็ได้ไปท่องเที่ยวในนรก และ สวรรค์ คือ พระโมคคัลลานะ และ เหล่าพระ

อริยสาวกทั้งหลายนี้ก็เป็นสิ่งที่ได้รับการยืนยันไว้ในพระคัมภีร์ หรือ ในพระไตรปิฎก ซึ่งถือว่า เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ และเป็นสิ่งที่สูงสุดในพระพุทธศาสนาของไทยเลย

ตารางที่ 1 สรุปงานวิจัยตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์การวิจัย	**สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา**
1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นว่ากรรมคือการกระทำโดยเจตนาทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งแบ่งเป็นกุศลกรรมจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ และอกุศลกรรมจากโลภะ โทสะ โมหะ กรรมเป็นต้นเหตุของผลวิบากที่เชื่อมโยงกับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และการปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญาถือเป็นหนทางสำคัญในการดับกิเลสและสิ้นสุดวัฏจักรกรรมและสังสารวัฏ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท	แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ วงจรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดที่ไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งเกิดจากกิเลส กรรม และวิบาก โดยอวิชชาและตัณหาเป็นแรงขับเคลื่อนหลักที่ทำให้สัตว์โลกยังคงวนเวียนในภพภูมิต่างๆ ทั้งทางกายและจิตใจ สังสารวัฏสะท้อนความไม่เที่ยง ทุกข์ และอนัตตา และเสนอทางปฏิบัติโดยอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อขจัดกิเลสและหลุดพ้นจากวงจรนี้
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรม และสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทชี้ให้เห็นว่ากรรมเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ โดยกรรมที่มีเจตนาเป็นตัวกำหนดคุณภาพของภพภูมิการเกิดและประสบการณ์ชีวิตใหม่ วัฏจักรสังสารวัฏจึงเป็นวงจรต่อเนื่องที่กรรมใหม่เกิดขึ้นจากผลของกรรมเก่า การหลุดพ้นจึงต้องอาศัยการปฏิบัติเพื่อดับกิเลสและตัณหาอย่างแท้จริงตามอริยมรรคมีองค์ 8

อภิปรายผล

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญกับ “เจตนา” (cetanā) ในฐานะสาระสำคัญของการกระทำทางศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและงานวิชาการร่วมสมัยหลายชิ้นที่ชี้ว่า คุณค่าทางจริยธรรมของกรรมมิได้ถูกกำหนดจากผลลัพธ์ภายนอกเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและสภาพจิตของผู้กระทำเป็นหลัก (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555; Payutto, 2003) การเน้นบทบาทของเจตนาดังกล่าวสะท้อนกรอบจริยศาสตร์ที่มุ่งความรับผิดชอบส่วนบุคคล และเปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนผ่านการฝึกฝนจิตใจให้เป็นกุศล อันสอดคล้อง

กับองค์ประกอบในมรรคมีองค์แปด โดยเฉพาะสัมมาสังกัปปะและสัมมากัมมันตะ ซึ่งทำหน้าที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (สุวรรณา สถาอานันท์, 2560)

ในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การอธิบายแนวคิดสังสารวัฏในฐานะกระบวนการของขันธ์ทั้งห้าที่เกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย ช่วยคลี่คลายความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่มองสังสารวัฏเป็นการเคลื่อนย้ายของ “วิญญาณ” หรือ “ตัวตนถาวร” จากภพหนึ่งไปสู่อีกภพหนึ่ง การตีความสังสารวัฏในเชิงกระบวนการ (process-oriented view) มากกว่าเชิงภาวะคงที่ (entity-oriented view) สอดรับกับหลักอนัตตาและไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นแกนกลางของปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาท (Gombrich, 2009; Harvey, 2013) นอกจากนี้ การชี้ให้เห็นบทบาทของอวิชชาและตัณหาในฐานะปัจจัยหลักของการเวียนว่ายตายเกิด ยังตอกย้ำข้อค้นพบของงานวิจัยด้านพุทธปรัชญาที่เสนอว่า ปัญหาของสังสารวัฏมิได้มีรากเหง้ามาจากโลกภายนอก หากแต่อยู่ที่โครงสร้างของจิตและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิต (Keown, 2016)

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและสังสารวัฏสามารถอธิบายได้อย่างเป็นระบบผ่านแนวคิดวัฏฏะ 3 ได้แก่ กิเลสวัฏ กรรมวัฏ และวิบากวัฏ ซึ่งเกื้อหนุนและหมุนเวียนต่อเนื่องกันไม่รู้จบ กรรมที่เกิดจากกิเลสเป็นเหตุให้เกิดวิบาก และวิบากนั้นเองก็ทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขให้กิเลสและกรรมใหม่เกิดขึ้นต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด (พระธรรมปิฎก, 2546; Collins, 1998) การทำความเข้าใจโครงสร้างดังกล่าวช่วยให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แนวทางการยุติสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิใช่การหลีกหนีโลกหรือการรอคอยผลแห่งบุญในอนาคต หากแต่เป็นกระบวนการปฏิบัติอย่างมีสติและปัญญาเพื่อลด ละ และดับกิเลสซึ่งเป็นต้นเหตุของกรรมทั้งปวง

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเชื่อมโยงผลการศึกษากับบริบทของสังคมไทย พบว่า ความเชื่อเรื่องกรรมและสังสารวัฏยังคงมีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงอธิบายชีวิตและเชิงกำกับพฤติกรรมทางสังคม ความเข้าใจกรรมในฐานะกฎแห่งเหตุและผลทางจริยธรรมมีส่วนช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบ ความอดทน และการยอมรับผลของการกระทำของตนเอง (อภิญญา เฟื่องฟู, 2562) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นโดยนัยว่า หากการตีความกรรมถูกลดทอนให้เป็นเพียงกลไกแห่งโชคชะตาหรือความยอมจำนน อาจส่งผลให้บทบาทเชิงพัฒนาของหลักกรรมลดลง ดังนั้น การทำความเข้าใจกรรมอย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีศักยภาพในการส่งเสริมทัศนะเชิงพัฒนา (developmental view) ที่มองมนุษย์ในฐานะผู้สามารถฝึกฝน เปลี่ยนแปลง และยกระดับตนเองได้ผ่านการปฏิบัติทางจริยธรรมและปัญญา

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทมิได้เป็นเพียงกรอบอธิบายเชิงอภิปรัชญา หากแต่เป็นระบบความคิดที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจริยธรรม ปัญญา และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยเฉพาะในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับความซับซ้อนและความท้าทายทางคุณค่าอย่างต่อเนื่อง

สรุป

กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การกระทำโดยมีเจตนาเป็นตัวกำหนด ทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเจตนานี้แบ่งการกระทำออกเป็นกุศลกรรมอันเกิดจากอโลภะ อโทสะ และอโมหะ กับอกุศลกรรมอันเกิดจากโลภะ โทสะ และโมหะ กรรมทำหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดผลตามสนองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เป็นพลังที่ขับเคลื่อนให้สัตว์โลกเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ อันเป็นวงจรการเกิด ดับ เกิดใหม่ที่ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือกิเลส กรรม และวิบาก กิเลสเป็นแรงผลักให้ทำกรรม กรรมเป็นการกระทำที่มีกำลังส่งผล วิบากเป็นผลที่ได้รับแล้วกลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดกิเลสและกรรมต่อไป เป็นวงจรต่อเนื่องไม่รู้จบ ซึ่งการเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ทั้งอบายภูมิ มนุสสภูมิ และภูมิในกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ล้วนเป็นผลของกรรมทั้งสิ้น แม้การเกิดในสุคติภูมิอย่างมนุษย์ เทวดา หรือพรหมจะเกิดจากบุญกุศล เช่น การรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา ก็ยังไม่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เพราะยังมีกิเลสเป็นเชื้อแห่งกรรมอยู่ ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏจึงเป็นไปในลักษณะกรรมเป็นเหตุให้เกิดการเวียนว่ายในสังสารวัฏ และสังสารวัฏเป็นเวทีให้สัตว์โลกทำกรรมใหม่ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด การตัดวงจรนี้ทำได้ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 อันประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ซึ่งจะเป็นหนทางดับกิเลส ดับกรรม และดับวิบาก ส่งผลให้พ้นจากสังสารวัฏเข้าสู่นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอาศัยหลักฐานจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรค ตลอดจนงานวิจัยร่วมสมัย พบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทเสนอแนวคิดกรรมว่าเป็นการกระทำโดยมีเจตนา ทั้งทางกาย วาจา และใจ แบ่งเป็นกุศลกรรมซึ่งเกิดจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ และอกุศลกรรมซึ่งเกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ กรรมเป็นเหตุให้เกิดผลวิบากที่สัมพันธ์กับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ วงจรแห่งการเกิดแก่เจ็บตายที่ไม่สิ้นสุด โดยไตรวัฏ คือ กิเลสวัฏ กรรมวัฏ และวิบากวัฏ ทำงานร่วมกัน กิเลสเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดกรรม กรรมที่มีเจตนาเกิดผลตอบสนองคือวิบาก และวิบากกระตุ้นกิเลสต่อเนื่อง ทำให้สัตว์โลกเวียนว่ายอยู่ในภพภูมิทั้งอบายภูมิ มนุสสภูมิ และภูมิขั้นสูง เช่น กามาวจร รูปาวจร และอรูปาวจร แม้การเกิดในสุคติภูมิซึ่งเกิดจากบุญกุศล เช่น การรักษาศีล ให้ทาน และภาวนา จะทำให้ได้ความสุขและความสงบ แต่ก็ยังไม่พ้นจากสังสารวัฏ เพราะยังมีกิเลสและกรรมสะสมอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและสังสารวัฏเป็นความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยกรรมเป็นเหตุให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด ขณะที่การเวียนว่ายตายเกิดเปิดโอกาสให้กรรมใหม่เกิดขึ้นอย่างไม่สิ้นสุด การหลุดพ้นจึงต้องอาศัยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เน้นพัฒนาศีล สมาธิ

และปัญญาเพื่อดับกิเลส ตัณหา และอวิชชาอย่างสมบูรณ์ การฝึกสมถกรรมฐานช่วยให้จิตสงบและพร้อมสำหรับการพิจารณาไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เพื่อเห็นความไม่เที่ยง ทุกข์ และไร้ตัวตนของชีวิต ความเข้าใจกรรมและสังสารวัฏไม่ใช่เพียงความรู้ทางทฤษฎีแต่เป็นฐานสำคัญของการปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นความรับผิดชอบต่อผลของกรรมของตนและมองกรรมเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนศักยภาพในการสร้างชีวิตและวงจรการเกิดใหม่ในจักรวาลทัศน์พุทธ พร้อมกับจำแนกภูมิการเกิดที่ละเอียดในระดับกายและจิต ทำให้เห็นว่าการเกิดทุกประเภทเชื่อมโยงกับกรรมและคุณภาพจิตในขณะดับขันธ์ แม้เกิดในภูมิสูงย่อมมาจากกรรมดีแต่ยังไม่ถึงเป้าหมายสูงสุดเพราะยังอยู่ในสังสารวัฏ ดังนั้นกรรมและการเกิดไม่ใช่แค่ปรากฏการณ์ชีวภาพหรือศีลธรรม แต่เป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณและจักรวาลที่สลับซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยการศึกษาและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อบรรลุการหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิด

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ บรรจุเนื้อหาเรื่องกรรมและสังสารวัฏอย่างลึกซึ้งในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา โดยเฉพาะในวิชาพระพุทธศาสนา ศีลธรรม หรือจริยศึกษา เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าใจกลไกแห่งเหตุและผลของการกระทำ เข้าใจวัฏฏะสาม (กิเลสวัฏ กรรมวัฏ วิปากวัฏ) และเห็นความสำคัญของการ

ปฏิบัติเพื่อพ้นจากความทุกข์ โดยเน้นให้ความรู้เชิงเหตุผลมากกว่าความเชื่อเพียงอย่างเดียว และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับปัญหาทางจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน

2. ส่งเสริมให้มหาเถรสมาคมและองค์กรคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเผยแผ่หลักกรรมและสังสารวัฏในรูปแบบที่เข้าถึงประชาชนทั่วไป โดยผ่านกิจกรรมธรรมะในสื่อสารมวลชน เช่น รายการโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ รวมถึงกิจกรรมอบรมธรรมะ เช่น ธรรมะสัญจร หรือค่ายเยาวชน เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านจิตใจ โดยควรอธิบายให้สอดคล้องกับหลักธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่

3. สนับสนุนให้กรมการศาสนา และกระทรวงวัฒนธรรม พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านพุทธธรรมเฉพาะทางที่เน้นการศึกษาเรื่องกรรมและสังสารวัฏในลักษณะเชิงระบบ และสอดคล้องกับแนวทางของพระไตรปิฎก ควบคู่กับการปฏิบัติธรรมในรูปแบบที่เป็นสากล เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ

4. กำหนดให้มีการฝึกอบรมแก่ครูสอนพระพุทธศาสนาและผู้เผยแผ่ธรรมะ ให้สามารถถ่ายทอดเรื่องกรรมและสังสารวัฏได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอธิบายเรื่องภพภูมิ กรรมดีกรรมชั่ว และการหลุดพ้นจากวัฏฏะ ซึ่งบางครั้งถูกนำเสนออย่างคลาดเคลื่อนจนกลายเป็นเพียงความเชื่อแบบไสยศาสตร์ ทั้งที่แท้จริงเป็นหลักเหตุผลทางจิตวิญญาณอันลุ่มลึกของพระพุทธศาสนา

5. สนับสนุนให้มีการบูรณาการหลักกรรมและวัฏฏะในกิจกรรมด้านจริยธรรมของหน่วยงานราชการ และภาคธุรกิจ เช่น โครงการอบรมจริยธรรม ข้าราชการ พนักงานองค์กรรัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน โดยเฉพาะในช่วงก่อนเข้าทำงาน หรือช่วงเปลี่ยนผ่านในชีวิต เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องผลของการกระทำ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวมุ่งหวังให้หลักกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท มิใช่เป็นเพียงหลักธรรมสำหรับผู้ศึกษาเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างระบบความคิด และจิตสำนึกที่นำไปสู่ความสงบสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกรรมและสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับนิกายอื่น หรือกับศาสนาและปรัชญาตะวันออกอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างเชิงแนวคิดอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปสู่การวิจัยเชิงประยุกต์ เช่น การศึกษาการนำหลักกรรมและสังสารวัฏไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม หรือการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลในบริบทสังคมปัจจุบัน

3. อาจมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบอื่น ๆ ควบคู่กับการวิจัยเชิงเอกสาร เช่น การสัมภาษณ์พระสงฆ์ นักวิชาการ หรือผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมมุมมองเชิงประสบการณ์ให้กับการอธิบายหลักกรรมและสังสารวัฏในเชิงทฤษฎี

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ 20. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2553). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*. กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *นิติธรรมกับกฎแห่งกรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรมกับการอธิบายสังสารวัฏ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระปลัดศานิตย์ นิจฺจงฺคุโณ. (2563). *กรรมในทัศนะปรมัตถธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พุทธศาสน์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2554). *หลักกรรมและการดำเนินชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2560). *พุทธศาสนากับวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องสังสารวัฏ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สุภาณี จันทร์งาม. (2560). *สมมติสัจจะและปรมัตถสัจจะในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณา สถาอานันท์. (2560). *พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์ในสังคมร่วมสมัย*. วารสารพุทธศาสน์ศึกษา, 24(2), 1–25.

วศิน อินทสระ. (2558). *ปฏิจจสมุปบาท: หลักเหตุปัจจัยในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

อภิญญา เฟื่องฟู. (2562). *ความเชื่อเรื่องกรรมกับพฤติกรรมทางสังคมของชาวพุทธไทย*. วารสารสังคมศาสตร์, 31(1), 45–68.

Collins, S. (1998). *Nirvana and other Buddhist felicities: Utopias of the Pali imaginaire*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gombrich, R. (2009). *What the Buddha thought*. London: Equinox.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Keown, D. (2016). *Buddhist ethics: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Payutto, P. A. (2003). *Good, evil and beyond: Kamma in the Buddha's teaching*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Herbs According to Buddhism In Nakhon Si Thammarat Province

ศึกษาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

Arpassara Sinlapatanu[1*], & Phrametheevachirapirat[2]

อาภัสรา ศิลปธนู[1*], & พระเมธีวชิราภิรัต[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Arpassara Sinlapatanu*
อาภัสรา ศิลปธนู
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: sodajedd@gmail.com

2. Phrametheevachirapirat
พระเมธีวชิราภิรัต
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: metheevachirapirat@gmail.com

คำสำคัญ:
สมุนไพร, สมุนไพรเชิงพุทธ, นครศรีธรรมราช

Keywords:
Herbs, Herbs Buddhism, Nakhon Si Thammarat

Article history:
Received: 07/08/2025
Revised: 10/09/2025
Accepted: 03/10/2025
Available online: 09/02/2026

How to Cite:
Sinlapatanu, A. & Phrametheevachirapirat. (2026). A Study of Herbs According to Buddhism In Nakhon Si Thammarat Province. *Journal Dhamma for Life,* 32(1*)*, 648-670.

ABSTRACT

This article aims to 1) study the use of Thai herbs, 2) examine the application of Buddhist-based herbal practices in Nakhon Si Thammarat Province, and 3) analyze the local wisdom related to Buddhist herbal practices in Nakhon Si Thammarat Province. A qualitative research methodology was employed, using in-depth interviews with eight key informants (monks and laypersons). The research tools consisted of structured interview guides, and the data were analyzed descriptively to explore the meanings and values of herbal usage in physical, mental, and spiritual dimensions based on Buddhist principles.

The results of research were found that: 1) Thai herbs are an inherited form of traditional wisdom that has been passed down through generations. The use of Thai herbs is not only a means of treating illnesses but also a reflection of Thai culture and wisdom, emphasizing reliance on nature and the balance between body, mind, and environment. It promotes a sustainable and eco-friendly way of life. Therefore, the use of Thai herbs represents a holistic approach to healthcare that supports the conservation of natural resources and the preservation of local wisdom for future generations, 2) Nakhon Si Thammarat is one of the provinces that preserves and passes on Thai wisdom in the use of herbal medicine alongside the teachings of Buddhism. The practice of Buddhist-based herbal medicine is not merely about curing illnesses or treating physical symptoms, but also about restoring the mind and living in harmony with Buddhist principles. This integration encourages community members to achieve self-reliance in both physical and mental health by applying the Buddha's teachings, mindfulness, and wisdom in conjunction with the proper use of herbal remedies, 3) In

Buddhism, herbal healing is not limited to the treatment of the body but also serves as a process of mental cultivation through meditation and mindfulness of suffering. The restoration of health thus involves both physical healing and mental development, which play a vital role in alleviating illness. It represents a holistic approach to health care that deeply and sustainably integrates ancient wisdom with the fundamental teachings of Buddhism.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้สมุนไพรไทย 2) ศึกษาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) วิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 8 รูป/คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อแสวงหาความหมายและคุณค่าของการใช้สมุนไพรในมิติทางกายภาพ จิตใจและจิตวิญญาณตามแนวพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมุนไพรไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การใช้สมุนไพรไทยไม่ใช่เพียงแค่การรักษาโรคแต่ยังสะท้อนถึงการรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย โดยเน้นการพึ่งพาธรรมชาติและการสร้างสมดุลของร่างกายจิตใจกับสิ่งแวดล้อม เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อโลก ดังนั้นการใช้สมุนไพรไทยเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวมที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป 2) นครศรีธรรมราชเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพรควบคู่กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา การใช้สมุนไพรเชิงพุทธจึงไม่ใช่เพียงแค่การรักษาโรคหรือบำบัดอาการทางกายเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการฟื้นฟูจิตใจและการดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมอย่างสมดุล การผสมผสานนี้ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งด้านสุขภาพกายและจิต โดยมีการนำคำสอนของพระพุทธเจ้า การมีสติปัญญามาประยุกต์ใช้ร่วมกับการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธี และ 3) การรักษาด้วยสมุนไพรในทางพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเยียวยากายแต่ยังเป็นกระบวนการบ่มเพาะจิตใจผ่านการฝึกสมาธิและการตระหนักรู้ในความทุกข์ที่เกิดขึ้น การฟื้นฟูสุขภาพจึงเป็นทั้งการรักษากายและการพัฒนาจิตใจและเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้โรคภัยไข้เจ็บถอยห่างไป จึงเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ผสานทั้งความรู้ภูมิปัญญาโบราณและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

บทนำ

การดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาไทยที่มีรากฐานลึกซึ้งและยาวนานนับตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการอาพาธของภิกษุไว้อย่างชัดเจน เช่น การใช้เภสัช 5 ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้ใช้ใน

การรักษาโรค (พระวิชัย เสงี่ยม, 2543) แนวคิดนี้สะท้อนถึงการมองสุขภาพในมิติองค์รวม ทั้งกายและจิต โดยเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อาทิ การพัฒนาจิตผ่านสมาธิ การแผ่เมตตาและการใช้ธรรมโอสถเพื่อปลอบประโลมจิตใจผู้ป่วย (พระครูอินทสารวิจักษ์ อินฺทสโร, 2551) ซึ่งเป็นแนวทางการเยียวยาที่ไม่เพียงแต่อาศัยพืชพรรณธรรมชาติ แต่ยังผสมผสานกับปัญญาทางธรรมได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้จังหวัดนครศรีธรรมราชถือเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาโดยมีการใช้สมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมายาวนาน ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับวัดและในสายงานหมอยาพื้นบ้าน พระสงฆ์ในหลายวัดยังคงรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรควบคู่กับการแนะนำให้สวดมนต์ เจริญสมาธิและฝึกสติเพื่อให้ผู้ป่วยบำบัดทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักโพชฌงค์ 7 ที่เน้นสติ ธรรมวิจยะ วิริยะและสมาธิ เพื่อบรรเทาความทุกข์ (อรอุมา เลาหพิบูลย์กุล, 2557) การใช้สมุนไพรในบริบทของจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงมิได้แยกขาดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แต่เป็นการบูรณาการระหว่างการแพทย์พื้นบ้านกับพุทธธรรมที่ฝังรากลึกในชุมชน ทั้งยังสอดคล้องกับหลักเมตตาธรรมและการพึ่งตนเองในแนวทางพุทธเศรษฐศาสตร์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550) ตามปัจจุบันการแพทย์แผนใหม่และการบริโภคยาสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น ส่งผลให้วิถีการใช้สมุนไพรในชุมชนค่อย ๆ เลือนหายไป หมอยาพื้นบ้านที่เคยเป็นผู้รู้ กลายเป็นเพียงคนสูงวัยที่ไม่ได้รับความสำคัญจากระบบสุขภาพ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นขาดตอน ขณะที่พระสงฆ์ในยุคใหม่จำนวนไม่น้อยไม่ได้รับการฝึกฝนหรือศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรเชิงพุทธอย่างจริงจัง สถานการณ์นี้ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเสี่ยงต่อการสูญหาย (สุดารัตน์ ต่ายธานีและคณะ, 2563) นอกจากนี้บริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่น การเร่งรีบในชีวิตประจำวัน การพึ่งพาระบบโรงพยาบาลและการขาดความเชื่อมั่นในศาสตร์พื้นบ้าน ยิ่งตอกย้ำให้การใช้สมุนไพรเชิงพุทธกลายเป็นเพียงประวัติศาสตร์ในความทรงจำของคนรุ่นเก่า แผนยุทธศาสตร์ด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของกระทรวงสาธารณสุข (พ.ศ. 2560–2564) ระบุว่า สมุนไพรเป็นหนึ่งในทางเลือกที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนและสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐในระยะยาวได้ หากมีการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ (กระทรวงสาธารณสุข, 2561) ในขณะเดียวกันแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย (พ.ศ. 2560–2564) ยังเน้นให้ความสำคัญกับการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจของสมุนไพรโดยเชื่อมโยงกับความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น (คณะกรรมการสมุนไพรแห่งชาติ, 2559) อย่างไรก็ตามหากปราศจากการศึกษาที่เข้าใจบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่อย่างลึกซึ้ง นโยบายระดับชาติอาจไม่สามารถเข้าถึงรากของปัญหาได้อย่างแท้จริง จากความสำคัญของการใช้สมุนไพรในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มิได้แยกขาดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแต่เป็นการบูรณาการระหว่างการแพทย์พื้นบ้านกับพุทธธรรมที่ฝังรากลึกในชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อรวบรวม อธิบายและวิเคราะห์องค์ความรู้จากภาคสนามที่ยังคงดำรงอยู่ ผ่านสายตาของพระสงฆ์ หมอยาพื้นบ้านและผู้ประกอบการยาสมุนไพรเพื่อฟื้นฟูให้กลับมาเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต จึงเป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับพระไตรปิฎก แนวคิดธรรมโอสถและหลักพุทธธรรมในการพึ่งพาตนเองซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนานโยบายด้านสุขภาวะชุมชน

และสร้างทางเลือกใหม่ในการรักษาโรคที่ตอบโจทย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณอย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่สมดุลและยั่งยืนในแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการแพทย์แผนไทยและการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

การแพทย์แผนไทยเป็นระบบการแพทย์ดั้งเดิมที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของสังคมไทย ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค และการรักษาโรคของบรรพชน โดยอาศัยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นผ่านตำราการแพทย์ โบราณคัมภีร์ และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในชุมชน (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2561) แนวคิดสำคัญของการแพทย์แผนไทยคือการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) ซึ่งมองมนุษย์เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันอย่างไม่อาจแยกขาดระหว่างร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความเจ็บป่วยจึงมิได้เกิดจากความผิดปกติของอวัยวะใดอวัยวะหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นผลจากความไม่สมดุลของปัจจัยหลายด้านที่สัมพันธ์กัน (อุดมศักดิ์ ศรีวิชัย, 2559) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสุขภาพองค์รวมที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาวะมากกว่าการรักษาเมื่อเกิดโรคแล้ว การแพทย์แผนไทยอธิบายสภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วยผ่านทฤษฎีธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของร่างกายมนุษย์ ธาตุดินหมายถึงโครงสร้างและของแข็งในร่างกาย เช่น กระดูก กล้ามเนื้อ และอวัยวะภายใน ธาตุน้ำเกี่ยวข้องกับของเหลว เช่น เลือด น้ำเหลือง และน้ำย่อย ธาตุลมทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหว การไหลเวียน และการหายใจ ส่วนธาตุไฟเกี่ยวข้องกับความอบอุ่น การเผาผลาญ และพลังงานของร่างกาย เมื่อธาตุเหล่านี้อยู่ในภาวะสมดุล ร่างกายจะมีสุขภาพแข็งแรง แต่หากเกิดความแปรปรวนหรือเสียสมดุล ย่อมนำไปสู่การเจ็บป่วย (สุภา ศรีธนสาร, 2560)

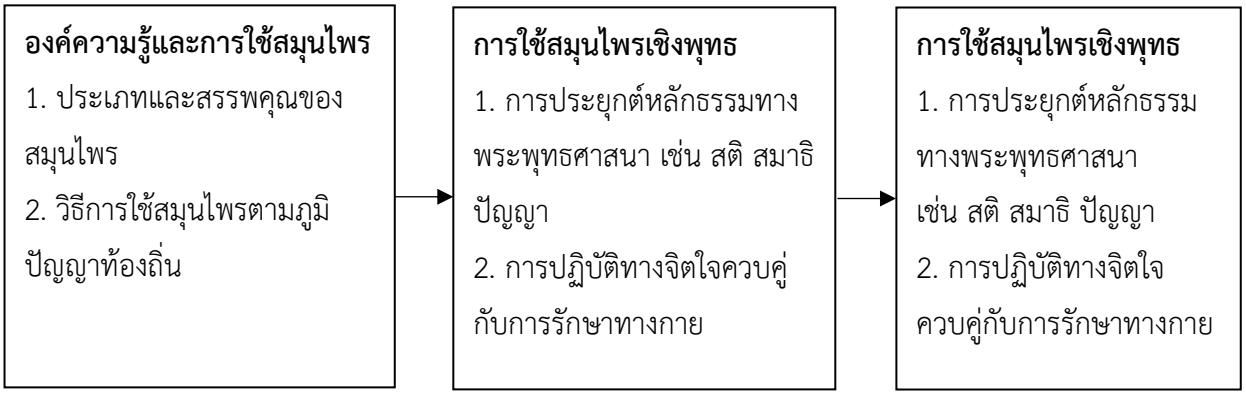
การใช้สมุนไพรไทยในระบบการแพทย์แผนไทยจึงมีเป้าหมายสำคัญในการปรับสมดุลของธาตุทั้งสี่มากกว่าการรักษาอาการเฉพาะจุด สมุนไพรแต่ละชนิดมีรสและสรรพคุณที่สัมพันธ์กับการแก้ไขความผิดปกติของธาตุ เช่น รสเผ็ดร้อนช่วยกระตุ้นธาตุไฟและลม รสขมช่วยปรับสมดุลธาตุไฟและน้ำ เป็นต้น การเลือกใช้สมุนไพรจึงต้องพิจารณาลักษณะร่างกาย อายุ ฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของผู้ป่วยร่วมด้วย (วรรณี ศรีสุพรรณ, 2562) แนวคิดการแพทย์แผนไทยดังกล่าวสะท้อนวิถีชีวิตที่เน้นการพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืนและยังคงมีความเหมาะสมต่อบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน

แนวคิดพุทธปรัชญากับการดูแลสุขภาพ

พุทธปรัชญาเป็นกรอบความคิดที่มองมนุษย์อย่างองค์รวม โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง กาย จิต และปัญญา หลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดูแลสุขภาพได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การเจ็บป่วยทางกายและใจถูกมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ “ทุกข์” ที่มีเหตุปัจจัย การรักษาจึงไม่ใช่เพียงการขจัดอาการ แต่ต้องเข้าใจสาเหตุของโรคและแนวทางการป้องกันอย่างยั่งยืน (Payutto, 2003) แนวคิดเรื่อง สติ (Mindfulness) และ สมาธิ มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพตามแนวพุทธ สติช่วยให้บุคคลตระหนักรู้ต่อสภาวะร่างกาย ความคิด และอารมณ์ของตนเองอย่างไม่ยึดติด งานวิจัยร่วมสมัยพบว่าการฝึกสติสามารถช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจ รวมถึงช่วยเสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย (Kabat-Zinn, 2003) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพุทธที่มุ่งเน้นการรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริง แนวคิดเรื่อง ปัญญา (Wisdom) ในพุทธศาสนาเน้นความเข้าใจในไตรลักษณ์ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตน การตระหนักรู้ดังกล่าวช่วยให้บุคคลสามารถยอมรับความเจ็บป่วยหรือความเสื่อมของร่างกายได้อย่างไม่ฟุ้งซ่าน ลดการยึดติด และส่งเสริมการปรับตัวเชิงบวกต่อภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง (Thanissaro, 2010) การดูแลสุขภาพในมิติพุทธยังเชื่อมโยงกับหลัก มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างพอดี ไม่สุดโต่ง ทั้งด้านการบริโภค การทำงาน และการพักผ่อน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการแพทย์เชิงป้องกันที่มุ่งลดปัจจัยเสี่ยงของโรค และส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่สมดุล ในบริบทของการใช้สมุนไพรเชิงพุทธ การรักษาไม่ได้จำกัดอยู่ที่คุณสมบัติทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเจตนา ความตั้งมั่นของผู้ใช้ และการดูแลจิตใจควบคู่กันไป การใช้สมุนไพรจึงถูกมองเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูสุขภาพแบบองค์รวม ที่เชื่อมโยงกาย จิต และวิถีชีวิตตามหลักธรรม ส่งผลให้การดูแลสุขภาพมีความลึกซึ้งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น (Sivaraksa, 2014)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรไทย
2. เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สมมติฐานการวิจัย

การใช้สมุนไพรไทยในชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นผลสืบเนื่องจากการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสะท้อนแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม และ การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราชมิได้มุ่งเพียงการรักษาโรคทางกาย แต่เป็นกระบวนการดูแลสุขภาพที่ผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สติ สมาธิ และปัญญา เพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเอกสาร

1. ขั้นปฐมภูมิได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นการศึกษาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขั้นทุติยภูมิได้แก่ อรรถกถา ชาดก ฎีกา อนุฎีกา ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช หนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรเชิงพุทธ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 รูป/คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 รูปหมอยาพื้นบ้าน จำนวน 2 คน และ ผู้ประกอบการค้ายาสมุนไพร จำนวน 2 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ใช้ วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคือ

1. มีประสบการณ์ตรง เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งในด้านการรักษา การเผยแพร่หรือการปฏิบัติจริงในชุมชน
2. มีความรู้ ความเข้าใจหรือเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับสมุนไพรไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการดูแลสุขภาพ

3. สมัครใจให้ข้อมูลและพร้อมให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและสะท้อนมุมมองเชิงลึกได้

4. เป็นผู้ที่ชุมชนให้การยอมรับในฐานะผู้มีความรู้หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับสมุนไพรเชิงพุทธ

5. อาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและมีประสบการณ์หรือการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โดยตรง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยเครื่องมือการวิจัย นี้มีการแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 6 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 3 ยกตัวอย่างพืชสมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 4 การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 5 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 6 ท้องถิ่นของท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยอย่างไร ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามวิธีอุปนัยจากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามวิธีอุปนัย จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การใช้สมุนไพรไทย

สมุนไพรไทยถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในสังคมไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพและรักษาโรคของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การใช้สมุนไพรไม่เพียงแต่ช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วย แต่ยังส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีหรือยาแผนปัจจุบันที่บางครั้งอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียง สมุนไพรไทยมีหลากหลายชนิดที่ได้รับการยอมรับทั้งในด้านสรรพคุณและความปลอดภัย เช่น ฟ้าทะลายโจรที่มีฤทธิ์ช่วยลดไข้และแก้อาการเจ็บคอ ขิงที่ช่วยบรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ขมิ้นชันซึ่งช่วยรักษาโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารและตะไคร้ที่ช่วยขับปัสสาวะและลดไข้ เป็นต้น นอกจากการใช้เพื่อรักษาโรค

สมุนไพรไทยยังถูกนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของคนไทย เช่น ใบเตยที่ช่วยให้นอนหลับสบาย มะกรูดที่ใช้สำหรับสระผมเพื่อป้องกันเหาและทำให้ผมนุ่มสลวย ว่านหางจระเข้ที่ใช้ทาแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก รวมถึงสมุนไพรอื่น ๆ ที่นำมาใช้เป็นส่วนผสมในเครื่องสำอางและอาหารเสริม การนำสมุนไพรมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ นี้เป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ ทำให้สมุนไพรไทยยังคงความนิยมและถูกนำมาใช้แพร่หลาย การใช้สมุนไพรไทยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและปลอดภัย จำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชนิดของสมุนไพร วิธีการเตรียมและปริมาณที่เหมาะสม สมุนไพรบางชนิดอาจมีฤทธิ์แรงหรือมีปฏิกิริยาร่วมกับยาแผนปัจจุบันได้ หากใช้โดยไม่ระมัดระวังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่เป็นอันตรายได้ ดังนั้น การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์แผนไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้การปลูกสมุนไพรเองยังช่วยให้มั่นใจในความปลอดภัยของวัตถุดิบและช่วยส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน ในยุคปัจจุบัน หน่วยงานหลายแห่ง เช่น สถาบันวิจัยและการแพทย์แผนไทยได้ส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรไทยให้อยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ทันสมัยเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น ทั้งในรูปแบบยาสมุนไพร อาหารเสริมและเครื่องสำอาง นอกจากนี้การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ยังช่วยยืนยันสรรพคุณและความปลอดภัยของสมุนไพรแต่ละชนิด ทำให้สมุนไพรไทยสามารถแข่งขันในตลาดโลกและเป็นที่ยอมรับในระดับสากลมากขึ้น การใช้สมุนไพรไทยไม่ใช่เพียงแค่การรักษาโรค แต่ยังสะท้อนถึงการรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นการพึ่งพาธรรมชาติและการสร้างสมดุลของร่างกายจิตใจกับสิ่งแวดล้อมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อโลก สรุปได้ว่าการใช้สมุนไพรไทยเป็นทางเลือกที่ดีในการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวม ทั้งยังช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพรควบคู่กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในพื้นที่นี้จึงไม่ใช่เพียงแค่การรักษาโรคหรือบำบัดอาการทางกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการฟื้นฟูจิตใจและการดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมอย่างสมดุลและยั่งยืน การผสมผสานนี้ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต โดยมีการนำคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ความไม่เบียดเบียน ความเมตตากรุณาและการมีสติปัญญามาประยุกต์ใช้ร่วมกับการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธี

พระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชหลายรูปมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ด้านสมุนไพรเชิงพุทธโดยเดินทางไปยังชุมชนต่าง ๆ เพื่อสอนและแนะนำการใช้สมุนไพรไทยเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น พร้อมทั้งถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งและสงบซึ่งเป็นการรักษาที่ครบทั้งกายและใจ เช่น พระกุลวัชร วชิรปัญโญ พระนักธุดงค์ที่ได้เดินธรรมยาตราจากนครศรีธรรมราชสู่จังหวัดเชียงรายเพื่อเผยแผ่ทั้งพระธรรมคำสอนและภูมิปัญญาสมุนไพรไทยให้กับประชาชน โดยการนำสมุนไพรพื้นบ้านมาทำยาและแจกจ่ายให้แก่ชาวบ้านอย่างทั่วถึง การทำเช่นนี้นอกจากช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพแล้วยังเสริมสร้าง

ความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตที่สมดุลและพอเพียง ในชุมชนท้องถิ่น ยังมีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครัวเรือนและชุมชนเพื่อเป็นแหล่งสมุนไพรที่ปลอดภัยและยั่งยืน การใช้สมุนไพรที่ได้จากธรรมชาติถือเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมตามหลักอริยสัจ 4 ที่สอนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีสติและเมตตา นอกจากนี้การจัดกิจกรรมอบรมและนิทรรศการเกี่ยวกับสมุนไพรเชิงพุทธยังถูกจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความตระหนักและเพิ่มพูนความรู้ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชนเพื่อให้ภูมิปัญญานี้ได้รับการส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังอย่างไม่ขาดสาย สมุนไพรเชิงพุทธในนครศรีธรรมราชจึงเป็นมากกว่ายา แต่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างกายและใจ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้ผู้คนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของความเป็นไทยที่ผสมผสานระหว่างธรรมชาติและศาสนาอย่างกลมกลืน ความรู้และประสบ การณ์นี้ยังถูกนำไปพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์สมุนไพรสมัยใหม่เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้างและตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพในยุคปัจจุบัน โดยรวมแล้วการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราชไม่ได้เน้นเพียงแค่การบำบัดโรคเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างจิตใจและสังคมให้เข้มแข็ง โดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ที่สอนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีสติและเมตตา ทำให้เกิดวิถีชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืนและมีความหมายในทุกมิติ ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม ซึ่งถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักธรรมสากลเพื่อสร้างสุขภาวะที่สมบูรณ์ในชุมชนไทยยุคใหม่

ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชถือเป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่องมายาวนาน โดยมีพื้นฐานจากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ชาวบ้านได้ใช้พืชสมุนไพรจากป่าธรรมชาติเพื่อการบำบัดโรคและเสริมสร้างสุขภาพ ซึ่งเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาที่มีรากฐานทางวิชาการผสานกับประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น การสำรวจพรรณไม้ในป่ากรุงชิงพบว่ามีสมุนไพรหลากหลายชนิดที่ถูกนำมาใช้ในการรักษาโรค สะท้อนถึงความรู้ที่สั่งสมจากธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้ภาครัฐโดยเฉพาะกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและยกระดับภูมิปัญญาสมุนไพรให้สามารถนำมาใช้ในระบบบริการสาธารณสุขได้อย่างมีมาตรฐาน เช่น การตั้งคลินิกการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาล และการสนับสนุนโครงการด้านสมุนไพรในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช ซึ่งนำสมุนไพรมาใช้ร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันในการรักษาผู้ป่วยอย่างเป็นระบบ ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชาวนครศรีธรรมราชจึงไม่ใช่เพียงการรักษาโรค แต่ยังเป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับธรรมชาติ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น หลักเมตตา กรุณาและอริยสัจ 4 ที่เน้นการแสวงหาทางออกจากทุกข์ทางกายและใจ ชาวบ้านและหมอพื้นบ้านในนครศรีธรรมราชยังคงรักษาแนวทางเฉพาะในการใช้สมุนไพร เช่น การเลือกใช้พืชตามฤดูกาล การวิเคราะห์อาการจากองค์รวมและการแปรรูปสมุนไพรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด หมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพคนในชุมชน โดยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น

การรักษาโรคสะเก็ดเงินด้วยเหงือกปลาหมอ การรักษาโรคโลหิตระดูสตรีด้วยตำรับยาสมุนไพรเฉพาะ การรักษาผู้ป่วยถูกงูกัดโดยใช้สมุนไพรร่วมกับคาถา ตลอดจนการดูแลผู้ป่วยโรคหืดด้วยการอบหรือฝนสมุนไพร การรักษาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างศาสตร์การแพทย์แผนไทยกับความเชื่อดั้งเดิมและธรรมชาติวิทยาท้องถิ่นอย่างลงตัว หมอพื้นบ้านมิได้เป็นเพียงผู้มีความรู้ แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนที่ช่วยดูแลสุขภาวะกายใจของผู้คนในวิถีที่เรียบง่าย แต่เปี่ยมด้วยคุณค่า สรุปได้ว่าระบบนิเวศสมุนไพรของนครศรีธรรมราชเป็นรูปแบบของการพึ่งตนเองทางสุขภาพที่มีความหลากหลาย ครอบคลุม และเชื่อมโยงทั้งในระดับชุมชน รัฐ และวัฒนธรรม ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ พัฒนาและเผยแพร่ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาในการเลือกใช้สมุนไพร

การเลือกใช้สมุนไพรของชาวนครศรีธรรมราชสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ลึกซึ้งและมีระบบ โดยอิงจากองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น หมอพื้นบ้านมีหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้สมุนไพรอย่างมีแบบแผน โดยพิจารณาจาก สรรพคุณทางยา ลักษณะทางกายภาพ ฤดูกาลที่เก็บเกี่ยว ความเชื่อท้องถิ่นและการประเมินคุณภาพของวัตถุดิบ ในระดับปฏิบัติ สมุนไพรที่ถูกนำมาใช้จะต้องเหมาะสมกับอาการของผู้ป่วยและสถานการณ์ เช่น การใช้รากไม้บำรุงกำลัง ใบไม้แก้หวัด ดอกไม้บำรุงเลือดหรือเปลือกไม้สมานแผล แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความเข้าใจเรื่องชีววิทยาของพืช แต่ยังเชื่อมโยงกับธรรมชาติและจิตวิญญาณของการรักษา นอกจากนี้สมุนไพรยังถูกเลือกตามช่วงฤดูกาล เช่น ขมิ้นชันควรเก็บในฤดูแล้งเพื่อให้ได้ตัวยาที่เข้มข้นที่สุด และในบางกรณียังมีการใช้ตามความเชื่อ เช่น ว่านเพชรหึงที่เชื่อว่าช่วยป้องกันภูตผี อีกทั้งยังมีการแปรรูปหลากหลายรูปแบบ ทั้งการต้ม ฝน ทา อบหรือทำลูกประคบ การรักษานั้นไม่ใช่เพียงการใช้ยา แต่รวมถึงการวิเคราะห์อาการอย่างรอบด้าน เข้าใจ “ธาตุ” ของผู้ป่วยและเลือกสมุนไพรที่เหมาะสม ซึ่งสะท้อนถึงมุมมองการแพทย์องค์รวม ที่สำคัญคือ แนวคิดในการรักษายังเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “เมตตา” และ “อริยสัจ 4” ทำให้การรักษาไม่ใช่เพียงทางกาย แต่รวมถึงทางใจ จิตวิญญาณและสังคมอย่างลึกซึ้ง สมุนไพรที่ใช้บ่อยในพื้นที่ ได้แก่ ไพล ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ว่านหางจระเข้ ล้วนเป็นพืชที่หาได้ในท้องถิ่น ใช้ง่ายแต่ทรงประสิทธิภาพ ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านนครศรีธรรมราชจึงไม่เพียงแค่เป็นศาสตร์การรักษาโรค แต่ยังเป็นศิลป์แห่งการดำรงชีวิตที่ผสานความรู้ ความเชื่อและความเมตตาเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน

ภูมิปัญญาในการวิเคราะห์โรค

ภูมิปัญญาการวิเคราะห์โรคของหมอพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการวินิจฉัยที่มีความละเอียด ลึกซึ้งและเป็นองค์รวม หมอพื้นบ้านเริ่มจากการซักถามอาการของผู้ป่วยทั้งทางกายและทางจิตใจ พร้อมกับการสัมผัส ตรวจดูผิวพรรณ ความร้อนเย็น จุดบวมแดง รวมทั้งการประเมินตามฤดูกาล สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้ป่วย การวินิจฉัยไม่ได้เน้นเพียงอาการทางกายเท่านั้น แต่รวมถึงธาตุเจ้าเรือน ความสมดุลของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟและสภาวะจิตใจ โดยยึดหลักของการแพทย์แผนไทยที่เชื่อว่าร่างกายและจิตใจ

ต้องประสานกันอย่างสมดุล จึงจะเกิดสุขภาพที่ดี นอกจากนี้หมอยังเลือกใช้สมุนไพรที่เหมาะกับอาการเฉพาะราย ไม่ใช้ยาสำเร็จรูปแบบทั่วไป เช่น ถ้ามีอาการร้อนในจะใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็น หรือถ้ามีอาการท้องอืดจะใช้สมุนไพรขับลม พร้อมแนะนำการใช้ยา การปฏิบัติตัวระหว่างรักษาและการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันการกลับมาเจ็บป่วยอีก การรักษายังมีมิติของจิตวิญญาณ เช่น การสวดมนต์ แผ่เมตตา เพื่อเสริมให้การรักษาเกิดผลดีขึ้นในทุกมิติ วิธีคิดแบบองค์รวมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าหมอพื้นบ้านไม่ได้รักษาแค่โรค แต่รักษาคนทั้งคน เป็นการผสมผสานระหว่างศาสตร์ การสังเกตและศิลปะของความเมตตา เป็นระบบความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ คติความเชื่อและการเรียนรู้จากครูแพทย์รุ่นก่อน นับเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ถ่ายทอดและต่อยอดให้คงอยู่คู่สังคมไทยอย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาในการเลือกใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านเรื่องการใช้สมุนไพรของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ผ่านการสังเกต เรียนรู้และประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อการบำบัดโรค โดยเฉพาะโรคพื้นฐานที่พบบ่อย เช่น โรคทางเดินอาหารและทางเดินหายใจ ซึ่งมักเป็นอาการไม่รุนแรง ชาวบ้านจะใช้สมุนไพรที่หาได้ง่ายรอบบ้าน เช่น ฟ้าทะลายโจร ใบหนาด ขมิ้นชัน กล้วยน้ำว้าหรือเหงือกปลาหมอ เป็นต้น การเลือกใช้สมุนไพรเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเพราะความคุ้นเคยเท่านั้น แต่เกิดจากความรู้สั่งสมผ่านรุ่นสู่รุ่นโดยมีหลักคิดแบบองค์รวมและความเข้าใจลึกซึ้งในธรรมชาติของโรคและตัวผู้ป่วย การเตรียมและใช้สมุนไพรมีความหลากหลาย เช่น การต้ม บด พอก สูดดมหรือแช่ซึ่งสอดคล้องกับอาการและธาตุเจ้าเรือนของผู้ป่วย เช่น หากมีอาการท้องอืด แน่นท้อง หมอพื้นบ้านอาจเลือกใช้ใบกะเพรา ขิงและกานพลูร่วมกันเพื่อปรับสมดุลธาตุลม เทคนิคเหล่านี้สะท้อนถึงการวิเคราะห์โรคที่พิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งจากลักษณะอาการ สภาพแวดล้อม อารมณ์และธาตุในร่างกายของผู้ป่วย ตลอดจนการผสมสมุนไพรหลายชนิดให้สอดคล้องและเสริมฤทธิ์ซึ่งกันและกันในตำรับยาเฉพาะ นอกจากนี้ ภูมิปัญญาดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและเน้นความปลอดภัยไร้สารเคมี ทั้งยังสะท้อนแนวคิดการแพทย์แบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับทั้งร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณ ผู้ป่วยไม่เพียงได้รับการบำบัดด้วยสมุนไพรเท่านั้น แต่ยังได้รับการดูแลในมิติของจิตใจผ่านการให้กำลังใจหรือแม้กระทั่งพิธีกรรมทางพุทธที่ช่วยเสริมพลังใจ สุดท้าย ภูมิปัญญานี้จึงมิใช่เพียงทางเลือกในการรักษาโรค แต่ยังเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่ควรรักษา ถ่ายทอด และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเชิงพุทธเพื่อรักษาโรค

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกระบวนการที่หยั่งรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คน โดยเป็นผลลัพธ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมผ่านประสบการณ์รุ่นต่อรุ่น อันเกิดจากการสังเกต เรียนรู้ และทดลองใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน เพื่อเยียวยาโรคภัยที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมและวิถี

ชีวิตของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของนครศรีธรรมราช สมุนไพรไม่ได้เป็นเพียงพืชที่ให้คุณค่าทางยารักษาโรคเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสื่อกลางของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ความเชื่อกับวิถีวัฒนธรรมและความผูกพันระหว่างรุ่นสู่รุ่น กระบวนการสืบทอดนี้มีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงรูปแบบการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง หนึ่งในช่องทางสำคัญของการสืบทอดองค์ความรู้สมุนไพรคือการถ่ายทอดผ่านครอบครัวและเครือญาติ โดยผู้สูงอายุหรือหมอพื้นบ้านซึ่งมีประสบการณ์ตรงในการใช้สมุนไพรจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือผู้ใกล้ชิดผ่านการเล่าขาน การสาธิต และการลงมือปฏิบัติจริง ความรู้ที่ถ่ายทอดนั้นไม่ใช่แค่การจำแนกสมุนไพรตามลักษณะภายนอกหรือคุณสมบัติทางยาเท่านั้น แต่รวมถึงฤดูกาลในการเก็บเกี่ยว วิธีการเตรียมสมุนไพรให้เหมาะสมกับการใช้งาน วิธีปรุงยา และข้อควรระวังต่าง ๆ การเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นแบบไม่เป็นทางการ แต่แฝงไว้ด้วยความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมและจริยธรรม เช่น การใช้สมุนไพรต้องเคารพธรรมชาติ ไม่ใช้เกินจำเป็น และควรขอบคุณก่อนเก็บพืชจากป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดผ่านหมอพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นผู้มีสถานะสำคัญในชุมชน โดยหมอพื้นบ้านมิได้มีบทบาทเพียงรักษาโรค แต่ยังเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ การถ่ายทอดในลักษณะนี้มักเป็นการเรียนรู้

สรุปภาพรวมการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในนครศรีธรรมราช

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ความเชื่อ ความศรัทธาและความเข้าใจต่อสรรพคุณของพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ภูมิปัญญานี้มิใช่เพียงแค่ความรู้เชิงประสบการณ์หากแต่เป็นระบบความรู้ที่ผ่านการกลั่นกรอง สังเกต ทดลองและสั่งสมมาอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคนและมีการถ่ายทอดผ่านช่องทางต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่เกื้อหนุนให้ความรู้นี้ยังคงดำรงอยู่ในวิถีของชุมชนอย่างมั่นคง

ประการแรก ช่องทางการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุดคือ “การเรียนรู้จากครอบครัว” ในหลายหมู่บ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีหมอพื้นบ้านหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งจะถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลานผ่านการฝึกปฏิบัติจริง เช่น การเก็บสมุนไพรตามฤดูกาล การเตรียมตำรับยา และการดูแลรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพร กระบวนการนี้เป็นการเรียนรู้แบบปากต่อปาก หรือที่เรียกว่า “การถ่ายทอดเชิงวัฒนธรรม” ซึ่งแม้จะไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็เป็นการสื่อสารความรู้ที่แฝงด้วยเจตนาในการอนุรักษ์และคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน

ประการที่สอง “การเรียนรู้ผ่านพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ถือเป็นอีกหนึ่งช่องทางสำคัญในการสืบทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพร เช่น พิธีบวงสรวงก่อนเก็บพืชสมุนไพร พิธีบูชาครูหมอยา หรือพิธีปลูกป่า ยา พิธีเหล่านี้มิใช่เพียงเพื่อแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและบรรพชน แต่ยังเป็นเวทีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเยาวชนและคนในชุมชน เป็นทั้งสื่อกลางและสัญลักษณ์ของความศรัทธาในภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งช่วยย้ำเตือนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติที่เป็นแหล่งกำเนิดยาและชีวิต

ประการที่สาม การสืบทอดผ่าน “กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชน” เช่น กลุ่มหมอยาสมุนไพร กลุ่มแม่บ้านสมุนไพร กลุ่มเกษตรอินทรีย์ หรือเครือข่ายหมอพื้นบ้าน กลุ่มเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมองค์ความรู้ดั้งเดิม ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ และต่อยอดด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ จัดอบรม เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำหรือแม้กระทั่งการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สมุนไพรในชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่รักษาความรู้นั้นไว้ หากแต่ยังส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตยุคปัจจุบันด้วย

ประการที่สี่ในระยะหลังมีการส่งเสริมให้มี “การบูรณาการความรู้สมุนไพรเข้าสู่ระบบการศึกษาและบริการสาธารณสุข” โดยมีโรงเรียนบางแห่งในจังหวัดนครศรีธรรมราชจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพืชสมุนไพร มีการปลูกแปลงสมุนไพรภายในโรงเรียนและเชิญผู้รู้ในชุมชนมาสอนเด็ก ๆ ส่วนในโรงพยาบาลหรือสถานีอนามัยประจำตำบลก็มีการส่งเสริมให้ใช้สมุนไพรในการรักษาเบื้องต้น ควบคู่กับการใช้ยาสมัยใหม่ การเปิดพื้นที่ให้ความรู้ดั้งเดิมเข้ามาอยู่ในระบบทางการเหล่านี้ ช่วยให้ความรู้สมุนไพรไม่ถูกลดค่าหรือถูกมองว่าเป็นของล้าสมัย แต่กลับกลายเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรในจังหวัดนครศรีธรรมราชก็เผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ การขาดผู้สืบทอดอย่างจริงจัง ความรู้ที่ยังไม่ได้ถูกรวบรวมเป็นระบบ รวมถึงการถูกบดบังด้วยกระแสของวิทยาศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ แต่ด้วยพลังของชุมชน ความศรัทธาในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้จึงยังสามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปอย่างยั่งยืน

โดยสรุปการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างคน ธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นทั้งมรดกทางปัญญาและเครื่องมือในการดูแลสุขภาพที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การวิเคราะห์ช่องทางการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณค่าและศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันและอนาคต

ตารางที่ 1 การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็น	สรุป
การใช้สมุนไพรไทย	สมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพและรักษาโรคของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีหรือยาแผนปัจจุบัน เช่น ฟ้าทะลายโจรที่มีฤทธิ์ช่วยลดไข้และแก้อาการเจ็บคอ ขิง ช่วยบรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ นอกจากนี้ยังถูกนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของคนไทย สะท้อนถึง การรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยอย่างลึกซึ้ง
การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราชมีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพรควบคู่กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง พระสงฆ์หลายรูปมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ด้านสมุนไพรเชิงพุทธ พร้อมทั้งถ่ายทอดแนว

ประเด็น	สรุป
	ทางการปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งและสงบซึ่งเป็นการรักษาที่ครบทั้งกายและใจ ในชุมชนยังมีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครัวเรือนและชุมชนเพื่อเป็นแหล่งสมุนไพรที่ปลอดภัยและยั่งยืนตามหลักอริยสัจ 4 สมุนไพรเชิงพุทธจึงเป็นมากกว่ายาแต่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างกายและใจ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้ผู้คนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของความเป็นไทยที่ผสมผสานระหว่างธรรมชาติและศาสนาอย่างกลมกลืน
ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช	ชาวบ้านได้ใช้พืชสมุนไพรจากป่าเพื่อการบำบัดโรคและเสริมสร้างสุขภาพซึ่งเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญา การใช้สมุนไพรของชาวนครศรีธรรมราชจึงไม่ใช่เพียงการรักษาโรคแต่ยังเป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับธรรมชาติและยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา เช่น หลักเมตตา กรุณาและอริยสัจ 4 หมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพคนในชุมชนและมิได้เป็นเพียงผู้มีความรู้แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนที่ช่วยดูแลสุขภาวะกายใจของผู้คนในวิถีที่เรียบง่าย

การวิเคราะห์ความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกระบวนการที่มีรากฐานมั่นคงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมมานับร้อยปี ซึ่งไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตและจริยธรรมของชุมชนในท้องถิ่นอีกด้วย กระบวนการสืบทอดนี้มีลักษณะเฉพาะตัว คือไม่ใช่การถ่ายทอดแบบตำราเรียนหรือหลักสูตรในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการส่งผ่านความรู้จากรุ่นสู่รุ่นผ่านการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ความไว้วางใจระหว่างครูหมอพื้นบ้านกับศิษย์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง หนึ่งในช่องทางสำคัญของการถ่ายทอดองค์ความรู้คือ “การเรียนรู้ภายในครอบครัว” ซึ่งลูกหลานของหมอพื้นบ้านจะได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบใกล้ชิด ผ่านการติดตามผู้ใหญ่เก็บสมุนไพรในป่า เรียนรู้ชื่อพืช ลักษณะ สรรพคุณ วิธีการเตรียมยา และการใช้ยารักษาโรค ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและใช้เวลาอันยาวนาน ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านสมุนไพรยังมีบทบาทเป็น “คลังความรู้มีชีวิต” ที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์และแนวปฏิบัติแก่คนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านปากต่อปากในหมู่ชาวบ้านและการถ่ายทอดระหว่างช่างทำยาหรือหมอสมุนไพรด้วยกัน ก็เป็นอีกช่องทางที่ทำให้ความรู้เหล่านี้ไม่สูญหาย การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น กลุ่มอนุรักษ์

สมุนไพร กลุ่มหมอพื้นบ้าน หรือศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรในท้องถิ่น เช่น ในอำเภอท่าศาลา สิชลหรือพิปูนทำให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เป็นการเปิดพื้นที่ให้ความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ในแต่ละครัวเรือนสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น บางพื้นที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน เช่น การทำสบู่ แชมพู ยาหม่อง ยาสระผมสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพรในสวนเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการจัดอบรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อจุดประกายให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและเห็นคุณค่าในพืชสมุนไพรพื้นถิ่นที่มีอยู่มากมายในพื้นที่ การสืบทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการได้แก่ การขาดผู้สืบทอดรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อแหล่งพืชสมุนไพรธรรมชาติ และการเข้ามาของระบบการแพทย์แผนปัจจุบันที่ทำให้บางส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกมองข้ามหรือด้อยค่า ปัญหานี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขผ่านการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น การส่งเสริมการบันทึกองค์ความรู้ การขึ้นทะเบียนหมอพื้นบ้าน การจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์สมุนไพรและการบูรณาการหลักสูตรสมุนไพรท้องถิ่นในระบบการศึกษาเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากฐานวัฒนธรรมของตนเอง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกระบวนการที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างแนบแน่น ผ่านกลไกทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม และการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การรักษาและต่อยอดองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ได้อย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันอนุรักษ์ สนับสนุนและพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยไม่ทำลายรากฐานแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นต้นทุนอันล้ำค่าของสังคมไทย

การวิเคราะห์ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกระบวนการที่มีรากฐานมั่นคงในวัฒนธรรมพื้นถิ่นและแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนมาช้านาน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทซึ่งยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดูแลสุขภาพ บทบาทของสมุนไพรจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาโรคเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับคติความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีท้องถิ่นที่ถ่ายทอดต่อเนื่องผ่านสายใยของครอบครัว ชุมชน และผู้นำจิตวิญญาณของสังคม ไม่ว่าจะเป็นหมอยา พ่อหมอ แม่หมอหรือพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงภูมิรู้ สมุนไพรจึงเป็นมากกว่ายา หากแต่เป็น “ความรู้เชิงวัฒนธรรม” ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในมิติของการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมอย่างสมดุล กระบวนการถ่ายทอดความรู้นี้ในอดีตมักเกิดขึ้นผ่าน “การเรียนรู้จากการลงมือทำจริง” หรือที่เรียกว่าการถ่ายทอดแบบปากต่อปากและผ่านการสังเกตพฤติกรรมของผู้รู้ กล่าวคือผู้สืบทอดความรู้จะได้รับประสบการณ์ตรงจากการเป็นผู้ช่วยหรือศิษย์ของหมอยา โดยเริ่มจากการเรียนรู้ชื่อสมุนไพร ลักษณะของต้นไม้ วิธีเก็บเกี่ยว การปรุงยา ตลอดจนหลักในการวินิจฉัยโรค ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในบริบทของความเชื่อและจารีตที่เข้มแข็ง เช่น การใช้คาถา การบูชาครูหมอยาหรือพิธีไหว้ครู ซึ่งทำให้ความรู้ไม่ได้เป็นเพียงทักษะทางเทคนิค หากแต่เป็นมรดกทางจิตวิญญาณที่ควบคู่กับศีลธรรม ความเคารพและจรรยาบรรณใน

การใช้ความรู้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรก็ได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม โดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมารัฐบาลและภาคประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาดังกล่าว จึงมีความพยายามรวบรวมและจัดระบบความรู้ผ่านการบันทึก การวิจัยและการส่งเสริมผ่านศูนย์การเรียนรู้สมุนไพร โรงเรียนแพทย์แผนไทยและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วย “แปลงองค์ความรู้ท้องถิ่น” ให้สามารถต่อยอดสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในระดับที่กว้างขึ้น เช่น การผลิตยาแผนไทย การแปรรูปสมุนไพรเพื่อเศรษฐกิจชุมชน หรือการนำสมุนไพรมาใช้ในระบบสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ การสืบทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรในจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงเป็นการผสมผสานระหว่าง “ความรู้ดั้งเดิม” และ “นวัตกรรมใหม่” ที่ไม่เพียงรักษาแก่นของภูมิปัญญาไว้เท่านั้น แต่ยังตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือการทำให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าในองค์ความรู้เหล่านี้ และสามารถเข้าถึงได้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การบูรณาการเข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น การใช้สื่อดิจิทัลในการบันทึกและถ่ายทอดหรือการเชื่อมโยงองค์ความรู้สมุนไพรเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นภาพสะท้อนของความสามารถในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง โดยมีรากฐานจากการเคารพธรรมชาติ การยึดมั่นในศีลธรรม และความเชื่อในพลังแห่งการดูแลกันของชุมชน หากการถ่ายทอดความรู้นี้ยังคงเดินหน้าอย่างมีระบบและเชื่อมโยงกับความรู้สมัยใหม่ ก็ย่อมเป็นรากฐานอันมั่นคงของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องศึกษา การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสรุปผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายผลดังนี้

ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การใช้สมุนไพรเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีรากฐานลึกซึ้งจากวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของคนรุ่นก่อนและหมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ ภูมิปัญญานี้ไม่ได้อาศัยเพียงความรู้เรื่องพืชเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมถึงความเข้าใจในระบบร่างกาย จิตใจ ธรรมชาติแวดล้อมและหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น เมตตาและอริยสัจ 4 การเลือกใช้สมุนไพรจึงอิงกับหลักการองค์รวม โดยพิจารณาจากลักษณะของโรค ธาตุเจ้าเรือน สภาพอากาศ ฤดูกาลและความสมดุลของร่างกายกับธรรมชาติ การวิเคราะห์โรคของหมอพื้นบ้านในพื้นที่นี้ก็มีความแม่นยำและลึกซึ้ง ใช้การสังเกต สัมผัส ซักถามและประเมินทั้งร่างกายและจิตใจร่วมกัน มีการเลือกใช้สมุนไพรเฉพาะอาการ เช่น ฟ้าทะลายโจรสำหรับอาการไข้ ไพลแก้ปวดเมื่อยหรือขมิ้นชันแก้ท้องอืด การแปรรูปยาก็มีหลายรูปแบบ เช่น ต้ม ทา ฝน อบหรือลูกประคบ ซึ่งสะท้อนความชำนาญและความเหมาะสมกับแต่ละกรณี ไม่ใช่การใช้แบบสำเร็จรูปหรือตามตำราเพียงอย่างเดียว จุดเด่นของภูมิปัญญานี้คือ การรักษาคน

ทั้งระบบ ไม่ใช่แค่โรค เช่น หากมีอาการปวดท้องจากความเครียด หมอพื้นบ้านจะดูแลทั้งทางกายด้วยสมุนไพรและทางใจด้วยการปลอบโยนหรือแนะนำการปฏิบัติตน นอกจากนี้ยังอิงกับหลักธรรมที่เน้นความสงบ สติและการปล่อยวาง ทำให้กระบวนการเยียวยามีความลึกซึ้งมากกว่าการรักษาทั่วไปและยังส่งเสริมความผูกพันของคนในชุมชนผ่านกระบวนการดูแลกันแบบพึ่งตนเอง ที่สำคัญ ภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับอดีต แต่ได้รับการยกระดับโดยภาครัฐ เช่น การจัดตั้งคลินิกการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช การสนับสนุนหมอพื้นบ้านและการส่งเสริมให้สมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพระดับชาติ นับเป็นการผสานศาสตร์ดั้งเดิมกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่อย่างเหมาะสม ในภาพรวม ภูมิปัญญาสมุนไพรของนครศรีธรรมราชจึงเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งความรู้ท้องถิ่นและเครื่องมือในการสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน โดยมีรากฐานจากธรรมชาติ ความเมตตาและการเรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งต่อให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อให้คงอยู่ต่อไปในโลกยุคใหม่อย่างมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดารัตน์ ต่ายธานีและคณะ (2563) วิจัยเรื่องการศึกษาการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์: กรณีศึกษาอำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เน้นการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในอำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ว่าเป็นวิธีการรักษาแบบองค์รวมที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่โรคทางกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงโรคทางใจ ซึ่งมีสาเหตุจากความไม่สมดุลของธาตุ 4 การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล อายุ อาหาร กรรม รวมถึงสภาพจิตใจ โดยพระสงฆ์ใช้สมุนไพรจากพืช รากไม้ ใบไม้ ผลไม้ น้ำฝาดและเภสัชจากสัตว์ควบคู่ไปกับการใช้ธรรมโอสถ เช่น การเจริญสติ พิจารณาโพชฌงค์ 7 สติปัฏฐาน 4 และขันธ์ 5 เพื่อดูแลสุขภาพอย่างครบมิติทั้งกายและใจ พฤติกรรมการใช้สมุนไพรในพื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ได้แก่ การเข้าถึงสมุนไพรที่ง่าย ราคาเหมาะสม มีความเพียงพอของยาและความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพจากคำแนะนำของบุคลากรสาธารณสุขและครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านนครศรีธรรมราชที่เน้นการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างปลอดภัยและเหมาะสมตามลักษณะอาการ รวมถึงการปรับการดูแลสุขภาพตามสภาพแวดล้อมและฤดูกาลด้วย นอกจากนี้แนวทางการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพยังแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ การใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพและการใช้ในภาวะปกติเพื่อป้องกันโรคและส่งเสริมภูมิคุ้มกันให้แข็งแรงตลอดเวลา โดยกลุ่มโรคที่ใช้สมุนไพรบำบัดได้แก่ โรคทางเดินอาหาร เช่น โรคกระเพาะ โรคทางเดินหายใจ เช่น หอบหืด โรคทางเดินปัสสาวะ โรคผิวหนังและโรค อื่น ๆ เช่น ร้อนใน ริดสีดวงทวาร ซึ่งตรงกับการเลือกใช้สมุนไพรของชาวนครศรีธรรมราช อย่าง ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ใบกะเพราและเหงือกปลาหมอ ที่เป็นพืชที่หาได้ง่ายและเหมาะสมกับโรคประจำถิ่น รูปแบบการเตรียมและใช้ยาสมุนไพรมีทั้งการปั้นลูกกลอน การต้ม ชง ยาพอกและบริโภคเป็นอาหารเชิงโภชนาการ ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายและความยืดหยุ่นในภูมิปัญญาแบบท้องถิ่นที่ไม่ยึดติดกับวิธีการใดวิธีการหนึ่งเพียงอย่างเดียว ทั้งยังผสานศาสตร์และศิลป์ของการรักษาไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน ซึ่งเสริมให้ระบบสุขภาพในชุมชนมีความยั่งยืนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาภูมิปัญญาสมุนไพรในนครศรีธรรมราชจึงไม่ได้เป็นเพียงการสะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร แต่ยังเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างการแพทย์พื้นบ้าน ความเชื่อทางพุทธศาสนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในยุคสมัยใหม่ เพื่อรักษาความสมดุลทางสุขภาพกายใจและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเชิงพุทธเพื่อรักษาโรค พบว่า ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเชิงพุทธเพื่อรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตท้องถิ่นกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและจิตวิญญาณ ความรู้และการปฏิบัติด้านสมุนไพรที่สืบทอดมานั้น ไม่ใช่เพียงความรู้เชิงสรรพคุณของพืชเท่านั้น แต่เป็นการเข้าใจความหมายของสุขภาพในแง่มุมองค์รวม ทั้งร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป กระบวนการถ่ายทอดความรู้นี้ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชนและหมอพื้นบ้าน ที่เปรียบเสมือนครูภูมิปัญญาซึ่งถ่ายทอดไม่เพียงเทคนิคการใช้ยา แต่ยังส่งต่อจริยธรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เช่น ความเมตตา การเคารพ และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เหล่านี้สะท้อนหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เช่น การยึดถืออริยสัจ 4 ที่ชี้ให้เห็นถึงทุกข์ สาเหตุของทุกข์และวิธีดับทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการดูแลรักษาโดยสมุนไพรที่มุ่งฟื้นฟูสมดุลในร่างกายและจิตใจ เพื่อขจัดเหตุแห่งโรค ในแง่ประวัติศาสตร์และแนวคิดเชิงพุทธนั้น การใช้สมุนไพรเป็นยาในสังคมไทยได้รับอิทธิพลและได้รับการถ่ายทอดจากหมอชีวกโกมารภัจจ์ผู้เป็นต้นแบบของแพทย์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ทวี วรคุณ (2551) กล่าวถึงการถวาย “พระโอสถขับถ่าย” แก่พระพุทธเจ้า โดยใช้ก้านอุบล 3 ก้านที่ผ่านการอบอย่างพิถีพิถัน เป็นสัญลักษณ์ของความละเอียดรอบคอบและการดูแลอย่างลึกซึ้งในระดับกายและใจ การแพทย์เชิงพุทธไม่ได้เน้นเพียงการขจัดโรคทางกายเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพจิตใจควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งทางกายและใจอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การแพทย์ที่เข้าใจ “ธรรมชาติ” อย่างแท้จริงและดำเนินไปตามหลักพุทธศาสนาจะทำให้การรักษามีผลลัพธ์ที่ดีและมั่นคงยิ่งกว่าความหวังเพียงชั่วคราวของคนไข้ เพราะแพทย์เช่นนี้มิใช่แค่ผู้รักษาโรค หากยังเป็นผู้พัฒนาสังคมให้เกิดความสุขร่มเย็นตามหลักธรรมและมีชีวิตที่ดีงามในตัวเองอย่างแท้จริง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) ขณะที่พุทธทาสภิกขุ (2550) ให้ความสำคัญกับการรักษาโรคทั้งสองด้าน คือ โรคทางกายและโรคทางใจ โดยเฉพาะโรคทางใจซึ่งมักเกิดจากความโลภ โกรธ หลง ความอิจฉาและความหึงหวง ซึ่งถือเป็น “โรคทางวิญญาณ” ที่ไม่อาจรักษาด้วยสมุนไพรทางกายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการ “เครื่องยา” ทางจิตใจ เช่น ความเมตตา การปล่อยวางและสติปัฏฐาน 4 ซึ่งภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในนครศรีธรรมราชยังได้ผสานเอาแนวคิดนี้ไว้ในการปฏิบัติด้วย ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาสมุนไพรเชิงพุทธจึงเป็นมากกว่าการบำบัดโรคทางกาย แต่เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ช่วยรักษาความสมดุลของชีวิตมนุษย์ในมิติที่ครอบคลุม ทั้งทางกาย ใจและจิตวิญญาณ รวมถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติและชุมชนอย่างกลมกลืน กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้นี้จึงมิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดทางเทคนิคทางยาเท่านั้น แต่ยังเป็นการปลูกฝังหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตที่สันติสุขและสมดุล อย่างไรก็ดี การเผชิญกับโลกสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเทคโนโลยีและสังคมทำให้ภูมิปัญญาเชิงพุทธในการใช้สมุนไพรต้องได้รับการส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างจริงจัง ผ่านการบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาและระบบ

สาธารณสุข เพื่อให้ภูมิปัญญานี้ไม่สูญหายและยังคงทำหน้าที่เป็นฐานทางปัญญาและเครื่องมือฟื้นฟูสุขภาพที่ยั่งยืนของชุมชนในอนาคต

ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นภาพสะท้อนสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานระหว่างความรู้ทางชีวภาพกับความเชื่อและจารีตประเพณีอย่างลึกซึ้ง กระบวนการเรียนรู้แบบ “ลงมือทำจริง” ผ่านการถ่ายทอดจากผู้รู้สู่ศิษย์ในครอบครัวและชุมชน ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดข้อมูลเชิงเทคนิค แต่ยังรวมถึงการปลูกฝังจริยธรรม ศีลธรรมและความเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการใช้สมุนไพรในมิติของความยั่งยืนและความสมดุลของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระครูอินทสารวิจักษ์ อินฺทสโร (2551) วิจัยเรื่องศึกษาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและธรรมโอสถที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า การรักษาโรคในพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การใช้ “ยาสมุนไพร” เท่านั้น แต่ยังรวมถึง “ธรรมโอสถ” ซึ่งเป็นการรักษาโรคทางใจควบคู่ไปกับการรักษาทางกาย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวคิดแบบองค์รวมที่พุทธศาสนามุ่งเน้น ทั้งนี้ยาสมุนไพรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตใช้นั้นมีความหลากหลาย ตั้งแต่พืชต่างๆ เช่น รากไม้ ใบไม้ ผลไม้ ไปจนถึงน้ำมันจากสัตว์และธาตุต่าง ๆ ที่ได้จากธรรมชาติ ซึ่งถูกนำมาผสมผสานและใช้อย่างระมัดระวังตามหลักวิชาการพื้นบ้านที่สืบทอดต่อกันมา ความสำคัญของ “ธรรมโอสถ” หรือยารักษาโรคทางใจ เช่น การทำสมาธิ เจริญสติปัฏฐานและการปฏิบัติในลักษณะของ “สัปปายะ 7” ซึ่งประกอบด้วยการดูแลที่อยู่ อาหาร การพูดคุยเรื่องธรรม การอยู่ร่วมกับคนดีและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาที่ช่วยให้จิตใจสงบซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการแพทย์แผนโบราณที่มองสุขภาพอย่างองค์รวม นอกจากนี้ งานวิจัยของ เพ็ญนภา ทิพย์สุราษฎร์ และ ประดิษฐ์ จิระเดชประไพ (2559) วิจัยเรื่องการศึกษาพืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร กรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรนั้นไม่ได้แยกออกจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเด็ดขาด การใช้คาถาอาคมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ผสมผสานเข้ากับการใช้สมุนไพรจึงไม่ใช่เพียงเรื่องงมงาย หากเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาแบบองค์รวมที่รวมทั้งร่างกายและจิตใจไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นมิติที่สำคัญในการสร้างความศรัทธาและผลทางจิตใจในการบำบัดโรค อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์ กระบวนการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ เช่น การลดลงของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและการเข้ามาของระบบการแพทย์แผนปัจจุบันที่มีบทบาทเด่น การตอบสนองต่อความท้าทายนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกเชิงระบบ เช่น การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สมุนไพร การบันทึกองค์ความรู้ และการบูรณาการความรู้สมุนไพรในระบบการศึกษาและบริการสุขภาพ ท้ายที่สุด ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในนครศรีธรรมราชจึงเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและทุนทางปัญญาที่มีคุณค่ามหาศาล ทั้งในแง่การรักษาโรคและการรักษาความสมดุลของชีวิตและจิตใจ การส่งเสริมและรักษาองค์ความรู้นี้ไว้ไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่ยังเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวมที่ตอบโจทย์ทั้งความต้องการทางร่างกายและจิตใจของผู้คนในสังคมไทยยุคใหม่และอนาคตต่อไป

สรุป

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรไทย การใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช และวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในพื้นที่ดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อทำความเข้าใจความหมายและคุณค่าของการใช้สมุนไพรในมิติทางกายภาพ จิตใจ และจิตวิญญาณตามแนวพุทธ ผลการวิจัยพบว่า สมุนไพรไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน การใช้สมุนไพรไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการรักษาโรคทางกายเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรม การพึ่งพาธรรมชาติ และการสร้างสมดุลระหว่างร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและการพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรควบคู่กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง การใช้สมุนไพรเชิงพุทธจึงเป็นกระบวนการดูแลสุขภาพที่ผสานการบำบัดทางกายเข้ากับการฟื้นฟูจิตใจ โดยอาศัยหลักสติ ปัญญา และการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้อย่างสมดุล

ในเชิงการวิเคราะห์ พบว่าภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเชิงพุทธมิได้จำกัดอยู่ที่การรักษาอาการเจ็บป่วยทางกาย หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจผ่านการฝึกสมาธิ การตระหนักรู้ในความทุกข์ และการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต การดูแลสุขภาพจึงเป็นการบูรณาการระหว่างการเยียวยากายและการพัฒนาจิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนคุณค่าเชิงวิชาการด้านสุขภาพแบบองค์รวม และแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งระหว่างภูมิปัญญาโบราณกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา อันสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาองค์ความรู้และแนวทางการดูแลสุขภาพเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนานโยบายเพื่อสนับสนุนการใช้สมุนไพรเชิงพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราชควรมีแนวทางที่ชัดเจนและยั่งยืน โดยเสนอแนะบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายดังนี้

1. ภาครัฐ ควรเป็นผู้ออกนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดตั้งศูนย์ความรู้สมุนไพรเชิงพุทธในระดับตำบลและอำเภอ รวมทั้งสนับสนุนงานวิจัยสมุนไพรเชิงพุทธที่ผสมผสานกับหลักธรรมพุทธ โดยให้มีมาตรฐานทางวิชาการและจริยธรรมชัดเจน นอกจากนี้รัฐควรส่งเสริมให้ระบบสุขภาพปฐมภูมิในพื้นที่มีการใช้สมุนไพรเชิงพุทธอย่างถูกวิธีและปลอดภัย รวมถึงผลักดันการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับสมุนไพรในหลักสูตรการศึกษาทั้งในโรงเรียนและวัด

2. วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศีลธรรมและหลักธรรมเข้ากับการใช้สมุนไพร โดยการจัดอบรมหมอพื้นบ้านและชุมชนเกี่ยวกับการรักษาด้วยสมุนไพรเชิงพุทธ พร้อมเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ความรู้และดำเนินกิจกรรมภาวนาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสมุนไพรอย่างมีจริยธรรม รวมทั้งร่วมมือกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชนในชุมชน

3. ชุมชนและหมอพื้นบ้าน ควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้สมุนไพรอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้หมอพื้นบ้านได้รับการอบรมทั้งด้านวิชาการและจริยธรรมจากวัดและศูนย์ความรู้สมุนไพร พร้อมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ชุมชนควรร่วมมือกันอนุรักษ์พื้นที่ปลูกสมุนไพรและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจิตสำนึก

4. ระบบการศึกษาและเยาวชน ควรบูรณาการเนื้อหาความรู้เรื่องสมุนไพรเชิงพุทธในหลักสูตรทั้งในโรงเรียนและกิจกรรมวัด เช่น การจัดกิจกรรมเรียนรู้สมุนไพร การปลูกสมุนไพรและการฝึกปฏิบัติธรรมควบคู่กัน เพื่อสร้างเยาวชนที่มีความรู้ความเข้าใจ ทั้งในแง่สุขภาพ ศีลธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

5. ภาควิชาการและนักวิจัย ควรสนับสนุนงานวิจัยเชิงลึกที่เชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับการใช้สมุนไพรเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และพัฒนามาตรฐานการใช้สมุนไพรในระบบสุขภาพอย่างเป็นทางการ โดยให้ความสำคัญกับการวิจัยที่คำนึงถึงมิติสุขภาพกาย ใจและจิตวิญญาณควบคู่กัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและหลักพุทธธรรมในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชเน้นผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับพุทธธรรม

2. ควรศึกษาการบูรณาการหลักพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมการใช้สมุนไพร ศึกษากรณีชุมชนรอบวัดในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การออกแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมการใช้สมุนไพรที่สอดคล้องกับหลักธรรมพุทธศาสนา

3. ควรศึกษาการบำบัดทางเลือกโดยใช้สมุนไพรและธรรมบำบัดในวิถีพุทธของชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช การศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการศึกษาว่าหลักพุทธธรรมช่วยให้เน้นการบำบัดแบบผสมผสาน

4. ควรส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้สมุนไพรเชิงพุทธในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์องค์ความรู้

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2561). *ความรู้พื้นฐานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

กระทรวงสาธารณสุข. (2561). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก พ.ศ. 2560–2564*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

คณะกรรมการสมุนไพรแห่งชาติ. (2559). *แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560–2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.

ทวี วรคุณ. (2551). *หมอชีวกโกมารภัจจ์กับการแพทย์ในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอินทสารวิจักษ์ (อินฺทสโร). (2551). *การศึกษาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและธรรมโอสถที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอินทสารวิจักษ์ (อินฺทสโร). (2551). *พุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *พุทธเศรษฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรมกับการแพทย์และการดูแลสุขภาพ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิชัย เสงี่ยม. (2543). *เภสัชในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ธรรมโอสถ: การรักษาโรคทางกายและโรคทางใจ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

เพ็ญนภา ทิพย์สุราษฎร์, และ ประดิษฐ์ จิระเดชประไพ. (2559). *การศึกษาพืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชาพุทธธรรมกับสุขภาพ*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรรณี ศรีสุพรรณ. (2562). *สมุนไพรไทยกับการปรับสมดุลธาตุในร่างกาย*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ล้านนาสุขภาพ.

สุดารัตน์ ต่ายธานี, และคณะ. (2563). *การศึกษาการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์: กรณีศึกษาอำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. วารสารวิชาการด้านสาธารณสุขและการแพทย์แผนไทย, 19(2), 45–60.

สุดารัตน์ ต่ายธานี, และคณะ. (2563). *ภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้านกับการเปลี่ยนแปลงของระบบสุขภาพไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภา ศรีธนสาร. (2560). *ทฤษฎีธาตุทั้งสี่กับการดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์แผนไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.

อรอุมา เลาหพิบูลย์กุล. (2557). *โพชฌงค์ 7 กับการเยียวยาสุขภาพจิตตามแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดมศักดิ์ ศรีวิชัย. (2559). *แนวคิดสุขภาพองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพไทย.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice, 10*(2), 144–156.

Payutto, P. A. (2003). *Buddhism and health*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Sivaraksa, S. (2014). *Seeds of peace: A Buddhist vision for renewing society*. Berkeley, CA: Parallax Press.

Thanissaro Bhikkhu. (2010). *The wings to awakening: An anthology from the Pāli Canon*. Barre, MA: Dhamma Dana Publications.

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN (Online): 2822-048X

ติดต่อบรรณาธิการ: +66 6469 4653 9
เจ้าของวารสาร: มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
ที่ตั้ง เลขที่ 5 ถนนอัษฎางค์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
Buddhist Studies Foundation Wat Buranasiri Matayaram
Address: No. 5, Assadang Road, San Chaopho Suea, Phra Nakhon, Bangkok, Thailand 10200.
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index